הוצאה לאור
צוף

₪10
ניתן לשלם בגדרים פלוס
תחת השם 'אוסף גליונות'
אין לקחת בהקפה בש"א

אוסף גליונות מבית צוף הוצאה לאור

אוסף 400

פרשת ויצא תשפ"ז • גליון 400

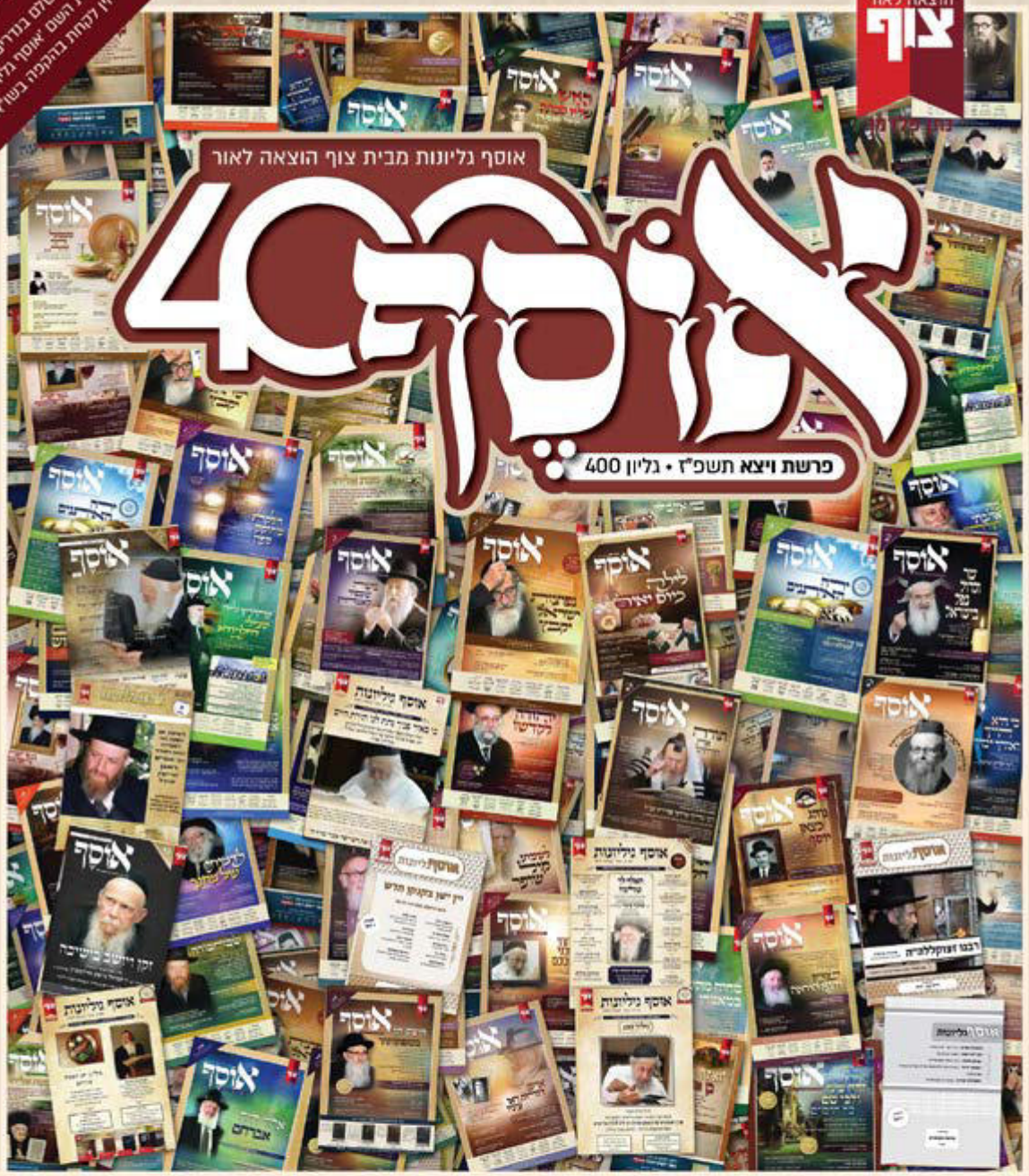

ועליו יציץ נזרו
פרקי זכרון לדמותו ומשנתו של חד מגאוני הזמן
המשיב הגדול,
תל תלפיות בשאלות חמורות שהזמן גרמן
הגאון העצום רבי **אליעזר יהודה ולדנברג** זצ"ל
בעל "ציץ אליעזר" כ"ב חלקים

הלימוד ממסירת הסימנים -
לחשוב על השני ולהרגיש אותו!
רבינו הגדול מרן רה"י הגרמ"ה הירש
- משנת רמ"ה

צמאה לך נפשי כמה לך בשרי
שיחה וסיפור חיים על כמיהת נפש
מפי המשפיע לאלפים תורה עמוקה
של דביקות נפשית בהשי"ת
הגאון הצדיק רבי **איתמר שוורץ** זצ"ל
בעל סדרת הספרים הייחודיים
בלבבי משכן אבנה ועוד
שנלקח בפתע השמימה והוא במיטב שנותיו

הודאת המלאך ליעקב - שם ישראל חל עלינו בכל מצב
הגאון הגדול רבי משה שפירא - חשבתי דרכי

תוכן העניינים

אוסף הדעת

3 **מגד גרש ידחים**
משלחנו של רבינו הגדול
מרן רשכבה"ג **הגרי"ג אדלשטיין** זצוק"ל

5 **משנת רמ"ה**
רבינו הגדול מרן רה"י הגאון רבי
משה הלל הירש שליט"א

7 **מראה כהן**
מרן רבינו ראש הישיבה הגאון
רבי **דוד כהן** שליט"א

9 **חשבתי דרכי**
הגאון הגדול רבי **משה שפירא** זצ"ל

11 **ועד ליל שבת**
הגאון הגדול
רבי **ישראל בונם שרייבר** שליט"א

13 **נחלת בנימין**
הגאון הגדול
רבי **בנימין סורוצקין** שליט"א

15 **עינינו גל**
מאמרי עין לא ראתה

19 **אז נדברו**
מחשבות לבני הישיבות

אוסף ההלכה

25 **שיעודי בינה**
הגאון הגדול
רבי **ישראל בונם שרייבר** שליט"א

27 **עטרת הברכות**
שיעורי הגאון רבי **עקיבא מדלוב** שליט"א

29 **שיעודי ליל שבת**
הגאון רבי
מרדכי בונם זילברברג שליט"א

31 **עומק הפשט**
דיוני הלכה אקטואליים

37 **משא ומתן**
הגאון רבי חיים קאהן
בית הוראה עץ חיים מכון לחושן משפט

40 **שיעודי דעה**
מתוך שיעורי
הג"ר **גרשון מלצר** שליט"א

41 **פניני הלכה**
מראשי ורבני החבורות בישיבת מיר

49 **אוצר ביכודי הלכה**
הגאון רבי **אברהם טומבק** שליט"א
מתוך הסוגיות והפוסקים

55 **תוספת שבת**
מעלת השבת וקדושתה

57 **בין אדם לחברו למעשה**
גיליון להעמקה במצוות
שבין אדם לחבירו

59 **מחשבה קצרה על הדף**
תפיסות עומק על סדר הדף היומי

63 **תמצית**
הפרשה וההפטרה

65 **מבחני לדעת**
מבחן בדף היומי, במשנה ברורה
ובחפץ חיים ואהבת חסד

אוסף הפרשה

67 **שיעור חומש**
מרן הגאון הגדול רבי **חיים פיינשטין** שליט"א

69 **נחל אליהו**
משיעורי הגאון
רבי **אליהו דיסקין** שליט"א

71 **פניני פרשת השבוע**
הרה"ג **אשר קובלסקי** שליט"א

73 **יעלת חן**
הגה"צ רבי **יצחק שמואל גמזו** שליט"א

75 **מבקשי יחודך**
מאמרים בעומק פרשיות השבוע
הגאון ר' **מרדכי יוסף זקוטינסקי** שליט"א

78 **מאמדי חסד לאברהם**
הגאון רבי **אורי יצחקי** שליט"א

79 **עלון לשבת**
הרה"ג **שלמה קולדצקי** שליט"א

83 **מעין גנים**
עיונים וביאורים על פרשיות התורה
ושיחותיו של הגאון ר' **מרדכי גליס** שליט"א

85 **עמק השבוע**
עיונים וביאורים במהות הימים בשבוע הבא
הרה"ג ר' **ראובן מלך שווארץ** שליט"א

89 **דדשו משפט**
מח' התוס' והש"ך באוכל משל חברו
הרב עמיאל ארבה

91 **מענה יחזקאל**
הרה"ג ר' **יחזקאל הרטמן** שליט"א

96 **שירת התודה**
עלון חדש מבית שירת המועדים
הגאון ר' **משה פישל קרויזר**

97 **ועליו יציץ נזרו**
פרקי חיים מהגאון
רבי אליעזר ולדנברג זצ"ל

102 **צמאה לך נפשי כמה לך בשדי**
פרקי חיים מהגאון
רבי איתמר שוורץ זצ"ל

105 **החדשים מבית צוף**
הוצאה לאור

מערכת 'אוסף גיליונות'
a0554006628@gmail.com

ראש המערכת:
הרב **נתן פלדמן** שליט"א

חברי המערכת:
הרב **צבי קנול** שליט"א
הרב **חיים וכסלר** שליט"א
הרב **משה הכהן** שליט"א
הרב **עקיבא יוסף לוי** שליט"א
הרב **יוסף שלמה בייפוס** שליט"א

מבית 'צוף'
הוצאה לאור

בכל נושאי האוסף ניתן לפנות בטלפון
0554006628

ממגד גרש ירחים

'פיקודי ה' ישרים משמחי לב'
חימיתי הן ישריס כשיוצאין מפי ישר
(מדברי מרן זצוק"ל ע"פ חז"ל בילקוט תהלים)

פניני הלכה אגדה ומוסר משלחנו של רבינו הגדול
מרן ראש הישיבה הגרי"ג אדלשטיין זצוקללה"ה

פרשת ויצא תשפ"ז (שנה ח') תשפ"ז לפ"ק * גליון 265 * עיה"ק ירושת"ו * כתבי תלמידים

'ואתנה ידעתן כי בכל כחי עבדתי את אביכן'
מקור דברי הרמב"ם בסוף הל' שכירות

הרמב"ם בסוף הל' שכירות מבאר את חיובי הפועל במלאכתו לבעל הבית, ובשיעור החיוב כתב שם: "כדרך שמוזהר בעל הבית שלא יגזול שכר עני ולא יעכבנו כך העני מוזהר שלא יגזול מלאכת בעל הבית ויבטל מעט בכאן ומעט בכאן וכו' וכן חייב לעבוד בכל כוחו, שהרי יעקב הצדיק אמר כי בכל כוחי עבדתי את אביכן, לפיכך נטל שכר זאת אף בעולם הזה שנאמר (בראשית ל,מג) ויפרוץ האיש מאד מאד", עכ"ל.

וצ"ב מהיכן לקח הרמב"ם שזוהי סיבת העשירות, בזכות זו שעבד ללבן בכל כוחו, הרי בודאי היו ליעקב אבינו עוד הרבה זכויות שראוי להתעשר בעבורם, וכפי שמצינו גם אצל שאר האבות הקדושים שהיו עשירים, כמו שכתוב באברהם "ויהי לו צאן ובקר וחמורים ועבדים ושפחות ואתונות וגמלים", וכן כתוב ביצחק "וילך הלוך וגדל עד כי גדל מאד", ופירש רש"י שהיו אומרים זבל פרדותיו של יצחק ולא כספו וזהבו של אבימלך, ואם כן יתכן שגם יעקב נתעשר מחמת שאר זכויות שהיו לו, ומנין למד הרמב"ם כי דווקא בזכות עבודתו ללבן בכל כוחו זכה לזה, וחיפשתי הרבה במדרשים ובמפרשים ולא מצאתי מקור לזה.

אך שוב התבוננתי וראיתי שזה מפורש בפסוקים עצמם, כי הנה בתחילה כתוב "ויפרוץ האיש מאד מאד ויהי לו צאן רבות ושפחות ועבדים וגמלים וחמורים", היינו שנתעשר בעשירות גדולה שלא כדרך הטבע, "מאד מאד" היינו למעלה מן הטבע, והיה לו רכוש עצום של עבדים ושפחות גמלים וחמורים, שזה היה עיקר העשירות בימים ההם.

ומיד אחר כך כתוב "וישמע את דברי בני לבן לאמר לקח יעקב את כל אשר לאבינו", היינו שבני לבן ראו שיעקב נתעשר פתאום, וחשדו בו שגנב הכל מאביהם, ולא דיברו על כך מאומה עם יעקב, אבל הוא שמע אותם מדברים בינם לבין עצמם, שהם חושדים בו שגנב ממון מאביהם, ומזה קנה את כל העבדים והרכוש שיש לו, ולא סתם באו בעלילה עליו, אלא כך הם היו בטוחים, כי לא הבינו מהיכן השיג פתאום עשירות גדולה כזו שלא כדרך הטבע.

ואחר כך נאמר "וירא יעקב את פני לבן והנה איננו עימו כתמול שלשום", אחר שבני לבן דיברו על כך, ראה יעקב שגם לבן אינו מתייחס אליו כמו בתמיד, כי גם הוא חושד בו שגנב, ואמנם לא דיבר עימו על כך, כי יעקב היה חתנו, ולא היה נעים לו לדבר איתו על זה, אבל היה ניכר על פניו שהוא חושד ובטוח שיעקב גנב ממנו.

וכיון שכן, אמר הקב"ה ליעקב "שוב אל ארץ אבותיך ולמולדתך", כי כבר אינו יכול להסתדר עם לבן, וביקש יעקב תחילה להסביר לרחל ולאה מדוע הוא עוזב את בית אביהן, ולכן "וישלח יעקב ויקרא לרחל וללאה השדה אל צאנו", היינו ביחידות במקום שאין בני אדם שומעים [וכדאיתא בברכות דף ח' וכשיועצין אין יועצין אלא בשדה וכו' מאי קראה? וישלח יעקב ויקרא לרחל וללאה השדה אל צאנו, ופירש רש"י: אלא בשדה - דאמרי אינשי אוזניים לכותל].

וסיפר להן יעקב את כל הענין ואמר "רואה אנכי את פני אביכן כי איננו אלי כתמול שלשום", שהוא חושד בי שגנבתי ממנו, ואיני יכול להמשיך להיות אצלו תחת חשדות אלו, והסביר להן כי באמת חשדות אלו שחושדים בו אינם נכונים, אלא "אלקי אבי היה עמדי" היינו שהקב"ה הוא זה שנתן לי את העשירות.

והוכיח להן את צדקתו שלא גנב, אלא מן השמים קיבל את העושר, שהרי "ואתנה ידעתן כי בכל כוחי עבדתי את אביכן", והיינו שאתן עצמכן יודעות שבכל כוחי עבדתי את אביכן וממילא עבור זה זכיתי לכל העשירות, ואף שלבן אינו מבין את זה, מכל מקום אתם יכולות להבין, שלא כפי שחושדים בי שגנבתי ממנו, אלא מפני שעבדתי בכל כוחי, זוהי סיבת העשירות.

הרי מפורש להדיא כדברי הרמב"ם, שיעקב בעצמו פירש ואמר שזו סיבת העשירות, שאין זה בגניבה כפי שחושדים לבן ובניו, אלא מן השמים, בזכות שעבד ללבן בכל כוחו.

(משיחות רבינו, והובא מלפנים בס' משמר הרש"מ בשמו)

דבריהם הם זכרונם
בכל כוחו

כתב הרמב"ם בסוף הל' שכירות, בשיעור חיוב הפועל לבעל הבית- "וכן חייב לעבוד בכל כוחו, שהרי יעקב הצדיק אמר כי בכל כוחי עבדתי את אביכן, לפיכך נטל שכר זאת אף בעולם הזה שנאמר ויפרוץ האיש מאד מאד", עכ"ל. היינו שכל העשירות הגדולה שהייתה ליעקב אבינו היא בזכות זה שעבד ללבן בכל כוחו.

למדים אנו מכאן שאם אדם עושה בכל כוחו את מה שהוא חייב לעשות, משלמים לו עבור זה מידה כנגד מידה, והרמב"ם מדבר בענייני העולם הזה, שמי שעושה בכל כוחו טובות לחברו, נותנים לו מן השמים טובות בעולם הזה, ופשוט שהוא הדין גם בענייני רוחניות, אם אדם עוסק בכל כוחו בדברים שבין אדם למקום, מקבל סייעתא דשמיא להצלחה ברוחניות, וכגון כשעוסק בתורה בכל כוחו, זוכה להצלחה בתורה יותר מכוחו, מאד מאד - למעלה מן הטבע.

ומצינו בכמה מקומות שהזכיר לגבי רוחניות שצריך להיות בכל כוחו, כגון מה שאמרו חז"ל (שבת קיט, ב) כל העונה אמן יהא שמיה רבא בכל כוחו קורעין לו גזר דינו, ופירש רש"י שם: בכל כוחו - בכל כוונתו, ועוד אמרו (בברכות לב,ב) ארבעה צריכין חיזוק ואלו הן תורה ומעשים טובים תפילה ודרך ארץ, ופירש רש"י: שיתחזק אדם בהם תמיד ובכל כוחו, ע"כ, והוא חיוב חמור לנצל כל הכוחות ברוחניות, וכשאדם עושה כל מה שבכוחו זוכה לסייעתא דשמיא.

אבל אם אינו עושה בכל כוחו אין סייעתא דשמיא, כמו שמצינו בגמרא (קידושין ל,ב) יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש המיתו שנאמר צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו ואלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו שנאמר אלוקים לא יעזבנו בידו, וביארו המסילת ישרים (פרק ב') וכן הגר"א בקול אליהו (סוכה) וזה לשונו: "ובאו חכמינו ז"ל האמיתיים לפרש מתי עוזר לו הקב"ה בזמן שעשה האדם כל מה שבכוחו לעשות לכבוש את יצרו והגיע למדרגה כזו שאלמלא הקב"ה עוזרו אינו יכול לו לעשות יותר מפני שכבר בא עד קצה גבול יכולתו במעשהו ואין לאל ידו לעשות יותר, אז ישלח עזרו מקודש ולא יעזבנו בידו, אולם אם יש לו יכולת עדיין לעשות יותר ממה שעשה כבר ואינו עושה גם השם לא יעזור לו!" ע"כ.

והיינו כנ"ל, שרק אם האדם משתמש בכל כוחו, אז יש סייעתא דשמיא אף יותר מכוחו, אבל אם אינו עושה כל מה שבכוחו, אזי הקב"ה מניחו ביד היצר, ואין לו סייעתא דשמיא כלל.

וזהו כי מן השמים נותנים לאדם כוחות הנפש והגוף כדי שינצלם לעבודת השם, ולצורך זה ניתנו לו הכוחות והאפשרויות שיוכל להצליח בתורה ובמעשים טובים, ואם אינו משתמש בכל הכוחות שקיבל לזה, נמצא שאין לו תועלת בהם, ותכלית כל הבריאה הוא לכבוד שמים כמו שכתוב (ישעיה מג, ז) כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו וגו', כל הכוחות שיש לאדם הם כדי שיעשה כבוד שמים, ואם אינו משתמש בכל כוחותיו לכבוד שמים למה לו הכוחות, וכבר לא מגיעים לו הכוחות, ולכן לא רק שאין לו סייעתא דשמיא יותר מכוחו, אלא גם לוקחים לו את הכוחות והיצר הרע מתגבר עוד יותר.

וכפי שמצינו בשאול המלך, שנאמר (שמואל א' טו,ט) "ויחמול שאול והעם על אגג ועל מיטב הצאן והבקר", ואמרו חז"ל (יומא כב,ב) שאול באחת ועלתה לו, דוד בשתים ולא עלתה לו, היינו שדוד המלך אף שנכשל בשני חטאים לא הפסיד את המלוכה, ואילו שאול המלך מחמת חטא אחד הפסיד את המלוכה, והוא מה שחמל על עמלק, ואף שלא היה זה איסור בידים, הפסיד בזה את מלכותו, ויש להבין מדוע דוד נשאר במלכותו, ואילו שאול הפסיד בחטאו את המלוכה?

ובספר העיקרים (מאמר רביעי פרק כ"ו) ביאר, כי דוד נכשל בעניינים פרטיים שאינם שייכים לתפקיד המלוכה, ולכן לא הפסיד את מלכותו בזה, אבל שאול נכשל בדברים שמחזיר בהם מצד תפקיד המלוכה, שהרי מצות מחיית עמלק היא מחיובי המלך, וכמבואר בגמרא (סנהדרין כ, ב) שלא נצטוו ישראל במחיית עמלק אלא לאחר שהעמידו להם מלך, וכיון שחטא שלא קיים מצוה זו בשלמות, ניטלה ממנו המלוכה, כי לא שייך ליתן מלוכה למי שאינו מקיים את כל חיובי המלוכה.

ויש ללמוד מכך התעוררות לכל אחד ואחד, שכל אדם ניתנו לו כוחות מן השמים שיוכל להתעלות בתורה ובמעשים טובים, ואם אינו מנצל כוחותיו וכישרונותיו לקיים את חיוביו, כבר אינו ראוי לכוחות הללו, וכמו שכתב רבינו יונה בשע"ת בדרך החרטה (א,י) "והנה הבורא נפח באפי נשמת חיים חכמת לב וטובת שכל להכירו וליראה מלפניו ולמשול בגוף וכל תולדותיו כאשר המשילה על שאר בעלי חיים שאינם מדברים מאשר יקרה בעיניו נכבדה, ואחרי אשר בעבור זאת נבראתי, ויהי בי הפך מזה, למה לי חיים", עכ"ל [וע"ע בפירוש רבינו יונה על אבות פ"ג משנה י"], ואדם שיש לו יותר כוחות ואפשרויות לעסוק בתורה ולקיים כל החיובים שצריכים לעשות, גם התביעה ממנו גדולה יותר, שינצל את כוחותיו בשלמות, וכאשר אינו מנצלם כראוי נוטלים ממנו את כוחותיו, וכשאול המלך שנכשל בחטא מצד חובת המלוכה וניטלה ממנו מלכותו.

בבניסתו לבית הכנסת

"מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל"

בסנהדרין דף ק"ה דרשו פסוק זה על בתי כנסיות ובתי מדרשות, ונאמר עליהם 'מה טובו'- מפני שיש בהם קדושה, וכמאמרם (מגילה כט, א) על הפסוק "ואהי להם למקדש מעט" אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות, שיש בהם קדושה מעין בית המקדש, וכשאדם נמצא במקום קדוש, בבית הכנסת ובבית המדרש, קדושת המקום משפיעה עליו, וידוע כי הקדושה נותנת הרגשה טובה ונעימה מאד, וזהו שנאמר 'מה טובו' אהליך יעקב.

ונזכרו בלשון הפסוק שני עניינים, האחד הוא 'אהליך יעקב', והשני 'משכנותיך ישראל', ויש להבין מהו אוהל ומהו משכן, ומדוע לגבי אוהל נקראים בשם יעקב, ולגבי משכן נקראו ישראל.

ונראה בזה כי הנה ידוע שיעקב וישראל הם שתי מדרגות של כלל ישראל, כשעומדים בדרגה נמוכה נקראים יעקב, ובמדרגה גבוהה יותר נקראים ישראל שהיא בבחינת כי שרית עם אלוקים וגו', ויש לפרש עוד כי אוהל הוא דירת עראי, ואילו משכן הוא קבוע.

ועל פי זה יש לבאר 'מה טובו אהליך יעקב', היינו בזמן שבתי כנסיות ובתי מדרשות הם רק עראי כמו אוהל, אז כלל ישראל עומדים בדרגה נמוכה ונקראים יעקב. אבל בזמן שבתי כנסיות ובתי מדרשות הם משכן קבוע, היינו שיש בהם הרבה תורה ותפילה, אז זה משפיע על כלל ישראל דרגה יותר גבוהה, ומתעלים לדרגת ישראל - 'משכנותיך ישראל'.

וכעין זה כתב האור החיים הקדוש "מה טובו אהליך וגו'. פירוש לפי שיש בישראל כת שקובעים עתים לתורה, וכת שעוסקים בה יתד התקועה, כנגד בעלי עתים אמר מה טובו אהליך יעקב כאהל זה שאינו קבוע, וכנגד כת התקועה אמר משכנותיך ישראל", עכ"ד.

*

מעתה, כשנכנסים לבית הכנסת ולבית המדרש, הרי צריכים להרגיש שנמצאים במקום קדוש כמו בית המקדש, ולא כולם שמים לב לחשוב על זה, ולהתנהג באופן המתאים לזה במורא מקדש.

ומסתבר ששייך להרגיש את הקדושה בבית הכנסת ובבית המדרש, שהמקום הקדוש משפיע קדושה על מי שנמצא שם, וכפי ששמעתי ממו"ר הגה"צ רא"א דסלר זצ"ל שאמר לגבי שבת כי אפשר להרגיש את הנשמה היתירה בשבת, שהנשמה היתירה היא תוספת קדושה בנשמה מחמת קדושת השבת, ויכולים להרגיש בזה.

א"כ, כשנכנסים לבית הכנסת ולבית המדרש, צריכים להרגיש את קדושת המקום, ולהתנהג באופן המתאים לזה במורא מקדש, וח"ו שלא לדבר שיחה בטלה בתוך בית הכנסת, ומי שהוא בעל מדרגה יכול גם להרגיש את קדושת המקום, וכפי שאמר מרן הרב מפוניבז' שהוא מרגיש את הקדושה בביתו של החזון איש, וכאשר מרגישים את הקדושה זה נותן הרגשה טובה ונעימה מאד.

"ה' אהבתי מעון ביתך ומקום משכן כבודך"

היינו שיש אהבה וחשק להיות בבית המקדש במקום קדוש, זוהי ההשפעה של בית המקדש, שהלב נמשך יותר לעסוק בתורה ובמצוות ושאר דברים המקדשים את האדם, וזו המטרה בעשיית המשכן ובית המקדש, להשפיע קדושה על כל אחד ואחד שכל ההנהגה שלו תהיה הנהגה של קדושה.

*

כפי שאדם מרגיש נעימות לשהות בחברת בני משפחתו, כך נעים מאד לישב ליד הגמרא וללמוד...

אך כמובן זה תלוי גם בצורת הלימוד, אם הוא לומד בצורה המתאימה לפי כוחו ולפי טבעו, ומי שמתאמץ יותר מכוחו הלימוד קשה לו ואינו נמשך לזה, אבל כשלומד לפי כוחו ולפי טבעו זה מעניין ומושך מאד, והמחשבה נמשכת לזה ממילא, כי כן הוא הטבע שאדם נמשך לחשוב על מה שמעניין אותו.

הזהירות משיחת חולין בשעת התפילה ובבית הכנסת

אנו רואים בגזירות ת"ח ות"ט, שהיו שם גזירות שמד כאלה עם אלפי-אלפי הרוגים, ובאותה תקופה נתמעטו כלל ישראל מאד, ורבים מסרו נפשם על קידוש השם, ומה היה החטא? ששחו שיחת חולין באמצע התפילה, כך קבע התוספות יום טוב שזה היה החטא, ותיקן מי שברך מיוחד למי ששומר פיו ולשונו מלהפסיק בשום דיבור בשעת בתפילה, שאף על פי שאין זה איסור המפורש בתורה, זהו חטא חמור של חילול השם.

נשים אל לבנו עד כמה חמור הוא הדבר, שבעיצומה של התפילה, בשעה שמקדשים, שחים שיחת חולין, הלא בתי כנסיות ובתי מדרשות הם מקדש מעט, וכמו שבבית המקדש אסור היה לשבת בעזרה מפני כבוד המקום וקדושתו, כך במקדש מעט יש הלכות אחרות של כבוד, אף על פי שמותר לשבת בהם.

וישנם רבים שנזהרים משיחת חולין בבית הכנסת לא רק בשעת התפילה, אלא כל זמן שהם בבית הכנסת אפילו אחר התפילה אינם שחים שיחת חולין, ויש אנשים פשוטים מאד שנזהרים בזה וקיבלו שכר, ומעשים שהיו בכמה חברים שקיבלו השפעה להיזהר שלא לדבר בשעת התפילה דברי חול, ונזהרו בזה שלא לדבר שיחת חולין בבית הכנסת חוץ מדבר מצוה, ומחמת זה זכו בזכויות, ויש סימנים מובהקים שמן השמים החשיבו את זה, ואם ביחידים הדברים אמורים, על אחת כמה וכמה בציבור, שצריכים להיזהר יותר מכל דבר שיש בו איזה זלזול במקדש מעט.

*

בשעת מגיפת הקורונה, בשנת תש"פ, נסגרו בתי הכנסת לתפילות הציבור מחשש הדבקה ל"ע, והרבו גדולי ישראל לעורר על מה עשה ה' ככה, והוציאו (ביום כ"ד אייר) מרן הגר"ח קניבסקי ועמו מרן רבינו זצ"ל קול הקורא ליראי ה' להימנע מהשתמשות במכשיר הפלאפון בביהכנ"ס וביהמ"ד, כי בעבור זלזול בכבוד בתי כנסיות ובתי מדרשות מנעו מן השמים את התכנסות הציבור לתפילה, רח"ל.

והוסיף על כך רבינו בכת"י- כמו כן יש ליזהר מלדבר דברים בטלים בבית הכנסת.

מעלת התפילה בישיבה

הנה בתי כנסיות ובתי מדרשות הם מקדש מעט, וכמו שבבית המקדש אסור היה לשבת בעזרה מפני כבוד המקום וקדושתו, כך במקדש מעט יש הלכות אחרות של כבוד, אף על פי שמותר לשבת בהם.

והרי קדושת בית המדרש גדולה יותר מקדושת בית הכנסת, כי בית המדרש הוא גם מקום תורה, וכמו שאמרו (ברכות ו,א) במקום רינה שם תהא תפילה, וכן מצינו (תמיד לא,ב) שהתפילה בבית המקדש הייתה בלשכת הגזית - לא בעזרה במחנה שכינה אלא בלשכת הגזית, אף על פי שלשכת הגזית היתה רק חצייה בקודש (יומא כה,א), בכל זאת עדיף היה להתפלל שם, מפני שזהו מקום ישיבת הסנהדרין לעסוק בתורה, והתפילה במקום תורה עדיפה יותר מקדושת מחנה שכינה, כך מפורש הטעם בתפארת ישראל על המשניות שם.

ועלינו ללמוד מזה את חשיבות התפילה במקום תורה - בישיבה. מצב התפילות בישיבה אינו כמו שהיה פעם, מלפנים בשעות התפילה היה היכל הישיבה (בישיבת פוניבז') מלא, והמשגיחים היו רושמים את מי שלא היה מגיע לתפילת שחרית עד אחר ברכו, ואם היה תלמיד שבקביעות לא התפלל בישיבה, הוציאוהו מן הישיבה, אפילו אם היה מתמיד בתורה, ורק בתחנונים גדולים הסכימו להחזיר אותו, כך היה המצב.

ואמנם התפילה יותר בכוונה היא בישיבה, יש כאלה שמכוונים יותר כשמתפללים מהר, מפני שאם הם מתפללים לאט הרי הם חולמים ומסיחים דעת, אך אין בכך סתירה לתפילה בישיבה, כי הם יכולים להתפלל כפי הקצב שלהם, וימתינו עד שיסיים השליח ציבור.

עורכי העלון 0534103168

ניתן לקבל את הגיליון במייל : MIMEGED111@GMAIL.COM
כמו כן לתרומות והנצחות, ולשליחת ד"ת, עובדות והנהגות ממרן זצוק"ל ניתן לפנות לכתובת הנ"ל.

לתוכן

משנת רמ"ח

ממשנת רבינו מרן ראש הישיבה הגאון רבי משה הלל הירש שליט"א

פרשת ויצא תשפ"ז

הלימוד ממסירת הסימנים – לחשוב על השני ולהרגיש אותו!

בפרשתנו מתוארת רמאותו של לבן, שהחליף את רחל בלאה. ואיתא במגילה (יג:), שרחל אמרה מתחילה ליעקב שאביה ירמה אותו בהחלפת לאה, ולפיכך מסר לה יעקב סימנים, ואף על פי כן מאחר והרגישה בליבה את גודל הצער והבושה של לאה כשיעקב יגלה שאינה יודעת הסימנים, הלכה על דעת עצמה ומסרה לה אותם.

ולכאורה הדבר תמוה, שהרי יעקב גם ידע שיש בכך בושה ללאה, ואף על פי כן פסק לרחל שצריך לעשות סימנים, וכיצד עברה על ציוויו ומסרה אותם ללאה? אלא שרחל הבינה שאם יעקב אבינו היה יודע את גודל הבושה שתהיה ללאה, ואיך היא תרגיש בכזה מצב, היה אומר לתת לה את הסימנים, ולכן פסקה לעצמה שהיא צריכה לתת לה את הסימנים.

ומצינו כן בגמ' בסנהדרין (יא.), שישב רבי ודרש, והריח ריח שום. אמר, 'מי שאכל שום ייצא'. עמד רבי חייא ויצא, ואחריו יצאו כולם. למחרת פגש רבי שמעון בנו של רבי את רבי חייא, ואמר לו 'אתה הוא שציערת לאבא'? והשיב לו רבי חייא 'לא תהא כזאת בישראל'. **הרי מבואר שאע"פ שרבי הקדוש הכריע שמי שאכל את השום עליו לצאת מבית המדרש, אף אם ייגרם לו על ידי זה צער ובושה, מ"מ רבי חייא הכריע שלא כדבריו!** והיינו משום שרבי חייא הבין שאם רבי היה יודע איזו בושה תהיה לזה שאכל את השום גם הוא היה פוסק שאסור לבזותו.

ובאמת מצינו שהיתה תביעה [ב'דקות' כמובן] **על יעקב אבינו בענין זה של הרגשת צער הזולת. דהנה כתוב בפרשה** (בראשית ל א-ב), 'ותרא רחל כי לא ילדה ליעקב, ותקנא רחל באחותה, ותאמר אל יעקב הבה לי בנים, ואם אין מתה אנכי. **ויחר אף יעקב ברחל**, ויאמר התחת אלוקים אנכי, אשר מנע ממך פרי בטן'. **וכמובן שכעסו של יעקב אבינו לא היה כעס סתם**, אלא היתה לו סיבה נכונה לזה, וכמבואר בתרגום אונקלוס, שהקפיד עליה על שהיא מבקשת ממנו ולא מן הקב"ה. וכן כתב הספורנו 'ויחר', על אמרה הבה לי, כאילו היה בידו לעשות זה, וכעס בקנאתו לכבוד קונו, ולא הביט לאהבתו אותה בזה'. **ונמצא שכעס משום שקינא לכבודו של הקב"ה, ואעפ"כ מצינו בדברי חז"ל שהיתה עליו תביעה על כך, וכדאיתא במדרש** (ב"ר עא ז), **'אמר לו הקדוש ברוך הוא, כך עונים את המעוקות**, חייך שבניך עתידים לעמוד לפני בנה'. דהיינו שאע"פ שעשה זאת לתועלת, ובודאי שקל בדעתו והבין שהדרך היחידה שתועיל בזה היא לומר לה בדרך גערה, מכל מקום היתה עליו תביעה שלא הכריע כראוי.

אמנם יש להבין, מדוע נענש דווקא בכך שבניו יעמדו לפני בנה? ועוד צריך להבין, הרי בניה של רחל הם גם בניו של יעקב, ומדוע לא הוצרכו אף הם להיענש על חטאו של יעקב אביהם.

והנה בפרשת מקץ - כשהשבטים עמדו לפני יוסף - נאמר (בראשית מב כא), **'ויאמרו איש אל אחיו, אבל אשמים אנחנו על אחינו, אשר ראינו צרת נפשו בהתחננו אלינו**, ולא שמענו, על כן באה אלינו הצרה הזאת'. **ומבואר, שהשבטים לא התחרטו על עצם המכירה**, אלא על 'אשר ראינו צרת נפשו בהתחננו אלינו ולא שמענו'. והטעם שלא התחרטו על המכירה הוא **כמש"כ הספורנו** (שם לז יח), **שהם החשיבו את יוסף לרודף** 'כי ציירו בליבם וחשבו את יוסף לנוכל ומתנקש בנפשם, להמיתם בעולם הזה או בעולם הבא או בשניהם, והתורה אמרה הבא להרגך השכם להורגו'.

וביאור הדברים, שהם חשבו שיוסף מתכוין להיות 'אב רביעי', כהמשך לאברהם יצחק ויעקב, וכל כלל ישראל ייצא ממנו, ושאר השבטים יידחו כישמעאל ועשו, ועל כן פסקו שדינו כ'רודף' ברוחניות. אמנם האמת היתה כמו שכתוב בתורה 'ויקנאו בו אחיו', 'וישנאו אותו', אבל בשעת המכירה הם פסקו לפי הבנתם. **אמנם כשיוסף התחנן לפני האחים וביקש שירחמו עליו, אם היו מרגישים את צערו כראוי היו מוותרים לו, אבל מכיון שליעקב אביהם היה חסרון דק בהרגשת צער הזולת, על כן גם הם לא הרגישו את צערו של יוסף כשהתחנן לפניהם**, ורק כאשר האשים אותם כמרגלים ודרש מהם להוריד את בנימין למצרים, אז הרגישו את תחושתו של אדם הנמצא במצוקה לפני אדם שרוצה להרע לו, והבינו שחטאו בכך שלא שמעו לתחנוני יוסף.

וממילא יש לבאר לפי זה, שמה שאמר הקב"ה ליעקב 'חייך שבניך עתידים לעמוד לפני בנה' לא היה בתורת עונש, אלא כתיקון לחסרון שנוצר אצל השבטים מכוחו של יעקב, שכן על ידי שבניו עמדו לפני יוסף תוקן החסרון שהיה בהם בהרגשת צרת השני.

אלא שעדיין צריך ליישב את הקושיא השניה, מדוע בני רחל לא הוזקקו לתקן חסרון זה, אף שהיו גם הם בני יעקב? **ונראה לומר בזה, שהם לא הוצרכו לכך מאחר ורחל אימם היתה מושלמת בענין זה**, שהרי הסכימה לוותר על הזכות הגדולה להינשא ליעקב אבינו, מפני שידעה להרגיש בצערה של לאה, וכפי שנתבאר לעיל.

זה הלימוד שיש לנו ללמוד מפרשה זו, לחשוב על השני ולהרגיש אותו! וכפי ששמעתי ממו"ר הג"ר אהרן קוטלר זצ"ל, על דברי המשנה (אבות פ"ב מ"ד) **'אל תדין את חברך עד שתגיע למקומו', ש'מקומו' אין הכוונה רק המצב שלו עתה, אם הוא עשיר או עני, בריא או חולה, אלא צריך לדון באופן עמוק בהרבה**, כיצד הוא לפי תכונותיו מרגיש את מצבו. צריך לחשוב לעומק ולראות כמה צרות ומאורעות עברו עליו שגרמו לו להתנהג כפי שהוא מתנהג, ועל ידי כך יווכח לראות פעמים רבות שאפשר לסלוח ולוותר גם לאדם שמתנהג שלא כראוי, כי לפי מצבו אפשר להבין אותו.

ברכת מזל טוב לידידינו רב הפעלים לתורה ולתעודה, עורך גליון משנת רמ"ח,
הרה"ג ר' **שמואל חיים חדש** שליט"א,
אשר במסירות עצומה דולה ומשקה דברי תורה ומוסר מרבינו מרן רח"י שליט"א,
לרגל נישואי בנו הר"ר **משה** הי"ו, יהי"ר שיזכה לראות רוב נחת מהבית הנבנה, ומכל יוצ"ח לאוי"ט. אמן.

הוראת שעה

"חנוך לנער על פי דרכו": התמודדות עם אתגרי קשב וריכוז בדורנו

[מתוך שו"ת עם רבינו שליט"א לכינוס בענייני חינוך (ח"ב) - אלעד - חשוון תשפ"ז]

שואל: בשנים האחרונות יש מודעות גבוהה מאד לעניין של 'קשב וריכוז', ומהר מאד ממליצים להורים לתת לילדים כדורים, וישנם הורים רבים שמאוד מתנגדים לזה, וטוענים שזה פוגע לילד בביטחון העצמי, והם ימצאו פתרונות אחרים. מי צודק?

רבינו שליט"א: זה תלוי בכל מקרה לגופו. אם למשל הילד אימפולסיבי, ועושה דברים ממש לא טובים, ודאי שצריך לקחת. הכרתי בחור שכשהיה ילד היו איתו בעיות מכל הבחינות, בעיות של חוצפה, בעיות של קדושה, ממש נורא, וברגע שהוא לקח את הכדור כל הבעיות ירדו לגמרי, ונעשה בחור מצויין, וכיום הוא אברך מצוין. אמנם אם הילד מתנהג בבית ובחיידר בצורה יפה, ומכבד כל אחד, רק יש לו בעיה נטו בריכוז, ובחיידר אומרים שאם ייקח תרופה יוכל ללמוד יותר טוב, באופן כזה באמת קשה להכריח את ההורים לזה.

שואל: מה ההמלצה של ראש הישיבה?

רבינו שליט"א: גם זה תלוי לפי העניין. אם לדוגמא הילד כרגע ברמה של שבע וחצי - שמונה, ועל ידי הכדור יוכל להגיע לרמה תשע, וההתנהגות שלו תקינה, וההורים מרוצים, אזי אין להכריחם. אבל אם כרגע הוא ברמה שש, אז אפשר להכריח.

שואל: ילד שהוא בסדר לגמרי מכל הבחינות, אבל המלמד אומר שאם ייקח כדור יוכל להיות תלמיד חכם עצום, לפי גודל כשרונותיו, מה לעשות באופן כזה?

רבינו שליט"א: אם ההורים אינם רוצים אי אפשר להכריחם באופן כזה.

שואל: היה לנו מעשה בילד מאוד מוכשר, שבבית הוא מתנהג חלק, אבל בחיידר בעיות הקשב וריכוז גורמות לו להפריע בשיעור, וממילא צריך להוציא אותו הרבה החוצה, ואביו טוען שלפני כעשרים שנה ילד כזה היה מתאמץ ומצליח בסוף אף בלי כדורים.

רבינו שליט"א: אני שואל את האבא, מי אמר שלפני עשרים שנה אכן הוא היה מצליח בסוף? היו ילדים רבים מאד שירדו לגמרי מהדרך עקב בעיות כאלו, כך שהנחה זו אינה נכונה כלל, אלא לפני עשרים שנה בדרך כלל ילד כזה לא היה מצליח. ולמעשה, אם בפועל הוא מפריע בשיעורים, בודאי צריכים לעמוד על זה שייקח כדורים.

עיונים בשמעתא

שויא אנפשיה חתיכה דאיסורא (ב)

במקום שאין 'חשש משקר' האם יש נאמנות באופן שאף לטענתה אינה אסורה

מבואר במשנה (כתובות כב, א) - "האשה שאמרה אשת איש הייתי וגרושה אני נאמנת, שהפה שאסר הוא הפה שהתיר וכו'. אמרה נשביתי וטהורה אני נאמנת, שהפה שאסר הוא הפה שהתיר". והיינו, שהאשה נאמנת לומר שהיא אשת איש או טמאה מכח נאמנות על עצמה, ולפיכך לולי דין 'הפה שאסר' הייתה נאסרת מאחר ואמרה 'אשת איש הייתי', ולא הייתה יוצאת מאיסורה הראשון במה שהיא אומרת שהתגרשה או שהיא טהורה.

והקשה הרעק"א - הלא כל יסוד ה'איסור' שאשה שאמרה אשת איש אני, אינו אלא מדין 'שוויא', והרי היא צווחת לפנינו ואומרת שאינה אסורה באיסור אשת איש אלא רק שבעבר 'הייתי אשת איש' ועתה גרושה אני, וא"כ גם ללא שהתחדש דין 'הפה שאסר' יש להתירה היות שבפועל אינה אומרת שהיא אסורה.

ויתירה מזאת הקשה לגבי 'נשביתי וטהורה אני" - שהרי כל איסור 'שבויה' אינו אלא מחשש 'שמא נטמאה', והיות שהיא אומרת שלא נטמאה נמצא שלדבריה מעולם לא נאסרה.

נאמנות הודאת בע"ד לגבי אחרים

ונראה ליישב בהקדם דברי הרא"ש (כתובות פ"ב, ס"ט) בדין הודאת בע"ד במקום ש'חב לאחריני".

ואלו דבריו - באופן שראובן לווה כסף משמעון ושמעון לווה מלוי, הרי לוי רשאי לתבוע את חובו מראובן מדין 'שיעבודא דר"נ', ואם בא שמעון והודה שראובן אינו חייב לו אינו נאמן כיון שבהודאתו הוא 'חב לאחריני'. והוסיף הרא"ש וכתב - שאף באופן שלא נודע לנו בעת הודאתו שהוא 'חב לאחריני' אלא רק אח"כ התגלה הדבר, אינו נאמן, היות ואנו תולים ואומרים שהוא עצמו ידע שעל ידי הודאתו הוא מפסיד את לוי, וכוונתו ב'הודאה' היא לחוב לאחרים ואינו נאמן.

ולכאורה יש להבין מדוע הוצרך לומר שאנו תולים שהוא ידע בזמן הודאתו שהוא חב לאחרים, הרי לכאורה די לנו בטעם ברור ופשוט - שאין בכוח הודאת בע"ד אלא לחייב את עצמו ולא את האחרים.

ונראה לומר, שבאמת עיקר הנאמנות של הודאת בע"ד אשר התחדשה בתורה הוא ש'אדם נאמן על עצמו ולא על אחרים', והיינו שאינו נאמן אלא רק על דיני ממון הנוגעים לו. אולם מלבד זאת יש 'סברא של נאמנות' לדון שהוא דובר אמת ונאמן הוא על ה'מציאות', שכן אין אדם מחייב עצמו לחנם ובהכרח שהוא דובר אמת, ומכח 'נאמנות' זו שאין אדם מחייב עצמו לחינם צריך היה לקבל את דבריו אף לגבי אחרים היות ויש סברא להאמין לדבריו שכך הייתה המציאות, אלא שישנה סברא הפוכה שמחמתה אין נחשב כ'דובר אמת', שכן יש לו תועלת אחרת בהודאתו מלבד עצם אמירת האמת, והיא - להפסיד את חבירו, ונמצא שיש בדבריו 'חשש משקר' ועל כן אינו נאמן כלפי אחרים.

מעתה מתבאר מדוע הוצרך הרא"ש לומר שאנו תולים שהוא ידע שהוא 'חב לאחריני' ולכן הודה, באשר דווקא מצד סברא זו של 'חשש משקר' מוגבלת היא ה'נאמנות' לגבי עצמו ואינו נאמן על אחרים.

נמצאנו למדים מדבריו חידוש גדול - שכל הגבלת הנאמנות של 'הודאת בע"ד' שאינו נאמן לחוב לאחרים הוא במקום שיש 'חשש' שמא כיוון בהודאתו לחוב לאחרים, אבל במקום שאין חשש זה מסתבר שאומר אמת ויש לו נאמנות גמורה אפילו לחייב לאחרים.

גדר הנאמנות ב'שוויא' — באופן שאין חשש שקר

מעתה, אפשר לומר בדין 'שוויא' שיש לחלק ולהעמיד בו ב' דינים - א. במקום שאין 'חשש משקר' לצורך תועלת מסוימת - שנאמן לגמרי, ומשום שמסתבר להניח שהוא דובר אמת שהרי וודאי לא יאסור עצמו לחינם. **ב. במקום שיש 'חשש משקר' שאוסר עצמו לתועלת ענין אחר**, כגון באומר לאשה 'קידשתיך' שרוצה לאוסרה על אחרים או באומר 'פתח פתוח' שרוצה להוציא את אשתו ללא כתובה, שבאלו וכיוצא בהם **אינו נאמן בנאמנות גמורה אף כלפי אחרים, אלא רק על עצמו ועל הנוגע לו מדין 'שוויא'.**

ולפי"ז תתיישב קושיית הרעק"א - שהקשה מדוע הוצרכה המשנה לדין 'הפה שאסר' בכדי להתיר אשת איש שאמרה 'אשת איש הייתי וגרושה אני", הרי מעולם לא באה לאסור עצמה ואין כאן 'שוויא'.

ולהאמור לעיל נראה, **שאשה שאמרה 'אשת איש הייתי, וגרושה אני" אין בדבריה הראשונים שאמרה 'אשת איש הייתי' שום 'חשש שקר', שהרי אין לה שום תועלת מלבד עצם אמירת האמת, היות ואינה באה לאסור עצמה על כל העולם אלא אדרבה היא אומרת 'גרושה אני', וא"כ יש סברא לדון מה שאמרה מתחילה 'אשת איש הייתי' כדברי אמת ולהאמינה על המציאות קבלת קידושין.**

ומחמת שנאמנת היא על המציאות יש לדון את האשה כ'אשת איש' במציאות, ולפיכך אין לה היתר מצד אמירת 'התגרשתי' ללא שתקבל גט ככל אשת איש, ורק מחמת שאמירתה 'התגרשתי' היתה יחד עם אמירת 'אשת איש הייתי' דהוה 'הפה שאסר' אינה נאסרת.

משנת הישיבה

מתוך סדרת ועדי הדרכה לבני ישיבה

עבודת המידות (כד)

נתבארו עד עתה [בשבועות הקודמים] שורשי המידות הטובות והרעות הנמצאים ב'נפש היסודית', ותלויים בארבעת היסודות - אש, רוח, מים ועפר. **וכן הזכרנו את החיוב הגדול שיש בעבודת המידות, ואת דברי הגר"א ש'עיקר חיות האדם להתחזק תמיד בשבירת המידות, ואם לאו למה לו חיים'.**

סיכומם של דברים, האדם אינו יכול לקיים תורה ומצוות כראוי כל עוד יש לו מידות רעות המפריעות לקיימם כראוי. ואפילו אם יצליח לקיים, מכל מקום המידות הרעות 'גרמו לכך שיעשה זאת שלא לשם שמים. וכמו כן 'יצטרך לטרוח בקיומם טורח גדול.

אמנם כאשר האדם 'עובד על עצמו' ונלחם במידותיו הרעות בעמל רב עד שכובש אותם, ותוך כדי כך הוא עוסק בקיום התורה והמצוות, אדם כזה נקרא 'ירא שמים, צדיק וחסיד. ואם הוא מתרגל ללחום במשך זמן רב כנגד המידות הרעות ולקיים את התורה והמצוות, הוא יכול להגיע למדרגה כזו שכבר אין בו מידות רעות כלל. ועל אדם כזה כותב רבי חיים ויטאל, 'אז יתלבשו בו ארבע אותיות ההוי"ה, ויהיה כיסא קדוש למרכבתו יתברך, וזה האיש נקרא אוהב את המקום מאהבה, ונקרא חסיד גמור השלם בכל מיני השלימות'. וזו היתה דרגתם של האבות הקדושים.

ועל פי זה יתבארו דברי הגר"א שהובאו לעיל, שמאחר וכל עבודת ה' תלויה בתיקון המידות, שהן כמלבוש למצוות וכללי התורה, וכן כל החטאים שורשם במידות רעות, ממילא אם אינו עוסק בתיקון המידות 'למה לו חיים'? הרי אינו יכול לקיים התורה והמצוות כראוי!

לצערנו איננו רגילים כ"כ לעבוד על תיקון המידות, ואף שבודאי כל אחד מבין שמידות רעות זה דבר גרוע, מכל מקום רוב האנשים אינם מתחילים לחשוב איזה פעולות צריך לעשות כדי לתקן המידות, אלא חיים את חייהם במסלול הרגיל. אמנם מדברי הגר"א רואים שכל חיי האדם ועבודת ה' שלו תלויים בתיקון המידות.

© כל הזכויות שמורות למערכת 'משנת רמ"ה', יוצא לאור ע"י המערכת מתוך שיעוריו שיחותיו וכתביו של רבינו שליט"א
לפרטים ויצירת קשר: מספר פקס 153777921183 דוא"ל: mishnasrama@gmail.com

לתוכן

מראה כהן

מתורת רבינו מרן ראש הישיבה הגאון רבי דוד כהן שליט"א

גיליון 11 | פרשת ויצא תשפ"ז

מראה הפרשה

סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה

א. כתב רש"י בפרשתן עה"פ "וישכב במקום ההוא - לשון מיעוט באותו מקום שכב, אבל ארבע עשרה שנים ששמש בבית עבר לא שכב בלילה, שהיה עוסק בתורה". וצ"ב למה באה התורה לומר ענין זה בפרשת החלום, ללמדנו שהיה עוסק בתורה אצל בית עבר, ומבואר לכאורה שענין זה שייך למראה החלום, ונבאר הדברים.

והנה בפרשת החלום כתיב: "והנה מלאכי אלקים עלים וירדים בו והנה ה' נצב עליו", ופליגי במדרש (ב"ר ס"ט ג') האם "עולים ויורדים **בו**", קאי אסולם או על יעקב, וכן פליגי על מאי דכתיב "והנה ה' ניצב **עליו**", אם עליו קאי איעקב או על הסולם, ונבאר הדברים.

והנה ענין זה שזכה יעקב לגילוי הנ"ל של "והנה ה' ניצב עליו" יותר משאר האבות, הביא בדעת זקנים מדברי המדרש, וז"ל: "והנה ה' נצב עליו - לא מצינו כן בשאר האבות, א"ר סימון אין המלך עומד על שדהו לא כשהיא נחרשת ולא כשהיא נזרעת אלא כשהתבואה עומדת בכרי, כך אברהם חרשה שנאמר 'קום התהלך בארץ', יצחק זרעה שנאמר 'וירזע יצחק', בא יעקב שהוא כרי התבואה שנא' 'קדש ישראל לה' ראשית תבואתה', עמד עליו". ומבואר דהגילוי של "והנה ה' ניצב עליו" שניתן ליעקב הוא מכח שהוא השלים את בחינת האבות, ומה שהעמידו אברהם ויצחק אי"ז אלא כחרישה וזריעה למה שהעמיד יעקב, ויש לבאר ענין זה.

ונראה לבאר הדברים, דהנה הביא הרמב"ן בסוף פרשת לך לך, את דברי חז"ל (ב"ר מז, ו) ש"האבות הן הן המרכבה", וביאר שם שהם המרכבה לשכינה במדותיהם "חסד לאברהם" "פחד יצחק" ו"אמת ליעקב", וביאור הענין של האבות הן הן המרכבה, ביאר השל"ה הק' (תולדות אדם בית נאמן קכח) שנתייחד עליהם הנהגת הקב"ה והשראת שכינתו עליהם וכל אחד נעשה מרכבה להשי"ת במדתו. ועיין בדברי החסיד יעב"ץ על אבות (א, ב) בביאור המשנה "על ג' דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמ"ח", שזהו ענינם של המדות של האבות, אברהם חסד, יצחק עבודה, יעקב תורה [וכן ביאר מהר"ח מוואלוין שם], והוסיף שמדת יעקב בתורה "שנטמן בבית שם ועבר ועסק בתורה כל ימיו", וכתב שם שבזה נעשו ג' האבות "מעון לשכינה", ומבואר שיעקב זכה לדרגתו בתורה שבזה נעשה מרכבה לשכינה ע"י הי"ד שנה שנטמן בבית מדרשו של שם ועבר שבזה נשלמה מדרגתו שהיא בתורה.

והנה לשון חז"ל בב"ר שהביא הרמב"ן, "האבות הן הן המרכבה שנאמר ויעל אלקים מעל אברהם, ויעל מעליו אלקים, והנה ה' נצב עליו", ומבואר שהמקום שבו זכה יעקב אבינו להיות במדרגה של האבות להיות מרכבה לשכינה הוא במראה הסולם שבו נאמר "והנה ה' נצב עליו". ואשר לפי"ז מבואר היטב הענין שהגילוי וההבטחה של מראה הסולם היה רק לאחר שנטמן יעקב י"ד שנה בבית מדרשו של שם ועבר, שהרי מה שזכה יעקב למדרגה של האבות הן הן המרכבה הוא בכח מדתו שהיא התורה, ולא נשלמה מדרגתו של יעקב בתורה אלא לאחר הי"ד שנים שנטמן בבית מדרשו של שם ועבר, ולכן רק אז זכה להשראת השכינה עמו להיות מרכבה לשכינה.

ונראה שזהו הענין שיעקב הוא שהשלים את בחינת האבות, ומה שהעמידו אברהם ויצחק הוא כחרישה וזריעה ויעקב השלים את הכרי, דהנה בדברי המשנה באבות (פ"א מ"ב) "על ג' דברים העולם עומד - על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים", ביאר מוהר"ח מוואלאז'ין ברוח חיים, שג' דברים אלו הם כנגד ג' האבות, ותורה היא כנגד יעקב וכמ"ש 'תתן אמת ליעקב', ועבודה היא כנגד יצחק 'שהיה עולה תמימה', וגמ"ח היא כנגד אברהם שמדתו היא חסד. ונתקשה שם הגר"ח למה שנה התנא כסדר הזה ולא לפי סדר האבות דהיינו גמ"ח עבודה ותורה, וביאר ד"קודם מתן תורה היה רק גמ"ח ועבודה, רק אחר מתן תורה אין העבודה וגמ"ח של קודם מתן תורה כלום... ולכן אחר מתן תורה שכל ענין נעשה במדריגה היותר גבוה **ואי אפשר לנו לעשות העבודה וגמ"ח רק כפי התורה, לזאת הנה התורה איננה עתה עמוד שלישי לבדנה, כי אם היא כל השלשה עמודים ביחד כי בלעדה לא יכונו מאומה**". ולפי"ז מבואר הענין שהכל נשלם אצל יעקב אבינו, שגם מדריגת האבות נשלמה על ידו שהיא המשלימה את כל ג' העמודים, ובלעדה לא יכונו מאומה.

חיבור שמים וארץ ע"י התורה

ב. והנה כתב הגריא"ח (אור תורה אות מט) וז"ל: "והוא מראה הסולם שראה יעקב אבינו ע"ה 'ויחלום והנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה' וכו', והראו לו שמקום בהמ"ק ששם שכב שם הוא מרכז כל הבריאה, ועומד ע"י ישראל בעבודתם ותורתם, ויעקב הוא כלל כל האומה הישראלית, וזה היה אחר שבא מבית עבר שהיה שם י"ד שנה עוסק בתורה ולא טעם טעם שינה, אז זכה לזה שישן שם וכו', והראו לו שהוא בעצמו קיום הבריאה, ושהוא סולם מוצב ארצה מצד נשמתו הדבוקה לגופו, וראשו מגיע השמימה עד ראש כל הנבראים ושרשם העליון, והכל ע"י התורה. וכתיב 'והנה ה' ניצב עליו', ר"ל ששמו ית' קשור בישראל ע"י התורה שהיא שמו ית'". ומבואר דהסולם הוא משל ליעקב עצמו וחלום הסולם בא להשמיע צורת האדם השלמה בבריאה, וענינו הוא: סולם מוצב ארצה - כלומר חיבור הנשמה לגוף, וראשו מגיע השמימה - היינו עד ראש כל הנבראים, וכדכתב הגר"ח בנפש החיים (ש"א פ"ה בהגה"ה) "כי עיקר האדם הוא נטוע למעלה בשורש נשמתו וכו', אך הענין הוא שהאדם השלם כראוי עיקרו הוא נטוע למעלה בשורש נשמתו העליונה".

וגם מדבריו מבואר ענין זה שזכה יעקב למראה הסולם מכח הי"ד שנה שעסק בתורה, וביאר שבכח התורה הוא נעשה סולם מוצב ארצה מצד נשמתו הדבוקה לגופו, וראשו מגיע השמימה עד ראש כל הנבראים ושרשם העליון, והיינו דהאדם מורכב מגוף עכור ונשמה עליונה, ועיקר מעלתו הוא בשורש נשמתו בראש כל הנבראים, שכל העולמות העליונים פועלים בכוחו. וכן מצאנו בנפשה"ח (שם פ"י) שכתב: "והוא ג"כ ענין מראה הסולם של יעקב אבינו... והנה מלאכי אלקים עולים וירדים בו, ר"ל ע"י הנשמת חיים שהיא מוצב ארצה מתלבשת קצה התחתון שלה בגוף האדם". והיינו דעיקר האדם הוא נשמתו העליונה רק שהיא מלובשת בגוף הארצי וזה ענין 'מוצב ארצה'., ועבודת האדם להתעלות עם מה שהוא 'מוצב ארצה' והוא עפרי ועכור, להגיע לצורת האדם השלימה שבה הנשמה מגיעה למדריגתה העליונה וחזרת למקומה בעליונים, שזהו ענין ראשו מגיע השמימה.

מראה השערה

כח הקיום של כלל ישראל בעיקבתא דמשיחא - רוחי אשר עליך ודברי אשר שמתי בפיך

ברשות רבותינו הגדולים, כמה מילים לכבוד המעמד הגדול של כבוד התורה וקידוש שם שמים שנתאספנו כאן בצרפת, בעיר האורות, שבאנו להביא כאן את אור התורה. אנחנו אומרים בכל יום את שני הפסוקים: "ובא לציון גואל ולשבי פשע ביעקב נאם ה'. ואני זאת בריתי אותם אמר ה' רוחי אשר עליך ודברי אשר שמתי בפיך לא ימושו מפיך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך אמר ה' מעתה ועד עולם.

בסידור הגר"א עומד בדבריו מה החיבור של שני הפסוקים האלה ביחד? ומבאר "ובא לציון גואל", יש הבטחה מהקדוש ברוך הוא על הגאולה העתידה. אבל עד שתבוא הגאולה עוברים אלפי שנים של רדיפות, של השמדות, של אינקוויזיציות, של פוגרומים, של שואה, של שמד רוחני, של רדיפות הדת. איך אנחנו נחזיק מעמד בכל התקופה של הגלות להגיע לגאולה העתידה? ועל זה אומר הנביא: יש דבר אחד שמקיים את עם ישראל, "ודברי אשר שמתי בפיך", כוח התורה, "לא ימושו מפיך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך אמר ה' מעתה ועד עולם".

התורה היא זאת שמקיימת ומשמרת על עם ישראל בכל הדורות עד שבזכותה נזכה לגאולה העתידה. כמו שהאור החיים הקדוש מביא מהזוהר, שהגאולה העתידה תהיה בעזרת השם בכוח התורה.

כשאנחנו זוכים להיות כאן בצרפת, איזה בני תורה נפלאים, כמו שהזכירו כאן מקודם, הבחורים הנפלאים של יהדות צרפת, עם כזה אהבת תורה, עם שקידת התורה, עם דקות העין, עם הבנה, איזה דור נפלא של מאות תלמידים. וזה מה שמקיים את יהדות צרפת, יהדות של כחצי מיליון איש שהיו יכולים לדדת לטמיון, התורה שלכם היא שומרת את יהדות צרפת והיא מעמידה את יהדות התורה ויהדות כולה בכל העולם כולו. **בארץ ישראל אנחנו לא חיים בדרכי הטבע, מה שמעמיד אותנו זה כוח התורה** וכשאנחנו חיים בדור שבאים להשכיח את התורה, לפגוע בתורה, אז אנחנו קיימים כאן וצועקים צעקה של עזרה, רבותינו גדולי הדור, זקנים וישישים וחלשים, מסרו נפש לבוא ולקרוא לעזרת השם בגיבורים, תצילו את עולם התורה. אם

המשך בעמוד הבא

...להגיע לדרגה זו להתעלות ממצב של **מוצב ארצה** למדריגה העליונה של **ומגיע השמימה** הוא בכח התורה וכמש"כ הגריא"ח בהמש"ד: "ועיקר חיבור שמים וארץ הוא ע"י התורה, כי האדם הוא מורכב מגוף ונשמה, שגופו מן הארץ ונשמתו מן השמים, וחיבורם הוא ע"י עסק התורה שעי"ז נשמתו מאיר בו". ולכן מעלת יעקב להיות 'סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה' הוא בכח התורה שהיא מאירה את אור הנשמה כנגד חמריות הגוף, וכמתק לשון הרמח"ל (דרך עץ חיים) "אך התורה הנה קודש היא, אשר לה מציאות גבוהה בגבהי מרומים, וכאשר יעסוק בה האדם למטה **אור היא אשר תאיר בנשמתו להגיע אותו אל גנזי מרומים גנזי הבורא ית"ש** בדרך הארה ופעולה חזקה אשר היא פועלת בו".

וזהו הענין שהביא בריש רוח חיים מדברי הב"ר (ס"ח) "והנה סלם - זה סיני, אותיות דדין הוא אותיות דדין". והיינו דנתינת התורה בהר סיני הרי היא חיבור בין העולם המוצב ארצה לעולם המתוקן שלמעלה, וע"ז מורה הסולם שהוא בגי' 'סיני' דדרך עבודת האדם להשלים יעודו ולהעלות את נשמתו למקורה, שהוא ענין ה'סולם' המעלה אותו השמימה, הוא בכח 'סיני' שהוא כח התורה המחבר את האדם לעליונים.

והנה יעקב אבינו הוא צורת האדם השלם כמו דאיתא במדרש "איקונין של יעקב חקוקה בכסא הכבוד", והיינו בצורת אדם שבמרכבה, דמעמידי המרכבה הם האבות הק', ולכך יעקב אבינו נקרא 'בחיר האבות', משום שהוא שחיבר את עבודתם של אברהם ויצחק אצלו לשלמות עבודת האדם, ודיוקנו הוא צורת האדם השלמה, ולכך ראוי הוא ליקבע דמותו בצורת האדם שבמרכבה, וזהו שכתב הגריא"ח דיעקב הוא מעמיד כלל ישראל שהוא והם מרכז הבריאה המעמידים אותה ע"י התורה והעבודה, וזה מבואר לפי דרכנו, דהעמדת צורת האדם להעלות הנשמה לשורשה העליון, מקיים בכח התורה שהעמיד יעקב אבינו, שהוא שהמעמיד את הכח של עמל התורה שיגע עליה בבית מדרשו של עבר י"ד שנה. וזה כוונת הגריא"ח דרק בזכות זה שהיה בבית מדרשם של שם ועבר י"ד שנים ועסק בתורה זכה ונתקיים בו מעלת האדם השלימה והגיע לדרגה של ראשו מגיע השמימה, ולכך נדרש ענין זה של יעקב שלמד תורה י"ד שנים בעמל אצל פרשת החלום דייקא.

וזהו הענין שדנו חז"ל האם 'עליו' ו'בו' נסוב על הסולם או על יעקב, ושניהם משלימים האחד את השני, דענין הסולם ויעקב שלובים זה בזה, דהסולם מורה על שלמות האדם שהעמיד יעקב בבריאה, ועי"כ עולים ויורדים בו מלאכי השרת, וזה כמו שביאר בנפשה"ח (ש"א פ"י) דיתרונו של האדם הוא בהעלאת והתקשרות העולמות והכוחות והאורות אחד בחברו אשר אי"ז בכח כלל לשום מלאך, וביאר שהוא ענין מראה הסולם של יעקב, דמלאכי אלקים 'עולים ויורדים בו', שזהו עיקר תורת האדם, להעלות תחילה כל עולם ממטה למעלה ואח"כ נמשכים אורות מלמעלה למטה עד שאח"כ והנה הוי"ה ברוך הוא ניצב עליו, וזהו בכח 'סיני' שהוא התוה"ק המעלה את האדם להגיע לשלמותו.

מעלת האדם – להוציא מן הכח אל הפועל

ג. והנה איתא בהקדמת הצל"ח לחיבורו, דמשני ענינים נקרא המין האנושי 'אדם': "כי האדם כולל הגוף והנפש הגוף יקרא אדם על שם האדמה אשר לוקח משם והנפש הניתנה לאדם החצובה מכסא כבודו נקראת אדם על שם 'אדמה לעליון' (ישעיה יד, יד), ועל הכסא דמות כמראה אדם' (יחזקאל א, כו)". והיינו דשני חלקי האדם נקראים כ"א בפנ"ע 'אדם' והחלק הרוחני שהוא הנשמה נקרא אדם ע"ש מקורה ושורשה בעליונים ותוכנה ומהותה הוא 'אדמה לעליון, וכנגד זה הגוף העכור נקרא אדמה ע"ש שלוקח מן האדמה. אמנם צ"ב למה נקרא אדם ע"ש האדמה ולא ע"ש הנשמה. ומצאנו הביאור בדברי המהר"ל (דרוש לתורה) וז"ל: "אבל לכך נקרא הוא על שם האדמה יותר מכל נבראים זולתו, מפני התיחסו ודמיונו אליה לגמרי. משא"כ בבהמה וכל שאר הנבראים. כי האדמה היא מגדלת ומוציאה אל הפועל צמחים ואילנות ופירות וכל הדברים, הנה היא בכח ויוצא ממנה הכל לפועל. כמו כן האדם בסגולתו הוא בכח ומוציא שלמותו אל הפועל וכו' אבל האדם לא נברא רק שיהיה הוא מוציא שלמותו אל הפועל, בבחינת האדמה הזאת אשר ממנה נוצר, וכל זמן שלא הוציא שלמותו אל הפועל נחשב אדמה בכח בלבד".

והיינו שמלבד מה שיש באדם את היותו דומה לאדמה מצד שגופו הוא עפריי ועכור, יש בו עוד בחינה במה שנקרא אדם ע"ש האדמה, והיא, שהאדם יסודו הוא כעין האדמה הזו שהיא מגדלת ומצמחת והאדם כמו"כ יש בידו כוחות גדולים של ראשו מגיע השמימה אבל הם נמצאים אצלו בכח בלבד ועבודת האדם ומגמתו היא להוציא את אותם הכוחות מן הכח אל הפועל, וזה מה שיש בו יותר משאר נבראים זולתו, משום שיש בו את כוחות הנשמה שחבויים אצלו, וע"כ גם בתואר האדם ע"ש האדמה יש בזה לבטאות את מעלת האדם.

וכמש"כ הרמח"ל בדרך ה' (ח"א פ"ד) "באופן שאף בהיות האדם שקוע בחומר בהכרח כמו שכתבנו, יוכל מתוך החומר עצמו והעסק הגופני השיג את השלימות וההתעלות אל הזוך ואל המעלה, **ואדרבה השפלתו תהיה הגבהתו**, ומשם יקנה יקר וכבוד שאין כמוהו בהיותו הופך את החושך לאור, ואת הצלמות לנוגה יזרח".

ועי"ש במהר"ל שביאר, שהכח להוציא את שלימותו במעלת הנשמה מן הכח אל הפועל הוא בכח התורה, וביאר בזה מה שמבואר בסנהדרין (צט, ב) דאדם לעמל יולד - לעמל תורה נברא, שעמל תורה הוא המוציא את הכח הגנוז באדם אל הפועל, להעלותו למעלה, וזהו יסוד עניינו של יעקב אבינו בי"ד שנה בבית מדרשו של עבר, שאמרו חז"ל (הובא בתורה שלמה) שלא היה מי שעמל בתורה כיעקב אבינו, דהיינו יושב אהלים שממית עצמו באהלה של תורה, ובזה העמיד את מראה הסולם להיות "סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה".

מכתב חיזוק מרבינו רה"י שליט"א במעלת הלימוד וניצול הזמן בלילי שבתות הארוכים

בס"ד

למעכת"ר מתפללי ולומדי בית המדרש מפעל הש"ס בעיר ביתר שליט"א שמחתי מאוד לשמוע על המפעל הגדול של הלימוד הקדוש בלילות שבת בבית מדרשכם, והוא דבר גדול וחשוב שאין למעלה ממנו, שלא נתנו שבתות אלא לעסוק בתורה, וכל אלו שמבלין את לילות השבת בבטלה ובדברי הבאי, מאבדין את מעלתה של השבת, שהיא רוממות של קדושה, ומאבדין המתנה הטובה שנתן לנו הקב"ה ששבת שמה.

ורק בזכות ניצול הזמן בליל שבת בלימוד התורה נזכה שתהיה השבת עבורינו בגדר מנוחה שלימה שהקב"ה רוצה בה, ונזכה לעלות ולהתרומם ברוממותו של השבת, ולחבר את רוממות התורה עם רוממות השבת.

הכו"ח למען התורה ולומדיה ולמען קדושת השבת

דוד כהן

מראה השעה

המשך מעמוד קודם

מותר לי להגיד, עולם היהדות של צרפת יש לה חוב מיוחד לעולם התורה בארץ ישראל. אין יהדות בכל העולם שסמוכה על תורת ארץ ישראל כמו יהדות צרפת. רוב מניין ורוב בניין של בני התורה מצרפת נמצאים בישיבות הקדושות, מפארים את הישיבות הקדושות בארץ ישראל. פה מתקיים כפשוטו "כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים". והתורה של עם ישראל והתורה של ארץ ישראל היא זאת שמחזיקה את הבני תורה נפלאים, את תורת בני התורה בצרפת ויהדות צרפת בכלל. ולכן חובתנו, לא רק זכותנו, לבוא לעזרת השם בגיבורים בכל כוחו, שליחות של הצלה להחזיק ולהמשיך לקיים את עולם התורה בארץ ישראל, שיהיה קיום של עולם התורה בצרפת, בכל העולם כולו. ובכוח התורה נזכה לראות את עם ישראל עומד בכל המצבים הקשים, לראות שתורה מתגדלת ומתרוממת, אף אחד לא יפגע בתורה, אף אחד לא יוציא בני ישיבות מבתי המדרש, ובכוח התורה נזכה במהרה לגאולה שלמה במהרה בימינו אמן.

***

המצב בתקופה זו מזכיר לכולנו שאנו נמצאים בגלות חמורה וקשה מאוד, הן בארץ ישראל והן בכל רחבי תבל: באמריקה, באנגליה ובצרפת. ישנה שנאת ישראל גדולה, ואנחנו נמצאים בגלות. התורה היא זו שמזכירה לנו כי כדי לשרוד בגלות ולהגיע לגאולה, רק כוח התורה הוא שמחזיק אותנו, ורק הוא שיביא את הגואל. קיומו של עולם התורה בארץ ישראל הוא קיומו של כל העולם בכל מקום ומקום. היסוד של התורה בעולם הוא התורה שבכלל ישראל. משום כך באו לכאן זקני וגדולי הדור במסירות נפש שאי אפשר לתאר, כמו שמזכיר כל הזמן ראש הישיבה רבי דוב, בצעקת 'ראטעוועט' – 'הצילו' ממש! קריאתם של גדולי הדור להציל את עולם התורה היא שאלת הקיום של כלל ישראל בארץ הקודש ובכל מקומות הגלות. **אנו עומדים כעת בחבלי משיח. החפץ חיים לימד שככל שמתקרבים לגאולה, חבלי המשיח נעשים קשים יותר, והדרך היחידה לעבור אותם היא באמצעות כוח התורה. אם נחזק את כוח התורה בכלל ישראל, ניצוק את הכוח לקבל את פני משיח צדקנו. הנביא אומר: 'ופתאום יבוא אל היכלו האדון אשר אתם מבקשים' – פתאום יבוא המשיח! עלינו להתכונן לקראתו, וההכנה הגדולה של כל אחד ואחד היא להיות חלק בהחזקת עולם התורה, ותהיה זו הזכות לקבל את פניו במהרה בימינו.**

(מתוך דברים שנאמרו במעמדי 'הקבלת פני רבותינו' בלונדון הבירה ובצרפת – במסגרת מסע רבינו שליט"א עבור קרן עולם התורה – חשוון תשפ"ז)

יו"ל ע"י מערכת 'מראה כהן' שע"י 'תורה דיליה', מתוך שיעוריו שיחותיו וכתביו של רבינו שליט"א
לתרומות ולהנצחות ולפרטים ויצירת קשר ניתן לפנות למייל mc038009090@gmail.com מי שיש ברשותו חומר נשמח לקבלו למייל
להצטרפות לקבלת העלון מידי שבוע יש לשלוח מייל לכתובת הנ"ל

לעילוי נשמת
הרב אלכסנדר ב"ר אברהם ז"ל
הרב יונתן בנימין ב"ר יצחק ז"ל
הרב יעקב ב"ר בנימין הלוי ז"ל
הרב דוד ב"ר שמואל לייב ז"ל

חשבתי דרכי

נקודות אור על פי משנת הגאון רבי **משה שפירא** זצ"ל

פרשת ויצא

הודאת המלאך ליעקב - שם ישראל חל עלינו בכל מצב [א']

מהו הויכוח בין יעקב לשרו של עשו

"ויאמר שלחני כי עלה השחר ויאמר לא אשלחך כי אם ברכתני" ופירש"י "ברכתני - הודה לי על הברכות שברכני אבי, שעשו מערער עליהם", "ויאמר לא יעקב יאמר עוד שמך כי אם ישראל כי שרית עם אלהים ועם אנשים ותוכל", ופירש"י "לא יעקב - לא יאמר עוד שהברכות באו לך בעקבה וברמיה כי אם בשררה ובגלוי פנים, וסופך שהקב"ה נגלה עליך בבית אל ומחליף את שמך, ושם הוא מברכך, ואני שם אהיה ואודה לך עליהן, וזהו שכתוב (הושע יב ה) וישר אל מלאך ויוכל בכה ויתחנן לו, בכה המלאך ויתחנן לו, ומה נתחנן לו (שם) בית אל ימצאנו ושם ידבר עמנו, המתן לי עד שידבר עמנו שם, ולא רצה יעקב, ועל כרחו הודה לו עליהן, וזהו ויברך אותו שם, שהיה מתחנן להמתין לו ולא רצה".

יש כאן ויכוח בין יעקב לשרו של עשו, שרו של עשו אומר ליעקב, הרי בסופו של דבר יתגלה עליך ה' בכבודו ובעצמו בבית אל, ושם הוא יברך אותך ויקרא את שמך ישראל, ושם גם אני אהיה ואודה לך על הברכות, אולם יעקב אינו מוכן לחכות ותובעו שיודה לו על הברכות כאן ועכשיו, המלאך בוכה, - דבר שאינו מצוי כלל, רק בחורבן מצינו "מלאכי שלום מר יבכיון" - ומתחנן ליעקב המתן לי עד לשם שיתגלה עליך הבורא ויברך אותך ויאשר את העובדה שאתה ישראל, ויעקב מתעקש שיודה לו כאן.

הדברים תמוהים ביותר, מהו הויכוח ומהי הנהגת יעקב הנראה כמתאכזר אל המלאך, ובעצם הדבר, מהו הצורך בהודאה עכשיו בשעה שהדברים ברורים ונאמרו כבר בנבואה, כי המלאך הרי גילה לו שהקב"ה יבא לברכו ולקרותו בשם ישראל ואומר לו שיודה לו שם, ומה העניין בהודאה הניתנת בכפיה, ומאידך תמוהה אותה בכיה, בכיה של מלאך, והרי בין כך הוא עתיד להודות, וצריך לבאר, לפי ערכנו, מהי הבנת סוגיא זו.

היאך נשלמו התנאים לחייב את קיום נדרו של יעקב

"וירא אלקים אל יעקב עוד בבואו מפדן ארם ויברך אותו, ויאמר לו אלקים שמך יעקב לא יאמר עוד שמך יעקב כי אם ישראל יהיה שמך ויקרא את שמו ישראל" זאת הפרשה שעליה אמר לו המלאך שיגלה עליו בורא העולם לברכו וכאן רצה להודות לו על הברכות.

ובהמשך לאותה ההתגלות של בורא העולם על יעקב כתוב, "ויאמר לו אלקים אני א-ל ש-ד-י פרה ורבה גוי וקהל גויים יהיה ממך ומלכים מחלציך יצאו, ואת הארץ וגו', ויצב יעקב מצבה במקום אשר דבר אתו מצבת אבן ויסך עליה נסך ויצוק עליה שמן", בפשטות הדברים עניין המצבה הוא קיום הנדר האמור בתחילת פרשת ויצא, "וידר יעקב נדר לאמר אם יהיה אלקים עמדי ושמרני בדרך וגו' והאבן הזאת אשר שמתי מצבה יהיה בית אלקים וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך", ומשמע שכאן התקיימו כל התנאים לנדר, ולכן התחייב יעקב לקיים את אשר נדר, וצריך להבין במה נתקיים הנדר.

ואכן, התנאים של "אם יהיה אלקים עמדי ושמרני בדרך וגו' ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש" נתקיימו, אולם יש לבאר מהו "ושבתי בשלום אל בית אבי והיה ה' לי לאלקים" והיאך נתקיים כאן, ורש"י מפרש שם "והיה ה' לי לאלקים, שיחול שמו עלי מתחילה ועד סוף שלא ימצא פסול בזרעי", וצריך לבאר מה נתחדש כאן בקיום אותו התנאי.

מה השייכות לבשר ליעקב כאן את מעשה אליהו בהר הכרמל

בבשורה נאמר כאן ליעקב "גוי וקהל גויים יהיה ממך" ובשרו על בנימין ועל אפרים ומנשה שעתידים להולד, ועוד מפרש רש"י על הפסוק גוי וקהל גוים "דבר אחר שעתידים בניו להקריב איסור במות כגוים בימי אליהו", וצריך להבין מדוע כאן הוא המקום לגלות ליעקב אבינו שעתיד להיות זמן שעתידים בניו להתנהג כגוים- היינו כמי שלא קבל תורה, כי מי שקבל תורה אסור לו להקריב בחוץ בזמן איסור הבמות כשבית המקדש בנוי בירושלים - והיא אותה הקרבה בחוץ שנעשתה על פי אליהו.

עניינה של אותה ההקרבה היה כדאיתא ביבמות "אפילו אומר לך עבור על אחת מכל מצוות האמורות בתורה כגון אליהו בהר הכרמל הכל לפי שעה שמע לו" והיינו כשהוא לצורך העניין, וכלשון הרמב"ם (הל' יסודי התורה פ"ט ה"ג) "אני אקריב היום בחוץ בדבר ה' כדי להכחיש נביאי הבעל", ויש נידון בראשונים אם הדבר נאמר לאליהו בנבואה או שהבין מסברת לבו, עכ"פ זו הייתה הוראת שעה שבלעדיה היה הדבר אסור, וכאן נתבשר הדבר ליעקב, וצריך להבין כי הרי המדובר על שנים רבות לאחר מכן, אחר שכאן עדיין לא נולד בנימין, ועד לאותו מעשה עברו הירידה למצרים ושנות הגלות, ההליכה במדבר, ימי משכן שילה שס"ט שנים, ושנות נוב וגבעון, ואף אחר בניין הבית הראשון עברו יותר ממאה שנים עד לאליהו, ומהו העניין לבשרו על כך עתה, הדברים סתומים וצריכים ביאור.

תכלית הגילוי בהכרזת "ה' הוא האלקים"

להבנת העניין, עלינו ללמוד את אותו המאורע אשר היה בהר הכרמל, (מלכים א' פרק י"ח) אחר שהכריתה איזבל את כל נביאי ה', ואליהו נראה אל אחאב ואומר לו שיקבוץ את כל נביאי הבעל ונביאי האשרה אל הר הכרמל במעמד כל ישראל, "ויגש אליהו אל כל העם ויאמר אליהם עד מתי אתם פוסחים על שתי הסעפים אם ה' הוא האלקים לכו אחריו ואם הבעל לכו אחריו ולא ענו העם אותו דבר", ואז מעמיד אליהו מבחן שיתנו שנים פרים וישימו על המזבח ולא יתנו אש, והאלקים אשר יענה באש הוא האלקים, "ויען כל העם ויאמרו טוב הדבר", ובתחילה בוחרים להם נביאי הבעל פר וקוראים בשם הבעל ואין קול ואין עונה.

ואז קורא אליהו לכל העם ומרפא את מזבח ה' ההרוס "ויקח אליהו שתים עשרה אבנים כמספר שבטי בני יעקב אשר היה דבר ה' אליו

ישראל יהיה שמך" את אותה הפרשה שאנו עוסקים בה מזכירים באותו המאורע, ובהמשך מתפלל אליהו לה' "ה' אלקי אברהם יצחק וישראל היום יודע כי אתה אלקים בישראל ואני עבדך ובדברך עשיתי את כל הדברים האלה, עני ה' ענני וידעו העם הזה כי אתה ה' האלקים וגו'", ותפול אש ה' וגו', וירא כל העם ויפלו על פניהם ויאמרו ה' הוא האלקים ה' הוא האלקים" ואז שוחט אליהו את כל נביאי הבעל.

זאת היא הפרשה, ואותה מגלה ה' ליעקב כאן בגילוי הזה, ועתה נבא לבאר מה עשה כאן אליהו ולאיזה גילוי הביא את כל כלל ישראל, כפי שנאמר כאן שכל העם נפלו על פניהם ואמרו פעמיים, ה'- היינו שם הוי'ה, הוא האלקים.

ביאור השמות הוי'ה ואלקים

בהקדם לכך יש לבאר את עניין השמות האלו, שם הוי'ה הוא השם של עצם מציאותו יתברך כביכול, בשם זה מציאותו יתברך היא אחת ויחידה, הוא ההויה כולה ואין חוץ ממציאותו שום הויה, שום היות לא קיים חוץ מהיותו יתברך, וכשהשם הזה מאיר אין מקום לעבודה זרה, אין מקום להעמיד שום מציאות אחרת בעולם.

לעומת זאת יכול שם אלקים יכול להקרא גם כשם חול, כפי שנאמר "אלהים לא תקלל" על דיינים, וכן "עד האלהים יבא דבר שניהם", וכן "והייתם כאלהים יודעי טוב ורע" מתרגם אונקלוס "כרברביא" היינו לשון שופטים ומנהיגים, ואף כשם עבודה זרה ממש יכול להקרא כלשון הכתוב "אלהים אחרים", זהו השם שאינו מבורר לגמרי והוא מקור לכל האפשרויות שיש בבריאה, ונבאר בזה.

אנו מצווים לצרף את "מי" ל"אלה"

שם אלקים יכול להתחלק לשתי תיבות "מי ו"אלה". הגר"א מבאר כי שורש הטעות של חטא העגל נרמזת בזה, כי אחר שאמרו "למי זהב" יצא מכך "אלה אלהיך ישראל". הביאור בזה, כל הבריאה מכונה כאן בתור "אלה" וצריך לשייך אותה ל"מי", וההפרדה יוצרת את העבודה זרה. זהו ציווי הנביא "שאו מרום עיניכם וראו **מי** ברא **אלה**". אולם אם חלילה לא עושים כך, אם לא נושאים עיניים למרום ורואים מי ברא אלה, אז קיים חשש ככתוב בתורה "ופן תשא עיניך השמימה וראית את השמש ואת הירח כל צבא השמים ונדחת והשתחוית להם", אפשר לשאת עיניים לשמים ודבר זה עצמו יהיה סיבה לעבוד עבודה זרה, לכן מוטל על כל הרוצה להפקיע עצמו מכך לעקור את האפשרות הזו, ובזה נצטוינו כאמור "שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה", שאו מרום עיניכם באופן כזה שתראו מי ברא אלה, כך תחברו את שם אלקים בצורה הנכונה. מי שמחבר זאת בצורה נכונה מבער עבודה זרה, אבל מי שמפצל ולוקח את ה"אלה" כדבר בפני עצמו ואת ה"מי" כדבר בפני עצמו, הרי ה"אלה" נעשה למציאות נפרדת, והופך חלילה ל"אלה אלהיך ישראל", זה המקור לעבודה זרה. נמצא, שם אלקים הוא המקור, חלילה, שממנו נובע כל רע, מכח השם הזה המאפשר טעויות יכולים להגיע לכל התרחקות ולכל סטיה.

אליהו בא לעקור את האפשרות לע"ז

עתה נבא לעניינו של אליהו בהר הכרמל, אליהו הנביא לא בא להראות מופת אלא לבער ולסלק את העבודה הזרה מכלל ישראל, ועומק הדבר היה לעקור את עצם האפשרות לעבודה זרה.

אליהו מגיע לכלל ישראל במצב של "אני נותרתי נביא לה' לבדי ונביאי הבעל ארבע מאות וחמישים איש", לבד מנביאי האשרה עוד ארבע מאות איש, הם אלו שהפיצו את העבודה זרה בכלל ישראל, התנבאו בשמה, והשפיעו על כלל ישראל לעבוד לבעל ולאשרה, ועתה בא אליהו לעקור את הע"ז מכלל ישראל, מן השורש.

כשכל העם נפל על פניו, ואמרו ה' הוא האלקים ה' הוא האלקים, פירוש הדבר, ששם אלקים נתפס בצורה כזו בדיוק כמו שם הוי', שם אלקים נתגלה בהארה ובבירור כזה כמו הבירור של שם הוי', כי מתגלה בשם אלקים שרש ההוי'ה, שם הוי' הוא האלקים, בזה נעקרה כאן האפשרות של עבודה זרה, עקירה מן השורש.

בילקוט שמעוני שם במלכים (מלכים א רמז רט) מאריך מאד להשוות את מעשיהם של משה ואליהו, כל מה שעשה משה עשה אליהו, אליהו פעל בכלל ישראל פעולות דוגמת משה רבנו, וכן בכמה דברים אשר קרו רק למשה רבנו ולאליהו, כאותה התגלות של ויעבור ה' על פניו שמצינו אצל משה ואצל אליהו במערה, משה רבנו כנס את ישראל להר סיני ואליהו כנסם להר הכרמל, כולנו שמענו אנכי ה' אלקיך בהר סיני, ובמקביל הביא אותנו אליהו להר הכרמל לגילוי של "ה' הוא האלקים", מה שהיה בהר סיני, גילוי "אנכי ה' אלקיך" ו"לא יהיה לך אלהים אחרים על פני" ששמענו מפי הגבורה, אליהו הביא אותנו לדבר שמקביל לכך, הוא הביא את כלל ישראל למצב שכולם יפלו על פניהם וישנו באמירת ה' הוא האלקים, הדבר הוחלט אצלם שה', שם הוי', הוא האלקים.

"שיחול שמו עלי מתחילה ועד סוף" הארת הוי'ה הוא האלקים

על פי הדברים האלה יבואר לנו עניין נדרו של יעקב אבינו, "אם יהיה אלקים וגו' והיה ה' לי לאלקים", ופירש"י "והיה ה' לי לאלקים, שיחול שמו עלי מתחילה ועד סוף שלא ימצא פסול בזרעי", צריך להבין מה פירוש הדבר "שיחול שמו עלי מתחילה ועד סוף", מהי התחילה ומהו הסוף.

פירוש הדבר, שם הוי'ה הוא שורש הבריאה, זהו השם שהוא הבריאה בעצמה, השם שעל ידו הכל נברא, ואילו הבריאה בפועל היא בשם אלקים, כל אותם ל"ב אלקים הכתובים במעשה בראשית. הבריאה בפועל זה שם אלקים, ואילו שורש הבריאה, הרצון והמכוון בבריאה, זה שם הוי'ה, אמנם, שם הוי'ה אינו מאיר בבריאה ואף אסור לאמרו, וכדרשת הגמרא "זה שמי לעולם" לעלם כתיב זהו שם הנעלם בבריאה, לא כשם שאני נכתב אני נקרא, ובעולם הזה איננו חיים את שם הוי'ה ואי אפשר להגיד אותו, כאן אנחנו חיים את הבריאה שנבראה בשם אלקים.

כשיעקב אבינו אומר והיה ה' -היינו שם הוי'ה -לי לאלקים, וכוונתו, כפי שפירש"י, שיחול שמו עלי מתחילה ועד סוף, המכוון הוא, משם הוי' ועד שם אלקים, היינו שתחול עלי אותה הארה שנתגלתה לכל בני ישראל על ידי אליהו הנביא שם בהר הכרמל, אותה הארה של "ה' -שם הוי'- הוא האלקים", ובזה עצמו יובטח "שלא ימצא פסול בזרעי", משום שאם "יחול שמו עלי מתחילה ועד סוף" לא יהיה מקור לשום פסול, כי כמו שנתבאר, סיבת כל ההידרדרויות כולם, היא בחיסרון, באי שלימות של שם אלקים, היינו באי חיבור של שם אלקים - השם של הכח והשליטה כמבואר בטוש"ע (אורח חיים סימן ה') בכונת שם אלקים שהוא בעל הכוחות כולם, לשם הוי'ה - שם המציאות עצמה, כשרואים את הכוחות בנפרד, וכפי שנקרא שם אלקים בלשון רבים כי יש הרבה כוחות, נדמה שהם שליטים לעצמם, ואפשר חלילה לפנות אליהם.

מעתה, כשיעקב אבינו נודר ואומר והיה ה' לי לאלקים, והיינו שיחול שמו עלי מתחילה ועד סוף, מתחילה, הכונה היא לשם הוי'ה שהוא תחילת הכל, והוא השם שכל השמות נאצלים ממנו, כלשון הרא"ש בפרק יום הכיפורים (יומא פ"ח סי' י"ט), ועד סוף, כי השם האחרון, השם של הבריאה בפועל, זה שם אלקים, וקיום הדבר הוא כשאמר לו ה' "לא יקרא עוד שמך יעקב כי אם ישראל יהיה שמך כי שרית עם אלקים ועם אנשים ותוכל", ה' אומר לו, נלחמת ויכולת, התגברת על מה שנקרא אלקים, שהוא הדבר שיכול להביא לטעות.

לכן כאן נרמז לו עתידים בניך לעשות כמעשה גוים, כי המקור הוא מכאן, ועל ידי אותו מעשה גוים שיעשו בניך בימי אליהו ויקריבו בזמן איסור הבמות, הם יביאו לכך שיתקיים בעם ישראל כולו והיה ה' לי לאלקים, כלשון הכתוב "ויפלו **כל** העם על פניהם" וכולם אמרו ה' - שם הוי'ה - הוא האלקים.

בשבוע הבא נמשיך בעז"ה בשיעור זה במלחמת שרו של עשו ביעקב

ועד ליל שבת

דברי מוסר והשקפה על ספר משלי

מרבינו ראש הישיבה

הגאון הגדול רבי **ישראל בונם שרייבר** שליט"א

שנאמרו בישיה"ק

"חכמות בחוץ תרונה ברחובות תתן קולה"

(פ"א, פס' כ')

אין שונים לתלמידים בשוק:

פסוק זה מדבר על התורה הקדושה ומשייך אותה כביכול אל חוצות קריה - 'חכמות בחוץ תרונה ברחובות תתן קולה', כאילו החכמה יוצאת החוצה ומכריזה על עצמה.

את פירושם של דברים אנו מוצאים על פי סוגיית הגמרא במועד קטן (ט"ז, א'), שם מסופר שרבי גזר פעם אחת שלא ישנו לתלמידים בשוק בפומבי, מפני שנאמר בפסוק (שה"ש ז', ב') "חמוקי ירכים כמו חלאים", ודרשינן "מה ירך בסתר אף דברי תורה בסתר". אולם רבי חייא יצא ודרש לשני אחייניו בשוק, לרב ולרבה בר בר חנה. בסופו של דבר שמע על כך רבי והקפיד עליו, כמתואר שם בגמ', וכשהגיע אליו רבי חייא שאל אותו רבי 'מאי טעמא עבד מר הכי', לשנות דברי תורה בחוץ. אמר ליה רבי חייא 'דכתיב חכמות בחוץ תרונה', הרי שיש מקום לחכמה בחוץ. אמר ליה רבי אם קרית לא שנית וכו', כי פירוש הפסוק הוא כדאמר רבא - "כל העוסק בתורה מבפנים תורתו מכרזת עליו מבחוץ".

ויעויין שם עוד בגמרא דפרכינן מהמקרא בישעיה (מ"ח, ט"ז) "לא מראש בסתר דברתי", ומתרצינן לה ביומי דכלה, אבל בעלמא ודאי שאין לשנות תורה לתלמידים בשוק.

אלא שבגמרא שם לא נתפרש הטעם, מה הסיבה שאין לשנות את התורה בחוץ, והדברים מפורטים במדרש תנחומא פרשת בחוקותי, שם מובא מעין אותו מעשה אבל בשינוי השמות: "שאל רבי שמואל בר נחמני את רבי יונתן ברבי אלעזר שהיה עומד בשוק, אמר לו שנה לי פרק אחד, אמר לו לך לבית התלמוד ואני אשנה לך שם, אמר לו רבינו לא כך למדתנו חכמות בחוץ תרונה, אמר ליה יודע אתה לקרות ואין אתה יודע לשנות, מהו חכמות בחוץ תרונה - בחוצה של תורה וכו', אבנים טובות ומרגליות היכן הן נמכרות לא במקום הידוע, אין מוליכין אותן לא לבעלי ירקות ובצלים ושומים וכו', כך התורה בחוץ היא נאמרת שנאמר חכמות בחוץ תרונה, ברחובות מהו ברחובות במקום שמרחיבין, והיכן מרחיבין לה, בבתי כנסיות ובבתי מדרשות".

נמצא אם כן שהסיבה לא לשנות דברי תורה בחוץ היא מחמת יקרותה של התורה. אבנים טובות ומרגליות לא מוכרים בשווקים, ולא מוליכין אותן לבעלי ירקות ובצלים ושומים. מייעדים להם מקום מיוחד שיתאים למעמדם. כך התורה לא נאמרת בחוצות קריה אלא רק בתוך בית המדרש, ומהו 'ברחובות' - 'במקום שמרחיבין לה', 'והיכן מרחיבין לה - בבתי כנסיות ובבתי מדרשות'.

ומשמע כביכול בלשון המדרש ששייך 'להרחיב' את התורה. בתי הכנסיות ובתי המדרשות אינם רק מקומות שלומדים בהם את התורה, אלא ש'מרחיבים' בהם את התורה. ולכאורה הדבר לא יתכן, וכי כיצד שייך 'להרחיב' את התורה? אנחנו מאמינים באמונה שלמה שכל התורה המצויה עתה בידינו היא הנתונה למשה רבינו עליו השלום, עליה אין להוסיף וממנה אין לגרוע, ואיך שייך להתייחס אליה ח"ו כדבר המסור ללב, שברצותו מארין וברצותו מקצר...

עוד יעוין מה שאמרו חז"ל ומובא ברש"י פרשת חיי שרה (בראשית כ"ד, מ"ב): "אמר רבי אחא יפה שיחתן של עבדי אבות לפני המקום מתורתן של בנים, שהרי פרשה של אליעזר כפולה בתורה, והרבה גופי תורה לא נתנו אלא ברמיזה".

והדברים תמוהים בכפליים: ראשית מה הפשט במילים, וכי האם באמת יפה שיחתן של עבדי אבות יותר מתורתן של בנים, ושנית יש להבין מהי 'תורתן של בנים', והרי התורה היא תורת ה', שרק נמסרה לבנים כדי שילמדו אותה, ואם כן מה שייך לקרוא לה על שם הבנים, ומדוע באמת דוקא כאן קוראים לה כך.

'תורתן של בנים':

אלא זה ודאי שהתורה היא תורת ה', שנמסרה ביד הבנים. חז"ל אומרים בכמה מקומות שאפילו מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש נאמר למשה בסיני, ולכאורה ממה נפשך, אם מדובר כאן בחידוש של התלמיד - הרי זה חידוש שנתחדש עכשיו, והיאך הוא נמסר למשה, ואם מדובר בתורה שכבר נמסרה למשה - היאך היא נתחדשה על ידי התלמיד.

והביאור הוא על פי יסוד שכבר ביארנו במקומות אחרים בארוכה, שהתורה מצד עצמה היא רחבה מארץ מידה ועמוקה מיני ים. אין כח לאף אדם שבעולם לגעת באפס קצה של התורה ולהשיג משהו מכל גודלה. אם כן במה זה נחשב שהתורה נמסרה לאדם? על כרחך כל הענין הוא שהאדם ישיג את מה שהוא יכול להשיג, וזה עצמו נחשב ל'תורה' - החיבור בין שכל האדם לשכל התורה. הכח האין סופי של התורה נמצא בכח, וכאשר האדם לומד את התורה ומוציא אותה אל הפועל, הוא עצמו מחדש את מה שהיה גנוז בתוכה והופך אותו ל'תורה' - תורה שמחוברת אליו ומסורה בידיו.

מצד עצמותה - התורה היא חכמת שמים, חמדה גנוזה שמה לילוד אשה אליה, אבל בא הקב"ה ומסר את תורתו לנו, שאנחנו נעסוק בה ונשייך אותה אלינו. כל מילה שהאדם מחדש בתורה, כל תוספת לימוד וכל מימרא לוקחת את החכמה שהיתה גנוזה והופכת אותה ל'תורה' כאן בעולם הזה. כמובן שהתורה היא תורתו של הקב"ה, אבל החידוש שנתחדש בקבלת התורה הוא שתורת ה' תרד למטה ותהפוך לתורה על ידי ה'תורתן של בנים' שיעסקו בה כפי כוחם ויוציאו אותה לאור עולם.

אי לכך, אפילו מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש נמסר כבר למשה בסיני, שהרי זה ודאי שכל התורה שיש לנו היא המסורה למשה, והכח שיש לנו להשיג את דברי התורה התקבל אצלנו תחת ההר, אבל צורת ההשגה היא דוקא באופן של 'מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש' - כיון שהתורה היא חכמת שמים, שקיימת בכח, וכדי להוציא אותה אל הפועל ולחבר אותה לבשר ודם מוכרחים את ה'תורתן של בנים' שתוריד את התורה מן השמים לארץ. כפי הצורה שהיא מתקבלת אצל הבנים - כך היא נהפכת לתורה, וכפי המידה שהיא נלמדת אצל הבנים - כך יש כאן יותר תורה, תורה של בנים.

על כגון זה אמרו חז"ל 'יפה שיחתן של עבדי אבות יותר מתורתן של בנים', ומהי 'תורתן של בנים'? היינו המשך המילים שם: 'שהרבה גופי תורה לא ניתנו אלא ברמיזה'. לא כל תורה נחשבת 'תורתן של בנים' אלא דוקא מה שניתן 'ברמיזה', בשונה משיחתן של עבדי אבות שנכפלה בתורה, כי דוקא מה שניתן 'ברמיזה', בלשון סתומה ובדרך קצרה, יכול לתת לבנים מקום להוציא מתוכו את החכמה כפי השגתם. אמנם מצד השפה הברורה יש יופי גדול יותר לשיחתן של עבדי אבות, אך מצד גופה של תורה - אין ערוך לתורתן של בנים, ודוקא בגלל שלא ניתנה אלא ברמיזה.

הלא לו חפץ הקב"ה ללמד את התורה בנקל לעמו ישראל, היה יכול לסדר את התורה כשולחן ערוך המוכן לכל בלי שיהיה שום צורך לטרוח להבין את דברי התורה. אבל לא, התורה ניתנה דוקא בצורה של עמל ויגיעה, והכל כדי שהיא תהיה 'תורתן של בנים'. אין מטרה שהתורה תשאר רק תורה של הקב"ה, אחרת היא היתה נשארת בשמים ממעל, אלא שהתורה תהפוך ל'תורתן של בנים' - שהם יתחברו אליה ויבינו בשכלם הם את מה שהם יכולים להבין. רק כך הם יכולים להיות חלק מאותה חכמה וליצור מציאות של קב"ה ואורייתא וישראל חד.

במדרש בתחילת שה"ש (א', ג') אמרו חז"ל: "בית מדרשו של רבי אליעזר היה עשוי כמין ריס ואבן אחת היתה שם והיתה מיוחדת לו לישיבה, פעם אחת נכנס רבי יהושע התחיל ונושק אותה האבן ואמר, האבן הזאת דומה להר סיני, וזה שישב עליה דומה לארון הברית".

מבחינתו של רבי יהושע, כפי המבואר במדרש, בבית מדרשו של רבי אליעזר התחוללה מעין 'מסירת התורה' בזעיר אנפין. האבן שישב עליה דומה להר סיני, שעליו נמסרו הלוחות לכלל ישראל, ואילו רבי אליעזר עצמו דומה לארון הברית. אך יש לדקדק מדוע רבי אליעזר דומה דוקא לארון. לכאורה הוא דומה יותר למשה רבינו, שמסר את התורה בעצמו מן ההר אל העם, בעוד שהארון הגיע רק אחר כך, אחרי שנמסרה התורה, לשים בתוכו את הלוחות...

אלא כאן אנו רואים את ההבדל בין 'קבלת התורה' שהיתה על הר סיני לבין 'קבלת התורה' שמתרחשת כל יום מחדש. בהר סיני קיבלנו את הכח לעסוק בדברי תורה, אבל בלימוד עצמו אנחנו מוציאים את הכח לידי מעשה. בכל יום ויום אנחנו מקבלים את התורה בפועל, בעצם זה שאנחנו לומדים את התורה, ובכל יום ויום אנחנו מחברים את עצמנו אל התורה ומשיגים את מה שאנו משיגים, כך שאנחנו עצמנו נהפכים למציאות אחת של תורה מכח מה שאנחנו השגנו.

רבי אליעזר שהיה אחד ממוסרי התורה לא היה דומה דוקא למשה רבינו אלא ל'ארון הברית' - הוא הפך את עצמו לכלי מלא שמחזיק את התורה. התורה מסורה בידיו, וכל תוספת השגה שהוא מוסיף בתורה הופכת את עצמה לעוד חלק מקבלת התורה. נמצא שהוא עצמו היווה מציאות של תורה, גברא של תורה וחפצא של תורה, עד ש'נכנס רבי יהושע, התחיל ונושק אותה האבן ואמר, האבן הזאת דומה להר סיני, וזה שישב עליה דומה לארון הברית'.

'מה ירך בסתר - אף דברי תורה בסתר':

על פי כל המבואר יבואר לנו פירוש המילות במדרש; "מהו ברחובות - במקום שמרחיבין, והיכן מרחיבין לה, בבתי כנסיות ובבתי מדרשות", והערנו היאך שייך כביכול 'להרחיב' את התורה. אך זוהי התשובה, שמציאות התורה בעולם נמדדת ביחס למידה שבני האדם משיגים בה. היא ניתנה לנו כדי שאנחנו נוציא מתוכה את מה שאנחנו יכולים להוציא, וכפי שיעור ההוצאה כך יהיה כאן יותר 'תורה' אצלנו, מקבלי התורה. ממילא אין גבול עד כמה ניתן 'להרחיב' את הקבלה, להוסיף עוד ועוד תורה ולהפוך את עצמנו עוד יותר לכלי קדוש שמכיל את החכמה.

ובדברי המדרש מתבאר שדוקא ה'רחובות' האלו הם ה'רחובות' של התורה. לעומת זאת ברחובות עצמן, בחוצות העיר, אין מקום ללמוד את התורה, כי התורה לא תמצא לא בסחרנים ולא בתגרנים, והמוציא את התורה לשוק הוא כמי שלוקח אבנים טובות ומרגליות ומניח אותם בדוכן של שומים ובצלים ושאר ירקות.

זהו הטעם שנאמר במדרש, אולם רבי למד דרשה אחרת וכפי שהבאנו מהגמרא במועד קטן: 'חמוקי ירכיך כמו חלאים - מה ירך בסתר אף דברי תורה בסתר'.

ובאמת יש להתבונן במשמעות הדרשה, מה בין 'ירך' ל'דברי תורה'. בשלמא ירך היא מקום המכוסה, ולכן היא צריכה להיות בסתר, אבל התורה - מדוע היא דבר מכוסה? אמנם היא דבר מכובד המונח בקרן זוית, ואין מקומה בשווקים וברחובות, אבל מנא לן לדמות אותה לירך, מה ירך בסתר אף דברי תורה בסתר. וביאור הדברים הוא ש'צניעות' כוללת בתוכה שני חלקים. יש את ענין הקדושה שקיים בצניעות, שהוא אינו נוגע לכאן, ויש את הצניעות דוגמת ה'ירך', שאינה שייכת דוקא לדין 'והתקדשתם' אלא לענין של צניעות בפני עצמו, שלא לגלות את המקומות המכוסים.

אלא שכאן המקום להבין מהו באמת עומק הענין של הצניעות. הרי זה ודאי שצריכים לכסות את מה שלא אמור להיות מגולה, אבל זה עצמו מצריך טעם: מדוע המקומות המכוסים אמורים להיות מכוסים? מה ההבדל בין הירך לבין העיניים והאוזניים?

עומק הדבר הוא ש'צניעות' היא מושג נרדף ל'פרטיות'. יש רשות הרבים ויש רשות היחיד, ורשות היחיד לא אמורה להיות ברשות הרבים, אחרת היא לא תהיה רשות היחיד... ככל שהדבר יותר אישי, יותר פרטי, ויותר עצמי - כך הוא יותר מוצנע, כי עצם טבעו מחייב אותו שלא להיות גלוי לכל הברואים. הוא שייך לעצמו, הוא לא שייך לכולם, ואם הוא שייך לעצמו - הוא אמור להיות עם עצמו ולהשאר עם עצמו, בלי להיות קשור למה שלא שייך אליו.

אפילו אצל איברי האדם עצמם יש איברים מכוסים ויש אברים גלויים, שכן גוף האדם - הוא הדבר שהכי שייך אליו, עצם מעצמו ובשר מבשרו פשוטו כמשמעו, ומכיון שזה עצמו - מוכרח שהוא ישאר מכוסה מבני אדם ולא יהיה פרוץ לרווחה. ה'ירך' למשל היא אבר שלא אמור להתגלות, וממילא היא גם אבר מכוסה. לא בגלל שיש עליה 'דין כיסוי', אלא להפך, היא מלכתחילה לא אמורה להיות גלויה, שהרי אין לך רשות פרטית יותר ממנה, ומה בינה לבין עיני כל חי.

וכשם שגוף האדם הוא הדבר האישי ביותר ששייך אליו, כך התורה - היא הדבר העצמי ביותר שמשוייך לאדם. מאותה סיבה שה'רחובות' של התורה הם בתי כנסיות ובתי מדרשות, שם ניתן לבני האדם הכח 'להרחיב' את התורה בשכלם ולהתחבר אליה, מאותה סיבה גם אין להוציא את התורה החוצה לרחובות קריה - משום שהתורה ניתנה לאדם, שתהיה חלק ממנו, ועצם זה שהוא נהפך ל'ארון הברית' מחייב שהתורה תשאר אצלו בקודש פנימה ולא תסתובב בשער בת רבים.

גם הטעם של רבי וגם הטעם שמופיע במדרש הוא אותו טעם: 'מה ירך בסתר אף דברי תורה בסתר' - כמו שהירך שייכת לאדם ואמורה להשאר נסתרת, כך התורה היא 'תורתן של בנים' ואמורה להשאר נסתרת, ומפני כך אין מקומה בחוץ, בשוק ורחוב, על אחת כמה וכמה שלא בין השומים והבצלים... התורה אינה רק חלק מהגוף של האדם, אלא היא חלק מהאישיות של האדם. יש לו את הכח לעסוק בה ולגלות אותה לפי החלק שניתן לו, וממילא הוא אמור לשמור עליה כחלק ממנו.

הפסוק לא נוקט לחינם דוקא את הלשון 'רחובות', ללמדך ולומר לך שכמו שרגלי האדם מסתובבות ברחוב - כך גם התורה שלו מהלכת יחד איתו. התורה היא חלק מגופו, ולהיכן שהוא הולך - תורתו הולכת עמו. אי לכך מוכרח להיות שה'רחובות' שבהם הוא צריך להסתובב אינם רחובות של עיר, כי אם רחובות של תורה, בתי כנסיות ובתי מדרשיות שמרחיבין בהם דברי תורה. אם הוא מסתובב במקומות אחרים - נמצא שכביכול הוא לוקח את התורה עצמה ח"ו ומכניס אותה למבואות המטונפים, וכיצד הוא יוכל אחר כך לחזור ולנסות להתחבר אל התורה.

"כשם שיש לו להקב"ה חדרי חדרים בתורתו, כך יש להן לתלמידי חכמים לכל אחד ואחד חדרי חדרים בתורתו", כלשון חז"ל בתנא דבי אליהו, ומכאן למדנו שאכן התורה של הלומד היא כעין 'חדרי חדרים'. הוא מכניס את התורה לרשות הפרטית והאישית ביותר עלי אדמות, לעצם עצמיותו ולתוך פנימיותו, משם הוא לומד אותה ומשם הוא מתחבר אליה. השכל שלו נהפך לשכל של תורה, וכל המחשבות, הרגשות והמושגים נהיים השגות של תורה. מה שנשאר לו רק הוא להתאים את ה'רחובות' למי שמהלך בהם, שהאבנים הטובות והמרגליות לא יהיו מונחים לצד המלפפונים והעגבניות...

הביאני המלך חדריו:

הרי מאליו הדבר מובן, שה'רחובות' שאליהם מדובר כאן אינם דוקא מרחבים פיסיים של רשות הרבים, אלא כל העולם שמבחוץ. ה'רחוב' מייצג הרבה יותר מפיסת קרקע, והוא כולל בתוכו את כל המושגים הרחוביים, עם כל מה שזה אומר ולא אומר... האדם יכול להיות בתוך בית המדרש אבל להיות מונח ברחוב, עם ראשו ורובו, על כרעיו ועל קרבו. כי המדד הוא לא היכן הגוף נמצא, אלא היכן הראש מונח, האם הוא נכנס לתוך 'חדרי חדרים של תורת ה'. ומכיון שהתורה היא חכמת שמים, בהכרח שכל דבר שאינו תורה מייצג את ההפך. אין עוד משהו בין השמים לארץ, ואם האדם לא נמצא ברה"י, על כרחו הוא ברשות הרבים...

ניתן להביא דוגמאות אין ספור, מהי הסחורה שיש ברחוב ומאיזה פתח נכנסים לשוק... לא צריכים לכך הסברים והם גם לא יעזרו. מדובר כאן על שני עולמות: מצד אחד עולם של תורה, כשהאדם הופך את עצמו לאישיות של תורה שאין לה אלא ד' אמות של הלכה, עם מחשבות של תורה ועם ראש של תורה, ומצד שני עולם של רחוב, שבכל פינה עומד עוד איזה רוכל וצווח שאין עוד דבר על אדמות מלבד האבטיח...

רק בכדי לשבר את האוזן, הציבור היושב בארה"ק לומד מלחמה, כאשר לדאבוננו הקולות והמראות חודרים בכל פעם גם אלינו, לתוכני בית המדרש. והנה לא מבעיא אלו שנכשלים להזין את אוזניהם בתקשורת שקיימת לדאבוננו קו לקו, שמנתקים את עצמם מכל השקפה של תורה, אלא גם אצל יושבי בית המדרש - נבחן את עצמנו איזה מבט יש לנו. יש כאלו שהתחושה הטבעית שלהם אומרת, הנה כי כן, אנחנו נעלה ונלחמנו... הכו בנו - אז נכה בחזרה, נפש תחת נפש, ולארץ לא יכופר לדם אשר שופך בה כי אם בדם שופכו... אבל מהיכן מבט כזה מגיע? האם מלב שיושב על אבני הר סיני או מבן אדם שנושם את האוירה שמסביב, עם כל הריח של השומים והבצלים?

מלבד מה שמובטח לנו שנהיה תחת גלות ישמעאל עד ביאת המשיח, ושום דבר אחר לא יצליח עד כי יבוא שילה, איך יכולות להיות מחשבות אחרות חוץ ממה שחז"ל עצמם אומרים לנו, כדוגמת המשנה הנודעת בסוף פ"ג דראש השנה: "וכי ידיו של משה עושות מלחמה או שוברות מלחמה, אלא לומר לך כל זמן שהיו ישראל מסתכלים כלפי מעלה ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים היו מתגברים ואם לאו היו נופלין, כיוצא בדבר אתה אומר (במדבר כ"א, ח') עשה לך שרף ושים אותו על נס והיה כל הנשוך וראה אותו וחי, וכי נחש ממית או נחש מחיה, אלא בזמן שישראל מסתכלין כלפי מעלה ומשעבדין את ליבם לאביהן שבשמים היו מתרפאים, ואם לאו היו נימוקים".

אין כאן חידושים ולא מדרגות אלא צורת מבט פשוטה ומפורשת שהיתה מושרשת אצל עובדי ה' במשך כל הדורות. אנחנו לא נלחמים עם הידיים! זירת המלחמה אינה למטה, אלא למעלה, היכן שמונחת האבן שיושב עליה מוסר התורה. אם מסתכלים לשם ומשעבדים את הלב לאבינו שבשמים - ניצולים, ואם לא - נופלים... אין עוד מציאות אחרת, לא מלחמה, לא נקמה ולא השבת אש... כלום לא יעזור חוץ מזה, וכלום לא אמור לעזור.

"אלה ברכב ואלה בסוסים ואנחנו בשם ה' אלוקינו נזכיר" (תהלים כ', ח'). לא מדובר דוקא על אותם שנמצאים בפועל עם הרכב ועם הסוסים, אלא אפילו עלינו, שנמצאים הרחק ממקום המלחמה. יש כאלו שחשים כאילו צורת המלחמה היא עם רכב ועם סוסים, אך הפסוק אומר לנו שלא: 'ואנחנו בשם ה' אלוקינו נזכיר'. אין לנו מאומה מלבד הזכרת שם שמים, וגם מלחמתם של האחרים לא תוכל לקדם אותנו ולו בטפח אחד... על סוס לא נרכב ולא נאמר עוד אלוהינו למעשה ידינו. מהיכן יכולה להגיע הרגשה כאילו יש כאן מלחמה, עם נשק ועם כח תמורת כח? אין בחוץ כלום, הכל הבל ורעות רוח.

אם יש אפילו הוה אמינא של מחשבה אחרת, על כרחך שהאדם לא נכנס עוד לתוך חדרי החדרים, למקום שמרחיבין בו דברי תורה. הוא נמצא עדיין בחוץ, בעיצומה של הליכה ברחוב... ומכיון שמדובר כאן ביושבי בית המדרש, הרי שהתביעה כפולה ומכופלת: הלא תלמידי חכמים כל גופן אש, הם עצמם מכילים בגופם את תורת ה', ואיך אפשר לקחת את הגוף ולהוציא אותו החוצה - לארץ ערבה ושוחה?

כל זה היא רק דוגמא בעלמא למושגים של רחוב שיכולים להשתרבב מבין החרכים. אך האמת היא שבכל מבט על החיים האדם בוחר לעצמו היכן הוא נמצא. האם בחוץ או בפנים. האם בבתי גוואי או שמא במקום פרוץ מד' רוחותיו, שמתנהל לפי חוקי הרחוב ומנוער מכל זיק של תורה. אין לך דבר עלי אדמות שלא יכול להתחבר לרוח התורה, עם שכל של תורה ועם דעת של תורה, ומאידך אין לך דבר שאין עליו דעה של ירקנים, וכאותה שיסד הסמ"ע (חו"מ סי' ג' סקי"ג) שדעת בעלי בתים היפך דעת תורה...

התורה היא 'תורתן של בנים', היא נמסרה לנו כדי שאנחנו נלמד מתוכה את מה שנלמד. אסור להניח את התורה במקום אחד ולהשאיר את האישיות ברשות אחרת. כל התורה ניתנה לאדם כדי שהוא יהיה אדם של תורה, שהוא יהיה משכן של 'ארון הברית' שיהפוך את השכל לשכל שחושב את התורה, נושם את התורה, וכל דעה שתהיה לו - תהיה דעה של תורה. מה הוא צריך לחפש בחוץ?

בזמנו היה ראש ממשלה יהודי שהתהלך עם כיפה לראשו, ופעם אחת הוזמן לשאת דברים בבית הכנסת הגדול בבני ברק. ניגשו בחורים אל מרן הגרא"מ שך זצ"ל ושאלו אם יש היתר ללכת ולשמוע את אותו האיש... ענה להם הרב שך: אמת נכון הדבר מה שאמרו חז"ל שאם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש, אבל מדוע למעלה בראש העמוד? מסתירים אותו למטה, מתחת לבימה...

מאז ומעולם, צורת המבט של גדולי ישראל היתה מתוך התורה. גם על הוויות דעלמא לא היתה שום הסתכלות אחרת מלבד מה שאומרת התורה. הרי התורה נמסרה לנו, שהיא תהיה המציאות שלנו ואנחנו נהיה המציאות שלה, אם כן אפוא איזו מציאות אחרת יכולה להיות?

באחד ההספדים על המהר"ם מינץ מספר המספיד בשבחו, שכל אדם שנכנס לשאול אותו במילי דעלמא יצא עם דבר חידוש. כשראיתי את הדברים תמהתי מה בדיוק היה שם, האם כל אחד שנכנס להתייעץ על המחיה ועל הכלכלה יצא עם וורט בסוגיא?... אך הם הם הדברים: המהר"ם מינץ היה כל גופו תורה, ומחשבותיו היו מחשבות של תורה. כששאלו אותו על דבר מהעולם, הוא מיד ראה איזו סוגיא עוסקת בענין... מתוך התורה הוא הסיק את התשובה, וממילא היה בתשובה חידוש מן התורה... לא שהוא אמר חידוש מלבד התשובה, אלא שהתשובה עצמה היתה מונחת בתוך התורה, הן במילי דשמיא והן במילי דארעא...

אמרו על בעל הבית ישראל מגור, שפעם שאלו אותו החסידים שאלה בהלכות עסקנות. הוא לא ידע כדת מה להשיב, ושלח אותם למרן הגאון מטשעבין. חזרו החסידים ואמרו לרבם שגם הרב מטשעבין לא ידע להכריע בנידון. אמר להם הבית ישראל: אם כן בהכרח שאין כזו שאלה. הרי הגאון מטשעבין יודע את כל התורה כולה, וליבא מידי דלא רמיזא באוריתא, וממילא אם הוא לא יודע להשיב - פשוט שאין כאן שאלה... וכמובן החסידים מסיימים את דבר המעשה, שלא עבר זמן והשאלה התבררה כטעות מעיקרא...

ולא אצל גדולי הדורות בלבד, אלא אצל כל אחד ואחד, ככל שהוא מכניס את עצמו לחדרי התורה כך הוא מקבל יותר דעת של תורה. בספר כתר ראש להגר"ח מוואלוז'ין (קונטרס ארחות חיים אות ס"ט, וכן בסידור 'אשי ישראל') מביא מה שמשמע מהגר"א (ויש יסוד לדברים מדברי הגר"א להלן במשלי ט"ז, א'), ש"גילה רבינו דרך סוד ליקח עצה מן התורה, והיינו שילמד בחשק רב עד שידמה לו כלומד לשמה, ואז לחשוב על המבוקש אם לעשות אם לאו, וכפי שיעלה על הדעת אז - כן יעשה, וזו היא עצת התורה".

התורה היא ה'רחוב' האמיתי, במובן הפנימי של הענין, שהיא זו שמרחיבה דעתו של אדם. היא ניתנה לאדם כדי שתהיה תורה שלו, וכדי שהוא לא יצטרך להסתובב ברחובות אחרים... אין כלום חוץ ממנה ולא יכול להיות 'אדם' שהוא לא 'אדם' של תורה. התפקיד של האדם הוא לשמור על עצמו, שלא לפרוץ את גדרי הצניעות של רשותו, וכך יוכל להשאר תמיד פנימה, בקודש הקדשים של 'הביאני המלך חדריו'.

לקבלת הוועד בדוא"ל ולהגצחות A023137413@gmail.com. ניתן לתרום דרך מכשירי נדרים / קהילות לקופת 'אוסף גיליונות'

בס"ד

נחלת בנימין

רבינו ראש הישיבה מרן הגאון רבי **בנימין סורוצקין** שליט"א

פרשת ויצא

בדין קלב"מ בבן נח

עם אשר תמצא את אלוקיך לא יחיה, נגד אחינו הכר לך מה עמדי וקח לך (לא, לב)

נראה הביאור במה שאמר 'לא יחיה' משום דבני נח מצווים על הגזל ואזהרתם זו מיתתם, וכאן כיון שהיה מעשה גניבה חייבים מיתה.

ונהי דלא היה שם עד אחד, עיין במנחת חינוך (מצוה פב סק"ב) שדן לומר דבבן נח מהני אומדנא אף למיתה, וא"כ י"ל דכיון שנמצאת הגניבה בידו אומדנא מיהא הוי דאם נמצא ברשותו מסתמא הוא גנבם, ובזה די בב"נ. וע"ע לקמן נמי דאמרו השבטים (לקמן מד, ט) "אשר ימצא אתו מעבדיך ומת", הרי דדנים למיתה ע"פ אומדנא. וכן ביאר באוה"ח שם סברת השבטים, אך עיי"ש דזו גופא היתה טענת מנשה, דאין הדין כן ואף בן נח אין נהרג ע"פ אומדנא רק ע"פ דינא דמלכותא, עיי"ש. עכ"פ אי נימא דבן נח נהרג ע"פ אומדנא אתי שפיר מה שאמר 'לא יחיה'.

[ואולי אפשר בדרך אחרת, דהנה באחרונים דנו אם מהני אומדנא בדיני נפשות להכניסו לכיפה (עיין או"ש פ"ד מעדות ה"א, אחיעזר ח"א סי' כה, זכר יצחק סי' יח ענף ב) ויש לומר דאף אם בישראל אין מכניסין לכיפה מ"מ בבן נח אף אין ממיתין אותו בידים ע"פ אומדנא, מ"מ שרי להכניס אותו לכיפה, וזהו שדייק יעקב אבינו לומר 'לא יחיה' ולא בלשון 'ומת', ודו"ק].

אולם במה שהוסיף 'קח לך' נראה הביאור בזה, דהרי מלבד מה שנתחייב מיתה בשביל לקיחתם הרי גם נתחייב בהשבת החפץ שגזל.

והנה נחלקו הראשונים אם בבן נח איכא דין קים ליה בדרבה מיניה (עי' תוס' עירובין סב, א ד"ה ובן נח ובריטב"א שם), וא"כ לא מיבעיא אי נימא דליכא דין קים ליה בדרבה מיניה בבן נח ונהרג ומשלם שפיר אמר ליה הכר לך מה עמדי וקח לך דחייב בתשלומים.

[ובעיקר דין קלב"מ במכניסין לכיפה, יעויין חזו"א (חו"מ סי' כא סק"ח) וכן ס"ל לעוד אחרונים, דאיכא דין קלב"מ גם במכניסין לכיפה. אך יש שדנו מקושית רעק"א במכות (טז, א) דליכא קלב"מ במכניסין לכיפה, ואכמ"ל].

אמנם נראה דגם אם נימא דאיכא דין קים ליה בדרבה מיניה בבן נח מ"מ חייב להחזיר החפץ, כדמבואר בסנהדרין (עב, א) דאם החפץ בעין גם אם איכא דין קים ליה בדרבה מיניה חייב להחזירו משום דאין זה מדין חיוב תשלומין שיהא שייך דין קלב"מ (וכמוש"כ התוס' בעירובין שם).

ולפי זה מבואר מה דאמר לו יעקב ללבן "הכר לך וגו' וקח לך", והיינו דאם תכיר שהחפץ הוא שלך מלבד מה שיש כאן חיוב מיתה ואשר ימצא בידו 'לא יחיה' עוד גם תקח את החפץ עצמו לך וכמש"נ.

ועפי"ז מדוקדק היטב הא דכתיב 'קח' לך. דהנה כבר כתב הקצה"ח (סי' שנא ס"ק ג) דאע"ג דבכהאי גוונא שהחפץ בעין לכו"ע חייב להחזיר לו את החפץ ולא מהני מה דאתחייב במיתה לפוטרו, מ"מ אינו מחויב בהשבת הגזילה לבית הבעלים כמו גנב וגזלן דעלמא, דלזה אהני חיוב מיתתו לפוטרו מחיוב ההשבה דקים ליה בדרבה מיניה. א"כ בן נח שגזל כיון דקים ליה בדרבה מיניה אינו מחויב בהשבה לבית הבעלים, ונהי שהחפץ אינו שלו, מ"מ אהני חיוב מיתתו לפוטרו מהטורח להביא את החפץ הגזול לבית הבעלים.

מעתה נראה דזה הוא הביאור במה שאמר יעקב קח לך, כיון דאת אשר תמצא וגו' לא יחיה, נהי נמי דחייב להחזיר החפץ לבעלים כיון דהחפץ בעין, מ"מ הטורח להשיב את החפץ לבית הבעלים ליכא עליו דקלב"מ, וממילא 'קח לך', ר"ל אתה תיקחנו בעצמך דאינו מחויב להביאו אליך.

ונראה דגם אי נימא דבבן נח ליכא דינא דקלב"מ, אולם הרי דעת רש"י היא דבן נח הגוזל ב"נ אחר אין חובת השבה ולא ניתן להשבון (עי' ע"ז עב, א ובפרש"י שם) דמצות והשיב נאמרה בישראל ולא בעכו"ם [וע"ע ברמ"ה סנהדרין (נט, א)], א"כ הא נמצא דבן נח לעולם אינו בתורת חיוב והשיב, וטורח ההשבה לעולם הוא על הבעלים ולכן אמר לו קח לך וכמש"כ.

פניני נחלה

ועיני לאה רכות (כט, יז)

בגמ' בבא בתרא (קכג, א) דרשו שמתנותיה ארוכות, וכתב הרשב"ם דהיינו שמתנותיה גדולות כהונה ולויה מלוי ומלכות מיהודה, וע"י במהרש"א ד'אריך' מלשון גדולה כמו ריכא ובר ריכא. וברבינו גרשום כתב דהוא לשון ארוך ממש, דכהונה היא ברית כהונת עולם וכן מלכות דוד היא לו ולזרעו עד עולם, ובמהרש"א הביא דכן הוא בב"ר (ע, טו) עה"פ הקודם (פסוק טז) "שם הגדולה לאה גדולה במתנותיה כהונה לעולם מלכות לעולם ושם הקטנה רחל שקטנה במתנותיה יוסף לשעה שאול לשעה, ושילה לשעה", עיי"ש.

ונראה הביאור בזה עפמש"נ במקו"א בחילוק שבין מלכות יהודה למלכות יוסף [ומלכות יהודה ויוסף הוא רוממות האדם ושליותו בכחות נפשו כמש"כ אאמו"ז זצוק"ל בשיעורי דעת (ח"ג שיעור מלוכה)], דהנה הרמב"ם (בפרק שישי לשמונה פרקים) מבאר דישנם שני סוגי אנשים גדולים, אחד, החסיד המעולה ושנית המושל בנפשו, ויעוי"ש שהסתפק מי מהם יותר גדול. ונר' דזהו מה שמצאנו צדיקים וישרים, וכמש"כ "ובכן צדיקים יראו וישמחו וישרים יעלוזו" (ע' תענית דף טו, א) וכמש"כ בביאורי התפלה לימים נוראים, דישנו אחד המושל בנפשו, האומר אפשי בבשר חזיר זה אבל מה אעשה ואבי שבשמים גזר עלי, והוא הנקרא צדיק. אולם הישר הוא החסיד המעולה שכבר מעת שיצא לעולם הוא מתנהג בחסידות, ואדרבה, הוא עושה אותם בשמחה עצומה, משום דנמשך אחר מדותיו הטובות, ועושה הישר והטוב כדבר טבעי ומובן מאליו. ונראה שבב' מידות אלו חלוקים הם יוסף ויהודה, דיהודה היה גיבור המושל ביצרו, ועליו נאמר (לקמן מט, מ) "גור אריה יהודה מטרף בני עלית כרע רבץ כאריה", ר"ל דנפל וקם כאריה וכלביא, וכדמצינו במעשה דתמר שנפל וקם. וכשקם לא ירא להודות ולומר צדקה ממני והוא הגבור המושל בכוחו, דאף שיש לו הסיבה מצד עניין תאוות הלב, מ"מ נתגבר כארי וכלביא.

אולם יוסף מאז צעירותו הוא צדיק שכבר בצעירותו היה נותן מוסר לאחיו על מה שלא נהגו בדרך הראויה, ועליו הפסוק מעיד הוא יוסף בבית אביו הוא יוסף במצרים, הוא הנקרא ירא דעת השם, והוא החסיד המעולה דדמות דיוקנו של אביו הייתה תמיד לנגד עיניו, ו"קדקד נזיר אחיו", היינו אדם המופרש באופן המוחלט מעניני עוה"ז.

ושורש הדברים הוא בהנהגת לאה ורחל. לאה תפסה פלך הודאה (ב"ר ויצא, עא, ה) והוא ענין התשובה סור מרע והתגברות על התאוות ויצה"ר, ואילו רחל תפסה פלך שתיקה, שהיא הפרישות והקדושה מעיקרא.

ובמקו"א האריכותי לבאר בזה החילוק בין מדת 'קדושה' דיוסף למדת 'מלכות' דיהודה, וכן בהא דאין עשיו נופל אלא ביד זרעו של יוסף, ואכמ"ל.

והשתא אתי שפיר מה דלאה מתנותיה ארוכות כלומר דשררת כהונה ולויה וכן מלכות בית דוד נמשכת לדורות ודלא כמלכות יוסף ושאול דאתו מרחל, והיינו דמשום דכח לאה הוא מדת המלכות ששייכת לגבורת הדעת ואמיצות הלב.

דוי הסר וגם חרון ואז אלם בשיר ירון

מלא שבוע זאת (כט, כו)

בערוך השולחן אבן העזר (סי' סב ס"ו) כתב בהא דכוס של נישואין מעכבת דהטעם הוא דכשם שבא לנו בקבלה ממשה רבינו שצריכין לשמוח שבעת ימי המשתה (ירושלמי מועד קטן פ"א ה"ט) ויש לזה רמז בתורה כמו דכתיב 'מלא שבוע זאת', כמו כן באה לנו הקבלה על שבע ברכות, עכ"ד".

והיינו שבכלל ההלכה דבעינן שבעת ימי המשתה הכי נמי בעינן לברך שבע ברכות.

והנה גבי שבע ברכות דברכת המזון אנן פסקינן (שם סעיף ט) שמביאין ב' כוסות, חדא לברכת המזון וכוס נוספת לשבע ברכות, אלא שנחלקו הב"ח והסמ"ע (אה"ע סי' סב סק"ו) אי צריכין להביא כוס שני לאמירת דוי הסר או דדי בכוס של ברכת המזון, ובשעת השבע ברכות יביאו עוד כוס.

והנראה בביאור פלוגתתם, דהנה מה שנוהגים לומר דויי הסר וגם חרון לפני ברכת המזון, וכן מה שאומרים נחנו במעגלי צדק שעה ברכת בני ישורון בני אהרן [יש שאומרים רק אחד מהם או בני אהרן או בני ישורון], נראה דהנה בקרא כתיב (ירמיהו ז, לד) והשבתי וגו' קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה, כלומר דבזמן חורבן הבית הושבתו ה' קולות של שמחה, ורק בבנין הבית ישמע עוד בערי יהודה ובחוצות ירושלים קול ששון וקול שמחה, ובאמת מאז חורבן הבית נאסרו כלי נגינה ושמחה, ואפילו בשמחת חתן וכלה אסור לשחוק בפה מלא, וכדאיתא בשו"ע (או"ח סי' תקס ט"ז סק"ו), ורק אז ימלא שחוק פינו ולשוננו רינה, ולכן מזכירין עכשיו את רצונינו לבנין בית המקדש [כיון דעד אז אסור למלא שחוק פינו], וזהו דאמרינן דוי הסר וגם חרון, והדוי הוא כמו שאנו אומרים על זה היה דווה לבינו על הר ציון ששמם, ומבקשים שיסיר מאתנו הדוי, וגם החרון אף, והוא ע"פ פי' הראב"ד בתו"כ (בברייתא דר' ישמעאל) עה"פ (תהלים צה, יא) "אשר נשבעתי באפי אם יבואון אל מנוחתי" דכל זמן שיהא חרון אף לא נשוב ולא נזכה לבנין בית המקדש ולמקום מנוחתו של הקב"ה, ופי' הראב"ד פסוק זה קאי לדורות הבאים, שנדע שלא נזכה לבנין הבית עד שיסיר את כעסו ואפו ממנו, ולזה מברך דוי הסר וגם חרון, ואז אילם בשיר ירון, ובתפילת יו"כ קטן אומרים נאלמתי דומיה מאין עבודת כהנים ואיך אשיר בשביה ואספו לויי אמונים, דמאז שנחרב בית המקדש נעשתי אילם, נאלמתי דומיה, ולא רק שיש איסור בשירה אלא דהאיך אשיר, איך אוכל לשיר בזמן חורבן הבית, ולזה מבקשים לבנין הבית ואז אילם בשיר ירון, ואז האילם שנאלמה ממנו איכולת לשיר יחזור לשיר.

דבאמת צריכים להבין מה שאומרים שעה ברכת בני אהרן ובני ישורון, דבאמת צ"ב מה דנקט לכנות את כלל ישראל בשעת ברכת המזון בשם ישורון, והנה לפי הגירסא שאומרים שעה ברכת בני אהרן מובא בפירוש עיון תפילה שהוא משום דלעולם מכבדין את הכהנים בזימון של ברכת המזון, וזהו בני אהרן, ונראה דמה שאומרים שעה ברכת בני אהרן, הוא משום דאחד מברכות המזון הוא בונה ירושלים, דהברכה השלישי הוא לבנין בית המקדש, וכיון דכן מישך שייך הברכה של הזימון להבקשה של דוי הסר וכו', ולפי"ז די בכוס של ברכת המזון, ואילו להגירסא של בני ישורון מישך שייך הברכה של ברכת שבע ברכות, שלברכה של שמח תשמח רעים אהובים, מכיון שכן צריכים להביא מעכשיו את הכוס של שבע ברכות.

והביאור בזה דבאמת מצינו שיש מעלה של 'לבדו', במדרש (ב"ר עו, א) עה"פ (בראשית לב, כה) ויותר יעקב לבדו איתא אין כא-ל ישורון, דאצל הקב"ה כתיב (ישעיהו ב, יא) ונשגב ה' לבדו ואצל ישראל כתיב ויותר יעקב לבדו, ומבואר מזה דיש מעלה דלבדו, וכן מצינו דאצל עם ישראל כתיב הן עם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב, דעם ישראל הוא במדרגת לבדו, והמעלה בזה דהשם ברא את האדם ישר, והם בקשו חשבונות רבים, דאדם נברא בפ"ע וישר, ורק 'והם' בקשו חשבונות רבים.

וע' ברמב"ם (בפי"ג משמיטה ויובל הי"ג) "ולא שבט לוי לבד אלא כל איש ואיש מכל באי העולם אשר נדבה רוחו אותו והבינו מדעו להבדל ולעמוד לפני ה' לשרתו ולעבדו לדעה את ה', והלך ישר כמו שעשהו האלוקים ופרק מעל צווארו עול החשבונות הרבים אשר בקשו בני אדם ה"ז נתקדש קודש קדשים וכו'", ומבואר דבכדי ללכת ישר כמו שעשהו אלוקים, האלוקים ברא את האדם ישר, ולא לבקש חשבונות הרבים, חייב "להבדל" לעמוד לפני ה', דרק ע"י הבדלתו מבני אדם יכול לילך ישר ולהיות ישר, באופן דטוב להיות האדם לבדו, וזהו מה דאיתא במדרש מי כקל ישורון - דלהיות ישר חייב להיות לבדו, ולפלא היא שרק אצל נישואין כתיב בתורה לא' טוב היות האדם לבדו, ולכאורה אדרבא, ולא עוד שאצל הפסוק אלוקים ברא את האדם ישר והנה בקשו חשבונות רבים, הרי דהנישואין הראשונים היא כבר ראיה שטוב היות האדם לבדו, ולמה נאמר אצל נישואין לא טוב היות האדם לבדו.

והמבואר מזה, דאע"פ דזה ודאי דבעצם טוב להיות לבד דאז מסוגל להיות בדרגה של ישר, ורק דנתחדש אצל נישואין דוהיו לבשר אחד, דאע"פ שהם "המה" מ"מ יש אפשרות להגיע לבשר אחד, והביאור בזה דזה פשוט דלתאוה יבקש נפרד, דגם בשותפים בעסקים אע"ג דכל אדם רוצה שיצליחו מ"מ עדיין הם בגדר המה, ולא נחשבים כאחד, דלתאוה לעולם יבקש נפרד, ורק שהתכלית היא רוחניות מצאנו הענין דהיו כלב אחד וכאיש אחד, דכל שכוונתם היא להגדיל תורה ולהאדירה ולקדש שם שמים שייך שאע"פ שהם 'המה' יכולים להגיע למצב שהיו לבשר אחד.

והנה באמת מה דלגבי הברכה מכנים את כלל ישראל לבני ישורון, הוא משום דזהו באמת הברכה שמברכים את החתן והכלה בשעת הנישואין שיזכו להיות לבשר אחד, ועדיין ישאר אצלם המעלה של ה' ברא את האדם ישר, והנה הברכה שבני ישורון היא מברכת בשבע ברכות חתן וכלה [ולכן בעי כוס שני גם בשעת אמירת דוי הסר] שמח תשמח רעים האהובים כשמחך יצירך בגן עדן מקדם. [ובמקו"א הוספתי לבאר עוד דקדוקים בלשון ברכה זו].

ביאורי תפילה

ואין קץ לימי הרעה
והנה מלאכי אלוקים עולים ויורדים בו (כח יב)

הרמב"ן כאן הביא מה דאיתא בפרקי דר' אליעזר (פרק לה) "הראה לו הקדוש ברוך הוא ארבע מלכיות מושלן ואבדן, הראהו שר מלכות בבל עולה שבעים עוקים ויורד, והראהו שר מלכות מדי עולה חמישים ושנים עוקים ויורד, והראהו שר מלכות יון עולה מאה ושמונים עוקים ויורד, והראהו שר מלכות אדום עולה ואינו יורד וכו', אמר לו הקב"ה אם תגביה כנשר משם אורידך".

ונראה הביאור בזה מש"כ מרן הגרי"ז (עה"ת פרשת בא שמות יב, מ) דשאני גלות האחרון מגלות מצרים ובבל, דאילו בגלות מצרים וגלות בבל נאמר זמן כמה יהיו בגלות, במצרים נאמר ועבדום ועינו אותם ארבע מאות שנה, ובבבל הייתה הגזירה כי יהיו בגלות שבעים שנה, אבל בגלות זה האחרון לא נאמר שום זמן כמה יהיו בגלות כי אם היום אם בקולו תשמעו, ויכולים להגאל בכל יום משום שלא נאמר שום קביעות זמן כמה צריכים להיות בגלות, ואם זכו אחישנה, אבל בהיפוך נאמר קץ של גאולה, כי לזמן הזה מוכרחים להגאל, וכמאמרם ז"ל (סנהדרין צח, א) לא זכו בעתה.

וזהו מה שראה יעקב אבינו דשאני גלות אדום מכל הגלויות, דלכל גלות איכא קץ כמה שלבים יעלה, משא"כ בגלות אדום דאין לו קץ, אלא דסוף סוף גם אם יגביה כנשר שייך בזה 'אחישנה' ומשם יורידו הקב"ה.

ועל פי זה יש לבאר נמי לשון הפייט ב'מעוז צור' "וקרב קץ הישועה, כי ארכה לנו הישועה ואין קץ לימי הרעה", ולהנ"ל מבואר היטב, דהרי בגלות זה האחרון לא נאמר שום זמן כמה צריכים להיות בגלות, וכיון ד"אין קץ לימי הרעה" דלא נאמר קץ לגלות ויכולים להגאל בכל יום, על כן אנחנו מתפללים "שיקרב קץ הישועה", ומשום דארכה שנזכה לאחישנה.

עינינו גל

תורת עין לא ראתה

בחורף הזה, יש כל חודש חג!

א. החורף הזה שונה מכל החורפים היבשים. בדרך כלל רגילים שבכל חדשי החורף אנו נוסעים בשיגרה ארוכה ללא עצירה של חגים ומועדים למעט חנוכה ופורים, אבל החורף הזה, למרות שהוא מעובר, וארוך יותר מכל חורף, אבל ניתנה לנו מתנה גדולה לפי סדר הדף היומי, שבכל חודש וחודש של חדשי החורף הזה, יש לנו סיום, והתחלה של מסכת חדשה.

השבוע בתאריך ט' **כסלו** מתחילים מסכת ערכין והיא תסתיים מיד למחרת עשרה בטבת. אח"כ בתאריך י"ב **טבת** מתחילים מסכת תמורה שתסתיים בשבת ט"ו בשבט. ושוב בתאריך ט"ז **שבט** מתחילים מסכת כריתות. **באדר א'** בערב פורים קטן מתחילים מסכת מעילה שתסתיים בפרשת פרה. ולבסוף בי"ט **אדר ב'** מתחילים את המסכת האחרונה – נדה.

והנה מסכת נדה עתידה להסתיים ביום המיוחס ב' סיון, ובא' דהגבלה יתחילו שוב פעם את הש"ס מברכות ואילך, ומי שחכם ורוצה לצרף את עצמו בעוד מועד לתורה הכללית של כנסת ישראל, בל ימתין לערב שבועות, אלא יעלה כבר עתה על מרכבת המלך, וינצל את ההזדמנות המיוחדת הזאת, של מסכתות קטנות ונפלאות המתחילות ומסתיימות מידי חודש בחודשו, בכדי לבדוק את עצמו מהו המסלול הכי טוב עבורו, במסגרת של שיעור או חברותא, בין הסדרים או בכולל ערב, לפני הנץ בהשכמה, או באישון לילה כסיום נעים ליום גדוש.

ובאמת כבר דרשו רבותינו אודות המעלה של לילות הזהב הארוכים של החורף, שניתן להתעצם בהם בתורה בלי גבול, ולהספיק בהם את כל מרחבי התורה לאורך ולרוחב, וכאשר גלגלו לנו משמים את ההזדמנות של המסכתות הקטנות של סוף הש"ס, הרי שמאירים לנו את החורף במועדים של ממש, בסיומי מסכת מידי חודש בחודשו, שהם יום טוב גדול לעמלי התורה, כמו שאמר אביי שיעמוד לו זכות זו שבכל עת שהיה רואה צורבא מדרבנן שמשלים מסכת, היה עורך יום טוב לכל החכמים, וזכינו עתה שמשמים מאירים לנו את החורף בחגי תורה, והידיעה הזו מחזקת אותנו, לצרף עצמינו לחגים אלו.

ב. ועלינו לפלפל ולדרוש כדרכה של תורה, איך ערכין קשור לכסלו, ותמורה לטבת, וכריתות לשבט, ומעילה לאדר א', ונדה לאדר ב', ועל של עתה באנו, על תחילת מסכת ערכין בחודש כסלו, דהנה יש דבר יחודי במסכת זו, שיש בה סיכום של כ"ד שמועות שמתחילות ב'הכל' בש"ס, (ויש עוד אחד כ"ה כולל), ועוד ח' שמועות שכוללות כהנים לויים וישראל.

ונראה בזה, דכל המושג של 'ערך' הוא רק בדבר שיש לו כבוד וחשיבות, וזה שהתורה חייבה לשלם ערך של יהודי, זה גופא מתן חשיבות לכל יחיד מישראל, והנה בדרך כלל כל מה שנעשה כללי והמוני נפחתת חשיבותו, ולשון הפחד יצחק (שבועות מאמר טז) שכל דבר שאתה 'מכלילו' אתה 'מחללו', משא"כ אצל כלל ישראל התחדשה הגדרת 'כלל של יחידים', דמחד כל אחד הוא עולם מלא ובשבילי נברא העולם, ומאידך אם הוא מוציא את עצמו מן הכלל אף אתה הקהה שיניו. ולכן דווקא במסכתא דערכין שבה מתחדש הערך והכבוד של כל יהודי שהינו בעל ערך ושיווי, רצו חז"ל להראות שערך זה קיים למרות היות וכלול ב"הכל", ולכן הביאו את כל המימרות בש"ס ששייכות להכללה של "הכל" לצרף את היחיד להכלל.

והנה נס חנוכה היתה ע"י יחידים מתיתיהו ובניו שקיבלו עוז ותעצומות להלחם ביונים, אבל הוא יו"ט של פירסום אל רה"ר לצרף את היחיד אל הכלל. ומצינו בתיקונים שכל כ"ד ימים הראשונים דחודש כסלו הם עבודת בשכמל"ו שבו כ"ד אותיות, ובכ"ה כסלו מגיעים לעבודת שמע ישראל שבו כ"ה אותיות. ולדרכינו יש לרמז שלכן באו בערכין כ"ד מיני 'הכל' כנגד העבודה של ברוך שם כבוד מלכותו, דהוא ע"י צירוף כל יחיד להכלל, דאין מלך בלא עם, וברוב עם הדרת מלך, ונוספו עוד מנין ח' 'הכל' הנוגע לצירוף כהנים לויים וישראל, דהם כנגד שמונת ימי החנוכה שזכינו להם ע"י מתתיהו כה"ג אשר הוא ביטוי לכוח הצירוף של כהנים לויים וישראלים, ובס"ה עולה רשימת 'הכל' - ל"ב (כ"ד ועוד ח'), כמנין הימים שמר"ח כסלו עד זאת חנוכה, ולכן טוב להתחיל בכסלו מסכת ערכין.

ונאחל ללומדים שיזכו לאור שמחת התורה תמיד, וכל ל"ו נרות חנוכה שכנגד ל"ו חלקי הש"ס, יאירו לבבם באור יקרות.

עינינו גל

מדות עין לא ראתה

"כבוד מלכים חקור דבר"

א. בהיותינו עומדים בימי הרכבת ממשלה, צריכים להזהר ממתן כבוד לרשעים, כי לקושטא דמילתא חברי הממשלה החילונית ובית המשפט הינם ככנופיית פריצים אשר מטילים חיתתם על הכפר, וכל עוד שצבא המלך חונה הרחק מן הכפר נאלצים כל בני הכפר להרכין את הראש בפני אותה כנופיה, ומשתדלים לחמוק מהם ככל שבידם, בכדי להמנע מפרעות.

וגם מי שמתיר לעצמו להכניס בשיחת חולין שלו את ענין הרכבת הממשלה, טוב אם יתמקד בבירור דעתם של גדולי הדור, שהם ראשי ישראל האמיתיים, וממשלתם היא ממשלת הקב"ה כמו שאמרו באבות "ונותנת לו מלכות וממשלה", וכך ראינו בעינינו פעמים רבות, כיצד גלגל הקב"ה את הממשלות בצורה שהנציגות החרדית עמדה בלשון מאזניים משמעותי, שנתנה להם כוח פסק עצום בכל הדיונים העומדים להכרעה.

ב. שלמה המלך, נתן לנו הוראה ברורה מתי מותר לנו למלא את סקרנותינו בעניינים המכוסים, דכתי' (משלי כה,ב): "כבוד אלקים הסתר דבר, וכבוד מלכים חקור דבר". ובמדרש (בראשית פ"ט) מובא: "רבי לוי בשם רבי חמא בר חנינא אמר, מתחלת הספר ועד כאן (ויכולו) כבוד אלהים הוא הסתר דבר, מכאן ואילך כבוד מלכים חקור דבר, **כבוד דברי תורה שנמשלו במלכים** שנא' בי מלכים ימלוכו, לחקור דבר". ע"כ.

וכן החכמים שנמשלו למלכים, כדאמרו "מאן מלכי, רבנן", ראוי לחקור אחרי הליכותיהם ואורחותיהם, ולהבין פסקיהם והכרעותיהם, כי חקירות אלו מרבות את כבודם, כשרואים איך שכל דבריהם בעמקות המחשבה, ובזכות הדעת להפליא.

והמלבי"ם במשלי פירש, שכל מה ששייך למסתרי הנהגת ה' אין לחוקרם, מפני שלעולם הם ישארו חתומים, ואדרבה זהו כבודם שהם חתומים וסתומים בכבשי דרחמנא ולכן כבוד אלקים שאין להבין מהלכיו ולחקור אודותיו. אך אצל מלכים הוא להיפך, שאם מסתירים את הנהגם, משמע שיש כאן מה להחביא, וגנאי הוא להם שצריכים להסתיר את טעמם ורצונם בהכרעותם וציוויים, ואדרבה כבודם כשחוקרים כל הנהגתם, כי זה מוכיח שכל הנהגתם על פי שכל, ומוכרע בהיגיון צרוף.

וכמו שהעיתונים אוהבים לדוש בשועי עולם, עשירי תבל, ומלכי ארץ, בעושרם וזהבם, גבול שליטתם, עלייתם לגדולה, ושאר מיני חקירות שמסקרנות, כך אצל חכמים שהם מלכים, יש לחקור אורחותיהם, סדר יומם, אופן לימודם, ממי קיבלו, איזה ספרים חיברו, מי תלמידיהם, וכל אופיים ודרך שיטתם.

ופנינה יפה מצאתי בשם רבי נחמן מברסלב, שההבדל בין כבוד אלקים לכבוד מלכים, הוא בב' צורות של כבוד שמצינו בעולם, כי הרודף אחר הכבוד, אינו זוכה לכבוד אלקים, אלא לכבוד של מלכים, שנא' בו "כבוד מלכים חקור דבר", כלומר שכולם חוקרים אחריו ושואלים מי הוא זה ואיזהו שחולקים לו הכבוד הזה, ולבסוף חולקים עליו, שאומרים שאינו ראוי לכבוד הזה. אבל מי שבורח מן הכבוד, שממעט בכבוד עצמו, ומרבה בכבוד המקום, אזי הוא זוכה לכבוד אלהים, ואז אין בני אדם חוקרי' על כבודו אם הוא ראוי אם לאו, ועליו נאמר "כבוד אלקים הסתר דבר", כי אין חוקרים על הכבוד הזה אלא מכבדים אותו מתוך אהבה והערצה פנימית. וזהו ההבדל בין כבוד התורה לשאר ענייני כבוד של שטות שיש בעולם, דאלו החכמים הזוכים לכבוד, הוא בדרגת כבוד אלוקים הכי אמיתי.

ג. ומצאתי בבני יששכר שמביא באגרא דכלה, על המדרש בראשית שחושך על פני תהום היא מלכות הרשעה שאין לה חקר כתהום שאין לו חקר, מה שכתב בזה בספר מאורי אור תלמיד השאגת אריה, וז"ל: "חקירה מצד המלכות, ז' חקירות, כי שם החקירה מותרת, **אבל במלכות הטמאה אין לחקור ואין לדרוש כי יש לחוש פן יתפתה אחריה**, ושלמה הזהיר הרחק מפתח ביתה, וכן צריך להרחיק ממלכות הרשעה, וכל הנוגע בה **וכל המלמד לבניו לשון נכרים וחכמת החיצוניות, כאילו מלמדו כל עבירות שבעולם**, כי כמו שמלכותא קדישא היא באר מים חיים וכל הנחלים הולכים אל הים, כן מלכות הטמאה שואבת כל מיני טומאות... כל הנוגע בה לא ינקה". וכמה צריך להזהר בזה בימינו, להתרחק מכל החושך שלהם.

וכעת יוצא לאור **גיליון 400** של המאסף החשוב "אוסף גליונות" מבית **"צוף"** בהנהלת ידידי הרב **נתן פלדמן** שליט"א, והרבה הכרת הטוב יש לכלל ישראל על האוסף המיוחד הזה, שמרווה את שולחנות השבת בצוף התורה, הן בהלכה ואגדה והן בהשקפה צרופה, והנני זוכה מידי שבוע לצרף את גיליון **"עינינו גל"** למאסף המכובד הזה, במחיצת גדולי הדור וראשי ישיבות חשובים, שרוכשים אימון בהרב נתן פלדמן ובוחרים ב**"אוסף גליונות"** לפרסם בו דברי תורתם. והנה מנהג האוסף לעסוק בכל שבוע בדמות שבועית של מאן מלכי רבנן, ודאי שבח גדול יש בזה להרבות חקר בכבוד מלכים. אשריך הרב נתן שאתה מהדיר את חידושי התורה של עמלי התורה בכל יופי והדר, וכבר נתחבבת על מחברים שבחרו ב"צוף" להוציא לאור תורתם, **כה יתן ה' ויוסיף, שתמשיך להאיר בתי ישראל.**

עינינו גל

מדיע עין לא ראתה

הדייגים שלא רוצים להפסיק לדוג...

א. בפרשתן "וישכב במקום וילן שם" פירש רש"י: לשון מיעוט, באותו מקום שכב, אבל י"ד שנים ששימש בבית עבר לא שכב בלילה, שהיה עוסק בתורה, עכ"ל. וצ"ב מדוע הפס' משמיע זאת כאן כאילו בדרך אגב, בודאי אי"ז במקרה. אלא משמע שכאן רמז הכתוב שכל הסייעתא דשמיא של יעקב אבינו בהקמת הבית בלידת השבטים, והצלחתו כנגד לבן, הכל היה בזכות אותם י"ד שנה שלא שכב על יצועו מרוב התמדתו ועמלו בתורה. ולעומת כל אותם י"ד שנים שעבד אצל לבן תמורת רחל ולאה, למד קודם לכן י"ד שנה בעמילות ובשקידה נפלאה, ולכן בדיוק כאן מדגיש הפס' שבח זה, דכאן מתואר הנס הראשון שארע לו, ששקעה עליו השמש וזכה למראה הסולם, ללמדינו שלכל זה זכה מכוח השטייגען שלו.

ב. והם דברי הנפה"ח (ש"ד פי"ח) הברורים: "ולזאת האדם המקבל על עצמו עול התורה הקדושה לשמה לאמיתה... הוא נעלה מעל כל ענייני העולם, ומושגח מאיתו יתב' השגחה פרטית **למעלה מהוראת כוחות הטבעים** והמזלות כולם כיון שהוא דבוק בתורה ובקדוש ברוך הוא ממש כביכול, ומתקדש בקדושה העליונה של התורה הקדושה, שהיא למעלה אין ערוך מכל העולמות והיא הנותנת החיות והקיום לכולם ולכל הכוחות הטבעיים, הרי האדם העוסק בה מחיה ומקיים את כולם ולמעלה מכולם, ואיך אפשר שתהא הנהגתו מאיתו יתב' ע"י הכוחות הטבעיים..." עכ"ל. ולזה רימזה תורה בתחילת דרכו של יעקב, שזכה לגילוי והבטחות, כיון ש"רק" כאן שכב.

ומי שמבין את נפלאות ההנהגה הזאת, יתמיד בלימודו ביתר שאת, ויוכל להתמודד מול כל ההפרעות וההטרדות, שהרי אם הצלחה הוא מחפש, אזי ההיפך דווקא השטייגען שלו הוא שיגלגל לפתחו את ההצלחה שלו, דבזכות שקיעותו בלימוד, הקב"ה יעזרהו בענייניו מעל דרך הטבע ממש, וגם דבר שכרגיל עורך שעות, יצליח לסדרו מצויין בכמה דקות.

וכמו שמביא שם הגר"ח מהזוה"ק בפר' בשלח: ר"י פתח ואמר, כמה חביבה התורה לפני הקב"ה, שכל מי שעוסק בתורה אהוב הוא למעלה ואהוב למטה, והקב"ה מקשיב לדיבוריו **אינו עוזב אותו בעוה"ז** ואינו עוזב אותו לעוה"ב... ומעניין שבדיוק את הנוסח הזה אומר הקב"ה כאן ליעקב: "והנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך... **כי לא אעזבך** עד אשר אם עשיתי את אשר דברתי לך", ומבואר בפס' שהקב"ה הבטיח ליעקב ממש הבטחה זו כלשונה, בזכות עמל תורתו.

ותיכף אח"כ נאמר "ויקץ יעקב משנתו" ופירש הבעה"ט: "משנתו, קרי ביה 'ממשנתו' (ב"ר סט,ז) מתוך שהיה הוגה בתורה ביום, גם בלילה לא שכב ליבו מלהגות בה, עכ"ל. נראה שהתורה באה להדגיש כאן, שהם לא היו י"ד שנה שנגמרו והסתיימו... אלא שעל ידם הגיע יעקב לדרגה כ"כ עליונה, עד שגם בשנתו המשיך מידי לילה לחשוב בלימוד.

ג. כל המרדף הבלתי פוסק של בית המשפט אחוז התזזית, כנגד ציבור עמלי התורה, אחת מסיבותיו היותר מרכזיות, כי הם אכולי קנאה, כשהם רואים את השלווה הנסוכה על פני עמלי התורה, היושבים ושוקדים על גמרתם בנחת וביטחון והם מתפוצצים מקנאה..!! יוצא להם העיניים לראות זאת..!!

ידוע המשל על אותו דייג חביב שישב על החוף עם חכה ודג להנאתו דגים, לידו עבר איש העולם הגדול, חכם בעיני עצמו, והביט בו, שאל אותו הדייג אם רצונו לומר משהו...? אמר לו אותו חכם: תמהני עליך מדוע אתה לא חושב קדימה... קח ספינה עם רשת גדולה ותדוג כמות דגים פי חמש! **ואז**.... רצה הדייג להבין? ואז, השיב החכם: בכסף שתרויח תוכל לקנות אניית דייג ענקית, ולדוג בבת אחת אלפי דגים בכל יום!! **ואז**... המשיך הדייג להתפלא? ואז, השיב החכם: בכסף שתרויח תוכל לקנות מפעל ענק לייצור דגים ולהרויח אלפי שקלים ביום!!! **ואז**... חזר הדייג להתפלא? ואז, השיב החכם: יהיה לך מספיק כסף לשבת כאן ברוגע ולדוג דגים להנאתך... **נו**... נשאר הדייג להתפלא וכי זה לא בדיוק מה שאני עושה כעת? יושב ברוגע ודג דגים...!!

והנמשל ברור ופשוט. כל המרדף העולמי אחרי עבודה מתישה ומייגעת מעלות השחר ועד אישון ליל, והתחרויות המייגעות של בעלי חברות הענק עם קולגות בענף, וכאבי ראש, וביזבוז הון על פרסומים מבצעים וסופי עונה, עריכת קטלוגים, ומרדף אחרי הלקוחות... כל הטרראם הזה נעשה רק בשביל לזכות להגיע לרגע של מנוחה, בה יוכלו לצאת לחופשה חלומית ולהגיע לשלווה פסטוראלית, שכבר מצויה בידי אברך בסדר א' רגיל כשיושב על הראשונים והאחרונים ומתענג על נופי הגמרא, ברוגע ובשלווה שאי אפשר לתארם.

ובאו האברכים ותפסו את הנקודה, שאם תאמין שהקב"ה אוהב לומדי תורה, ומבטיח לדאוג להם מעל דרך הטבע, א"כ למה להזיע ולהרחיב את קללת בזיעת אפיך תאכל לחם, הרי אפשר לשבת ברוגע בבית מדרש, להתעמק בנחת, ולדוג את סברות ים התורה, ולחתור במעמקיה, מתוך אמונת ה' חזקה.

וכל אשר אתה רואה לי הוא

א. הנה יעקב אבינו נותן ללבן נימוק שלם המשתרע על שבע פסוקים, בהם הוא מסביר היטב למה לא אמור להיות ללבן שום טענה על בריחתו. "ויחר ליעקב וירב בלבן ויען בלבן, ויען יעקב ויאמר ללבן מה פשעי ומה חטאתי כי דלקת אחרי, כי ששת את כל כלי מה מצאת... זה עשרים שנה אנכי עמך, רחליך ועזיך לא שכלו... הייתי ביום אכלני חרב וקרח בלילה... זה לי עשרים שנה בביתך... לולי אלקי אבי אברהם... את עניי ואת יגיע כפי ראה אלקים ויוכח אמש" ומה לבן מגיב על טענות כה מוחצות: "ויען לבן ויאמר אל יעקב, הבנות בנותי והבנים בני והצאן צאני וכל אשר אתה רואה לי הוא...".

ושמעתי מהגר"י דיויד שליט"א שקבלנו בזה יסוד עצום, דלבן הארמי רומז ל**שקיעות בחומר העוה"ז והתבוססות בו לחלוטין**, וזהו שאמר לבן ליעקב אבינו כתגובה לטענותיו, שמסכים לתת לו לעבוד את הקב"ה, ושיתפלל וילמד ויעשה כל מה שהוא רוצה מבחינה דתית, אבל בתנאי אחד שהכל יהיה תחת שליטתו ואצל קורת ביתו של לבן, ומסכים שישאר תחתיו ושם ינסה להתעלות ולהתקדם, וזהו שאומר לו "כל אשר אתה רואה לי הוא" כלומר איני מסכים שתצאו מחלקי!

ולכן יעקב היה מוכרח לצאת ממנו בצורה של התחמקות ובריחה, כי אופן המלחמה בחומריות העוה"ז הוא דווקא ע"י עזיבת מקום החומריות, ויציאה ממקום השליטה של הרע. ומה שמועיל לברוח, מפני שלרע נקבע גבולות ברורים, ואינו יכול להזיק אלא את הנכנס בגבולו, (וכתבו הקדמונים שהיצר דומה לשודד קצוץ רגליים שעמד בצומת דרכים ומאיים על הבריות שעוד רגע יגזול אותם ויהרוג אותם וכו', ובפועל אינו יכול לפגוע אלא במי שאכן מאמין לדבריו ומתקרב אליו), וכך לבן הארמי עם כל רשעותו הנוראה, ושלל רמאויותיו ותככיו, איננו יכול לשלוט על יעקב אלא כשהוא תחתיו, גר בגבולו, ולכן תיכף שיעקב ברח ממנו, הוא רדף אחריו להשיבו אליו, וטען בתוקף שהוא מעוניין להמשיך לשלוט על כל אשר לו.

ב. והנה כ"ז רק לפי דמיונו המוטעה של לבן הרשע, אבל לקושטא דמילתא גם בעת שהיה יעקב גר אצלו הצליח יעקב להעלות את עצמו למעלה משליטת לבן, וכפי שאמר לעשיו: "עם לבן גרתי" אך תרי"ג מצוות שמרתי ולא למדתי ממעשיו הרעים... כי גם כשגרתי בתחומו מעולם לא הייתי 'תחתיו', ואף ש'גופי' היה בביתו ורעיתי צאנו, בפועל מקומי מעלה מעלה, בחלקו של הי"ת, במקום עליון שאין שם אחיזה לרע.

וזהו יסוד נפלא, להבין איך הרע פועל, כי גם בימינו נוקט היצר הרע בדרכו של לבן הארמי, שמכניס את האדם תחת שליטת החומריות של העוה"ז, והאדם מרגיש תפוס תחתיו שאיננו יכול לעזוב את העבודה, ואינו יכול לוותר על נוחות העוה"ז, ובפיו אומר שהיה רוצה ללמוד עוד תורה ולהתקדם יותר באידישקייט ועבודת ה' ורק ה'מציאות' לא מאפשרת לו... אולם 'מציאות' זו, היא היא מצודת היצר דלבן הארמי שאומר תמיד: "וכל אשר אתה רואה לי הוא", ומשכנע את הנופלים ברשתו להשאר תמיד בתחומו, ומאשר להם ללמוד ולהתפלל בתנאי שזה יהיה באותו בית כנסת של צריף שהוא מפנה בקצה הקמפוס שלו, וכך הולכים ושוקעים בעולם הזה.

ג. עוד רואים כאן את רשעותו של לבן, שביקש לעקור את הכל, וכמוש"כ הרשב"ץ בפירושו על הגדה של פסח בפיסקה "ולבן ביקש לעקור את הכל שנאמר ארמי אובד אבי", ופירש: וכן נראה מהכתוב שלא רדף אחר יעקב אלא לעקור את הכל יותר ממה שעשה פרעה, שפרעה לא גזר אלא על הזכרים והניח הבנות... וזה לבן בקש לעקור את הכל לולא שהקב"ה מנעו כמו שאמר הוא עצמו "ואלקי אביכם אמש אמר אלי לאמר השמר לך מדבר עם יעקב מטוב ועד רע" גילה דעתו כי לולא האזהרה הזאת היה רוצה לעשות רעה, וכן אמר הוא "יש לאל ידי לעשות עמכם רע" (שם) וזהו לעקור את הכל, כי כן אמר "הבנות בנותי והבנים בני והצאן צאני וכל אשר אתה רואה לי הוא" גילה דעתו כי הכל היה רוצה ליטול לולי אזהרת האל יתברך". עכ"ל. וזהו שאנו רואים על פריצי עמינו שלוטשים את עיניהם על בנינו ובנותינו ורכושינו ליטול הכל.

ומצבינו דומה ליעקב אבינו, שבנה משפחתו חרף רדיפות והצקות מלבן הארמי ושאר מאורעות שעברו עליו, ומרגש לראות איך שקהילות הקודש הולכות ומתרחבות, ובכל מקום נשמע קול חתן וקול כלה, ואם חילוני ישאל מה חרדי עושה כל היום? צריך לענות לו, כמו שענה רבי חיים וולוזינר כאשר שאלוהו מה עושים בישיבה כל היום, ענה: "אוכלים וישנים..." כלומר, התפלאו השואלים? הסביר הגר"ח, הכונה שחוץ מזה **כל שאר הזמן לומדים!!** וכך נענה להם שמכיון שיש לחרדים הרבה בריתות ובר מצוות וחתונות הם שמחים באולמות עם תזמורת ואוכלים שניצלים ונהנים... **וכל שאר הזמן לומדים!!** ישתבח שמו לעד, שכל חרדי מוזמן מדי חודש לכמה שמחות שמוכרח להשתתף בהם על מלא, כן ירבו! ולא יועילו לרע כל רדיפותיו, ויתקיים בנו "**וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ**"!

{ אז נדברו }

פרשת ויצא תשפ"ז | גליון מספר: 755 | לסדר: "כי לא אעזבך עד אשר אם עשיתי את אשר דיברתי לך"

מה בין 'דובר אמת' ל--'איש אמת'??

ברשותך קורא יקר: הפעם יש לי כמה שאלות עצומות וזועקת מאליהם בפרשת השבוע: בתחילת הפרשה הקודמת כתוב 'ויעקב איש תם', ורש"י מבאר 'תם- מי שאינו חריף לרמות קרוי תם', כן, רש"י כאן מאשר את הנתון שתם זה סוג של תאמאלע... אחד כזה שלא מספיק משופשף בשביל לרמאות... זאת אומרת: מבחינה מסוימת התורה כביכול אומרת שיעקב אבינו לא מספיק משופשף בשביל לרמאות.. ולפתע!!! פה בפרשת ויצא פתאום יעקב אומר לרחל: אל תדאגי, אחיו אני ברמאות... אה.. מה נשתנה?? איך יכול להיות שבתחילת תולדות כתוב שיעקב לא חריף לרמות, ואילו כאן פתאום אחיו אני ברמאות?? **עד כאן שאלה ראשונה!!!**

שאלה שניה: מצד אחד יעקב אומר לרחל: אל תדאגי: אחיו אני ברמאות... משמע מזה שיעקב עשה שם הרבה פוילשטיק ללבן, אבל מצד שני: כיעקב קורא לרחל ולאה השדה אל צאנו, הוא אומר להם: ואתנה ידעתן כי בכל כוחי עבדתי את אביכן!!! ואח"כ כש-ויחר ליעקב וירב בלבן... התורה מפרטת שם באריכות מופלגת: זה עשרים שנה אנוכי עמך, רחליך ועיזך לא שכלו, טריפה לא הבאתי. הייתי ביום אכלני חורב וקרח בלילה.. בקיצור: התורה מקדישה הרבה דיו לנאמנות המוחלטת שהיה ליעקב בצאן לבן!! נו... אז תכל'ס, מה קרה בסוף?? האם יעקב מימש את האמירה שלו לרחל, 'אחיו אני ברמאות', או שבסוף יעקב לא עשה בזה שימוש?? האם בסוף יעקב חזר בו והחליט לא לרמאות?? **אני אחדד טיפ טיפה את השאלה:**

בגמ' ברכות מסופר שלרב הונא היה אסון!! החמיצו לו 400 חביות יין, וחכמים אמרו לי שזה בעוון שהוא לא שילם לאריס שלו.. טען להם רב הונא: אתם לא יודעים... האריס הזה כל היום גונב אותי... והדרך היחידה שלי איך להחזיר לעצמי את העקיצות שלו זה שאני לא משלם לו, וחכמים ענו לרב הונא: שבכל זאת זה לא בסדר!!! על זה נאמר: 'בתר גנבא גנוב וטעמא טעים', זה שהשני רמאי זה לא מתיר לך להיות רמאי בחזרה!!! רואים מכאן ש'אחיו אני ברמאות', זה לא היתר גורף.. לא תמיד מותר לך לרמאות את הרמאי בחזרה... נו... אז נשאלת השאלה: איפה כן מותר לי להיות אחיו ברמאות ואיפה נדרש ממני למרות הכל 'כי בכל כוחי עבדתי את אביכן?? תכל'ס: כשמישהו מנסה לעקוץ אותי בכל מיני דרכים, איפה מותר לי לעקוץ אותו בחזרה בשביל להחזיר לעצמי את הנזקים... ואיפה אסור??

והשאלה השלישית והכי זועקת: כולנו יודעים שיעקב אבינו הוא עמוד האמת!!!

ולמרבה האבסורד, דווקא אצל עמוד האמת, אנחנו מוצאים אצלו שקר יותר מכל אחד אחר!!!

תבין: איפה נאמר השקר הראשון בתורה? אצל יעקב!!! אנוכי עשיו בכורך!!! אפילו יצחק אבינו מעיד לעשיו: בא אחיך במרמה ויקח ברכתך!!! אתה קולט? השקר הראשון בתורה זה יעקב!! המרמה הראשונה בתורה מיוחסת ליעקב... ולא זו בלבד אלא גם רחל מסתירה מיעקב את הסימנים ומאפשרת לאבא לבן לרמאות את יעקב... וחוץ מזה יעקב בעצמו מרגיע את רחל ואומר לה: אחיו אני ברמאות, זאת אומרת: אם לבן רימה את יעקב מאה פעמים, זה אומר שיעקב החזיר לו בחזרה מאה פעמים פוילשטיק, בקיצור: איך אתה מסביר את התופעה הזו שדווקא עמוד האמת מוקף מכל הכיוונים בשקרים? וכל זה לא מפריע לו להיקרא עמוד האמת!!

אז אני אגיד לך את האמת: אני קצת מפחד לדבר על זה!!

כי פעם אחת כתבתי מאמר מיוחד על אמת ושקר, ויצא מהדברים שלי שיש הרבה מקרים שמותר לשקר, ואחרי שכתבתי את זה המחשב נפל ונשבר, וזה אולי העלון היחיד שאין לו שום גיבוי!! הוא פשוט נמחק, ומישהו טען לי שזה בגלל שלשקר אין רגלים... אז זה לא חסר לי... אבל הפעם אני קצת משוריין!!! זה כבר לא קשור אלי, זה לא שטיקל תורה שלי, אנחנו כעת רוצים להבין איך יעקב אבינו ממשיך להיקרא עמוד האמת למרות שהוא נאלץ בעל כרחו לשקר על ימין ועל שמאל?? אז זהו!!! שיש לי שאלה מעניינת בשבילך: אני רוצה כעת להציג בפניך שני סוגי שקרים!!! ותגיד לי: איזה שקר לדעתך יותר גס מהשני?? אז ככה: השקר הראשון הוא: ניגשתי אליך היום ושאלתי: מה קורה עם הכסף שאתה חייב לי? ואתה עונה לי: אוי אוי... סליחה.. לא נעים... בעזה"ש עד מחר אני משלם לך!!! והנה, הגיע מחר ו... ולא שילמת לי... נו... אם לא עמדת בדיבורך יצא ששקרת!!! כי הבטחתי שתשלם ובסוף לא שילמת.. זה שקר מסוג אחד!!!

וכעת אני עובר לשקר השני: ניגשתי אליך ושאלתי: מה קורה עם הכסף שאתה חייב לי?? ואתה עונה לי בשיא הבטחון עצמי: מה פירוש.. שילמתי לך אתמול... מה... אתה לא זוכר ששילמתי... ותכל'ס האמת היא שזה שקר גס!!! אתה פשוט משקר לי במצח נחושה, לא שילמת ולא בטיך... הנה השקר השני... כעת תגיד לי איזה שקר יותר גס?? האם זה שהבטחת שתשלם ובסוף לא שילמת, או ששיקרת במצח נחושה ששילמת בו בזמן שלא היו דברים מעולם?? **אז בינינו... השאלה בכלל לא מתחילה...** איך אפשר בכלל להשוות ביניהם... הרי מי שלא שילם לי מעולם וטוען שהוא כן שילם, זה הרי עזות פנים שאין כדוגמתה!!! זה נוכל!! ואילו מי שהבטיח לשלם מחר ובסוף לא שילם.. נו נו... בינינו... אני אפילו לא הייתי קורא לזה שקר... זה בסה"כ אדם שהביע נכונות לשלם ובסוף לא הצליח. אז להשוות אותו למי שמעיז פניו בפני בעל חובו ואומר להד"ם?

ההמשך בעמוד 3-4 בגיליון זה..

להצטרפות לרשימת התפוצה במייל:

A8447168@gmail.com

--

לתגובות בפקס:
077-4448588

לקבל את העלון בפקס:
מערכת אוצר הגליונות:
02-3132641
קוד עלון: 1233

לתרומות ולהוראות קבע לעלון:
באשראי:

"נדרים פלוס"

(קופה: עלון אז נדברו)

בטלפון:

0799-654321

בבנק: בנק פאגי
סניף 182
חשבון 747815
ע"ש: שב שמעתא
(מוכר להחזר מס)

למענה אנושי:

052-7683095

בלבבי משכן אבנה זכר צדיק לברכה!!!!

בתחילת השבוע על הבוקר... לפתע אני מקבל טלפון מומורי ורבי שליט"א... קצת נבהלתי... אולי קרה משהו... אני מרים והרב מיד שואל אותי: זכית להכיר את הגאון ר' 'בלבבי משכן אבנה' שנפטר השבוע?? אמרתי לו: למען האמת לא זכיתי להכיר באופן אישי.. אמר לי הרב: טוב, אם לא הכרת אז לא משנה, כל טוב.. אה אבל הרב, יורשה לי לשאול: למה הרב שואל?? והוא ענה לי: לא!!! לא משנה, 'פימא לליבא לא גליא', כל טוב... ובזאת הסתיימה השיחה המוזרה...

הנחתי את הפלאפון על השלחן ומיד הבנתי!!! למורות שהוא לא רצה לגלות לי, הבנתי מיד מה הוא רצה...

הענין הוא: זכה דורנו ושרה בתוכנו יהודי קדוש שאכן בלבבו משכן בנה פשוטו כמשמעו!!! המשכן הזה לא היה מבנה מפואר... וגם לא היה מרוח על לוחות המודעות, כי זה באמת היה בלבבו!! משכן מאוד מאוד פנימי שבלבבו, והנה ביום בהיר הוא נחטף מאיתנו, נקטף בפתאומיות במיטב שנותיו... ומעתה!!! תאר לעצמך שאת המשכן הזה הוא היה בונה לא כ"כ בלבבו... אלא הוא היה מרים בית מדרש ענק ומפואר בקרית ספר עם לוגו וחברת שיווק, בצירוף קמפיין התרמות ודינרים מרשימים, ואז לפתע הוא היה מסתלק מן העולם בגיל 50...

נראה לך שלא הייתי כותב עליו??? בטוח שכן!!

רק יש עוד דבר אחד בטוח!!! שגם הטלפון המוזר שקבלתי השבוע מהרב שלי... הטלפון הזה לא היה מגיע.. מורי ורבי היה סומך עלי שכזו אבידה גדולה לא תעבור אצלי על סדר היום, אז והו!!! שמה לעשות שאותו צדיק, בנה את המשכן עמוק בלבבו וזה לא היה חיצוני... ולכן מורי ורבי התקשר אלי וניסה לגשש... האם היה לך משהו איתו? האם גם אתה קלטת שהשבוע נחרב משכן? עניתי לו: לא!! לא מכיר, לא יודע, וזהו... בזאת הסתיימה השיחה, מו"ר נאלץ להתאכזב ולנעוץ את משאלתו בלבבו, ולהשאיר את ההספד הראוי לבוחן לבבות שיודע להעריך מי שבלבבו משכן בנה...

אז לא!!! כאן זכותי לעמוד ולמחות... כן... כן היכרתי את הספד 'בלבבי משכן אבנה', התחזקתי ממנו מאוד, שאלתי את עצמי לא פעם איך הוא עדיין לא התפרסם? איך אף אחד לא יודע איך קוראים לו?? והנה!!! פנה הודה פנה זיוה פנה הדרה, כשאנחנו עדיין בקושי יודעים את שמו...

אז אמנם לא הכרתי באופן אישי... אבל יש לי משהו אישי עם כל עובד ה' צנוע ונחבא אל הכלים (גם כשהוא עדיין חי)!!!! יש לי דחף להיצמד דווקא לעובד ה' כזה שלא נוקף אצבע בשביל לשווק את עצמו... יש לי חולשה לעובדי ה' שכאלו... כי אני?? מה לעשות, כל דבר שאני עושה. תוך שעתיים יש מסיבת עיתונאים. אני בקושי מצליח לשמור משהו מבפנים.. זה מה שאני... אבל לפחות יש לי הערכה עמוקה למי שיודע לעשות את כל מה שאני עושה וגם יותר הרחיק מהזרקורים יש לי מין פרנציפ ש'הוא לא יחמוק מידי', אני לא אתן לו לרמאות אותי... 'זרועי הארוכה עוד תגיע אליו..'

לפחות את זה יש לי!!! זה גם משהו!!!

אז לא זכיתי להכיר אותו... אבל אני מוכרח להכיר...

אז לא בער לו להיות ממרביצי התורה המפורסמים והמצולמים ולכן מה...? אנחנו אקנה את הלוקש??

אז הוא לא נדחף להתברג במקומות ה'נכונים' כדי להיות בעניינים... ולכן מה?? לכן הוא יחמוק מהידיים שלנו??

לא!!! כל מי שיש לו חולשה לתלמידי חכמים צנועים מוזמן לאהומי בהספידא דילה... לדעת ולהבין שנלקח מאיתנו אדם גדול שהצליח להסתיר את עצמו עד יומו האחרון... ואם ככה, ההספד הוא שזה הספד שכולו שלנו!! שיהיה מליץ יושר על כל עמלי התורה הצנועים מתוך הדחק שאין הפרגוד נגעל בפניהם...

חרדים לעתיד המדינה! כל החרדים צריכים להתגייס לצבא- סוף ציטוט.

בימים אלו ישנה תופעה פוליטית מביכה וכמובן צפויה, שפתאום כולם מחזרים אחרינו החרדים, פתאום כולם שכחו שאנחנו משתמטים... שכחו את כל הבוץ שעד לפני רגע הם הטיחו בנו... בקיצור: ההתממשות של המשנה 'הוו זהירין ברשות, שאין מקרבין לו לאדם אלא לצורך האדם נראין כאוהבין בשעת הנאתן ואין עומדים לאדם בשעת דחקו', (אז נכון שלמען האמת אין פה הפתעה, כי אף אחד לא חשב שזה יראה אחרת, אבל החוסר בושה והעדה של מינימום של נימוק אלגנטי איך כל השיח השתנה... זה שאין פה שמץ של בושה, לטעמי זה מאוד מטריד, זה פשוט מסגיר את הנתון העובדתי שיש לך עסק עם חרש שוטה וקטן ממש!! שלטעמי יש סיכוי גדול שזה אפילו תקף הלכתית בחו"מ, יש לך פה בן אדם שמבהיר בצורה הכי בוטה, אני לא בן תרבות!! אני לא לוקח מינימום אחריות על האמירות שלי! כזה אחד, לא בטוח שיש לי אפשרות לתבוע אותו בדינא ודיינא, כי הוא בהבהיר לי מראש עם מי יש לי עסק)

על כל פנים... השבוע לראשונה ראיתי פרסומת על אוטובוס וכתוב שם: חרדים לעתיד המדינה, כל החרדים צריכים להתגייס לצבא!!! מילא הייתי רואה את זה לפני שבועיים, אבל ראיתי את זה השבוע... זה עדיין!!! עדיין מרוח על האוטובוסים...

נס!!! נס שלא ראיתי את זה לפני שבועיים... כי סו"ס אני באמת חרדי!!! בתור חרדי ברמ"ח ושס"ה יש לי אחריות לכל יהודי חרדי באשר הוא!! ואם יש כאלו שטוענים כ"כ בלהט שהם חרדים לעתיד המדינה... אז אולי צריך באמת לחוש להם... אולי באמת החרדים צריכים להתגייס לצבא... לישא בעול עם החרדים לעתיד המדינה...

אבל מה לעשות שראיתי את הפרסומת רק עכשיו בשבוע זה!!! ואותם חרדים לעתיד המדינה, תוך שבריר שניה הפסיקו להיות חרדים... בכזו מהירות הם הורידו את הכיפה שחרדה לעתיד המדינה, פתאום לא איכפת להם לא עתיד ולא מדינה ומעניין אותם רק הכסא שלהם... ואני לא מדמיין!! תוך כדי כתיבת שורות אלו האוטובוס הזה ממשיך לנסוע!!! אל תאמין לי, אתה מוזמן לצאת לרחוב ולראות במו עיניך את השלט שהחרדים לעתיד המדינה שהספיקו להוריד את הכיפה עדיין טוענים שהחרדים צריכים להתגייס לצבא!!

איזה נס!!! נס שלא ראיתי את זה לפני הבחירות... יתכן שכעת כבר הייתי בצבא... אצלי אין חכמות!! אני חרדי אמיתי!! כשמסבירים לי שיש פה מצב חירום וחרדה משמעותית על העתיד של כלל ישראל... אני לוקח את העניינים ברצינות ובאותו רגע מתגייס... ואז הייתי מוצא את עצמי החרדי היחיד לעתיד המדינה... כולם ממזמן הורידו את הכיפה, אף אחד לא חרד לא לעתיד ולא למדינה, כולם עסוקים בכסאות, והייתי החרדי היחיד שנשאר שם כמו איזה מוקיון... תמשיך להיות חרד לעתיד המדינה כמו חרדי תמים שלא מבין עם מי יש לו עסק... כן, לאורך כל התקופה האחרונה, לא פעם שאלו אותי בחורים, באמת מה אני עונה לחילוני ששואל: למה אתה לא מתגייס? למה אתה לא משרת?? למה אתה לא לוקח אחריות?? הרי כולם כעת חרדים לעתיד המדינה??

אז הנה!!! אולי זו ההזדמנות לענות אחת ולתמיד את התשובה שאי אפשר להגיד אותה ביום יום, זו גם התשובה שמצד אחד היא הכי פחות נכונה מצידנו, אבל היא הכי הכי נכונה באופן מעשי בייחס אליהם, ובכן: לשאלתך: למה אסור לנו להתגייס לצבא??

הנה!!! אוכיחך ואערכה לעיניך!!! הנה לך בשבועות האלו איך נראה הפרצוף של אותם אלו שבמשך ארבע שנים פמפמו לנו שהם חרדים לעתיד המדינה... אני שואל אותך: על כאלו אנשים אפשר לסמוך?? אתה יכול לסמוך על בן אדם שבמשך ארבע שנים ירק עליך, שפך עליך בוץ, התנכל אליך באגרסיביות בטיעון מוסרי למה אתה לא מתגייס, כל הזמן ניגן לך על המצפון שאתה משתמט ואתה פרזיט ולא נכנס תחת האלונקה, והנה תוך 24 שעות כל המנגינה משתנה... הוא פתאום לא צריך אותך, לא מבקש ממך כלום... מתברר שמעניין אותו רק שלטון, ושוב: לי ולך זה לא חידוש!!! אבל כעת יש הודאת בעל דין!!! הוא בעצמו מכריז את זה בפירוש מעל כל במה!!! הוא מכריז שהוא בכלל לא צריך אותי בצבא, והוא יסתדר איתי ואתה שלום וביתך שלום וכל אשר לך שלום...

אני שואל אותך בכנות: אני יכול לסמוך על כזה בן אדם... ועוד בדיני נפשות???

תשמע... זה לא צחוק, אף אחד לא חולק על זה שלהתגייס לצבא זה דיני נפשות!!! זה לא חובבניי!!! אז אחד כזה שמשגע אותך כל היום שחייבים אותך שם... ובין רגע, הוא משנה את כל השיח... אני שואל אותך: יש לי רשות להפקיר חיי אדם אצל יצורים ילדותיים וחסרי אחריות שכאלו?? **אין על זה תשובה!!! לא היה ולא יהיה!!!**

רק מה?? הסיבה שאנחנו לא כ"כ משתמשים עם הטיעון הזה, כי עד כמה שאני בן תורה אמיתי!! כשמעיגים בפני טיעון מצפוני ומוסרי... לא מן הראוי שאני אעביר את הכדור לשני ולהסביר שהוא אשם ובגללו אני לא מתגייס... אני אמור מבחינה מוסרית לענות לגופו של עניין והיות ויש לנו משנה סדורה בהיבט התורני למה אנחנו לא מתגייסים אנחנו משתמשים בזה, אבל בינינו... למייעשה עזוב... מה יקרה אם חילוני ישאל אותי האם להתגייס לצבא? האם יש לי רשות להפקיר חיי אדם אצל אנשים שאי אפשר לסמוך עליהם בגרושה?? אל תשכח שקיי"ל שאדם שאוכל בשוק הוא פסול לעדות!! כי מי שאין לו כבוד עצמי, אי אפשר לסמוך על דיאגנוזה שלו... אז בן אדם שאין לו טיפת בושה לסתור את עצמו כמו ילד קטן... לא הייתי נותן לו אפילו לטפל בצפורן חודרנית!! סליחה... אמרתי פה חידוש? תבין: זה בכלל לא שייך לסוגיה השקפתית של גיוס... אני מדבר פה בסה"כ על סוגיית 'המשלח את הבעירה ביד חרש שוטה וקטן...' מי שמפקיר צאן בידיים של חש"ו, הוא אשם בכל המחדלים...

אז ככה: בימים ספציפיים אלו ניתן לנו חלון קטן להשתמש עם הטיעון הזה!! אבל מחר...?? מי יודע כמה זמן יארוך עד שיתחלף המצב ושוב 'אין עומדים לאדם בשעת דחקו', כשהם שוב יתנפלו עלינו, כבר לא נוכל לדבר ככה... החרדים לעתיד המדינה שוב יעמדו עם מצח חרוש קמטים ועם המון דאגה וחרדה כנה לעתיד של מישהו, וידרשו מאיתנו הסברים איפה המצפון של החרדי? אז אנא בחור יקר... אין לי סבלנות שוב לפתוח את הנושא הזה... אתה מוזמן ברגע זה לצאת לרחוב!!! ולהמתין בסבלנות לאוטובוס שיחלוף ואתה תראה במו עיניך את הפרסומת של החרדים לעתיד המדינה, ודוק מינה!! תפיק ממנה לקחים מכאן ולהבא, הגיע הזמן שתבין: שרק חרדים יודעים להיות חרדים!!! אל תהיה תמים!! אין חילוני שחרד על ערך מסוים!!! מסיבה פשוטה: כי כל ההשקפה של החילוני המופקר מתחילה ונגמרת בשתי מילים: בא ליייייי!! ורק על השתי מילים האלו הוא חרד!!! הוא חרדי ל-מה שבא לו באותו רגע... אל תהיה חרדי תמים שחושב שיש מישהו שחרד באמת על משהו... זכינו להיות חרדים על כבוד שמים!!!! יש לנו בהחלט סיבה טובה להיכשל בגאווה, שזכינו להיות מחוברים לערך אמיתי!!! לערך שאנחנו באמת חרדים עליו!!! משלמים עליו מחיר!! והולכים עם זה עד הסוף... גאווה יהודית.

מה בין 'דובר אמת' ל--'איש אמת'??

(המשך מעמוד 1) אגב: יש לי מין תמימות כזו שאני לא מסוגל להאמין שיש בני אדם שמסוגל לשקר במצח נחושה!!! ולכן יש לי מנהג מוזר, שכשיוצא לי לפגוש דיין שיושב בבי"ד לחו"מ, אני שואל אותו: האם פעם יצא לכת"ר להיתקל באנשים שמשקרים שקר גס בפרצוף?? ומשום מה כל הדיינים ששאלתי אותם הם צחקו... סוג של... מה חשבת? ברור! ברור שיש שקרנים מדופלמים! ואני אומר לך עם יד על הלב: אני עדיין מתקשה להאמין... איך יכול להיות שבן אדם מסוגל להעיז פניו ולשקר בפרצוף...

אבל!!! מאידך גיסא, קרה לי אינספור פעמים שהבטחתי למישהו משהו, והבטחתי לו שעד מחר הנושא יסודר.. ו... ו... והוא עדיין מחכה... בקיצור: לשנינו ברור ששקר על העבר הוא שקר גס הרבה יותר!!!

אז זהו!!! שתתפלא לשמוע... שלמרבה ההפתעה והתמהון הגמ' בשבועות הבינה קצת אחרת, משמע שהשבועת שקר המקורית שעליה התורה אומרים שחייבים מלקות ועולה ויורד זה דווקא שבועה **לעתיד...** שזה אומר מי שנשבע לאכול ובסוף לא עמד בדיבורו ולא אכל... זו השבועת שקר בפירמה המקורית!! ואילו דווקא מי שנשבע שאתמול הוא אכל, ולמעשה הוא סתם שקרן והוא לא אכל... זה כבר שנוי במחלוקת, זה כבר פחות ברור שזה בגדר שבועת שקר (אמנם למסקנת הגמ' גם נשבע אכלתי ובאמת הוא לא אכל גם זה נקרא שבועת שקר, אבל זה כבר לא כזה פשוט, לא לכו"ע) בשבילי זו הייתה הפתעה מאוד גדולה!! כי לכאורה ההיגיון אומר בדיוק הפוך... **נו... אז באמת מה הפשט בזה??**

אז הביאור בזה הוא כך:

אצלנו תקוע בראש ששקרן זה סוג של נוכל!!! אז זהו שלא!! אין קשר!! נוכל 'כבודו' במקומו מונח, יש לו את המקום שלו במזרח של הגנבים והרשעים... אבל זה לא בהכרח קשור לשקר!!!

שקר זה לא סוג של שקרנות!!! **שקר זה בעיקר שם של אישיות!!!**

יש איש אמת!!! ואיש שקר!! מה זה איש אמת??

איש אמת זה אדם א מ י ת י ! !

אדם אמיתי זה לא משהו שמתחיל ונגמר בדיבור... מדובר במכלול של אישיות... אני אתן לך כמה דוגמאות קטנות מה זה אומר איש אמיתי...

לדוגמא: יש בית קברות... ותן ניחוש מי מגיע לבית קברות?? כככולם!! אף אחד לא יצא מכאן חי!! הנתון העובדתי הזה שכולם יום אחד מתים, זה **נתון אמת!!!** ולכל הדעות!!! ומעתה: מי שחי את המציאות האמיתית הזו ויש לו מודעות לעובדה המוגמרת שאנחנו אורחים כאן בעולם הזה וחי על פי האמת הזו, הנה לך **איש אמת!!** הוא איש אמיתי!! כי צורת החיים מתואמת מול האמת... לעומת זאת מי ששקוע עמוק בעולם הזה ובכל ההולך ילך וההתנהלות החומרית שלו הוא זועק שהוא בטוח שהוא הולך להיות כאן לנצח נצחים, ו'קרבם בתימו לעולם' הנה לך איש שקר!! מה לעשות, הוא חי בשקר...

כעת שים לב: שני האנשים האלו, לא דיברו אמת וגם לא שיקרו לאף אחד, אבל אז מה... זה האיש!!! זה איש **אמת** וזה **איש** שקר!!

עוד דוגמא מאוד פשוטה ובעיקר אמיתית: האמת היא שיש בורא לעולם ויש דין ויש דיין!! זו אמת שכולם מחוייבים אליה!!! גם החילוני הכי רחוק מודע לעובדה האנושית שיש בעלים לעולם, ומי שחותר לאמת, ומסתכל לאמת בעיניים, הרי האמת הזו מחייבת אותי לקבל תכתיבים מהבעלים של העולם, ומי שחי כך הוא איש אמת!!!! ומי שמצפצף לנתון הפשוט הזה הוא איש שקר!! ומכאן ואילך גם אם לא הוציא דבר שקר מפיו... אז מה... אז מקסימום הוא לא **דובר** שקר, אבל הוא **איש** שקר... איש שבכל מהותו חי שקר, **ומעתה:** אחד מהאפיינים המובהקים של איש אמת זה אדם שלוקח אחריות ועומד בהתחייבויות שלו!!! ואם הבטחתי שאני יאכל היום, ובסוף לא עמדתי בדיבורי ולא אכלתי, אז אני איש שקר!!! **איש** שלא לוקח אחריות על התחייבות שלו, (סו"ס מדובר באדם שנשבע, שבועה מחייבת את האדם, לא כל אמירה מחייבת, אפילו לא ב'מי שפרע') לעומת זאת אם אתמול אכלתי, והיום אני משקר משום מה ונשבע שלא אכלתי, אז נכון שזה שקר גס, אבל עדיין, השקר הזה לא משקף על האישיות שלי, יש פה שקר בנתוני השטח... אבל זה לא שקר שהופך אותי **לאיש** שלא עומד בדיבורו, (אגב: שלא תבין, השקר הזה כן משקף נוכלות וכחש בעמיתו, שזה מספיק חמור מאוד ולא הייתי משתדך איתו, אבל מצד השקר שבדבר, זה שקר נקודתי, ולא שקר באישיות הבנת את הלומד'ס??)

וכעת נחזור לשאלה: יעקב הוא עמוד האמת!! יעקב הוא אמיתי!!! אז איך יכול להיות שדווקא איש האמת נאלץ כ"כ הרבה לפגוש בשקר??

התשובה היא: כן!! למרבה האבסורד, דווקא איש האמת לפעמים מאותגר עוד יותר מכל אחד אחר בלהיות דובר שקר!!! ולמה??

כי תבין: אם יעקב אבינו לא היה איש אמיתי... הוא בכלל לא היה צריך לשקר ליצחק ולהגיד אנוכי עשיו בכורך... למה? כי אין צורך...

כי מה יש?? עשיו מגיע כל יום ליצחק וצד אותו בפיו ושואל אותו איך מעשרים את המלח?? אין בעיה, תסמוך על יעקב, הוא גם יודע לערבב, אחרי דקה וחצי מגיע תורו של יעקב להגיע ליצחק... והוא שואל אותו: איך מעשרים את השמיכות והמיטות?? אה.. בקיצור: מה שהיה קורה זה ששני אנשי שקר היו מנהלים קמפיין שיווק אישי סביב יצחק... מי שקרן יותר מדופלם, ותשמע... יש סיכוי טוב שיעקב היה מנצח בקמפיין... ואז הוא בכלל לא היה צריך לשקר, הוא היה מקבל את הברכות על מגש של כסף... ויאהב יצחק את **יעקב** כי ציד בפיו... אה... כמה נפלא!!!

אז זהו! שהיות ויעקב היה אמיתי!! אז איש אמת, לפעמים נאלץ להיות דובר שקר באופן נקודתי כדי לאפשר לו להמשיך להיות איש אמת!!! הבנת? שתבין: יש **איש** אמת!! ויש **דובר** אמת!! מה יותר מהותי וחשוב?

להיות **איש** אמת!! נכון?? אז זהו!!! שמי שהוא באמת- איש אמת!!! לפעמים נאלץ להקריב ולהיות דובר שקר, כדי לשמר את האיש אמת שבו, **ומהי ההוכחה הכי פשוטה לזה???**

עשיו!!! תגיד לי: האם עשיו אי פעם שיקר?? **בחחחיים לא!!!** אתה מוזמן לבדוק אותו... לאורך כל הדרך, אצל עשיו הכל ישיר... בפרצוף... הוא אף פעם לא שיחק אותה... עשיו תמיד דובר אמת!!! בטח דובר אמת... אין לו צורך לשקר... כי מי שכל כולו שקר!! הוא יכול להגיד את כל האמת השקרית שלו!!! מה איכפת לו להיות דובר אמת???

תבין: עשיו מכריז בשיא הכינות: אני רוצה להרוג את יעקב!!! הוא משקר?? **ממש לא!!!** הוא מתכוין ברצינות לכל מילה שהוא אומר...

אה... בינינו... תגיד לי **באמת:** האם זה נכון להרוג את יעקב? אליבא **דאמת** מגיע ליעקב למות? סליחה עשיו... מה יעקב עשה לך?? הוא בסה"כ קנה ממך את הבכורה כדין... אז מה אתה רוצה? אלא מאי??

קוראים לי עשיו!! לא שואלים עלי שאלות!! אם אני עצבני על יעקב ומקנא בו, אז מתחשק לי להרוג אותו... נו... זה אמת להרוג את יעקב?? ברור שלא!! אז מה... בשביל זה עשיו הוא איש שקר!!! נו... אחרי שהוא איש שקר... יש לו צורך לשקר?? לא!! כעת כבר אין לו שום בעיה להיות דובר אמת!! אני אומר את כל האמת שאני מנוי וגמור להרוג את יעקב!!! לאיש שקר אין בעיה להיות תתתתמיד דובר אמת!!! הוא אומר בשיא הכינות את השקר שלו!!! **דווקא יעקב אבינו שהוא אמיתי!!!** ומגיעה לו הבכורה באמת, והוא נאלץ להתמודד עם איש שקר, דווקא הוא נאלץ לפעמים להיות דובר שקר, כדי לא להפסיד את האמת!!!

שלא תבין לא נכון: אין במאמר זה שום כוונה לעודד שקר חס ושלום... ברור שיש עניין להיות דובר אמת עד כמה שניתן וזה מפורש בגמ' בכמה מקומות... **אבל עדיין!!!** תנחש מה יכול להיות **יותר חשוב** מדובר אמת??? זה דובר אמת--- **בלבבו!!** שהאמת תהיה לא רק ב**דוברו!!** אלא גם **בלבו!!** תהיה איש אמיתי!!! ואם אכן כך, אז לפי זה, אפשר לעשות סדר בראש בהרבה תמיהות שיש לנו בכל מה שנוגע לאמת ושקר...

כי מצד אחד מאוד מאוד חשוב לנו לחזק את מידת האמת, לא לשקר, לא להוציא אף פעם דבר שקר מהפה... ומאידך: מה לעשות שיש עשרות ציטוטים מהש"ס שמשמע משם לאורך כל הדרך שהיו אמוראים שלפעמים לא אמרו את האמת... אם זה מחמת כיסופא, אם זה מחמת כל מיני שיקולים אישיים שנגעו להם שהם לא רצו לגלות דברים אישיים...

ובינינו... בפרקטיקה של החיים, יצא לי אינספור פעמים להמציא סיפור מצוץ מהאצבע בשביל להדוף את האף הארוך של כל מיני יצורים שמאוד בער להם לחדור לפרטיות שלי... והם העמידו אותי במצוקה ולא היה לי שום דרך איך לחמוק מהאף שלהם... **מכיר את האנשים האלו..?** שאתה חוזר מאיזשהו מקום ולא מתחשק לך שהם ידעו איפה היית... ואילו מיודעינו משום מה סימן מטרה!!!! הוא מוכרח לדעת איפה הייתי...

אני שואל אותך: תענה לי **באמת!!** על פי תורת אמת!!! האם בגלל שאני **דובר אמת**, לכן נגזר עלי להיכנע ולחשוף לפניו דברים אישיים שאני לא מעוניין שהוא ידע?? האם זה נכון שכל בן אדם חסר מידות וטאקט שירצה לדחוף את האף שלי ולהוציא ממני דברים אישיים שאין שום הצדקה שהוא יוציא ממני, ואני גם מאוד לא לא מעוניין שהוא ידע... האם בשם דוברות **האמת**, אני אמור להידחק ולהיצמד לפינה ולאפשר לו להוציא ממני כל מידע שהוא רוצה... וכל זה בחסות האמת כי הרי אני דובר אמת?? האם נוסחה שכזו נראית מתואמת מול תורת אמת? האם מותר להעליל על תורת אמת שהיא הפקירה את הפרטיות שלי לכל איש שקר שהחליט להוציא ממני מידע??

אז הנה!! הנה לך דוגמא של איש אמת שנאלץ לפעמים להיות דובר שקר כדי להציל את האמת!! אם אני אאפשר לך להוציא ממני את האמת... **יהיה פה שקר גדול!!!!** יתברר ח"ו שתורת אמת מאפשרת לאנשי עוולה לשחק ברגשות ולחוג על נשמתו של איש אמת,

לא!! זו לא תורת אמת!!! תורת אמת לא תתן לעוולה שכזו לקרות!!

כאן יעקב אבינו מגיע ומרגיע את רחל: אל תדאגי!! אחיו אני ברמאות!!

אם לבן הוא רמאי!!!! אז תורת אמת מחייבת ש-**אם כן, מה הפסיד הרמאי...** תורת אמת קובעת שלא יתכן שכל איש שקר יעולל מה שהוא רוצה בחסות האמת על הגב של דוברי אמת... ולכן אל תדאגי, בתור איש אמת אני לא אתן לו להוציא ממני אגורה!!! את תגלי שאיש אמת יודע לעשות פוילשטיק לא פחות מלבן... אני כמובן אעשה כל מאמץ לעשות את זה באופן שלא אצטרך להיות דובר שקר, וזה אכן מה שקרה... כי סו"ס יעקב אבינו לא מוכן להיות גם דובר שקר... כן... חשוב לדעת... ברור שאיש אמת באופן טבעי גם משתוקק להיות דובר אמת עד כמה שאפשר!! אבל לא בכל מחיר!!! אבל לא יתכן שהאמת שלו תפיל אותו קרבן לאנשי שקר! להעליל עלילה כזו על תורת אמת זה ממש אך שקר נחלו אבותינו

הנה לך עוד תיק מפליל נוסף שחשוב מאוד להוריד אותו מתורתנו הקדו'

מסתובבים להם אנשים תמי לבב וישרי דרך, והם מאוד משתדלים להתחזק במידת האמת... ועל הדרך השקרנים עושים עליהם קופה..

לא רחל!! תהיי רגועה!! אחיו אני ברמאות!!!

כעת מעניין לענין באותו עניין: בפתח הגיליון נשאלה השאלה: מצד אחד יעקב אומר 'אחיו אני ברמאות', ומצד שני כתוב בתורה שיעקב אבינו עבד את לבן בשיא הנאמנות... נו... מה עם אחיו אני ברמאות שיעקב הבטיח לרחל? ותכל'ס: אם נתרגם את זה למייעשה, כשמישהו עוקץ אותי מתי מותר לי לעקוץ אותו בחזרה ומתי אני מחויב להמשיך בנאמנות??

ונראה לי שההגדרה בזה כמעט מפורשת להדיא בתורה בפרשתנו:

אם תשים לב: יעקב אבינו היה מאוד נאמן להסכמים!! מאוד נאמן וצמוד לחוזה שנחתם בינו ללבן!!! בזה יעקב שמר על נאמנות!! אם סוכם שהנקודים והטלואים שלי והשאר שלך, אז יעקב צמוד להסכם הזה עד הסוף והוא לא יזוז מזה מילימטר כי זה הסיכום!!

אבל זה לא סתירה שבתוך מסגרת החוזה יעקב יעשה התחכמות שהנקודים והטלואים יהיו הרבה יותר כדי להחזיר לעצמו את כל העקיצות של לבן... כלומר: אחיו אני ברמאות הכוונה היא: אל תדאגי רחל, אני לא אתן לו להוציא אותי בשן ועין, כמה שהוא יקח ממני, אני בסוף אחזיר לעצמי!!! אבל מאידך גיסא אל תחששי שהולך להיות פה הסלמה... זה לא יגיע בכאסאח, כי את כל מה שאני אחזיר לעצמי זה יהיה בתוך מסגרת החוק.. עכשיו: מה שאמרתי עכשיו זה לא סתם תרגיל דיפלומטי של יעקב אבינו... **אלא טמון פה יסוד גדול בנאמנות!!!**

יש שקר נקודתי... ויש שקר **באמונה!!** (מה שנקרא 'לא אשקר באמונתי'!)

מה זה שקר באמונה?? נניח יש לי חנות ירקות ואצלי העגבניות עולות קילו בעשר שקל!!! עכשיו שישאר בינינו... העגבניות בשוק קצת יותר זולות, רק שבע שקל, אבל אני החלטתי לשקר ולהפקיע מחירים ולמכור בעשר שקל... נו נו... זה נקרא שקר קלאסי!! זה אמנם לאו גמור ד'אונאה' אבל לצערנו אנחנו מכירים עבירות יותר חמורות...

לעומת זאת!!!! תאר לעצמך שאני ירקן קצת יותר ערמומי ממה שחשבת... ולא מתחשק לי שיגידו שאני ירקן.. לכן מה אני עושה?? המחיר שלי זול!!! עגבניות רק שבע שקל לקילו!! רק מה? אל תדאג... אני אעשה פוילשטיק במשקל, לא משנה איך..., אני אדאג שכל חצי קילו, יהיה נראה במשקל כאילו זה קילו, כלומר: בשורה תחתונה כל חצי קילו יעלה שבע שקל!!! אה... איך זה??? **זה איסור הרבה הרבה יותר חמור!!!!**

קוראים לזה: חומר מידות ומשקלות שחז"ל מחמירים בזה בחריפות חסרת תקדים, המשקר במידה קרוי: א. עוול. ב. שנאוי. ג. משוקץ. ד. חרם. ה. תועבה. וגורם חמשה דברים, מטמא את הארץ, מחלל את ה', ומסלק את השכינה, מפיל ישראל בחרב, ומגלה אותם מארצם...

אבאלה: מה קרה? מה זה העליהום הזה?? מה ההבדל?? הרי בשני המקרים רציתי להרויח כמה שקלים בחוסר ישרות.. אז למה כשהקפצתי מחירים יותר משתות... נו נו... אמנם עברתי על לאו דאונאה אבל לא קיללו אותי עד כדי כך, ואילו כאן, ברגע שהוא נגע במידה, פתאום התורה מקללת אותו בכל הקללות האפשריות??

התשובה היא: ברגע ששנינו הגענו להסכמה להניח את העגבניות על המשקל, המשמעות היא שהוחלט שאני כעת נותן אימון בכלי המידה ועל פיו נחליט כמה צריך לשלם!!! ברגע שאתה משקר עלי במידה, ועקצת אותי בעשר שקל, זה לא שקר של עשר שקל, **אלא שקר באימון!!**! זה שקר בעצם האישיות... תבין: כשעקצת אותי ב-10 שקל, הפסדתי עשר שקל, אבל כשרימית אותי במידה, ערערת לי את האימון האנושי!! אני כבר לא סומך על אף אחד!! (לדוגמא: אני מכיר אחד שהזמין איש מקצוע והוא עקץ אותו ב-3000 שקל... קורה,, אבל יש סיפור הרבה יותר חמור, שמישהו הזמין את החבר הכי טוב שלו שיעשה אצלו עבודה בתור איש מקצוע, הוא סמך עליו בעיניים עצומות רק!!! רק בגלל שהם חברים טובים, ואותו אחד ניצל את האימון המוחלט ועקץ אותו.. בכמה? ב-3000 שקל... אפשר להשוות לרגע את שני המקרים?? במקרה הראשון נעקצתי ב-3000 שקל, אבל במקרה השני לא עקצת אותי ב-3000 שקל.. עקצת אותי במשבר אימון!! אני כבר לא סומך על אף אחד... אני כבר לא סומך על מחשבון ולא על משקל, שבתך בתוך מרמה...)

על אותו משקל: יעקב אבינו מאוד נאמן לאימון!! על החוזה הוא לא יעבור בשום אופן!! רק בתוך החוזה, יעקב אבינו ימצא את הדרכים העקלקלות איך להחזיר לעצמו את העושק... זה גם הסיפור של רב הונא, לרב הונא היה חוזה עם האריס!! אתה מקבל שלושים אחוז!!! תכל'ס, האריס עשה לו פוילשטיק ועקץ אותו, רב הונא אמר: אין בעיה, אתה גונב אותי מפה, אני גונב אותך משם, ועל זה אמרו חכמים: לא!! אסור להפר אימון!! אם סוכם שכל עוד אנחנו שותפים אז החלוקה היא כך וכך... אז אתה מחויב לאימון הזה... רק מה?? זכותך לתבוע לפרק שותפות, זכותך לעשות פוילשטיק איך להרויח יותר בחלק שלך... אבל לא לנגוע באימון!!! לא לנגוע במידות ובמשקלות! באמת המידה!!

אתן לך דוגמא: לפני הבחירות מישהו שאל אותי סתם מבחינה רעיונית: אם אנחנו החרדים מגיעים מתוך נקודת הנחה שנעשה לנו עוול!!! המדינה עשקה מאיתנו הטבות בסיסיות שמגיעות לנו בתור משלם המיסים, וכעת יש בחירות ולו יצוייר שיש לי אפשרות לעשות פוילשטיק ולהכניס קולות בגניבה כדי להציל מהליסטים העומד מאליו ועשק אותי, האם מבחינה רעיונית זה מותר?? ואני טענתי שלא!!! ולמה לא?? כי אם אתה חושב שהמדינה עשקה אותך, אין בעיה, מצידי תכנס לכנסת ותקח משם כסאות... ואי תפס לא מפקעינן מיניה, אבל כשמדובר בבחירות, שזה אומר שיש כאן הסכמה ציבורית שהבחירות הם יהיו אמת המידה שעל פיהם יוכרעו יחסי הכוחות, אז שם לעשות פוילשטיק יש מקום לטעון שזה לפגום באימון!!! אז הבחירות זה המידה!! ואסור לשקר במידה...

זה מזכיר לי שכבר בחידר מישהו טען לי: אתה לא רוצה לעשות מבחן? תברח... מקסימום תשקר שלא היה מבחן... אבל להעתיק?!? זה מגונה!! כי המבחן הוא סוג של אמת מידה!! מי שמעתיק במבחן זה אומר שהוא משקר במידה... אל תדאג.. בסוף לא עשיתי מבחן ולא שיקרתי...

סליחה על המאמר הכבד כל כך... בתקווה שזה יעשה סדר למישהו בראש... בעיקר במיקוד הנכון במידת האמת וישרות בדיני ממונות...

ערב שבת עם חשיכה... בתוככי ירושלים... (משוחזר)

בשבילך שבת פרשת וישלח זה לא אומר לך כלום... וגם זה לא אמור לומר לך כלום.. אבל אצלנו במשפחה??? שבת פרשת וישלח זה ההתשבות של המשפחה... מה יש??? האמת היא שאין באמת משהו מיוחד... הדבר היחיד שיש זה שבאותו שבוע חל היום הולדת של סבא שלנו... ולכבוד היום הולדת סבא מזמין את כככל המשפחה לשבת התאחדות וזבח משפחה לכל המשפחה המורחבת..

עכ"פ באופן כללי שבתות החורף זה השבתות המומלצות ביותר לזבח משפחה... יש לילה ארוך!!!! יש זמן לאכול בישוב הדעת... יש זמן לשבת יחד בשולחן שבת עם כל המשפחה... עכ"פ כבר לפני חודש סבא קרא לי וביקש ממני שאתחיל ללמוד פרק כירה בעיון... כי הוא רוצה למנות אותי לאחראי מטבח בשבת הקרובה... לא!!! שלא תבין... הוא לא מבקש ממני לבשל ולאפות... זה בסדר... את זה הנשים ב"ה עושות על הצד היותר טוב... מעל ומעבר.. סבא בעיקר רוצה מישהו שיהיה אחראי על התחום ההלכתי של כל ההלכות הכרוכות במטבח בשבת זו... שזה אומר שהיה והטמנה ובישול.. חוץ משאר הלכות של קדשים וטהרות...

ובכן: סבא עשה רשימה של כל החתנים הנכדים והנינים... ויצא שיש בערך ארבעים מבוגרים מעל גיל 10... ואילו ילדים יש יותר מששים... סבא התייעץ עם אחד המומחים לענייני מנות של אכילת שלמים... ולאחר שסבא מנה לפניו את כמות הסועדים... ואת הגאלים שלהם... המומחה הכריע שהכי טוב זה לפצל את השלמים לשתי קרבנות... איל!!! וגדי!!! איל שלמים למבוגרים... וגדי שלמים לילדים ולצעירים.... השיקול הוא שבשר של איל קשה יותר וגם יש בו יחסית הרבה בשר וזה יותר מתאים למנות של מבוגרים... (כמובן שזה שלב אחד לפני בשר שור שזה כבר ליגה של אירוע גדול עם מאות משתתפים...) ואילו הילדים צריכים את הבשר היותר רך שזה גדי... עכ"פ ביום חמישי בערב כל המשפחה המורחבת כבר הגיעה לירושלים... הגיע יום ששי... סבא כבר מתכון ללכת למקדש להקריב את האיל וכבש השלמים... אבל הדוד ר' יונדב עדיין לא הגיע... ואם לא יחכו לו עם הקרבן הוא בטח יצטער... הוא גם היה רוצה לסמוך על השלמים (אחרי הכל יש סמיכה בחוברין- כל מי שמשתתף בקרבן יכול לסמוך...) טוב... אז חיכו לו... הגיע השעה 11.00 בבוקר... וסו"ס הוא הופיע.. נו.. עכשיו הולכים... אבל אז בדיוק אמא וסבתא נעלמו... איפה הם??? הרי גם הם רוצים לסמוך על הקרבן (אמנם זה רשות לנשים... אבל זה גם נחת רוח להם... ומגיע להם... עבדו קשה..) נו... איפה הם? סבא הלך למטבח וראה את המטבח ריק והעיסה עומדת... אה... אני יודע איפה הם... הם כנראה סיימו לעשות את העיסה אז הם רצו מהר להתפלל בכותל בתפילת הנשים המסורתית ביום ששי על הילדים שיהיו צדיקים... (כן... היום אמא מתפללת אחרי הדלקת נרות... אבל פעם האמהות היו הולכות לבית המקדש לפני הפרשת חלה...) טוב... נחכה להם עוד חצי שעה... הגיע 12.30 בצהרים ואז הם סו"ס הגיעו... ואז העסק נהיה באמת לחוץ!!!! לא... שלא תבין לא נכון... אני לא לחוץ שהם לא יספיקו להקריב את הקרבן שלמים... כי יש עדיין עוד שעתיים עד הקרבת תמיד של בין הערביים... **אבל יש משהו אחר שאני מוטרד!!!** סוף סוף שבת מתקרבת וצריך לפרק את הבשר ולהניח אותו על האש... ואם רק בשעה 3.30 בצהרים הם יחזרו מהמקדש עם הבשר... אז יש לי פחות משעה להניח אותם על האש... ואז אנחנו הרבה יותר מוגבלים בשהיה והטמנה... כן... למי שלא יודע... אסור לפני שבת להשאיר על האש מאכל שלא נתבשל עדיין... כי היות וזה לא מבושל... אז יש חשש שיבא בשבת לחתות בגחלים כדי לזרז את הבישול... (אגב: זה כבר לא הלכה בקרוב למעשה... אלא זה ממש הלכה למעשה וזה אחת מהסוגיות היותר חמורות של שבת) תכל'ס... אחרי כל העיכובים הם הלכו למקדש רק בשעה 1.00 בצהרים... והיה שם עומס.. וכצפוי הם התעכבו שם כמעט עד שלוש בצהרים... אגב: בין הייתר הם גם קיבלו על הראש מהכהני משמר... למה נזכרתם לבא להקריב כ"כ מאוחר?? שכחתם שיש גם אימורים שצריך להקטיר אותם מבעוד יום ע"ג המזבח... ובשבת אסור להקטיר את חלבי יום חול (קיי"ל עולת שבת בשבתו ולא עולת חול בשבת...) ממילא מי שמקריב ביום ששי מאוחר הכהנים לוקחים את האימורין ורק מניחים אותם על האש... וזהו... הכהן לא יכול לעמוד כל הלילה ולהפוך בגחלים... כי זה שבת!!! אז... לא מומלץ להגיע מידי מאוחר... (תזכור את זה להבא... אתה רוצה להקריב קרבנות ביום ששי... תבא הכי מוקדם שיש שלכה"פ במשך היום יוכלו הכהנים להפך באיברים כדי שיצלו יפה...) עכ"פ... הם חזרו ממש מאוחר... רק חצי שעה לפני הדלקת נרות הם חזרו עם בשר האיל והגדי... ו... ו... וכעת נכנסתי לתפקיד שלי!!!!!

עשיתי שיקול מהיר... לפי הנתונים שיש לי עכשיו מה הכי כדאי??? האם צליה? האם בישול?? או להכניס לתנור... אז ככה... את הגדי עוד אכישהו מותר להניח עם חשיכה שיצלה כי הוא רך וניצלה מהר... אבל את האיל חכמים אסרו (עיין שו"ע סי' רנ"ד ס"א) נו... אז מה עושים עם האיל?? החלטתי שאני מבשל אותו בסיר... וזה יהיה מותר מדין קדירא חייתא (בשר חי מותר להשהות בכירה משום שמרוב שהוא עדיין רחוק מלהיתבשל אין חשש שיבא לחתות...) אבל!!! פתאום נזכרתי... שיש לנו גיס יקר מאוד ר' שימעה שהוא שייך לבית שמאי והוא סובר שאדם מצווה על שביתת כלים... וסיר זה הרי כלי!!! וא"כ לבית שמאי א"א לתת לסיר לבשל בשבת... (עיין שבת יח: אמנם בשעת הדחק אפשר לשיטתם ע"י הפקר אבל לא לכתחילה...) טוב... אז ירדתי מהסיר.. נו... אז מה כן??? האופציה היחידה שנשארה זה לאפות בתנור... טוב... תנור... אבל לאפות איל בתנור זה שוב בעיה מצד איסור שהיה!!!

כי האפיה בתנור היא יותר חזקה מבישול וממילא יש חשש שיבא לחתות (שים לב לחשבון העדין של חז"ל מתוך המטבח היהודי: חכמים התירו להשאיר בשר חי ע"ג הכירה בע"ש... משיולב של שני נתונים **מצד אחד** בייחס לעוצמה הנמוכה והמתונה של חום הכירה ומאידך בייחס לעוצמת הבישול המאסיבית שנדרשת לבשר חי כדי להתבשל... אז בשילוב שני הנתונים המנוגדים האלו חכמים שקללו שבכזה מקרה הבישול רחוק מתמיד ואדם מסיח דעתו לגמרי מהבישול ולא יבא לחתות ולכן מותר... אבל ברגע שמדובר בתנור... כאן כבר עוצמת האפיה יותר חזקה וממילא יש לחוש שלמרות שזה בשר חי הוא לא יסיח דעתו ויבא לחתות... הבנת...?) וממילא ההיתר היחיד לאפות בתנור זה ע"י שריקה בטיט... אז בדיוק היום בהשגחה פרטית ירד גשם... קראתי לאחד האחיינים החמודים ואמרתי לו: תצא לשלוליות ותביא לי משם דלי של בוץ... מה... בוץ?? כן... בוץ... הפעם אמא מרשה... לך תביא לי מהר... הוא הביא... הכנסתי את השבר לתוך התנור... סגרתי את התנור... לקחתי את הבוץ ומרחתי אותו שיסתום את התנור... ורק באופן הזה חכמים התירו... אגב: זה גם ממולץ משיקולי אבטחת הטהרה שאם חלילה קורה משהו אז הטיט הזה נחשב צמיד פתיל שמציל מפני הטומאה... כן צריך לקחת גם את זה בחשבון!!!!! סו"ס מדובר פה בקדשים... זה רציני... **עכ"פ... לפתע נשמעה קול תרועת חצוצרות...** תוקע מריע ותוקע... הנה... זו התקיעה להפריש את העם ממלאכה... עוד כמה רגעים נכנסת שבת... נכנסתי לרגע לנשום אויר... ולמולי הזדקר בית המקדש במלא הדרו ברקע של שעת בין הערביים!!! אני רואה מלמעלה... מאחת הגגות של עזרת הנשים את החזן.. כעת הוא שוהה כדי צליית דג קטן או כדי להדביק פת לתנור... לא הספקתי לחשוב מידי הרבה... והנה אני רואה אותו שוב נוטל את השופר ותוקע ומריע ותוקע ו... ו... ושובת!!!! זהו... בבת אחת הרגשתי איך ששבת קודש פורשת כנפיה על בית חיינו... על עם ישראל... בואי כלה שבת מלכתא...

מקדש מלך עיר מלוכה... רב לך שבת בעמק הבכא... התעוררי התעוררי כי בא אורך עורי עורי שיר דברי...

לתוכן

וכי יעקב 'נותן על הראש' לכל מי שרובץ??

כשיעקב פוגש את אנשי לבן הוא מיד מוכיח אותם: 'ויאמר: לא עת האסף המקנה השקו הצאן ולכו רעו', זה דבר מפליא מאוד: יעקב אבינו כ"כ הרבה דברים חושב לעצמו בשקט ולא אומר... גם במעשה דינה שזה היה נורא, ויעקב שמע כי טמא את דינה בתו... והחריש יעקב!!! יעקב לא מתחיל לתת מוסר לשכם בן חמור 'מה זה צריך להיות', גם במעשה ראובן... מה כתוב אח"כ?? וישמע יעקב!! יעקב שומע ו... ושותק!! יעקב חושב משהו.. ושומר את זה לעצמו... גם כשיוסף חולם חלום, וכולם כועסים עליו... ויקנאו בו אחיו... כאן אולי כן יעקב אבינו קצת מצטרף לגערות 'ויגער בו אביו', אבל גם אז... זה רק מהשפה ולחוץ... כדי להסיר מיוסף את הקנאה... אבל גם אז 'ואביו שמר את הדבר', יעקב אבינו שומר לעצמו את מה שהוא חשב...

ואילו כאן ? ! ? יעקב אבינו רק מגיע... והוא רק רואה את שלושה העדרי צאן רובצים בחוסר מעש ולא עושים כלום...

מיד יעקב מתפרץ ושואל אותם: 'מה זה צריך להיות'??

מה הסיפור שלכם?? לא עת האסף המקנה השקו הצאן ולכו רעו... מה אתם ישנים פה על הבוקר???

מה רואים מכאן??? יעקב אבינו יודע להבליג בכל מקום!! גם במקרים הכי קשים... אבל לראות אנשים רובצים באמצע הבוקר בחוסר מעש?? לראות יהודי ישן בשעה תשע בבוקר??

פה יעקב לא יכול להישאר שאנן!!!! שיהיה לך ברור: אם יעקב אבינו יראה אותך לא מקיים איווישהי מצווה, לא בסוה שהוא יעיר לך... יכול להיות שיהיה לו איזה שיקול מסוים ש-והחריש יעקב... הוא יחליט שבמקרה הנוכחי עדיף יותר להעלים עין משיקולים חינוכ.יים... אם אם הוא יראה אותך ישן בסוף זמן ק"ש... הוא לא יכול להחריש!!! הוא לא יתאפק ויעיר אותך!!!

לא!!! לא בגלל שצריך לקרא ק"ש... לא!! עם זה יתכן שהוא עוד יסתדר, יעקב אבינו יודע לפעמים לעשות את השיקול ולשתוק גם כשהוא רואה מעשים שלא יעשה... אז זהו שכאן הוא יעיר אותך כי... כי ההלו... בשעה שבני אדם קמים!!!

ההלו... מה אתה ישן?? הן עוד היום גדול, השקו הצאן ולכו רעו, מה אתה חורפ לי פה?? כל הסנדלרים וכל הקבלנים וכל הבטלנים, כולם כבר על הרגלים... ואתה ישן?? נו... קום!!!

פה יעקב אבינו לא יכול להחריש!!!

שתבין: מי שקם אחרי זמן ק"ש... זה לא שהוא בעיה בדין 'בשכבך ובקומך', זה בעיה ב-בשעה שבני אדם שוכבים ובשעה שבני אדם קמים!! אתה לא בן אדם!!!! כאן יעקב אבינו לא יכול לשתוק... תהיה בן אדם... תתחיל אתה את היום... אל תתן למיטה להקיא אותך... אבל כאן חשוב להדגיש: (לאלו שעלולים ליפול בזה) יעקב אבינו תולש מהמיטה רק את העדרי צאן הרובצים... זה נכון בשביל 'אחי- כאין אתם', אבל ברגע שזה הילדים שלו... לא בכל מחיר... עם כל הכבוד לוורט שלי... עדיין כשזה מגיע לחינוך ילדים, אנחנו רואים שיעקב שומר לעצמו בשקט... וכי בגלל שיש לי וורט, לכן צריך לעשות טעויות חינוכיות?? בסוף הוורט האמיתי ביותר זה שלאנשים זרים יעקב אבינו יותר מהר פונה ומוכיח אותם, וכשזה בתוך הבית, כאן צריך אסטרטגיה!!! אתה לא יכול להעיר על כל צעד ושעל... התקציב של הגערות מאוד מדוד!!! ולכן אתה מוכרח לחסוך כמה שאפשר בגערות כדי לשמור אותם לאיפה שממש ממש חייבים ואין ברירה אחרת... תבחר מבין שני המהלכים איזה וורט יותר עסיסי ואיזה וורט יותר אמיתי... נראה לי שתפוס לשון אחרון.

אמור לאיזה שטייגן אתה נמשך ואומר לך מי אתה..

מידי שנה ממתי שמגיע פרשת ויצא עד ויחי, אני מסתובב עם שטריימל ביום חול... יש כעת שש פרשיות שעוסקות בסוגיה האהובה עלי... הסוגיה שנקראת שנים עשר שבטים!!! אז לאלו שצוחקים עלי מה נתקעתי בסוגיה הזו.. מה איבדתי אצל השנים עשר שבטים שכל הזמן אני דש בהם?? אז אני נחלץ להגנתי וחשוב לי להבהיר: הסיבה היחידה שאני מתעסק כל היום עם ה-12 שבטים, זה פשוט בגלל שאין 13... כלומר: שנים עשר שבטים זה לא סוגיה!!! זה פשוט הכל!!!! זו המעטפת של כל חלקי עבודת ה' ולא סתם אלא כשזה גם מופרט ומחולק לשבטים שבטים...

בקיצור: אם יש מישהו שלא נתקע כמוני ולא מדבר כל היום על 12 שבטים, זה רק בגלל שהוא מתעקש להיתקע בשבט אחד, וזכותו!!! אז זהו שאני פה בשביל לא להיתקע יחד איתו... מה אני אעשה שאני פוגש כל מיני יהודים ואני רוצה להאהב את כולם... לא מתאים לי לאהוב רק את ג', אני אוהב גם את ש"ס... לא מתאים לי לאהוב רק חסידים או רק ליטאים, אני מוכן לוותר על הפטריוטיות האישית שלי בשביל להרויח עוד כמה גרמים של אמת שמחכות לי בעדר השני... כן... חז"ל מכינים אותנו מראש שאחד מסימני אחרית הימים זה 'ותהי האמת נעדרת', מלמד שנעשית עדרים עדרים והולכת לה... כלומר: כל עדר וכל קבוצה לוקחת איתה כמה חלקיקי של אמת. ושאר האמת ממתין להם בקהילה השניה. זכותו של כל אחד להתבצר בכמה חלקיקי אמת שיש לו, וטוב לו בזה, ובאותה מידה זכותי לא להסתפק בחלקיקי אמת, אלא לקחת מכל אחד את נקודת האור והאמת שיש אצלו... בין כך ובין כך, מה שבטוח, מי שמתעקש בדור שלנו להתבצר רק באמת שבה הוא גדל, ורק בעיירה שממנה הוא הגיע מאירופה, הרי בשביל לשרוד את האמת היחידנית שלו, הוא מוכרח לבטל ולהתעלם ולזלזל ב-יותר מידי הרבה יהודים שטובים לא פחות ממנו... וזה בוודאי לא ניחא להו למרייהו...

ברשותך קורא יקר: היום נדבר על השבטים אבל מהזווית של בית המדרש!!! היום נדבר קצת על שטייגן!!! תגיד לי לאיזה סוג לימוד והרבצת תורה אתה נמשך... ואני אגיד לך לאיזה שבט אתה מסווג...

ובכן: אתה אחד כזה שאוהב ללמוד... סתם ככה ללמוד... בלי יעד מסוים, אני לא מחפש להיות מו"ץ ולא דיין, וגם לא ראש ישיבה... רק מה??? שבתי בבית ה' כל ימי חיי... החלום שלי זה להיות אברך כולל כל החיים זיץ לערנען... אוהו... אם זה הסגנון לימוד שאתה אז כנראה שאתה שייך לשבט לוי!!! זכית!!!! דא עקא!! שאמנם ככה חינכו גם אותי... אבל מה לעשות שגם בתוך בית המדרש לא כל אחד שייך לשבט לוי, וכאן מגיע החברותא של אותו אברך... נו... מה השאיפה שלך בשטייגן תורה??

החלום שלי זה למסור שיעורים, להקנות דרך בלימוד לבחורים... לבנות בחורים, להנחיל להם איך לגשת לסוגיה... איך להקיף סוגיה...

אוהו... הנה לך ישששכר!!! אתה לא תהיה לוי לעולם!!! למה?? כי זה לא אתה... אתה רוצה להיות מוסר תורה, ובעצה"ש אתה גם תהיה... אתה אף פעם לא תשב בכולל ממקום של 'שבתי בבית ה' כל ימי חיי', אתה תמיד תחתור לבקוע מתוך בית המדרש ולהרביץ תורה... ותרגיש נוח!!! זה היעוד שלך!!! תשתלם בזה... תתאמן על זה... כבר עכשיו תחתור לכיוון הזה... כבר עכשיו תתלמד איך להוריד דברים... איך לתרגם שטיקל תורה לענפים... לתתי ענפים...

אבל הלאה... אותו ישששכר, בסדר ב' יש לו חברותא עם בחור שיש לו שאיפה להיות רב קהילה... ישששכר מנסה להבין את החברותא שלו... לא הבנתי: מה הקטע להיות רב קהילה? מה אידבת שם...?? מה פשר השאיפה הזו?? אתה אולי מחפש למסור שיעורים? נו... אז בבקשה, תהיה ר"מ בישיבה כמו השאיפה שלי, תהיה מצידי אפילו ראש ישיבה... (בעצם לא, זה כבר 'תפוס' לי...) אבל מה יש בלהיות רב קהילה?

והוא מנסה לשבור את השיניים... לא יודע, אני רוצה להקים עולה של תורה, לבנות מערכת של עול תורה, לדאוג ולפקח על כל ענייני הדת...

אז זהו!! שמהיום תדע שלשאיפה ולמשאלת הלב הזו קוראים יהודה!!! יהודה גם עושה שטייגן גדול בתורה, אבל זה לא כמו לוי שישב באהלה של תורה ולומד... וזה גם לא כמו ההרבצת תורה של ישששכר, זה סוג אחר לגמרי!!! לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו!! אצל יהודה השטייגן בתורה זו מיומנות יחודית להקים מערכת מקיפה של הנהגת התורה, ליהודה יש מיומנות, לבנות קהילה!!! הוא אף פעם לא ימסור שיעור כללי כ"כ מעמיק כמו ישששכר, כי הוא רב של קהילה שלימה שזה לא תואם לכל גיל ולכל שכבה... הוא גם אף פעם לא יטיח את ההשקפה הטהורה כמות שהיא ויברח... כי הוא אף פעם לא ברוח... הוא תמיד נשאר פה אחרון לאסוף את השברים!! הוא ישאר להתמודד עם אחרון הנושרים וההורים המתמודדים שלו... (הוא זה שיצטרך להתמודד מול אותה אשה שתדרוש גט כי הרב בשבוע שעבר אמר שאין לבעלי חלק לעולה"ב) הרב חייב כל הזמן להקדים רפואה למכה, לבנות ועדה מתאימה או מסגרת תואמת לכל גיל והתמודדות, ומי שעומד מהצד עלול לראות כאן אדם שבנה לעצמו בייבי... אבל לא!! זה נקרא להקים עולה של תורה!!! כלומר: להקים עולה של תורה זה אומר מעטפת תורנית מקיפה לכל שכבות החיים!!!! רב כזה חייב להיות סוג מסוים של אישיות!!! זה לא מתאים ללוי או לישששכר, שניהם לא יודעים ולא יכולים להיות יהודה, 'ואת יהודה שלח להורות לפניו גושנה', רק יהודה יודע למשוך בכל החוטים ביחד בעדינות ובמינון מדויק כדי לתת מערכת של תורה לכל המשפחה!!

אז זהו!! אז גם אם יש לך חברותא ישששכר, וקבלת השקפה של לוי, זה לא סתירה שיתכן ואתה יהודה... יש כאלו שזה היעוד והשליחות שלהם בעולם... ואתה יודע למה אני קצת מאריך לדבר על זה?? כי אני כעת מוסר מודעא רבא לאורייתא: אני בחיים לא אקח את התפקיד האיום והנורא הזה!!! ואדרבה, מרוב שאני כ"כ לא מסוגל לקחת תפקיד שכזה זה רק משכנע אותי עד כמה מוכרח להיות שיש אנשים שבנוים לזה מצד עצם האישיות שלהם... אז אנא ממך, אם יש לך את זה... לך על זה!!! אל תשתכנע לא מלוי ולא מישששכר, שלא ינסו להוריד אותך מזה ולטעון לך שגם אתה צריך להיות לוי או ישששכר... כי אז!!!! אתה יודע מה יקרה?? אם אתה לא תהיה יהודה, יהיה חסר לנו יהודה, וברגע שיהיה חסר יהודה, יום אחד יגיע אלי יהודה, (ולעוד כמה לא מתאימים כמוני) ויטען לי בתוקף שאין ברירה, אני חייב להיות יהודה, כי יש מחסור, (ולמה יש מחסור?? כי מה לעשות שמי שכבר היה לו פוטנציאל להיות יהודה, שכנענו אותו להישאר לוי או ישששכר) לכן אני מודיע מראש: אני לא הולך להחליף אותך

ואם לא הבנת ממה אני כ"כ רועד ומפחד... אז אני אתן לך סקירה מדגמית ממש מהלו"ז של ההנהגה נוסח יהודה... א. עונת הרישום!! אתה תצטרך להיות פה על תקן האיש הרע שנאלץ לקחת אחריות ולאשר את כל אלו שלא מקבלים את הילד שלהם לחידר או את הבת לסמינר. ב. חכה, עוד לא התחלנו, אחרי שכבר לקחת אחריות אתה מי מי לא לקבל, כעת השיירה כבר בדרך אליך, ההורים הולכים להגיע אליך אחד אחד עם דמעות בעיניים, ואתה לא תסגור דלת, כי אתה הראש, אתה אשם!! ואתה תשב בסבלנות ותקשיב להם בדומיה, תבכה איתם, תבין אותם, ובסוף להמשיך לעמוד על שלך... ג. ואז כמובן מגיע שלב ג' שאתה תצטרך להכריח מישהו אחר לקבל אותם... כן כן.. זה אתה!! אתה תעשה את זה, לא אני!!! ד. כל ראש ישיבה שיזרוק בחור מהישיבה, אוטומטית הוא נופל עליך, אתה תצטרך איכשהו לדאוג לו לסידור... ה. אחת לשבוע שבועיים, פתאום מנחיתים לך על הראש כובע של עובד סוציאלי... נופלים עליך כל מיני משפחות מצוקה, בעיות שלום בית, כלכלי, ה. אתה תאלץ מידי פעם לגשת לאנשים ולהעיר להם בנושאים הכי לא נעימים שיש... (לא!!! אתה לא תתלה מודעות ברחוב ותברח, לא!! זה גם אני יודע לעשות, אתה תאלץ להסמיך מול יהודי שאתה מכיר אותו מקרוב ותאלץ להעיר לו מתוקף תפקידך, בהצלחה, אני לא בנוי לזה) ו. יום אחד יצטרכו לעשות מגבית, ואתה משום מה תהיה חתום על ההלוואה של שלוש מיליון שקל. עד כאן, בא נעצור לבנתיים כאן

כשאני כותב שורות אלו אני מרגיש תעוקה בלב!! וקורא יקר: תתפלא לשמוע, שיש מישהו שקורא שורות אלו **וזה לא עושה לו תעוקה!!!** אדרבה, זה מעלה לו את האנדרלין ועושה לו טוב!!! כן, אני בנוי לזה!!! מתאים לי!!! אז זהו שאם זה אתה, **אז 'קום משחהו כי זה הוא'! אתה בנוי לזה!! לך על זה!!** אל תצפה שמישהו ישכנע אותך לזה... וגם אל תתן לאף אחד לשכנע אותך אחרת, כי גם אני לא אשכנע אותך לזה... (ראית איך כתבתי את זה בצורה שלילית?? כן... כי אני לא בנוי לזה... אז מה..)

הנה לך דוגמא של שליחות נחוצה לאין ערוך בהקמת עול תורה נוסח יהודה!!! שאל תצפה שיהיה לה לא גיבוי ולא איזכור מתוכנה בית המדרש הישן... הנה לך דוגמא של שבט!!! כל אחד צריך לזהות לפי תכונת האופי שלו את השליחות היחודית שלו!!!

נו... אתה מבין למה צריך להכיר במושג של י"ב שבטים??

כי יש שלל תפקידים ושליחויות בעבודת ה'!! ואתה צריך לזהות איפה המקום שלך... כי אחרת מה הפלא שאח"כ מגיעים כ"כ הרבה אברכים ומתלוננים שהם לא מוצאים את עצמם... האם פעם ניסית לבחוש בינך לבין עצמך ולזהות מהי השליחות התורנית שמתאימה לתכונות שלך??

הלאה... לבנתיים דיברנו רק על לוי, ישששכר, ויהודה, (וכמובן, רק מההיבט של השליחות התורנית, זה חוץ מההיבט הכללי של עבודת ה') ונכון מגיע החברותא של שניהם... דהיינו: בסדר א' הוא חברותא של לוי, בסדר ב' של ישששכר, וביום ששי הוא חברותא של יהודה... ועם שלושתם הוא לא לגמרי מסתדר!!! כי הוא, מה לעשות שיש לו משיכה לפרקטיקה, הוא נמשך לעסוק בחקר הלכתי, לעסוק בבירור המציאות של שלל נושאים תורניים וכאן הגענו ל-זבולון!!! תתפלא לשמוע, אבל לטעמי חצי מהש"ס עסוק בבירור המציאות!! אני אולי טיפה מגזים, אבל רק טיפה, (לדוגמא: אם קיי"ל שבהמה שלא יכולה לחיות נקראת טריפה, אז המשפט הקצר הזה יכול להסתכם בשורה אחת בודדת בגמ', נו... אז למה פרק אלו טרפות הוא 30 דפי גמ'? מה יש כ"כ הרבה אריכות בזה? התשובה היא: כל האריכות של טרפות זה **ב'בירור המציאות'!!** מה השיעור המדויק בכל חולי, עד כמה היא יכולה לחיות וממתי לא.. כך גם במומין, כך גם בכל הפרטי פרטים בזרעים, תשמע לי: בתור מבדק!! אני ממליץ לך לקחת מסכת אחת בש"ס בתור מדגם, ותנסה למיין אותה, כמה דפים עוסקים בגופי תורה וכמה ממוקדים בבירור המציאות.. אתה תהיה בהלם לגלות שחצי ש"ס שייך לזבולון!!!) זבולון לגמרי מרגיש דפוק... הוא לגמרי מרגיש מחוץ לעניינים... אבל לא!! יש המון תלמידי חכמים מובהקים שזה עיקר היעוד שלהם!! בירור המציאות, ואם ח"ו יחסרו לנו כאלו תלמידי חכמים, מה הפלא שאח"כ יש כאלו שמגיעים בטענות, איך יכול להיות שאני מגיע לרב ושואל אותו שאלות ואני רואה שהוא בכלל לא מונח בתחום הזה...? **אז זהו שלא!!!** זה לא שהרבנים לא מונחים בפרקטיקה!! אלא יש רבנים שהפרקטיקה היא לא התחום שלהם!!! ומה לעשות שאתה!! אתה מחקת את התחום של הפרקטיקה, יש ת"ח שזה היעוד שלהם, והם אלו שאמורים להיות החוליה המקשרת בהכרת המציאות ובחלק המקצועי ומה לעשות שאתה לא מכיר בזה... מרן הגרש"ז אוירבך זיע"א הכניס ראשו ורובו בנושא של אלקטרוניקה, כי הוא היה בתקופה שהטכנולוגיה פרצה לעולם, והוא היה מוכרח להבין במעגל חשמלי כדי להכריע בשאלות הלכתיות בסיסיות בשבת... לא כל תלמיד חכם בנוי להתעסק בזה!! ר' חיים קנייבסקי לא מתאים לכתוב קהילות יעקב על הש"ס, והקהילות יעקב לא מתאים לכתוב חשמל בהלכה... וכאן כל אחד צריך דבר ראשון להכיר את עצמו!! ואח"כ למצא את עצמו בתוך השנים עשר שבטים!!! במכלול היעודים והשליחויות בעבודת ה'... (ואם כבר דיברתי על ה'קהילות יעקב' שהוא לא בנוי לכתוב את החשמל בהלכה, אבל הוא היה מאוד בנוי להבין בכפייתיות וכל מיני תהלוכות נפש, הוא הבין מציניין את הצעירים שפנו אליו עם כל מיני שאלות מוזרות... הוא ידע מה לענות להם ובעיקר מה לא... לא כל אחד מתאים לזה!! וכן המקום להעיר לכל הכפייתיים שהולכים ושואלים רב, והוא עונה להם כמו רב, והצדק איתו, אבל אצלם זה פיגועו!! כי לפי דברי הרב יוצא שהקידושין שלי לא חלו, וכלה בלא ברכה, ואל תשאל... ואני חושב שהכפייתי מספיק פיקח להבין ששאלות עם סממן כפייתי, לא שואלים רב רגיל, אלא רב שיש לו שייכ'ת והבנה בכפייתיות, הכפייתי מבין יותר טוב מכולם מהי שאלה הלכתית ומה כפייתית)

נעצרנו אצל: א. לוי. ב. ישששכר. ג. יהודה. ד. זבולון. ומה תגיד על מי שמתאים לו להיות מלמד? אוהו... יש כאלו שהם מתאימים לזה כמו כפפה ליד... ויש הרי מחסור במלמדים!!! ואני שואל אותך: מי הוא זה ואיזהו שיש לו רשות למנוע מכלל ישראל את שבט שמעון- המלמד תינוקות?? איזה רשות יש ללוי או לישששכר להתוות קו אחד ויחיד שכולם חייבים להישאר תמיד בכולל, בו בזמן שעולם התורה משווע לאברכים בני עליה דייקא!! שיביאו וילמדו את הילדים שלנו תורה?? ומאידך יש את האיש חינוך... שהוא דווקא פחות טוב בללמד!! הוא פחות מוצלח בלהקנות חומר, אלא בהבנה לנפש התלמיד... זה כבר שוב ישששכר...

מה שבטוח: היחיד שלגמרי לגמרי מבין את המכלול של הסיפור זה דווקא יהודה!! אותו יהודה שזה רב הקהילה או מנהיג או האדמו"ר הם הראשונים שמבינים שכלל צריך מעטפת מקיפה של שליחויות תורניות... כי הם אלו שמתמודדים עם כל המעטפת... ודו"ק לבנתיים..

לתוכן

שיעורי בינה

שיעורי מורינו רה"י הגאון הגדול רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א
לפי סדר המצוות להרמב"ם

לא תעשה צח

שלא להקריב שאור או דבש שנאמר כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו וכו'

ג' האיסורים שנכללו בלאו

נאמר בתחילת ויקרא - "כל המנחה אשר תקריבו לה' לא תיעשה חמץ, כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו אישה לה'. קרבן ראשית תקריבו אותם לה' ואל המזבח לא יעלו לריח ניחוח" (ויקרא ב יא-יב). נכללו בפסוקים אלו ג' ענינים:

א) אסור להחמיץ מנחה מלבד מנחת שתי הלחם וחמץ הבא עם קרבן תודה, דכל המנחות באות מצה.

ב) אסור להקריב מנחה שיש בה שאור ודבש והיינו כל מיני מתיקה.

ג) הגמ' דורשת מהפסוק "ואל המזבח לא יעלו לריח ניחוח" - "כל שממנו לאישים הרי הוא בבל תקטירו" (יומא מז:), והיינו דבכל קרבן יש את החלקים הקרבים לגבוה ע"ג המזבח, ומלבד זאת יש שיריים שאינם קרבים כדתנן "המעלה מבשר חטאת, מבשר אשם, מבשר קדשי קדשים, מבשר קדשים קלים, ומותר העומר, ושתי הלחם וכו'" (זבחים קיב:) והכא כתיב דנאסרו בלאו להקריב אותם ע"ג המזבח.

האם יש להקטרת שאור ודבש שם מנחה

בפשטות היה נראה דכיון דנאסרה הקטרת מנחה של שאור ודבש ע"ג המזבח, א"כ העובר ומקטיר שאור ודבש הרי הוא כמביא מנחה מן הקטניות שאינה מנחה כלל ואינו עובר בלאו. והכא נמי המקטיר מנחה של חמץ, לא הביא מנחה כלל, דחמץ אינו קרב, אמנם בגמ' (מנחות נג.) אמרי' דאיצטריך קרא לעכב שאין מנחת חמץ קרבה כלל, ואם אינה מנחה לא בעינן קרא לעכב.

ויותר מזה מצינו בדברי הצל"ח (ברכות לז:) שדן לגבי מנחת חמץ אם היא נחשבת פסולה בקודש, ונימא בה אם עלתה לא תרד. ובראשונים יש כמה הגדרות מהו 'פסולה בקודש' אך לכו"ע עניינה דאינה כרובע ונרבע מוקצה ונעבד וכיו"ב דאינם חשובים קרבן כלל אלא היא נחשבת קרבן אלא שהוא קרבן פסול.

האיסור על כל עשיה ועשיה

אמרו בגמ' (מנחות נו: בכורות לג: שבת קיא.) "הכל מודים במחמץ אחר מחמץ שהוא חייב, דכתיב לא תעשה חמץ ולא תאפה חמץ". רבינו גרשום (בכורות שם) מפרש דמיירי באופה אחר מחמץ, דעובר על האפיה בלאו משום דבאפייה מיגמרא מילתא דחמץ. אבל רש"י פירש דנתחדש דעובר על כל עשיה ועשיה בהכנת המנחה, כדאמרי' בגמ' (מנחות נה:) דכשעשאה חמץ בשעת הלישה עובר בלאו, ואח"כ עובר בלאו נוסף על עריכתה, ואע"פ שלא הוסיף בחימוץ העיסה בעריכתה, ולבסוף עובר בעוד לאו על אפייתה. דס"ל דכל שלב של עסק במנחה של חמץ אסור בלאו בפ"ע.

בדברי הרמב"ם דין זה מחולק לשנים - דכתב (פי"ב מהל' מעשה הקרבנות הי"ד) "והמחמץ אחר המחמץ חייב, ולוקין על כל עשייה ועשייה שבה". ומשמע שהם ב' הלכות - דאסור להוסיף בחימוץ וזהו 'מחמץ אחר מחמץ'. ומלבד זאת חייב על עשיית כל שלב בעשיית המנחה ובהקרבתה כשהיא חמץ. וחזי' דחל שם מנחה עליה אלא דאסור להקריבה, ואי"ז חולין בעזרה.

תמיהה על ג' הלאוין שנכללו בזה

עוד צ"ב דלכאו' הם ב' לאוין נפרדים שאין קשר ביניהם - שלא להקריב שאור ודבש, ושלא להחמיץ מנחה רגילה. וצ"ב מה השייכות ביניהם ומדוע נתקבצו ללאו אחד.

כמו"כ ההלכה השלישית הנלמדת מכאן דאסור להקטיר את השיריים, דכל שממנו לאישים הרי הוא בבל תקטירו, לכאו' אינה שייכת כלל ללאוים האחרים, דאין קשר בין הקרבת המנחה להקרבת השיריים אע"פ שנאמרו בפסוק אחד.

ראיות שיש להקרבה זו שם קרבן

הגמ' (מנחות נז:) דנה אם האיסור שלא להעלות ע"ג המזבח שנאמר "ואל המזבח לא יעלו לריח ניחוח" - כולל גם את הכבש, או שהמעלה ע"ג הכבש לא עבר על הלאו.

ועוד דנה הגמ' (זבחים עו:) דכל האיסור להקריב את השיריים רק כשהעלה לשם מנחה, דכתיב 'לריח ניחוח' אבל המעלה לשם עצים לא עבר. וכן פסק הרמב"ם (פ"ה מהל' איסורי מזבח ג-ד) ומפרט מה בכלל השיריים - המעלה מבשר חטאת ואשם או מבשר קדשים קלים או משיירי המנחות או ממותר העומר או מחטאת העוף או מלחם הפנים ושתי הלחם או מלוג שמן של מצורע. ועוד כתב דהמעלה אותם לוקה, וכן המקטיר דבר שאינו ראוי להקטרה שעירבו בדבש או בשאור. והשיג הראב"ד ותמה מדוע עירבם הרמב"ם וכתבם באיסור אחד, והלא הם שני איסורים

לקבלת הגליון במייל jaakovbar@gmail.com
נכתב ע"י אחד השומעים והיה למראה עיני הרב שליט"א

נפרדים - איסור הקרבת שיריים ואיסור הקרבת שאור ודבש ע"ג המזבח. והאריך בכס"מ לבאר מנין למד הרמב"ם הלכה זו, ואין כאן המקום להאריך בזה.

אך עכ"פ חזינן דיש ג' איסורים - שלא להקריב שיריים, שלא להקטיר שאור ודבש, ושלא להקטיר שניהם יחד. וצ"ב מה תוספת האיסור שיש בהקרבת שניהם. ולא זו בלבד אלא כתב הכס"מ דלענין מחלוקת אביי ורבא (מנחות שם) אם יש הקטרה פחותה מכזית או לא, פסק הרמב"ם שאם הקריב כל אחד בפני עצמו, חייב אף כשהקטיר כל שהוא, ואם הקטיר בתערובת אינו חייב אלא בכזית. ולא נתבאר החילוק בשיעור האיסור ומדוע הוא משתנה.

האיסור להקריב שאור ודבש עם קרבן אחר דווקא

ועוד מבואר בדברי הרמב"ם דהמקטיר שאור ודבש לוקה, בין אם הקטירם בפני עצמם, ובין אם עירבם עם קרבן אחר, ואף אם עירבם עם שיירי מנחות הואיל והן קרויין קרבן חייב עליהן. הרי דהטעם דאין חייב על העלאת שאור ודבש עם השיריים אלא משום שנקראו קרבן, ואם לא היו חשובים כקרבן לא היה עובר על הקרבתם עם שאור ודבש. ויש לפרש מדוע האיסור תלוי בהקרבתם עם דבר החשוב קרבן דווקא.

האיסור להקריב קרבן שאינו ראוי להקרבה

והמורם מכל זה, דמהגמ' שהצריכה פסוק לעכב, ובדברי הצל"ח מבואר דהקרבת חמץ נחשבת כפסולה בקודש, חזינן דהקרבת שאור ודבש אינן חולין בעזרה, אלא חל עליהם שם מנחה ומכאן האיסור. יש קרבן של שאור ודבש שנקרא בלשון הכתוב "קרבן ראשית" ואין מקריבים אותו אלא באופנים מסוימים - קרבן שתי הלחם והחמץ שבתודה, ואסור להעלותו על גבי המזבח לריח ניחוח. ואהכי אם תהיה הקטרה של שאור ודבש שאינה נחשבת כהקרבה, לא נאמר בה איסור זה, שהוא מיוחד להקרבת קרבן של שאור ודבש [אע"פ דאפשר שהוא נחשב חולין בעזרה]. וכיון שנקרא בכל מקום קרבן מה"ט איצטריך קרא לעכב, ופסולו בקודש.

וע"ז כתב הרמב"ם דהמקריב שאור ודבש לשם עצים אינו עובר, דאין איסור שידלק שאור ודבש ע"ג המזבח, אלא האיסור הוא להקריב קרבן שיש בו שאור ודבש, וכל שהקריב לשם עצים לא נחשב קרבן כלל.

ולכך מחלק הרמב"ם דכאשר מערב שאור ודבש עם דברים אחרים, אזי אם עירב עם דברים שאינם ראויים להקרבה, לא הקריב קרבן ולא עבר על שום איסור. אבל היכא דהקטיר שאור ודבש בפני עצמם או שעירבם עם דבר הראוי להקרבה, יש למעשה שלו שם הקרבה ועובר על איסור של הקטרת שאור ודבש. והוסיף הרמב"ם דאף אם עירבם עם שיריים של קרבן, כיון דהשיריים נקראו קרבן עובר על האיסור.

ובאמת, איסור הקרבת שיריים הוא מאותו הטעם ואותו הסוג, דכל עניינו שלא להקריב קרבן שאינו ראוי להקרבה. דהשיריים עצמם בוודאי הם חלק מהקרבן, אבל הם מיועדים לאכילת הכהנים וכיו"ב ולא להקרבה. וכמש"כ הרמב"ן (בסה"מ שורש יב) דאכילת הכהנים משלימה את ההקרבה. וכן נראה מהא דאמרי' בגמ' (ערכין ד.) דהו"א דהכהנים האוכלים קדשים אינם מברכים, סד"א 'ואכלו אותם אשר כופר בהם' אמר רחמנא, והא כפרה היא ואינה מעשה אכילה, קמ"ל דכיון דסו"ס איכא הנאה וקרינן בהו "ואכלת ושבעת וברכת", חייבים לברך.

אם לוקים על הקרבת שיריים

אמנם, גם אם מערב שאור ודבש עם שיריים ומקטירם יחד, אינו לוקה שתים, דהרמב"ם כתב דאסור להקטיר אבל לא הזכיר בשום מקום שיש חיוב מלקות על הקרבת שיריים, והכס"מ עמד על כך ובאר דעיקר הפסוק לא בא לאסור הקרבת שיריים, אלא לאסור הקרבת שאור ודבש. אל כללו של האיסור שלא להקריב קרבן שאינו ראוי להקרבה, שנכתב בלאו של 'לא תקטירו שאור ודבש', ונכלל בו גם איסור הקרבת השיריים אך אין בו מלקות דאי"ז עיקר האיסור.

ביאור החילוק בשיעור ההקטרה

ולפי"ז יש לפרש דשיעור הקטרה בד"כ בכזית, אבל ההיא דהקטיר שאור ודבש בפני עצמם חייב אף על כל שהוא, לפי שהקטרה כשרה שיעורה בכזית, אבל הקטרה פסולה אין לה שיעור. ולפיכך שאור ודבש שהוקטרו עם שיריים, שיעורים בכזית דבלא"ה אין להם שם של קרבן פסול. אבל שאור ודבש בפני עצמם יש להם שם של קרבן מצד עצמם, ואין צריך כזית לחייבו.

ומעתה, אף האיסור להחמיץ הוא בכלל אותו האיסור. דנאסרה עשיית קרבן שאינו עומד להקרבה, ולא נאסרה רק עצם ההקרבה, אלא כל העשייה היא בכלל האיסור, וחייב על לישתה עריכתה ואפייתה של המנחה, בין אם הוסיף בחימוץ המנחה ובין אם לא הוסיף דכל מעשה של עשיית קרבן של חמץ אסורה, ולוקין על כל מעשה ומעשה.

נמצא - אסרה תורה להקריב קרבן שאינו עומד להקרבה, ובכלל זה שאור ודבש שמיועדים רק ל'קרבן ראשית' ולא לקרבן אחר, וכן כל שיריים של קרבנות ומנחות שעומדים לאכילה ולא להקרבה, ואף אסור להחמיץ קרבן שלא יהא ראוי להקרבה, וכל חלק בעשיית החמץ אסור.

עטרת הברכות

שיעורי הגאון רבי עקיבא מדלוב שליט"א

ב' דינים בכל שיש בו חמשת מיני דגן א. במאכל אחד ב. במעשה האכילה

כל שיש בו מחמשת מיני דגן מדין עיקר וטפל אתינן עלה

ברכות לו ע"ב. 'גופא רב ושמואל דאמרי תרוויהו כל שיש בו מחמשת מיני דגן מברכין עליו בורא מיני מזונות'.

והנה משמעות דברי הראשונים בזה, דמדין עיקר וטפל אתינן עלה, והחידוש הוא אף דהדגן הוא המיעוט מ"מ נדון **כעיקר** מחמת חשיבותו.

ובשו"ע סי' ריב בדין עיקר וטפל כתב דאף בגוונא דמעורב נשנה הדין דעיקר וטפל ולא רק בפת ומליח דהפת הוא טפל מחמת דאוכלו רק כטפל להמליח. ובביאור הגר"א על אתר כתב דהמקור להך מילתא דבתערובת נדון בדין עיקר וטפל הרי הוא נלמד מסוגיין מענין כל שיש בו מחמשת המינים מברך בורא מיני מזונות.

ומתבאר מדברי הגר"א דיסוד דין דרב ושמואל הרי הוא מדינא דעיקר וטפל אתינן עלה, וזהו דהוכיח לכל תערובת דהוא מדין "עיקר וטפל".

והנה בפשוטו נתחדש בזה יתר מעיקר וטפל בעלמא, דהמקור לדין עיקר וטפל זהו ממתני' לקמן מד ע"א לענין פת ומליח דמברך על המליח. והתם אוכל הפת מחמת חריפות או מתיקות שאכל, ואין רוצה הפת בפנ"ע כי אם לשמש האכילה הקודמת, נמצא דאוכלו **בתורת** טפל.

ואילו לענין חמשת מיני דגן בתבשיל הרי רצונו בזה לתבשיל, [ואף דנותן לטעם, מ"מ רצונו בכללות התבשיל. אלא א"כ המיני דגן הם **לדבק** ובאמת בכה"ג ליכא כלל דינא דה' מיני דגן כמבואר בגמ' לט ובראשונים], ולזה נתחדש דמחמת **חשיבות** דמיני דגן והיינו חשיבות דז' מינין ומידי דזיין כמש"כ הפנ"י, הרי נקבע בחפצא **כעיקר** בתבשיל מחמת חשיבותו. אי נתן כדי לסעוד או לטעם לכל חד כדאית לי'.

שורה פת כסנין בקפה

והנה בסי' קסח סעיף יב במשנה ברורה סקס"ה האריך בענין שורה פת כסנין ביי"ש או בקאוו"י, דהיכא דעיקר כוונתו לפת כסנין א"כ פשוט דמברך במ"מ, אכן היכא דכוונתו לשניהם, דעת המג"א שם דמברך שתי ברכות, ובשער הציון אות ס"א הביא מהגר"ז ומשמעות המג"א סי' ריב, דאף בכה"ג מברך במ"מ. וצריך ביאור בעיקר השקלי' וטרי' בזה.

והנראה פשוט דאי אתינן עלה מדינא דעיקר וטפל דעלמא, הרי הדבר תולה מהי עיקר **כוונתו** באכילה זו, וזהו כמש"כ המג"א בסי' קסח דשורה פת כסנין במשקה תלוי מהו עיקר כוונתו. אכן יש לדון בזה משום "כל שיש בו חמשת מיני דגן", דהרי אוכלם כאחד, ובהא אפ' דכוונתו לשניהם, מ"מ הרי הפת כסנין נדון כעיקר, מחמת עיקר החפצא, ולכן אפ' דנתכוון לאכול שניהם מ"מ הפת כסנין הוא העיקר מדינא "דכל שיש בו".

יסוד הגר"ז ב' דינים בכללא דכל שיש בו

אשר יראה בהאי ענינא, ויסוד הדברים מתבארים להדיא מדברי הגר"ז סי' ריב, דתרי דינים נתחדשו בהך מימרא דכל שיש בו ה' מינים. חדא באופן דנעשו **כמאכל אחד** ע"י בישול או אפי' ע"י תערובת או בנעשו על דעת לאכול שניהם כעיסה ממולאת בפירות, וזהו קביעות שם התבשיל כמיני דגן. ועוד נתחדש בזה דאף היכא דלא נעשו בתחלת עשייתן כאחד, אלא רק **דבאכילתם אוכלם יחד** אף בזה נשנה הדין "כל שיש בו".

הנפק"מ בב' דינים אלו בנשאר מהמאכל אחר שסיים המיני דגן

ואמנם הנפק"מ בזה דבאופן הראשון **דמאכל אחד**, בזה אף דנשאר הטפל לבדו אינו מברך, ואילו בהאופן השני דכל יסוד הדין דכל שיש בו הוא מחמת **דנאכלים** כאחד, בהא היכא דגמר המיני דגן ואין כאן כי אם המאכל האחר שפיר מחויב לברך. וכל זה מתבאר בלשון הגר"ז יש "שתחילת עשייתם יחד" ויש "שאוכלם כאחד" יעו"ש היטב.

אשר מתחדש מדברי הגר"ז כלפי חקירת האחרונים אי בדין כל שיש בו נאמר רק בנאפה ותערובת כל שיש בו מיני דגן עיקר קביעות המאכל נקבע לפי המיני דגן אכן באופן דאוכל ובמעשה אכילתו יש בו גם מיני דגן וגם שאר דברים בזה לא נשנה הדין דכל שיש בו משום דאין בזה תערובת כדבר אחד כדי שיחול קביעות וחשיבות דכל שיש בו חמשת מיני דגן, כי אם דבאכילתו אוכל ב' דברים דחד מינייהו מיני דגן בזה והוא טפל באכילתו כלשון הגר"ז כבר לא נאמר האי כללא דכל שיש בו חמשת מיני דגן לפטור, וממילא תליא מהו העיקר אצל האוכל וככל אוכל ב' דברים יחד דבעינן לדון מהו העיקר, ונקבע ע"פ הרוב וכו'.

אמנם יש אחרונים דסברי דדינא דכל שיש בו מיני דגן במעשה אכילה תלי מילתא. והיינו די בזה שבאכילתו יש מיני דגן וכבר בזה שייך לכללא דכל שיש בו חמשת מיני דגן דמברך מזונות ופוטר השאר אף דאינו מאכל אחד דנאפה או נתבשל ואף בניכר

המין דגן לעצמו מ"מ כל דאוכלם יחד בכלל דינא דכל שיש בו מיני דגן דמברך מזונות.

והגר"ז חידש בזה דתרוויהו איתנייהו בהו בדין כל שיש בו, **א.** נאפה או נתבשל יחד דבזה חל קביעות המאכל כברכת מזונות. **ב.** כל דאוכלם יחד נעשה טפל למיני גדן ב'אכילתו' ולא בעיקר המאכל דהרי לא נאפו או נתבשלו יחד ומ"מ אף זה שייך לכלל ד'.כל שיש בו'

ביאור פלוגתת רבותינו בשורה פת כסנין ביין

וזהו נדון האחרונים בסי' קסח בשורה פת כסנין במשקה וכוונתו לשניהם. לדעת המג"א רק אי כוונתו לפת כסנין והמשקה הוא כטפל לו מברך במ"מ, אכן בכוונתו לאכול שניהם, מברך על שניהם. והיינו משום דקסבר דליכא בזה משום דינא "דכל שיש בו", דזהו רק **במאכל אחד**, ואשר לכן אתינן עלה רק מדין עיקר וטפל דעלמא ולזה תולה בכוונתו. אמנם הגר"ז נוקט דנתחדש דין נוסף "בכל שיש בו" דכל דאוכל המיני דגן יחד עם דבר אחר חל הדין "דכל שיש בו", וכמש"נ.

פלוגתת האחרונים בתערובת דמיני דגן בחתיכות ניכרות

והנה בביאור הלכה סי' ריב דן לענין תערובת דאזלינן בתר הרוב לקבוע את העיקר, והביא לדעת החיי אדם דרק בחתיכות קטנות. ושוב הביא דדעת הפמ"ג אף בחתיכות גדולות וכן הדין במעורב מיני דגן בחתיכות גדולות דתלי' בפלוגתת החיי אדם והפמ"ג, וכתב עוד לאחר הביא דעת הפמ"ג דאפילו היכא דמינכר כל אחד בפי עצמו לא יברך אלא ברכה אחת 'וכן שמעתי מורים בשם גדול אחד והרוצה לחוש לדעת החיי אדם, ימער הפרי אדמה ויהיה מעורב עם פתיתי העיסה או הגרויפי"ן של ה' מיני דגן ויאכלם יחד ויברך בורא מיני מזונות'.

והנראה לדון, דבפשוטו כל הנדון הנ"ל עד כמה נדון כמאכל אחד האם דוקא כשלא מינכר כל אחד בפנ"ע או אפילו אם מינכר, אמנם לשיטת הגר"ז דנשנו ב' אופנים בדין דכל שיש בו או ע"י תחילת עשייתם יחד באפיתם, או ע"י שעת אכילתם יחד 'ונטפל באכילתו' כלשון הגר"ז הרי איכא למיתי עלה מדין "כל שיש בו" אפ' אם ננקוט כהחיי אדם דרק בחתיכות קטנים נדון כתערובות לענין עיקר וטפל דעלמא, מ"מ לענין **מיני דגן** המעורבין, כל דאוכלם כאחד הרי יש לדון מדין "כל שיש בו" והיינו כיון דאוכלם כאחד .

ומשמעות דברי הפמ"ג דלא נאמר כל שיש בו רק **במאכל אחד**, ולזה תלי' בנדון החיי אדם ולא די בזה **שאוכלם יחד**, אלא א"כ נימא דהנפק"מ בזה הוא באופן דנשאר רק המין השני, דבהא לכו"ע בעי **למאכל אחד** כדי לקבוע שברכתו מזונות כמש"כ הגר"ז דהיכא דנעשו כאחד, אף דנשאר הטפל אינו מברך עליו, ובזה דנו בגודל החתיכות ויל"ע.

ובמשנה ברורה סי' קסח סקמ"ה ומו' וכן בסי' ריב סק"ו ובשער הציון סקכ"א משמע דהיכא דאוכלם יחד, רק מדין עיקר וטפל דעלמא אתינן עלה ולא מדין "כל שיש בו" וזהו דתלה זאת במאי דעיקר **כוונתו**, וזהו כדעת המג"א סי' קסח. אכן להגר"ז בכל הני איכא למיתי עלה מדין "כל שיש בו" ואף בכוונתו לשניהם, וכמש"נ.

נפק"מ לענין שקדי מרק במרק

ונראה דנפק"מ רבתי בזה, "לשקדי מרק" במרק, דבפשוטו אין זה תבשיל אחד וכן לא נדון כתערובת דהרי ניכר לעצמו, ומ"מ כל דאוכל השקד עם המרק לשיטת הגר"ז הרי הוא בכלל "אוכלם כאחד" דאף בזה נתחדש "כל שיש בו", והיינו דבאותו הכף שיש בו שקדי מרק עם מרק להגר"ז אף בזה שייך לכלל דכל שיש בו בעיקר מעשה אכילתו ומברך רק מזונות בכוונתו לאכול משניהם, ומ"מ היכא דגמר השקדים ונשאר רק המרק בהא אף להגר"ז בעי לברך ברכה על המרק בפנ"ע, שכן אף דבעלמא בכלל דכל שיש בו חמשת מיני דגן הרי נקבע המאכל בשם מזונות ואף אם נשאר רק מהמאכל שיש בו רק ברכת שהכל מ"מ אינו מברך בפנ"ע זהו משום דנאפה או נתבשל יחד כלשון הגר"ז והוא דבר אחד בעצם וברכתו במאכל זה מזונות, אכן בנידון דידן דלא נאפה או נתבשל יחד ואף אינו תערובת גמור בזה אתינן עלה רק משום דבכל אכילה שיש בו מיני דגן הרי יש בו באכילתו מני גן וזהו פר רק במשה אכילתו, ובזה כל דנשאר מרק לבד מברך שהכל כמש" הגר"ז..

ולפמש"כ המ"ב סי' קסח סקס"ה בעינן לחוש לשתי הדעות ובדין שקדים במרק יברך ע"ד אחר **שהכל**, וכמש"כ לענין שורה פת כסנין במשקה.

שיעורי ליל שבת

שיעור מורינו רבי מרדכי בונם זילברברג שליט"א

בית הכנסת המרכזי שיכון ה' ❧ גליון מס' 300 - תשפ"ז

כיצד גנבה רחל את התרפים מאביה ולא חששה מגזל

"ולבן הלך לגזז את צאנו ותגנב רחל את התרפים אשר לאביה" (לא יט) - וצריך להבין מדוע לא חששה רחל מאיסור גזל כאשר גנבה התרפים של לבן אביה?

ובאמת דבהמשך הפסוקים נאמר שיעקב אמר ללבן "עם אשר תמצא את אלוהיך לא יחיה" (לא לב) והוסיף ע"ז האור החיים הק' 'כדין בן נח' והיינו שמה שיעקב אמר שהגנב לא יחיה זהו מדינא, וכמבואר בעירובין (סב ע"א) דבן נח שגזל חייב מיתה, וכ"כ המשך חכמה.

אך ודאי שהפשטות אינה כן דהרי ודאי לא עברה רחל על גזל ממש, וכן זה נסתר לדברי רש"י שכתב על הפסוק "לא יחיה" 'ומאותה קללה מתה רחל בדרך' וכמבואר במדרש (ב"ר ע"ד וצ"ז) שרחל מתה כי קללת חכם מתקיימת אפילו על תנאי, וא"כ מבואר שרחל מתה רק מכח הקללה ולא מדין הגזל.

ואפשר שאין גניבת התרפים נחשבת לגזילה דאינם שווים פרוטה כיון שע"ז אסורה בהנאה, (עי' שו"ת שבות יעקב ח"ג לח שתירץ כן), אך במס' ע"ז (ס"ד ע"א) מבואר לכאורה דלגוי מותר להנות מע"ז, שרבה בר אבוה הורה להגויים שבאו להתגייר אצלו שימכרו קודם את כל הע"ז שלהם ואח"כ יתגיירו, ומוכח מזה שמותר לגוי להנות מע"ז דאל"כ מה יועיל להם שימכרו את הע"ז כיון שלא יוכלו להנות כלל מהכסף (כ"כ המהרי"ל דיסקין (שו"ת קו"א סי' קמ"א) והאור שמח (פ"ט מע"ז הי"א).

ואמנם הרמב"ן והר"ן (בחי' לע"ז נ"ט ע"ב) כתבו דגוי שניסך יין לע"ז ממש "אסריה בין לדידיה בין לאחרים דאיסורי ע"ז בבני נח נמי הוא" עכ"ל, אולם אף לדבריהם יש לדון דהרי קיי"ל שגוי יכול לבטל ע"ז שלו וא"כ יחשב שהע"ז שווה פרוטה כבר מעכשיו, והדבר תלוי במה שחקרו האחרונים אם יש בעלות לאיסורי הנאה, דאי נימא שאין בעלות באיסורי"נ א"כ אין בזה גזל גם כשהע"ז שייכת לגוי כיון שאין לו בעלות על הע"ז, ואע"פ שבכוחו לבטלו מ"מ כל זמן שלא ביטלו אינו שלו ואכ"מ.

והגרי"ש אלישיב זצ"ל תירץ (מובא בס' כמטר לקחי) דהרי לבן רימה את יעקב והחליף את משכורתו עשרת מונים, וא"כ לבן היה חייב ליעקב כסף וגבתה רחל את חוב בעלה ע"י גניבת התרפים.

אך באמת רש"י על הפסוק "ותגנב רחל את התרפים" כתב 'להפריש את אביה מעבודת אלילים נתכוונה', ומבואר שרחל גנבה התרפים מדין 'לאפרושי מאיסורא' למנוע מאביה איסור ע"ז, ואולם יש לעיין מנ"ל דמשום איפרושי מאיסורא מותר לגזול ולהזיק ממון חבירו.

ואכן הדברים מפורשים בגמ' בברכות (כ' ע"א) "דרב אדא בר אהבה חזייה להההיא כותית דהות לבישא כרבלתא בשוקא (היינו בגד אדום שאסרו חכמים ללובשו משום פריצות) סבר דבת ישראל היא, קם קרעיה מינה, אגלאי מילתא דכותית היא, שיימוה בארבע מאה זוזי", ומבואר שר' אדא הוצרך לשלם בעבור מעשהו רק בגלל שהאשה התבררה כגויה, אך אם באמת היה מדובר באשה יהודיה היה מותר לרב אדא להזיק את ממונה כדי להפרישה מן האיסור.

וכן מבואר ברמב"ם (פ"י מכלאים הכ"ט) ובשו"ע (יו"ד סי' ש"ג ס"א) שכתבו 'הרואה כלאים של תורה על חבירו אפי' היה מהלך בשוק קופץ עליו וקורעו מעליו מיד' ובמהר"י קורקוס וברדב"ז ובבאר הגולה שם כתבו דמקור דברי הרמב"ם הם מהגמ' בברכות הנ"ל שמוכח ממנה דמותר להזיק ממון חבירו כדי להפרישו מאיסור.

ויסוד הדין דמותר להזיק ממון חבירו כדי להפרישו מאיסור נלמד ממה שמותר לאדם להכות חבירו להפרישו מאיסור, כמבואר בב"ק (כ"ח ע"א) שאדון שהיכה את עבדו ועשה בו חבורה ע"מ שייצא מביתו כשהגיע זמן היובל פטור, ובאוקימתא

השנייה העמידה שם הגמ' שמדובר בעבד שרבו השיא אותו לשפחה כנענית ועתה הוא מסרב לפרוש ממנה אע"פ שנאסרה עליו כעת שהרי הוא כיהודי בן חורין לכל דיניו, ומבואר שמותר לאדון אפי' להכותו כדי להפרישו מן האיסור וכן נפסק ברמ"א (חו"מ תכ"א סי"ג), וא"כ כ"ש שמותר לאדם להזיק את ממון חבירו להצילו מן האיסור, שהפסד ממון קל יותר מהכאה בגופו, וכמו שאמרו 'עד שאתה כופהו בגופו כפהו בממונו'.

ולפי"ז תמוה אמאי פירשו האוה"ח והמשך חכמה שרחל נענשה על גזילת התרפים, הלא מבואר להדיא בגמ' שמותר להזיק ממון חבירו להפרישו מאיסור, אכן נראה דהנה בשו"ת חת"ס (יור"ד י"ט ד"ה מעתה) וכן בפנים יפות (פר' קדשים) ועוד כתבו דהחיוב לאפרושי מאיסורא נובע מדין 'ערבות', ולפי"ז אין זה שייך רק ביהודי דכל ישראל ערבים זה לזה, אבל בגוי שאין עליו ערבות אין דין איפרושי מאיסורא, ולכן דעת האוה"ח והמשך חכמה דלרחל לא הותר גניבת התרפים דאין דין איפרושי מאיסורא בבן נח, אבל לפרש"י דרחל גנבה את התרפים לאיפרושי מאיסורא צ"ל שהחיוב איפרושי מאיסורא נובע מדין 'לפני עור', וכמבואר בב"ח (יור"ד סי' ש"ג), ולפני עור איכא ג"כ בגוי וכמבואר בגמ' דאסור לתת אבר מן החי לבן נח.

ולהדיא פליגי הפוסקים בזה אם גם בגוי שייך דין 'לאפרושי מאיסורא', דהש"ך (יו"ד סי' קנ"א סק"ו) ועוד אחרונים סוברים שבגוי לא שייך דין זה, אך מאידך המג"א (או"ח שמ"ז ד') ועוד אחרונים כתבו להדיא שגם בגוי נאמר דין 'לאפרושי מאיסורא' שצריך להפרישו מאיסורים ששייכים בו, ויסוד מחלוקתם תלוי בשורש הטעם של 'לאפרושי מאיסורא' וכמבואר.

מחלוקת רבותינו האם מותר להזיק דבר שלא כל שימושו לאיסור

והנה באילת השחר עה"ת בענין השאלה הנ"ל כיצד היה מותר לרחל לגנוב התרפים מאביה כתב מרן וז"ל 'והנה רחל לא עברה באיסור גניבה כיון דכונתה היתה להפרישו מע"ז, ודבר שכל שימושו לאיסור, מותר לקחתו כדי להפריש אדם מאיסור', ומבואר שדעת מרן צ"ל שכל ההיתר לגזול לחבירו כדי להפרישו מאיסור הוא דוקא בדבר שכל שימושו לאיסור אך דבר ששיך בו גם שימושי היתר אסור לגוזלו כדי להפרישו מאיסור.

ויש להקשות על דברי מרן זצ"ל מהגמ' בברכות הנ"ל שרב אדא הזיק את בגדה של האשה אפילו שלא כל שימושו של הבגד הוא לאיסור, שהרי כל האיסור ללכת עם בגד אדום הוא דוקא ברשות הרבים אך בבית מותר היה לאשה ללכת עם בגד זה.

וי"ל דאף לדברי מרן זצ"ל כיון ששם מדובר בשעת האיסור ממש שייך בזה דין 'לאפרושי מאיסורא' דמה מהני שיש בזה שימושי היתר הרי כרגע משתמשים בזה לאיסור ומצוה להפרישו מן האיסור.

והנה נידון זה האם יכול אדם להזיק את ממונו של חבירו כדי להפרישו מן האיסור הוא נידון רחב השייך בהרבה מקרים ולמשל חוזר בתשובה שהגיע לבית הוריו וגילה שם בשר טריפות, ובא ושאל האם מותר לו מדין 'לאפרושי מאיסורא' לזרוק את הטריפות כדי להציל את הוריו מאיסור.

וכמו"כ באחת הישיבות גילה המשגיח שאחד מן הבחורים בישיבה נושא עימו פלאפון פרוץ ושבר לו את המכשיר, ויש לדון האם מותר היה לאותו משגיח לעשות כן, והאם איננו חייב לשלם בעבור המכשיר.

ושמעתי בשם מרן הגר"נ קרליץ זצ"ל דמוצא טלפון פרוץ אפילו שיודע מי בעליו אין להחזיר לו ומאבדו להפרישו מאיסור (עי' חוט שני הל' פסח קובץ ענינים אות ט), ואולם לדברי מרן הגראי"ל זצ"ל כיון שיש בו גם שימושים של היתר לכאורה אסור להזיקו, אכן לאחר שנאסרה החזקת מכשירים אלו ע"י רבותינו הרי הוא נחשב כתשמיש שכל כולו לאיסור ומותר להזיקו.

והנה בפתחי חושן (פ"א) כתב לדון שאף שמותר לאדם להזיק ממון חבירו כדי להפרישו מאיסור מ"מ אינו נפטר מתשלומין כמו במציל עצמו בממון חבירו שצריך לשלם, אך מדברי הגמ' בברכות שם 'מתון מתון מאה זוזי שווי' משמע שרק בגלל שהתברר שהיא כותית היה צריך רב אדא לשלם, אבל אילו היתה ישראל לא היה צריך לשלם, וכן פסק מרן הגרי"ש אלישיב.

ויעוין בשו"ת שלמת חיים (סי' תקל"ח) שנשאל הגרי"ח זוננפלד אם מותר לשרוף עיתונים המכשילים את הרבים בכפירה ומינות, והשיב שכיון שעיתונים אלו הם עון פלילי לכן אין למחות באותם השורפים עיתונים אלו, ופשוט שאף שיש בעיתונים אלו עוד דברים חוץ מדברי המינות כגון חדשות מהעולם וכדומ' נחשב הדבר לכל שימושו לאיסור כיון שכל מטרת העיתון היא בשביל דברי המינות ושאר הדברים הם אגב כדי שיהיה לדבר שם עיתון, וכבר הורה זקן מרן החזו"א דמותר לשרוף ספרי מינים ואין לחוש לגזל (עי' תשובות והנהגות ח"א שסח).

להערות והארות, ולקבלת העלון במייל 0548473@gmail.com ©

לתוכן

הילכתא
לדעת לחיות כהלכה

גיליון
עומק הפשט
בירורי הלכה ופסקי דין אקטואלים, מפי גדולי ופוסקי הדור שליט"א

גיליון מס' 536

בס"ד, יום ג' פרשת ויצא, ז' כסלו תשפ"ז

נושא הגיליון

סדר הגבהת הכוס

קַח אֶת כּוֹס הַיַּיִן

כוס של ברכה: בהמשך לסדרת הגיליונות בעניין זימון כהלכה, נדון בגיליון שלפנינו (מספר 536) בנושא "סדר הגבהת הכוס", כיצד ראוי לאחוז את הכוס של ברכה?

מה הם גדרי אחיזת כוס של ברכה בזימון ובברכת המזון? והאם הדין שנוטלים את הכוס בשתי ידיים נאמר דוקא בשעה שמגישים את הכוס למזמן, או אף כשהוא מגביה אותה בעצמו מן השולחן צריך לאחוז בה בשתי ידיו?

באיזו יד מגביהים את הכוס ובאיזו אוחזים אותה בשעת הברכה, ומה דינו של איטר? ועד מתי צריך המזמן להחזיק את הכוס בידו, עד "אל יחסרנו", עד אחר "הרחמן", או עד אחר ברכת "בורא פרי הגפן"?

1. עשרה דברים נאמרו

ברכת המזון: **בגמרא** (ברכות דף נא.) אמר רבי זירא אמר רבי אבהו, "עשרה דברים נאמרו בכוס של ברכה: טעון הדחה,

דבר העורך

כְּשׁוֹשַׁנָּה בֵּין הַחוֹחִים

סודות התורה: איתא בפתח **הזוהר הקדוש** (הקדמה דף א.): רבי חזקיה דרש את **הפסוק** (שיר השירים פרק ב פסוק ב) כְּשׁוֹשַׁנָּה בֵּין הַחוֹחִים, השושנה זו כנסת ישראל. מה שושנה יש בה אדום ולבן, אף כנסת ישראל יש בה דין ורחמים. מה שושנה יש בה י"ג עלים, אף את כנסת ישראל מקיפות י"ג מידות הרחמים מכל צדדיה. ולאחר מכן יש חמשה עלים תקיפים המקיפים את השושנה, והם הנקראים ישועות, והם חמשה שערים.

ועל סוד זה **נאמר** (תהלים פרק קטז פסוק יג) כּוֹס יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא, זו כוס של ברכה. ולכן כוס של ברכה צריכה להיות מונחת על חמש אצבעות ולא יותר, כשם שהשושנה יושבת על חמשה עלים תקיפים. נמצא שהכוס כנגד השושנה, והאצבעות הנושאות אותה כנגד העלים התקיפים שעליהם היא נשענת, ועל שמם נקראת "כוס ישועות", על שם חמשת העלים הנקראים ישועות. עכ"ד הזוהר.

והנה המתבונן בוורד המצוי רואה עלים רבים הכרוכים זה בזה ברצף אחד, מן הרחבים שבחוץ ועד הקטנים שבלב הפרח, וצריך ביאור היכן נמנים בו י"ג עלים ועוד חמשה. במערכת הילכתא ניתן להשיג תמונת ורד שסימן בה אחד הלומדים מספר קטן על גבי כל עלה, ועלו בידו י"ג עלים בדיוק. אך עדיין יש לברר היכן הם חמשת העלים התקיפים שהזכיר הזוהר. ואולי הם העלים הרחבים שבשורה החיצונה, אף שבתמונה זו נמנו בה ששה, וצ"ב.

ובעיקר זיהוי השושנה שבדברי הזוהר נאמרו כמה שיטות. יש שפירשו שהיא הוורד, ויש שפירשו שושן צחור, שושנת מים, שושנת העמקים, אירוס או סיגל ריחני, ועוד.

בברכת התורה
עקיבא יוסף לוי

שטיפה, חי ומלא, עיטור ועיטוף, נוטלו בשתי ידיו, ונותנו בימין, ומגביהו מן הקרקע טפח, ונותן עיניו בו, ויש אומרים אף משגרו במתנה לאנשי ביתו". ואמר רבי יוחנן "אנו אין לנו אלא ארבעה בלבד, הדחה, שטיפה, חי ומלא".

רש"י (ברכות דף נא. שבת דף עו:) פירש "כוס של ברכה, ברכת המזון", וכן מפורש **בתוספות** (ברכות דף נא: ד"ה והלכתא). וכן נשנו דינים אלו בהלכות ברכת המזון **ברמב"ם** (הלכות ברכות פרק ז הלכה טו) **ובשולחן ערוך** (סימן קפג סעיף א).

ונחלקו **הראשונים** אם נפסקה הלכה כרבי יוחנן. וכתב **המשנה ברורה** (סימן קפג ס"ק כ) בשם **ביאור הגר"א**, שהדינים המובאים בשולחן ערוך בסעיפים ד-ה אינם אלא להידור מצוה לכתחילה, כלומר שארבעה דברים נפסקו מעיקר הדין (וגם בהם יש דברים שאינם מעכבים בדיעבד, כגון מלא), ושאר הדברים עד עשרה אינם אלא להידור מצוה לכתחילה.

וכתב **הלבוש** (סימן קפג סעיף א) עשרה דברים נאמרו בכוס של ברכה, וכולן לכבדו ולנשאו לברך בו לשם יתברך. ואין כולן נוהגין בינינו מפני שאינם רגילין בינינו.

<u>קידוש והבדלה</u>: **הרמב"ם** (הלכות שבת פרק כט הלכה ז) הביא דינים אלו גם בקידוש: "לוקח כוס שהוא מחזיק רביעית או יתר, ומדיחו מבפנים ושוטפו מבחוץ, וממלאהו יין, ואוחזו בימינו ומגביהו מן הקרקע טפח או יותר ולא יסייע בשמאל".

[ויש לציין, שבהלכות ברכות (פרק ז הלכה טו) הזכיר הרמב"ם בכוס של ברכת המזון הדחה ושטיפה, חי ומלא. ואילו את האחיזה בימין והגבהת טפח לא כתב אלא בהלכות קידוש.]

וכן פסק **השולחן ערוך** (סימן רעא סעיף י) שכוס של קידוש "טעון כל מה שטעון כוס של ברכת המזון". **ובביאור הגר"א** (שם) ביאר **שהרמב"ם** לשיטתו (הלכות ברכות פרק ז הלכה טו) שברכת המזון אינה טעונה כוס, ולכן "כוס של ברכה" שבגמרא נאמר על כל הטעונים כוס. עוד הביא הגר"א **מהירושלמי** (ברכות פרק ז הלכה ה) "ומודים חכמים לר' אליעזר בכוס של ברכה וכו' והכי נהגין רבנן בכסא דקידושא". מבואר בפירוש, שכך נהגו גם בכוס של קידוש.

וכן כתב **בדברי נחמיה** (ברכות דף נא. ד"ה כוס של ברכה) שלכאורה לשון רש"י "ברכת המזון", הוא לאו דוקא, והוא הדין לכוס של קידוש וכיוצא בו. **ובשיעורי הגריש"א** (ברכות דף נא.) ביאר שדינים אלו נוהגים גם בקידוש והבדלה. ורש"י פירש "ברכת המזון" משום שבברכת המזון שייך כל עשרת הדברים, אבל בשאר הכוסות לא כל הדברים שייכים. למשל "מעטרו בתלמידים" אינו שייך בקידוש, שאפשר לקדש ביחידות, לעומת המזמן על הכוס שבעל כרחו אינו יחידי.

בלקט יושר (חלק או"ח עמוד פו) כתב שהוא הדין לכל הכוסות שתיקנו חכמים לחובה, צריך לאוחזו בימינו, ומגביהו מן השולחן טפח [אף שבגמרא נאמר "מן הקרקע": בימיהם היו רגילים לישב על הקרקע, ולכן נקטו "מן הקרקע"] ונותן עיניו בו. מכל מקום "מקבלו בשתי ידיו" אינו שייך בקידוש והבדלה ובליל הסדר, שאין מושיטים לו את הכוס לברך, כמו בכוס של ברכת המזון. וכן "משגרו לאנשי ביתו" אינו שייך בליל הסדר, שהרי יש ארבע כוסות לכל אחד. ואף לא בקידוש והבדלה, שהטעם "כי היכי דתתברך" שייך רק בכוס שבעל הבית מברך עליו ברכת המזון.

וכעין זה כתב **במקור חיים לבעל החוות יאיר** (קיצור הלכות סימן קפג סעיף א) בשם **שיח יצחק**, שבקידוש והבדלה אין שייך "מקבלו", ובארבע כוסות מקבלו ממשרתו בשתי ידיו ואין שייך "משגרו".

מאידך יש פוסקים שנקטו שגם בקידוש נאמר הדין של מקבלו בשתי ידיו. **בערוך השולחן** (סימן קפג סעיף ה) כתב שמקבלו בשתי ידיו "כדי להראות חביבות המצוה שמקבלו בכל כחו". כשמתחיל לברך נוטלו בימינו "כדי שלא יראה עליו כמשוי". ובסימן רעא (סעיף כג) השווה קידוש של שבת ויום טוב לברכת המזון: "והמקדש מקבלו בשתי ידיו ואוחזו בימינו לבדו". וכן מפורש **בשולחן ערוך הרב** (סימן קפג סעיף ז, סימן רעא סעיף יח) שגם בהלכות קידוש נאמר הדין "מקבלו בשתי ידיו להראות חביבות הכוס שהוא חושק לקבלו בכל כחו, וכשיתחיל לברך נוטלו בימינו לבדו ולא בב' ידיו".

וכן דעת **הכף החיים** (סימן רעא אות נח), שכתב בשם **שער הכוונות** שאף בקידוש מקבל המקדש את הכוס מזולתו "משתי ידיו אל שתי ידיך", ואחר כך אוחזה בימינו לבדה בלי סיוע השמאל. ומבואר מדבריו שלא זו בלבד שדין קבלה בשתי ידיים נוהג בקידוש, אלא שאף בקידוש יש להקפיד שאחר יושיט את הכוס למקדש.

2. נוטלו בשתי ידיו

<u>מקבלו או נוטלו</u>: איתא **בגמרא** (ברכות דף נא.) בכלל עשרה דברים שנאמרו בכוס של ברכה "נוטלו בשתי ידיו", ודרשו מן **הפסוק** (תהלים פרק קלד פסוק ב) שְׂאוּ יְדֵכֶם קֹדֶשׁ וּבָרְכוּ אֶת ה'.

טעם הדבר כתב **הט"ז** (סימן קפג ס"ק ב) בשם **אביו**, ודבריו הובאו **במשנ"ב** (ס"ק יב), שמקבל את הכוס בשתי

מרן הגר"ח קניבסקי זצוק"ל

בשמחת שבע ברכות
מדריך מהל' מזונות את האבות מסדר לבנים, ומבנים שם הול השמחים נתן אבטיחים תחת זרועו.

בברית מילה
מברך בעת שהיה קטן לו, ולכן החזיק את הכוס מהצד.

התמונות משער "אחיעזר" אכוא"ל - ארכיונו הגר"ח קניבסקי, מכון קול תושב
מרן תרומות מרדכי, מרגיש תא. שמיר קדם

מרן הגרשז"א בזימון על הכוס – חנוכה תשמ"ט

מסיבת חנוכה השמ"ט בישיבת קול תורה, במוצאי שבת קודש. ראש הישיבה מרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, עורך בשטריימל של שבת, אחז בכוס של ברכת לחיים, כשהוא מקבלה מידי הגר"ר יוסף שלמה בישופ שליט"א, אשר נסר את התמונה למערכת הילכתא. לצד הגרשז"א יושב הגאון הגה"צ רבי נחליה איזמן זצ"ל.

מס"ד

מערכת הילכתא

פונה אל הקוראים הנכבדים

לקראת הגיליונות הבאים אנו אוספים
תמונות של גדולי ישראל ורבותינו האדמו"רים
זצוק"ל ושליט"א, כשהם אוחזים את הכוס.
אנו מבקשים תמונות מברכת המזון, הבדלה, סידור קידושין,
שבע ברכות, ברית מילה ומכל מעמד אחר עם כוס של ברכה.
עיקר העניין הוא אופן האחיזה בכוס, ולכן נשמח במיוחד
לתמונות שבהן רואים בבירור את היד ואת הכוס.

מי שיש בידו תמונה כזו, מתבקש לשלוח אותה
בהקדם למייל מערכת הילכתא:
5047867@gmail.com

נשמח לקבל כמה שיותר פרטים, מי מגדולי ישראל או מהאדמו"רים
מופיע בתמונה, באיזה מעמד צולמה, ואם ידוע גם מתי ואיפה.

בין השולחים עד חנוכה תשפ"ז
יוגרל אי"ה
100 ש"ח

פרסום התמונות נתון לשיקול דעת המערכת

מכון "הילכתא – לדעת לחיות כהלכה"

ידיו, כדי להראות חביבות קבלת הכוס, שהוא חושק לקבלו בכל כחו. ואחר כך מחזיקו ביד אחת כדי שלא ייראה כמשוי עליו, והימין עיקר, שהיא החשובה יותר לכבוד הכוס.

בגמרא כתוב "נוטלו", ומשמע שנוטלו בעצמו, ואילו בגירסת **הרא"ש** (ברכות פרק ז סימן לה) **ובשולחן ערוך** (סימן קפג סעיף ד) "מקבלו", ומשמע לכאורה שמקבלו מאחר. וכן מוכח מדברי **הלקט יושר** (חלק או"ח עמוד פו, הובא לעיל), שבקידוש לא נהגו לקבלו בשתי ידיו, כיון שאין מושיטין לו לברך, משמע שבברכת המזון צריך להושיט לו בשתי ידים.

ובכף החיים (סימן קפג אות יט) הביא מדברי **הזוהר**, וכן כתב **בבן איש חי** (שנה ראשונה פרשת שלח לך סעיף טז), שאדם אחר ימסור לו את הכוס כשהוא אוחזו בשתי ידיו, והמברך יקבלנו בשתי ידיו.

אולם בסידור **היעב"ץ** (הנהגת הסעודה פרק ד מנהג המברך אות ז) כתב שאין משמע כן מלשון הגמרא, וגם בזוהר אין הכרח לפרש כן, ומכל מקום "כשאני זוכר אני עושה כך, כי אין בו הפסד".

ומאידך **המאירי** (ברכות דף נא. ד"ה עשרה) פירש שנוטלו בשתי ידיו מן השולחן ואחר כך נותנו בימינו, ובספר **מאיר עוז** (חלק ח עמוד 319) האריך לברר ענין זה, עם הראיות לכאן ולכאן, וכתב שאין להוכיח מלשון הרא"ש "שמקבל", כי הרא"ש עצמו נקט בתחילה לשון "מקבל" ובהמשך "נוטל".

בהלכות שבת בשבת (חלק א פרק ז עמוד תיב הערה *26) דייק שמטעם זה השמיט הרמב"ם בהלכות קידוש את הדין לקבל בשתי ידיו, שאינו אלא כשמקבל את הכוס מאחר. וכן נקט **הגר"ש קמינצקי שליט"א** (קובץ הלכות שבת חלק א עמוד תד שערי הלכות), שדין "מקבלו בשתי ידיו" שייך דוקא בכוס של ברכת המזון, שדרך העולם שבעל הבית מכבד את האורח לברך ומושיט לו את הכוס, מה שאין כן בכוס של קידוש, שבעל הבית עצמו מקדש ואין מושיטים לו. וכן המנהג, שהמקדש מגביה את הכוס ומקדש, ואינו מקבלו בשתי ידיו.

והוסיף **בהלכות שבת בשבת** שהגירסא **בגמרא** (ברכות דף נא.) שלפנינו, "נוטלו בשתי ידיו" ולא "מקבלו". והביא בשם **הגרי"ש אלישיב זצ"ל** שלפי זה יש מקום לומר שיש חשיבות בנטילה בשתי ידיו אף כשאינו מקבלו מאחר, כדברי הערוך השולחן ושו"ע הרב.

והנה **הגר"ח קניבסקי זצ"ל** לא הקפיד לקבל את הכוס של ברכת המזון מיד אחר, אלא היה נוטלו בעצמו, וכן בשאר כוסות של ברכה כגון בשבע ברכות (אלא ד' אמות פרק כא אות ו עמוד פא). ואילו בבית **הגרש"ז אויערבאך זצ"ל** היו בדרך כלל מגביהים עבור המזמן את הכוס בברכת המזון, ולא בקידוש (עדות נכדו הג"ר אהרן גולדברג שליט"א לרבני הילכתא).

3. נותנו בימין

ולא יסייע בשמאל: עוד אמרו בגמרא "ונותנו לימין". ושאלו האמוראים האם מותר שיד שמאל תסייע לימין, ולא איפשיטא להו, ואמר רב אשי "אנן נעביד לחומרא".

וכך נפסק **בשולחן ערוך** (סימן קפג סעיף ד) כשמתחיל לברך נוטלו בימינו ולא יסייע בשמאל, וכתב **הרמ"א** שהיינו דוקא שלא תיגע יד שמאל בכוס, אבל אם נותן יד שמאל תחת יד ימין לסייעה מותר. וביאר **המשנה ברורה** (סימן קפג ס"ק יג-טו) שאפילו אוחז את הכוס בימינו באמצעו ובשמאלו מתחתיו אסור, אבל אם הכוס מונח על כף ימינו, ויד שמאל רק סומכת את יד ימין מלמטה מותר, כיון שאינה נוגעת בכוס. והאחרונים כתבו להחמיר בזה אם לא לצורך.

ובאיטר כתב **השולחן ערוך** (סעיף ה) בשם יש מי שאומר, שאוחז הכוס בימינו שהוא שמאל כל אדם, וכתב **המשנה ברורה** (ס"ק כ) שאם שולט בשתי ידיו אוחז בימין שהוא ימין לכל אדם.

4. עד מתי אוחזו

זמן האחיזה: כתב **הטור** ונפסק **בשולחן ערוך** (סימן קפג סעיף ד), כשמתחיל לברך נוטלו. ומנהג העולם להגביה מתחילת הזימון, אולם מנהג **הגר"ח קניבסקי זצ"ל** (אלא ד' אמות פרק כא אות ז עמוד פב) לאחוז את הכוס רק מהברכה הראשונה ולא משעה שאומר "רבותי נברך", ונימק שהזימון היא כעין הכנה לברכת המזון, והכוס שייכת לברכת המזון עצמה.

ועד מתי אוחזו, נחלקו בזה המנהגים. **בשערי תשובה** (סוף סימן קצ) הביא **מעמודי שמים להגאון יעב"ץ** בשם אביו **החכם צבי**, שהיה אוחז את הכוס עד אחר ברכת בורא פרי הגפן, והיה מלעיג על המניחים את הכוס מידם בסיום ברכת המזון. [לגבי הנהגת החכם צבי חלוקות העדויות. שכן בספר **נוהג כצאן יוסף** (הלכות ברכות אות יב) העיד על החכם צבי שלא היה אוחזו אלא עד "אל יחסרנו".]

וכן כתב **בכף החיים** (סימן קפג אות יט) על פי **הזוהר ושער המצוות**, שהמברך עצמו אוחז את הכוס מתחילת ברכת המזון עד אחר ברכת "בורא פרי הגפן".

וכן כתב **בשו"ת שבט הלוי** (חלק א סימן רה הערות על סימן קצ, חלק ט סימן ער אות ב) שמנהגו לאחוז את הכוס בברכת המזון עד אחר ברכת בורא פרי הגפן, מלבד בסעודה שלישית שמניחו אחר "אל יחסרנו", כיון שממילא

אין שותים אותו. אבל בשבע ברכות אין אוחזו עד סיום שבע הברכות, אלא מניח את הכוס אחרי ברכת המזון, וממתין שיברכו שבע ברכות, וחוזר ואוחזה ל"בורא פרי הגפן".

ומאידך **בלקט יושר** (הלכות סעודה אות לב) העיד על רבו בעל **תרומת הדשן**, שכשאמר "יראו את ה'" היה מניח את הכוס על השולחן ומסלק ידו ממנה, עד שבא לברך בורא פרי הגפן ואז היה מגביהה, וכתב "וכמדומה לי טעמו משום חשש חבילות חבילות" (כלומר, לעשות הפסק בין ברכת המזון לברכת הגפן).

ובקצות השולחן (חלק ב סימן מו בדי השולחן ס"ק כא) כתב שמנהג העולם לאחוז את הכוס עד "לעולם אל יחסרנו". וטעמם, שכל עשרת הדברים שנאמרו בכוס הם למצוה ולא לעיכובא, וכל שכן בברכת המזון שאינה טעונה כוס מעיקר הדין, ולכן משנסתיימה ברכת המזון ובאו לאמירת הרחמן מניחים את הכוס. ומכל מקום כתב שלכתחילה ודאי נכון לאוחזו גם באמירת הרחמן, כיון שנהגו לאמרם נעשו כאילו הם מטופס הברכה.

ובערוך השולחן (סימן קצ סעיף ז) כתב שהמנהג לאחוז את הכוס עד הרחמן ואז להניחה ולחזור וליטלה בסוף, והגם שיש מצריכים לאחזה עד השתייה, והוסיף שבדיעבד אם לא הגביה כלל אינו מעכב, אולם יש דיוק בגמ' שכן מעכב, וסיים בצ"ע לדינא. ומנהג **הגרש"ז אויערבאך זצ"ל** לאוחזו עד "אל יחסרנו" (עדות נכדו הג"ר אהרן גולדברג שליט"א לרבני הילכתא).

חשש ברכה לבטלה - בטבק הרחה

להסיר מכשול: בשוק מצויות קופסאות של טבק הרחה, שמודפסת עליהן ברכה, "בורא מיני בשמים", "בורא עצי בשמים" או "בורא עשבי בשמים", ויש שנוהגים בטעות להריח מהן ולברך, בכדי להשלים מאה ברכות.

ועורר על כך **הג"ר שמואל יוסף שטיצברג שליט"א** (בהוראה לרבני הילכתא), שכמה מורי הוראה ניסו לברר את אופן ייצור הבשמים הנ"ל, ולא עלתה בידם. והכיתוב שעל גבי הקופסאות נעשה על ידי היצרן בלבד ועל אחריותו, ואין לסמוך עליו לעניין ברכה. ושונים בזה מוצרים שיש עליהם השגחה מוסמכת, לעקוב ולבדוק שניתן לברך עליהם.

והכלל בזה, שברכת הריח נאמרת רק על ריח טבעי של בשמים, ובקופסאות אלו מצוי שהריח בא מחומרים מלאכותיים, ואין מורגש בהם ריח הצמחים עצמם. ולכן מחשש ברכה לבטלה, יש להימנע מלברך על קופסאות הבשמים הנ"ל. הדברים מובאים לידיעת הציבור כדי שלא ייכשלו בברכה לבטלה.

בגדון שאין לברך ברכות הבשמים על קופסאות שיש בהן תערובת בשמים שנתבשמו בריח חזק של מנטה שנמכרים בשוק כבשמים להבדלה

מילי דהוראה

בס"ד יום רביעי כו אב תשפ"ה

נבי מדרשא היכל הוראה ירושת"ו

אודות מה שהראוני לאחרונה קופסה של בשמים שמוכרים בחנויות שנותנת ריח טוב של מנטה וראיתי שיש בה צפורן ועוד מיני עשבים של בשמים, אך הריח המורגש הוא ריחו של המנטה, על הקופסה רשום שהוא תערובת בשמים להבדלה, ושואלים אם כשעושים הבדלה אפשר לברך על זה ברכת בורא מיני בשמים.

פניתי אל היצרן ושאלתי אותו על דרך הכנת התערובת כדי לדעת מה להשיב, ואמר לי שהוא לוקח כמה סוגים של עשבים וכן ציפורן ומצרף להם מים שנתבשלו בהם עשבי מנטה שיש להם ריח חזק ומבשל את כל התערובת יחד, לדבריו בתום הבישול נוצר מן המנטה כמין אבן שאותו הוא מצרף אל התערובת.

אחר ששמעתי את צורת ההכנה של הבשמים הוריתי לשואלים שאין לברך על תערובת זו כלל ואף לא על ריחה של המנטה שיעיקר ברכתם של עלי מנטה הוא בורא עשבי בשמים והטעם לזה היות והריח שמרגישים בתערובת זו הוא ריחה של המנטה וריח זה אין לו עיקר שהרי התוספת שמוסיפים לתערובת הוא המים שבהם התבשלה המנטה והריח שיש לנו בתערובת זו הוא הריח של המים שקלטו את ריח המנטה ועל ריח זה אין מברכים, ועל שאר מיני הבשמים שישנם בקופסה ודאי שאין לברך עליהם כיון שאין ריחם מורגש מחמת ריחה החזק של המנטה.

דהנה כתב המחבר (סי' רטז ס"ג) דעל מי ורד מברכים בורא עצי בשמים ועל זה כתב המשנ"ב (סק"ש) דהיינו בין מי הלחלוחית שיצא מן הורד ע"י סחיטתו ובין מה שיצא ע"י שנשרה ונתבשל במים ואפילו למאן דס"ל בסימן ר"ב ס"י דמי שריית פירות אינו כפירות עצמן היינו לענין ברכת אכילה לבד ולא לענין ברכת הריח, ע"כ. ולכאורה לפי זה בתערובת דידן כיון דעיקר הריח הוא ריח המנטה צריך לברך על כל התערובת בורא עשבי בשמים.

אולם להלן בס"ו כתב המחבר: שמן שבשמו כמו שמן המשחה, אם בעצי בשמים, מברך בורא עצי בשמים; ואם בעשבי בשמים, מברך בורא עשבי בשמים; ואם היו בו עצים ועשבים, מברך בורא מיני בשמים; ואם סיננו והוציא ממנו הבשמים, יש אומרים שמברך בורא שמן ערב, וי"א שאינו מברך עליו כלל, דהוי ריח שאין לו עיקר; וכיון שספק הוא, נכון ליזהר מלהריח בו, ע"כ. ולכאורה דברי המחבר סתרי אהדדי דלגבי מי וורד כתב דמברכין עליו בורא עצי בשמים וכאן כתב דיש בזה מחלוקת אם לברך עליו בורא שמן ערב או שלא לברך כלל.

ועיין עוד בשער הציון (לחלן סקכ"ה) ובנשואי הכלים שם ומכל מקום כתבו דהמנהג שלא לברך על מי פירות שקלטו ריח אם אין במי הפירות גם מן העיקר דבכל אלו נחשב כריח שאין לו עיקר.

ומעתה בנידון דידן נראה דאין לברך על התערובת כלל ואפילו ברכת בורא עשבי בשמים אין לברך.

וכאן המקום לעורר שאין להשתמש בתערובת בשמים זו לא רק להבדלה אלא גם להשתמש בזה בשביל השלמת מאה ברכות ביום הכפורים הבעל"ט. דיש לחוש לברכה לבטלה.

רשמתי את אשר חנני השי"ת.

משה בראנדסדארפער

פורסם בגיליון "היכל הוראה", גיליון קכא, פרשת שופטים תשפ"ה, עמוד ב

דינים העולים

א. **כוס של ברכה: עשרה דברים נאמרו בכוס של ברכה, ורובם נוהגים גם בכוס של קידוש והבדלה, מלבד שיגור לאנשי ביתו שאינו שייך אלא בכוס של ברכת המזון. ונחלקו הפוסקים אם קבלה בשתי ידים נוהגת אף בקידוש.**

ב. **נוטלו בשתי ידיו: מקבל את הכוס בשתי ידיו להראות חביבותו, וכשמתחיל לברך אוחזו ביד אחת שלא יהא נראה עליו כמשוי. יש אומרים שאחר מושיט לו את הכוס, ויש אומרים שנוטלו בעצמו מן השולחן. דינים אלו שבאחיזת הכוס אינם אלא להידור מצוה לכתחילה.**

ג. **נותנו בימין: כשמתחיל לברך אוחז את הכוס בימינו ולא יסייע בשמאלו. אם יד שמאל סומכת את יד ימין מלמטה ואינה נוגעת בכוס מותר, ונכון להחמיר בזה שלא לצורך. איטר אוחז בימינו, שהיא שמאל כל אדם, ואם שולט בשתי ידיו, אוחז בימין.**

ד. **תחילת האחיזה: נוטל את הכוס כשמתחיל לברך, ומנהג העולם להגביהה כבר מתחילת הזימון.**

ה. **סוף האחיזה: מנהג העולם לאחוז את הכוס עד "אל יחסרנו", ויש נוהגים לאחוז עד אחר ברכת "בורא פרי הגפן", או עד אחר "הרחמן", ואז מניחים אותה ונוטלים אותה שוב לברכת הגפן. ובשבע ברכות מניח המברך את הכוס בסוף ברכת המזון.**

משיב כהלכה

שאלה: כיצד צורת אחיזת הכוס, בזימון בקידוש ובהבדלה?

באחיזת הכוס, האם יעמידנה על כף ידו והאצבעות זקופות סביבה, או על גבי אצבעותיו? האם יאחז בגוף הכוס או ברגל הגביע? מהיכן מודדים את הגבהת הטפח, מתחתית הגביע או מתחתית הרגל?

מקורות לעיון: **גמ'** (ברכות דף נא.), **זוהר הקדוש** (הקדמה דף א.), **שולחן ערוך** (סימן קפג סעיף ד), **שער המצוות** (פרשת עקב), **שו"ת בית יעקב** (סימן קעד), **שולחן ערוך הרב** (סימן קפג סעיף ז), **משנה ברורה** (סימן קפג ס"ק טו, טז) בשם **השל"ה**, **כף החיים** (סימן קפג אות כ, כג), **קצות השולחן** (סימן מו סעיף ז), **ארחות רבינו** (חלק א עמוד קסד אות ז), **נטעי גבריאל** (הלכות יום טוב חלק ב פרק כט סעיף יז והערות לא-לב), **מאיר עוז** (חלק ח סימן קפג סעיף ד עמוד 322).

במדור זה מופיעה שאלה בנושא הגיליון הבא, הקוראים הנכבדים מוזמנים לשלוח תשובות להגדיל תורה ולהאדירה, מומלץ לצרף את פרטי המשיב (שם, טלפון, מקום לימוד). התשובות המובחרות ישולבו במידת האפשר בגיליון הקרוב.

- **ניתן להגיש תשובות באחת מהאפשרויות הבאות.**
- קו 'הילכתא' טלפון 02-5377085 שלוחה 4
- עמדות 'נדרים פלוס' קופת 'הילכתא'
- חדר 'קול הלשון', ישיבת מיר ירושלים, תיבת 'הילכתא'
- במייל 5047867@gmail.com

לזכרון עולם בהיכל ד'
הגיליון הוקדש לעילוי נשמת
ר' יונתן ב"ר שמואל חיים המלי ז"ל
נלב"ע ט"ו חשון תנצב"ה

נושא הגליון הבא:

"כיצד מחזיקין את הכוס"

טלו חלק בזיכוי הרבים העצום, והשתתפו בהוצאות הגיליון הבא

הגיליון נועד לעורר את לב הלומדים, נא לא לסמוך על הדברים הלכה למעשה בלי לעיין במקורות

גם גיליון זה הוגה בסיוע
מקרא פלוס • תוכנת ההגהה
של הוצאת "מקרא" · דוגמה חינם לכל ספר ועלון
לפרטים ולהצעת מחיר
plus.mikrabooks.co.il
ביינוש קרליבך 058-7179103

הילכתא
לדעת לחיות כהלכה
גיליון שבועי עומק הפשט
שיעורים וימי עיון
בית הוראה טלפוני
בירורי הלכה אקטואליים
קו מידע הלכתי
חוברות הדרכה

מכון הילכתא
מענה אנושי: 02-5350-535 מייל: 5047867@gmail.com

קו מידע הלכתי
02-5377-085
ניתן להאזין לשיעורים, הודעות, עדכונים, רישום להגרלות, ועוד...

לקבלת הגיליון במייל: 5047867@gmail.com

בס"ד

משא ומתן

גליון שבועי | ויצא - תשפ"ד

יו"ל ע"י בית הוראה עץ חיים - מכון לחושן משפט | בנשיאות הרב חיים קאהן שליט"א ראש בית הדין עץ חיים ניו-יורק

פסקי דינים

פשרה //
הרב חיים קאהן שליט"א

מצוה לפשר

מצוה על ב"ד לפשר ('לבצוע') בין בעלי הדין, שנאמר (זכרי' ח', ט"ז) 'אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם' - איזהו משפט שיש בו שלום, זו פשרה[1] (שאף שכל אחד מבעלי הדין סבור שהצדק איתו[2], מכל מקום נוח לו לוותר מעט לבעל דינו כדי שיתווך השלום ביניהם[3]). לפיכך ב"ד שעושה[4] פשרה, הרי זה משובח[5]. מעלת הפשרה היא לא רק מפני השלום (כדלהלן), אלא גם לטובת הדיינים, כי ראוי לדיינים להתרחק בכל היכולת שלא לקבל עליהם לדון דין תורה[6], שאין בנו חכמים שידעו לירד לעומק הדין[7].

בממון יתומים

מותר לעשות פשרה אף בנכסי היתומים, כדי להשקיט מריבות[8], והפשרה היא עם ב"ד, שהם אביהם של יתומים[9] או עם האפוטרופוס שלהם[10].

יש כח לבי"ד לגזור ולהחרים שתתקיים הפשרה ולא יוכלו היתומים למחות כשיגדלו[11]. יש שכתב שאם הפשרה היא כעין מקח, כגון שמוותרים על שבועה, אין צורך לגזור שלא יערערו, שאין בכוחם לערער על כך, ורק כשנתפשרו לצורך השקטת ריב צריכים לגזור[12]. ויש שכתב שכל פשרה שהיא לטובת היתומים מדינא אינם יכולים לערער עליה לכשיגדילו[13].

פשרה בהנהגה

חז"ל למדו מהפסוק 'צדק צדק תרדוף' (דברים ט"ו כ') - אחד לדין ואחד לפשרה. שמטילים פשרה גם בדבר שלא שייך בו להטיל מדת הדין, כגון שתי ספינות שנפגשו בנהר, ואינן יכולות לעבור ביחד, שתדחה הטעונה את הריקנית[14], וכל כיוצא בזה.

אופן האמירה לבעלי הדין

מצוה לומר לבעלי דין בתחילת הדיון, האם רוצים שידונו להם בדין או בפשרה[15]. יש שכתבו שהדיין צריך לשדל את בעלי דין ולדבר על ליבם אולי יסכימו לפשרה[16], ויש שכתבו

1. סנהדרין ו' ב'.
2. שו"ת דברי מלכיאל חלק ב' סי' קל"ג.
3. סמ"ע סי' י"ב ס"ק ט'.
4. פי' שטורח לשם כך, ב"ח סעיף ד', וזה ע"ד הסמ"ע והדרישה להלן הערה 622. וע"ע מאזנים למשפט (בסוגריים על המחבר) שכתב שבי"ד שעושה תמיד 'פשרה קרוב לדין', משובח, וחשק שלמה הגה"ט ב'.
5. רמב"ם הל' סנהדרין פרק כ"ב הל' ד' ע"פ הברייתא שם, טור שם סעיף ד', סי' י"ב שם וסמ"ע ס"ק ח'. ומדבריהם משמע שהמעלה בפשרה היא מפני השלום. אך החינוך מצוה רל"ג כתב שמפני חומר הדין שיבחו הרבה מי שיכול להטיל פשרה בין בעלי הדין, וכן בערוך השולחן סעיף ב' ביאר מפני שראוי להרחיק עצמו מדין תורה מפני עומק הדין.
6. טור סי' י"ב סעיף ו' ע"פ הסמ"ג עשין ק"ז מירושלמי סנהדרין פרק א' הל' א', שו"ע שם סעיף כ'.
7. ראה גר"א שם ס"ק ל' שמביא הירושלמי הנ"ל שרשב"י אמר בריך רחמנא דלית בנו דחכים לדון תורה, ומבואר שזה אינו מפני חשש דין מרומה אלא בגלל החיסרון בנו לירד לעומק הדין.
8. סי' י"ב סעיף ג' (וסי' ק"י סעיף י"א), ע"פ ב"ק כ"א א', זיל פייסינהו ליתמי. וזה אף כשיודעים שהדין עמם (וראה ש"ך ס"ק ט' שציין לשו"ת מהרשד"ם סי' שע"ח).
9. ראה רמ"א סי' ר"צ סעיף א', משו"ת הרא"ש כלל פ"ה סי' ה' ו', וכתב הנחלת שבעה סי' ל"ט שאם אין בי"ד בעיר הרב הממונה בעירו ממנה אפוטרופוס בלי צירוף רועי בקר, ועי' שו"ת שבט הלוי ח"ט סי' רצ"ג.
10. בפתחי תשובה סי' י"ב ס"ק ז' כתב משו"ת חת"ס חו"מ סי' קי"ב שה"ה באפוטרופוס שמינה אביהם, ויל"ע אם ה"ה אפוטרופוס שעמד מאליו (וראה ערוך השולחן סי' ר"צ סעיף מ"ב), וע"ע בפ"ת שם משו"ת חכם צבי הנוספות סי' ג', אכן בלא"ה חייבים הבי"ד לפקח על מעשה האפוטרופוס, ראה סי' ר"צ סעיף ו' ופוסקים שם, ואכמ"ל.
11. שם סעיף ד', מתה"ד סי' קס"ג שהביא ראיה מקדושין מ"ב ב' שאל"כ מה כח בי"ד יפה, ובחידושי רע"א מציין לסי' רפ"ט סעיף א', וכנה"ג סי' י"ב הגב"י ח' שבגמ' נאמר כן כשמוחים ברוחות אבל לא בטענת ממון.
12. נתה"מ ס"ק ב'.
13. ערוך השולחן שם סעיף ד' שה"ה אם לא גזרו במפורש, ולכאורה נראה כן ממקור הדין בתרומת הדשן פסקים סי' קס"ג שהטעם מפני שא"כ מה כח בי"ד יפה. וע"ע בלבוש סעיף ז' שגוזרים ומחרימים עליהם כשבאו למחות.
14. סנהדרין ל"ב ב', סי' ער"ב סעיף י"ד.
15. סנהדרין ז' א', רמב"ם הל' סנהדרין פרק כ"ב הל' ד', סי' י"ב סעיף ב', ובטור סעיף ב' כתב 'בפשרה או בדין', וראה פרישה ודרישה שם.
16. סמ"ע שם ס"ק ו' ובדרישה שם, בביאור לשון הטור שהקדים פשרה לדין, וזה ע"ד שכתב בס"ק ט', וכן משמע הלשון 'איזה משפט שיש עמו שלום, הוי אומר זה ביצוע'.

(המשך בעמוד הבא)

מעשה שהיה

ניתק//

- בדיוק עברתי כאן... יש עלי את הכסף. החלטתי לעלות אליך ולשלם. עוד לפני הזמן שקבענו...

היה זה יוחנן. לפני מספר חודשים הוא לוה סך כמה אלפי דולר מיונתן. זמן הפירעון שנקבע ביניהם היה ליום ראשון בשבוע הבעל"ט.

מה רבתה הפתעתו של יונתן כאשר קיבל את שיחת הטלפון הנ"ל מיוחנן.

'הרי אמרו חז"ל 'חזקה אין אדם פורע בתוך זמנו'. ולא בכדי. 'ולוואי שיפרע בזמנו'... והנה, יוחנן עוד מקדים לשלם לפני המועד שנקבע ביניהם. כל הכבוד!' ההרהר יונתן לעצמו.

כמה דקות אחר כך והכסף כבר היה בידיו של יונתן.

• • •

בעודו ממשיך בשגרת יומו, החלו מחשבות להתרוצץ במוחו של יונתן.

'אולי אתקשר לגאלדמאן ואשלם לו עוד היום???' ומעשה שהיה עם גאלדמאן כך היה.

לפני מספר ימים ביקשה רעיתו של יונתן ממנו שיקח את שרשרת הזהב שלה לתיקון. אחת הטבעות ניתקה ממקומה ואי אפשר להשתמש בשרשרת.

גאלדמאן בדק והסביר ליונתן כי התיקון יקח מספר ימים. עליו לעשות סוגר חדש לשרשרת. 'הסוגר הקיים, חלש הוא מאד מחמת הדקיקות שבו' טען גאלדמאן.

המחיר שנקב בו גאלדמאן היה יקר קצת, 250 דולר. אך יונתן העדיף לשלם מחיר זה מאשר לקנות שרשרת חדשה שתעלה פי כמה וכמה...

היום בצהרים התקשר גאלדמאן שהשרשרת מוכנה. יונתן סר לחנותו של גאלדמאן ליטול את השרשרת, מחמת שרעיתו צריכה זאת להיום בלילה. יש לה שמחה משפחתית והיא מבקשת לענוד את השרשרת.

הוא חש קצת שלא בנוח כאשר הסביר לגאלדמאן שאין לו כרגע מזומנים לשלם לו. 'זהו סוף חודש. רק בעוד יומיים אקבל את משכורתי ואוכל לפרוע לך על עבודתך' התנצל בפניו.

אלמלי היתה רעיתו צריכה את השרשרת היום בלילה, אזי שהיה דוחה את כל הענין לעוד מספר ימים והיה בא ליטול את אותה רק כאשר יהיה ביכולתו לשלם את מחיר התיקון. אך כאמור רעיתו של יונתן דחקה בו שצריכה היא את השרשרת עוד היום...

כמובן שגאלדמאן 'עיקם' את האף. הרי הוא יודע שלפעמים במקרים כאלה, כאשר הלקוח כבר נטל את התכשיט שלו, אזי לוקח זמן רב עד אשר הוא נזכר לבוא ולשלם את חובו.

שאין לרדוף כל כך אחר הפשרה, ורק ישאלו האם רצונם בדין או פשרה[17]. ויש שהשווה הדעות, שכל זמן שהדיין אינו יודע מה הדין ודברים שביניהם, ישאל בסתם אם רוצים דין או פשרה. אבל אם רואה שלפנים משורת הדין יש צד לזכות אחד מהם, נכון שישדל אותם שיעשו פשרה[18], שלא חברה ירושלים אלא מפני שהעמידו דבריהם על דין תורה[19] (ויש דעות בפוסקים שב"ד יכולים לכוף לעשות לפנים משורת הדין[20], אף אם לא קיבלום בעלי הדין לכך).

מתי אפשר לפשר

כל זמן שלא נגמר הדין, ואפילו שהדיין יודע להיכן הוא נוטה, מצוה לפשר. אבל אחר הכרעת הדין, דהיינו שאמרו 'איש פלוני אתה זכאי', 'איש פלוני אתה חייב' (ויש שכתב שגם אם לא אמרו כן[21], אסור להציע לבעלי הדין לעשות פשרה[22], ואם עשו פשרה בכה"ג, הרי היא בטילה, כדין טועה בדבר משנה[23].

אדם אחֵר, שאינו מהדיינים, ולא במקום מושב הב"ד, רשאי להציע להם לעשות פשרה גם אחר פסק הדין[24]. ויש שכתבו, שגם על הדיינים עצמם אין איסור אלא כשמפשרים ביניהם מדעת עצמם, אבל אם מודיעים להם טיב הפשרה (כלומר, כמה יקבל כל אחד מהם), ומפייסים אותם עד שהם מתרצים למחול אחד לחבירו (ואומרים להם שעל אף שהדין הוא כמו שאמרו להם, מכל מקום מצד הישר והטוב כדאי שיפשרו[25]), זו היא מצוה גדולה והבאת שלום[26].

במקום חיוב שבועה

לאחר שב"ד פסקו חיוב שבועה, אם רואים צורך לפשר כדי להיפטר מעונש שבועה, רשאים לעשות כן[27], ויש שכתב כללים בזה[28].

אופנים שאסור לפשר

אם הדיין רואה בבירור שאחד מבעלי הדין גוזל או מחזיק בממון חבירו שלא כדין, אין מקום לעשות פשרה[29], ואדרבה מצוה להציל את העשוק מיד עושקו[30].

וכן אסור לאדם שיודע שאין הדין עמו להשתמט מבעל דינו, בכדי שיוכרח להתפשר עמו. ואם עשה כן, אינו יוצא ידי שמים עד שיתן לו את שלו[31]. ואף כשיודע שהדין עמו, ועושה כן מפני שאין לו ראיות, לא יעשה באופן שיהיה כרשע לפני הדיינים[32].

פשרה קרובה לדין

הפשרה צריכה שתהיה קרובה לדין (וכתבו הפוסקים כללים בזה[33]), שאילו היו רוצים בעלי הדין לפשר ביניהם במחצה, לא היו נזקקים לבוא לפני בית דין[34]. אלא אם קיבלו עליהם את הדיין שיפשר לפי יושר שכלו, שאז יכול להכריע כפי היושר[35], גם אם אינו קרוב לדין[36].

17. טו"ז ממהר"ל ע"פ ביאור לשון הגמרא, וכ"כ בשו"ת משכנות יעקב חו"מ סי' ט' צויין בפתחי תשובה ס"ק ב'. ובברכי יוסף אות ט' כתב על הטו"ז ומהר"ל שאינו מחוור ופשוט (דהא מצוה לפשר). ומ"מ נראה שטעמם שהגם שמדינא מצוה לפשר חששו חז"ל שאם יפציר בו יש לחוש למה שכתבו התוס' סנהדרין ו' א' ד"ה צריכה, בטעם שפשרה צריך קנין שפשרה שנעשה ע"פ הדיינים היה נראה כמחילה בטעות.

18. מאזנים למשפט ס"ק ג' ע"פ ביאורו בסוגיא שם ו' ב' במחלוקת ת"ק וריב"ק האם מצוה לבצוע, עיי"ש.

19. ב"מ ל' ב'.

20. רמ"א סעיף ב' בדיעה ראשונה כרא"ש ב"מ פרק ב' סי' ד' (ועוד ראשונים) כתב שאינו יכול לכוף, והוסיף ע"ז ויש חולקין, וזו דעת המרדכי ב"מ רנ"ז, ובסי' רנ"ט סעיף ה' (בדיני השבת אבידה) הביא רק הדיעה הראשונה שצריך לעשות לפנים משורת הדין, ובש"ך שם ס"ק ג' הביא מראב"ן שכופין בעשיר, ובחידושי רע"א ציין לשו"ת צמח צדק סי' פ"ט בדיני אבידה, ונשמע מדבריו שאף לגבי פשרה אם המוותר אינו עני אפילו שהזוכה עשיר כופים על לפנים משורת הדין. וע"ע בפתחי תשובה ס"ק ו' מתומים ס"ק ד' שכופין בדברים (וכן ציין זאת בסי' רנ"ט שם), ועפ"ז כתב להשוות את השיטות כי אף לרא"ש שכתב שלא כופים היינו בשוטים אבל בדברים כופים לכו"ע (ולזה הסכים השבו"י חלק א' קס"ח), דלא כצ"צ הנ"ל שכופין בשמתא, ועיין בשו"ת מנחת יצחק חלק ה' סו"ס קכ"א שהעיר שי"ל שדברי הצ"צ נאמרו רק במציאה שמחזיר את שלו אבל לא בשאר ענינים ששייך ביה לפנים משורת הדין, ועיין גר"א סי' י"ב ס"ק ט' ליקוט בביאור שני השיטות.והב"ח סעיף ד' כתב שנהגו בכל בית דין בישראל לכוף לעשיר בדבר ראוי ונכון (וצויין בש"ך ס"ק ח'), וראה בפתחי תשובה הנ"ל מתומים ס"ק ד', וכן דן בדברי השב יעקב אה"ע סי' כ"ט שנראה חולק על הב"ח, אכן בשו"ת השיב משה יו"ד סו"ס מ"ח כתב שדברי הב"ח כאלו ניתנו מסיני, וע"ע בשו"ת מהרש"ם חלק ז' סי קצ"א, ובשו"ת בית שלמה חו"מ סי' צ"ו בסו"ד מסיים (לאחר שדן בדברי האחרונים הנ"ל) שראוי להתאמץ בדברים עכ"פ בכל האפשרות וכו' ועכ"פ לפשר ביניהם לפי ראות עיני הבי"ד.

21. ב"ח סי' י"ב אות ג' ע"פ תוס' ו' ב' ד"ה נגמר, והש"ך ס"ק ד' משיג עליו דהא מצוה לבצוע, אבל הפתחי תשובה ס"ק ד' הביא מברכי יוסף אות ו' שמסתבר כדברי הב"ח.

22. סנהדרין שם, שם סעיף ב'. הש"ך שם ס"ק ה' כתב שמדברי הסמ"ג נראה שהגמר דין הוא באומר לו צא תן לו, אך מדברי הראשונים מבואר דדי באומר איש פלוני אתה חייב, והתומים שם ס"ק ג' כתב שאין ראיה מהסמ"ג (הסמ"ע סי' כ"ב ס"ק ח' כתב ש'צא תן לו' הוה מילתא דפסיקא שחייבוהו לו, אך כשאומרים 'חייב אתה ליתן לו' דנראה כמסתפקים עדיין. אך הש"ך שם ס"ק ה' כתב שאין סברא לחלק).

23. חידושי רע"א ממהרש"ך חלק ג' סי' מ"ד.

24. סעיף ב' שם מב"י.

25. מאזנים למשפט ס"ק ד' תפארת יעקב ס"ק ה', ליישב את הש"ג מהשגת התומים.

26. ש"ך ס"ק ו' מש"ג ריש סנהדרין, וכן העתיק הנתה"מ ס"ק א', אבל הפתחי תשובה שם ס"ק ה' הביא מתומים ועוד כמה פוסקים שחולקים ע"ז, עיי"ש.

27. סי' י"ב סעיף ב' ע"פ תוספות ו' ב' ד"ה נגמר, והב"ח כתב שיש להחמיר שלא לעשות פשרה והש"ך ס"ק ז' חולק.

28. פתחי תשובה ס"ק ג' משו"ת שבות יעקב חלק ב' סי' קמ"ד, דברי מלכיאל ח"ב סי' קל"ג, ואגרות משה חו"מ ח"א סי' ל"ב.

29. דברי מלכיאל חלק ב' סי' קל"ג.

30. פשוט.

31. סי' י"ב סעיף ו' מתה"ד סי' ש"ו.

32. נתה"מ ס"ק ג' ע"פ או"ת ס"ק ה'.

33. ראה פתחי תשובה ס"ק ג' משו"ת שבות יעקב חלק ב' סי' קמ"ד מרשב"ם ב"ב קל"ג ב' שלשון פשרה הוא מלשון מחצה והכל לפי ראות עיני הדיין, ובשו"ת דברי מלכיאל חלק ב' סי' קל"ג מבואר שבכל ד"ת מפשרים עכ"פ בדבר מועט, אפילו שברור שהנתבע צודק (בדו"ד שביניהם אבל לא שרוצה לגזול משכנגדו), ומחמת הפשרה נותנים לתובע דבר מועט, עיי"ש, וזה כנראה כדי לפייס את הבע"ד, ע"ד הסמ"ע ס"ק ט' עיי"ש. וע"ע מאזנים למשפט, ועוד פוסקים.

34. ראה שו"ת שבות יעקב חלק ב' סי' קמ"ד שמשמע כן, וכן מבואר בשו"ת תורת אמת סו"ס ל"א. ובקובץ הפוסקים עמ' קפ"ו כתבו כן מספר מאזנים למשפט (ואינו מפורש שם), אבל מבואר בדברי מלכיאל הנ"ל.

35. הגה לפנים משורת הדין, וכה"ג.

מעשה שהיה

נסא דוד//

אך הוא הסכים לכך. כמובן במשנה אזהרות ליונתן שברגע שיהיה לו כסף, יכנס לפרוע את החוב.

• • •

עתה, כאשר הגיע ליונתן מזומנים ממקום אחר, חשב הוא האם הוא צריך להתאמץ ללכת אל גאלדמאן ולשלם לו עוד היום.

הרי יש לשלם פעולת שכיר לפני שתעבור עונתו. אמנם, גאלדמאן הסכים לחכות על המעות.

אך עתה, כאשר יש לו את המעות בשביל לשלם, שמא מחויב הוא לשלם הוא עוד היום???

• • •

שנינו במשנה (בבא מציעא דף קי"א ע"א) "המחהו אצל חנווני ואצל שולחני - אינו עובר". כך גם נפסק להלכה (שלחן ערוך - חושן משפט, סימן של"ט סעיף י').

דהיינו, אם המעביד/הלקוח סיכם עם העובד כי יגבה את שכר עבודתו מהחנווני או מהשולחני - אזי אין על המעביד יותר אחריות לשלם בעתו משום 'בל תלין'.

והנה בגמרא נחלקו האם יכול הפועל לחזור בו מהסכמתו לקבל את שכרו מיד החנווני, או שמא אינו יכול לחזור בו מכך.

שיטת רב ששת שאין העובד יכול עוד לחזור בו, ולרבה יכול לחזור בו. והלכה כרבה (שם).

דעת רבה שיכול לחזור בו "מדקתני אינו עובר עליו מעבר הוא דלא עבר, הא מיהדר הדר".

פי', בדברי המשנה רק נאמר ששוב אין בעל הבית/המעביד עובר על איסור של 'בל תלין' מאחר והעביר את חובו לאחרים.

אך מאחר ולא נזכר ענין החזרה, משמעות הדברים היא כי עדיין שמורה הזכות לפועל לחזור בו מהסכמתו לקבל את שכרו מיד החנווני ולא מיד בעל הבית בעצמו, ויכול הוא לדרוש מבעל הבית שישלם לו בעצמו.

ונחלקו הראשונים (ראה בדברי התוספות שם ד"ה 'חוזר') במה דברים אמורים.

האם מיירי גם כאשר החנווני אינו חוזר בו מהסכמתו לשלם את שכרו של העובד אלא עדיין עומד במילתו ומסכים לשלם את שכר הפועל (ואכ"מ אימתי והאם יכול החנווני לחזור בו מהסכמתו לשלם את שכרו של העובד).

האם גם אז שיטת רבה כי יכול העובד לחזור בו ולומר שאינו רוצה לקבל את שכרו מיד החנווני אלא דוקא מיד בעל הבית?

(המשך בעמוד ג)

קו ההלכה

ביטול שכירות דירה

שאלה:

אנו תושבי ארה"ב, סיכמנו עם בעל דירה בארץ ישראל על שכירות הדירה שלו לשנה, ואף שילמנו שכירות של חודש אחד, כנהוג. לצערינו, לפני שהגיע זמן תחילת השכירות בנינו חלה ל"ע, ומסתבר שלא נוכל כלל לעלות לא"י ולגור בדירה בזמן השכירות. התקשרנו לבעל הדירה להודיע על הביטול עקב המצב, וביקשנו ממנו שיחזיר לנו את התשלום ששילמנו כבר על החודש הראשון, אך הוא טוען שהוא אינו צריך להחזיר את המקדמה, ואדרבה, אם לא ימצא שוכר אחר שישכור במקומינו, אנו חייבים לשלם לו את השכירות למשך כל השנה. מי צודק?

תשובה:

עקרונית, ברגע שנעשה 'קנין שכירות', שני הצדדים אינם יכולים לחזור בהם, והשוכר חייב לשלם על כל תקופת השכירות, גם אם הוא אינו רוצה לגור בדירה. תשלום חלק מדמי השכירות, נחשב 'קנין שכירות' על כל התקופה (חו"מ סי' קצה סעיף ט ברמ"א, וע' מנחת פתים סי' שטו, א. אמנם אם הדרך באותו מקום שבכל שכירות חותמים על חוזה בכתב, אזי הקנין הוא רק לאחר החתימה על החוזה. עי' סי' קצ סעיף ז, וסי' קצה סמ"ע סק"כ). [במקרה שישנו שוכר חליפי המעוניין לשכור את הדירה, הדין שונה, ונתבאר בגליון קסא].

אמנם במקרה שהשוכר נאלץ לבטל את השכירות מחמת אונס (אילוץ שאינו בשליטתו), יש בזה מחלוקת הפוסקים, כדלהלן.

ישנה מחלוקת ראשונים בהגדרתה של 'שכירות', יש אומרים שהיא כקניה גמורה לזמן, וממילא התשלום הוא ככל תשלום דמי מקח (שו"ת הרשב"א ח"ב סי' שכח), ויש אומרים שהשכירות אינה אלא התחייבות הדדית בין שני הצדדים, המשכיר מתחייב לתת לשוכר להשתמש במושכר, והשוכר מתחייב לשלם על כך (תוס' ב"מ נ"ו ע"ב ד"ה והאי, ש"ך סי' של"ד סק"ב).

לדעת כמה אחרונים, אחת מההשלכות של המחלוקת הנ"ל היא במקרה שהשוכר לא יכול להשתמש במושכר מחמת אונס, שאם השכירות היא כקניה, השוכר חייב לשלם על כל התקופה, שהרי זה דומה למי שקנה בית, אך לא הספיק לגור בו כגון שנאנס או מת, שבמקרה כזה בוודאי שהוא או יורשיו חייבים לשלם את דמי הקניה (חו"מ סי' שלד סעיף א ברמ"א). אך אם השכירות היא רק התחייבות, יש מקום לומר שההתחייבות בטלה במקרה של אונס (המחנה אפרים שכירות סי' ה' כתב שנפקא מינה זו היא בכל אונס. אך יש הסוברים שזה דוקא במקרה שהשוכר מת, עי' ערוך השלחן סי' של"ד סעי' יב, גלי הים סי' ל"ח, ופתחי חושן שכירות פ"ו הע' כ"ד). ויש אחרונים הסוברים שאף לשיטות ששכירות היא קנין, מכל מקום במקרה של אונס בטל הקנין, והשוכר פטור מלשלם על שאר תקופת השכירות (ש"ך סי' שלד סק"ב, ומסקנת המחנא"פ שם. אך ראה שו"ת צמח צדק חו"מ סי' מ"ה, ומנחת פתים סי' שלד, א).

יש לציין, ש'אונס' הוא רק דבר ששני הצדדים לא העלו על דעתם שיקרה, אך אם השוכר ידע שישנה אפשרות שהוא לא יוכל לגור בדירה, אך המשכיר לא ידע על האפשרות הזו, היה על השוכר להתנות שבמקרה כזה השכירות תתבטל, ואם לא התנה - הוא חייב לשלם על כל תקופת השכירות (סי' שלד סעי' א).

לפי מה שנתבאר, שישנה מחלוקת אם השוכר צריך לשלם על כל תקופת השכירות כשנאנס, כתבו הפוסקים שמספק אי אפשר לחייב את השוכר לשלם. עם זאת, אם השוכר כבר שילם מקדמה, אין השוכר יכול לתבוע את המשכיר להחזיר לו את מה שכבר שילם, אם משום שהמשכיר 'מוחזק' בכסף הזה, והמוציא מחבירו עליו הראיה, ואם משום שדעת בני אדם שהמקדמה לא תוחזר אף במקרה של ביטול מוצדק (ש"ך שם, וראה ערך ש"י).

לענינינו, מחלת הילד נחשבת כאונס של השוכר (ראה סי' שלג סעי' ה ברמ"א. ולגבי שאר אומדנות, עי' סי' ר"ז סעי' ד'-ה', שו"ת הרשב"א ח"ב סי' שכ"ח, טור סי' ר"ל, ונתיבות המשפט סי' שי"ב סק"ז), ולכן אם לא ידעו השוכרים בזמן קנין השכירות על המחלה, הרי הם רשאים לבטל את השכירות, ואינם צריכים לשלם על כל התקופה. אך לעומת זאת, לא יוכלו לתבוע מהמשכיר את המקדמה שכבר שילמו.

מעשה שהיה

הפוסקים נחלקו להלכה בכך (ראה שלחן ערוך ורמ"א - חושן משפט, סימן קכ"ו סעיף ב' ובסמ"ע ובש"ך שם).

להלכה הכריע הרמ"א כשיטה המתירה לפועל לחזור בו ואף אם לא חזר בו החנווני (וראה באהבת חסד פרק י' סעיף ו').

יוצא איפוא כי מותר לפועל לחזור בו ואף שהחנווני לא חזר בו, אלא שאין המעביד עובר משום 'בל תלין' ואף לאחר חזרת הפועל מהסכמתו לקבל את שכרו מיד החנווני.

טעם הדבר לכך ששוב אין המעביד עובר משום 'בל תלין' ואף שכבר הפועל אינו נוטל את שכרו מהחנווני, הוא משום שכבר ניתק ממנו האיסור לשעה אחת (באותה השעה שהסכים הפועל ליטול את שכרו מהחנויני או מהשולחני), שוב אינו חוזר עליו האיסור אף שעתה מחויב הוא בתשלומים בעצמו (ראה בלשון החפץ חיים הנ"ל בנתיב החסד סקי"ג).

לפי זה, רצה החפץ חיים לחדש הלכה שאף בנידון כדידן, שהמעביד לא היו לו מעות ונתרצה הפועל להמתין למעותיו (שאז אין המעביד עובר על איסור בל תלין בהמתנה למעות), אף אם לאחר מכן נזדמנו לו למעביד מעות - מכל מקום שוב אינו עובר ב'בל תלין' ואינו חייב להתאמץ ולשלם לפועל בתוך הזמן.

אמנם, במסקנת דבריו כותב החפץ חיים כי שמא בכהאי גוונא אין זה נקרא שהלאו 'ניתק' ועל כן ברגע שנזדמנו לו מעות עליו לפרוע לפועל באם זה עדיין בתוך עונתו.

© כל הזכויות שמורות לBHI מכון לחושן משפט ובית הוראה עץ חיים

לקבלת הגליון במייל:
mm@businesshalacha.com

לדיני תורה, שאלות בדיני ממונות, ריבית, צוואות, דיני מקח וממכר בשבת ויו"ט, או לכל ענין הקשור לגליון אפשר להתקשר:
BHI | 1937 Ocean | Brooklyn, NY 11230 | 877-845-8455
| ask@businesshalacha.com | www.businesshalacha.com

הדפסה והפצה ע"י הוצאה לאור צוף - נתן פלדמן
טלפון: 02-6504055 דוא"ל: zuf@zuf.co.il

הקלדה | עריכה | הגהה | עימוד | הדפסה | הפצה

משיעוריו הנפלאים של מורנו
הגאון רבי גרשון מלצר שליט"א
על חלק יור"ד שבשו"ע

גליון מס' 162

שיעורי דעה

הלכה | מוסר | מידות

סימן רנג ההולך ממקום למקום וכלו מעותיו

עשיר הנמצא בדרכים וכלו מעותיו דינו כעני

הובא **במשנה** (פאה פ"ה מ"ד) בעל הבית שהיה עובר ממקום למקום, וצריך ליטול לקט שכחה ופאה ומעשר עני, יטול וכשיחזור לביתו ישלם דברי ר' אליעזר, וחכמים אומרים עני היה באותה שעה. דהיינו לפי חכמים כשיחזור לא יצטרך לשלם!

ואמנם, **הרמב"ם** (פיהמ"ש שם) 'הוצרך בדרך ללקט שכחה ופאה והיה בעל הון לא יתחייב לשלם כשיגיע אלא במדת חסידות'.

וכתב עוד **במלאכת שלמה** (שם) 'לא קתני וחכמים פוטרים, וכו', ולכן עשיר שאכל לקט שכחה ופאה חייב לצאת ידי שמים אם חסיד הוא, אבל בדיינין אין יכולין להוציא מידו, וכו'.

וכתב רבינו ירוחם דלאו דוקא נטל מקופה של צדקה, אלא אפילו מאדם בעלמא שפרנסו דרך חסד, כיון שלא היה לו נכסים באותה שעה, אמנם אם היו לו נכסים או קרקעות - אפילו ביד אחר, חייב לשלם אם חבירו תובעו, זולתי ביתום עני, עכ"ל.

ומאידך, **הר"ן** (חולין קל:) וז"ל: 'ורבנן בתרתי פליגי אדרבי אליעזר דבעני באותה שעה פטור לגמרי ואפילו מדת חסידות אין כאן. ובעשיר אף על פי שעשה שלא כהוגן אינו משלם בדיינין אלא נותן משום מדת חסידות'.

וכן הקשה **רבי עקיבא איגר** (בתוספות הגרעק"א שם) על דברי הרמב"ם והמלאכת שלמה הנ"ל: 'ותמיה לי טובא, הא להדיא איתא בגמרא (חולין קל:) וכו', דעני היה באותה שעה מהני לפוטרו גם ממידת חסידות, וצ"ע'. (ויעויין שם בתפארת ישראל בועז סק"ז).

וכ"כ **רבינו הגר"א** (שנות אליהו הארוך פאה פ"ה מ"ד) 'וזה דוקא באם שהיה עשיר היה צריך לשלם ממדת חסידות ועכשיו שהיה עני באותו שעה אין צריך לשלם אפילו מכח מדת חסידות. (הוא מוכח מחולין קל:).

מבאר **מרן החתם סופר** (בחידושיו חולין קל:) וז"ל: טעם פלוגתתן, דלכו"ע עני הוא באותו שעה, ומותר ליטול, אך רבי אליעזר ס"ל דאיננו עני אלא לשעה, והוא צריך להלואה ולא למתנה, ע"כ לא יטול אלא בתורת הלואה לא לשם מתנה, וע"כ ישלם אח"כ. ורבנן ס"ל כיון שהותר ליטול הותר, כי היכי דמי שיש לו מאתיים זוז חסר דינר, וכו', כיון שהותר לצורך דינר הותר לגמרי, ה"נ דכוותיה.

השולחן ערוך (סי' רנג ס"ד) פסק כחכמים: בעל הבית ההולך ממקום למקום וכלו מעותיו בדרך ואין לו מה יאכל, יטול צדקה, וכשיחזור לביתו אינו חייב (לשלם) דהוה ליה כעני והעשיר דאינו חייב לשלם (טור).

אם יש באפשרותו ללוות כסף

וכתב הגר"ח וואלוז'ין זיע"א (הגר"א) והחליט בפשיטות דהעובר ממקום למקום מחויב ללוות אם ימצא, דאם מוצא מי שילוונו לא מקרי עני באותה שעה' עכ"ל.

וכ"כ **הערוך השולחן** (שם סי"א) ודע שהדבר פשוט שאם זה הבעה"ב העובר ממקום למקום ביכולתו ללוות שאסור לו לקבל צדקה (וכן ראיתי בשם הגר"א בס' חוט המשולש סוף סי' יז).

ובספר **חידושי הראי"ם** (ר' אברהם ישראל משה מחרקוב על הירושלמי סוף פאה) הביא את דברי הגר"א, ובסוף דבריו הביא שמרן הגרי"ז אמר שהגר"ח וואלוז'ין לא שאל לגבי עני רגיל, שהוא ודאי אינו חייב ללוות, ומותר לו ליטול מהצדקה, וכל הספק היה לגבי עשיר שיש לו כסף, וכגון בעה"ב שהיה עובר ממקום למקום, וכו', ועל זה הכריע הגר"א דלא מיקרי עני.

וכתב השל"ה (שער האותיות אות קו"ף קכד) דעני שיש לו חובות אצל האחר, נמצא שאינו עני. ואין לומר, דמאחר שאין עתה זמן הפרעון, הוא עני באותה שעה, זה אינו כלום, דאטו אם יהיה לו תרקבי דדינרא בחובות, יחשב לעני, ולא שייך לומר זה אלא מי שהוא בדרך ולא יוכל להמציא מעות, כדברי המש' בפאה, וכו', אבל מי שהוא בביתו ויכול להמציא מעות על סמך שיש לו, או למכור החובות בפחות משוויין, זהו עשיר. ודברתי מזה עם גדולי חכמי ההוראה, והסכימו לדברי, עכ"ל.

וכתב **הגר"מ פיינשטיין זצ"ל** (שו"ת אגרות משה יו"ד ח"ד סי' לז) פשוט דהוא דווקא כשעבר ממקום למקום שאין מכירין אותו שלא שייך שילווהו שם, אבל כשהוא במקומו, ויש לו עסק שמרוויח בו שנזדמן שהוצרך למעות, שרובא דרובא אינשי משיגין ללוות - לכל הפחות במשכון, מסתבר שלא שייך להחשיבו עני אף לא לאותה שעה ואינו יכול ליטול צדקה, עכ"ל.

מבואר שעשיר הנמצא בדרכים ונקלע למצוקה כלכלית ואין באפשרותו לקנות אוכל וכדו', ואינו יכול להלוות או למכור מחפציו, מותר לו ליטול לקט שכחה ופאה וכן מעשר עני, לפי שהוא עני באותה שעה, וכתב הר"ש מסיריליאו (על הירושלמי פאה) דאפילו עשיר שיש לו מאתיים זוז אלא שהשקיע את כספו בפרקמטיא, ולפי הגר"א והגרעק"א כשחוזר לביתו אינו מחוייב להחזיר אפילו במידת חסידות!

עשיר בדרכים ונטל מקופת מעשר כספים האם חייב להחזיר

כתב **מרן החתם סופר** (בחידושיו חולין קלא.) וז"ל: 'מעשר כספים שנוהגים להפריש מריוח נכסיו אי אכלן או הזיקו - חייב לשלם, בשלמא לקט וכו' מה שאכל אכל, אבל מה שהפריש מריוח נכסיו לאו אהנהו זוזי דוקא חל חיוב מעשר, אלא עשירית ריוח נכסיו, ואי לא יתן היום יתן למחר, וכו', (ויש לציין את ההלכה שיכול ליתן המעשר כספים ע"פ חשבון של פעם בחצי שנה או שנה ועי' פתחי תשובה סי' רמט) ואי לא הני זוזי יתן אחרים תחתיהם, א"כ לעולם הוה בעיניהו.

ולפ"ז בעה"ב העובר ממקום למקום ונטל מקופת מעשר כספים מודו רבנן לר"א כשיחזור ישלם דלא פליגי אלא במתנת עניים דכשאכלן באיסור פטור מדינא, א"כ כשאכלן בהיתר פטור לגמרי, משא"כ במעשר כספים וכדומה, באכלן באיסור ישלם מדינא, עכ"ל. והביאו **השבט הלוי** (שו"ת ח"ב סי' קכה) ופסק כן להלכה.

עשיר בדרכים ונקלע למצוקה כמה נותנים לו?

הבאנו לעיל שעני שאין לו מאתיים זוז יכול ליטול אפילו אלף זוז, וכן פסק החתם סופר (חולין קל:) שכיון שהוא נחשב כעת לעני, יוכל ליטול אפילו אלף זוז ממעשר עני, ולא רק לפי צרכיו! וכ"כ **הגר"ח קנייבסקי זצ"ל** (דרך אמונה מתנ"ע ס"ק קו). ומאידך, **בקהילות יעקב** (ב"ק סי' הד"ה אולם) כתב דפשוט שאין נותנים לו אלא כפי צרכו באותה שעה.

להארות או להערות: חיים פרובין 0527688072 או בדוא"ל shiuryrgm@gmail.com

לתוכן

פניני הלכה

חידושי הלכה

מראשי ורבני חבורות **בישיבת מיר**

גליון מספר 376

פרשת ויצא

תשפ"ז

קדימת הכנסת אורחים לתלמוד תורה ♦ הרב אורי יצחקי

הוציא את חבירו בברכות התורה והפסיק בדיבור בין הברכה ללימוד ♦

אמירת דבר בשם אומרו במראה מקום ♦ הרב אברהם זנגר

לחמניות שנילושו במי פירות האם ברכתם מזונות ♦ הרב משה מרדכי כהן

דיבר תוך כדי שמיעת ברכה מחבירו אם חשוב הפסק ♦ הרב זאב פראנק

לשון הרע כשהקדים להתרעם על עצמו ♦ הרב אליסף פרלמן

הרב אורי יצחקי

קדימת הכנסת אורחים לתלמוד תורה

א. כתיב בפרשת וירא (י"ח א'-ג') וַיֵּרָא אֵלָיו ה' בְּאֵלֹנֵי מַמְרֵא וְהוּא יֹשֵׁב פֶּתַח הָאֹהֶל כְּחֹם הַיּוֹם: וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים נִצָּבִים עָלָיו וַיַּרְא וַיָּרָץ לִקְרָאתָם מִפֶּתַח הָאֹהֶל וַיִּשְׁתַּחוּ אָרְצָה, וַיֹּאמַר ה' אִם נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אַל נָא תַּעֲבֹר מֵעַל עַבְדֶּךָ, ע"כ, ובשבת פרק מפנין דף קכ"ז סוע"א: אמר רב יהודה אמר רב גדולה הכנסת אורחין מהקבלת פני שכינה דכתיב ויאמר ה' אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבר וגו', ע"כ. וצ"ע מאי נפק"מ ממאמר זה.

הנה משמע מהפסוקים שאאע"ה היה עומד כבר באמצע הקבלת פני שכינה כשנזדמנו לו האורחים, והשתא אי נימא דהנפק"מ מהמאמר הוא לדיני קדימה א"כ הוא נגד הדין דקימ"ל דעוסק במצוה פטור מן המצוה, ואין מעבירים על המצות.

ב. ולכאורה יש להוכיח כן מגוף הסוגיא, דלעיל ממאמר זה אמרו שם בגמרא שבת - אמר רבי יוחנן גדולה הכנסת אורחין כהשכמת בית המדרש דקתני מפני האורחין ומפני בטול בית המדרש, ורב דימי מנהרדעא אמר יותר מהשכמת בית המדרש דקתני מפני האורחין והדר ומפני בטול בית המדרש, ע"כ, ולכאורה השכמת ביהמ"ד היינו מצות ת"ת ובזה לכאורה פשיטא שלא שייך כלל דיני קדימה, דממ"נ אם אפשר לעשות הכנסת אורחים ע"י אחרים אין מצות ת"ת נדחית מפני שום מצוה, ואם א"א לעשות ע"י אחרים הרי ודאי נדחית, ומאי קמ"ל כאן דהכנסת אורחים גדולה ממצות ת"ת.

ואכן ראיתי בהערות הגרי"ש אלישיב צ"ל בשבת שם על מאמר הגמרא - אר"י גדולה הכנסת אורחין כהשכמת בית המדרש וז"ל: **והיינו מצות ת"ת** [וכדמוכח מאמי דמייתי עלה מביטול ביה"מ], ומאי דקאמר השכמת בית המדרש כוונתו דאפי' במקום דאיכא מעלת השכמה ג"כ [בנוסף לעצם מצות ת"ת] חשובה ג"כ הכנסת אורחין כוותה. והא דתנן פ"ק דפאה דתלמוד תורה כנגד כולם, (והכנסת אורחים נמי בכלל), היינו לגבי השכר, **אבל לגבי החביבות אמרי' בסוגיין דהכנסת אורחין חשובה כת"ת**. עכ"ל. הרי שמפרש דתוכן המאמר לענין חביבות. וצ"ע מאי נפק"מ מחביבות זו.

ג. וראיתי לנצי"ב בהעמק דבר שמפרש את המאמר השני לענין קדימה, וכתב שהקבלת פני שכינה היא מ"ע ואהבת את ה', והטעם שהכנסת אורחים קודמת משום שאהבת ה' היא מצוה שאין לה זמן קבוע. וכן ראיתי למרן זצ"ל באילת השחר עה"ת ובגמרא כאן שכתב דנ"מ **למי שהולך לעשות קדוש לבנה שהוא כקבלת פני שכינה** (סנהדרין מ"ב א'), **ואם בא לפניו אורח יניח הקדוש לבנה לזמן מאוחר יותר ויכניס קודם האורח**, ע"כ. למדנו מדבריהם דבאמת המאמר הוזכר לדיני קדימה!!!

אך צ"ע איך יפרשו את המאמר הראשון שמעמיד הכנסת אורחים נגד ת"ת, דממ"נ אם אי אפשר להכנסת האורחים להיעשות ע"י אחרים פשיטא שקודמת לת"ת ואם אפשר אמאי דוחה לת"ת.

ד. שו"ר בספר חפץ חיים - אהבת חסד חלק ג' - בהג"ה [על מאמר הגמרא הנ"ל] וז"ל: **והנה לפ"ז אם השכים לילך לבה"מ ונזדמן לו אורחים מוטב יותר שיתעסק במצוה זו, ונראה דה"מ כשאין לו בביתו מי שיקבלם כהוגן [ולפעמים אם האורחים הם נכבדים ביותר נכון שהוא בעצמו ישמש לפניהם לכבודם] דאל"ה הלא ק"ל בי"ד סימן רמ"ו דאם נזדמן לפניו מצוה כשהוא עוסק בת"ת ותוכל המצוה להעשות ע"י אחרים אין מבטלין מת"ת וכו' עי"ש שהארין.**

אך בפשוטו דברי מרנא הח"ח תמוהים מאוד, דאם מיירי שא"א לעשות ע"י אחרים מאי קמ"ל בזה הלא גמרא ערוכה היא וכמו שהאריך בזה בעצמו, וביותר דא"כ אין שום מעלה להכנסת אורחים, ובכל הסוגיא משמע שבאו להפליג בגודל מצות הכנסת אורחים, וביותר אמאי אמרו **דגדולה** הכנסת אורחים יותר מת"ת, והלא גם אם היא **קטנה** ממנה נמי דחי היכא דא"א לעשות ע"י אחרים, וצע"ג. [וראיתי שנשאל ע"ז מרן הגרח"ק זצ"ל והשיב – הכוונה ששכרה גדול, עיין תוס' ברכות דף י' ע"ב ד"ה גדול, ע"כ, ולענ"ד אין בזה כדי לישב את דברי הח"ח שהרי משמע שהוא למד את דינו מהמאמר עצמו, שכתב וז"ל: והנה **לפ"ז** אם השכים לילך לבה"מ וכו', ולהנ"ל אין לזה שייכות כלל עם תוכן המאמר דהא בגמרא משמע להדיא דמשום שגדולה הכנסת אורחים לכן נולד הדין קדימה לפי הח"ח].

ה. וראיתי מי שכתב שמצות ת"ת לדברי הכל גדולה מהכנסת אורחים, שהרי שנינו תלמוד תורה כנגד כולם, והשכמת בית המדרש האמורה כאן לא נתכוונו בה לעצם הלימוד אלא ההבדל שבין לימוד ביחיד ללימוד באספת חכמים בבית המדרש (עיין יעקב לע"י שבת שם), או שהשכמת ביהמ"ד פירושה ההושבה בבהמ"ד, היינו איסוף התלמידים לבוא לבהמ"ד (הגהות הריעב"ץ שם, ועי' רש"י שבת קיח: ד"ה ממושיבי ביהמ"ד).

עוד י"ל דאפת"ל דמצות ת"ת עצמה גדולה מכל המצות, אך זהו כשהתחיל בלימוד, אך ההליכה לביהמ"ד אע"פ שהיא חלק מהמצוה, אין בה את החומר של מצות ת"ת עצמה לענין קדימה, אע"פ שבעלמא גם ההולך לדבר מצוה נידון כבר כעושה מצוה כמבואר במשנה וגמרא פסחים וסוכה ועוד, אך לגבי קדימת ת"ת לכל המצות יש לומר דאין ההליכה בכלל, ונפק"מ לדינא דההולך ללמוד ונזדמנה לידו מצות הכנסת אורחים, אע"פ שאפשר לקיימה ע"י אחרים, כיון שהוא חפץ במצוה יקרה זו מותר לו לשנות דרכו לעסוק בהכנסת אורחים בעצמו אע"פ שע"ז יתבטל מת"ת.

וכעין זה ראיתי בספר מנחת אשר בפרשתן שכתב דעד כאן לא אמרו גדולה הכנסת אורחים אלא יותר **מהשכמת בית המדרש** אבל **לא אמרו שהיא גדולה מת"ת**, דמצוה מסויימת היא להשכים ולהעריב לבית המדרש והכנסת אורחים גדולה ממצוה זו, אבל זו פשיטא לן דמצות ת"ת לכשעצמה ודאי גדולה מהכנסת אורחים כשם שהיא גדולה מכל שאר מצוות התורה, עכ"ל.

ו. אך ראיתי להגאון האדר"ת ז"ל בספרו עובר אורח (סי' ס"ט) שכתב וז"ל: ביום ו' עש"ק וירא בא אלי הרב הגאון מורנו הרב בארנשטיין ז"י

הרב אב"ד קהילת טראב, ומצאני קורא בספר תורה בטלית ותפילין כמנהגי בעזה"י בכל ערב ש"ק, וביקשתיו לחכות עד אשר אגמור הפרשה שהייתי קרוב לסופה, ואחר זה היצר לי מאוד, ואמרתי לו אולי שגיתי, שהרי אמרו חז"ל [שבת קכ"ז, ע"א] גדולה הכנסת אורחים יותר מהקבלת פני שכינה, ונלמד מפרשה שבוע זאת [בראשית י"ח – ג'], אלא שחשבתי שאני עוסק בקריאה בהספר תורה בכוונה אולי ימצא בה טעות, א"כ היא לתא דמצות עשה דכתיבת ספר תורה, א"כ הוי ליה ככל עוסק במצוה שפטור מן המצוה, ואפילו עוסק בקלה פטור מן החמורה כברש"י בסוכה [כ"ה, ע"ב ד"ה שחל].

ויש לומר דהקבלת פני השכינה שאני [משאר מצוות], דהר"ל מצוה שאין לה שיעור וסוף כלל, דכמה שנים רצופים הר"ל מצוה, א"כ בכהאי גוונא יש לומר דמצות הכנסת אורחים קודמת [לה] דהר"ל מצוה עוברת, דלא שייך בזה לתת גבול עד שיפסוק, כיון שגם אחר זמן היא המצוה כבראשונה. עכ"ל. ובספר מנחת אשר שם הביאו וכתב עליו וז"ל: למדנו מדבריו שהוציא ממה שאמרו גדולה הכנסת אורחים יותר מהשכמת בית המדרש **דאכן הכנסת אורחים דוחה מצות ת"ת,** ע"כ, [כפי הנראה הבין כן מהסברא שחידש האדר"ת דמצוה עוברת קודמת לת"ת שאין לה שיעור וסוף כלל, ועיי"ש שסיים הגרא"ו שליט"א - אך אני את הנלענ"ד כתבתי לעיל דאין בזה כל הכרח, ע"כ].

ז. עוד נראה בזה דחביבות מצות הכנסת אורחים מהני להקדימה לשארי המצות, וכפשטות המאמר, ע"פ מה ששמעתי ממו"ר הגר"ח קמיל זצ"ל על דברי התוס' בדף ו' ע"א ד"ה נגמר [בסוגיא דעדל"ת], דהתוס' שם שו"ט בדין דחיה של עשה דכיבוד אב ואם, ומוכח בדבריהם שיש שני דיני דחיה, אחד דין דחיה מצד ההלכה הכללית של עדל"ת, ועוד סברא מצד חומר העשה, ואמר הרב זצ"ל **דעצם הענין של כיבוד או"א יש לו דיני דחיה וקדימה מלבד הכללים של דיני עשדל"ת** [ונפק"מ כתב בשעורי הגרא"ב פינקל זצ"ל בשם מרן הגר"נ פרצוביץ זצ"ל דדחי גם שלא בעידניה, עיי"ש בשעורי הגרנ"פ והגרא"ב פינקל שביבמות דף ו' שהאריכו ביסוד זה].

הנה שם במסקנת הסוגיא באמת לא מהני החומר של מצות כבוד או"א לענין שיהא לו דין קדימה על שאר המצות, אך זהו מהסברא המובאת שם בגמרא של "כולכם חייבים בכבודי", אבל עצם היסוד לא נדחה, ולפ"ז י"ל שבסוגין התחדש דמצד חשיבות וחביבות מצות הכנסת אורחים היא קודמת במעלה וקדימה למצות הקבלת פני שכינה.

אך צ"ע אם מחמת חביבות המצוה של הכנסת אורחים ישתנו גם הכללים של קדימת ת"ת למצות, שבזה לכאורה יש לנו כללים ברורים, וממ"נ אם אפשר לעשות ע"י אחרים או א"א, וצ"ע.

ח. והנראה בזה דרך חדשה שעל פיה **באופנים מסוימים** באמת ישתנו הכללים הנ"ל, ויתבאר בהקדם מה שש"ט כל גדולי המפרשים בגדר החיוב של ת"ת אם הוא חיוב תמידי או שמעיקר הדין יוצא בק"ש שחרית וערבית, וידועה שיטת הגר"א בספר שנות אליהו שמצות ת"ת היא מצוה שאין לה גבול וכל רגע שאדם יכול ללמוד מחויב בלימוד ואם מבטלו עובר על איסור ביטול תורה, ואין היתר רק במצוה עוברת שאינה יכולה להיעשות ע"י אחרים, וגם צורכי הגוף והפרנסה לא הותרו אלא משום דנחשבים כמצוה עוברת שאינה יכולה להיעשות ע"י אחרים, ומרנא הח"ח בפתיחה לספר ח"ח בעשין י"ב העתיק להלכה את דברי הגר"א בזה.

אבל ידוע שיש משמעות בראשונים בנדרים דף ח' ומנחות דף צ"ט שלא כשיטה זו, ועמד בכ"ז מרן המשך חכמה באור שמח הלכות ת"ת פרק א' הלכה ב', וז"ל: ונמצא מצוות ת"ת אשר בוודאי אם יבקש האדם טרף ומזון בכ"ז אינו נחשב למפריע מצוות ת"ת, ואספת דגניך כתיב (דברים יא, יד), **וכן למשל אדם חלוש המזג, וכן כל אחד לפי ההכרחיות שלפי הרגלו, וכן לפי טוהר נפשו של אדם, כי אינו דומה בחיוב ת"ת האיש אשר נפשו מרגשת בשכלה הזך ונקשרה בעבותות אהבה לתלמוד תורה, לאיש אשר כוחות נפשו נרפים ועצלים, לכן איך היה מחוק הבורא לחוק חיוב ת"ת לכל ישראל, ונתן תורת כ"א בידו, ואין לאל יד האנושי ליתן המדה האמיתית לזה,** לכן באו חכמים ופירשו לנו גדר מרכזן האמיתי של ת"ת, ק"ש בשחרית, ק"ש בערבית, קים והגית בה יומם ולילה (מנחות צט, ב), כיון שלומד קבלת המצווה ואזהרתה בשחרית ובערבית כבר קיים מצוותה, אולם יתר מזה הוא בכללי המצוות אשר נבדלו ונפרדו בזה **כל איש לפי ערכו ומהותו, והיא כמו הסר מן המדות המגונות אשר נפרדו זה מזה, ובוודאי צריך להתעצם בה האדם בכל יכלתו, כי כפלה התורה הרבה פעמים ענין למודה, וצריך האדם להלהיב נפשו לשקוד על דלתותיה, כאשר הרבו לדבר בזה הספרים הקדושים,** ולכן אמר (שמות יח, כ) והזהרת אתהם את החוקים ואת התורות, **ודבר השווה לכולם והודעת כו' ילכו בה ואת כו' אשר יעשון, שבזה אינו שוה, רק כל אחד לפי מה שהוא אדם,** עכ"ל, עיי"ש שהאריך עוד טובא.

ט. הנה לכאורה עולה מדברי האור שמח חידוש מרעיש עולמות, ואע"פ שלא ראיתי מעירים כן אך לכאורה הדברים מוכרחים מצד עצמם [לפי [illegible] מדברי האו"ש], והוא שהכלל הידוע שכל מצוה עוברת שיכולה להיעשות ע"י אחרים אין ת"ת נדחה מפניה, לא נאמרה אלא למי שקורא אותו האור שמח "האיש אשר נפשו מרגשת בשכלה הזך ונקשרה בעבותות אהבה לתלמוד תורה", אבל "אדם חלוש המזג, אשר כוחות נפשו נרפים ועצלים", לא נאמר לגביו הכלל הנ"ל, ולא מיבעיא אם עדין לא התחיל ללמוד והזדמנה לפניו מצוה שהוא חושק בה יותר מת"ת ולפי טבעו וכוחות נפשו הוא נמשך אליה יותר מת"ת, דודאי א"א לחייבו להקדים ת"ת למצוה זו, שהרי לכאורה לפי האור שמח אפילו לא יעשה את המצוה אינו מחויב בת"ת לפי מזגו וכוחות נפשו, אלא אפילו מי שכבר עוסק בלימוד, אם נזדמנה לפיו מצוה גדולה וחשובה שהוא נמשך אליה וחפץ לעשותה יותר מת"ת, נמי יוכל להניח את הלימוד ולפנות לעשית המצוה שחפץ בה יותר, כיון שגם בעת לימודו אינה בבחינה הרוממה של האיש אשר נפשו מרגשת בשכלה הזך ונקשרה בעבותות אהבה לתלמוד תורה, וכל מה שעוסק בלימוד הוא משום שעדיף לו הלימוד מהבטלה.

ואין לדחות דהא אם כבר התחיל לעסוק בת"ת הלא גם אם נחשיב ת"ת כשארי המצות הלא חזר הדין דעוסק במצוה פטור מן המצוה, ולכמה מגדולי הראשונים והפוסקים איסורא נמי איכא בהפסקה זו, לק"מ, דהנ"מ מצוה שיש לה קיצבה, אבל ת"ת שאין לה קיצבה מותר להפסיק ממנה [כסברת האדר"ת שהבאנו לעיל], ועוד דכיון בסופו של דבר יוצרך להפסיק מתלמודו כשיכלו כוחותיו הנפשיים לעמול בתורה ללא הפסק, ואיש זה הלא עומד במצב זה תדיר, וא"כ אין מניעה שיפסיק כבר עכשו כדי להרוויח את המצוה העומדת לפניו שחפץ בה מאוד.

י. אלא שאכתי צ"ע דאפילו אם נאמר שאין מחויב בת"ת יותר משארי המצות, אך כיון שעומדות לפניו שתי מצות – השכמת בהמ"ד והכנסת אורחים, יש לו לבחור בת"ת מצד גודל השכר שבה שהוא ודאי גדול יותר מכל המצות, וכבר אמרו חז"ל בגמרא מו"ק דף ט' ע"ב: הדר יתבי וקא מבעי להו כתיב יקרה היא מפנינים וכל חפציך לא ישוו בה הא חפצי שמים ישוו בה וכתיב וכל חפצים לא ישוו בה דאפילו חפצי שמים לא ישוו בה כאן במצוה שאפשר לעשותה על ידי אחרים כאן במצוה שאי אפשר לעשותה על ידי אחרים, ע"כ, ומנין לן להכריע ע"פ מה שנמשך יותר למצוה אחרת נגד מצוה שנאמר בה "וכל חפציך לא ישוו בה" אפילו חפצי שמים.

אך באמת לק"מ, דכבר הבאנו לעיל את דברי מרן הגרי"א זצ"ל ב"הערות" שהעיר על המאמר הנ"ל דגדולה הכנסת אורחין כהשכמת בית המדרש, מהא דתנן פ"ק דפאה דתלמוד תורה כנגד כולם, (והכנסת אורחים נמי בכלל), ותירץ דהיינו לגבי השכר, **אבל לגבי החביבות אמרי' בסוגיין דהכנסת אורחין חשובה כת"ת,** ע"כ, והקשינו דצ"ע מאי נפק"מ מחביבות זו, אבל לפי המתבאר התחדש במאמר הנ"ל הכרעה חדשה **דמצוה שיש לה חביבות גדולה קודמת למצוה ששכרה גדול.**

יא. אלא שלכאורה אם נקבל חידוש זה לכאורה א"צ למה שהעלינו מדברי האו"ש, ואפילו אם נחשב מחויב בת"ת בכל רגע שפנוי מצורכי הגוף ופרנסה כשיטת הגר"א והח"ח, נמי יהא הדין שמצוה חביבה קודמת למצות ת"ת אפילו אם יכולה המצוה החביבה להיעשות ע"י אחרים, ואע"פ שאם ישאל לנו האיש הלזה מה להקדים נאמר לו שכדאי לו להקדים ת"ת מחמת גודל השכר, אך אנן עסקינן מצד החיוב, ובזה העלינו דמותר לו להניח ת"ת לפנות לעסוק במצוה חביבה.

אלא שבאמת גם דברי מרן הגרי"א זצ"ל הם חידוש גדול, והיה מקום לומר שלא נאמר הקדמת מצוה חביבה ע"פ ת"ת רק אם אינו נחשב מחויב במצות ת"ת, דאז אין ההקדמה נקבעת רק מצד החשיבות וגודל השכר, אבל אם מחויב מן הדין במצות ת"ת לא אמרינן דמצוה חביבה תיקדום, ובפרט אם כבר עוסק במצות ת"ת, אבל לפי האו"ש יש מקום לכל הדברים הללו עכ"פ באיש אשר אינו מחויב בת"ת ונפטר בק"ש שחרית וערבית, דלגביו החביבות של מצות הכנסת אורחים מכריעה להקדימה אף לפני מצות ת"ת ואף שיכולה להיעשות ע"י אחרים אלא שהוא חפץ לקיימה בעצמו, ואף בעוסק בה עכשו, וכמושנת"ב.

יב. הנה פשיטא שלא באתי להמעיט ח"ו בגודל יקרת ערך מצות ת"ת, וודאי נאמנו עלינו דברי האו"ש שהיה בעצמו גדול השקדנים, **שבוודאי צריך להתעצם בה האדם בכל יכלתו, כי כפלה התורה הרבה פעמים ענין למודה, וצריך האדם להלהיב נפשו לשקוד על דלתותיה, כאשר הרבו לדבר בזה הספרים הקדושים,** וכל הדברים נאמרו באיש שעדין לא זכה להרגיש יקרת ערך לימוד התורה, ואין בכוחות נפשו לעסוק בה תדיר, ובזמנים אלו חידש האו"ש שאינו בגדר מחויב בת"ת, ולגבי איש כזה היה מקום להסתפק אם נזדמנה לו מצות הכנסת אורחים בעת שהולך לבית המדרש, אשר לולא הגמרא בשבת הנ"ל הי' מכריע לפי כללי המצות שת"ת קודם, ולפי הנ"ל התחדש שהכנסת אורחים קודמת **אע"פ שיכולה להיעשות ע"י אחרים** וכפשטות סתימת המאמר.

ואע"פ שכ"ז הוא דלא כְּפָסֵק הח"ח בספר אהבת חסד, הוא אזיל לשיטתו דס"ל כהגר"א דחיוב ת"ת **לכל אדם** הוא בכל רגע, והכללים של "אפשר לעשות ע"י אחרים וא"א לעשות" שייכים בכל אדם, אבל האו"ש פליג בזה, ולפי דרכו יש מקום למה שחידשנו.

לתוכן

הרב אברהם זנגר

הוציא את חבירו בברכות התורה והפסיק בדיבור בין הברכה ללימוד

מעשה באברך שאשתו עמדה ללדת ונתלוותה אליה לבית החולים ושהה שם כל הלילה, ולפנות בוקר נולד לו בן בשעטו"מ, ומיד הלך להתפלל במנין ותיקין בבית הכנסת של בית החולים, וכשראה את אחד מהמתפללים עומד לברך ברכות התורה ביקש ממנו מיד שיכוון להוציאו יד"ח, וההוא נענע לו בראשו, וכנראה הבין שנולד לו ילד, ולכן כשסיים לברך איחל לו מיד 'מזל טוב' לפני אמירת פסוקי 'ברכך וגו', והאברך אבי הבן לא השיב לו מיד אלא רק לאחר שאמר 'ברכך' וגו' כי אסור להפסיק בין הברכות לאמירת הפסוקים, ואח"כ שאל האברך האם יצא יד"ח בשמיעת הברכות, מאחר שהמברך הפסיק בדיבור בין הברכות לאמירת הפסוקים.

והנה הב"י (סי' מ"ז) כתב דנחלקו הראשונים אם הפסק מעכב בברכת התורה כמו בשאר ברכת המצוות וברכת הנהנין, ובשו"ע (סי' מ"ז ס"ט) פסק דאינו מעכב בדיעבד, ולכן אם הפסיק בדיבור בין הברכות לאמירת הפסוקים א"צ לברך שנית, והטעם ביאר המשנ"ב בשם המג"א 'לא דמי לכל הברכות שאסור להפסיק בין הברכה להמצוה, דשאני הכא דמצוה להגות יום ולילה וא"כ לעולם ליכא היסח הדעת', [וע"ע בב"י שביאר החילוק בתרי אנפי], אולם הב"ח חולק וס"ל דאין בזה פלוגתא בין הראשונים ולכו"ע מעכב ההפסק בדיעבד, וכ"כ המשנ"ב וז"ל; 'רוב האחרונים חולקין על המחבר וכו' וס"ל דדין ברכת התורה כמו בכל ברכת המצות או הנהנין דצריך לחזור ולברך אם הפסיק תיכף אחר הברכה אף אם יודע בבירור שלא הסיח דעתו, דכיון שלא התחיל עדיין בהמצוה אין לה אח"כ על מה לחול, וכן הסכים הפר"ח והגר"א וכן העתיק הח"א להלכה. ומ"מ נ"ל דכיון שיש פוסקים שסוברין דאין צריך לחזור ולברך, יותר טוב אם אירע לו שהפסיק אחר ברכת התורה שיכוין אח"כ בברכת אהבה רבה לצאת בזה ידי ברכת התורה וילמוד מעט תיכף אחר שסיים תפלתו' עכ"ל.

נמצא בניד"ד שהמברך שהפסיק בדיבור לא יצא יד"ח, אך יש לדון אם השומע יצא יד"ח, מאחר והשומע לא הפסיק בדיבור.

ולכאורה י"ל דהשומע יצא יד"ח, דאף אם המברך לא יצא יד"ח הרי יכול לברך כדי להוציא את חבירו מדין ערבות.

אם ברכות התורה כברכת הנהנין דאין בה ערבות

והנה בגליון עשר עטרות (צ"ה פ' האזינו, להגרח"מ הורביץ שליט"א אדמו"ר מדז'קוב) חידש דאין דין ערבות בברכות התורה משום דהוי כברכת הנהנין (עי' לבוש סי' מ"ז ס"ו וקה"י ברכות סי' כ"ב), אולם הוא חידוש גדול מאד לומר כן, ובספר תהלה לדוד (סי' ח' סק"ג) כתב עובדא בהגה"צ רבי לוי יצחק מברדיטשוב זצ"ל שהיה ניעור כל הלילה ורצה לברך ברכות התורה ולכן ביקש מאחד שישן שישמע ממנו הברכות ויצא ממנו יד"ח, והגרל"י זצ"ל בירך והוציאו, הרי שנקט דיש בזה דין ערבות, וכ"כ בשו"ת בית שלמה (או"ח סי' י"ד ד"ה ולפי זה צ"ל) ושו"ת האלף לך שלמה (סי' ל"ב), וכן משמע במשנ"ב (סי' ו' סק"י).

בירך על התפילין לעצמו ולחבירו והפסיק בדיבור

אולם יש לדון בזה מטעם אחר, דהנה כתב השדי חמד (אס"ד ערך הפסק מערכת ה' אות י') בשם שו"ת חקרי לב דהמברך על תפילין כדי להוציא את עצמו ואת חבירו והפסיק המברך בדיבור לאחר הברכה לא יצא חבירו בברכתו, והרחב אחרונים הביאו דבריו כמובא בשד"ח שם.

אך הביא השד"ח מכתב שכתב לו בעל התהלה לדוד, ובו תמה ע"ד החקרי לב, דבשלמא בברכת הנהנין אם הפסיק המברך בדיבור לא יצא חבירו, משום דקיי"ל יצא אינו מוציא, ואינו יכול להוציא את חבירו אא"כ הוא מברך לעצמו, ולכן אם לא חלה ברכתו אצל עצמו לא יצא בזה חבירו, אבל בברכת המצוות הלא קיי"ל יצא מוציא, ויכול להוציא את חבירו מדין ערבות אפי' אם אינו מברך לעצמו כלל, ומאי גרע אם התכוין לברך לעצמו ולבסוף לא הועילה לו ברכתו.

אמנם בספר ברכת הבית (שער כ"ה בהגהות שערי בינה סקכ"א) כתב בפשיטות כדעת החקרי לב וכתב לחלק, דאם התכוין לברך לעצמו ולבסוף לא הועילה לו ברכתו גרע מאילו נתכוין מתחילה לברך רק לחבירו, וז"ל; 'אם המברך בירך [ברכת המצוות] בשביל עצמו גם כן, אז כיון שהפסיק הוי ברכתו לבטלה וממילא לא יצאו השומעים בשמיעת ברכה לבטלה, אבל אם המברך כבר יצא ואינו מברך רק בשביל אחרים אף שהפסיק לא הוי ברכתו לבטלה דהא יצאו בברכתו האחרים ששמעו ומתחילה היה בשביל אחרים' עכ"ל.

בירך התוקע ולא יכול לתקוע אם חבירו התוקע במקומו חוזר ומברך

ומצאנו מקור לפלוגתא זו בדברי הב"י (סי' תקפ"ה) שדקדק מדברי הטור דאם התוקע בירך ולא עלה בידו לתקוע ולהלך התוקע משם ואחד מהשומעים תוקע במקומו, עליו לברך שנית כיון שהברכה לא עלתה למברך בעצמו, ותמוה דהא יכול להוציאו מדין ערבות אף אם אינו מברך כלל לעצמו, ומאי גרע אם התכוין לברך לעצמו ולבסוף לא הועילה לו ברכתו[1].

אכן דעת הטור והב"י נראה דס"ל כד' החקרי לב, דכל היכא דמברך לחובת עצמו, אם נתקלקלה הברכה אצל המברך לא יצא השומע.

ובביאור הדבר כתב בספר משאת המלך (מועדים ר"ה סי' ו' סק"ב) דאף שיכול להוציא את חבירו מדין ערבות גם אם אינו מוציא בזה את עצמו, אבל מ"מ צריך לכוין לכך שמברך לחבירו מדין ערבות, אבל באופן שמברך לעצמו, הרי חבירו יוצא ממנו יד"ח מדין שומע כעונה גם בלא דין ערבות, כמו בברכת הנהנין, וא"כ אינו מכוין להוציא את חבירו מדין ערבות, ועל כן אם אח"כ נתקלקלה הברכה לגבי המברך, לא יצא חבירו יד"ח.

בגדר דין יצא מוציא - שליחות או שומע כעונה

ויש להוסיף בביאור הדברים עפמש"כ בספר בנין אפרים (סי' ו' להג"ר אפרים בורדיאנסקי זצ"ל) דדין שומע כעונה ודין ערבות ב' ענינים שונים הם וחלוקים ביסוד דינם, דהמוציא את חבירו מדין ערבות הרי זה כעין דין שליחות דאמירתו מתייחסת לשומע, אולם דין שומע כעונה אינו ענין לדין שליחות אלא דיוצא יד"ח באמירת המברך, וכל' הפמ"ג (פתיחה כוללת ח"ג סי' כ"ח) 'והנה במצוות אחד מוציא חבירו וכו' הוא מטעם שליחות וכו' וכל היכא דשליח לאו בר חיובא הוא לא שייך ביה תורת שליחות וכו' וא"כ קשיא קטן דלאו בר שליחות הוא אמאי באכל האב שיעורא דרבנן מוציא בן לאביו וכו' וי"ל דשומע כעונה' עכ"ל. [ולפי דבריו עולה דקטן אינו יכול להוציא קטן אחר מדין ערבות, כי קטן לאו בר שליחות הוא, ונחלקו בזה האחרונים ואכ"מ]. וכעי"ז כתב בחידושי רא"ל מאלין (סי' ה') ע"ש. ולפ"ז מבואר היטב היסוד הנ"ל דצריך לכוין להוציא את חבירו מדין ערבות ולא מדין שומע כעונה.

ולפ"ז גם בניד"ד הוא כן, דאם לא יצא המברך יד"ח בברכות התורה, גם השומע לא יצא יד"ח.

דין נפל הפרי מידו בברכת התורה

אלא דבאמת מצאנו ביאור אחד בדין זה בחידושי הגהות על הטור בשם מהר"ל מלובלין (מהרל"ח), והובאו דבריו בב"ח ומאמ"ר שם, דכל שמברך לחובת עצמו לא נפטר חבירו אלא בגררא דידיה, ולכן אם הברכה לא חלה אצל עצמו לא חלה אצל חבירו, ודימה זאת למברך על פרי ע"ד לפטור פרי נוסף ולאחר הברכה נפל הפרי מידו, דלדעת השו"ע (סי' ר"ו ס"ו) יצאה ברכתו לבטלה הואיל ועיקר הברכה חלה על הפרי הראשון, והשני נפטר רק בגררא של הראשון. וכן מצאנו בשו"ע (סי' ק"מ ס"ג) לענין קריאת התורה, דאם בירך ע"ד לקרא פרשה אחת ונתברר שצריך לקרא פרשה אחרת חוזר ומברך, ודין זה נלמד מהשו"ע הנ"ל לגבי פירות, עכת"ד, והפרישה (סי' תקפ"ה סק"א) ציין לדבריו וכתב שהדברים נכונים[2].

---

[1] והנה באמת הב"י השיג על הטור דודאי יצא בזה השני יד"ח בכל גווני ואין ברכתו לבטלה, והב"ח שם והתבר"ש (יו"ד סי' י"ט סק"י) ביארו דכוונת הב"י היא דיכול להוציאו מדין ערבות, [וע"ע בלבוש שם ס"ג], אולם המאמר מרדכי (סק"ד) ביאר כוונת הב"י עפ"ד הרמ"א (סי' ר"ט ס"ב) שכל שנתקלקלה הברכה אצל המברך לאחר הברכה מהני הברכה לשומע, וכן נראה מדברי הפר"ח (יו"ד סי' י"ט סוף סק"ד), ועי' מג"א (סי' ר"ג סק"ז) מה שביאר בזה. [והמשנ"ב סי' ר"ג סקט"ו ושעה"צ סק"ח הביא דין זה לענין ברכת הנהנין]. ועכ"פ ד' הטור בודאי צ"ע מ"ט אינו יכול להוציאו מדין ערבות.

[2] והנה באמת דנו האחרונים אם דין זה קיים גם בברכת המצוות או רק בברכת הנהנין, והביאו כן בשם שו"ת מוצל מאש (סי' י"ד) שנסתפק לענין מי שבירך על טלית וניטלה הטלית מידו לאחר הברכה ומתעטף בטלית אחרת, האם צריך לחזור ולברך כדין פירות, או שיש לחלק בין ברכת הנהנין לברכת המצוות, דברכת הנהנין היא על הפרי שמברך עליו, אבל ברכת המצוות היא על קיום המצוה, ואין נפ"מ אם בטלית זו או בטלית אחרת (הובא בשערי תשובה סי' ח' סק"ח). והמשנ"ב הכריע בכמה דוכתי דאין לחלק בזה בין ברכת הנהנין לברכת המצוות, וגם ברכת המצוות חלה על החפצא דמצוה, ולכן כתב בפשיטות (סי' תרנ"א סקנ"ו ושעה"צ סקע"ד) דאם בירך על ד' מינים ונתברר שהערבה פסולה והחליף את הערבה עליו לברך שוב, והוכיח כן מהשו"ע הנ"ל לגבי קריאת התורה, ודין זה נלמד מהדין הנ"ל בברכת הנהנין. וכ"כ המשנ"ב (סי' ח' [illegible]

והנה לגבי ברכת הפירות נחלקו השו"ע והרמ"א (שם), ודעת הרמ"א דאם היה בדעתו להדיא לאכול פרי נוסף, גם אם הפרי הראשון שבירך עליו נפל מידו ונאבד, חלה הברכה על הפרי השני, ולפ"ז י"ל דה"ה בניד"ד, לדעת הרמ"א אם בירך ע"ד להוציא את עצמו ואת חבירו, גם אם לא חלה הברכה אצל עצמו, תוכל לחול אצל חבירו.

אך עדיין י"ל דלגבי ברכת התורה יש מקום להחמיר בזה גם לדעת הרמ"א, דהנה נקט מו"ר הגר"א גנחובסקי זצ"ל דגם הרמ"א לא הכריע כן בתורת ודאי דחלה ברכתו על הפרי השני, דבאמת פלוגתא גדולה היא בראשונים כמבואר בביה"ל שם, ורק משום ספק ברכות להקל הכריע הרמ"א שיאכל את הפרי השני בלא לברך שנית (בר אלמוגים עמ' קט-תרל), ולפ"ז לגבי ברכת התורה שכתב המשנ"ב (סי' מ"ז סק"א) בשם השאג"א ועוד אחרונים שהיא מדאורייתא ולכן המסופק אם בירך עליו לחזור ולברך מדין ספיקא דאורייתא לחומרא, א"כ גם בניד"ד י"ל כן.

שהה יותר מכדי דיבור בין הברכות ללימוד

ועד"ז העיר הגר"א גנחובסקי זצ"ל לגבי מי ששהה יותר מכדי דיבור בין סוף ברכת התורה לאמירת הפסוקים, דהא לגבי שאר הברכות כתב המשנ"ב (שעה"צ סי' ר"ו סק"ג) דנחלקו הראשונים אם הפסק בשתיקה יותר מכדי דיבור בין הברכה לאכילה מעכב, וספק ברכות להקל, וא"כ לגבי ברכת התורה י"ל דספק דאורייתא לחומרא.

הפסק בין הברכות ללימוד מעכב רק מדרבנן

וכתב לדון די"ל דאף דעיקר חיוב ברכת התורה הוא מדאורייתא, מ"מ מדאו' אין ההפסק מעכב כלל, ורק מדרבנן ההפסק בין ברכת התורה לאמירת הפסוקים מעכב, וא"כ אין כאן אלא ספק דרבנן לקולא.

ברכת התורה - ברכת השבח או ברכת המצוות

ובביאור הדברים י"ל דברכת התורה מדאורייתא אינה ברכת המצוות אלא ברכת השבח, ולכן יוצאים בזה בברכת 'אשר בחר בנו' לחוד (כמבואר במשנ"ב סי' מ"ז סק"א), ורק מדרבנן הוי ברכת המצוות, ולכן תקנו לברך גם ברכת 'אשר קדשנו במצוותיו וציונו' וכו', וז"ל הרמב"ן בספר המצוות (עשה ט"ו) 'נצטוינו להודות לשמו ית' בכל עת שנקרא בתורה על הטובה הגדולה שעשה לנו בתתו תורתו אלינו והודיענו המעשים הרצויים לפניו שבהם ננחל חיי העולם הבא. וכאשר נצטוינו בברכה אחר כל האכילה כן נצטוינו בזו' וכו' עכ"ל. ולכן אין ההפסק מעכב בזה מן התורה.

וכן ראיתי יסוד זה בספר הלכות יום ביום (תפלה ח"א עמ' רנ"ד), וכתב לבאר עפ"ז דברי המשנ"ב שכתב דאם הפסיק בדיבור בין הברכות לאמירת הפסוקים, אע"פ שמדינא חייב לחזור ולברך, מ"מ יותר טוב לכוין בברכת אהבה רבה לצאת יד"ח ברכות התורה, כדי לחוש לדעות דאין ההפסק מעכב בדיעבד, וקשה דא"כ היאך יעשה אם רוצה ללמוד או לומר קרבנות קודם התפלה, והלא אסור ללמוד קודם ברכת התורה, ומשמע במשנ"ב שפסק מעיקר הדין דההפסק מעכב וצריך לחזור ולברך. ולהנ"ל ניחא, דמדאורייתא יצא יד"ח, ורק מדרבנן ההפסק מעכב, ולכן לגבי לימוד קודם ברכת התורה דיש פוסקים שהתירו, י"ל דספק דרבנן לקולא, עכת"ד.

[ויש להוסיף בזה דברי הגר"ח הנודעים שהביא בחידושי מרן ר"ז הלוי הלכות ברכות, וז"ל; 'ושמעתי מפי אאמו"ר הגאון החסיד זצוקללה"ה שאמר דבברכת התורה אין הברכה על קיום המצוה של ת"ת, רק דהוא דין בפנ"ע דתורה בעי ברכה, וכדילפינן לה בברכות דף כ"א מקרא דכי שם ה' אקרא וגו', א"כ אין זה דין ששייך להמצוה כלל, רק דתורה עצמה טעונה ברכה, ונשים פטורות רק מהמצוה של ת"ת, אבל אינן מופקעות מעצם החפצא של ת"ת, ולי ודם הוי בכלל ת"ת, ושפיר יש להם לברך על לימודם, כיון דלא אתינן ע"ז מכח לתא דקיום המצוה כלל, ע"כ דבריו'. ויש מקום לדון דלפ"ז אין דיני הפסק בזה, (ואינו מוכרח כמובן), אלא דלפ"ז צ"ל דכל זה הוא רק מדאורייתא, אבל מדרבנן תקנו גם דין ברכת המצוות לת"ת, ולכן יש בזה דיני הפסק לגבי חיוב הברכה מדרבנן].

חיוב ברכת התורה למי שלא ישן בלילה הוא מדרבנן

עוד יש לדון בניד"ד דהוי חיוב דרבנן מטעם אחר, דטעם הדעות דמי שלא ישן בלילה חייב בברכת התורה בבוקר כתב המשנ"ב (סי' מ"ז סקס"ח) דהוא משום שתקנו חכמים ברכה זו בכל יום דומיא דשאר ברכות השחר, וא"כ י"ל דזהו חיוב דרבנן, והחיוב דאורייתא הוא רק לאחר שינה דהוי היסח הדעת גמור, אבל חיוב זה שמתחדש בכל יום אף בלא היסח הדעת אינו אלא מדרבנן. וכ"כ בספר בר אלמוגים (סי' י"א אות ז').

ועפ"ז יש ליישב מה שמקשים ע"ד המשנ"ב שם שכתב לגבי מי שלא ישן בלילה, דכיון דהוי פלוגתא אם חייב בברכת התורה 'ספק ברכות להקל, אך אם אפשר לו יראה לשמוע ברכת התורה מאחר', ונקשה דהא לגבי מי שמסופק אם בירך ברכת התורה כתב המשנ"ב (שם סק"א) דכיון דברכת התורה דאורייתא, ספיקא דאורייתא לחומרא, ומאי שנא. ולהנ"ל ניחא, דהחיוב למי שלא ישן בלילה אינו אלא מדרבנן. [וכ"כ בספר שיח הלכה (ח"ב עמ' ל"ה)].

נמצא דיש ב' טעמים לומר דאין כאן נידון של חיוב דאורייתא אלא רק חיוב דרבנן, הן מפני שאין ההפסק מעכב כי אם מדרבנן, והן מפני שהחיוב ברכה למי שלא ישן בלילה אינו אלא מדרבנן, וא"כ דינו כמו שאר הברכות, דאמרינן ספק ברכות להקל, ולכן אם ניד"ד דומה לפלוגתת השו"ע והרמ"א לגבי ברכת הפירות, עולה לדלדע הרמ"א דהמברך על פרי אחד ונאבד, חלה הברכה על פרי אחר שהיה דעתו לאכלו, ה"ה בניד"ד אף אם הפסיק המברך בדיבור, חלה הברכה אצל השומע.

ומלבד זאת י"ל דיש בזה ס"ס, ספק אם השומע חייב בברכת התורה כיון שלא ישן בלילה, וספק בעיקר הדין הנ"ל, אם הדין כהחקרי לב דאם הפסיק המברך בדיבור, גם השומע לא יצא יד"ח.

בעל קורא שטעה וקרא 'ואת אריד ואת אריסי'

בעיקר פלוגתת החקרי לב והתהלה לדוד, כתב הגר"א גנחובסקי זצ"ל (פירורים משלחן רבינו פורים תשע"ד) עוד נפ"מ, בבעל קורא שקרא מגילת אסתר וחיסר תיבה אחת והציבור השלימו את התיבה בעצמם, דלפ"ד החקרי לב י"ל דלא יצאו יד"ח, דכל שנתכוין להוציא גם את עצמו ולא יצא יד"ח לא יצאו האחרים אע"פ שיש לו דין ערבות להוציאם.

ומעשה דומה אירע בבעל קורא באחת הישיבות שטעה בעשרת בני המן ובמקום לקרא 'ואת אריסי ואת אריד' קרא 'ואת אריד ואת אריסי', ואחד הבחורים הבחין בכך אבל מאחר שחבריו לא הבחינו בכך חשב שכנראה לא שמע היטב, אולם כיון שהקריאה הוקלטה במכשיר הקלטה, הלך אותו בחור לאחר הקריאה ושמע את ההקלטה ונתברר שאכן הבעל קורא טעה, והורה ראש הישיבה להודיע לכל הבחורים שלא יצאו יד"ח ושיבואו כולם לשמוע קריאת המגילה שנית, אולם טענו לו דרך הבעל קורא לא יצא יד"ח אבל שאר בני הישיבה יצאו יד"ח כי כולם אמרו את עשרת בני המן בעצמם[3]. אלא דזה תלוי בניד"ד אם יוצאים יד"ח מהבעל קורא באופן שהוא לא יצא יד"ח בעצמו[4].

קידש בביתו ונזכר שכבר יצא יד"ח קידוש בביהכנ"ס

ובכתבי הגר"מ ועקנין שליט"א כתב בשם חד מחכמי הדור שליט"א דלפ"ד החקרי לב יש לדון דה"ה אם אחד קידש לעצמו ולבני ביתו, ולאחר הקידוש נזכר שכבר יצא יד"ח קידוש מקודם בביהכנ"ס, לא יצאו בזה בני ביתו.

אמנם לפי ביאור המהרל"ח הנ"ל נראה דיש מקום לחלק ביניהם, דרק בברכת המצוות הדין כן, כי חלות הברכה היא רק ע"י שחלה על מעשה המצוה שלו, ואז גם חבירו יכול לצאת יד"ח בברכתו, וזה דומה לברכת הנהנין שחלות הברכה היא רק ע"י שחלה על אכילת הפרי

כ"ה סק"ג) לענין טלית ותפילין דאם לאחר הברכה מצא שהם פסולים ומחליף את הטלית והתפילין עליו לחזור ולברך כמו בברכת הנהנין, וכן מבואר בשעה"צ (סי' תקפ"ה סקל"ב) לענין מי שהוצרך להחליף שופר לאחר הברכה, וכן הביא המשנ"ב (סי' תפ"ט סקל"ב ושעה"צ שקמ"א) פלוגתת האחרונים לענין ספה"ע אם בירך ע"ד לספור יום אחד ונתברר שצריך לספור יום אחר.

וכן מבואר בשערי תשובה (סי' תרע"ג סק"א) דמי שעמד להדליק נרות חנוכה בנר שעות ולאחר הברכה הביאו לו שמן זית לא ידליק בשמן זית כי יצטרך לחזור ולברך.

[ועפ"ז דנו פוסקי זמנינו במי שבירך על הדלקת נר חנוכה ולאחר הברכה נשתמן אם עליו לחזור ולברך, וכן מי שנטל ידיו ובירך וראה שיש חציצה על ידיו והוצרך שוב ליטול ידיו, ומי שבירך על המילה ולאחר הברכה החליף את הסכין של מילה, ואכמ"ל].

[3] ואף דסתמא דמילתא כוונתם לצאת יד"ח בקריאת הבעל קורא, כי לכתחילה מצוה לשמוע את כל המגילה מתוך הכתב, מ"מ הרי זה ככוונה לצאת יד"ח באופן היותר מועיל כמש"כ בספר שלמי תודה (פורים עמ' קע"ז) ע"ש, וכן האריך בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ז סי' פ"ט) לגבי המעשה הנ"ל.

[4] אמנם באופן זה יש לדון שלא יצאו הציבור יד"ח מטעם נוסף, דבקה"י (ברכות סי' י"א) משמע שצידד דלהדעות דאין שומע כעונה לחצי ברכה, ה"ה במגילה אין שומע כעונה לחצי מגילה באופן שהקורא לא קרא את כל המגילה אף אם בא להוציאם מדין ערבות, (ועי' ספר שלמי תודה פורים סי' י"ט אות ה'), ואכמ"ל.

לתוכן

שבירך עליו, ואז נפטר בזה גם פרי אחר, אבל במגילה וקידוש וברהמ"ז הברכה היא המצוה בעצמה ואינה חלה על מעשה מצוה מסוים, ועי'.

קידש לעצמו ולחבירו ומצא שבכוסו חומץ

אולם מצאנו בשו"ת סמא דחיי (סי' ז', אחד מפסקיו מובא במשנ"ב סי' תרפ"ט סק"ו) שנשאל אודות אנשים שהסבו יחד בשבת וכל אחד החזיק כוס יין בידו ואחד מהם בירך בפה"ג וברכת הקידוש על דעת להוציא את עצמו ואת חבריו, ולאחר הקידוש נתברר שהיה בכוסו של המקדש חומץ ולא יין, האם יצאו האחרים בקידוש כיון שבכוסות שלהם היה יין ושתו את היין, או דכיון שהוא לא יצא גם הם לא יצאו, לא בברכת הגפן ולא בברכת הקידוש, כי ברכותיו היו ברכות לבטלה.

והשיב הסמא דחיי דאע"פ שאם היה מקדש רק כדי להוציא אותם היו יוצאים יד"ח מדין ערבות, מ"מ כיון שקידש להוציא גם את עצמו ויצאו ברכותיו לבטלה, גם האחרים לא יצאו יד"ח. וכתב השדי חמד (שם) דהוא תנא דמסייע לדעת החקרי לב הנ"ל. ומבואר דס"ל כן גם לגבי קידוש, ודלא כהחילוק הנ"ל.

עצה לעניית אמן בין ברכת התורה לאמירת הפסוקים

בענין הפסק בין ברכת התורה לאמירת הפסוקים, הורה הגר"ח קנייבסקי זצ"ל דיש להזהר גם שלא לענות אמן בין ברכות התורה לאמירת הפסוקים, כמו בשאר ברכת המצוות וברכת הנהנין (אשי ישראל פ"ו הערה ס"ג), אבל קדושה הורה הגרח"ק שיכול לענות, כי יכול לכוין בזה גם לד"ת מפני שהוא פסוק (מאיר עוז ח"ג עמ' צ"ה). [אך בשם הגריש"א זצ"ל מובא שמותר לענות גם אמן ושאר דברים שבקדושה לפני אמירת הפסוקים (שירת מרים עמ' רמ"ז, 'יבקשו מפיהו תפלה ח"א), וצ"ב הטעם].

והנה בספר שיח הלכה (ח"ב עמ' ל"ד) כתב עצה בשם הגרא"י זלזניק זצ"ל לגבי עניית אמן, שיכול לומר 'וצריך לענות אמן', ונמצא שאמר דברי תורה וגם ענה אמן.

ויש לדון בזה, דהרמ"א (סי' מ"ז ס"ד) כתב דמותר לפסוק דין בלא נתינת טעם קודם ברכת התורה, וביאר המשנ"ב 'שהטעם שהוא עיקר הדין אינו אלא מהרהר בלבו', כלומר דדין בלא טעם אינו נחשב ד"ת, [והמקור הוא מדברי הר"ן שהתיר מטעם זה לומר דין בלא טעם בבית המרחץ, כי א"ז נחשב ד"ת], ובביאור הגר"א חלק ע"ד הרמ"א וכתב דלא גרע מהקורא פסוק דצריך לברך אע"פ שאין בזה נתינת טעם, ובדעת הרמ"א צריך לחלק בין תורה שבכתב לתורה שבעל פה, אמנם כתב המשנ"ב שם דזהו 'דוקא לפסוק דין בין בעלי דינין דאינו דרך לימוד אבל ללמוד דין בספר בלי טעם מברך דלא גרע מכותב', וכוונתו נראה, דהנה הכותב ד"ת צריך לברך קודם ברכת התורה, והטעם ביאר המשנ"ב (סק"ד) 'דכתיבה עדיף מהרהור, והטעם י"א משום דעביד מעשה וי"א דדרך הכותב להוציא תיבות מפיו בשעת הכתיבה', ונראה דמש"כ המשנ"ב דלפסוק דין לא גרע מכותב ד"ת, כוונתו לטעם הראשון 'משום דעביד מעשה', וכוונתו נראה דהמעשה מצטרף למחשבה, אבל אם אינו מהרהר בזה א"צ לברך כמש"כ המשנ"ב שם דאם מעתיק ספר ואינו מבקש להבין א"צ לברך, ולפ"ז נראה לכאורה דה"ה לגבי אמירת דין, רק אם מהרהר בטעם הדין צריך לברך, דאז הדיבור מצטרף למחשבה, אבל אם אינו מהרהר בטעם הדין א"צ לברך, דהא דין בלא טעם אינו נחשב ד"ת. ולפ"ז בניד"ד לא מהני אמירת 'וצריך לענות אמן' אא"כ מהרהר בטעם הדין.

שו"ר בספר בר אלמוגים למו"ר הגר"א גנחובסקי זצ"ל (סי' י"א אות ד') שהעיר כן בקצרה, אך כתב די"ל דהאומר דין בכוונה לשם דברי תורה שפיר דמי, וצ"ת.

אמירת דבר בשם אומרו במראה מקום

סיפר מרן הגרב"ד פוברסקי שליט"א דבדידיה הוה עובדא, שהחזו"א דן בספרו בספק מסוים והניח בצ"ע, והראה לו הגרב"ד דיש בזה תוספתא מפורשת, וציין לכך החזו"א בספרו במהדורה החדשה מבלי לציין מי הראה לו תוספתא זו, ואמר לו החזו"א שכמו שאינו מחויב לכתוב מי הביא לו את הספר מהארון, כך אינו מחויב לציין מי הראה לו תוספתא זו.

ואמר הגרב"ד דמדברי הגרי"ז משמע שחולק על כך, שכתב בספרו פעמים רבות 'והראוני'.

ושמעתי לבאר יסוד הנידון בזה, דמצאנו בפוסקים ב' טעמים לחובת אמירת דבר בשם אומרו; **א.** משום בעלות על החידוש, ואם לא אומר בשם אומרו הוי כעין גזל (מג"א סי' קנ"ו, ש"ך יר"ד סי' רמ"ב סקמ"ג ונוב"י תנינא סי' כ', והשל"ה במס' שבועות כתב דגזילה זו חמורה יותר מגזילת ממון). **ב.** משום גניבת דעת שיחשבו שזה חידוש שלו (מור וקציעה בהקדמה, מהר"ם שיק יו"ד סי' קנ"ו, שבט הלוי ח"ח סי' שי"ג, וכ"ה בספר חסידים סי' תתקע"ט). והנה במראה מקום מסתבר דלא שייך גזילה, אבל לענין גניבת דעת י"ל דנחלקו החזו"א והגרי"ז אם שייך זאת במראה מקום שיסברו שהגיע לכך בעצמו.

ובספר פניני רבינו הקה"י (ח"א עמ' צ"ג) מובא מעשה בקה"י זצ"ל שסבר דיש איסור גניבת דעת אף במראה מקום וכד' הגרי"ז. וכך מובא שם; 'בשנת תשמ"ה כמה ימים אחרי השיעור של יום הזכרון למרן החזון איש זיע"א אמר לי רבנו הקה"י זצוק"ל: יש לי צער ועגמת נפש, כי הנה בשיעור הבאתי קושיא מהברכי יוסף בהלכות תפילין, ואני הגעתי לברכי יוסף הזה מגליון הרעק"א על הרמב"ם בהלכות עבודת יום הכפורים שמציין לברכי יוסף זה, וכשאמרתי את השיעור שכחתי לומר שהברכי יוסף יודע לי מהרעק"א, **וזה גניבת דעת שהשומעים יחשבו אותי לבקי בברכי יוסף**, רציתי לומר שרעק"א מציין לברכי יוסף, אבל מה אעשה שאני זקן ושוכח'. והדברים מפליאים.

[והנה נחלקו האחרונים אם באמירת 'שמעתי' בלא לציין שם בעל החידוש יוצא מידי גזל, ומנהג העולם להקל בזה, אך בספר דבר בשם אומרו (עמ' ס"ז) הביא בשם הגר"ח קנייבסקי זצ"ל שהיה מסופק בזה, והוכיח מהחת"ס דאין יוצאים יד"ח, אך במראה מקום דלפי האמור אין בזה חשש גזל פשיטא דא"צ לכתוב מי הראה לו, וי"ל דלכן כתב הגרי"ז רק 'והראוני' ולא ציין מי הראה לו].

הרב משה מרדכי כהן

לחמניות שנילושו במי פירות האם ברכתם מזונות

יש לדון כמה מי פירות בעינן שיתן בתוך העיסה כדי להגדיר כפת הבאה בכיסנין ונדון בכמה אופנים:

נילוש במיעוט מי פירות והוא מתוק מאוד

ז"ל הרמב"ם פ"ג מברכות ה"ט "עיסה שנילושה בדבש או בשמן או בחלב או שעירב בה מיני תבתין והיא הנקראת פת הבאה בכיסנין, אע"פ שהיא פת מברך עליה במ"מ".

וכתב הב"י שמש"כ שנילושה בדבש ולא כתב שעירב בה דבש, משמע דוקא אם נתן בה רק מעט מים, אבל אם נתן הרבה מים אף שנתן בה גם שאר משקין כיון שהם המיעוט הרי הם בטלים לגבי המים, אלא דמשמ"כ או שעירב בה מיני תבלין מוכח איפכא דהרי תערובת תבלין דבר מועט הוא, ולכך הסיק הב"י שכל שיש תערובת ממי פירות וטעמם ניכר בעיסה דומיא דעירב בה תבלין ה"ז פת כיסנין, והרמ"א בדרכי משה חלק ע"ז וכתב שלא יצא מכלל לחם במה שעירב בו תבלין או שאר משקין מעט אא"כ עיקר העיסה נילוש באותם דברים, ואפשר שאף דעת הרמב"ם כן ודלא כמו שפירש הב"י. ויל"ע האם הרמ"א הצריך רוב מי פירות, או שלא הצריך רוב בכמות ומ"מ ס"ל שלא סגי בניכר הטעם כדברי הב"י אלא מצריך שהמי פירות יהיו עיקר הטעם ובדבר זה נחלקו האחרונים:

כתב הב"ח ד"ה עוד או אפילו הני כיסנין שנילושין בדבש או שמן או חלב והמים הם הרוב כל אלו אין לאוכלן אלא בתוך הסעודה. אבל אם הדבש או השמן או החלב הוא הרוב והמים הם המיעוט דבטלים במיעוטם משמע דבהא לכו"ע יש להם דין כיסנין. הרי דהבין דבעינן רוב בכמות, וכן כתב הגר"ז סי"א ואפילו עירב בה מעט מים אם הרוב הוא משאר משקין מברך עליו בורא מיני מזונות וכו' וכן אם עירב בה תבלין הרבה יותר ממים אעפ"י שנילושה במים בלבד, עכ"ד. אלא דצריך ליישב לשיטתם את טענת הב"י דתערובת תבלין דבר מועט הוא והב"ח כתב שם וז"ל, דאעפ"י דסתם תערובת תבלין דבר מועט הוא כאן לא איירי במועט אלא בהרבה תבלין דומיא דדבש ושמן וחלב שכמעט הדבש והתבלין הם עיקר, אמנם גם זה צ"ע דברוב תבלינים לא יהיה שייך לאכול את הפת אם הם יהיו רוב כנגד המים ורק בדבר נוזלי ולא מרוכז מאוד כדבש שייך דבר זה ומסתימת הרמב"ם משמע דדיבר בכל התבלינים.

מאידך, הט"ז סק"ז ביאר דמה שכתב הרמ"א שכמעט הדבש והתבלין הם עיקר היינו מצד הטעם, דבעינן שיהיה טעם הדבש והתבלין נרגש יותר מטעם העיסה וכן כתב המ"ב סקל"ג שכל כך תבלין מעורב בהם עד שע"י זה ניכר התבלין בטעם יותר מהקמח וכן בדבש ושמן וחלב בעינן שיהיה הרוב מהם ומיעוט מים שע"י זה נרגש הטעם בהבה

מאוד עד שע"י זה הם העיקר וטעם העיסה טפל. ונראה מדבריו דאינו ענין של רוב ומיעוט בכמות אלא שבדבש ושמן וחלב בסתמא כשיש רוב בכמות ניכר הטעם מאוד משא"כ בתבלין גם בפחות מרוב ניכר טעמו מאוד. נמצא דגדר הדבר לדבריו הוא מהו עיקר הטעם ולא מה רוב בכמות (וא"כ מה שנקט המ"ב רוב גבי דבש ושמן וחלב דוגמא בעלמא נקט דלא ייתכן דרוב דווקא דודאי רוב דבש מתוק הרבה יותר מרוב חלב וכיון שהרגשת הטעם היא הקובעת לא ייתכן ששיעורם שווה), ופירוש טעם התבלין עיקר והעיסה טפל היינו שיש לדבר טעם כשל עוגה הנאכלת לתענוג ולא לחם, ועיקר הדבר הוא שתהיה בו מתיקות.

והדבר הוא נפק"מ באותם לחמים ולחמניות שנילושים במי פירות שאינם מתוקים כגון מיץ תפוחים ותפוזים או שנילושים בבירה וכיוצ"ב מאותם משקים שלא נרגש בעיסה טעמן ואף בדווקא ישנם בני אדם הלשים בהם כדי שלא יתנו טעם חזק בעיסה, דאם הקובע הוא רוב מי פירות אז גם אם אין בהם טעם נרגש ברכתם מזונות, אבל אם הטעם הוא כדמשמע בדברי הט"ז וכמסקנת המ"ב עד שלא יורגש טעם המתיקות בהם שע"י זה הם העיקר ברכתו תהיה המוציא.

ויש להסתפק לדברי הגר"ז הנ"ל אם כל מה שקובע הוא הרוב במציאות דייתכן שמצריך גם רוב במציאות וגם רוב בטעם ובדעת תורה למהרש"ם כתב בדברי הב"י שמה שהצריך שטעם המי פירות או התבלין יהיה ניכר בעיסה היינו כשהמים הם הרוב אבל ברוב מי פירות אין צריך שיורגש בעיסה טעם המי פירות (והו"ד במנחת יצחק חלק ט' סי' י"ז ובזה נסתמכו בהכשרים שונים על דבר שכותבים עליו ברכתו מזונות ויש בזה חידוש גדול לומר דיש שני דינים, או רוב בכמות או טעם).

עיסה שנלושה רק במי פירות האם דינה כפת הבאה בכיסנין

(מחלוקת הרמב"ם והרא"ש בהלכות חלה)

עדיין יש מקום לדון באופן שנילוש העיסה רק במי פירות בלא שום תוספת מים דבדברי הפוסקים הנ"ל מיירי ברוב תבלין או רוב מי פירות ומיעוט מים ובזה בעינן שיהיה נרגש מהם הטעם הרבה וכנ"ל. אבל בנילושו רק במי פירות יש מקום לדון אם מהני לקבוע עליהם שם לחם אף כשאינו נרגש מהם הרבה.

הנה נחלקו הראשונים לגבי חיוב חלה בעיסה שנילושה כולה במי פירות, דעת הרמב"ם בהלכות ביכורים פ"ו ה"ב דעיסה שנילושה ביין או שמן או דבש אפאה חייב בחלה וכסתם מתניתין פרק ב' דחלה מ"ב דתנן עיסה שנילושה במי פירות חייבת בחלה. ומאידך דעת הרא"ש בהלכות חלה ס"ג דאיתמר בירושלמי פ"ב ה"א דמשנה זו דחלה דעת יחיד היא ואין הלכה כן, ובשו"ת הרא"ש כלל ב' סי' י"ד כתב ששאל את הרשב"א אם דוחים סתם משנה מקמי ירושלמי ובשו"ת הרשב"א חלק א' סי' תס"ד כתב שהשיב לו דמסתבר דסתם משנה עדיף והאריך בזה וסיים דחייב בחלה. והסיק הב"י בסי' שכ"ט דכיון שהרמב"ם והרשב"א מסכימים לדעה אחת כן נקטינן לדינא, וסיים הרא"ש דלמעשה יש להיזהר שלא לעשות עיסה כולה ממי ביצים מחמת הספק. ובשו"ע סי' שכ"ט ס"ט עיסה שנילושה במי פירות אפילו בלא שום מים חייבת בחלה, והש"ך סק"ט הביא דעת הרא"ש שפוטר והסיק להפריש בלא ברכה.

ובנוגע לנדון דידן לדעת הרמב"ם והרשב"א שעיסה הנילושת במי פירות חייבת בחלה ממילא ברכתה המוציא באופן שלא נרגש מתיקות הרבה דעיסה הנילושה במי פירות לשיטתם הוא לחם גמור וחייב בחלה ולכן אם אין בה מתיקות הרבה ודרך לקבוע עליו סעודה ברכתו המוציא. אבל לדעת הרא"ש הסובר דפטור מחלה ברכתו מזונות וא"כ כיון שיש לנו ספק לפנינו דהרי כתב הש"ך שלא לברך על עיסה זו על הפרשת חלה שלה ממילא יש מקום לברך מזונות כמו כל פת הבאה בכיסנין שהוא ספק פת או פת הבאה בכיסנין שברכתו מזונות, ולדעת הרא"ש אף בקובע עליו ברכתו מזונות דסובר דאין עליו שם לחם אלא דאם אכל שיעור שהוא שבע ממנו הוי דאורייתא וממילא יש לברך עליו המוציא גם לדעת הרא"ש וכדלקמן.

הנה שיטת הב"ח דברכת מזונות לא פוטר המוציא ותמה על השו"ע דנקט לדינא בסי' קס"ח ס"ז דהלכה כדברי כל הדעות ודינם כפת הבאה בכיסנין וגם ברכתם מזונות, והרי ברכת מזונות לא פוטרת המוציא. ובביאור הלכה סי' קס"ז ס"י ד"ה במקום וכו' כתב דדעת הרבה אחרונים שאם בירך בורא מיני מזונות במקום ברכת המוציא יצא בדיעבד, ולכאורה הוא מילתא דתמיהה דהרי השו"ע בסי' קס"ח הכריע שיברך על פת הבאה בכיסנין מזונות כיון שיוצא בדיעבד וכנ"ל. ובביאור הלכה מבואר בשם האחרונים דברכת מזונות לפטור המוציא הוא רק בדיעבד וא"כ איך מכריע לברך ברכה שהיא בדיעבד הרי טפי עדיף לברך המוציא שהוא יותר לכתחילה.

וע"פ דברי הגר"ז סי' קס"ח סי"ב יבואר דכתב שאם בירך מזונות על [illegible] לברך שנית המוציא, ומכ"מ על פת הבאה בכיסנין מברך מזונות וכהכרעת השו"ע דהלכה ככל הדעות לכן מקילים שדינם כפת הבאה בכיסנין. וכתב לבאר דעל אף שברכת מזונות כולל בו מעלת הזן, מכ"מ יש עדיין חיסרון של מעלת חשיבות הלחם דלברך מזונות על לחם אין כאן ברכה לבטלה מכ"מ חסר מעלת הסעיד שבלחם, והיינו דברכת מזונות נכלל בה רק מה שהוא זן וחסר מעלת חשיבות הסעיד וברכת מזונות לא מועיל לחלק זה ובעינן דוקא ברכת המוציא. וא"כ מבואר היטב הכרעת הב"י בסי' קס"ח דפת הבאה בכיסנין בכל מקום שהוא ספק דרבנן מברך בורא מיני מזונות.

במאמר מרדכי כתב לתרץ קושיית הב"ח שברכת מזונות פוטרת המוציא וגם ברכת המוציא פוטרת ברכת מזונות (וכדמשמע בחיי אדם הביאו הביאור הלכה סי' קס"ח ס"ח ד"ה טעונים) וא"כ מה ראינו דוקא לברך עליו מזונות ולא המוציא, אלא הביאור הוא דלא רצו שיברכו בפת הבאה בכיסנין המוציא ואחריו מעין ג' דכיון שברכתו האחרונה היא על המחיה קבעו גם ברכתו הראשונה מזונות. והנה כתב בשעה"צ סי' קס"ח סקע"א שאם אכל כדי שביעה צריך לברך ג' ברכות אף שחילוק ברכות דרבנן ואין בזה ספק דאורייתא מכ"מ כיון שיש כאן ספק דאורייתא כללי האם התחייב בדאורייתא או לא כגון שאכל בכדי שביעה, צריך לקיים את הדין דאורייתא כתיקונה והיינו ג' ברכות אפילו שחילוק ברכות דרבנן.

ולכן לגבי נדון דידן נמצא שעל דבר שאנו מסופקים אם לברך עליו המוציא או מזונות ואכל שיעור קביעות סעודה ששבע ממנו יש סברא לומר שיש לו לברך ג' ברכות וממילא גם צריך לברך המוציא. דלפי היסוד שכתב המאמר מרדכי שקביעות ברכתו הראשונה היא מפאת ברכתו האחרונה א"כ באופן דמשום ספק דאורייתא יצטרך לברך ג' ברכות ממילא ברכתו הראשונה תהיה המוציא. וא"כ מעתה מאחר שמצינו שנחלקו הרמב"ם והרא"ש לגבי פת הנילוש כולו במי פירות האם לברך עליו המוציא או מזונות א"כ באופן שיאכל בקביעות סעודה שהנידון הוא בדאורייתא יש לצדד לברך המוציא וג' ברכות.

פת הנילוש במי פירות לחם מיקרי אלא דהגלגול אין מחברם

הנה הפמ"ג סי' קס"ח א"א סקט"ז האריך לדון האם אפשר לצאת ידי חובת מצה במזונות עפ"י דברי המג"א שהאריך בסתירת דברי הרמב"ם מדין מצה לדין ברכות, והוסיף שם הפמ"ג ולעניין חלה דהרא"ש נסתפק עי' ש"ך י"ד שכ"ט סק"ט עייניתי בר"ש וב"י ואין הטעם דלאו לחם מיקרי אלא דהגלגול אין מחברם כל כך, וא"כ לענין ברכת המזון ודאי לחם מיקרי כל שאכל כדי שביעה ומן התורה חייב לברך ואף בספק דלא כמו שכתבתי בט"ז סק"ו ומיהו עדיין צ"ע דיש לומר דילף לחם לחם מהתם, עכ"ל. נמצא מבואר מדבריו דמה שנילוש במי פירות לא מפקיע שם לחם ולכן אם אכל כדי שביעה מברך המוציא וברכת המזון ובאופן שאינו מתוק גם אם לא אכל כדי שביעה ברכתו המוציא דשם לחם עליו. וביאור דבריו דלדעת הרמב"ם והרשב"א נילוש במי פירות נקרא לחם ולדעת הרא"ש מה שפטור מחלה אינו מטעם שאינו לחם אלא רק דאין כאן חיבור כדי לחייב בהפרשת חלה ונשאר בצ"ע.

ולמעשה גם לאחר שנשאר בצ"ע לדעת הרא"ש, כיון דהעיקר כהרמב"ם והרשב"א לכן אפשר לברך המוציא על אותם לחמים שנילושו במי פירות ובפרט דכתב הביאור הלכה דברכת המוציא מהני למזונות כמבואר בחיי אדם, אלא דלצד הבנת הפמ"ג בדעת הרא"ש דאין זה לחם ולכן נשאר בצ"ע יש להסתפק דהמוציא לא פוטרו, ומכ"מ נראה לברך על הנילוש במי פירות המוציא והרוצה להחמיר יברך על לחם אחר שהוא ודאי פת, ובפרט אם אין הוא מתוק כ"כ שאין מרגישים בו מתיקות הרבה דהתבאר במ"ב בביאור דברי הרמ"א דהוא לחם.

הרב זאב פראנק

דיבר תוך כדי שמיעת ברכה מחבירו אם חשוב הפסק

הנה יש לעיין במי ששומע ברכה מחבירו לצאת בה משום שומע כעונה, ותוך כדי השמיעה דיבר בלחש באופן שלא נפסדה שמיעת הברכה, אם מ"מ חשוב הפסק מחמת עצם השיחה.

וכבר ידועים בזה דברי השעה"צ במי שבירך על נטילת ידים ובאותה שעה נתכוין לצאת מחבירו בברכת המוציא, שבמ"ב (קס"ז סקמ"ה) כתב שלא יצא ידי ברכת המוציא 'דהרי צריך להבין ולשמוע מה שאומר המברך ולא להפסיק בדברים אחרים ואז שומע כעונה', ועל זה כתב בשעה"צ (סקמ"ג) 'ומסתברא דאפילו אם יאמר שכוונתי אז בליבי לברכת המברך ג"כ לא יצא, כיון דמה שיוצא בשמיעה הוא רק מפני

לתוכן

דשומע כעונה, וזה שייך דוקא כששותק אבל אם אז דיבר לא עדיף מהמברך בעצמו ברכת המוציא כשהפסיק באמצע בדברים אחרים דלא יצא'.

הרי דמה שבברכת המוציא הוא שומע כעונה לא חשיב הפסק בברכת על נטילת ידים, וכמאי דקי"ל (ק"ד ס"ז) בעומד בתפילה ושומע קדיש וקדושה שישמע ויהא כעונה, אבל להיפך ברכת על נטילת ידים שאמרה בפיו חשיב הפסק למה שהוא שומע כעונה בברכת המוציא.

השח בתוך הברכה מה שאין יוצא בשמיעת עצמו

ויש שדנו בדברי השעה"צ (שלמי תודה פורים סי' י"ח אות ב' ועוד) דממה דשומע כעונה לא חשיב כדיבור להפסיק מוכח שהם שני עניינים חלוקים וגם דיבור לא יהא הפסק בשמיעה, וכמו בכותב תוך כדי שמיעה שגם אם כתיבה כדיבור מסתבר שאינה מפסקת בשמיעה.

אך לכאו' מוכחא מילתא כדעת השעה"צ, דהנה יש לחקור [ושאלתי להגרב"מ אזרחי] בכגון שמברך בעצמו ומכוין שלא לצאת בעצם הדיבור בפיו אלא רק בשמיעתו באזניו כשאר השומע מחבירו, ומסברא כיון דשומע כעונה מי לי דיבור חבירו ומה לי דברי עצמו, ומעתה בכל מברך ששח בתוך הברכה אמנם אינו יכול לצאת בדברי פיו שהשיחה מפסקתם, מ"מ הלא גם שמע את הברכה באזניו ולמה לא יצא בשמיעה משום שומע כעונה, [וכעי"ז עמד הגרעק"א (שו"ת תנינא קנ"א) לענין אשה המוציאה לאיש בבהמ"ז, דגם אם אינו יכול לצאת בשמיעה מן האשה מ"מ הרי השומע מהרהר הברכה ויצא בו למ"ד הרהור כדיבור], ועל כרחין שהשיחה חשובה הפסק גם כלפי שמיעת הברכה וכמו שנקט בשעה"צ.

אם הוא רק הפסק בין התיבות או שהתיבות עצמן מקולקלות

והנה כתב בתשובות והנהגות (ח"א סי' קע"ו, ח"ו סי' נ"ב) שדברי השעה"צ נוגעים מאוד למעשה בדבר המצוי שמקדש לאחרים ומתחיל בברכת הקידוש בעוד השומע מאריך בעניית אמן על ברכת היין, וכן בקריאת המגילה שמתחיל לקרות קודם שכלתה אמן על הברכה מפי השומעים, דלמש"כ השעה"צ אפילו לא הפסיד מלשמוע כל תיבות הקידוש והמגילה מ"מ לא יצא מחמת ההפסק שבעניית אמן.

אמנם יש להעיר ממ"ב (קכ"ד סקל"ח) שכתב במברך להוציא אחרים שצריך להמתין אף על הטועים שמאריכים בעניית האמן 'כדי שישמעו ויצאו ידי חובתם גם הם בהברכות', ומשמע שהגריעותא רק מחמת שלא ישמעו תחילת הברכה, הלא"ה שפיר דמי ואין לחוש להפסק.

ושמא י"ל בהקדם מה דיש להתבונן בעיקר מש"כ השעה"צ שברכת על נטילת ידים שאמר בפיו מפסקת בברכת המוציא ששמע מן המברך, אם הוא הפסק בין התיבות דה"ל כאומר 'המוציא על לחם נטילת' וכו', או שהתיבות עצמן מקולקלות לגמרי כאומר 'המוצליא לחנטילתם'.

ולכאו' מסתברא דכיון שכל תיבה ותיבה שומעה ברצף מתחילה ועד סוף מה מקום להפסק וקלקול, ומה שעם שמיעתה גם דיבר בפיו מה בכך, וגם לו היה הפה יכול לדבר זכור ושמור בדיבור אחד הרי תיבת זכור נאמרה כהלכתה וגם תיבת שמור ולמה יקלקלו זה אצל זה, ודברי השעה"צ אינם אלא מחמת הדיבור שבין התיבות שבין תיבות המוציא לחם הפסיק בתיבת על, ובין לחם למן בתיבת נטילת, וכן מתבאר ממש"כ דלא עדיף מהמברך בעצמו שהפסיק בדיבור דלא יצא וסתמא משמע ששח בין התיבות ולא באמצעם, ונפקא מינה דדוקא כשהמברך המוציא שהה מעט בין כל תיבה לתיבה כדרך העולם דאיכא שהות לשומע להפסיק בינתיים בתיבות ברכת על נטילת ידים, אבל אם אמר התיבות כולן ברצף כתיבה אחת שוב אין לחוש משום הפסק, וצ"ע.

ולזה ניחא מש"כ המ"ב לענין המאריכים בעניית אמן שהגריעותא מצד חסרון שמיעת תחילת הברכה ולא משום הפסק, שהרי מסתמא אריכותם רק עם התיבה הראשונה ולא אחריה ובזה אין לדון משום הפסק אלא רק בין התיבות. וכן בקידוש ובמגילה אפילו התחיל קודם שכלתה אמן מפי השומעו לא איכפת לן, שהתיבה הראשונה עצמה אינה מקולקלת מכח האמירת אמן.

שח עם שמיעת המגילה

והנה איתא בש"ע (תר"צ ס"ד) דמי שתופס בידו מגילה שאינה כשרה לא יקרא עם ש"ץ אלא שומע ושותק, והטעם במ"ב (סקי"ג) שמא יתן השומע לבו לזה הקורא ולא לש"ץ, או לפי שנותן דעתו בקריאתו ואינו משגיח למה שאומר הש"ץ כיון שהוא עסוק בקריאתה, הלא"ה שפיר יכול לקרות עם הש"ץ ממגילה שאינה כשרה, ולדברי השעה"צ קשה דהלא אי אפשר לצמצם קריאתו עם הש"ץ ממש ולא ימלט שיקדים או יאחר, ושוב תפ"ל משום דיבור המפסיק בשמיעת הקריאה.

אבל לפי האמור ניחא, דלעולם כל תיבה לעצמה אין הדיבור מקלקלה, ואי מצד הדיבור שבין התיבות הלא כל עיקר סברת השעה"צ שהיוצא בשמיעה לא עדיף מהמברך בעצמו ששח דלא יצא, ואילו במגילה קי"ל (שם ס"ה בהג"ה) דאפילו שח באמצע יצא והוא הדין להיוצא בשמיעה, ואכן במ"ב (סקי"ט ולהלן תרצ"ב סק"ט) כתב שהשומע חמור מן הקורא לענין שיחה שאם מחמתה הפסיד מלשמוע לא יצא, אבל להפסק שבדיבור לא חיישׁ.

והנה יש מחכמי הזמן שדנו לומר בקריאת המגילה דאף ששיחה אינה מפסקת בה מ"מ כשמדבר עם שמיעתו נתקלקלה הקריאה לגמרי, [יעויין בשלמי תודה שם, ימי הפורים (שכטר) עמוד פ"ג מהגר"ח קניבסקי, קובץ בית אהרן וישראל ש"ז גליון ג' עמוד ע"ז מהגר"י זילברשטיין], אבל מהקורא עם ש"ץ במגילה שאינה כשרה נראה לכאו' שאין בזה בית מיחוש.

אם דיבור מפסיק בשמיעת ברכה ארוכה

עוד איתא בש"ע (קפ"ג ס"ו) לענין המסובים היוצאים בבהמ"ז מן המברך דבשעה שהוא מברך אין להם להשיח מטעם 'שצריכין לשמוע ולהבין מה שאומר המברך', והוא מתר"י לברכות (ל"ח א') והרא"ש (פ"ז סי' ל"ה), ומשמע שאם כן ישמעו עם שיחתם אין לחוש מצד הפסק הדיבור. וגם זה ניחא למה שנתבאר, שהרי בשעה"צ תלאו בדין המברך שהפסיק בדיבור דלא יצא, והוא מש"כ בבה"ל (ס"ו ס"ג) דאף שבברכות ק"ש מפסיק לעניית דברים שבקדושה, מ"מ בברכות קצרות אסור להפסיק 'דע"י ההפסק לא יוכל להתחבר הסוף ברכה להשם ומלכות שאמר', אבל בבהמ"ז שהן ברכות ארוכות אפילו המברך בעצמו ששח אינו הפסק (שם בהג"ה) וממילא דגם אצל השומע אין לבוא משום הפסק.

ואכן כ"כ הקה"י (כתבי קה"י החדשים ברכות סי' י"א) 'נשאלתי באחד שרצה לצאת הבדלה מהמבדיל, אולם בשעה שהמבדיל הבדיל הוא בירך על ברכת הנר, אבל ברור לו ששמע מילה במילה מהמבדיל', והביא מבנו הגר"ח שהראה לו דברי השעה"צ, וכתב דכיון שמטעם הפסק הוא אינו אלא בברכה קצרה ולא בארוכה, ומסיק דלפי זה בשומע ברכת המבדיל שהיא ברכה ארוכה לא איכפת לן במה שהפסיקה בברכת הנר, אם לא אחר בא"י אמ"ה קודם שהתחיל המבדיל בין קודש לחול דה"ל כברכה קצרה.

ובאמת שבמ"ב (סו"ס רצ"ז) איירי בנידון זה ממש באותם שמברכים בעצמם על הבשמים והנר בשעה שהמבדיל אומר ברכת ההבדלה, וכתב 'דשלא כדין הם עושין, דכיון שהם יוצאין בהבדלה צריכין להטות אזנם ולשמוע ברכת ההבדלה ולא לברך אז ברכה אחרת', הרי דלא קפיד אלא מחמת הפסד השמיעה ולא משום הפסק כיון שהיא ברכה ארוכה.

אך בבה"ל (רע"א ס"ב ד"ה דאיתקש) הביא להגרעק"א (שו"ת קמא סי' ז' ד"ה ובההיא) לענין נער בן י"ג המקדש לאשה, שכתב עפ"ד המג"א שתאמר עמו מילה במילה לצאת מצות קידוש דאורייתא, וכלפי הדין קידוש על הכוס דרבנן סמכינן שהוא גדול להוציאה. ונקשה דהלא אי אפשר לצמצם שלא תקדים או תאחר משהו, ולדברי השעה"צ נמצאת שמיעת הקידוש דרבנן מופסקת בדיבור, ואף שברכת הקידוש היא ברכה ארוכה מ"מ כיון שאומרת עם המקדש כל הברכה הרי שמפסיקה גם בין השם ומלכות לתחילת הברכה שזה כברכה קצרה, וכבר נתקשה מזה בתשובות והנהגות (ח"א סי' קע"ו) על דין השעה"צ.

ולכאו' שמע מינה דכיון שגם היא אומרת נוסח ברכת הקידוש כמו המקדש ה"ל מענין הקידוש ולא חשיב הפסק, וגם המברך עצמו שאמר כל תיבה פעמיים המוציא המוציא לחם לחם וכו' י"ל שיצא, ולפי זה גם בקורא המגילה עם הש"ץ במגילה שאינה כשרה שלא חששו להפסק כנ"ל, י"ל דהיינו מהאי טעמא שהוא דיבור מענין הקריאה כמו בקוראה ודורשה.

מסקנת הדברים

א] השומע מחבירו ברכה לצאת בשמיעתה ושח באמצע, כתב בשעה"צ דאפילו לא נפסדה שמיעת הברכה לא יצא מחמת ההפסק שבדיבור. **ב]** והיינו מחמת הדיבור בשהות שבין התיבות, אבל התיבות עצמן מסתבר לכאו' שלא נתקלקלו, ולזה אם המברך אמר התיבות כולן ברצף כתיבה אחת אין לחוש להפסק וצ"ע. **ג]** המקדש לאחרים והתחיל בברכת הקידוש בעוד השומע מאריך בעניית האמן, וכן במגילה שהתחיל לקרות קודם שכלתה אמן מפי השומעים, יש שכתבו שלדברי השעה"צ הוה הפסק, ולהנ"ל כל שעניית האמן רק עם התיבה הראשונה ולא אחריה בין התיבות אין כאן הפסק. **ד]** קורא המגילה עם הש"ץ ממגילה שאינה כשרה, אף שאי אפשר לצמצם שלא יקדים או יאחר מ"מ לא נתקלקלה השמיעה, שהרי אפילו הקורא בעצמו ששח באמצע יצא, וגם שהוא דיבור מענין הקריאה דלא הוה הפסק. **ה]** וכן בשומע ברכה ארוכה ודיבר באמצע אין לחוש משום הפסק, כשם שאצל המברך בעצמו ששח אחר תחילת הברכה אינו הפסק.

לתוכן

הרב אליסף פרלמן

לשה"ר כשהקדים להתרעם על עצמו

א] כתב החפץ חיים לשון הרע כלל א' אות ט' וז"ל ודע עוד דאפילו אם בתוך הגנות שגינה את חבירו גינה את עצמו גם כן בזה הגנות גופא, ואפילו הקדים להתרעם על עצמו בזה, אפילו הכי מכלל דילטוריא לא נפקי עכ"ל. הנה עיקר דברי החפץ חיים מיירי בכהאי גונא שבו הדברים שאומר, הם אכן דברי גנאי, וגם במה שהקדים לאומרם על עצמו, הרי שלא סילק את הדברים מלהיותם דברי גנאי, רק שאמר את דברי הגנאי על עצמו מקודם והתרעם על עצמו בזה.

וכן מוכח מהמקור שהביא הבאמ"ח לדין זה, דכתב וז"ל ממה שמצינו בישעיה כשאמר אוי לי כי נדמיתי כי איש טמא שפתים אנכי ובתוך עם טמא שפתים אנכי יושב. ואף שישעיה לא כיון חס ושלום לגנות בזה את ישראל, רק היה מתאונן על עצמו ואומר אוי לי כי נדמיתי וכו' השיבו הקדוש ברוך הוא עליך אתה רשאי לומר ואי אתה רשאי לומר עליהם וכמו דאיתא בילקוט שם עכ"ל. הרי מתבאר דגם ישעיה אמר כן בלשון תרעומת אצל עצמו, ולא בא לומר דאין במעשה ההוא דברי גנות.

ולפי זה יש לדון, באופן שהקדים להביא על עצמו את אותו הענין, אבל לא הביא זאת במשמעות של תרעומת עליו ובאופן דמשמע דנשאר בו שם גנאי בדבר, אלא הביא את הדבר במשמעות שדבר זה ישר הוא לעשותו, ואף הוא עצמו עושה כן ואינו מחזיק את הדבר לגנאי, אם כן לא מצינו בכאן מקור לאסור את הדבר שהרי בסוף הדבר לפי דבריו אין כאן דבר של גנאי.

ב] אלא דמסתבר שיש לדבר זה הגבלה, שאם השומע את הדברים חלוק עליו בזה, והשומע סבור שדבר זה גנאי הוא, אם כן מה שהמדבר אומר כן, ומצדיק את הדבר ומוכיח מעצמו דפשיטא ליה שדבר זה אינו גנאי, אלא כך ראוי לעשות, יש לדון דאין בזה היתר לספר על אחרים, שהרי אצל השומע עדיין נחשב הדבר לגנאי או לחיסרון מעלה, וכלפיו הוא נחשב דברי גנות ואין הדבר נגמר במה שאצל המספר אינו גנות.

ועוד יש לדבר זה הגבלה, והיא יותר פשוטה, דאם הוא סיפור דברים שיכול להיות אצל אחד מעלה ואצל אחר חיסרון, כגון שמספר כמה שעות לומד הוא וכן חברו, ואצלו זה מעלה מכיון שלפי מצבו יש לו אונסים כאלו שלמרות זאת לומד כך וכך, אבל אצל חברו אין זה מעלה דאדרבה יכול הוא ללמוד יותר, אם כן בזה אינו צריך לפנים שהוא איסור גמור, ולא חשיב כלל כמספר דברי גנאי עליו ועל חברו, אלא כמספר דברי גנאי רק על חברו.

ג] ובמה דנתבאר דסגי לאסור ע"י שאצל חברו הוא גנות, אפשר שיש בזה חומרא לשני הצדדים, והיינו דאם הוא להיפוך שאצל המדבר נחשב הדבר הזה לגנות, אבל הוא יודע שאצל השומע אינו נחשב לגנות, ובשל כך הוא מספר גם על עצמו, דלא איכפת ליה לומר כן משום הא גופא שיודע שאצל השומע אינו נחשב לגנות, מכל מקום יש לדון דכיון דיודע שאצל עצמו נחשב זאת לגנות, אם כן כלפי עצמו הוא מספר דברי גנות עליו ועל חברו, והרי הוא בכלל ההלכה שאין לספר דברי גנות על חברו גם אם הקדים לספר על עצמו, ונמצא דהחומרא יכולה לבא או מצד המדבר או מצד השומע.

ויש לדון בזה, דאפשר דלא נאסר דבר זה [גם אם לא יספר על עצמו] מאחר שאצל השומע אין זה נחשב לגנות, ואם כן לא חשיב סיפור דבר גנות על חברו, שהרי איסור לשון הרע הוא מחמת מה שמספר דברי גנות לשומע ממנו, וכאן לא נשלם הדבר כיון שאינו כדברי גנות אצל השומע ממנו, ומה שאצלו הוא גנות אולי יחשב כמו שמדבר בלא שומע, דאין בזה את שם האיסור של דיבור לשומע.

ואם נחשב הדבר לגנות רק אצל השומע אלא שהשומע עצמו גם כן עושה כן, להנ"ל חזר דבר זה להיות באותו דרגה של המדבר ומספר גם על עצמו, דהכא נמי הדברי גנות מקבלים את חומרם בכך שהם דברי גנות גם אצל השומע, ואם כן כאשר השומע גם כן עושה כן, נראה דזולת דברי הח"ח לאסור בכה"ג אצל המדבר, הרי שגם בנידון דידן לא היה נאסר, והוי כמו שאומר דברי גנות על השומע ועל אחר, דגם זה יש לדמות לאומר על עצמו ועל אחר, ומכיון דהביא הח"ח לאסור במספר על עצמו ועל אחר, הוא הדין דיש לאסור במספר על השומע ועל אחר.

ד] ולהנ"ל יש לדון מה הדין במספר דבר שהוא גנות, והוא עצמו עושה כן ומספר גם על עצמו, וכן השומע ממנו גם כן עושה כן ומספר בדבריו גם על השומע עצמו, וכולל את הכל בדבריו ומתרעם על עצמו ועל השומע באומרו איך הגענו למצב הזה שכך שנינו עושים, ועוד שגם פלוני עושה כן, והיה אפשר לחלק בזה ולומר דבכה"ג אינו בכלל [illegible] של הח"ח לאסור.

והטעם לחלק כן, משום דאפש"ל דכאשר מספר על עצמו ועל אחר, הרי עכ"פ מבחינת השומע יש כאן דברי גנות גמורים, דמה לו ולזה שגם המספר עושה כן, הלא זהו חילוק מצד חומרו של המספר אבל סו"ס אצל השומע אינו חילוק, וכן לאידך גיסא אם היה מספר על השומע שעושה כן ועל אחר, הרי שהיה אפשר שאצל השומע נחסר במדת מה שם הדברי גנות בזה, שהרי הוא עצמו עושה כן, אלא שיש לאסור מצד מה שעכ"פ אצל המדבר הוא אינו מוריד מהגנות כלל בכך שהשומע גם כן עושה כן.

אבל בכה"ג הנ"ל שגם המדבר וגם השומע עושים כן, הרי מצד המדבר הוא בקולא הזאת שמספר גם על עצמו אותה הגנות, וגם אין להחמיר מצד השומע שגם אצל השומע נמצא אותו ענין קולא של הגנות מחמת מה שגם הוא עושה כן, וא"כ מנלן להחמיר בכה"ג, אלא שיש לומר דעיקר הלימוד מישעיה הנביא הוא, שאין זה מיקל כלל מהאיסור מה שהגנות הוא גם אצלו או שהוא גם אצל השומע, וכיון דאינו מיקל כלל אם כן גם בכה"ג דידן שאצל שניהם הוא במצב הזה שעושים כן, אין בזה להתיר לספר כן על אחר.

ה] ונראה קצת לדקדק את דברי הח"ח וכן הבאמ"ח שכתב 'מכלל דילטוריא לא יצא', דנראה דאכן אין זה באותו חומר של איסור לשון הרע, ואפשר דאינו בכלל עיקר הלאו של לא תלך רכיל בעמיך, [ועדיין צ"ע בפרט זה, אך כך הוא דקדוק הלשון] אלא דמכל מקום 'מכלל דילטוריא לא יצא' היינו שעדיין הוא בכלל הגנות של סיפור לשון הרע, ואסור לו לעשות כן וצריך כפרה, אבל הוא בגדר של חצי שיעור כלפי עיקר האיסור, דכך נראה מדקדוק לשון הח"ח, ואפשר שיש ללמוד זאת קצת מישעיה שאיך היקל בזה, בדבר שהוא עיקר האיסור והלאו בתורה, אלא משום דסבר דאין זה בכלל עצם האיסור, ומ"מ נתבע על כך, כיון דמכלל דילטוריא לא יצא.

ויכול להיות נפק"מ, שאם למשל צריך לדבר לשון הרע לענין איזה תועלת, והוא בדבר שהמספר עצמו נכשל בו, אם כן מצד חומר הגנות יש בזה קולא אם יקדים נמי לספר על עצמו כן מאחר דבזה כבר אינו חשיב לעיקר האיסור של לשון הרע, ובבחינת 'הקל קל תחילה', שאע"פ שהוא היתר לתועלת יש לו לעשות היותר קל, ומכל מקום נראה לצדד דאין לו חיוב בזה דאין חייב לגנות עצמו בזה, דגם גנות עצמו יש בזה קצת משום לתא דלשון הרע גם אם לא נאסר ממש.

ואם אכן כך הוא, שאין זה עיקר לשה"ר, הרי שיש לדון דגם בכה"ג שמספר דברי גנות על השומע ועל אחר חשיב זאת רק לדברי דילטוריא ולא לעיקר איסור לשון הרע, שהרי מבחינת השומע שעושה את הדבר הוא מקביל לדרגה של מדבר ועושה כן, וכשם שאצל מדבר על עצמו ועל אחר לא חשיב אלא דברי דילטוריא, אם כן הוא הדין מצד השומע, וצ"ע בזה.

ו] ובח"ח עם הערות 'דרשו' הביאו בשם המענה לשון להגאון ר"ה זקס זצ"ל דכתב בביאור הצד מדוע ס"ד לומר דכאשר מדבר על עצמו ועל אחר ליכא בזה איסור לשון הרע, והרי בסוף מדבר דברי גנות על אחר, וביאר בזה שהח"ח ס"ל דענין דברי גנות הוא במה שמדבר בכדי לבזות להשמיץ ולהוציא שמועתו רעה, אבל כאשר מדבר על גם על עצמו, הרי לא נתכוין לכך.

ואם זהו הביאור, הרי שיש לדון כנגד המבואר לעיל, דכלול בזה צד להקל גם בכה"ג שהשומע הוא שנכשל באותו הגנות של המדובר, שהרי בכה"ג כיון שהמדבר אינו עושה את מעשה הגנות, א"כ הלא חזר להיות כשאר מדברי לשון הרע שתולים שכונתם לגנות, אלא שמאידך יש לומר סברא אחרת, והיא דאין דרך אדם המדבר דברי לשון הרע לגנות את המדובר בפניו, אלא עיקרו הוא מה שמדבר גנותו אצל אחרים, וא"כ כאן הרי כלפי דברי הגנות שמדבר על השומע עצמו, לכאורה אין כונתו לבזות כדרך מדברי לשון הרע, ושוב נלמד מזאת דגם במה שמדבר על האחר אין כונתו לבזות כשאר מדברי לשון הרע.

ז] ויש לדון לפי הביאור הנ"ל, מה יהא באופן שהמדבר עצמו חוטא באותו החטא אבל אינו מזכירו בהדיא, ולכאו' מהא דהוא עצמו חטא בזה קשה שיבוא לבזות אדם אחר בדבר זה, ושוב אין כונתו לבזות, וא"כ גם בכה"ג נצטרך ללמוד את האיסור מהמעשה דישעיה דלא נפיק מכלל דילוטריא.

אך אפשר דכל צד ההיתר בזה, הוא דוקא במקום שהדבר מוכח מתוך דיבורו שהוא אינו מתכוין לגנות, וזה שייך מעיקרא רק במקום שבמפורש הוא מדבר גם על עצמו, אבל בכהאי גונא שאינו מדבר במפורש על עצמו, שוב משמעות דבריו כמות שהם, הם דברי ביזוי ולא סגי בכוונת לבו בעלמא, ואולי זה תליא אם השומע יודע במעשיו, דאם הוא יודע במעשה המדבר הרי ממילא יודע נמי מהי כונת דבריו, וגם המדבר יודע שהשומע יודע ממעשיו ומבין שידע שאין כונתו לבזות, ובזה חזר להיות דומה למזכיר במפורש גנות עצמו, דעיקר הדברים אינן מתפרשין כדברי ביזוי, ויל"ע.

אוצר
ביכורי הלכה

שיעורים מתוך ספרי הגאון רבי **אברהם טומבק** שליט"א
ראש כולל ובעמח"ס ביכורי הלכה

גליון ס"א | פרשת ויצא

בגדר תפלת ערבית רשות

בשיטת השו"ע דאסור להפסיק בין גאולה לתפלה דערבית, ואעפ"כ מותר לש"צ להכריז ראש חדש / בשיטת הט"ז והפמ"ג דבשחרית אסור להפסיק ולהכריז ר"ח בין גאולה לתפלה / במח' הב"ח והמהרש"ל האם בערבית לאחר שקבעוה חובה אסור להפסיק להכריז, והאם עיקר הטעם הוא משום דהוא צורך התפלה / בספיקו דהמג"א האם מותר להכריז לצורך התפלה רק על דבר שמחזירין עליו כגון ראש חודש ויעלה ויבא או אף בעל הניסים שאין מחזירין עליו / במח' הטור ורב נטרונאי בטעם אמירת פסוקי יראו עינינו וקדיש בערבית, האם הוא משום מנהג הקדמונים ונעשה כגאולה אריכתא, או דתקנו לאשמועינן שתפלת ערבית רשות / בשיטת התוס' דאף דהלכה כרבי יוחנן שצריך לסמוך גאולה לתפלה, מ"מ מפסיקין ליראו עינינו משום דהוי כהשכיבנו / בדעת רבינו יונה דאף למ"ד שערבית רשות, מ"מ משקבלוה לחובה חל חיוב סמיכת גאולה לתפלה / ביאור שיטת הרמב"ם דפסק דתפלת ערבית רשות, ומ"מ פסק שצריך לסמוך גאולה לתפלה / במח' הרמב"ם והראב"ד האם מותר להתפלל תפלת נדבה בלא שיחדש בה דבר / במח' הרמב"ם והראב"ד האם מי שהתחיל תפלת ערבית ונזכר שכבר התפלל פוסק באמצע הברכה כבשאר תפלות או דאינו פוסק משום שמתחילתה היתה רשות / בביאור הגר"ח בשיטת הרמב"ם דערבית ביסודו הוי רשות ולכן מצטרף עם תפלת נדבה / בשיטת הרמב"ם דלא תקנו חזרת הש"צ במעריב דהוי רשות ואף דקיבלהו לחובה / במח' הרמב"ם והראב"ד האם מותר להתפלל מפלג המנחה ואף דאינו סומך גאולה לתפלה / ביאור הא דלענין שחרית עדיף שיסמוך גאולה לתפלה משיתפלל בציבור משא"כ במעריב / יחקור ביסודו דתקנת עזרא דאסמכינהו אקרבנות האם אף לאחר תקנת עזרא יסוד התפלה הוא משום רחמי או דלאחר תקנת עזרא חל על התפלה חלות ותורת קרבן.

בשיטת השו"ע דאסור להפסיק בין גאולה לתפלה דערבית, ואעפ"כ מותר לש"צ להכריז ראש חדש, ובשיטת הט"ז והפמ"ג דבשחרית אסור להפסיק ולהכריז ר"ח בין גאולה לתפלה

בשו"ע סימן רל"ו סעיף ב' כתב וז"ל, אין לספר בין גאולה דערבית לתפלה, ואף הנוהגין לומר י"ח פסוקים ויראו עינינו אין להפסיק בין יראו עינינו לתפלה, ומיהו מה שמכריז ש"צ ראש חדש בין קדיש לתפלת ערבית לא הוי הפסק, כיון שהוא צורך התפלה, וכן יכול לומר ברכו להוציא מי שלא שמע ולא הוי הפסק, עכ"ל. ומבואר בשו"ע דאף דאסור להפסיק בין גאולה לתפלה דערבית, מ"מ מותר לומר יראו עינינו וכן מותר להכריז על ראש חדש בין קדיש לתפלת ערבית, ולא חשיב להפסק כיון דהוא צורך התפלה, ולכאורה לפי הטעם שכתב בשו"ע נראה דה"ה בשחרית מותר להכריז ר"ח משום דהוי צורך התפלה.

אכן יעו"ש בפמ"ג ס"ק א' דכתב וז"ל, ובערבית מכריז אבל בשחרית לא דמסמך גאולה חובה בשחרית, ואף על גב דטול ברוך לא הוה הפסק דיעבד, הא לכתחלה לא יפסיק, עיין סימן קס"ז סעיף ו' בהג"ה, ועיין סימן קי"ד בט"ז ס"ק ב' דמשום הכי בשחרית אי אפשר להכריז, יע"ש, עכ"ל. ובט"ז סי' קי"ד ס"ק ב' כתב וז"ל, ועוד טעם אחר למה לא מתחילין בשחרית, דא"ר חגי בר פדת אסור ליחיד להזכיר עד שיזכיר ש"ץ, פי' צריך שיאמר הש"ץ קודם התפלה משיב הרוח בקול רם, וזה א"א בשחרית לפי שצריך להסמיך גאולה לתפלה כ"כ הרא"ש ע"פ ירוש', עכ"ל. ומבואר בדבריו דכל האי דינא אי"ז אלא בערבית דהוי תפלת רשות, אכן בשחרית דהוי תפלת חובה אסור להפסיק כדי להכריז על ר"ח, ואף דהוי צורך התפלה, מ"מ לכתחילה אסור להפסיק כדי להסמיך גאולה לתפלה, אכן בשו"ע משמע בפשטות דכיון דהוי צורך התפלה לא חשיב כלל להפסק.

במח' הב"ח והמהרש"ל האם בערבית לאחר שקבעוה חובה אסור להפסיק להכריז, והאם עיקר הטעם הוא משום דהוא צורך התפלה

והנה מקור דין זה הוא בשו"ת הרשב"א חלק א' סימן רצ"ג וז"ל, שאלת מה שנוהגין בארץ הזאת בליל ראש חודש שמכריז שליח צבור בין קדיש לתפילת ערבית ראש חודש, הודיענו אם יש בו משום הפסקה וראוי למחות אם לא, תשובה, אין ראוי למחות, ובדין הוא דכל דבר שצריך לתפילה אין בו משום הפסק, וכדאמרינן בברכת הלחם טול ברוך טול ברוך אינו הפסק, וכל שכן זה שהוא צורך התפילה ממש שלא יטעו ולא יזכירו המאורע בתפילה, וכל שכן בתפלת ערבית שהוא רשות, ופוק חזי מה עמא דבר, וכן נוהגין בכל מקום ולא מיחה אדם בדבר, עכ"ל. ולכאורה מבואר להדיא ברשב"א דלא כהפמ"ג, דאף בתפלת חובה לא הוי הפסק מטעם דהוי צורך התפלה, וכל שכן בערבית דהוי תפלת רשות.

וכן כתב שם בב"ח וז"ל, וכתב עוד מהרש"ל דהרשב"א כתב בתשובה שהשמש מכריז בין קדיש לתפלה של ערבית ואומר ראש

חודש שהרי תפלת ערבית רשות וכו', ולא נהירא, חדא שהרי קבעוה חובה, ועוד אפילו היא רשות מכל מקום כל היכא שאתה מתפלל אותה צריך ליזהר שלא להפסיק כמו בשאר תפלות, כדאיתא להדיא בסמ"ג, ולכן יראה שהשמש יקדים תפלתו שיוכל להגיע ליעלה ויבוא קודם הקהל ויכריז בתפלתו עכ"ל, וז"ל הרשב"א בתשובה ח"א סימן רצ"ג אין ראוי למחות, ובדין הוא כל שצריך לתפלה אין בו משום הפסק, וכדאמר בברכת הלחם טול ברוך אינו הפסק, וכל שכן זה שהוא צורך התפלה ממש שלא יטעו ולא יזכירו המאורע בתפלה, וכל שכן בתפלת ערבית שהוא רשות, ופוק חזי מאי עמא דבר וכן נוהגין בכל מקום ולא מיחה אדם בדבר עכ"ל, הנה שהרשב"א ז"ל לא העמיד יסוד פסקו על מה שתפלת ערבית רשות, אלא עשאו כסניף לטעם הראשון, והדין עם הרשב"א וכן נוהגין ואין לשנות, עכ"ל. ומבואר דנחלקו הב"ח והרשב"א, דדעת המהרש"ל דהא דמותר להפסיק מיירי דוקא בתפלת מעריב דהוי רשות, וגם בזה לאחר דקבעוה חובה אסור להפסיק, ולדעת הרשב"א והב"ח אף בתפלת חובה לא הוי הפסק מטעם דהוי צורך התפלה, וצ"ב במה נחלקו.

בספיקו דהמג"א האם מותר להכריז לצורך התפלה רק על דבר שמחזירין עליו כגון ראש חודש ויעלה ויבא או אף בעל הניסים שאין מחזירין עליו

ובמג"א שם ס"ק א' כתב וז"ל, צורך תפלה, ועוד תפלת ערבית רשות, רשב"א ועסי' קס"ז, וכן נוהגין דלא כרש"ל, ב"ח, ומ"מ אפשר דוקא בר"ח שהיא דאורייתא או בותן טל ומטר דמחזירין אותו אם לא אמרו, משא"כ בחנוכה ופורים שאין מחזירין אותו אם לא אמרו אפשר שאין מכריזין, ומ"מ המנהג להכריז וכ"כ הרד"א, ונ"ל דבין הפרקי' דינן כמו בשחרית דדוקא בין גאולה לתפלה יש מקילין משום דתפלת ערבית רשות, אבל בין ק"ש וברכותי' חובה לכ"ע, עכ"ל. ומבואר במג"א כדעת הרשב"א והב"ח דלצורך תפלה מותר להכריז, אכן הסתפק המג"א דאפשר דמיירי דוקא בדבר שהוא חובה לצורך התפלה, דאם לא אמרו מחזירין אותו או הזכרת ר"ח דהוי דאורייתא לא הוי הפסק, משא"כ על הניסים דאין מחזירין אותו לא חשיב צורך התפלה, הן אמנם דלכאורה צ"ב דמה לי דאין מחזירין אותו, והא סו"ס הוי צורך התפלה דהא לכתחילה צריך לומר על הניסים.

במח' הטור ורב נטרונאי בטעם אמירת פסוקי יראו עינינו וקדיש בערבית, האם הוא משום מנהג הקדמונים ונעשה כגאולה אריכתא, או דתקנו לאשמועינן שתפלת ערבית רשות

והנה בטעם ההיתר להפסיק בין גאולה לתפלה לאמירת יראו עינינו, יעו"ש בטור סימן רל"ו דכתב וז"ל, שניה השכיבנו וחותם שומר את עמו ישראל לעד מפני שלילה צריכה שימור מן המזיקין, ואע"ג דקי"ל כרבי יוחנן דאמר שצריך לסמוך אף גאולה של ערבית לתפלת ערבית, השכיבנו לא הוי הפסק דכיון דתקינו ליה רבנן כגאולה אריכתא דמיא, כמו בשחרית שתיקנו להפסיק בה' שפתי תפתח ואפילו הכי לא חשיב הפסק כיון דתיקנו למימריה, ומה שנוהגין להפסיק בפסוקים ויראו עינינו וקדיש, לפי שבימים ראשונים היו בתי כנסיות שלהם בשדות והיו יראים להתאחר שם עד זמן תפלת ערבית, ותיקנו לומר פסוקים אלו שיש בהם י"ח אזכרות כנגד י"ח ברכות שיש בתפלת ערבית ונפטרין בקדיש, ועתה שחזרו להתפלל ערבית בבתי כנסיות לא נתבטל מנהג הראשון, ומ"מ אין להפסיק בדברים אחרים, ויש מן הגדולים שנהגו שלא לאמרם, כתב רב נטרונאי מדברי חכמים אין אומרים בערב אלא שתים לפניה ושתים לאחריה, וכיון שהלכה כרב דאמר תפלת ערבית רשות, תיקנו האחרונים שאחר שאמר שומר את עמו ישראל לעד שאומר פסוקים שיש בהם זמירות ושבח ולומר אחריהם ברכה ומפסיק בקדיש, כלומר אסתיים תפלה הרוצה לצאת יצא, עכ"ל.

ומבואר דנחלקו הטור ורב נטרונאי בטעם דמפסיקין במעריב באמירת פסוקי יראו עינינו, דדעת הטור דאף דאין להפסיק בין גאולה לתפלה מ"מ לא נתבטל מנהג הראשונים לאומרם, ואפ"ה אסור להפסיק בדברים אחרים, אכן דעת רב נטרונאי דתקנו לומר יראו עינינו וכן קדיש לאשמועינן דתפלת ערבית רשות ואינה חובה, ולפ"ז משמע דאין איסור להפסיק בין אמירת יראו עינינו לתפלה, אלא דלכאורה קשה דלדעת הטור דאין להפסיק בין יראו עינינו לתפלת ערבית, א"כ איך מפסיקין באמירת קדיש קודם התפלה וכדהקשה רב נטרונאי, דאף דתקנו לומר קדיש, מ"מ מאי שנא דבשחרית לא תקנו לומר קדיש.

וכן יעוין בכנסת הגדולה שם דהקשה וז"ל, כי יראו עינינו וקדיש, הכל מעין גאולה הוא וכו', בעל בנימין זאב ז"ל בסימן קע"ה הקשה על טעם זה, דאם קדיש כגאולה אריכתא, למה לא נהגו גם כן לאמרו בשחרית בין גאל ישראל וה' שפתי תפתח, וכתב שהטעם שנהגו לומר קדיש בתפלת ערבית להודיע שתפלת ערבית רשות, והם דברי רב עמרם שכתבו התוספות, עכ"ל. ומבואר דאף הקדיש הוא מפני שתפלת ערבית רשות.

ומקור דין זה הוא בברכות דף ד' ע"ב, אמר מר קורא קריאת שמע ומתפלל, מסייע ליה לרבי יוחנן דאמר רבי יוחנן איזהו בן העולם הבא זה הסומך גאולה לתפלה של ערבית, רבי יהושע בן לוי אומר תפלות באמצע תקנום וכו', מתיב מר בריה דרבינא בערב מברך שתים לפניה ושתים לאחריה, ואי אמרת בעי לסמוך הא לא קא סמך גאולה לתפלה דהא בעי למימר השכיבנו, אמרי כיון דתקינו רבנן השכיבנו כגאולה אריכתא דמיא, דאי לא תימא הכי שחרית היכי מצי סמיך והא אמר רבי יוחנן בתחלה אומר ה' שפתי תפתח ולבסוף הוא אומר יהיו לרצון אמרי פי, אלא התם כיון דתקינו רבנן למימר ה' שפתי תפתח כתפלה אריכתא דמיא, הכא נמי כיון דתקינו רבנן למימר השכיבנו כגאולה אריכתא דמיא, ע"כ.

בשיטת התוס' דאף דהלכה כרבי יוחנן שצריך לסמוך גאולה לתפלה, מ"מ מפסיקין לירא עינינו משום דהוי כהשכיבנו

ובתוס' שם בד"ה איזהו בן העוה"ב כתב וז"ל, ואנו שאומרים יראו עינינו ופסוקים אחרים אחר השכיבנו, נראה הואיל ותקינו להו רבנן ה"ל כגאולה אריכתא, דתקינו לומר זה שבתוך כך יתפלל חבירו גם הוא ולא ילך מבהכ"נ עד שיגמור כל אחד תפלתו, וגם יש באותם פסוקים י"ח אזכרות כנגד י"ח ברכות דשמנה עשרה ואגב שתקנו לומר אותם פסוקים תקנו לומר חתימה של יראו עינינו, והלכה כר' יוחנן דברייתא מסייע ליה וכן פסק ה"ג, וא"כ יש ליזהר שלא לספר בין גאולה דערבית לשמנה עשרה, עכ"ל. ומבואר בתוס' דאף דהלכה כר' יוחנן וצריך גם בערבית להסמיך גאולה לתפלה, מ"מ מפסיקין ליראו עינינו ופסוקים אחרים אחר השכיבנו, וה"ט משום דלאחר דתקנו חכמים לאמרם הוי כהשכיבנו דאמרי' בגמ' דלא חשיב הפסק משום דגאולה אריכתא דמי', ולפ"ז משמע לכאורה דמלבד מה דתיקנו חכמים לאמרם אסור להפסיק בין יראו עינינו לתפלה.

עוד כתב שם בתוס' וז"ל, מיהו בסדר רב עמרם פי' מה שאנו אומרים קדיש בין גאולה לתפלת ערבית, לאשמעינן דלא בעינן מסמך גאולה דערבית לתפלה, משום דתפלת ערבית רשות, ולא נהירא, דא"כ ר' יוחנן סבירא ליה תפלת ערבית חובה, דפלוגתא היא דרב ור' יוחנן והלכה כר' יוחנן, ונכון להחמיר ולהזהר מלספר בינתים, ואי תימא קשיא הלכתא אהלכתא דקיימא לן תפלת ערבית רשות והכא

פסקינן כרבי יוחנן, צריך לומר דאפילו אי סובר רבי יוחנן כרב דאמר רשות היא מכל מקום מחייב לסמוך, אם כן גם לנו יש לסמוך, עכ"ל.

ומבואר דנחלקו התוס' ורב נטרונאי, דדעת רב נטרונאי דהדין דצריך להסמיך גאולה לתפלה שייך רק אי הוי חובה, ומהא דפסקינן דתפלת ערבית רשות, מהא חזינן דלא פסקינן כר' יוחנן ואי"צ לסמוך גאולה לתפלה דערבית, אכן דעת התוס' דאף דפסקינן דתפלת ערבית רשות מ"מ צריך לסמוך גאולה לתפלה, וצ"ב במה נחלקו, ובדעת התוס' צ"ב, דלמאי דקימ"ל דתפלת ערבית רשות, א"כ מה שייך כלל החיוב לסמוך גאולה לתפלה, והרי כל התפלה אינה אלא רשות.

וכדעת רב נטרונאי כתב שם ברשב"א וז"ל, ואיכא למידק אנן דעבדי' כמאן, דהא מפסיקים בפסוקי דברוך ה' לעולם ויראו עינינו וחותמין בה ואומרין קדיש אחריה, וע"כ נמנעו הרבה מן הגדולים שלא לאמרה כל עיקר, וכ"כ בתוס' בשם רבי שמואל ז"ל שלא היה אומרם כל עיקר, אבל מי שאומרן סומך על מה שאמרו דתפלת ערבית רשות, עכ"ל. ומבואר בדבריו דיש לחשוש לומר יראו עינינו משום דמפסיק בין גאולה לתפלה, ולפי מש"כ בשו"ת נראה דלהכריז על יעלה ויבא לא חשיב הפסק דהוי צורך התפלה, אכן לומר יראו עינינו דלא הוי צורך התפלה אפשר דאסור.

בשיטת הרבינו יונה דאף למ"ד דערבית רשות, מ"מ משקבלוה לחובה חל חיוב סמיכת גאולה לתפלה

אכן יעו"ש ברבינו יונה דכתב וז"ל, ויש לשאול על מה סמכו העולם להוסיף ולומר אחר כך פסוקים של ברכת המלך בכבודו, שעל זה לא אמרו כגאולה אריכתא דמיא והוי הפסקה, ומקצת החכמים היו נמנעים מלאמרם וכך היה מנהגו של מורי הרמב"ן נר"ו, אבל מורי רבינו יונה קרובו נתן טעם למנהג שנהגו כל העולם לאומרם, שבתחלה שהיתה תפלת ערבית רשות היו אומרים אלו הפסוקים שיש בהם י"ח הזכרות כנגד י"ח ברכות וחותמין עליהם ואומרים קדיש ויוצאין, ואח"כ אף על פי שקבעוה חובה נשאר הדבר כמו המנהג הראשון, ולא הוי הפסקה בין גאולה לתפלה, דכיון שמתחלה אדעתא דהכי קבעוה חובה לא מקרי הפסקה, עכ"ל. ומבואר בדעת הרבינו יונה דאף דכשקבעוהו ע"כ דס"ל דתפלת ערבית רשות ואי"צ לסמוך גאולה לתפלה, מ"מ עכשיו דקבלו ע"ע את תפלת ערבית לחובה אף דצריך לסמוך גאולה לתפלה מ"מ לא חשיב להפסק, דלאחר דקבעו לומר יראו עינינו לא הוי הפסק דהוי כהשכיבנו דאמרי' בגמ' דלא חשיב הפסק משום דגאולה אריכתא דמי'.

ועכ"פ מבואר בדעת הרבינו יונה דאף למ"ד דתפלת ערבית רשות, מ"מ לאחר דקבלו ע"ע תפלת ערבית לחובה חל על התפלה חובת סמיכת גאולה לתפלה, הן אמנם דבדעת הראשונים דס"ל דכל מאי דיכול להפסיק הוי משום דהוי רשות, לכאורה נראה מדבריהם דכיון דתקנת תפלת ערבית הוי רשות, מה"ט אף דקבלו ע"ע לחובה מ"מ אי"צ לסמוך גאולה לתפלה, וצ"ב במה נחלקו.

בביאור שיטת הרמב"ם דפסק דתפלת ערבית רשות, ומ"מ פסק שצריך לסמוך גאולה לתפלה

וברמב"ם הל' תפלה פרק ז' הל' י"ח כתב וז"ל, ובתפלת הערב קורא ק"ש ומברך לפניה ולאחריה וסומך גאולה לתפלה ומתפלל מעומד, וכשישלים ישב מעט ויפטר, והמתחנן אחר תפלת ערבית הרי זה משובח, ואף על פי שמברך השכיבנו אחר גאל ישראל אינה הפסק בין גאולה לתפלה והרי שתיהן כברכה אחת ארוכה, עכ"ל. ומבואר דפסק הרמב"ם דצריך לסמוך גאולה לתפלה דערבית.

ולכאורה קשה דהרמב"ם בהל' תפלה פרק ג' הלכה ו' כתב וז"ל, תפלת הערב אע"פ שאינה חובה, המתפלל אותה זמנה מתחילת הלילה עד שיעלה עמוד השחר, ותפלת נעילה זמנה כדי שישלים אותה סמוך לשקיעת החמה, עכ"ל. ומבואר דפסק דתפלת ערבית רשות, ומ"מ פסק דצריך לסמוך גאולה לתפלה, ובפשטות נראה דס"ל כדעת התוס' דהא דבעי להסמיך גאולה לתפלה לא תלי' בהא דהוי חובה.

אכן ברמב"ם הל' תפלה פרק א' הל' ו' כתב וז"ל, וכן התקינו שיהא אדם מתפלל תפלה אחת בלילה, שהרי איברי תמיד של בין הערבים מתעכלין והולכין כל הלילה, שנאמר היא העולה וגו' כענין שנאמר ערב ובקר וצהרים אשיחה ואהמה וישמע קולי, ואין תפלת ערבית חובה כתפלת שחרית ומנחה, ואף ע"פ כן נהגו כל ישראל בכל מקומות מושבותיהם להתפלל ערבית וקבלוה עליהם כתפלת חובה, עכ"ל. ומבואר דס"ל דאף דפסקינן דתפלת ערבית רשות מ"מ קבלהו כחובה, ולפ"ז אפשר דמה"ט פסק הרמב"ם דצריך לסמוך גאולה לתפלה ומשום דקבלהו לחובה וכמש"כ ברבינו יונה.

וברמב"ם בהל' תפלה פרק ט' הל' ט' כתב וז"ל, ואינו חוזר להתפלל בקול רם ערבית, לפי שאין תפלת ערבית חובה, לפיכך לא יברך ברכות לבטלה שאין כאן אדם שנתחייב בהם כדי להוציאו ידי חובתו, עכ"ל. ויעו"ש בב"ח דהקשה וז"ל, וכתב הרמב"ם הטעם לפי שאינו חובה, פירוש כיון דמדינא אינה חובה אלא רשות, ולכן לא תיקנו מתחלה שיחזור השליח ציבור תפלת ערבית, אף על פי שאח"כ נהגו וקבעוה חובה מכל מקום התקנה במקומה עומדת, עכ"ל. וכן יעו"ש באליה רבה ס"ק ג' וז"ל, שהרי לא וכו'. פירוש דווקא כשאומרים פעם אחת הוא דקבלו לחובה, אבל כשלא אמרו מעולם לא, ובלחם חמודות כתב זה לשונו, והאידנא דקבעו חובה אפילו לא התפלל כלל, מ"מ לא אלים מנהגא לשווייה חובה כדי לאטרוחי צבורא להחזיר הש"ץ התפלה ע"כ, ולזה נוטין דברי הב"ח, עכ"ל. וצ"ב בדבריו, דלמאי דקבלו עליהם כחובה אמאי שלא יחזור הש"ץ כדי להוציא את מי שנתחייב.

אכן יעו"ש בעולת תמיד דכתב טעם אחר וז"ל, וכתב הרשב"א בתשובה ח"א סימן קפ"ג אפילו למאן דאמר דסבירא ליה דאם התפלל פעם אחת קבלה עליו בחובה, מכל מקום אם התפלל בקי הוא אין צריך לש"ץ להוציאו, ואם אינו בקי ולא התפלל פטור הוא, עכ"ל. ודבריו צ"ב דלכאורה לאחר דקבלו עליהם כחובה א"כ מאי שנא מכל התפלות דצריך להוציא את מי שאינו בקי, ומשמע לכאורה ברשב"א דאף לאחר דקבלו ע"ע כחובה, מ"מ אי"ז אותו גדר החיוב כתפלת שחרית ומנחה, וצ"ב בזה.

ומקור דין זה הוא בברכות דף כ"ז ע"ב, תפלת הערב אין לה קבע, מאי אין לה קבע, אילימא דאי בעי מצלי כוליה ליליא ליתני תפלת הערב כל הלילה, אלא מאי אין לה קבע כמאן דאמר תפלת ערבית רשות, דאמר רב יהודה אמר שמואל תפלת ערבית, רבן גמליאל אומר חובה, רבי יהושע אומר רשות, אמר אביי הלכה כדברי האומר חובה, ורבא אמר הלכה כדברי האומר רשות, ע"כ.

ובתוס' שם בד"ה הלכה כדברי האומר רשות כתב וז"ל, לאו דוקא רשות אלא כדפרישית לעיל דף כ"ו, ולכך נקרא רשות לבטלה עבור מצוה אחרת העוברת, עכ"ל. ובתוס' שם דף כ"ו ע"א בד"ה טעה ולא התפלל ערבית מתפלל בשחרית שתים כתב וז"ל, וא"ת והאמר רב לקמן דף כ"ז ע"ב תפלת ערבית רשות וקי"ל כותיה באיסורי, ועוד קשה דאמר לקמן ד' ל' ע"ב טעה ולא התפלל יעלה ויבוא בלילה אין מחזירים אותו משום דאין מקדשין את החדש בלילה, ולמה ליה האי טעמא תיפוק ליה דתפלת ערבית רשות, וי"ל הא דאמרינן דתפלת ערבית רשות היינו לגבי מצוה אחרת והיא עוברת, דאז אמרינן תדחה תפלת ערבית מפניה, אבל לחנם אין לו לבטלה, עכ"ל. ומבואר בשיטת התוס' דהא דאמרינן דתפלת ערבית רשות, אין הכוונה דאין חיוב להתפלל תפלת ערבית, אלא דאינה חובה דעי"כ יתבטל מצוה אחרת שהיא עוברת, וצ"ב בזה דלכאורה אי הוי חובה אמאי לא הוי

ככל התפלות דדוחה אף מצוה העוברת.

במח' הרמב"ם והראב"ד האם מותר להתפלל תפלת נדבה בלא שיחדש בה דבר

והנה ברמב"ם בהל' תפלה פרק א' הל' ט' כתב וז"ל, תפלות אלו אין פוחתין מהן אבל מוסיפין עליהם, אם רצה אדם להתפלל כל היום כולו הרשות בידו, וכל אותן התפלות שיוסיף כמו מקריב נדבות, לפיכך צריך שיחדש דבר בכל ברכה וברכה מן האמצעיות מעין הברכות, ואם חידש אפילו בברכה אחת דיו כדי להודיע שהיא נדבה ולא חובה, עכ"ל. והשיג עליו הראב"ד וז"ל, א"א אף על פי שלא יחדש, עכ"ל. ומבואר דנחלקו הרמב"ם והראב"ד האם מותר להתפלל תפלת נדבה בלא שיחדש בו דבר, וצ"ב במה נחלקו.

במח' הרמב"ם והראב"ד האם מי שהתחיל תפלת ערבית ונזכר שכבר התפלל פוסק באמצע הברכה כבשאר תפלות או דאינו פוסק משום שמתחילתה היתה רשות

והרמב"ם בהל' תפלה פרק י' הל' ו' כתב וז"ל, מי שנסתפק לו אם התפלל אם לא התפלל אינו חוזר ומתפלל, אלא אם כן מתפלל תפלה זו על דעת שהיא נדבה, שאם רצה יחיד להתפלל כל היום תפלת נדבה יתפלל, מי שהיה עומד בתפלה ונזכר שכבר התפלל פוסק ואפילו באמצע ברכה, ואם היתה תפלת ערבית אינו פוסק שלא התפלל אותה מתחילה אלא על דעת שאינה חובה, עכ"ל. ובהשגת הראב"ד שם כתב וז"ל, מי שהיה עומד בתפלה וכו'. א"א אין כאן נחת רוח, עכ"ל. ומבואר דנחלקו הרמב"ם והראב"ד בהתחיל תפלת מעריב ונזכר שכבר התפלל האם פוסק כבכל התפלות, או דמאחר דתפלת מעריב הוי רשות אינו פוסק, וצ"ב במאי תלי' פלוגתייהו.

ובכס"מ שם כתב וז"ל, ומ"ש רבינו ואם היתה תפלת ערבית וכו', כתב הראב"ד אין כאן נחת רוח עכ"ל, נראה שטעמו שאף על פי שתפלת ערבית היתה רשות עכשיו כבר קבעוה חובה כדאמרינן בפ"א, ואין זה דבר מוכרח, ויש מקום לדברי רבינו מאחר שמתחלתה היתה רשות, עכ"ל. ומבואר בכסף משנה דדעת הראב"ד דבערבית כיון שקבלו ע"ע כחובה להכי הוי ככל התפלות שאם התחיל בתורת חובה פוסק, ומטעם דאין להתפלל חצי בתורת חובה וחצי בתורת נדבה, ודעת הרמב"ם דכיון דערבית מתחלתה היתה רשות, אף דהאידנא קבלו ע"ע כחובה, מ"מ חשיבי כתפלת נדבה, ולהכי אינו פוסק דהא אף אם ימשיך בתורת נדבה הוי המשך לתחילת התפלה דחשיב כנדבה, וצ"ב במאי תלי' פלוגתייהו.

בביאור הגר"ח בשיטת הרמב"ם דערבית ביסודו הוי רשות ולכן מצטרף עם תפלת נדבה

ובביאור שיטת הרמב"ם יעוין בחידושי הגר"ח שם דכתב וז"ל, עיין בכ"מ שפי' ההשגה משום דס"ל דגם תפלת ערבית קבלוה בחובה ודינו שפוסק באמצע הברכה, ולדעת הרמב"ם צ"ל דהא דחובה ונדבה לא מצטרפי הוא משום דהן חלוקין בעצם החפצא של תפלה, דזו תפלת חובה וזו תפלת נדבה, וערבית דין רשות ונדבה עלה, והא דקבעוה לחובה פירושו שקבעו חובה על עצמן להתפלל תפלת רשות ונדבה, אבל התפלה בעצמותה נדבה ורשות היא, כיון דבעיקר תקנת וחובת תפלה אינה רק רשות ונדבה, וע"כ שפיר פסק הרמב"ם דערבית הואיל והיא בעצמותה רשות ונדבה מצטרפת עם תפלת נדבה דחד מינא נינהו, שארי תפלות דהויין חובה בעיקר מילתייהו הויין תרי מיני ולא מצטרפי עם נדבה, עכת"ד. אכן צ"ב בדבריו דלכאורה לאחר דקבלו עליהם כחובה מאי שנא מכל התפלות דחשיב תפלה של חובה.

עוד כתב שם, דהנה הרמב"ם בפ"ג מהל' תפלה הל' ו' כתב וז"ל, תפלת הערב אף ע"פ שאינה חובה המתפלל אותה זמנה מתחילת הלילה עד שיעלה עמוד השחר, עכ"ל. ובהל' ז' כתב וז"ל, המתפלל תפלה קודם זמנה לא יצא ידי חובתו וחוזר ומתפלל אותה בזמנה וכו', ויש לו להתפלל תפלת ערבית של לילי שבת בערב שבת קודם שתשקע החמה, וכן יתפלל ערבית של מוצאי שבת בשבת לפי שתפלת ערבית רשות אין מדקדקין בזמנה, ובלבד שיקרא ק"ש בזמנה אחר צאת הכוכבים, עכ"ל. והראב"ד השיג עליו וז"ל, א"א אין ראוי לעשות כן אלא לצורך שעה, והלא צריך לסמוך גאולה לתפלה, עכ"ל. וכתב הגר"ח דהרמב"ם לשיטתו אזיל דדעת הרמב"ם דתפלת ערבית דין רשות ודין נדבה עלה גם בשעה שמתפלל אותה כחובה, ולהכי אין מדקדקין בזמנה, והראב"ד ס"ל דלאחר דקבעוה כחובה, הרי דהוי ככל התפלות דצריך להתפלל בזמנה ולהסמיך גאולה לתפלה, וצ"ב במה נחלקו הרמב"ם והראב"ד.

בשיטת הרמב"ם דלא תקנו חזרת הש"צ בתפלת ערבית אף דקבלהו לחובה

והנה בשו"ע סי' רל"ו סעיף ג' כתב וז"ל, מצא צבור שקראו ק"ש ורוצים לעמוד בתפלה, יתפלל עמהם ואחר כך יקרא ק"ש עם ברכותיה, עכ"ל. ומבואר דעדיף להתפלל בציבור מלסמוך גאולה לתפלה דערבית, אכן לענין תפלת שחרית כתב בשו"ע סימן קי"א סעיף ג' וז"ל, אם עד שלא קרא ק"ש מצא ציבור מתפללין לא יתפלל עמהם, אלא קורא ק"ש ואח"כ יתפלל, דמסמך גאולה לתפלה עדיף, עכ"ל. ומבואר דחלוק תפלת ערבית דבהא תפלה בציבור עדיפא מלסמוך גאולה לתפלה, משא"כ בתפלת שחרית עדיף לסמוך גאולה לתפלה מלהתפלל בציבור, וצ"ב בזה.

ובדרכי משה שם ס"ק ג' כתב וז"ל, וכתב הרשב"א בתשובה ח"א סי' רל"ו דדוקא בתפלת ערבית שהיא רשות אמר הגאון, אבל בשל שחרית מיסמך גאולה לתפלה עדיף, ואם לא קרא ק"ש ובא לבית הכנסת ומצא צבור מתפללין לא יתפלל עמהן בשל שחרית עכ"ל. ומבואר דהא דחלוק תפלת ערבית מתפלת שחרית הוא משום דפסקינן דתפלת ערבית רשות, וצ"ב דלכאורה לאחר דקבלו ע"ע כחובה אמאי לא הוי ככל התפלות דקימ"ל דמסמך גאולה לתפלה עדיף.

ואשר נראה בזה, ובהקדם, דהנה הרמב"ם בהל' תפלה פרק א' הל' ה' כתב וז"ל, כן תקנו שיהא מנין התפלות כמנין הקרבנות, שתי תפלות בכל יום כנגד שני תמידין, וכל יום שיש קרבן מוסף תקנו בו תפלה שלישית כנגד קרבן מוסף, ותפלה שהיא כנגד תמיד של בקר היא הנקראת תפלת השחר, ותפלה שכנגד תמיד של בין הערבים היא הנקראת תפלת מנחה, עכ"ל. ויעו"ש בלח"מ דביאור בדעת הרמב"ם דאף דביסודו קימ"ל דאבות תקנום, מ"מ שפיר קאמר רבינו דכנגד תמידין תקנום, וצ"ב בדבריו, דאי קימ"ל דאבות תקנום, א"כ למאי נ"מ הא דאסמכינהו רבנן אקרבנות, ומה איתחדש בזה.

יחקור ביסודו דתקנת עזרא דאסמכינהו אקרבנות האם אף לאחר תקנת עזרא יסוד התפלה הוא משום רחמי או דלאחר תקנת עזרא חל על התפלה חלות ותורת קרבן

ובביאור הדברים נראה דהנה יש לחקור ביסוד תקנת תפלה דעזרא דאסמכינהו אקרבנות, דאפשר דאף דעזרא תיקן דזמני התפלות כנגד הקרבנות, מ"מ אין זה מהות וגדר חדש בתפלה, אלא דיסוד הגדר והחיוב דתפלה נשאר כפי שהיה דצריך להתפלל ג' תפלות ערב ובוקר

וצהרים, ובא עזרא ותיקן את הזמנים לחובת התפלה הכללית כפי זמני הקרבנות, ולפ"ז עיקר התקנה דעזרא היה לקבוע את זמני ג' התפלות דאבות תקנו ובזה נחלקו ר' יהודה ורבנן האם תמיד של שחר קרב עד חצות או עד ד' שעות, אכן אפשר דעזרא תיקן חובת תפלה מחודש כנגד הקרבנות, ונמצא דמלבד דמקיים חובת תפלה דמהותה בקשת רחמי, איתחדש עוד גדר דתפלה דמהותה גדר דהקרבת קרבן התמיד, דלגבי חיוב זה זמן ההקרבה הוי חלק מעצם חובת התפלה.

ועפ"ז, נראה דזה כוונת הלחם משנה במש"כ בדעת הרמב"ם, דלמאי דמשני בגמ' דתפלות אבות תקנום ובאו חכמים ואסמכוהו אקרבנות הרי דכך פסקינן, ולכאורה צ"ב דלמאי נ"מ אם אבות תקנום או דהוי כנגד הקרבנות, ולהנתבאר א"ש, דהנה למאי דקימ"ל דתפלות אבות תקנום, ע"כ דכבר בזמן תקנת אבות היה תקנה להתפלל ג' פעמים ביום, ערב ובוקר וצהרים, ובפשטות גם בזמן האבות הזמן דשחרית היה בזמן הבוקר כל זמן שלא הגיע זמן מנחה, וכן כל התפלות, ולפ"ז מאחר דלהרמב"ם פסקינן דאבות תקנום אלא דאסמכוהו אקרבנות, הרי דעיקר התקנה שהיה בזמן האבות נשאר אף לאחר שאסמכוהו אקרבנות, אלא דבא עזרא ותיקן עוד חיוב דתפלה כנגד קרבן, ולפ"ז נמצא דאם מתפלל לאחר ד' שעות עד חצות, אף דאינו מקיים את המצוה בזמנה לפי הזמן דתקנת עזרא, מ"מ לא פקע מינייהו קיום המצוה דשחרית דתקנו אבות, דעיקרו הוא להתפלל שחרית בשעה שהוא בוקר דהיינו עד חצות, ונמצא לפ"ז דבתפלה יש ב' דינים האחד, הוא תקנת אבות להתפלל בשעת הבוקר, דזמנה עד זמן המנחה, ויש עוד תקנה להתפלל בזמן הקרבת תמיד של שחר דזה חשיבי לבוקר לפי אותה תקנה.

ובשטמ"ק בברכות דף כ"ו ע"ב כתב וז"ל, אבות תקנום ואסמכינהו רבנן אקרבנות, פירוש ודאי אבות תקנום, אבל מפני תקנתם לא היינו מחויבים לאומרם, ואתו רבנן ואסמכינהו אקרבנות כדי שיהו חובה, עכ"ל. ולכאורה דבריו תמוהין, דמאי שנא דתקנת אבות לא היה חובה, ומשעה שתיקן עזרא את התפלות כנגד הקרבנות הרי זה נהפך לחובה, אכן להנתבאר א"ש, דהרי מדאורייתא אין לחיוב תפלה לא זמן ולא שיעור, אלא דאבות תקנו בזה זמנים בחיוב התפלה דאורייתא דיסודו מדין רחמי, ויסוד התקנה הוי מטעם דהלואי ויתפלל כל היום, ולהכי מסתבר דאי"ז גדר דחובה, משא"כ תקנת עזרא הוי גדר דהתפלות הם כקרבנות התמיד, וכשם דהקרבנות הם גדר דחובה ה"ה התפלה שנתקנו במקום הוי חובה.

ולפמש"כ, נראה דבהני תרי צדדי נחלקו הרמב"ם והראב"ד האם בתפלת נדבה צריך לחדש בה דבר, דדעת הראב"ד כהצד הראשון שחקרנו, דאף לאחר תקנת עזרא יסוד התפלה נשאר כפי שהיה בזמן תקנת אבות דיסודו משום רחמי, אלא דבא עזרא ותיקן את זמני התפלות דתקנו אבות ותלו אותם בזמן הקרבת התמיד, ומה"ט ס"ל דאין שום ענין שיחדש בה דבר, דהא קימ"ל דיכול להתפלל תפלת נדבה הוא מדין דהלואי שיתפלל כל היום כולו דתפלה רחמי נינהו.

אכן בדעת הרמב"ם נראה דלשיטתו אזיל דס"ל דלאחר תקנת עזרא חל על התפלה חלות ותורת קרבן, ומה"ט אסור להתפלל כמה פעמים תפלת חובה כשם שאין מקריבין אלא קרבן תמיד אחד, וכל ההיתר להתפלל תפלת נדבה הוא מטעם דמקריבין קרבן נדבה, ונמצא דכשמתפלל נדבה חל על תפלתו שם וחלות דקרבן נדבה, ולפ"ז נמצא דתפלת חובה ותפלת נדבה הוי שתי חלויות של תפלה, ומה"ט ס"ל להרמב"ם דצריך שיחדש בה דבר כדי שיהיה היכר שאינו מקריב שני קרבנות חובה, אלא שמתפלל בתורת קרבן נדבה, ולכאורה משמע ברמב"ם דמצד עצם התפלה לא בעי לחידוש, דההיתר להתפלל תפלת נדבה הוא מכח שיכול להקריב קרבן נדבה כמה שירצה, אלא מפני שיש איסור להתפלל שני תפלות דחובה דהוי כעובר על בל תוסיף, להכי בעי היכר.

ודאתינא להכי, יתבאר הא דנחלקו הרמב"ם והראב"ד כשנזכר באמצע תפלת מעריב שכבר התפלל האם פוסק כדקימ"ל לענין תפלת שחרית ומנחה או לא, דהראב"ד לשיטתו אזיל דס"ל דכל הא דשני תפלת רשות מתפלת חובה אי"ז אלא בחיוב דהגברא, אכן בעצם חלות התפלה אין נ"מ ביניהם, והא דפוסק בתפלת שחרית ומנחה הוי מדין דאין תפלת חובה מצטרפת לתפלת רשות, ולפ"ז למאי דקימ"ל דהאידנא קבלו ע"ע תפלת מעריב כחובה הרי דכל דהתחיל להתפלל בתורת חובה אינו יכול להמשיך אותו תפלה בתורת נדבה, דאין תפלה שהתחיל בתורת חובה יכולה להצטרף עם תפלת נדבה.

אכן בדעת הרמב"ם נראה דס"ל דבתפלה שיסודו והגדרתו הוי ענין אחד אין שום מניעה לצרף תפלה שהתחיל בתורת חובה על הגברא עם תפלה שאינו חובה, דהא יסודו חפצא דתפלה אחת, אלא דהרמב"ם לשיטתו אזיל דס"ל דלאחר תקנת עזרא חל על התפלה חלות דקרבן, ומה"ט לא שייך דחצי תפלה יתפלל בתורת קרבן חובה וחצי תפלה בתורת קרבן נדבה דהוי חלות שונה דקרבן, ומה"ט ס"ל להרמב"ם דאף לאחר דקבלו ע"ע להתפלל מעריב בתורת חובה, מ"מ כיון דתפלת מעריב לא נתקן כנגד קרבן הרי דלא חל על עצם התפלה חלות דקרבן, וכן למאי דנהגו להתפלל מעריב כחובה אי"ז אלא גדר דתקנת אבות ומדין רחמי, ולהכי אף דהתחיל להתפלל בתורת חובה אין שום איסור להמשיך בתורת רשות, וא"ש.

ולפמש"כ יתבאר הא דאף קודם דקבלו ע"ע להתפלל מעריב בתורת חובה לא מצינו שיהא חיוב לחדש בה דבר, ולכאורה קשה דהא לדעת הרמב"ם כשמתפלל תפלת נדבה צריך לחדש בה דבר, אכן לפמשנ"ת א"ש, דהרי כל מאי דבעי לחדש בה דבר הוי דוקא בתפלת נדבה, ומטעם דכל ההיתר להתפלל נדבה הוא מדין דיכול להקריב קרבן נדבה, ומאחר דמתפלל בתורת קרבן צריך היכר כדי להבדיל בין קרבן חובה לקרבן נדבה, אכן תפלת ערבית דאף לאחר תקנת עזרא לא חל עלייהו תורת קרבן, אלא דהוי מדין תקנת אבות ויסודו מדין דרחמי בעי, בזה לא בעי היכר דהא אינו מתפלל בתורת קרבן, ודו"ק.

במח' הרמב"ם והראב"ד האם מותר להתפלל מפלג המנחה ואף דאינו סומך גאולה לתפלה

ולהנתבאר נראה דבהני תרי צדדי נחלקו הרמב"ם והראב"ד האם מותר להתפלל מעריב מפלג המנחה ואף דנמצא דאינו סומך גאולה לתפלה ואינו מתפלל בזמנה, דהרמב"ם לשיטתו אזיל דאף לאחר דקבעוה כחובה מ"מ חלוק תפלת ערבית משאר התפלות ביסודו, וכמש"כ הגר"ח דתפלת ערבית לדעת הרמב"ם יסודו הוי גדר דתפלת רשות, וכמשנ"ת דהוי מדין תקנת אבות ומדין דרחמי בעי, ולהכי אף דלכתחילה צריך להתפלל בזמנה ולהסמיך גאולה לתפלה, מ"מ דין רשות עלה גם בשעה שמתפלל אותה כחובה, ולהכי אין מדקדקין בזמנה, אכן הראב"ד לשיטתו אזיל דס"ל דאף לאחר תקנת עזרא לא אתחדש גדר חדש דתפלה כקרבן, ונשאר על התפלה חלות דתפלת תקנת אבות דיסודו מדין דרחמי בעי, ומה"ט ס"ל דלאחר דקבעוה כחובה, הרי דהוי ככל התפלות דצריך להתפלל בזמנה ולהסמיך גאולה לתפלה.

ולפמש"כ א"ש הא דכתב הרמב"ם דחלוק תפלת מעריב דלא תקנו בו חזרת הש"צ משא"כ בשאר התפלות, דס"ל להרמב"ם דכל מה דתקנו חזרת הש"צ הוי מדין תקנת עזרא דיסוד חיוב התפלה הוי גדר דחיוב קרבן, ומאחר דעצם התפלה הוי גדר דחיוב להכי תקנו בו חזרת הש"צ, אכן תפלת מעריב דהוי חלות דתפלת תקנת אבות דביסודו הוי רשות, אף דקבלו ע"ע להתפלל את תפלת הרשות כחובה, מ"מ ע"ז לא ניתקן תקנת חזרת הש"ץ, ובדעת הראב"ד צ"ל דאף דקבעוה כחובה, מ"מ מלכתחילה לא קבלו ע"ע כחובה לענין חיוב חזרת הש"צ, וכדכתב הלח"ח המובא באלי' רבה דלא אלים מנהגא לשווייה חובה כדי לאטרוחי צבורא להחזיר הש"ץ התפלה.

ועל דרך הפלפול אפשר דבהני תרי צדדי תלי' ב' התירוצים דהלחם חמודות והרשב"א המובא בעו"ת, דדעת הל"ח דיסוד תפלת מעריב ביסודו הוי אותו גדר דתפלה כשחרית ומנחה, ולהכי תי' דהא דלא בעי חזרת הש"ץ אף דקבעוה כחובה הוי מטעם דמלכתחילה לא קבלו ע"ע כחובה לענין חיוב חזרת הש"צ, דלא אלים מנהגא לשווייה חובה כדי לאטרוחי צבורא להחזיר הש"ץ התפלה, אכן הרשב"א ס"ל כדעת הרמב"ם דלאחר תקנת עזרא חל על התפלה חלות דקרבן, ומאחר דהוי חלות דחיוב קרבן הרי דהוי גדר דכפרה, ולהכי אף דעיקר חזרת הש"צ נתקן כדי להוציא את מי שאינו בקי, ולכאורה מי שאינו בקי ואינו יודע להתפלל פטור מתפלה, אלא דאף דמצד החיוב דרמי עליו הרי הוא פטור, מ"מ כפרה בעי, ולהכי תקנו חזרת הש"צ כדי שהכפרה יחול אף על מי שאינו בקי, משא"כ תפלת מעריב דלא נתקן כנגד קרבן, הרי דלא חל על עצם התפלה חלות דקרבן, ולהכי אין ענין בחזרת הש"ץ דהא מצד חובת התפלה מי שאינו בקי פטור, וכל מאי דבעי חזרת הש"ץ הוא בשביל הכפרה, תפלת מעריב שאינו מדין כפרה לא שייך בי' החיוב דחזרת הש"ץ.

ויעוין באבי עזרי פרק י' הל' ו' דהקשה, מהא דאיתא ברישׁ תפלת השחר דאם לא התפלל ערבית מתפלל שחרית שתים משום תשלומין, ולכאורה מה שייך חובת תשלומין על תפלת ערבית דהוי רשות, ועוד הקשה מהדין שאם טעה ולא התפלל מנחה מתפלל ערבית שתים, ראשונה ערבית ושני' תשלומי מנחה, וקשה דמאחר שתפלת ערבית רשות היא, היה בדין שיקדים החובה שהיא תשלומי מנחה דהוי חובה לתפלת מעריב דהוי רשות, ומכח קושיות אלו מסיק שם דמוכח דאף דעל הגברא אין חיוב דתפלת מעריב, מ"מ עצם התפילה מוגדרת כתפלת חובה ולהכי שייך בה תשלומין ותפלת ערבית קודמת לתפלת תשלומין, עכת"ד יעו"ש. ולכאורה מסיק ההיפך ממה שכתב הגר"ח.

אכן לפמש"כ א"ש, דלמאי נתבאר בדעת הרמב"ם דכל מאי דשני תפלת ערבית מתפלת שחרית ומנחה, אי"ז אלא בחיוב דתקנת עזרא דתפלה במקום קרבן, דלענין זה בתפלת ערבית לא ניתקן בתורת קרבן, אכן תקנת אבות דתקנו ג' תפלות ערב צהרים ובוקר שייך אף בתפלת ערבית, אלא דתקנת אבות אי"ז חובה כחובת תקנת עזרא דהוי חלות דקרבן, ומה"ט חשיב כתפלת רשות, משא"כ חובת תפלת תשלומין ביסודו לא קאי כלל על הדין דתפלה מדין קרבן ובהקדם, דהנה איתא בברכות דף כ"ו ע"א, איבעיא להו טעה ולא התפלל מנחה מהו שיתפלל ערבית שתים, אם תמצא לומר טעה ולא התפלל ערבית מתפלל שחרית שתים משום דחד יומא הוא דכתיב ויהי ערב ויהי בקר יום אחד, אבל הכא תפלה במקום קרבן היא וכיון דעבר יומו בטל קרבנו, או דילמא כיון דצלותא רחמי היא כל אימת דבעי מצלי ואזיל, תא שמע דאמר רב הונא בר יהודה אמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן טעה ולא התפלל מנחה מתפלל ערבית שתים, ואין בזה משום דעבר יומו בטל קרבנו, ע"כ. וצ"ב מה הנידון בגמ', דהרי לכו"ע תפלת מנחה נתקן כנגד תמיד של בין הערבים.

ולפמש"כ, אפשר לבאר דזה גופא הוי הספק בגמ', דלאחר דתקנו דתפלת מנחה נתקן כנגד קרבן תמיד של בין הערבים, האם הוי כתפלת מוסף דכל מהות התפלה הוי במקום קרבן מוסף ומה"ט אין שייך בזה תשלומין ביום אחר, דעבר זמנו בטל קרבנו, וא"כ ה"ה לא שייך תשלומין במנחה, או דיש במנחה ב' דינים, דמלבד דיש את תקנת עזרא דתקנו את התפלה כנגד קרבן התמיד, מלבד זה יש את חובת תקנת אבות דקבעו ג' תפלות ביום ערב ובקר וצהרים, דיסודו מדין רחמי, ולפ"ז שייך תשלומין במנחה, ומסקינן כאף דאת התקנה דתפלת מנחה שהוא כנגד הקרבן לא שייך בזה תשלומין, מ"מ לא פקע מיניהו חובת מנחה מתקנה דאבות דהוי גדר דרחמי ומה"ט שייך בי' תשלומין.

ולפ"ז מיושב קושית האבי עזרי, דאף דתפלת ערבית רשות מצד החיוב דתפלה במקום קרבן, מ"מ לא פקע מיני' החיוב דתקנת אבות דהוי מדין רחמי, ולמאי דמסקי' דחיובא דתשלומין לא הוי מדין תשלומין דהקרבן אלא מדין השלמת החיוב דתקנת אבות, לפ"ז א"ש דשייך חיוב תשלומין אף במעריב, דהא לענין חיובא דתקנת אבות אין חילוק בין מעריב לשאר התפלות.

ביאור הא דלענין שחרית עדיף שיסמוך גאולה לתפלה משיתפלל בציבור משא"כ במעריב

והשתא דאתינא להכי, אפשר דבהני תרי צדדי נחלקו התוס' ורב נטרונאי האם החיוב להסמיך גאולה לתפלה שייך דוקא בתפלת חובה, דדעת רב נטרונאי דהחיוב להסמיך גאולה לתפלה נאמר דוקא בתפלה הבא במקום קרבן, ולהכי במעריב אף דקבלו עליהם כחובה, מ"מ כיון דעצם התפלה לא הוי תפלה במקום קרבן, הרי דעל זה לא נאמר החיוב להסמיך גאולה לתפלה, אכן דעת התוס' דהא דצריך להסמיך גאולה לתפלה הוי דין בתפלה מדין תקנת אבות, דבכל תפלה דרחמי יש חיוב להסמיך גאולה לתפלה, ולפ"ז אף בתפלת מעריב דהוי רשות, מאחר דגדר התפלה הוי מדין תקנת אבות שייך בי' החיוב להסמיך גאולה לתפלה.

ויעו"ש ברבינו יונה דכתב וז"ל, ואומר מורי הרב שטעם שזוכה לשכר גדול כזה, מפני שהקב"ה כשגאלנו והוציאנו ממצרים היה להיותנו לו לעבדים וכו', ובברכת גאל ישראל מזכיר בה החסד שעשה עמנו הבורא, והתפלה היא עבודה כדאמרינן ועבדתם את ה' אלוקיכם זו היא תפלה, וכשהוא מזכיר יציאת מצרים ומתפלל מיד מראה שכמו שהעבד שקונה אותו רבו חייב לעשות מצות רבו, כן הוא מכיר הטובה והגאולה שגאל אותו הבורא ושהוא עבדו ועובד אותו וכו', ועוד אמר מורי נר"ו טעם אחר מפני שכשמזכיר גאולת מצרים ומתפלל מיד הוא מראה שבוטח בה' בתפלה, כיון שמבקש ממנו צרכיו, שמי שאינו בוטח בו לא יבקש ממנו כלום וכו', עכ"ל. ומבואר מדברי רבינו יונה דיש ב' ביאורים בסמיכת גאולה לתפלה, א. שאנו מכירים טובה לה' שגאלנו ועי"ז שאנו מתפללין אנו מראים שאנו עבדיו, ב. שאנו בוטחים בה' שגאלנו ומתפללים אליו מתוך בטחון שה' שומע תפילתינו, וצ"ב בנ"מ בין שני הטעמים.

ולפמש"כ, אפשר לבאר דשני הטעמים דהרבינו יונה תלי' בהני תרי צדדי, דלהצד דיסוד הא דבעי להסמיך גאולה לתפלה הוי מדין תפלה דתקנו אבות דיסודו משום רחמי, לפ"ז נראה דהטעם הוא בעצם עבודת התפלה דצריך שתפלה יבוא מתוך הכרת הטוב על רוב חסדיו, אכן להצד דקאי על התפלה מדין קרבן דמכפר, לפ"ז הטעם הוא דצריך להתפלל מתוך בטחון דהתפלה יכפר.

ולהנתבאר, יתישב הא דהקשינו דלמאי דפסק הרמב"ם דהאידנא קבלו עליהם מעריב כחובה, א"כ מאי שנא דבתפלת שחרית פסק דסמיכת גאולה לתפלה עדיף מתפלה בציבור, ואילו לענין מעריב אף דבעי להסמיך גאולה לתפלה מ"מ תפלה בציבור עדיף, ונראה דדעת הרמב"ם דבדין דבעי להסמיך גאולה לתפלה יש בזה ב' דינים ובב' הטעמים המבוארים ברבינו יונה, דהאחד הוי מדין בטחון דהתפלה מכפרת, וזה שייך דוקא בשחרית דהוי מדין קרבן, ולענין זה היות דהוי דין בעצם חלות התפלה הרי דזה עדיפי מתפלה בציבור, ויש עוד דין בעצם עבודת התפלה דצריך שתפלה יבוא מתוך הכרת הטוב, ודין זה שייך אף במעריב דהוי מדין תקנות אבות, אכן לענין זה תפלה בציבור עדיף.

שנה ט' 425

תוספת שבת

העלון לע"נ
הגה"ח רבי מנחם מנדל ב"ר שלום חיים פרוש זצ"ל

זמני הדלק"נ שבת פרשת לך לך
ירושלים: 5:22 מוקדם: 5:12
בני ברק: 5:37 מוקדם: 5:27
מודיעין עילית: 5:31 מוקדם: 5:21
חיפה: 5:29 מוקדם: 5:19
טבריה: 5:25 מוקדם: 5:15

מדברי רבותינו זצוק"ל ושיבדלחט"א במעלת תפילת מנחה בערש"ק וקדושת השבת

במצוות רחיצה בחמין והטבילה בערב שבת:

בטור וברמ"א בסי' ר"ס נפסק שמצוה לרחוץ 'כל גופו בחמין' בער"ש מפני כבוד השבת, והיא מצוה גם לת"ח (ביאה"ל) וגם לנשים (סק"ב), וכשא"א ירחץ לפחות פניו ידיו ורגליו, וכן יחפוף ראשו ויגלח הציפורנים בכל ער"ש, (אמנם בשו"ע עצמו 'לא מוזכר כל גופו'), **והביאה"ל (ד"ה בחמין) הסתפק על מים פושרין**, אבל במים קרים כתב שלא קיימ המצוה!! **וכעת לקראת ימי החורף ראוי להיזהר בזה, ובפרט שהוצאות שבת הם וחוזרות...**

ומקור המצוה הוא בגמ' בשבת כה: שם מובא רק מצות רחיצת ידיו ורגליו בחמין, ובהמשך הגמ' מובא על ר"י בר אלעאי שרחץ גם פניו, והב"י מביא מרדכי, שגם לחפוף הראש, ומקורו בדף לא. שהלל חפף ראשו לכבוד שבת, וכן בביצה כז: על רבא, וכשא"א בער"ש יקדים ליום ה', (ורק כביסה יש לעשות לכתחילה ביום ה' כדי שיהיו פנויים בער"ש, וכן בגלל שממילא לא ילבשנו עד שבת, ב"ח), **ובברכי יוסף ביאר** דהא דר' יהודה בר אלעאי שנראה שרחץ רק פניו ידיו ורגליו ולא כל גופו, כי פעם ראשונה בער"ש מוקדם רחץ כל גופו, ובגלל שיש צורך ללבוש בגדי שבת מיד לאחר הרחיצה, (כמופיע בדרכי משה סק"א) ואח"כ ר"י בר אלעאי רחץ שוב פניו ידיו ורגליו בלבד, ואז התלבש בגדי שבת.

ביסוד ושורש העבודה הביא מהזוהר שחיוב הטבילה בער"ש הוא אפי' לטהורים וזה מעכב את ביאת הנשמה יתירה (ע"ש). וכן בזכרו תורת משה לבעל החיי אדם כתב על גודל מעלת המקוה שמזמן הטבילה מגיעה ומורגשת הנשמה יתירה, **וממילא יש עניין להקדימה כבר סמוך לחצות, ולא לאחרה עד סמוך לשבת, וכמו שכתב המשנ"ב כמה פעמים להקדים הכניסה למרחץ.** (בסי' רנ"ו, ריש סי' ר"ס, ובס"ס רס"ב), אמנם הגרי"ח זוננפלד זצוק"ל ביאר שבשבת ממש 'לכולם' מגיע הנשמה יתירה, שאל"כ למה יברך על הבשמים במוצ"ש, **ובספר חסידים (הובא בבאה"ט רס"ח, י"ב) שהיה צדיק שנענש על שלא גזר ציפורניו בער"ש**, ולכתחילה יגזור ציפורני הרגלים ביום ה' וציפורני הידים ביום ו', וכשנצרך גם מצוה להסתפר, ולכתחילה עד חצות, שלא יכנס מנוול לשבת (שו"ע סי' ר"ס, וס"ק ו', ורמ"א ומשנ"ב בסי' רנ"א ב').

מקור למצוה דאורייתא של תוספת שבת

הערוך השולחן מביא מכילתא ומשל נפלא המבאר שמצוות תוספת שבת דאורי', וכן ביו"כ לכו"ע מצוות התוספת דאורי' (שבת קמח:, יומא פא) **ועל תוספת שבת מחלוקת, שלרמב"ם אינה דאורי', אבל לרוב הראשונים והפוסקים הוי דאורי'**, ויסודה במחלוקת בגמ' ר"ה דף ט. על מקור מצוות תוספת, לר"ע מקור תוספת שמיטה, מהפסוק 'בחריש ובקציר תשבות', **ותוס' ד"ה ר"ע, שלר"ע גם תוספת שבת ויו"ט נלמד משמיטה, ורבי ישמעאל שבת ויו"ט נלמדים מתוספת יו"כ, ולרוב הראשונים והפוסקים נקטו כר"י וגם בשבת מצותה דאורי'**, אבל בשיטת הרמב"ם לפי המגיד משנה מצותה בשבת מדרבנן (בפרק א' משביתת עשור הלכה ו') ולכסף משנה לרמב"ם אפי' מצוה דרבנן אינה דאל"כ למה השמיטנה הרמב"ם (שבת ה' ג'), אבל הגר"א והראנ"ח נקטו שהרמב"ם כתב מצוות תוספת שבת כשהביא את מנהג התקיעות בער"ש כדי להבטיל העם ממלאכה, (שבת פרק ה' י"ח -כ'),

לרבים מהראשונים יש מצוה לקבל בפה מצוות תוספת שבת, וזמנה רק מפלג המנחה, (או"ז ורוקח, משנ"ב רס"א ס"ק כ"א, הגרי"ש) וביותר לריטב"א בשבת כג: ובר"ה ט. כדי לקבל תוספת שבת צריך ע"י קידוש או תפילה בלבד, וי"א שתוספת שבת חלה מאליה, וממילא בזמן מועט לפני השקיעה, נהיה שבת גם ללא קבלתו, ובפרט שרוב העיר קבלו שבת, (שו"ע רס"ג יב).

בחידושם של הנתיבות, ועוד פוסקים זצ"ל שהמקבל שבת בני ביתו נגררים עימו.

פסק המקו"ח לבעל הנתיבות המשפט, וכן הובא בפרי מגדים משבצות זהב סי' רס"ג, וכן מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל, שראוי להחמיר גם על שביתת בנו כשקיבל האבא שבת, וממילא כשנצרך למלאכות עדיף שיבקש מילדי השכנים.. (אמנם המשנ"ב לא הביא דבריהם להלכה, אבל זה הידור בעלמא) וכן הוסיף מרן הגר"ש ואזנר זצוק"ל כשאיש מקבל שבת אשתו נגררת עימו לגמרי, והסביר שהרמ"א בסי' רס"ג סעיף י' שאין בני הבית נגררים זה אחרי האשה, אבל נגררים אחרי קבלת השבת של הבעל, וכמו שנגררים מיעוט הציבור אחרי רוב העיר, (אמנם למנחה אינו נגרר, שו"ע רסג טו) והקשה מאד על מרן הגר"מ פינשטין זצוק"ל שחידש שאם הבעל מקבל שבת בפלג המנחה ורק בקיץ כדי לאכול סעודה מוקדמת אין האשה נגררת אחריו, רק למלאכות לצורכו, אבל האגר"מ הסכים שבאופן רגיל האשה נגררת אחריו (שבט הלוי ח"ז ל"ה, וכן ח"ו ל"ח, אגר"מ סי' ל"ח) **וממילא ההלכה בס"ס רס"ג שניתן למקבל שבת מוקדם לבקש מישראל אחר שיעשה עימו מלאכה, זה דוקא שאינם מבני ביתו,** וכן פסקו המקו"ח (קיצור הלכות ד"ה ונ"ל), והגרי"ש אלישיב זצ"ל, שראוי להחמיר גם על שביתת בנו כשקיבל האבא שבת, אבל לגר"ש ואזנר הילדים אינם נגררים, שאם להם אין איסור מלאכה גם לאבא אין איסור שביתת בנו, והורה שיכול לכוון זאת בקבלתו שאינו מתכוון גם על הילדים, (ספר הלכות שבת בשבתו, א' עמ' קכ"ו, פסקי תשובות רס"ג אות ל"ז) משא"כ במוצ"ש אינם נגררים אחרי האבא כיון שיכול להוציא שבת, והוסיף בשבט הלוי (א' נג) שהנוהג כר"ת מדינא אינו יכול לבקש מהנוהג כגאונים שיעשה לו מלאכות!! (והסתפק אפי' על הנוהג כר"ת רק לחומרא), **וכן תמה בשבט הלוי (חלק ח' נ') על המתפללים מנחה בבין השמשות בער"ש, ונקט שמפסידים תוספת שבת (ע"ש).**

סיפור לשבת: עונשו של הגביר מחלל שבת שהמרה את פי רבי עקביא איגר זצ"ל

בתקופת כהונתו של מרן הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל בעיר פרידלנד פרצה שריפה גדולה בעיר, והאש כלתה בית אחר בית ללא חמלה. רק לאחר מאמצים מרובים הצליחו התושבים להשתלט על האש ולכבותה, אולם היה זה לאחר שהספיקה כבר לשרוף בתים רבים ולהותיר איי חרבות.

רב הקהילה רבי עקיבא איגר השתדל ככל יכולתו לעזור לאומללים אשר נשארו ללא קורת גג. תוך זמן קצר נאספו הסכומים לבנייה מחדש והובאו פועלים שהתחילו לשקם את ההריסות. **ברם, תנאי אחד התנה עמם רע"א: שבחוזה הבניה שיעשו עם הפועלים ייכתב במפורש כי ביום השבת תשבות המלאכה, ותמורת זאת יתנו להם סכום מסוים עבור אותו יום.**

כל היהודים קיבלו את החלטתו של הרב וקיימו אותה ללא ערעור, רק אחד מהם העז להפר בגלוי את הכתב, היה זה גביר העיר, עשיר ועז פנים, שהחליט כי לא ישעה לדברי הרב והורה לפועליו לבנות את ביתו גם בשבת כדי לזרז את הבניה ולהעמיד את הבית על תילו מהר ככל האפשר. בשבת הראשונה שעבדו פועליו נשמעו ברחוב קול הלמות פטישים, והיהודים היו המומים וחרדים על חילול השבת. השמועה הגיעה לקול רב העיר הגאון רבי עקיבא איגר, והדבר חרה לו מאד על חילול השבת שנעשה בפרהסיא. מיד שלח לקרוא אליו את העשיר, אך העשיר ברוב חוצפתו סירב לבוא לרב עקב עיסוקיו הרבים, וכך במשך כמה פעמים סירב לבא אל הרב. לפני שבת הבאה הכריז הרב וגזר שמהיום והלאה לא יעשה כן, והעושה כן בשבת עליו נאמר "ופורץ גדר ישכנו נחש". אך העשיר העז לא שת לדברי הרב, ופועליו עבדו גם בשבת הבאה.

ביום שבת קודש נשא הרב דרשה ודיבר בחומרא על חילול השבת שנעשה בעירם, והוסיף שכל מי שימרה את פיו ויבנה בשבת, הבית ההוא לא יתקיים. גם על דברים אלו לגלג אותו עשיר. וכעבור זמן בעודו גר בבית נפלה פתאום תקרת אחד החדרים והתמוטטה, מיד קרא הגביר למהנדס מומחה שיבדוק את סיבת התמוטטות התקרה. הלה בדק היטב את כל הקירות ומצא כי הרקב אחז בכל עצי הבית התקרה וכל הקירות רקובים ומתולעים וסכנה היא לשהות בבית הזה. והוסיף המהנדס: "צאו מכאן מיד ופנו את הבית כי צריך לבנותו מחדש", **השמועה התפרסמה בכל העיר, והכל שחו אודותיו "הלא ביתו של הגביר נבנה מאותם עצי יער אשר מהם נבנו שאר הבתים, אך רק בו שלטה הרימה. אין זאת אלא שנתקיימו דברי הרב שגזר, וכך נעשה לממרה פי ה' ומחלל את קדושת השבת".**

מאמר מופלא של הצדיק הג"ר (חזקיהו) דב קוק (בן שושנה לרפוא"ש) שליט"א: מהו 'לעשות' את השבת, הרי המצוה היא 'לא לעשות' מלאכות בשבת, והכבוד שבת שנלמד מפר' נח:

כתוב פעמיים בפר' נח 'ויעש נח' (בראשית ו, כב, ז' ה') בראשון **כתב רש"י, "זה בנין התיבה"**, וכ"כ הרמב"ן שם וז"ל, שעשה את התיבה ואסף המאכל. ודרך הכתוב לאמר 'ויעש', 'וכן עשה', לבאר כי לא הפיל דבר מכל אשר צוה. עכ"ל. **ובמקום השני (ז, ה) פרש"י, "זה ביאתו לתיבה"**, ומבואר דהכניסה אל התיבה נקראת בשם "עשיה", וכמדומה דבעלמא לא שכיח לשון עשיה על כניסה מהכא להתם,

ומאידך כתוב (שמות לא, טז) "ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת לדורותם ברית עולם", **וצ"ב הלא השמירה היא שלא לעשות ט"ל מלאכות והכל בשב ואל תעשה וא"כ לשון "לעשות" מה עושה כאן**, וב"תרגום יונתן" שם איתא, "למעבד תפנוקי שבתא לדריהון קיים עלם", ומבואר שהוקשה לו ענין זה **ולכן פי' דקאי על עונג שבת**, [ומשמע דאם אינו מענג את השבת הו"ל חסרון מיהא בשמירה], **ובאור החיים ביאר שנאמר על להרחיב בתוספת שבת**, (ע"ש), **ובאבן עזרא בפירוש הארוך כתב:** "ושמרו שישמרו ימי השבוע שלא ישכחו איזה יום הוא שבת, **ושיתקן צרכיו ודרכיו ביום השישי כדי שישמור השבת ולא יחללנה.** והנה פי' לעשות את השבת כמו וימהר לעשות אותו (בראשית יח, ז)". עכ"ל. הרי לדבריו "לעשות" היינו "להכין". **ויש לפרש "ושמרו" גם מלשון "ואביו שמר את הדבר".** וכן רמז לזה בקיצור נמרץ בפי' החזקוני. [ויש להוסיף דיעקב ששמר את הדבר הוא סוד שבת, וכמ"ש יעקב ובניו ינוחו בו, ועיקר שבת במוסף, שהוא כנגד יוסף, ושמר את הדבר היינו שציפה לקיום החלום שיהיה מלך וז"ס שבת המלכה. ודו"ק].

ולאור האמור בביאור "ויעש נח" (בתרא) שהוא מלשון כניסה אל התיבה, יש לנו לפרש "לעשות את השבת", שיהיה אדם מ"מכניסי שבת" להכניס עצמו אליה מוקדם, וכמ"ש בשבת (קיט ע"א) רבי חנינא מיעטף וקאי אפניא דמעלי שבתא, אמר בואו ונצא לקראת שבת המלכה, [ובב"ק (לב ע"ב) איתא בואו ונצא לקראת כלה מלכתא, ואמרי לה לקראת שבת כלה מלכתא, וע"ש מהר"ל]. רבי ינאי לביש מאניה מעלי שבת ואמר בואי כלה בואי כלה. **ועפי"ז יסד הפייט מ"ש "לקראת שבו לכו ונלכה", והיינו שנצא מימות החול ונכנס לאור השבת ולא נמתין שהיא תכנס אלינו, והנה "תיבה" אותיות בית ה'**, ושבת היא בחינת בית ה', רמז לדבר "שבתי" בבית ה' כל ימי חיי, [אותיות שבת], [וירמוז לסוד ת"ח דאקרי שבתא כולהו יומי, ובפרט דוד הידוע בסוד מלכות]. וכל זה נרמז ב"ויעש נח" דכתיב פעמיים האחד על בנית התיבה [בחי' יום חול] והשני על כניסתו לתיבה [בחי' שבת], כי שבת מנוחה [בחי' נח] כדכתיב (שמות כג, יב, ודברים ה, יד) "למען ינוח" וכו', וכתיב (שמות כ, יא) "וינח ביום השביעי", והוא אותיות חן ["ונח מצא חן"] שאינו דומה מאור פנים של אדם בשבת וכו', ולהכי כתיב ב"ויעש נח" הראשון "ככל אשר צוה אותו אלהים", ובשני כתיב "ככל אשר צוהו הוי"ה", דכיון שהראשון הוא בחי' "חול" מתאים בו שם ה"דין", [והיינו "צוה אותו" שיש בלשון זה בחי' "פירודא"] ובשני דקאי על שבת קדש נופל לשון הוי"ה של רחמים פשוטים, [והיינו דכתיב ביה "צוהו" שהוא לשון צוותא וחיבור כל הנפרדים וכו'], ושבת קדש "יכולה היא שתרחם" (שבת יב סע"א). תן לחכם ויחכם עוד.

לפרטים והנצחות או להצטרפות או לשליחת דרשות וכד'
ניתן לפנות למייל a0732951324 gmail.com
[illegible]עת שיחות חיזוק בנושא שבת בטל: 073-2951324

לתרומות לעלון (ניתן להנציח לע"נ או לרפואת)
ב'נדרים פלוס' ו'קהילות' - קופת דף היומי אליבא דהלכתא
או בטלפון 0527614765

בין אדם לחבירו
לאנשה
גליון חודשי להעמקה במצוות שבין אדם לחבירו והאיך קיומם למעשה

איסור קללה

גליון מספר 62
חודש כסלו תשפ"ז

האם האיסור לקלל הוא מדאורייתא

המקלל אחד מישראל בשמו של הקב"ה, או בכינוי, עובר בלאו של "לא תקלל חרש". (שו"ע חו"מ, כז, א).

[קללה ב'כינוי' היינו כגון שמזכיר אחד מהשמות שקורים הגוים לקב"ה. (שו"ע שם). וכן האומר **'מי שברא** אותך יעניש אותך'. (חזו"א סנהדרין סי' כ סק"י ד"ה ובגמ' ב"ב). וק"ו האומר **'השם יעשה לך רעה'**. (ע"י שע"ת (ג, מז) ומצינו בתורה "ליראה את השם הנכבד והנורא" (דברים כח, נח). **והחזו"א** (שם ד"ה ואם) כתב שאף המאחל דבר רע בלשון 'יהא רעוא' זה קללה בשם ה', כי בודאי כוונתו יהיה רצון מלפני הקב"ה].

והמקלל בלי להזכיר שם שמים, נחלקו הפוסקים אם זה איסור דאורייתא או דרבנן, בתומים (אורים ב') משמע דזה איסור דרבנן. וכן משמע בח"א (כלל קמג) ובספר המצוות הקצר (לח"ח, לאוין מה). אולם החרדים (כד, טו) כתב שזה איסור דאורייתא. וכ"כ הב"ח (שם) בדעת הטור. וכן פסקו הש"ך (סק"א) והחזו"א (שם סק"ז).

המקלל אדם שלא בפניו

איסור קללה הוא בין בפניו ובין שלא בפניו. (רמב"ם סנהדרין, כו, א). אלא שהאיסור לקלל בפניו הוא יותר חמור, כי מלבד איסור קללה, עובר גם באיסור אונאת דברים. (שו"ע הגר"ז אונאה סכ"ח). ואם גם מבייש אותו ע"ז עד שנשנתנו פניו, עובר גם בלאו של "לא תשא עליו חטא". (רמב"ם דעות ו, ח).

הטעם שאסור לקלל

א. הרמב"ם (ספר המצוות לאוין שיז) כתב דהטעם משום הצער והכאב שנגרם למקולל, וגם מצד המקלל עצמו, שלא ירגיל את נפשו אל הנקמה והכעס.

ב. בשו"ת הרשב"א (מיוחסות סי' רפו) ובס' החינוך (רלא) כתבו דהטעם משום שהקללה מזקת למקולל.

ג. התומים (סי' כ"ז סק"ד) כתב הטעם משום שקללה מגיעה מתוך רוע לבב ושנאה.

ויתכן שנפק"מ בין הטעמים, המקלל בדרך צחוק ולא מתוך כעס ונקמה, ומקללו שלא בפניו, לפי הרמב"ם לכא' אינו עובר. אבל לחינוך יתכן שההיזק נגרם גם באופן זה, וא"כ לכא' זה אסור. והמנ"ח (רס סק"א) כתב לגבי המקלל הרבה אנשים בקללה אחת, דאפשר שזה תלוי ברמב"ם והחינוך, דלחינוך עובר איסור בפני עצמו על כל אחד ואחד, מפני שגורם לו היזק, אבל לרמב"ם עובר בלאו אחד, כי האדם עשה פעולה אחת שמרגיל את עצמו ע"ז לנקמה וכעס. וכוונתו לכא' רק כשאינם שומעים את הקללה, כי אם הם שומעים ומצטערים, לכא' עובר בלאו על כל אחד ואחד.

"קללת חנם לא תבא"

כתוב בפסוק "קללת חנם לא תבא" (משלי כו, ב) וכתבו התומים (הנ"ל) והאג"מ (או"ח ג, עח) דלא יתכן לומר שטעם האיסור קללת אחרים הוא משום שהקללה מזקת, דהרי "קללת חנם לא תבא". והכה"ח (פלאג'י סי' א אות י) כתב דלא רק שלא חל קללת חנם, אלא אדרבא יש שכר טוב למי שנתקלל בחנם. וצ"ע ליישב את דע' הרשב"א והחינוך דכתבו הטעם משום שהקללה מזקת.

ואפשר ליישב לפי מה שביאר האור החיים הקדוש (במדבר כ"ג, ח) דבודאי לא ירע ה' לאדם חנם חס ושלום, ולכן אם אין למקולל עוונות, הקללה לא תזיקו כלום. אבל אם יש לו עוונות, תסובב הקללה שעוונותיו אשר ה' מאריך לו אפו עליהם, ימהר ליפרע ממנו. לפי"ז מה שקללה יכולה להזיק זה כאשר יש למקולל עוונות, ולכן אסרה התורה לקלל גם קללת חנם, שמא הקללה תזיק.

מה נחשב קללת "חנם"

בגמ' מכות (י"א.) דמכיון ש"קללת חנם לא תבוא" לכן אם אדם מתפלל שיהיה לשני רעה, כאשר הוא לא עשה לו כלום, הקללה אינה מתקיימת, אולם מ"מ אם הרוצח שגלה לעיר מקלט יתפלל שהכהן גדול ימות, אפשר שקללתו תתקיים, כיון שהיה להם [לכהנים] לבקש רחמים על דורם ולא בקשו. מבואר דכיון שיש עליהם 'טענה' שלא התפללו, כבר אין זה נקרא "קללת חנם".

באיזה לשונות עוברים באיסור קללה

איסור קללה הוא גם כשאינו מזכיר את המילה קללה, אלא כל 'איחול רע' נחשב קללה, כדלהלן.

א. כתב השו"ע (חו"מ כז, ב) שהאומר **'שלא יהיה לפלוני ברכה'**, זה נחשב קללה. **ב.** האומר **'כל מי שאינו מגלה'** דבר פלוני יחנק בגרונו, הרי זה קללה [יעוי' גמ' מכות יא.]. **ג.** האומר **'יהי רצון'** שיהיה לפלוני רעה, ואף שאומר כן בדרך תפילה ובקשה מהקב"ה. [בגמ' ברכות נו. מבואר דלשון 'יהא רעוא' זה קללה. ובגמ' מכות יא. משמע שזה גם כשאומר כן בדרך תפילה. וכ"כ החזו"א (סנהדרין סי' כ סק"י ד"ה ואם). וע"ע קה"י (ב"ק סי' מ"ה סק"ד)] **ד.** החיי אדם (כלל קמג) כתב דהמקלל **'יענישך העליון'** הרי זה קללה. **ה.** האומר **'תמהני אם תאריך ימים'**. [בגמ' מנחות ס"ח: מבואר שקללה כזו נתקיימה. וכן מבואר בחזו"א (שם ד"ה ובגמ' ב"ק)]. **ו.** האומר **'הלואי'** שיהיה לפלוני רעה. [ק"ו מהנ"ל אות ה', וכ"כ בס' לרעך כמוך (ח"א פ"ד ס"ט) בשם הגרחפ"ש]. **ז.** האומר **'הייתי רוצה** שתבוא על פלוני רעה' וכוונתו לקללו. (כ"כ בספר לרעך כמוך שם ס"י, ומשום דגם זה איחול רע).

ויש לציין למה שכתב במשנ"ב (סימן נג ס"ק נח) שאסור לקורא בתורה לחשוב בשעת קריאתו את הקללות, ענין קללה לנוכח שום אדם.

בין אדם לחבירו

לעשה

גליון חדשי להעמקה במצוות שבין אדם לחבירו והאיך קיומם למעשה

קללה על הפסד ממון

בחזו"א (סנהדרין כ, י ד"ה ואם) מבואר דהמקלל את חבירו שלא יצמח התבואה שהוא הצמיח, עובר באיסור. ובס' לרעך כמוך (פ"א הע' כא) הביא מהגרח"ק זצ"ל דאין שיעור לאיסור קללה, ואף המקלל שפלוני יאבד פרוטה, עובר באיסור.

כיצד מצינו בגמרא בכמה מקומות שאמוראים קיללו

כתב החזו"א (שם ד"ה ונראה) דהא שמצינו בגמ' אמוראים שקיללו, היה הדבר חובה להיות כבוד התורה קבועה בלבבות, ושלא יתרגלו בזלזול כבוד החכמים.

עוד כתב שכאשר אחד עשה דבר שלא כהוגן שנתחייב ע"ז נידוי, כמו שמותר לנדותו מותר גם לקללו.

קללה עלולה להזיק את המקלל בעצמו

איתא בגמ' סנהדרין (מט, א) 'תהא לוטא ולא תהא לאטה' ופירש רש"י 'נוח לך להיות מן המקוללים ולא מן המקללים, לפי שסוף קללת חנם לשוב אל המקלל'.

עוד איתא בגמ' סנהדרין (מח:) 'אמר רב יהודה אמר רב כל קללות שקילל דוד את יואב נתקיימו בזרעו של דוד'. וכתב בס' חסידים (סי' עו) **'אל תקלל שום אדם, כי פעמים רבות הקללות חוזרות וחלות כולן על ראשו ועל זרעו**, שכן מצינו שכל הקללות שקלל דוד את יואב נתקיימו בזרעו'. עוד כתי' (סי' תפ) 'מקום אחד היו מקללות אשה חברתה ואיש בר מחלוקתו, ונשתמדו בניהם, פעמים היה מתקיים על המקלל ופעמים על המקולל'.

וכל שכן המקלל "קללת חנם", ודאי צריך לחוש שתשוב הקללה אליו, כמו שכתבו המפרשים על הפסוק "קללת חנם לא תבא" (משלי כו, ב) שכאשר הקללה היא בחנם אז "לו תבא" והיינו שהקללה תבוא על המקלל.

לקלל רשע

איתא בגמ' (ב"ב ד. וסנהדרין פה. ומכות ח:) "ונשיא בעמך לא תאור" בעושה מעשה עמך, אבל כשאינו עושה מעשה עמך המקללו פטור. וכתבו הרבה אחרונים דאין בזה אפילו איסור דרבנן, [שער המשפט (סכ"ז סק"א) וביאוה"ל (סימן שכט ס"ד) וחזו"א (סנהדרין סי' י ד"ה ואם) וקובץ הערות (יבמות סימן ע). אולם דעת המנ"ח (רלא, ג) שיש בזה איסור דרבנן, וכ"כ במרגניתא טבא]. וזה דוקא כאשר הוא ידע בודאות שזה עבירה, ועבר על כך במזיד, דרק אז יוצא מכלל עמיתך. (עי' ח"ח כלל ד ס"ד). ולענין חילונים בזמנינו, נחלקו הפוסקים אם הם בגדר "תינוק שנשבה", ולכאו' יש לנהוג ב'שב ואל תעשה' ולהימנע מלקללם, בפרט שיש סוברים שאיסור קללה [גם בלי שם שמים] הוא דאורייתא וכנ"ל. [אולם אותם שהם שונאי הדת המסיתים נגד התורה והמצוות, מסתבר שהם ודאי לא בגדר 'תינוקות שנשבו'. אלא דבגמ' ברכות דף י. משמע דעדיף להתפלל על הרשעים שיחזרו בתשובה, מאשר לקללם. וכ"כ בשו"ת משנה הלכות (ח"ג סימן כט)].

המקלל את עצמו

אסור לאדם לקלל את עצמו, והמקלל עובר בלאו של "השמר לך ושמור נפשך מאד". (גמ' שבועות ל"ו. ושו"ע חו"מ כז, א). [וביאר האג"מ (או"ח ח"ג סע"ח) דהיינו משום שהוא גורם לנפשו שיענש בשביל קללתו, שאפשר שתקויים קללתו ויוזק].

וכתב רבינו יונה (שע"ת ג, מז) 'ואסור לאדם שיאמר "כן יושיעהו השם כאשר הדבר הזה דבר אמת" - והנה הוא כזב. כי הנה קלל את עצמו בשם, שמכלל הן אתה שומע לאו'. והיינו שמשמע מדבריו שאם דבר זה אינו אמת, לא יושיע אותו השם, וא"כ אם דבר זה אינו אמת, הרי יש כאן קללה.

בכפה"ח (פלאג'י סימן א סק"ט) הביא מהזוה"ק שכתב שהמקלל את כליו ומלבושיו, עובר על הפסוק "ונשמרת מכל דבר רע", דפירושו להשמר מדיבור רע שלא לקלל את עצמו ואת חפציו.

קילל את חבירו, האם צריך לבקש ממנו מחילה

כתב הרמב"ם (תשובה ב, ט) שהמקלל את חבירו, זה מעבירות שבין אדם לחבירו, שאין נמחל לו עד שירצה את חבירו. ויש להסתפק אם זה דוקא במקללו בפניו, והטעם שצריך לבקש מחילה הוא משום שגרם לו צער ע"י הקללה. או הטעם משום הנזק שגרם לו ע"י הקללה, ולכן צריך לבקש מחילה גם אם קללו שלא בפניו.

ובס' חשוקי חמד (ר"ה י"ז:) כתב דלפי מש"כ החינוך (רלא) בדעת הרמב"ם דקללה אינה מזקת, א"כ אין צריך לבקש מחילה אלא אם קללו בפניו. [ואין 'להחמיר' ולבקש מחילה כדי לצאת את דעת החינוך, דכיון דלרמב"ם אינו צריך, אם חבירו אינו יודע מכך עדיין, נמצא מצערו בחנם]. עוד הביא בשם הגרישו"א זצ"ל דהמקלל שלא בפניו, כיון שהקללה אינה נגרמת אלא מכח עליון, אין צריך לבקש מחילה.

חומרת איסור קללה

כתב רבינו יונה (אגרת התשובה) 'יזהר אדם שלא יקלל את חברו ולא את עצמו לא בשם ולא בכינוי... וזאת אחת מן העבירות החמורות שבתורה'.

והחיד"א (צפורן שמיר סימן יא אות קפג) כתב 'לא יקלל שום אדם כי הוא חלק 'אלו-ה' כביכול **ונמצא מגדף כלפי מעלה ח"ו**'.

והכף החיים (פלאג'י סימן א אות י) כתב '**האיש אשר הוא מקלל לחבירו, שנאוי לפני הקדוש ברוך הוא**, כי הקדוש ברוך הוא הבטיח לאברהם "אוררייך ארור ומברכך ברוך".

לקבלת הגליון מידי חודש במייל : T089113355@gmail

להערות הנצחות ותרומות 0527176634

MACHSHEVES YECHEZKEL

מחשבה קצרה
על הדף
הרב יחזקאל הרטמן

פסכת בכורות דף פח

יוסף בן שפעון

בדף זה מוזכר הביטוי "יוסף בן שמעון" כדוגמה לשני אנשים בעלי שם זהה.

נשוב ונשנה מה שהזכרנו בשיעורים קודמים.

רבי צדוק הכהן שואל מדוע לא נקטו כדוגמה שם יותר מובהק - "ראובן בן יעקב".

ומבאר רבי צדוק בכמה מקומות (כגון תקנת השבין סי' ו) ע"פ יסוד גדול: הבן מגלה את מעמקי הלב של האב. ופעמים שכדי להגדיר את האב, הבן מגלה ענין הפכי, שהרי אין הדבר מתברר אלא מהפכו. ולכך מצינו שאברהם הוליד את יצחק, כי אברהם מידתו חסד, אך חסד ללא גבולות מביא לידי ישמעאל שהוא "פרא אדם", ובירור מידתו של אברהם יוצא לפועל ע"י יצחק שמידתו גבורה. שבזה מתגלה שיש גבולות בלבו של אברהם, וכמו שארע בעקידה שכבש רחמיו.

יוסף הצדיק הוא זה שמייצג את שמירת הברית, וגדרים בעריות. כנגדו עומד שמעון, שכן רוב החוטאים על דבר פעור היו משבט שמעון, וכן זמרי בן סלוא היה נשיא שבט שמעון, ונראה מזה ח"ו ששבט שמעון משולל ממידת הצדיק. לכן נקטו חז"ל במטבע **יוסף בן שמעון**, להראות שמעמקי הלב של שמעון שייך למידת יוסף.

ובפרי צדיק (עקב אות ב) מביא דאיתא בספר יצירה דחודש אב נברא באות ט' שמורה על 'האור כי טוב', והוא כנגד קדושת יוסף הצדיק. ומאידך האר"י כתב דחודש אב הוא כנגד שבט שמעון, וכיצד מתיישבים ב' הדברים יחד. אלא ניחא לפי היסוד הנ"ל, דיוסף מגלה את מעמקי הלב של שמעון.

ובפרשת קורח (אות ח) מוסיף הפרי צדיק דכל ישראל נקראו על שם יוסף כמו שנאמר "שארית יוסף", והיינו ע"פ מה שנאמר "ועמך כולם צדיקים", ובזוה"ק (ח"ב כג, א) איתא דכל מי שנימול נקרא צדיק, וזהו "יוסף בן שמעון", שכל יהודי, **אפילו מי שנראה בחיצוניות "שמעון", הרי בפנימיותו הוא "יוסף"**.

ויש להוסיף על דבריו, דבדוקא לימדונו חז"ל לקח זה כשהם מדברים על שני אנשים שיש להם שיון בשמותיהם, להורות שגם היהודים שנראה שאינם צדיקים, בתוך לבם הם צדיקים. ואין ללכת אחר המראה החיצוני.

דף פט

הלכתא כרב באיסורי לגבי פדיון הבן

נחלקו רב ושמואל בפודה את בנו קודם ל' יום ונתעכלו המעות, האם בנו פדוי. ומסיימת הסוגיא בעמ' ב: "ואע"ג דקיי"ל דכל היכא דפליגי רב ושמואל הלכתא כרב באיסורי וכשמואל בדיני, הכא הלכתא כוותיה דשמואל".

הרמב"ם (הל' ביכורים יא, יח) פוסק כרב, דלא גרס את הקטע הנ"ל בסוף הסוגיא.

אך עיקר הדבר שנידון דידן נחשב איסורי צ"ב, דהלא בספק פדיון הבן אזלינן לקולא כדין ספק ממון.

מהר"י קורקוס מבאר "דכשאנו מסופקים אם חייב בפדיון או בראשית הגז אנו אומרים המע"ה, דממונא הוא, אבל כשהוא חייב בפדיון בודאי ואנו מסופקים אם הוא פדוי או אינו פדוי, איסור נקרא זה, כיון שבודאי חייב במצוה ואנו מסופקים אם נפטר". ונראה לבאר כוונתו, דענין ממונות הוא חובות האדם לחבירו, ואיסורין הם חובות האדם למקום, ומעתה כשיש מצוה שכוללת ענין ממוני, כמו פדיון הבן, הגם שיש כאן ממונות, אך אופי החיוב הוא כלפי המקום.

באופן נוסף מיישב המהר"י קורקוס, דהטעם שפוסקים כרב באיסורי וכשמואל בדיני, משום שכל אחד היה בקי יותר בחלק אחר של התורה, ואם כן, נהי שפדיון הבן יש לו גדר של ספק ממון, אבל מצד חלק התורה, הרי זה שייך למערכת האיסורין שרב היה בקי בהם טפי.

הדברי יואל (פרשת שמיני) מביא את הידוע שכל אחד מישראל יש לו חלק בתורה ששייך רק לו, ואף אחד אחר לא יכול לגלות את חלקו. והגם שהתגלה למשה כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש, היינו שרשי הדברים, אבל גוף הדברי תורה ופרטיהם הם בלעדיים לאותו תלמיד.

ויש לצרף לזה את דברי החת"ס (חולין ו, ב) בפירוש הכתוב "יצפון לישרים תושיה" - "הקב"ה מטמין ומצפין תושיה ותורה מעיני ישרים, עד שיבוא מי שנפל זה בחלקו וגורלו, **וע"ז אנו מתפללין ותן חלקינו בתורתיך**, שעכ"פ כל אחד יזכה לחלקו הצפון לו למען לא ניגע לריק ח"ו".

ובשם עולם להח"ח (פ"י) מאריך בענין זה שלכל אדם מישראל יש חלק מיוחד, ואותה שדה שהיא חלקו, לא נחרשה מעולם והיא מצפה לו שיוציא ממנה פרי חדש.

מעתה, מבאר הדברי יואל, שמואל מגלה את חלקו בתורה בדיני ממונות, ורב באיסורין, ועל כן הנושא של פדיון הבן שייך יותר לחלקו של רב בתורה.

דף נ

ארבע מאות שקל כסף עובר לסוחר

דף נ' נלמד במחזור זה בשבת פרשת חיי שרה, ונפלא הדבר שעוסק דף זה בענין מן הפרשה.

"אמר רבי חנינא כל כסף האמור בתורה סתם סלע, דנביאים ליטרין (עשרים וחמשה סלעים), דכתובין קינטרין (מאה סלעים), חוץ מן כספו של עפרון שאע"פ שכתוב בתורה סתם, קינטרין, דכתיב (בראשית כג, טז) ארבע מאות שקל כסף עובר לסוחר, ואיכא דוכתא דקא קרו לקינטרא תיקלא".

הגר"א באדרת אליהו (פרשת חיי שרה) כותב חשבון נפלא. ונקדים שאלה, מדוע הסכום של קניית מערת המכפלה היא ד' מאות שקל כסף, מה ענין סכום זה דייקא.

ומבאר הגר"א, כי הנה ידוע כי בית סאתיים הוא כחצר המשכן מאה על חמישים, וכאשר נחלק לאמה על אמה, יעלה 5,000 אמות מרובעות, ואם כן בבית כור (שהוא פי 15 מבית סאתיים, שהרי יש 30 סאין בכור) תמצא 75,000 אמות מרובעות. ושמונה כורים יעלה 600,000 אמות מרובעות. והנה בגמרא אמרו (כתובות יז, א) לגבי הלויית ת"ח (וכן נשות ת"ח שתומכות בבעליהן, מטה משה) - נטילתה של תורה כנתינתה של תורה, מה נתינתה בששים ריבוא אף נטילתה בששים ריבוא. וא"כ היה מהצורך שיעמדו בהספד של שרה 600,000 שומעים. ואמרו חז"ל (סוכה ז, ב) גברא באמתא יתיב, וא"כ בהכרח היה שם שמונה כור. וחז"ל אמרו "המקדיש בית כור נפדה בחמישים שקל", וא"כ שמונה כורים עולה ד' מאות שקל כסף, כפי שוויה, והוא פלא.

אלא שיש להעיר על דבריו, דהרי עפרון נחשב אדם שלקח דמים יתירים, וכמו שכתב רש"י (כג, טז) שהיה אומר הרבה ועושה מעט. ואילו לדברי הגר"א הרי נטל את המחיר האמתי של השטח.

וי"ל דאמנם המחיר היה ד' מאות שקל כסף, אך הטענה עליו היתה שנטל **מטבעות חשובים** וכמו שכתוב בסוגיין. וכן מדוקדק ברש"י שם לבאר מדוע נחשב אומר הרבה ואפילו מעט לא עשה: "שנטל ממנו שקלים גדולים שהן קנטרין שנאמר עובר לסוחר, שמתקבלים בשקל בכל מקום ויש מקום ששקליהן גדולים שהן קנטרין".

ואין להקשות מה הטענה על עפרון, הרי אברהם הוא זה ששקל את הכסף, דעיין בגור אריה שם, שעפרון רמז לכך שדורש מטבעות כאלה, שהרי אמר "ד' מאות שקל **כסף**", ולא הוי ליה לומר אלא "ד' מאות שקלים", אלא שאמר שהם כסף מלא במשקל שלהם. ואכן אברהם שקל לו ד' מאות שקל כסף "עובר לסוחר".

דף נא

נתינת פדיון הבן לכהנים רבים

"נתנו לעשרה כהנים בבת אחת יצא, בזה אחר זה יצא". המשמעות הפשוטה היא שחילק את החמשה סלעים בין עשרה כהנים, ויצא בכך.

הפנים יפות (במדבר ג, מז) מבאר את לשון הפסוק "ולקחת חמשת חמשת" בלשון כפול, היינו משום שצריך ליתן חמשה שקלים לכהן אחד ולא לשני כהנים, שכל חמשה עמד לעצמו (ע"ש מה שביאר לפי"ז את כל הפרשה).

והקשו עליו האחרונים שסותר לגמ' מפורשת כאן שאפשר לחלק את החמשה סלעים לכמה כהנים.

ומצינו בזה כמה דרכים.

בצאן קדשים כאן כתב שבדברי רש"י משמע דלא כהרמב"ם, אלא שבאמת א"א לחלק את הפדיון בין כמה כהנים, אלא מיירי שהכל ניתן לכהן אחד (רק שאפשר לתת לו את החמשה סלעים בשלבים). וי"ל אפוא שהפנים יפות איירי לפי רש"י.

באמרי בינה (פדיון הבן סי' ח) מאריך בזה, ומייסד שלכתחילה אסור לחלק את החמשה סלעים, ורק בדיעבד מהני. והפנים יפות איירי בלכתחילה. אלא שדחוק לומר שבדאורייתא יש חילוק בין לכתחילה ודיעבד.

בכלי חמדה (פרשת במדבר) כתב ליישב, עפ"י יסוד גדול דיש חילוק בין הפדיון שהיה בזמן המדבר לפדיון שיש לדורות, במדבר הפדיון היה לשם הפקעת קדושה, מה שא"כ לדורות הוא סמלי בלבד. וא"כ י"ל דהפנים יפות ס"ל דאין ראיה מפדיון **לדורות** דהוא רק מצוה בעלמא ואין כאן ממש פדיון ע"י החמשה סלעים (שהרי מי שלא פדה את בנו אין קדושה על הבן), בזה שפיר מקיים המצוה גם בעשרה כהנים, משא"כ בפדיון שהיה **במדבר** שהיה צריך **פדיון גמור** להפקיע הבכורים מקדושת בכור, היה צריך שיתן כל הפדיון לכהן אחד.

ומסיים הכלי חמדה: "ואם כי גם זה צ"ע, אך כתבתי להציל אותו צדיק משגיאה שלא יהיה בכלל טועה בדבר משנה ח"ו".

דף נב

חידוש הגר"א בבכור אינו נוטל בראוי כבפוחזק

בספר אדרת אליהו (פרשת כי תצא) מובא מעשה שהיה בזמן הגר"א, איש אחד לקח אשה וגרשה כמה שבועות אחר החתונה, ולקח תיכף אשה אחרת. והנה עוד לא כלו שבעה חדשים ותלד האשה השניה בן, ואחר זה נודע כי לאחר כמה ימים ילדה גם האשה הגרושה בן זכר, כי נמלאו לה תשעה חדשים. ואחר זמן נפלה מחלוקת בין משפחת הגרושה ובין האיש המגרש מי יהיה הבכור לירשנו פי שנים. כלומר, האשה הגרושה **התעברה קודם** האשה השניה אלא **שילדה אחריה**. והשאלה היא אם אזלינן בתר הבכור **לעיבור** או הבכור **ללידה**.

וכאשר נודע הדבר לרבינו הגר"א, אמר כי על זה רמזה התורה, "וילדו לו בנים האהובה והשנואה", משמע שבתחילה ילדה האהובה, ולאחר מכן נאמר "והיה הבן הבכור לשניאה", משמע שהשנואה ילדה קודם. אלא שהתורה מדברת על הסיפור כעין הנ"ל, שגירש את השנואה ולקח את האהובה, והשנואה התעברה קודם, והאהובה ילדה קודם, וקמ"ל קרא שבן השנואה הוא הבכור, דאזלינן בתר העיבור.

האחרונים מקשים על מעשה זה, דהרי דין ידוע הוא שבתאומים, זה שיצא ראשונה, הוא הבכור, אף שהעיבור שלו מאוחר, וכמו שכתב רש"י בפרשת תולדות (כה, כו) "יעקב נוצר מטיפה ראשונה ועשיו מן השניה, צא ולמד משפופרת שפיה קצרה, תן בה שתי אבנים זו אחר זו, הנכנסת ראשונה תצא אחרונה והנכנסת אחרונה תצא ראשונה, נמצא עשיו הנוצר באחרונה יצא ראשון, ויעקב שנוצר ראשונה יצא אחרון, ויעקב בא לעכבו שיהא ראשון ללידה כראשון ליצירה ויפטור את רחמה ויטול את הבכורה מן הדין", הרי מבואר בדברי רש"י (ומקורו ממדרש אגדה) שזה שנולד בפועל ראשון הוא הבכור.

ובכלי חמדה (פרשת כי תצא) יצא ליישב דברי הגר"א, דהנה תאומים אמתיים נולדים מטיפה אחת כמבואר בגמ' בנידה (כז, א) ואז הולכים בתר הלידה, ולא בתר היצירה, מפני שהיצירה היא משותפת. אולם יעקב ועשיו לא היו תאומים ממש, ולכן כתוב 'תומים' חסר, שאחד צדיק ואחד רשע (כמבואר ברש"י), והיינו שלא נוצרו מטיפה אחת אלא מב' טיפות. וזו כוונת רש"י דיעקב שנוצר ראשון רצה לצאת ראשון, דהרי העולם יראו שנולדו תאומים ויסברו שהיה מטיפה אחת ככל תאומים, ואז לא שייך למיזל בתר יצירה,

לרכישת השיעור: 31698993 • 6463522597 • SHORTMACHSHAVA@GMAIL.COM • MACHSHEVESYECHEZKEL.COM

ותליא בלידה, וא"כ כשיצא ראשון יהיה עשיו הבכור, ובאמת הכא דהיה בב' טיפות ויעקב נוצר ראשון הרי הוא הבכור, כיון דאזלינן בתר יצירה. לכן רצה יעקב לצאת ראשון כדי שיהיה בכור גם לפני הבנת העולם דהיו הם תאומים רגילים. נמצא דדברי רש"י הם בנוצרים מטיפה אחת (שכך היה לפי דעת בני אדם). [ונמצא בזה חידוש דלפי זה יעקב אבינו היה באמת בכור גמור. אלא שקנה את הבכורה רק למראית עין, ובזה יתורצו קושיות רבות על עניין מכירת הבכורה, דו"ק].

אולם ממשיך הכלי חמדה ומביא מהנוב"י בשם מהר"ם פרענקיל שא"א להווצר תאומים מטיפה אחת, ועל כן יש ראיה כנגד הגר"א. אלא שיש לתמוה על הנוב"י, דאם כשיש תאומים הם ב' טיפות, כיצד נסביר מה שארע אצל ראובן, דידוע שכל שבט נולד עם תאומה, והנה ראובן הוא הטיפה הראשונה של יעקב אבינו ("ראשית אוני"), וכיון דמי שנוצר קודם יוצא שני, הרי שראובן בהכרח נולד אחרי התאומה, ומדוע נקרא בכור. ובהכרח דאזלינן בתר יצירה, וכהגר"א.

מביא הכלי חמדה דברי האבני נזר, דהא דבכור נוטל במוחזק ולא בראוי, ביאור הדבר "דלא שכיח כלל שיהיה הבכור נוצר מטיפה ראשונה של האדם, שלא יצא עוד ממנו טיפה לבטלה מיום היותו, וכיון שכן הרי ראוי שיהיה לו בן קודם לכן אם היה מוציא טיפה זו באשה, ולכן אם אתה דן בראוי הרי אינו בכור בבירור, ולכן אינו נוטל כי אם במוחזק, כיון דאינו בכור אלא במוחזק, כיון דלפי האמת לא נולד לו בן מקודם. ומעתה זה דוקא בכל אדם, אבל ביעקב אבינו ע"ה שהיה כוחו וראשית אונו ממש, א"כ מדינא היה בכור בראוי ג"כ", וא"כ מוכרח ג"כ דראובן נולד מטיפה ראשונה, דאי נימא דתאומה נולדה מטיפה ראשונה, א"כ שוב אינו נוטל בראוי.

וזה היישוב במה שהקשו המפרשים בהא דמפרש בקרא דראובן היה בכור, ורק משום שהיה פחז כמים ניטלה ממנו וניתן ליוסף, ותיפוק ליה דאין הבכור נוטל בראוי, והכא הרי הוי ראוי. ומתרץ האבנ"ז כנ"ל, שאצל יעקב שפיר נוטל בכור פי שנים גם בראוי. [ותמוה מה כוונתו, שהרי הבכורה של יוסף שקיבל ב' שבטים היתה בימי יעקב, ומדוע זה נחשב "ראוי"].

ומעתה בזה מיושבים החולקים על הגר"א, דאמנם בתאומים רגילים יש יצירה ויש לידה, וזה שנולד קודם הוא זה שמוחזק והוא הבכור. אך אצל יעקב שהולכים בתר טיפה ראשונה, הרי שטיפה זו היא ראובן, ואפילו שיצא שני, מ"מ הוא בכור.

נמצא נפלא מאד, דדברי הכלי חמדה מחברים את כל הפרק. דהגר"א מחדש שהולכים בתר יצירה, ויש הולכים בתר לידה, ובזה מתחברים למושגי ראוי ומוחזק, ואילו אצל יעקב אבינו בכורו נוטל בראוי כבמוחזק, וכפי שהיה אצל ראובן, וכן לכו"ע הולכים שם בתר יצירה ולא בתר לידה.

דף נג

פהרה יבנה בהפ"ק

הטעם שאין להטיל מום בכל העדר, משום שמהרה יבנה המקדש, ולא יהיו בהמות כשרות לקרבן.

כיו"ב מצינו בתענית (יז, ב) דאין לכהן לשתות יין בזה"ז, משום דמהרה יבנה המקדש ובעינן כהן הראוי לעבודה.

ובגבורת ארי מקשה דהרי בר"ה (יא, א) פליגי ר"א ור' יהושע אי בתשרי עתידין להגאל או בניסן, אבל באחד משאר כל החדשים לכו"ע אין נגאלין, וא"כ אמאי אסורין כל השנה, לישתרי ביין כל י"א חודש בשנה חוץ מתשרי לר"א וניסן לר' יהושע. וכפי שהקשה על הגמ' בתענית, כך יש להקשות על הגמ' כאן, שלא בכל ימות השנה יצטרכו לבהמות שאינן בעלות מום.

ויישב הגבו"א דיתכן שייבנה בהמ"ק קודם ביאת המשיח, כלומר שבניין הבית יכול להיות בכל יום אפילו קודם הגאולה.

בתירוצו השני כתב שיש ב' זמנים לגאולה, "**בעתה**" ו"**אחישנה**", ומה שאמרו בר"ה לגבי זמן הגאולה, היינו לגבי "בעתה", אך כשזוכים ל"אחישנה" יכולה הגאולה לבוא בכל עת ושעה.

בשו"ת תשובה מאהבה (סוף ח"א) מיישב דגם כאשר המשיח יבוא, עדיין לא תהיה הגאולה שלימה, דצריך המשיח לכוף את ישראל ללכת בדרכי תורה ולהלחם מלחמות ה' ולבנות את המקדש וכו', ונמצא שהמשיח יכול לבוא בכל עת, אלא שהמושג השלם "גאולה", שעליו דיברו ר' אליעזר ור' יהושע, תלוי בחדשים מסוימים.

וכעי"ז ביאר הבן יהוידע (ר"ה יא): "דר"א ור"י לא איירי בביאת משיח בן דוד אלא בקיבוץ גלויות, שזה יהיה אחר ביאת המשיח במהרה בימינו אמן".

נמצא דלדברי התשובה מאהבה והבן יהוידע, משיח יכול לבוא כל יום, והשלימות תהיה רק בניסן ותשרי. והוא כמעט להיפך מתירוצו הראשון של הגבו"א, דלדידיה המקדש יכול לקדם למשיח, ולדידהו משיח יכול להקדים לגאולה השלימה.

וכשיבוא משיח צדקנו במהרה יתבררו הדברים ויתלבנו.

דף נד

כפלא רגל בהפה רועה ט"ז מיל

בהמות מצטרפות להתעשר יחד, כשאין ביניהן יותר מט"ז מיל, והטעם הוא, שכן הרועה יכול לראות מרחק ט"ז מיל.

בתוס' השלם עה"ת (בראשית ג, ז) כתב: "ותפקחנה עיני שניהם, ולא עיני בהמות וחיות, כי עירמם חסר י"ו לפי שאמר "ותפקחנה עיני שניהם", ועתה אין רואה כי אם י"ו מילין עיני הרועה כדאיתא מבכורות".

הגר"ר מרגליות בספרו נפש חיה (או"ח תרפח, ב) מציין לדברי הירושלמי בב' מקומות (פסחים ד, ג; ב"ק ז, ז) דאפשר לגדל בהמה דקה בא"י במקום שהוא ט"ז מיל על ט"ז מיל, שאז הרועה יכול לראות אותה ולשמור שלא תזיק. ובזוהר (ויצא קנו, א) איתא דהקב"ה אמר לאברהם "שא נא עיניך וראה וגו' ", וקשה דהרי אדם יכול לראות ג' או ד' או ה' פרסאות, ומיישב שהקב"ה הראה לו ד' סיטרין דעלמא. ועכ"פ בדבריו חזינן שאדם בינוני רואה ד' פרסאות דהיינו ט"ז מיל.

ובספר אור תורה לגאון מאוסטרבוצא (פרשת לך לך) יצא לבאר באופנים נוספים כיצד ראה אברהם ב' מאות פרסאות בראייה אחת (כלומר כשעומד באמצע א"י שהיא ד' מאות פרסה על ד' מאות פרסה, יש לו ב' מאות פרסה לכל צד).

שני המהלכים בדבריו מבוססים על הגמ' כאן.

מהלך ראשון הוא ע"פ התנחומא שכתב שאור שבעת ימי בראשית הוא מ"ט פעמים אור החמה של עכשיו, ואיתא במד"ר שאור שבעת ימי בראשית הוא חוץ מאור החמה עצמו, נמצא שבצירוף שניהם יש נ' פעמים אור החמה. וכיון שכיום אפשר לראות ד' פרסאות (דהיינו ט"ז מיל), אם יהיה הדבר בזמן ששולט אור שבעת ימי בראשית הרי שיש להכפיל

ט"ז בחמישים, ועולה ב' מאות. ואיתא בילקוט ראובני בשם המדרש דמשה רבינו היה לו זה האור, ומסתמא גם אברהם אבינו היה לו אור זה, וא"כ כיון שעמד באמצע ארץ ישראל, שכן נאמר לו להסתכל לארבע קצוות, הרי ראה לכל עבר ב' מאות פרסאות. וכיון שארץ ישראל היא ד' מאות פרסה על ד' מאות פרסאות עולה החשבון יפה.

מהלך נוסף ביאר ע"פ התנחומא בהעלותך דאור של מעלה הוא מאה פעמים האור של מטה. והצדיקים משתמשים באור של מעלה. וכיון שאברהם השתמש באור של מעלה הרי יש לו ק' פעמים ד' פרסאות, עולה ד' מאות, ולפירוש זה נאמר שאברהם ראה את א"י מן הצד, דהיינו ד' מאות פרסאות.

דף נה

ארבעת הנהרות ופשפעותם

"דאמר רב יהודה אמר רב כל הנהרות למטה משלש נהרות וג' נהרות למטה מפרת".

בהעמק דבר לנצי"ב (בראשית ב, י-יד) מבאר ענין זה, ומקדים: "הנה אין ספק שהענין הוא כמשמעו, אבל מ"מ יש להבין מזה הליכות עולם ותכלית חיי האדם, דבלא זה מאי נ"מ במה שהודיע שד' נהרות יצאו מזה הגן, וכי על אלו ד' נהרות כונן העולם ומלואו, והלא עוד מאות ואלפים נהרות מקיימים העולם ואינם יוצאים מעדן, וא"כ למאי הודיע לנו הכתוב כל זאת. ולא עוד, אלא שבאמת אין ניכר לאנשים היושבים על הנהרות הללו שיוצאים המה מעדן, כידוע לחוקרי הארץ, ועל כרחך הינם יוצאים מתחת לארץ מעדן עד המקום שמשם נובעים ויוצאים לחוץ, אבל א"כ למאי הודיענו הכתוב שכך הוא".

ולכן מבאר הנצי"ב כדלהלן:

יש בעולם גן עדן **התחתון** וגן עדן **העליון**. לפני שהנשמה עולה לעליון, היא עוברת דרך התחתון, ושם נשארת הנפש. גן העדן העליון הוא השכר הרוחני לצדיקים, ואילו התחתון יש בו שכר מעין העוה"ז, וגם אומות העולם שייכים לשם. הפסוקים בפרשת בראשית עוסקים בגן עדן התחתון, שהוא דבר ששייך לכל האנושות. ויש בזה ד' בחינות.

יש אנשים שמשתמשים בנכסיהם לעשות טוב בעולם. יש נשים ועבדים שמשרתים אחרים. יש העוסק בצרכי ציבור. מי שנעשה מרכבה לשכינה.

כנגד כל אחד ישנו נהר.

הנהר הראשון **פישון**, מלשון פש ורבה, וכנגד מה שאנשים משתמשים בנכסים לעשות טוב וחסד בעולם. שהעושה טוב באופן כללי בעולם, הרי משתייך לגן עדן התחתון. ולכן כתוב שהוא הסובב את ארץ החוילה אשר שם הזהב - עניין הממון.

הנהר השני הוא **גיחון** מלשון הולך על גחון, וסובב את ארץ כוש, שמיוחדים לעבדות מעולם. ואדם שמשרת אחרים ועושה זאת נאמנה, יש לו נהר מיוחד.

הנהר השלישי הוא **חידקל**, שהעוסק בצרכי ציבור צריך להיות חד וקל, והוא הולך קדמת אשור, מלשון אישור וחיזוק, ודוקא קידמת אשור, שאנשים אלה משתמשים בשררתם ובמה שהם עומדים מקדימה, עבור אחרים.

הנהר הרביעי הוא **פרת**, מלשון פרה ורבה במצוות ומעשים טובים. וזהו "שם הנהר הרביעי", דעיקר מקומם של אנשים אלה הוא בגן עדן העליון, אלא ששייכים ג"כ במקצת לג"ע התחתון. ונהר זה שייך לצפונה של א"י, שהוא המקום העיקרי לתורה ולתעודה. אלא שכיון שמדובר קודם שניתנה תורה לישראל, אין רוצים לקשרו לא"י. ועל כן בפרת לא נאמר בפסוק מקום הליכתו. (ויש להוסיף שאמנם בגמ' דידן מוזכר שיש שייכות בין פרת לא"י, שהמטר בא"י יוצא בפרת, והיינו שבאמת יש שייכות בין פרת לא"י).

ומסיים הנצי"ב שלפי דרכו זה הפירוש בגמ' כאן שכל הנהרות שייכים לפרת, משום שכל העולם לא נברא אלא לצוות לזה שעובד את ה' באמת. ומשם יוצאים הנהרות האחרים.

וב"הרחב דבר" מוסיף דאיתא בב"ר (טז, ג) ששואלים לחידקל למה קולך נשמע הרבה, אומר הלואי אהיה נשמע קולי בין הבריות. שואלים לפרת למה אין קולך נשמע כלל, אומר מעשיי מודיעים אותי, זה נוטע בי וכו'. הרי שכך הטבעי הקב"ה טבעם של שני נהרות אלה, שיהא חידקל רועש ואין פירותיו מצליחים הרבה, ומי פרת צנועים ופירותיו מרובין כדי ללמדנו ההבדל בין אנשים שנמשלו לחידקל דהיינו שעוסקים בצרכי ציבור, לבין אנשי מעלה שהם נעשו מרכבה לשכינה, וכל מעשיהם לשם שמים.

דף נו

מעשר בהפה בלוקח עוברין

"אמר ר' אסי אמר ר' יוחנן לקח עשרה עוברין במעי אמן, כולן נכנסין לדיר להתעשר. והא אנן תנן הלקוח ושניתן לו במתנה פטור ממעשר. א"ר אלעזר ר' יוחנן חזאי בחילמא, מילתא מעליא אמינא, אמר קרא תעשה בשעת עשייה מיעט הכתוב". היינו שאם מעשה הלקיחה הוא בזמן חיוב אז פטור, לאפוקי לקח ממעי אמן.

ופירש רש"י: "ר' יוחנן חזאי בחילמא כו' - הלילה נראה לי ר"י בחלום, והואיל ונראה לי יודע אני בי שאומר היום דבר טעם".

בספר מי השילוח פרשת ויצא כתב דבר נפלא ומפולפל ע"פ ביאור עמוק בגמ' כאן.

הנה יש לשאול מדוע יעקב אבינו לא התפלל תפילת הדרך מיד כשיצא מבאר שבע, ולמה המתין עד אחרי מראה הסולם שאז אמר "אם יהיה אלקים עמדי ושמרני בדרך וגו' ". אך הענין ע"פ הגמ' כאן, דלקוח פטור ממעשר בהמה, והדין שעוברין חייבים, לא התגלה עד שבא ר' יוחנן בחלום, דהיינו שר' יוחנן הוא מידת חנינה, ורק כשמתגלה מידה זו בחלום, אפשר להבין את ענין מעשר בהמה (ויש להוסיף דידוע שיש דברי תורה שמתגלים בחלום דווקא, לרוב גבהותם), ויש שייכות בין מידת חנינה לענין מעשר ולקוח.

יעקב אבינו ידע ברוה"ק שהוא יקבל בהמות מלבן, וידע שיאמר בתפילתו "עשר אעשרנו לך" אלא דזה כולל מעשר בהמה, והרי אותן בהמות שיקבל מלבן יש בהן פטור לקוח. אבל לאחר שהגיע להר המוריה ובחלום ראה "והנה ה' נצב עליו", ואותו גילוי היה במידת "חנון" וכמו שאמר יעקב "הילדים אשר חנן האלקים את עבדך", דמידת חנינה מצינו אצל יעקב, מעתה הוא יודע את הדין של מעשר בהמה, דאם לקח את הבהמות בתור עוברין, שפיר יתחייב במעשר בהמה. ורק עכשיו הוא יכול להתחייב "עשר אעשרנו לך", שיקח את הבהמות בתור עוברין.

והדברים עמוקים וצריכים עוד למודעי מדוע מידת חנינה מגלה את עומק ענין לקוח, וה' יאיר עינינו.

השיעור: 31698993 • 6463522597 • SHORTMACHSHAVA@GMAIL.COM • MACHSHEVESYECHEZKEL.COM

תמצית הפרשה

פרשת ויצא

פרשת ויצא עוסקת במה שאירע ליעקב מאז צאתו מבאר שבע (בגיל ס"ג) בדרכו לחרן בהוראת אביו ואמו כדי לברוח מעשיו וכדי לישא אשה ממשפחתה של רבקה, בדרך שהה בישיבתו של שם י"ד שנה ושימש את עבר (שם מת כשהיה יעקב בן 50, ואיתא בסדר עולם 'יעקב שימש את אבינו אברהם ט"ו שנה, ואת שם חמישים שנה, נמצאת אומר אבינו יעקב שימש את שם נ' שנה, ושם שימש את מתושלח צ"ח שנה, ומתושלח שמש את אדם הראשון רמ"ג שנה, נמצאת אומר ארבעה מתוך כ"ב דורות, ושבעה בני אדם שקפלו את העולם כולו, ואלו הן, אדם הראשון ומתושלח ושם ויעקב ועמרם ואחיה השילוני ואליהו, ועדיין הוא קיים). יעקב הגיע ללבן בגיל ע"ו והיה אצלו כ' שנים עד גיל צ"ז, ובשנים אלו רעה את צאן לבן, כל השבטים חוץ מבנימין נולדו מהשנה השמינית (כשהיה בן פ"ג) שאז נשא את רחל ולאה (שהיו בנות כ"ב), עד סוף השנה הי"ד שאז נולד יוסף.

חלום יעקב- יעקב בדרכו לחרן הלך לישון וחלם שסולם מוצב ארצה וראשו מגיע לשמים ומלאכים עולים ויורדים בו, והקב"ה אמר לו שירש את הארץ, ושישמור אותו עד שובו לכאן, יעקב לקח את האבן ועשה ממנה מצבה, וקרא את שם המקום בית אל, ונדר שאם יהיה הקב"ה בעזרו ויחזור בשלום תהיה האבן בית אלוקים ויתן מעשר מכל אשר לו.

פגישת יעקב ורחל- יעקב הגיע לחרן וראה באר שיש עליה אבן והרועים ממתינים שיאספו כולם כדי להוריד את האבן ולהשקות את צאנם, בראות יעקב את רחל בת לבן הוא ניגש וגלל את האבן והשקה את צאן לבן, נשק לרחל ובכה, וסיפר לה שהוא בנה של רבקה, לבן הזמינו לביתו ויעקב רעה את צאנו חודש ימים.

נישואי יעקב לרחל וללאה- לאחר חודש לבן הציע ליעקב משכורת, יעקב ביקש לעבוד שבע שנים בעבור רחל, לאחר שבע שנים לבן עשה משתה ונתן לו את לאה, בבוקר יעקב גילה את התרמית ולבן טען לו שבמקומם נושאים קודם את הגדולה, ואמר לו שיתן לו את רחל עוד שבוע, ואח"כ יעבוד עבורה עוד ז' שנים, לבן נתן את זלפה ללאה ואת בלהה לרחל.

לידת השבטים- ללאה נולדו בתחילה ארבעה בנים, לראשון קראה ראובן על שם שראה ד' בעוניה כי עתה יעקב יאהבנה, לשני קראה שמעון על שם שד' שמע שהיא שנואה ונתן לה בן זה, לשלישי קראה לוי על שם שמעתה יעקב ילווה אליה, כשנולד הרביעי אמרה שהפעם עליה להודות לד' וקראה שמו יהודה, ועמדה מלדת. רחל ראתה שאינה יולדת ואמרה ליעקב "הבה לי בנים ואם אין מתה אנוכי", יעקב כעס ואמר לה "התחת אלוקים אנוכי אשר מנע ממך פרי בטן", רחל נתנה את בלהה שפחתה ליעקב כדי שתיבנה ממנה, ובלהה ילדה בן ורחל קראה שמו דן על שם שד' דן אותה ושמע בקולה, ולבן השני של בלהה קראה נפתלי על שם שנפתלה עם אחותה ויכלה. לאה נתנה אף היא את זלפה שפחתה ליעקב, וזלפה ילדה בן ולאה אמרה בא גד וקראה את שמו גד, ולבן השני של זלפה קראה אשר על שם שבאשרה יאשרוה בנות. ראובן מצא דודאים בשדה ורחל ביקשה אותם, לאה התרצתה בתמורה לכך שיעקב ישכב עמה באותו לילה, לאה ילדה בן וקראה שמו יששכר מפני שד' נתן נתן לה שכר על שנתנה שפחתה ליעקב, ולבן הנוסף קראה זבולון מפני שעתה יזבלנה בעלה, ואח"כ ילדה בת וקראה את שמה דינה. ד' שמע את תפילת רחל ונתן לה בן והיא קראה את שמו יוסף על שם שד' אסף את חרפתה.

עבודת יעקב בשכרו- לאחר לידת יוסף יעקב רצה ללכת לארצו, לבן הציע לו שכר על עבודתו, יעקב הציע לקבל בשכרו כל שה ועז נקוד וטלוא וכל שה חום, ואמר ללבן שיוציא עכשיו מהעדר כבשים אלו וכך ידעו שלא גנב, יעקב

להשגות והארות, ולשאר עלוני 'תמצית' ניתן לפנות למייל 7692282@gmail.com

תמצית הפרשה

פיצל מקלות והניחם בשקתות המים כדי שהצאן יתחממו בבואם לשתות, ואכן הצאן התחממו וילדו עקודים נקודים וטלואים, יעקב הפריד בין מקנהו למקנה לבן. יעקב העשיר מאד.

חזרת יעקב לארץ מולדתו- יעקב שמע שבני לבן טוענים שלקח את כל העושר מאביהם, הקב"ה אמר לו שיחזור למולדתו, לבן הלך לגוז צאנו, יעקב קרא לרחל וללאה ואמר להם שהוא רוצה ללכת, וכי אע"פ שלבן היתל בו והחליף הרבה פעמים את משכורתו הקב"ה היה עימו, ושהמלאך אמר לו לחזור לארץ מולדתו, רחל ולאה אמרו לו שאין להם חלק ונחלה אביהם אשר מכרם ואכל את כספם, וכל העושר שד' הציל להם מאביהם הוא שלהם ושל בניהם, ונתרצו ללכת, יעקב ברח עם כל משפחתו ורכושו בלא לומר ללבן, ורחל גנבה את התרפים של לבן.

מרדף לבן- לבן שמע שיעקב ברח והוא רדף אחריו עם אחיו, הקב"ה הזהיר את לבן לבלתי ידבר עם יעקב, לבן אמר ליעקב למה ברח בהחבא ולא נתן לו להפרד, ולמה גנב את התרפים, יעקב אומר שברח כי פחד שיקח את בנותיו, ושמי שגנב את התרפים לא יחיה, לבן חיפש ולא מצא את התרפים, יעקב טען ללבן שהוא עבד אותו במסירות רבה ולמה הוא רדף אחריו, לבן ענה שהכל שלו, יעקב ולבן כרתו ברית ביניהם, ולבן חזר לביתו.

הפטרה

מאורעות התקופה- הנביא הושע בו בארי היה ראשון לארבעה נביאים (הושע וישעיה עמוס ומיכה) שנתנבאו בתקופת המלכים עוזיה יותם אחז וחזקיה, באותה תקופה עברו כבר כ160 שנה מאז התחלקה המלוכה בישראל לשתים, מלכי יהודה ומלכי ישראל, כ200 שנה לאחר בנין בית המקדש, בתקופה זו עבדו עשרת השבטים (המכונים אפרים על שם מלכם הראשון ירבעם בן נבט שהיה משבט אפרים) לעגלי הזהב שהעמיד ירבעם בן נבט כדי שלא יעלו לרגל, וחטאו בחטאים נוספים, והנביאים היו מעוררים את ישראל לתשובה, ומזהירים מפני העונש העתיד לבוא עליהם אם לא ישובו בתשובה.

ההפטרה למנהג הספרדים- הנביא אומר לישראל בשם ד' כי למרות חטאיהם הוא יגאלם ולא ישחיתם, ומוכיחם על חטאיהם.

בהפטרה זו מוזכר שיעקב אחז בעקב עשיו ונצח את המלאך של עשיו, כפי שמוזכר בפרשה.

ההפטרה למנהג האשכנזים- הנביא הושע מוכיח את ישראל על חטאיהם הרבים, ומזהירם מפני העונש המצפה להם, ומוכיח באופן מיוחד את עשרת השבטים שנפרדו ממלכות יהודה, ומזכיר את הטובות שעשה ד' לישראל ומוכיחם איך בכל זאת הם חוטאים לו, ומתנבא על הגלות העתידה לבוא, וקורא לישראל לחזור בתשובה כי אז הקב"ה יסלח להם על חטאיהם ויחזירם לארצם.

בהפטרה זו מוזכרת עבודתו של יעקב בעבור רחל ולאה, כפי שמוזכר בפרשה.

להשגות והארות, ולשאר עלוני 'תמצית' ניתן לפנות למייל 7692282@gmail.com

לתוכן

קשת
0737-289-669
קשת בע"מ
מוקד שירות לקוחות

קשת
מוקד שירות

קשת
0737-289-669
קשת בע"מ
מוקד שירות לקוחות

קשת
מוקד שירות

קשת
0737-289-669
קשת בע"מ
מוקד שירות לקוחות

קשת
מוקד שירות

קשת
0737-289-669
קשת בע"מ
מוקד שירות לקוחות

קשת
מוקד שירות

מספר הזכייה שלך הוא 242 מתוך 1,000

מה שמו של הבמאי שהוביל את הסרטים "מחשבות", "מרחק" ו"מסע"?

א. אמיר גולדברג.
ב. יואב שפירא.
ג. נועם ברקוביץ'.
ד. אורי לוי.

מה שמו של הסרט שבו הופיעה השחקנית הראשית בגיל 12?

א. "הבית על הגבעה".
ב. "ילדת הפלא".
ג. "הקיץ האחרון".
ד. "שלושה חודשים".

מי הוא הבמאי שעבד עם השחקנית הראשית בשלושה סרטים?

א. אמיר גולדברג.
ב. יואב שפירא.
ג. נועם ברקוביץ'.
ד. אורי לוי.

מה שמו של הסרט שבו הופיעה השחקנית הראשית בגיל 12?

א. "הבית על הגבעה".
ב. "ילדת הפלא".
ג. "הקיץ האחרון".
ד. "שלושה חודשים".

לתוכן

לזכות
הגאון ר' שמואל הלוי וואזנר שליט"א
מחבר שו"ת שבט הלוי
03-6171132

לזכות
הגאון ר' שמואל הלוי וואזנר שליט"א
מחבר שו"ת שבט הלוי
03-6171132

תבחנים ב'עמוד היומי'

סוכה ט"ו: עד י"ח:

מגבתן 120 > פרשת ויצא

ט"ו: **האם סוכה שחציה סכך כשר וחציה סכך פסול כשרה?**

א' תלוי במחלוקת לגבי מחיצות שבת אם צריך עומד מרובה על הפרוץ או שמספיק פרוץ במועט.

ב: בסוכה לכולי עלמא כשר.

ג: בסוכה לכולי עלמא פסול.

ד: אם חסר בשיעור הדופן כן, ואם חסר בהכשר הדפנות לא.

ט"ז: **מהו הגובה הכי קטן של דופן שאפשר לצאת בו ידי חובת סוכה?**

א' שבעה טפחים ומשהו, והכשרו ע"י תיי לבוד.

ב' ארבעה טפחים ומשהו, והכשרו ע"י לבוד.

ג' ספרים, ואין אומרים לבוד בגובה הדפנות.

ד' בין באמצע בין בצד סכך פסול ד' טפחים, ואויר ג' טפחים.

י"ז: **באיזה שיעור אויר או סכך פסול פוסלים את הסוכה?**

א' האם אומרים לבוד בהכשר או לא.

ב: האם אומרים לבוד בסוכה קטנה.

ג: אינם מצטרפים כלל.

ד: מצטרפים גם לשיעור הקטן.

ה': **האם שני שיעורים שאינם שווים מצטרפים?**

א' מצטרפים רק לשיעור הגדול.

ב: בין באמצע בין בצד סכך פסול ד' טפחים, ואויר ג' טפחים.

ג: בצד בין סכך פסול לבין אויר פוסלים רק בד' אמות, ובאמצע (י"א ד' אמות), ואויר בכל מקום בני טפחים.

י"ח: **באיזה אופן מודה אבי' שלא אומרים פי' תקדה יורד וסותם?**

א' בסוכה שש על שש ב' דפנות זה נגד זה.

ב: כשאין שם לא ב' דפנות נראה.

ג: שתי התשובות נכונות.

לזכות
הגאון ר' שמואל הלוי וואזנר שליט"א
מחבר שו"ת שבט הלוי
03-6171132

שיעור חומש

על פרשת השבוע

משיעורי מרן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת עטרת שלמה

פרשת ויצא תשפ"ז

אכן יש ה' במקום הזה ואנוכי לא ידעתי וגו'. (כ"ח, ט"ז). כתב רש"י שאם ידעתי, לא ישנתי במקום קדוש כזה. הנה יעקב בא במיוחד להתפלל שם, וכמו שאמרו חז"ל שכשבא לחרן, אמר אפשר שעברתי על מקום שהתפללו בו אבותי ולא התפללתי בו, יהב דעתיה למהדר, ואיך אמר ואנוכי לא ידעתי.

ונראה לבאר בזה, דשתי עניינים יש כאן, ענין אחד שהמקום הוא מקום תפילה, וזה ידע יעקב, ולכן יהב דעתיה למהדר, ועוד יש ענין נוסף שהמקום הוא בית אלוקים ושער השמים, ומכח זה יש במקום קדושה, והוא נעשה למקום קדוש, ועל זה אמר יעקב שלא ידע.

והנה בפסחים דף פ"ח איתא דאברהם קראו הר, יצחק קראו שדה, יעקב קראו בית, ולכן הכתוב בישעיה קורא למקדש 'בית אלוקי יעקב', דיעקב הוא שקראו בית. ומבואר דרק יעקב הוא דחידש ענין זה שהמקום הוא בית. שוב הראוני בקרית ספר שכתב דקדושת הר הבית חל ע"י אברהם שקראו הר, וקדושת העזרה חל ע"י יצחק דקראו שדה, וקדושת הבית חל ע"י יעקב שקראו בית. הרי מבואר דע"י שקראו בית חל בו קדושת בית, והיינו דבזה שקראו בית אז הוא דנעשה לבית וחל ביה שם וקדושת בית.

והנה ענין בית הוא כמו שכתב רש"י שם 'שקראו בית, מקום מיושב', כלומר דהוא מקום קבוע להשראת השכינה, ושם הוא מקום החיבור של קוב"ה וישראל, ודבר זה נתחדש אצל יעקב שקראו בית. וכל ענין דבר זה נתחדש אצל יעקב רק עכשיו שניצב עליו ה', וכמבואר שרק אחר שהקיץ משנתו קראו בית, ככתוב 'ויקרא את שם המקום ההוא בית אל', ומזה הביאה הגמ' שקראו בית, הרי דרק במעשה זה של החלום, הוא דנקרא בית. ויש להוסיף דרק ע"י הלינה במקום הוא דחל ביה שם בית, כי הלינה היא מעשי דירה של בית, ורק ע"י שנשתמש בה בתשמישי בית ומעשה דירה, חל ביה שם בית.

מעתה נראה לומר דכל מה דהוא 'מקום קדוש', הוא רק מחמת שהוא בית אלוקים, והוא מקום קבוע להשראת השכינה, דבזה שהוא מקום מיושב וקבוע להשראת השכינה, נעשה למקום קדוש, וזהו עצם הקדושה שהוא מקום שיש בו השראת השכינה, ובזה הוא 'בית אלוקים'.

אשר לפי"ז יש לבאר, דמה שאמר יעקב 'ואנכי לא ידעתי', הוא על ענין זה שזהו מקום קבוע להשראת השכינה, וכמו שאמר 'אין זה כי אם בית אלוקים', דרק עכשיו נודע לו שהוא מקום קבוע להשראת השכינה, ולא רק מקום תפילה, ומיד קראו בית, דעד עכשיו לא ידע שמקום זה הוא בגדר 'בית', וכיון שהוא מקום קדוש, ממילא יש בו קדושת מקום, וזהו שאמר יעקב שאילו ידע לא היה ישן.

על כן קרא שמו לוי. (כ"ט, ל"ד). כתב רש"י בכולם כתיב ותקרא, וזה כתוב בו קרא, ויש מדרש אגדה ששלח הקב"ה גבריאל והביאו לפניו וקרא לו שם זה, ונתן לו כ"ד מתנות כהונה, וע"ש שלוהו במתנות קראו לוי. וצריך ביאור מפני מה באמת לא ניתן ללוי שמו ע"י אביו ואמו, כפי שהיה אצל שאר הבנים.

עוד צריך ביאור לשם מה היה צריך שיבא לוי לפני הקב"ה. עוד צריך ביאור מהו הענין שיהיה שמו נקרא על שם שזכה בכ"ד מתנות כהונה. גם צריך ביאור מה שאמרו שליוהו במתנות, וצריך ביאור איזה תורת לוויה יש במתנות, ואיזה דבר המתנות מלווין.

ונראה לבאר בזה, דהנה הרמב"ם בסוף הל' שמיטה כתב ולמה לא זכה לוי בנחלת א"י ובביזתה עם אחיו, מפני שהובדל לעבוד את ה' ולשרתו ולהורות את דרכיו הישרים ומשפטיו הצדיקים לרבים, שנאמר יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל, לפיכך הובדלו מדרכי העולם, לא עורכין מלחמה כשאר ישראל, ולא נוחלין, ולא זוכין לעצמן בכח גופן, אלא הם חיל השם שנאמר ברך ה' חלו, והוא ברוך הוא זיכה להם שנאמר אני חלקך ונחלתך. ומבואר דשבט לוי חל בו תורת הבדלה, שנעשה מובדל משאר ישראל, בשביל לעבוד את ה' ולשרתו.

מעתה יש לבאר, דלשם הבדלה זו הובא לוי לפני הקב"ה דבזה שבא לפני הקב"ה, בזה חלה ההבדלה, ועל ידי שהובא לפני הקב"ה נעשה מובדל לעבודת ה' ושירותו. ויש לומר דכיון שהובדל להיות עובד ומשרת ה', לכן אין שמו מסור ביד אביו ואמו לקרותו. [ומצינו בפר' וזאת הברכה דנאמר על לוי 'האומר לאביו ולאמו לא ראיתיו'].

ולפי זה יש לבאר למה נקרא שמו ע"ש זכייתו בכ"ד מתנות כהונה, דהרי הזכיה בכ"ד מתנות כהונה אינה זכיה בעלמא, אלא היא זכיה מכח מה שהובדלו הלויים לעבוד את ה' ולשרתו, וכמש"כ הרמב"ם שאין הלווים זוכין בכח גופן, אלא הקב"ה זוכה להם, והכ"ד מתנות כהונה, הם הם מהדברים שזכה להם הקב"ה, ונמצא דהכ"ד מתנות כהונה, אינם שכר בעלמא, אלא הם מעצם הענין שהובדלו, דבכלל ההבדלה הוא הענין שאינם זוכים לעצמם, אלא הקב"ה זכה להם, ועל כן מיד כשהבדילו, זיכה לו כ"ד מתנות כהונה לפרנסתו.

אשר לפי זה נמצא דהכ"ד מתנות כהונה, הם תולדה מההבדלה, דבתולדה ממה שהובדלו הלווים, היה צריך לזכות להם כ"ד מתנות כהונה, וא"כ מבואר היטב דהכ"ד מתנות כהונה נחשבים לויה, דהם נלוין למי שהובדל, דמכיון שהובדל, צריך ללוותו במתנות.

ויאמר הן עוד היום גדול לא עת האסף המקנה. (כ"ט, ז'). פירש רש"י לפי שראה אותם רובצים כסבור שרוצים לאסוף המקנה הביתה ולא

ירעו עוד, א"ל הן עוד היום גדול, כלומר אם שכירים אתם, לא שלמתם פעולת היום, ואם הבהמות שלכם, אע"פ כן לא עת האסף המקנה. ולפי זה יש כאן שתי טענות, אחד אם הם שכירים, ואחד אם הם בעלים. עוד יש לומר דבאמת הכל טענה אחת מהלכות שכירות פועלים, דהנה מבואר בריש פרק הפועלים, וכן נפסק בסי' של"א שהשוכר פועלים במקום שאין מנהג, או אם אמר להם אני שוכר אתכם כדין תורה, חייבין לעשות מלאכה עד צאת הכוכבים, אבל במקום שנהגו שלא להעריב, אינו יכול לכוף את הפועלים להעריב. ולפי זה יש לומר דזהו שאמר להם יעקב אבינו, ד'עוד היום גדול', ולא השלמתם פעולת היום, והוסיף ואמר 'לא עת האסף המקנה', ר"ל דאין מנהג המקום שלא להעריב, דאם מנהג המקום היה שלא להעריב, הרי אינם מחוייבים להעריב, אבל כיון דלא עת האסף הוא, אם כן מחוייבים אתם להשלים פעולת היום.

ויגד יעקב לרחל כי אחי אביה הוא. (כ"ט, י"ב). וכתב רש"י אם לרמאות הוא בא, גם אני אחיו ברמאות. וצריך ביאור דלכאורה הרי לבסוף היה שלבן הטעהו ונתן לו את רחל במקום לאה, ונמצא דלא הצליח לעמוד כנגד רמאותו, ואיך אמר שיכול לו לעמוד נגד רמאותו. אבן הביאור כי באמת יעקב הרי מסר סימנים לרחל, וסימנים אלו היה מונעים את רמאותו של לבן, אלא דרחל בצדקותה מסרה הסימנים ללאה, ונמצא דלרמאותו של לבן היה ליעקב עצה איך לעמוד כנגדו, ורק מחמת צדקותה של רחל לא הצליח יעקב לעמוד כנגד רמאותו של לבן, ונמצא דכנגד רמאותו של לבן יכל יעקב לעמוד, אבל לעמוד כנגד צדקתה של רחל זה אינו יכול.

ותרא רחל כי לא ילדה ליעקב וגו', ותאמר אל יעקב הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי. (ל', א'). וכתב רש"י, מכאן למי שאין לו בנים שחשוב כמת. וצריך ביאור למה דוקא כאן בתביעת רחל נאמר דבר זה דמי שאין לו בנים חשוב כמת.

ויש לבאר בזה דבאמת כיון שאשה אינה מצווה על פריה ורביה, א"כ למה תבעה רחל מיעקב, 'הבה לי בנים'. וע"ז נתנה רחל טעם, דאם אין מתה אנוכי, ר"ל דבלא בנים הרי היא חשובה כמת, ומחמת טעם זה יש לה כח טענה לתבוע 'הבה לי בנים', בשביל שלא תהא חשובה כמת. וכעין דמצינו בגמ' ביבמות דף ס"ה ע"ב, דאשה ששהתה עשר שנים ולא ילדה, יכולה לתבוע גירושין מבעלה, מפני שרוצה בנים, ואע"פ שאשה אינה מצווה בפריה ורביה, מ"מ יכולה לתבוע גירושין, דאטו מי לא בעיא הך איתתא חוטרא לידה ומרא לקבורה. ועל דרך זה, טענה רחל דרוצה בנים דבלא זה חשובה כמת.

לב עמלי התורה - 'ארון' תורה שבע"פ

מתוך משא מיוחד במעמד 'יקרא דאורייתא' - סיום סדרי נשים נזיקין בישיבה הגדולה 'חיי משה'

ברמב"ם כתוב 'מצוה לייחד לספר תורה מקום, ולכבדו ולהדרו יותר מדאי, דברים שבלוחות הברית הן הן שבכל ספר וספר' וכו', מבואר שיש גדר מיוחד של 'מקום' לתורה, וזה נלמד מהארון שהיה ללוחות הברית בקודש הקדשים, שגם ס"ת נחשב כמו הלוחות, וכמו שהרמב"ם מבאר ש'דברים שבלוחות הברית הן הן שבכל ספר וספר', ולכן הדין ארון שיש בלוחות מחייב גם ארון לכל ס"ת, והביאור הוא שכמו שלאדם יש 'מקום', כך גם לתורה צריך 'מקום' מיוחד, מי שאינו בדרגה כלל אין לו 'מקום', הוא 'איש שדה', אבל לדברים חשובים קובעים מקום בפני עצמו. אמנם לא רק לתורה שבכתב יש מקום מיוחד לעצמו, אלא גם לתורה שבעל פה, היכן המקום של תורה שבע"פ - ובכן, ה'לב' של כל אחד שלומד ועמל בתורה זה מקום הלוחות שבע"פ, וכלשון הפסוק 'כתבם על לוח ליבך', זה המקום של הלוחות הללו, כל תלמיד חכם שעמל בתורה הוא כמו ס"ת, וכמבואר בגמ' במכות 'כמה טפשאי הני אינשי דקיימי מקמיה ס"ת ולא ה'תורה' הזו. **'בן תורה' הוא לא 'איש שדה' כמו עשיו רוצים בית ולא צריכים בית, כלל ישראל ועמלי התורה המדרש', לא בתורת היכ"ת בעלמא, אלא שזה עצם כל המציאות והקיום שלנו, אנחנו 'יושבי בית המדרש', הצורה של כלל ישראל וזה הצורה של תורה, אנחנו ולהבדיל ולהפריד בין ה'רשויות' הללו, יש לנו מקום המדרש', מחיצות ש עשויות כלפי פנים, לגדור את המקום ולהפריד אותו מכל סביבותיו, מסביב יש 'שדה' - מקומות פרוצים ופגומים, עם 'אנשי שדה', אנשים שפגמו את הצלם אלוקים שלהם, אנשים ששייכים ל'שדה' ולכל הכלול בזה. ומכך עלינו להבין שכל שינוי, פתיחת חלון, או אפילו סדק קטן וצר, ב'מחיצות' של 'תורה' זה כבר מכניס רוח זרה מה'חוץ', רוח של 'שדה', כל חסרון במחיצות פוגם בחפצא של ה'בית' המוגן במחיצות המחלקות אותו מהמקום שב'חוץ', כמו שארון של ס"ת שיש בו פרצה כבר חסר בשם ארון שבו, זה לא קיום של 'ארון' הנצרך לס"ת, כך גם כל פרצה במחיצות של בית המדרש זה חיבור בדרגה כלשהי עם ה'שדה' שבחוץ, לכן כל אחד שיוצא מחוץ למחיצות האלו יתבונן בעצמו להיכן הוא יוצא? למקום שיש בו 'חיות השדה', זה לא 'מקום ישוב', א"א לגור שם וא"א להיות שם, אין שם 'בני אדם', המקום של בן ישיבה ובן תורה לא יכול להיות ברחוב, ואכן תלמידי חכמים אמיתיים אינם רוצים בכלל לצאת מחוץ לכותלי ביהמ"ד, זה קשה להם, המקום הטבעי והמוגן שלהם זה בבית מדרש, אין מה לחפש ב'חוץ', אנחנו רוצים להישאר בדרגת 'אדם' שיש לו 'בית', כל אחד שיוצא החוצה מרגיש את הריקנות מקצה אל קצה, וצריך ליזהר משייכות אפילו כלשהי ל'רחוב' ול'שדה', כל מעשה דיבור ואפילו מחשבה שאין מקורו טהור מה'בית מדרש' זה כבר שייכות וחיבור ל'שדה' השייכת לגוים ולסט"א, אין לנו שום שייכות לכל זה. בענין הזה כמובן יש הרבה מדריגות, כל אחד יתחזק לפי יכולתו להגביר את השייכות שלנו ל'יושב אוהלים' של יעקב אבינו, נמשיך בדרך שהאבות כוננו והעמידו לנו, שלא יהיה סתירה.

נחל אליהו

משיעורי הרב **אליהו דיסקין** שליט"א

אילו ידעתי לא ישנתי | עליו לשלם גמול לנותן מתנה טובה מופלאת

מה מטריד את מנוחתו של יעקב אבינו אחרי שהוא זוכה לכל ההבטחות מהקב"ה?

אכן יש ה' במקום הזה ואנוכי לא ידעתי - אומר רש"י: אילו ידעתי לא ישנתי במקום קדוש כזה, **הרב שך זצ"ל** היה רגיל לומר על זה [וכמדומה כבר הקדימו הבריסקער רב]: יעקב אבינו היה במצב לא פשוט בכלל, הוא בורח מעשיו שרוצה להרוג אותו, הוא הולך לבית של לבן הרשע שביקש לעקור את הכל, והקב"ה מבטיח לו **'הנה אנוכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך והשיבותיך אל האדמה הזאת כי לא אעזבך'**, ולא זו בלבד, הקב"ה מבטיח לו הבטחות על העתיד **'ופרצת ימה וקדמה צפונה ונגבה, ונברכו בך כל משפחות האדמה ובזרעך'** הבטחה לדורות, יעקב אבינו היה צריך לקום ולרקוד, ובמקום זה מה שמטריד אותו זה **'אילו ידעתי לא ישנתי'** יש כאן בעיה של מורא מקדש, עברתי בשוגג על האיסור הזה, זה מה שמטריד אותו, כי גם כשיש את כל ההבטחות וכל הברכות מה שמעניין את יעקב אבינו זה קיום כל דיני השולחן ערוך וכל סעיף קטן בנושאי כלים.

הקב"ה גוזר וצדיק מקיים

שאלו את אחד מתלמידי החפץ חיים: האם יש לך מופתים על החפץ חיים? נענה ואמר: מופתים לא חסר, אבל אתה מחפש לראות אצל הקב"ה צדיק גוזר והקב"ה מקיים, אבל העבודה של החפץ חיים כל השנים היתה 'הקב"ה גוזר וצדיק מקיים', וכך היה אצל כל גדולי ישראל, הגר"א שזכה לגילויים והשגות נוראים, מלאכים עמדו אצלו בתור ללמד אותו סודות התורה והוא דחה אותם, אבל מה הטריד אותו? מה שפעם אחת הוא שכשהוא יצא לגלות הוא הזדרז מאד להגיע לבית כנסת לשמוע קריאת מגילה, אבל כשהוא נכנס הוא ראה שכבר התחילו והוא הפסיד כמה מילים, להלכה אפשר לצאת ידי חובה גם בקריאה ביחיד אבל הגר"א לא יוותר על המעלה של קריאת מגילה בעשרה, הוא שכר מנין של אנשים אחרי קריאת המגילה שישמעו אותו קורא עוד פעם, ואותם אנשים היו לצים ופוחזים ואחרי שהוא שילם להם והתחיל לקרוא הם נשמטו אחד אחד וברחו, וכל ימיו של אותו צדיק היה מצטער על אותה שנה שהוא הפסיד בה מקרא מגילה בעשרה, אי אפשר לתאר את גדלותו של הגר"א ואת ההשגות שהוא זכה בגלה ובנסתר אבל מה שהטריד אותו היה הקיום של מקרא מגילה, הוא ידע את האמת שבלי **'לעשותה'** אין קיום לשום מעלה רוחנית.

לא מתרגשים ממופתים

מורי ורבי הרב שך זצוק"ל - מפורסם בעולם איך היה מתנהל אצלו יום שלישי עם השיעור כללי, אבל חוץ מזה הוא מסר שיעור יומי מתוק מדבש, היינו שומעים אותו חוזר על פני יהושע, רבי עקיבא איגר, הכל בבהירות ובמתיקות עצומה, והוא למד כל שורה בגמרא בלי לדלג כלום, ובסוף פרק קמא דבבא בתרא הוא למד את הגמרא שיש מעלה לכתוב ספר תורה שארכו כהקיפו, והגמרא מביאה שרב הונא כתב שבעים ספרים ולא איתרמי ליה אלא חד, לעומת רב אחא בר יעקב שכתב חד ואיתרמי ליה, יהבו ביה רבנן עינייהו ונח נפשיה, והרב שך הזכיר את המעשה שהיה עם הבית הלוי שקצב יצא חייב בדינו והתחצף לבית הלוי, הבית הלוי חשש שאותו קצב יענש ורץ אחריו ואמר לו שהוא מוחל לו, אחרי זה הקצב קנה שור והשור נגח אותו והוא מת, כשסיפרו את זה לבית הלוי הוא מאד חשש ממה שנענש אדם בסיבתי, ור' חיים אמר לו: שמעתי שמחלת לו, והבית הלוי בירר שוב ושוב האם הוא בטוח שהוא שמע, ואף על פי כן הבית הלוי כל אותה שנה למד משניות לעילוי נשמתו, הוא צם כל שנה בייארצי"ט של אותו קצב, וכל ימיו של אותו צדיק לא נח נפשו, אמר הרב שך: יש כאלו שאם לרב'ה שלהם היה קורה כזה סיפור שמהשמים יענישו מי שפגע בו הם היו נהנים מזה, אבל אנשים גדולים באמת כמו הבית הלוי לא מחפשים כאלו גילויים, הם מחפשים את **ה'אילו ידעתי לא ישנתי'** את הרצון של הקב"ה.

בחור בישיבה קטנה שאל את הסטייפלער: איך מגיעים לרוח הקודש? והסטייפלער אמר לו: מדריגות לא חוטפים, מקבלים אותם במתנה, יהודי צריך לנצל את הזמן ולעסוק בתורה, לדקדק בהלכה ולעבוד על המידות, כל השאר זה מתנה מהשמים, זו היתה הגישה של גדולי ישראל בכל הדורות, אף אחד מהם לא עסק בחלומות על מדריגות, הם כל הזמן היו עסוקים בלקיים את מה שמוטל עליהם.

החסידות האמיתית

יש מעשה שלא היה ולא נברא על יהודי שאביו אמר לו בחלום כמה פעמים שילך וישתמד, אותו יהודי הלך לר' זושא והוא אמר לו שכנראה יש צלב בקבר של אביו, וכשסילקו את הצלב הפסיקו החלומות, וכשסיפרו את זה לגר"א [או לנודע ביהודה] הוא אמר שזה לא מופת כי כך כתוב בירושלמי, אבל המופת הוא שר' זושא ידע את הירושלמי, [וזה הוכחה שהמעשה לא היה כי לא יתכן שגדולי ישראל התבטאו בסגנון כזה], ור' זושא אמר שהוא לא ידע את הירושלמי אבל הוא ידע שזה כך מאותו מקום שהירושלמי ידע, [והמעשה לא היה ולא נברא, ור' חיים קנייבסקי אמר שאין כזה ירושלמי], ומה המסר שאלו שהמציאו את הסיפור באו להחדיר? אמנם יש כאלו שצריכים ללמוד בשביל לדעת את הירושלמי, אבל ר' זושא היה יותר גדול, הוא יודע את כל מה שהירושלמי יודע, אבל מה האמת? ואני לא מדבר על האמת הליטאית, אני מדבר על האמת החסידית העמוקה, לא על המון העם הרדודים שמחפשים אותות ומופתים, אלו שיודעים את האמת בעומק הדרך של הבעל שם טוב ותלמידיו יבינו היטב את האמת הזו, פשוט וברור שהרבה יותר חשוב לדעת את הירושלמי על ידי שלומדים אותו מלדעת את הירושלמי מאותו מקור שהירושלמי יודע, לדעת ירושלמי מהמקור של הירושלמי זה מתנה, אבל לדעת ירושלמי מללמוד זה עמלה של תורה, זה עבודה עצמית.

ידוע שלגר"א הגיעו מגידים מהשמים ללמד אותו סודות התורה, אבל הגר"א שהשחיר שיניו על דברי תורה שלח אותם ולא רצה לשמוע, הוא לא רצה מתנות הוא רצה את מה שמשיגים על ידי עמל.

דעת בעלי בתים היפך דעת תורה

מסופר על רב'ה גדול מאד שנכנס אליו ילד לפני הבר מצוה והרב'ה שאל: הוא מניח תפילין? והאבא ענה: כן, ובמשך שלש פעמים באותה תקופה הם נכנסו לרב'ה והשאלה הזו חזרה על עצמה, ומספרים שהאבא של אותו

ילד הלך לשאול את הרב אלישיב האם צריך ללכת לבדוק את התפילין? כי מסתמא הרב'ה רואה ברוח הקודש שהתפילין פסולות, הרב אלישיב חייך ואמר: אין חיוב לבדוק אבל אל תהיה טיפש, יש לך רב'ה גדול והוא שואל שאלה תמוהה כמה פעמים, כדאי לך לבדוק, ובדקו ומצאו שהתפילין פסולות, העיד בפני חכם אחד שהוא שאל את הרב אלישיב האם הסיפור נכון? והרב ענה: לא היה ולא נברא ואפילו משל לא היה, ולמה? אם הרב'ה ראה ברוח הקודש שהתפילין פסולות לא יכול להיות שהוא אמר לו את זה ברמז, הוא היה צריך לומר לו מיד שהתפילין פסולות, להציל אותו מברכה לבטלה ומביטול מצות עשה של תפילין, מעשה כזה לא היה לא איתי ולא אם אף אחד אחר, כששמעתי את הדברים חשבתי לעצמי: הרי הטענה של הרב אלישיב היא כל כך פשוטה, למה כל אלו ששומעים לראשונה את המעשה הזה לא חושבים על הטענה הזו? רואים מכאן כמה דעת בעלי בתים היפך דעת תורה, אמנם בתת מודע מנקרת לנו השאלה למה הרב'ה היה צריך לעשות משחקים? אבל אנחנו מבטלים את השאלה מיד, מדברים איתך על רוח הקודש ומלאכים מה אתה מכניס כאן באמצע ביטול מצות עשה וברכות לבטלה, זה כסף קטן לעומת רוח הקודש, אבל מה הדעת תורה האמיתית אומרת? בדיוק להיפך! אני מדבר איתך על ברכה לבטלה וביטול מצות עשה ואתה מכניס לי כאן דיבורים על רוח הקודש.

זוהי העבודה שלנו 'הקב"ה גוזר וצדיק מקיים', אנחנו צריכים להיות עבדי ה', לא לרדוף אחרי השגות.

מי חייב למי...

וידר יעקב נדר לאמר אם יהיה אלוקים עמדי ושמרני בדרך הזה אשר אנוכי הולך ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש, ושבתי בשלום אל בית אבי והיה ה' לי לאלוקים, והאבן הזאת אשר שמתי מצבה יהיה בית אלוקים וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך - יש כאן קושיה גדולה: עד המילים **'והאבן הזאת'** הוא מדבר על החסדים שהקב"ה יגמול איתו, **ומ'והאבן הזאת'** מתחיל ההבטחה על מה שהוא ישלם לקב"ה, למה כתוב 'ו'האבן הזאת עם וי"ו החיבור? ורש"י במקום מרגיש בזה ומפרש על פי דרכו, **אבל יתכן לפרש בזה בעוד אופן** - כשאנחנו זוכים לקיים מצוה אחת אנחנו מיד מרגישים שהקב"ה חייב לנו את כל העולם, בחור קם מוקדם ולומד חצי שעה לפני התפילה, הוא מברך ברכות השחר ומתפלל במתינות, והוא מרגיש שעכשיו הקב"ה חייב לו עולם ומלואו, אבל אצל אנשים גדולים זה בדיוק להיפך, על כל מצוה שהם עושים, על כל הלל והודאה שהם שיבחו את הקב"ה, על כל דבר הם מרגישים הכרת הטוב לקב"ה על החסד הגדול שהוא נתן לו לעבוד אותו.

על שאנחנו מודים לך

האור החיים הקדוש בתחילת פרשת ראה מבאר למה על ברכה כתוב **'את הברכה אשר תשמעון'** ועל קללה כתוב **'את הקללה אם לא תשמעון'**, מסביר האור החיים הקדוש **ש'אשר תשמעון'** זה חלק מהברכה, ולשונו הזהב הוא **'והמרגיש בטעם התורה תשיחנו נפשו כי עליו לשלם גמול טוב למתן מתנה טובה ומופלאה, ואין צריך לומר שאין לתבוע שכר עליה'**, וכך אנחנו אומרים במודים דרבנן אחרי כל מה שאנחנו משבחים לקב"ה אנחנו חותמים 'על שאנחנו מודים לך' אנחנו מודים על הזכות שיש לנו להודות לקב"ה, **הרב אברמסקי זצ"ל** היה עומד בתפילה ואומר תהילים ושוזר בזה מילים שלו, וכך היה אומר: אי, **'ואני ברוב חסדך אבוא ביתך'** דוד המלך עליו השלום נעים זמירות ישראל שאומר על עצמו **'ואני תפילה'**, הקב"ה מעיד עליו **'כי טוב יום בחצרך מאלף'** אותו דוד המלך כשהוא מגיע לבית ה' הוא לא אומר מגיע לי, אלא **'ואני ברוב חסדך אבוא ביתך'** מה שאני מגיע לבית הכנסת זה לא סתם חסד אלא **'ברוב חסדך'**, איזה טובה אתה עושה לי שאני יכול לבוא לביתך ולעסוק בתורה הקדושה ובשירות ותשבחות.

רבש"ע נתת לי משנה ברורה

החפץ חיים הקדוש שהיה הרבה פעמים מתבודד ומדבר עם הקב"ה, [להוציא מליבם של אלו שחושבים שלהתבודד ולדבר עם הקב"ה שייך לברסלב, זה האל"ף בי"ת של יהודי], ושמעו אותו אומר לעצמו: אי, ישראל מאיר , ישראל מאיר, תסתכל מה הקב"ה נותן לך: בריאות, פרנסה, בנים וחתנים צדיקים ותלמידי חכמים, נתת לי משנה ברורה, חפץ חיים, ליקוטי הלכות, אהבת חסד, כל כך הרבה ספרים שהתקבלו בכלל ישראל, ומה אני נותן לקב"ה בחזרה? כלום, והוא התחיל למרר בבכי ולומר לעצמו: ישראל מאיר אתה חייב לחזור בתשובה, אתם יודעים מה זה המשנה ברורה? תפתחו חלק א' ותראו שבשנת תרמ' יש הסכמה על חלק א', ובסוף חלק ו' הוא כותב שהוא סיים את זה בתרסז', עשרים ושבע שנים לקח לו מסוף חלק א' עד סוף חלק ו', וחלק א' גם לקח לו כמה שנים, שלושים שנה הוא עובד ומחבר את המשנה ברורה, וזה לא סתם עבודה, באחת ההסכמות כתוב **'כי על ידי יראתו הטהורה ושקידתו העצומה לא יאומן כי יסופר, כי יגע על כל דין ודין ועל כל פרט וספק, כי יש סימנים בשולחן ערוך שיגע בהם החפץ חיים כמה שבועות, ובפרט סימן לב' וסימן לו' יגע בהם כמה חדשים לבאר כל פרט ופרט להלכה למעשה בטעמו ונימוקו מגמרא וראשונים ושו"ת'** כזה עמל התורה היה מונח בחיבור המשנה ברורה, אם אנחנו היינו עמלים כך מה היינו אומרים לקב"ה? רבש"ע נתת לי בריאות כו' ואני נתתי לך שלושים שנה של עמל התורה, והרבה ספרים של זיכוי הרבים, אבל מה החפץ חיים אמר? בדיוק הפוך, אתה נתת לי משנה ברורה, הכל זה חסד ה' שאתה נתת לי שאני זכיתי לעסוק ולעמול בתורה.

הכל מחסדי המקום

נחזור לשאלה שפתחנו למה יש וי"ו החיבור לפני **'והאבן הזאת'** הרי זה מה שיעקב יתן לקב"ה? התשובה היא כי יעקב אבינו אומר: גם מה שאני יזכה לשלם לך בחזרה זה גם מחסדי המקום, הקב"ה יעשה איתי כל כך הרבה חסד והוא יתן לי את האפשרות לשלם לו על הכל, גם והאבן הזאת גו', ועשר אעשרנו לך, הכל זה מחסדי המקום עליו.

כך חיים חסידים ואנשי מעשה, יזכינו ה' לאחוז ולהגיע למדריגה הזו.

פנימי פרשת השבוע

לעילוי נשמת
הר"ר משה יהודה
ב"ר שלמה ז"ל
מרמורשטיין
נלב"ע כ"ז אייר תשע"ח
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י המשפחה

לעילוי נשמת
מרת שושנה ע"ה
ב"ר משה יהודה ז"ל
זילברשטיין
נלב"ע כ"ט כסלו תשס"ד
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י המשפחה

נושא השבוע: **מעלת הויתור**

בס"ד | גליון מס' 607 — פרשת ויצא

כיצד שינוי תאריך מימן חתונה?

והנה היא לאה (כ"ט, כ"ה)

כמרגלית יקרה בכתרו של עם ישראל, עומדת מידת החסד. זו מידה מיוחדת שזרעו של אברהם אבינו נתברך בה, כולנו עוסקים בחסד ברמה כזו או אחרת, משתדלים להוסיף ולהרבות מעשי חסד, שואפים לשפר את מידת החסד ועשיית הטוב לזולת בכל עת וזמן. אולם, יש חסד שהוא נעלה יותר, יוצא דופן ממש.

כשאדם עושה חסד, הוא בוחר את מעשה החסד שנוח לו. הוא מחליט האם הוא מעדיף לסייע לאדם מבוגר לעלות לאוטובוס, לעזור לסבל לשאת משא כבד, או להעניק תמיכה כלכלית לנזקק. עושה החסד בוחר את הזמן והשעה המתאימים לו, את מרחב הפעולה הנוח עבורו, את המעשים שהוא מעדיף לעשות לפי טעמו. אלו מעשי חסד נאצלים, אבל יש נעלים מהם...

החסד הנעלה עוד יותר, הוא הויתור. הרגע בו אדם יכול לוותר - הוא תמיד ברגע שקצת קשה לו לעשות זאת, ברגע לא צפוי, בתאריך או במקום שלא קבע אותם מראש. הרי כולנו היינו מעדיפים להימנע מצמתים בהם יידרש אחד הצדדים לוותר, ולכן - ברוב המקרים - הויתור תופס אותנו לא מוכנים, לא ערוכים.

כשאדם נכנס לבית הכנסת, הוא מעדיף שכסאו יהיה פנוי. כשאדם רוצה ששכניו יבנו, הוא מעדיף שיבנו באופן שלא ישפיע עליו דבר. כשמוענקת למישהו הטבה - הוא מעדיף לקבלה ללא מתחרים. אלא שלא הכל תלוי בנו, ולכן לפעמים מישהו יישב על הכסא, השכן מעוניין לבנות בהסתירו את השמש, ועוד מישהו מתחרה על קבלת הטבה, מינוי או קידום...

וכאן מגיע רגע המבחן של הוויתור, וזהו רגע לא קל, מאוד מאוד לא קל. החלק הכי קשה בוויתור הוא, שהאדם שלא מוותר - צודק. כן כן, במקרים רבים, זה שלא מוותר צודק, המוותר המצוי מוותר על משהו שמגיע לו בזכות, בדין, בהגיון. אם יחליט לא לוותר הוא פשוט צודק, ועדיין - הוותרן זוכה לעדן את מידותיו, להתעלות, לברכת שמים, פשוט כדאי יותר לוותר!

הבה נתבונן בסיפורה של רחל אימנו, המובא בפרשת השבוע. היא היתה אמורה להיות אשתו היחידה של יעקב, להעמיד עמו 12 שבטים. זו זכות שלא נוכל להעריך ולאמוד, זכות של העמדת עם ישראל כולו!

ואז מגיע מבחן. אחותה לאה עומדת לפני התבזות מיותרת ועצובה, בחסותו האדיבה של אביה - לבן הארמי. יודע החתן את נפש חמיו הרמאי, ולפיכך מיהר יעקב ומסר לה סימנים, שלא תהיה טעות, שאכן רחל היא זו שתינשא לו. אבל אז, מבינה רחל שלאה אחותה עומדת להתבזות, תיגרם לה פגיעה קשה וכואבת, והיא קמה ומוסרת לה את הסימנים!

במעשה זה, ידעה רחל, היא עומדת להפסיד את הזכות להיות אשתו הראשונה והיחידה של יעקב. היא תחמיץ את הזכות העילאית להיות האם הבלעדית של עם ישראל, זו שזכתה שכל עם ישראל יוקם ממנה. ועדיין, כשהבינה רחל שאחותה עלולה להיפגע, ולמרות שלא היתה חייבת בכך ואיש לא הורה לה לעשות כן, היא פשוט ויתרה בחפץ לב, העניקה לאחותה את הזכות להיות אמו של עם ישראל!

ודווקא לכן, דווקא משום שוויתור הוא מעשה גבורה אמיץ וחריג, הוא פותח שערים לישועות על טבעיות ממש. כי רחל אמנו היתה עקרה, חסרת סיכוי להפוך לאם אי פעם. רק בזכות ויתורה החריג והקרבתה הגדולה, בעקבות העובדה שהתעלתה מעל לכל שיקול אחר וגילתה לאחותה את הסימנים - זכתה שה' פתח לה שערי רחמים, והעניק לה שני בנים צדיקים!

מתברר, שכאשר שערי שמים נעולים, כאשר נראה שאין סיכוי, כאשר נדמה שאין תוחלת - דווקא במצבים כאלו הופך הויתור לפטיש רב עוצמה, הנוקש בשערי שמים ופותח עבורנו דלתות. הסגוליות הטמונה במידת הויתור כה גדולה, עד שהיא מצליחה לחולל את הבלתי יאמן, לעורר רחמי שמים בעוצמה חריגה, להעניק ישועה מעל לדרך הטבע.

הבה נאמץ את מידת הויתור בכל ליבנו. הרגע בו צריך לוותר הוא תמיד לא צפוי, תמיד מפתיע, בדרך כלל גם מרגיז במיוחד. כדי שלא לאבד את הרגע הגדול בו אנו יכולים לוותר, הבה נשריש כבר עכשיו בליבנו שאנו רוצים לוותר, נהיה ערוכים ומוכנים בכל רגע להסתער על הויתור בשמחה, מתוך תחושה שהויתור מרומם אותנו ומזכך את נפשנו, וגם פותח לנו שערי שמים.

כך נזכה באמת לוותר. להתעלות מעל מה שמגיע לנו, לשבור את הכללים של מה שאנו חייבים לעשות. זה בדיוק המפתח שיגרום לכך שבורא עולם ינהג בנו באותה מידה, ישבור את המחסומים ויסיר את המחיצות שבינינו לבין ישועה לה אנו זקוקים, ויעניק לנו שבעתיים על המגיע לנו, באינסוף אושר, הצלחה וברכה!

להישאר ללא קורת גג?

בתקופה בה דר הגאון רבי אליהו לופיאן זצ"ל בעיר קלם, התגורר עם בני משפחתו בדירה קטנה וצפופה, והוכרח לעבור דירה. לא בנקל מצא מדור ראוי, אך בתום מאמץ לא פשוט מצא דירה המתאימה לו, ומיהר לסכם את בעליה את תנאי השכירות.

בני משפחתו התרגשו, הנה, סוף כל סוף יעברו לדירה טובה ומרווחת. הם מיהרו לארוז את חפציהם ולפרק את רהיטיהם, העמיסו הכל על עגלת משא ענקית, והובילו אותה לחצר הבית החדש ששכרו. ואז, בבואם לשערי החצר, נתקלו ביהודי שעמד שם, והחל לטעון באוזני רבי אליהו: 'הלא תדע שאני עומד להכניס את בתי לחופה, ועדיין לא מצאתי עבורה דירה, זולת הדירה הזו, אלא שאתה הקדמת אותי. דע לך שאם תיכנס לדירה - ניאלץ לדחות את החתונה, כי אין לנו דירה אחרת!'

בני המשפחה התקוממו, היתכן כדבר הזה? הלא הם משפחה ברוכת ילדים הנמצאת כעת ללא קורת גג! והלא הם שתפסו ראשונים את הדירה, וכבר ארזו ופירקו את מיטלטליהם, וכבר התרגשו לכבוד המעבר והדירה החדשה. האם הגיוני שמישהו יקח מהם את הדירה ברגע האחרון? הזהו יושר? האם זה הצדק?

ורבי אליהו לופיאן עמד והקשיב, ואחר כך הורה לעגלון שלא לפרק את המטען, אלא לשוב ולנסוע אל הבית הקודם, כשהוא מסביר לבני משפחתו: 'אתם כל כך צודקים, באמת הדירה שלנו. אך מי יכול להחמיץ הזדמנות לוותר כשהוא צודק עד כדי כך?! מי יכול לאבד כזו מתנה שמימית - לוותר כשהוא כה רחוק מלהיות חייב לעשות זאת?!'

בני המשפחה שמעו את הדברים, ארכו להם כמה דקות - בסופן, וככל שרבי אליהו דיבר על ליבם, הבינו כי בעצם עשו את המעשה הנבון ביותר. ולנו לא נותר אלא ללמוד עד היכן מגיעה מתנת הוויתור, עד כמה אדם חכם בוחר לוותר. וככל שהוא יותר צודק, ככל שהוא באמת לא חייב לוותר - אדרבה ואדרבה, זהו הויתור הטוב היקר והאיכותי ביותר!

חתונה בחינם!

היה זה בראשית ימי קיץ תשע"ח. בישיבה חשובה בקריית ספר שבמודיעין עילית התבשרו הבחורים בבשורה טובה שרדפה את קודמתה - לפני כמה ימים התארס משה א., ובחלוף כמה ימים התארס גם פנחס ל., שניהם מהמובחרים שבבני הישיבה. שמחה וששון ליהודים, קול מצהלות חתנים...

שני הבחורים החלו בהיערכות לקראת יום נישואיהם, באווירה טובה ועליזה, ולפתע התברר כי קרתה תקלה. שני הבחורים קבעו את תאריך החתונה לאותו לילה, יום שלישי, אור לי"ג באב. שניהם בחרו בתאריך זה בלית ברירה, שכן אלו ימי 'בין הזמנים' - תקופת חופשת הקיץ, בה חלק מהבחורים שוהים בחופשות משפחתיות ולא יוכלו להשתתף בחתונה. ועתה, התברר כי גם הבחורים שכן יוכלו להשתתף, ייאלצו להתחלק לשתי חתונות שיתקיימו באותו לילה, באמת לא נעים...

לעילוי נשמת
ר' **שלמה פרץ** ז"ל ב"ר **מאיר הלוי גולדשמיט** (אריאלי)
ת.נ.צ.ב.ה.

מצוה לפרסם! סגולה בדוקה לעורר רצון לקדושה, לסבול לעילוי נשמת
הרה"ח הקדוש רבי **פתחיה סעליישער** בן הר"ר **יוסף יונה** הי"ד **רוזנברג**
מזקני חסידי בעלזא, נעקה"ש בשנות הזעם - י"ג בסיון תש"ד

במובן מסויים, זה לא רק לא נעים, יש לכך גם משמעות כלכלית כבירה. משה א. כבר סגר עם אולם על התאריך הזה בדווקא, שכן עלות האולם יותר זולה רק בתאריך הזה. העברת תאריך החתונה למועד אחר - משמעותה ויתור על הטבה כספית משמעותית, הנחה שהיא כאוויר לנשימה עבור הורי החתן!

ובכל זאת, בנסיון למצוא פיתרון כלשהו, סיפר משה לאביו על התקלה שקרתה. הוא היטיב להסביר כי למעשה הוא שתפס את התאריך לפני חברו, ובכלל - המשמעות הכלכלית של החלפת התאריך היא יקרה מאוד...

אך שמע האב את דבריו של בנו, ומיד החליט לעשות מעשה. 'ראה נא בני יקירי,' אמר מיד, 'הרי גם לממן את ההתחייבות הבסיסית לחתונה, לא באמת יש לי מאיפה... אנחנו תלויים בחסד הבורא, והפער הכספי הנעוץ בין התאריכים - לא הוא שיעשה את ההבדל... מאידך, יש לנו הזדמנות לוותר!'

'לוותר?!?!' - החתן כמעט שאג, 'שאני אוותר על התאריך שלי? למה?! הלא אני תפסתי אותו ראשון, יש לי אולם סגור, ועוד יותר בזול מבתאריך אחר. שאני אוותר?!'

האב הבין לכאבו של הבן, אך בד בבד קרב אליו, ודיבר על לבו. 'ראה נא, לא הרבה פעמים מזדמנת לאדם הזדמנות לוותר, ויתור טוב ואיכותי כזה, ויתור שעולה לו בבריאות ממש... עכשיו יש לנו הזדמנות לוותר, למנוע ריב מיותר ואי נעימות גדולה. נכון שאנחנו צודקים, אבל הרבה יותר כדאי לנו לוותר, להתחיל את חיי הנישואין שלך בויתור עוצמתי ורב ברכות במיוחד!'

האב הוסיף לדבר על לבו, עד שחש כי הבן לא רק מסכים - אלא גם שש ושמח על הויתור. לאחר התייעצות עם רב והסכמת הצדדים, הם הודיעו לאולם על העברת החתונה לליל ששי - אור לט"ו באב תשע"ח, והודיעו לחתן השני - פנחס, כי החתונה נדחתה ביומיים, עובדה ששימחה אותו מאוד והוא הודה עליה בחום.

ואז, באחד מימי הקיץ, הוזמן משה החתן לשאת דברים בשמחת 'שבע ברכות' של אחד מחבריו. הוא נשא דרשה מאלפת שכל שומעיה התמוגגו ממנה, ביניהם גם עסקן מוכר שהבחור הנואם מצא חן בעיניו. לאכזבתו, התברר שהבחור הלז כבר התארס, והוא עומד להינשא באור לט"ו באב...

שמחת השבע ברכות הסתיימה, הכל חזרו לבתיהם. כמה שבועות חלפו, ולפתע מצלצל הטלפון בביתו של החתן משה א., ועל הקו - אותו עסקן שפגש בו בשמחת ה'שבע ברכות' המדוברת. בקול נרגש הוא מספר לאביו של משה כי שמע את דרשת בנו בשמחת ה'שבע ברכות' לפני מספר שבועות, וכבדרך אגב שמע שחתונתו בתאריך ט"ו באב.

'ובדיוק הבוקר', הוא מוסיף ומספר לאב המופתע, 'פגשתי יהודי עשיר המחתן בט"ו באב, והוא מבקש ממני למצוא חתן שמתחתן באותו לילה. כידוע, יש סגולה מפורסמת להשיא חתן תלמיד חכם נזקק ביום חתונת ילד, והוא מחפש למצוא חתן כזה, שיהיה סגולה לצאצאים טובים ולמזל וברכה לזוג הצעיר. הואיל וכפי שראיתי בנך הוא בן תורה, ולפי מה שביררתי אתה לא אדם אמיד במיוחד, רציתי להציע לך מימון מלא לכל צרכי החתונה!'

אך שמע האב את הדברים, ודמעות רותחות החלו לזלוג במורד לחייו. הוא הודה לו בחום, ומיהר להתקשר לבנו ולבשר לו את הבשורה המרנינה, שהוכיחה שלא רק שהויתור לא עלה להם כסף, ההיפך הגמור קרה - בזכות הויתור הם קיבלו מימון לכל הוצאות החתונה! 'הלא הלה חיפש חתן שמתחתן בט"ו באב, בדיוק. אם לא היינו מוותרים ומשנים את התאריך - לא היינו מקבלים את המימון המלא לחתונה!' - הבינו האב והבן גם יחד...

וסיפור זה, אותו שמענו מפי מגיד המישרים הרה"ג רבי שלמה מילר שליט"א שקיבלו ממקור ראשון, מהדהד באוזנינו מסר נוקב: פעמים רבות, הויתור הוא ויתור לפרק זמן קצר, קצר מאוד. הרבה מאוד פעמים אנו מגלים שהויתור השתלם שבעתיים, היה כדאי כפליים. וגם אם איננו מגלים זאת בכוחות עצמנו, יודעים אנו שכוחו של הויתור גדול ועצום, ולבטח הוא מעניק לנו שבעתיים על ההקרבה שלנו.

מסתבר שאי אפשר לדרוש מאדם לוותר, הויתור הוא כלי לאנשים חכמים ונבונים בלבד. אדם רשאי לעמוד על שלו, להיות צודק בתכלית. אך הרבה יותר כדאי ומשתלם לאורך זמן לוותר, כי הויתור הזה פותח שערי שמים ומעניק שפע ברכה והצלחה, מעל ומעבר לצפוי!

ההפטרה שמעניקה אריכות ימים!

העיירה לאנצהוט הקטנה שבפולין, היתה עיירה שקיטה ונעימה. קבוצת יהודים התגוררו בה בשלום ובשלווה, ניהלו את חייהם על מי מנוחות. בין המתגוררים בה היתה גם משפחת ש., שבאותם ימים נערכה לקראת שמחת בר המצוה לבנם - הילד היקר משה. כחלק מההיערכות, כמובן, החל חתן הבר מצוה ללמוד את טעמי המקרא, מתכונן לרגע המרגש בו יקבל את עליית ה'מפטיר' בשבת שלפני בר המצוה שלו, ואז ינעים בקולו וישורר את ההפטרה השבתית, לעיני ולאוזני הקהל...

בכל יום ויום, עסק משה בלימוד ההפטרה, חזרתה ושינונה, מתוך התרגשות וציפיה דרוכה. עד כדי כך, שאחיו ואחיותיו כבר ידעו לשורר אף הם את נעימת ההפטרה בעל פה, שכן הוא היה חוזר ומשנן אותה באוזניהם בכל עת מצוא. כל אחד משכניו ומכריו כבר התכבד לבוחנו, ונהנה לראות כיצד הילד קורא את ההפטרה בקול צלול וברור, בדייקנות ובקפדנות, כזקן ורגיל...

ואז, כשהכל כבר היה מוכן ומזומן, לפתע פתאום התרגש עליו משהו לא צפוי. יהודי שלאחרונה החל מסתובב מעט בעיירה אף שלא התגורר בה, הודיע כי הוא מחתן את בנו ביום פלוני, וכמובן - הוא מבקש להעלות את בנו החתן לתורה לעליית ה'מפטיר' בשבת שלפני - היא שבת הבר מצוה של משה מיודענו!

גבאי בית הכנסת הבחין מיד בסערה המתרגשת ובאה, ואץ רץ לשאול את רב העיר - הרב שפירא זצ"ל, כדת מה לעשות. הרב לא נזקק לשהות ארוכה כדי להשיב שחתן הבר מצוה קודם, שכן הוא בן המקום ואינו יכול לעלות בעליה אחרת. 'יתכבד נא החתן הנישא לעלות לתורה בעליה אחרת, או בעליית ה'מפטיר' בבית כנסת אחר. כאן בבית הכנסת - הקדימות מגיעה לחתן הבר מצוה!' - פסק הרב, חד וחלק.

הגבאי שב אל אבי חתן החתונה, והודיעו על תשובת הרב. הלה התאכזב ואף התקומם, בכל מאודו חפץ כי בנו יעלה לתורה באותה שבת לעליית ה'מפטיר', וסבר כי אין זה ראוי כי בחור בן 13 יטול את זכות המפטיר מידי בנו. באותה הזדמנות מיהר הגבאי להודיע גם לחתן הבר מצוה משה. שה'איום' על המפטיר שלו הוסר מסדר היום, בחושבו כי בכך באה הסערה אל קיצה. אלא שאיש לא הכין אותו לשלב הבא...

כשמוע חתן הבר מצוה את ההתפתחויות, התחוללה בקרבו מלחמה. מצד אחד - הלא הצדק עמו, הוא קודם לחתן המתחתן, עליית ה'מפטיר' מגיעה לו ביושר, וכך גם פסק הרב. הוא מתכונן לעליה הזו ונרגש לקראתה כבר כמה חודשים, וקשה לו לחשוב על אפשרות שעליו להעניק את העליה למישהו אחר...

מצד שני, הלא נזדמנה בפניו הזדמנות יקרה לוותר. כן, פשוט לוותר. להעניק לאותו חתן את עליית ה'מפטיר', ולהסתפק בעליה זו בשבת שאחריה. אמנם, הוא התכונן ונערך ולמד וחזר ושינן את ההפטרה של השבת הזו, אך הוא יכול להתחיל ללמוד וגם להספיק לחזור את ההפטרה של השבת הבאה...

קרב פנימי התחולל בנפשו, בסיומו ניגש אל הגבאי ובפיו החלטה אמיצה: 'ראה נא, אני יודע שהצדק עמי, והאמת - שקשה לי לוותר. ובכל זאת, הלא עבור החתן שנישא זה אירוע של פעם בחיים, ואילו אני אחגוג בעזרת השם 13 שנים כמה פעמים בחיי, מחזור ועוד מחזור בני 13 שנים. אם כן, אוותר על עליית ה'מפטיר' לטובת חתן המתחתן, ואני אעלה בשבוע הבא. וככל שיאריך הבורא את שנותיי, אזכה לעלות ל'מפטיר' בשבת שלפני יום הולדתי, מדי 13 שנה!'

ובאומרו זאת, עוד לא ידע חתן הבר מצוה משה ש. כי מלחמת העולם מתרגשת ובאה, הוא כלל לא ידע להעריך שתוחלת החיים של רוב יהודי פולין קצובה בזמן. ובכל זאת, הוא ויתר על עליית ה'מפטיר' וקיווה שבורא עולם יעניק לו אריכות ימים, שיזכה לעלות ל'מפטיר' בשבת שלפני יום הולדתו מדי 13 שנה, לאורך שנים ארוכות וטובות!

צאו וראו, בעיר צפת שבגליל, מסתובב לו יהודי בא בימים, הרב משה ש. הוא כבר כבן 100 בלי עין הרע, עודו מהלך על שתי רגליו, מחייך לסובביו, מאושר ובריא, וגם נוהג ברכב בכוחות עצמו! צלול ברעיוניו, צעיר ברוחו, הוא חגג כבר 7 פעמים בר מצוה, 7 מחזורים בני 13 שנה מאחוריו, והוא הולך ומתקרב בסייעתא דשמיא לסיום המחזור השמיני...

צאו ושאלו אותו על הסיבה לאריכות ימיו, על המתנה הנדירה בה זכה, לשרוד את אימי המלחמה, לעלות ארצה, להקים משפחה, ולהמשיך להיות בריא, חזק, שמח ורענן! תנו לו לספר לכם מהו כוחו של ויתור, עד כמה אותה משאלת לב שהעלה בפני בורא עולם ברגע בו ויתר - הפכה לעובדה קיימת ומהלכת, שכל אחד מאיתנו יכול לחזות בה בעצמו, לאורך ימים ושנים טובות!

וממנו ניקח את המסר: לוותר זה לא קל, לפעמים נדרשת מלחמה לא פשוטה, הכרעה לא קלה. ויתור הוא לא חובה, ההיפך - הסיבה בשלה הויתור פותח את שערי השמים היא בגלל שהויתור אינו חובה, בגלל שהויתור הוא מתנה יקרת ערך, הזדמנות יוצאת דופן.

אחים יקרים, גם כשהצדק עימנו, גם כשפלוני עושה משהו כנגדנו, לוקח לנו משהו, הבניה שלו תסתיר לנו, המקום הוא שלנו, וההוא פשוט לא צודק, לא הוגן - כדאי לנו לוותר, לעדן את המידות ולזכך את הלב, ובאותו רגע לפתוח לנו שערי שמים, ולהרעיף על עצמנו ישועה לה אנו זקוקים, מלוא חופניים שפע ורחמים מלמעלה. הבה נוותר, כמה שיותר ומתי שאפשר, וכך נזכה שהויתור אכן יעניק לנו שפע ברכה והצלחה אדירה!

משיעוריו של מגיד השיעור הרה"ג אשר קובלסקי שליט"א
לשמיעת השיעורים בדף היומי ובנושאים נוספים חייגו: 073-2951342 | לקבלת העלון במייל: 6778160@gmail.com
לתרומות והנצחות (גם בכ. אשראי) למען הפצת העלון חייגו:053-316-1613 | ניתן לתרום גם בעמדות נדרים פלוס

לתוכן

יעלת חן

ויצא תשפ"ז

דברי חיזוק מהגה"צ רבי **יצחק שמואל גמזו** שליט"א אב"ד חיפה

בשיש יותר צדיקים בעיר כך יש לעיר יותר זיו והדר

"ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה" (בראשית כ"ח י').

ופרש"י וז"ל, לא היה צריך לכתוב, אלא וילך יעקב חרנה, ולמה הזכיר יציאתו, אלא מגיד שיציאת צדיק מן המקום עושה רושם, שבזמן שהצדיק בעיר הוא הודה הוא זיוה הוא הדרה, יצא משם, פנה הודה פנה זיוה פנה הדרה, וכן ותצא מן המקום, (רות א' ז') האמור בנעמי ורות. עכ"ל.

וכן כתוב במדרש רבה בפרשת ויצא (פרשה ס"ח אות ו'), ומדרש רות (פרשה ב' אות י"ב) וז"ל, ויצא, וכי לא יצא משם אלא הוא, והרי כמה חמרים וכמה גמלים יצאו, ואת אמר ויצא יעקב, רבי עזריה בשם רבי יהודה בר סימון אמר בזמן שהצדיק בעיר הוא זיוה הוא הדרה יצא משם פנה זיוה פנה הדרה, ודכוותה (רות א') ותצא מן המקום וגו', וכו', ניחא דתמן לא היתה שם אלא אותה הצדקת בלבד (נעמי), אלא הכא דהוי יצחק ורבקה, רבי עזריה בשם רבי סימון אמר לא דומה זכותו של צדיק אחד לזכותם של שני צדיקים. עכ"ל.

והנה המדרש מתרץ שאינו דומה זכותו של צדיק אחד היינו נעמי, לזכותו של שני צדיקים, ולכן אף על פי שיצחק ורבקה נשארו, מ"מ יציאת יעקב עשתה רושם שיצא משם פנה זיוה פנה הדרה.

ולכאורה צ"ע הרי נשארו יצחק ורבקה שני צדיקים ויעקב יצא משם, ויציאתו עשה רושם שפנה זיוה פנה הדרה, רואים שכוונת המדרש שאינו דומה זכותם, של שני צדיקים, לזכותם של שלשה צדיקים, נמצא שכל שיש יותר צדיקים בעיר כך יש לעיר יותר זיו ויותר הדר, וכל צדיק שיוצא מהעיר כך פונה הזיו וההדר מהעיר.

-ב- הבחורים והאברכים שלומדים תורה בסתר הם הזיו וההדר של העיר ושל כלל ישראל

הכלי יקר (כ"ח י') כתב על דברי רש"י בשם המדרש שלכן כתוב ויצא יעקב, ללמד שיציאת צדיק מן המקום עושה רושם, דצ"ב וכי אברהם ויצחק לא הלכו ממקום למקום, ולמה לא נכתב אצלם לשון יציאה, עי"ש מה שתירץ.

ושמעתי בשם מרן החזו"א זצוק"ל, דהנה אברהם אבינו ע"ה היה מפורסם בעולם כמו שכתוב בפרשת לך לך (י"ב ה') ואת הנפש אשר עשו בחרן וגו' ופרש"י וז"ל, שהכניסן תחת כנפי השכינה, אברהם מגייר את האנשים ושרה מגיירת הנשים וכו', עכ"ל. וזה פשוט שיציאתם מהמקום עשתה רושם. וכן יצחק אבינו ע"ה, כתוב בפרשת תולדות (כ"ו י"ג) ויגדל האיש וילך הלוך וגדל עד כי גדל מאוד וכו', וזה פשוט שיציאתם עשתה רושם. אולם יעקב אבינו ע"ה, שכתוב בפר' תולדות (כ"ה כ"ז) ויעקב איש תם יושב אהלים, ופרש"י וז"ל, אהלו של שם ואהלו שם עבר, עכ"ל. היינו חושבים שכיון שכל היום היה יושב ועוסק בתורה אזי יציאתו לא תעשה רושם, לכן כתוב ויצא יעקב שאע"פ שכל עסקו היה רק ללמוד תורה זה הזיו וההדר של העיר, ויציאתו עושה רושם, ומרן החזו"א זצוק"ל היה משריש בכלל ישראל גודל מעלת הבחורים והאברכים השוקדים על התורה יומם ולילה בסתר שהם הזיו וההדר של העיר ושל כלל ישראל, והם מחזיקים ומעמידים את כלל ישראל.

-ג- לימוד התורה בסתר מביא לזכות להוד והדר

והנה בזמר לבר יוחאי כתוב, בר יוחאי מושב טוב ישבת יום נסת יום אשר ברחת במערות צורים שעמדת שם קניית הודך והדרך, רואים שההוד והדר זוכים אם לומדים תורה בסתר במערה.

למה נטמן יעקב בבית עבר ולא פחד שעשו יחפשו שם

"ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה" (בראשית כ"ח י').

ברש"י סוף פרשת תולדות כתב, שלאחר שיעקב קבל הברכות, נטמן בבית מדרשו של עבר ארבע עשרה שנה ואח"כ הלך לחרן. וכן כתב רש"י (פסוק י"א) וישכב במקום ההוא, וז"ל, מיעוט באותו מקום שכב, אבל ארבע עשרה שנים ששמם בבית עבר לא שכב בלילה שהיה עוסק בתורה.

והמהרש"א בח"א מוכיח שגם בית מדרשו של עבר היה בבאר שבע. ובספר טעמא דקרא (למרן הגה"צ רבי חיים קניבסקי זצוק"ל) תמה הרי בבאר שבע קיבל יעקב מיצחק את הברכות, והאיך לא נתירא יעקב להיטמן בבית מדרשו של עבר שהיה בבאר שבע עצמו ולא חשש שמא ימצאהו שם עשו, ובודאי עשו ידע שיעקב איש תם יושב אהלים ומסתמא הוא נמצא באיזה ישיבה או בית מדרש, ומוכח מזה שיעקב היה בטוח שעשו לא ידרוך על מפתן הישיבה אפילו בשביל לחפשו שם, וכפי שבאמת היה שבמשך י"ד שנים נטמן שם יעקב ולמד תורה, ועשו לא נכנס לחפשו שם. עכת"ד.

וצ"ב למה באמת לא הלך עשו לבית מדרשו של עבר לחפש את יעקב?

ונראה שעשו פחד שאם יכנס לישיבה של עבר שלומדים שם תורה, אזי המקום הקדוש והתורה הקדושה שלומדים שם ישפיעו עליו לעזוב את דרכו הרעה ולשוב בתשובה.

ורואים מכאן שליכנס לישיבה קדושה ולשמוע קול תורה זה משפיע על האדם לעשות תשובה, וכן מבואר בפ"ב דאבות משנה ח', רבי יהושע אשרי יולדתו, וכתב הרע"ב וז"ל, וי"א ע"ש שהיא גרמה לו שיהיה חכם שהיתה מחזרת על כל בתי מדרשות שבעירה ואומרת להם בבקשה מכם בקשו רחמים על העובר הזה שבמעי שיהיה חכם, ומיום שנולד לא הוציאה עריישתו מבית המדרש כדי שלא יכנסו באזניו אלא דברי תורה. ובתפא"י (אות ע"ח) כתב שמצא כן בירושלמי ביבמות שאמו הוליכה עריסתו לבית הכנסת בשביל שידבקו אזניו בדברי תורה.

ורואים מכאן שאף שכשהיה בעריסה שלא מבין, עצם הדבר שנמצאים בבית המדרש ושומעים דברי תורה זה גורם לקדושה וטהרה.

-ב- התורה מצילה מכל האויבים והשונאים

עוד נראה כי המקום הבטוח ביותר להנצל מכל האויבים והפגעים זה בבית המדרש - להטמן בתוך התורה, כי אם האדם הוא שקוע בתורה אז הוא ניצל מכל הצרות וכמו שמבואר בספר שמירת הלשון בשער התורה.

-ג- והנה במדרש רבה כתוב כמה פירושים על הפסוק והנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה וגו'. תני בר קפרא וכו' והנה סולם זה הכבש וכו' רבנן פטרין ליה והנה סולם זה סיני וכו' עי"ש. ובתרגום יונתן בן עוזיאל כתבו שהמלאכים אמרו באו וראו יעקב החסיד שצורתו קבועה בכסא הכבוד שהייתם מתאוים לראות אותו וכן הוא בב"ר.

ואף שאין לנו מושג בדברים העליונים אבל בב"ר מדמים הסולם להר סיני ששם קבלו כלל ישראל את התורה, וכן שדמות יעקב אבינו חקוקה בכסא הכבוד. והנה מבואר בזוה"ק והובא בנפש החיים וביסוד ושורש העבודה, שקוב"ה אורייתא וישראל חד הוא, וכיון שיעקב אבינו עמוד התורה והסולם מרמז לתורה, ועל ידי שעסק י"ד שנה בתורה זכה שדמותו חקוקה בכסא הכבוד, וזהו השמירה הגדולה ביותר מכל הצרות ומכל האויבים, ולכן הלך לבית מדרשו של עבר ללמוד תורה, שזה השמירה העליונה ולא פחד מעשו שנמצא שם, וכן זה השמירה שינצל מלבן, והנה זה לימוד בשבילנו שכל אחד שלומד תורה ושקוע בה כל אחד לפי דרגתו אזי ינצל מכל הצרות ופגעי הזמן, ויזכה לחיים טובים ברוחניות ובגשמיות.

לעבוד את השי"ת בכל הדרכים

"ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו" (כ"ח י"א).

כתוב במדרש רבה (ס"ח י"א) רבי יהודה אמר שנים עשר אבנים נטל, כך גזר הקב"ה שהוא מעמיד שנים עשר שבטים וכו', אם מתאחות הן שנים עשר אבנים זה לזו יודע אני שאני מעמיד י"ב שבטים כיון שנתאחו י"ב אבנים זו לזו ידע שהוא מעמיד י"ב שבטים וכו'. עכ"ל

ונראה לבאר המדרש ע"פ מה ששמעתי מאמו"ר רבי חיים נחמיה ברבי יצחק זללה"ה, כי הי"ב שבטים לכל שבט יש דרך מיוחדת בעבודת השי"ת, יש שבט שעוסק יותר בתורה ויש שבט שעוסק יותר בתפילה ויש שבט שעוסק יותר בגמ"ח ובשאר מצות. ישנם כל מיני דרכים בעבודת השי"ת, וזה שהיה באבני החושן לכל שבט צבע מיוחד זה מרמז על כל מיני דרכים בעבודת השי"ת, וצריך האדם השלם לקחת מכל הדרכים כל הדברים הטובים, ואפשר בדרך הזה לבאר את דברי חז"ל שכתב רש"י וז"ל: וישם מראשותיו, עשאן כמין מרזב סביב לראשו מפני חיות רעות (ב"ר ס"ח י"א) התחילו מריבות זו עם זו, זאת אומרת עלי יניח צדיק את ראשו, וזאת אומרת עלי יניח, מיד עשאן הקב"ה אבן אחת, וזהו שנא' (פסוק יד) ויקח את האבן אשר שם מראשותיו (חולין צא,ב) עכ"ל. והיינו שכל שבט שמרומז באבן אמר שהדרך שלו בעבודת השי"ת, היא הטובה ביותר, וזהו עלי יניח צדיק את ראשו, שיעקב אבינו יסכים לדרכו, מיד עשאן הקב"ה אבן אחת, שכל הדרכים הם טובים ובלבד שכולם יהיו לצורך עבודת השי"ת ולכבודו יתברך, ויעקב אמר אם כל האבנים הם יתאחדו שיהיה שלום ביניהם אז זה סימן שאני זוכה להעמיד י"ב שבטים, שאין הקב"ה מצא כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום.

וכן ביאר אמו"ר זללה"ה, מה שאמרו חז"ל והובא ברש"י בפרשת שמות "וראך ושמח בלבו" (ד' י"ד) וז"ל: לא כשאתה סבור שיהא מקפיד עליך שאתה עולה לגדולה ומשם זכה אהרן לעדי החושן הנתון על הלב. (שבת קלט,א שמו"ר שם) עכ"ל. וצ"ב למה בשביל וראך ושמח בלבו זכה לחושן הנתון על הלב? וביאר כי בחושן היו י"ב אבנים של השבטים וכל שבט היה לו דרך בעבודת השי"ת זה יותר בתורה זה יותר בתפילה וזה יותר בגמ"ח. ואהרן הכהן שכתוב וראך ושמח בלבו, ששמח בגדולת אחיו, הוא יכול לקבל את כולם ולאחד את כל הדרכים לעבודת השי"ת, ולכן החושן שמאחד כל הדרכים, נתון על לבו.

כשמצטערים על חורבן הבית אזי זמן מסוגל שיתקבלו התפילות

"מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלקים" (בראשית כ"ח י"ז).

כתב בספר זרע שמשון (אות ו') וז"ל, קשה למה אמר בלשון שלילה אין, היה לו לומר זה בית אלקים, ועוד למה דוקא אמר השבח של נורא, ומהו מה נורא דמשמע נורא ביותר.

וכתב הבית יוסף (או"ח סימן תקנ"ה) בשם הגהות מרדכי יש בני אדם שמשימין אבן תחת ראשם ליל ט' באב, ורמז לדבר, ויקח מאבני המקום, ובית המקדש ראה, דכתיב מה נורא המקום הזה, וחרבן ראה, עכ"ל. ולקשה היכא רמיזא בפסוק שיעקב ראה החרבן? אלא כך פירושו, מה נורא המקום הזה, היינו הבית המקדש שראה, ואחר שראה הבית המקדש, לא אמר זה בית אלקים, אלא אין זה אותו הבית המקדש שיהיה קיים לעד, שזה עתיד ליחרב, ומהו הבית המקדש שיתקיים, מה שיבנה הקב"ה מעצמו, כי אם בית אלקים, אמנם מקום זה לעולם הוא שער השמים, וכולי עלמא מכוונים לבם בתפלתם דרך בית קדשי הקדשים. וידוע שירמיה ודניאל לאחר החרבן לא היו רוצים לומר גבור ונורא, ואתו אנשי כנסת הגדולה ואמרו הן הן נוראותיו, (יומא סט:) ומדת נורא היינו מדתו של יעקב, כנודע בסוד העמידה, הקל הגדול הגבור והנורא, אחר אלקי אברהם יצחק ויעקב, ולכן אמר מה נורא המקום הזה, אף בזמן שאין זה, כלומר שיהיה חרב, אז יהיה יותר נורא, שהן הן נוראותיו וכו' עכ"ל. וביאור תירוצו הוא שמה שאמר יעקב מה נורא המקום הזה, שהוא נורא מאד, כוונתו אחר חורבן הבית, שהן הן נוראותיו, ואמר בלשון אין זה וגו' כוונתו שאין זה בית אלקים, שיהיה קיים לעד אבל זה שער השמים, שדרך שם עוברים כל התפילות.

ונראה שיש ללמוד מזה שכשמגיעים לכותל המערבי, לפני שמתפללים על כל מה שצריכים, יש להגיד מזמור על נהרות בבל (קל"ז) ומזמור לאסף (ע"ט) והמזמורים שמדברים על חורבן הבית, וכשמרגיש שהמקום הוא נורא, אזי זה שער השמים שזה עת רצון ששערי שמים פתוחים, והתפלות מתקבלות לרחמים ולרצון.

על ידי שאין לו שום תקוה בדרך הטבע וע"י ענוה זוכה לעזרי מעם ה'

במדרש רבה (פרשה ס"ח ב') רבי שמואל בר נחמן פתח 'שיר למעלות אשא עיני אל ההרים מאין יבוא עזרי' אליעזר בשעה שהלך להביא את רבקה מה כתיב ביה, ויקח העבד עשרה גמלים וגו', ואני לא נזם אחד ולא צמיד אחד וכו', חזר ואמר מה אנא מובד סברי מן בריי, חס ושלום, לית אנא מובד סברי מן ברריי אלא עזרי מעם ה' וכו'. והיינו שיעקב אבינו אמר מאין יבוא עזרי, ופירש מהרז"ו שעזרי הוא האשה שכתוב עזר כנגדו.

ושמעתי מאמו"ר רבי חיים נחמיה ברבי יצחק זללה"ה, שאם האדם לא יודע מאין יבוא עזרי, הרי לפי דרך הטבע אין לו שום דבר אפילו נזם אחד וצמיד אחד אז השי"ת עוזר לו, אבל אם האדם חושב שהוא בעצמו יסתדר אז אין הוא מצליח, כמו שכתוב בקהלת (ט, יא) 'לא לחכמים לחם', שאם האדם חושב שהוא חכם והוא ישיג בחכמתו הלחם, אז אין הוא משיג הלחם והפרנסה. עוד אמר שמאין זה לשון ענוה, שאם הוא יהיה בגדר אין שהוא אינו מציאות אז יבוא עזרי, שהשי"ת יעזור לו.

לרדוף אחר השלום

"ויחר ליעקב וירב בלבן ויען יעקב ויאמר ללבן מה פשעי מה חטאתי" וגו'

וכתב החפץ חיים עה"ת וז"ל, אמרו במדרש על זה, קפדנותם של אבות ולא פיוסן של בנים, ראה מה אמר יעקב ללבן בחרות אפו לא אמר לו אלא מה פשעי מה חטאתי, ואלו דוד בפיוסיו שלא אבה לשלוח יד בשאול כתיב (שמואל א', כ"ו) כי אם ה' יגפנו או יומו יבוא וגו' (במדב"ר ובתנחומא). מכאן אנו למדים שאל יחזיק אדם במחלוקת אפילו הצדק איתו, ומוני המצות מוניין את זה במספר הלאוין ולא יהיה כקרח וכעדתו (במדבר יז, ה') שהוא אזהרה שלא להזיק במחלוקת, כדאיתא בסנהדרין (ק"י א) ואם יתרמי לפעמים שמוכרח הוא לצאת לריב, אזי ילמוד מיעקב אבינו, שאף בעת שחרה לו היטב, כעדות הכתוב ויחר ליעקב וירב בלבן, אעפ"כ לא הטיח דברי ריב אליו, אלא אמר לו מה פשעי מה חטאתי, וכבר הפליגו ז"ל במסכת גיטין (ל"ו:) בשבח הנעלבין ואינם עולבין שומעים חרפתם ואינם משיבים.

ומובא שהחפץ חיים אמר בשם הגר"ח זצוק"ל מבריסק שממחלוקת צריך לברוח כמו שבורחים מאש, וכנראה כונתו היתה לדמות את זה לאש, כמו שאש זה מתפשט יותר ויותר, כך אם מתחילים במחלוקת אזי המחלוקת מתפשטת יותר ויותר.

ובאגרת המוסר המיוחסת לרמב"ם שכתב לבנו רבי אברהם איתא וז"ל, אל תשקצו את נפשותיכם במחלוקת המכלה הגוף והנפש והממון ומה נשאר עוד, ראיתי לבנים השחירו וכו' וחסידים נפסדו ואנשי אמונה אבדו וכו' בסיבת המחלוקת וכו'. לכן שנאו אותו ונוסו מפניו וכו' עי"ש.

והחידוש במ"ר ובתנחומא, שאפילו שהוא צודק, אמרו חז"ל, קפדנותם של אבות ולא פיוסן של בנים, והעצה היא שיתחיל לפייס את מי שחולק עליו, כמו שמצינו אצל יעקב אבינו שאמר ללבן מה פשעי ומה חטאתי וגו'. וכשיפייס אותו, אזי כמים פנים אל פנים כן לב האדם באדם, ויתרבה השלום, שכתוב (סוף מסכת עוקצין) לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום. וכמו שכתוב בפרקי אבות (פרק א' משנה י"ב) הלל אומר הוי מתלמידיו של אהרן אוהב שלום ורודף שלום וכו'.

פטירת רחל אמנו

"עם אשר תמצא את אלהיך לא יחיה" ורמז ליעקב (ל"א ל"ב).

-א- ופרש"י וז"ל, לא יחיה, ומאותה קללה מתה רחל בדרך, (ב"ר ע"ד ט') עכ"ל. במדרש רבה (ע"ד ט') כתוב, וז"ל אם אשר תמצא את אלהיך לא יחיה, והוה כן כשגנה היוצאה מלפני השליט. ותגנוב רחל, ותמת רחל וכו' עכ"ל.

והספורנו כתב (ל"ב) לא יחיה, כי חשב שגנב אותם אחד מהעבדים לעבדם ולחזור לסורו, ובזה היה חייב מיתה, עכ"ל.

והאור החיים הקדוש כתב וז"ל, לא יחיה כדין בן נח עכ"ל, והיינו כדין בן נח שנהרג על הגניבה.

החיד"א מביא בפירושו שיירי ברכה (שו"ע יו"ד סימן רמ"א סעיף ד') את דברי הזוה"ק (ח"א סוף דף קס"ד) שמיתת רחל היתה עונש על שציערה את אביה כאשר החביאה לו את התרפים, אע"פ שנתכוונה להפרישו מעבודת כוכבים, ובעקבות כך לא זכתה לגדל את בנימין, עי"ש.

ובספר חסידים (הוצאת מקיצי נרדמים סימן תתקכ"ד) כתב שאף שכוונתה היתה לטובה להפרישו מעבודה זרה נענשה כיון שלא שאלה את יעקב אבינו.

-ב- והנה צ"ב למה מצינו אצל אברהם אבינו ששבר את התרפים של תרח אביו, ועבור זה זכה שהקב"ה נתגלה לו, וכאן כתבו בזה"ק שעבור שציערה את אביה נענשה. אע"פ שכוונתה היתה להפרישו מע"ז. (ואין לנו מושג בדרכי השי"ת ובאבות הקדושים).

אולם לישב את המדרש שאומר שמפני מה שאמר יעקב אבינו נפטרה רחל, והזוה"ק אומר שציערה את אביה, יש לישב שמפני שציערה את אביה וכן לא שאלה את יעקב זה גרם שמה שאמר יעקב הוי כשגגה שיצאה מלפני השליט, ונפטרה בדרך, אולם אברהם אבינו ע"ה שבר את התרפים של תרח כדי הציל את הרבים שלא יעבדו עבודה זרה, ויש בזה משום זיכוי הרבים שיעבדו את השי"ת. לכן זכה עבור זה שנתגלה אליו השי"ת והודיעו שהוא בעל הבירה על העולם.

-ג- כשיש איזה טענה אזי המקטרג לוקח הדיבור הרע ומקטרג

בזוה"ק בד"ה, עם אשר תמצא את אלהיך לא יחיה, כתוב וז"ל [תרגום ללשון הקודש] אמר רבי יוסי, כתוב (משלי כ"ו) קללת חנם לא תבוא וכו', יעקב אמר עם אשר תמצא את אלהיך לא יחיה, ואע"פ שהוא לא ידע, לקח השטן הנמצא תמיד אצל האנשים , את הדבור ההוא לקטרג בו, ועל כן למדנו לעולם אל יפתח אדם פיו לשטן לפי שהוא לוקח זה הדיבור ומקטרג בו למעלה ולמטה, כל שכן דיבור החכם או הצדיק, ועל ב' דברים נענשה רחל, על קללת חנם של יעקב, ועל שלא שילם יעקב נדרו, עכ"ל.

והנה בזוה"ק אומר רבי יוסי למה נענש יעקב, אולם למה נענשה רחל, וצ"ל כמו שכתוב בזוה"ק שציערה את אביה שלקחה את התרפים וכן לא שאלה את יעקב אבינו, ובצירוף קללת יעקב אבינו שאמר לא יחיה, ומה שכתוב במשלי קללת חנם לא תבוא, היינו שהיה קללת חנם לגמרי, אבל אם יש קצת טענה, אזי מוצא המקטרג סיבה לקטרג בצירוף הקללה. ומזה נלמד שצריך מאד להזהר לא להוציא שום דבר רע מפיו, רק לדבר טוב על כולם.

ובגמ' בברכות (י"ט, ע"א) אמר רשב"ל וכן תנא משמיה דרבי יוסי לעולם אל יפתח אדם פיו לשטן, ואמר ר' יוסף מאי קראה שנא' כמעט כסדום היינו, מאי אהדר ליה נביא 'שמעו דבר ה' קציני סדום'. והגמ' לא מביאה מיעקב אבינו ורחל אמנו, וזהו ראיה שהגמ' למדה כפשט הזוה"ק משום שציערה את אביה ולא מפני שלא לפתוח פה לשטן.

-ד- להזהר לא להוציא קללה מפיו

והחפץ חיים על התורה כתב וז"ל, נראה מזה כמה צרכים לשקול בפלס את המילים שאדם מוציא מפיו. ובמקום אחר אנו רואים שכאשר באו אחי יוסף ממצרים וספרו לאביהם את כל המוצאות אותם וכי מושל הארץ נתנם למרגלים ועוד פקד עליהם להביא את בנימין, אז לא קלל יעקב אבינו את המושל, אדרבה צוה להביא לו מתנות מעט דבש וגו', ויתפלל עליהם שימצאו חן בעיני האיש, ולו היה מוציא מפיו דבר קללה על האיש אשר דבר אתם קשות, היה הורג את בנו יוסף אשר אהבו מכל בניו, עכ"ל.

גליון י"ט

מבקשי יחודך

פרשת ויצא
ה'תשפ"ז

מאמרים בעומק פרשיות השבוע משולחנו של מו"ר הרב **מרדכי יוסף זקוטינסקי** שליט"א, רב דקהל **'מבקשי השם'** בפלורנטין, ניו יורק

בית המקדש ומידת הביטחון[1]

בחלום הסולם הראה הקב"ה ליעקב את בית המקדש דווקא, ולא במה שהראה לאברהם ויצחק.

תניא בספרי (פרשת קרח): "ר' אלעזר הקפר אומר, מנין אתה אומר שהראה הקב"ה ליעקב אבינו בית המקדש בנוי, וקרבנות קרבים, וכהנים משרתים, ושכינה שורה, שנאמר, "ויחלום והנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה והנה מלאכי א-לקים עולים ויורדים בו", אין חלום שאין לו פתרון: "והנה סולם מוצב ארצה" - זה בית המקדש, "וראשו מגיע השמימה" - אלו הקרבנות קרבים שריחם עולה לשמים, "והנה מלאכי א-להים" - אלו כהנים המשרתים שעולים ויורדים בכבש", והנה הוי"ה נצב עליו" - "ראיתי את הוי"ה נצב על המזבח".

ובצפנת פענח (פרשת נח סוף פ"ח ובפרשתינו) מבאר שיש כאן הדגשה יתירה, שדווקא ליעקב נתגלה בית המקדש בחלום, משא"כ אצל אברהם ויצחק שהיה בחינת 'במה' ולא מקדש.

וזהו על פי דברי הגמרא בפסחים (דף פח.): "ואמר ר' אלעזר, מאי דכתיב והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ה', אל בית א-להי יעקב וגו', א-להי יעקב ולא א-להי אברהם ויצחק? אלא לא כאברהם שכתוב בו הר, שנאמר אשר יאמר היום בהר ה' יראה, ולא כיצחק שכתוב בו שדה, שנאמר ויצא יצחק לשוח בשדה, אלא כיעקב שקראו בית, שנאמר ויקרא את שם המקום ההוא בית א-ל".

וזהו עניין ריח הקרבנות שנרמז בחלומו של יעקב, במה שנאמר "וראשו מגיע השמימה", שריח ניחוח הוא רק במקדש ולא בבמה כמבואר בזבחים (דף קי"ג).

וגם מה שאמר יעקב ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש (בראשית כח,כ), שזהו עניין מנחות ומתנות כהונה שגם הם אינם נוהגים אלא במקדש ולא בבמה, וגם מה שנדר עשר אעשרנו לך (בראשית כח,כב), שזהו עניין מעשר בהמה, שהרי היה עוסק בבהמות, שנוהג רק במקדש ולא בבמה, וסיום לשונו שם: **כי יעקב לא רצה רק דין מקדש לא במה.**

ויש לבאר את שייכות עיקר תוכן חלומו של יעקב אבינו, שתהיה לו שמירה בכל הילוכו ושיבטח בה' שיחזירהו לאר"י, לבין ההדגשה של בית המקדש ולא במה.

במקדש שתי בחינות, מקום השראת השכינה ושלימות מלכות ישראל, ולכן סידר הרמב"ם דין בניינו בהלכות מלכים.

ונקדים לבאר את דברי הרמב"ם בריש הלכות מלכים (פ"א ה"א-ב), וז"ל: "שלש מצות נצטוו ישראל בשעת כניסתן לארץ, למנות להם מלך שנאמר שום תשים עליך מלך, ולהכרית זרעו של עמלק שנאמר תמחה את זכר עמלק, ולבנות בית הבחירה שנאמר לשכנו תדרשו ובאת שמה, מינוי מלך קודם למלחמת עמלק, שנאמר אותי שלח ה' למשחך למלך עתה לך והכיתה את עמלק, והכרתת זרע עמלק קודמת לבנין הבית, שנאמר, ויהי כי ישב המלך בביתו, וה' הניח לו מסביב מכל אויביו, ויאמר המלך אל נתן הנביא אנכי יושב בבית ארזים וגו'".

והנה יש לדקדק בדברי הרמב"ם, שהביא כאן בהל' מלכים את מצוות בניית המקדש, לכאורה היה לו לבאר דין זה שבניין המקדש בא רק לאחר מינוי מלך בהלכות בית הבחירה, ולמה סידר דין זה בהלכות מלכים.

והנראה לומר שישנם שתי בחינות למקדש: האחד, שהוא **בית מוכן לה' להקריב בו קרבנות** כלשון הרמב"ם בריש הלכות בית הבחירה, והיינו שהוא מקום השראת השכינה, והבחינה השנית היא, שהוא שלימות עניין מלכות ישראל[2], וממילא שייך שפיר דין בניין המקדש בהלכות מלכים, והוא עניין הסדר של ג' המצוות: מינוי מלך, ומחיית עמלק, ובניין בית הבחירה, שהוא השלמת המלוכה בישראל.

השראת השכינה במקדש ושלימות מלכות ישראל אחד הם, כי כנסת ישראל היא סוד השכינה הקדושה.

1. נאמר בשבת פר' ויצא תשפ"ה לפני מוסף.
2. וכמו שמבואר ששלימות המלוכה היתה אצל שלמה המלך, "איש תחת גפנו ותחת תאנתו", אחרי שבנה את בית המקדש.

ובאמת שני עניינים אלו חד הם, כי מהות המקדש אינו רק להשרות את השכינה בתחתונים, אלא **לגלות שמציאות כנסת ישראל היא סוד שכינתו ית',** שהיא מציאות גילוי אלוקותו יתברך, וזה סוד שלימות מלכות ישראל, להראות שכלל ישראל הם בסוד השכינה הקדושה, וממילא מקום להשראת השכינה ושלימות מלכות ישראל הם דבר אחד ממש.

ועל פי דברים אלו יובן עומק ההבטחה של הקב"ה ליעקב אבינו ע"ה לבל יירא מכל הירידות, ואנכי אעלך גם עלה, וכן כל ההבטחות שהבטיחו הקב"ה. וזהו, מאחר שיעקב אבינו, שייסד את כנסת ישראל ואת בית יעקב בשבתו אצל לבן, הוא ממש עניין בניין השכינה ועניין מציאות אלוקות בבריאה, וממילא בוודאי אין פירוד וסילוק ההשגחה מיעקב אבינו, ולבסוף יושלם בניין השכינה וכנסת ישראל בסוד בית המקדש.

והנה בהיכל הברכה בתחילת הפרשה מבואר, שהגימ' של פסוק ראשון "ויצא יעקב וכו'" הוא אלף רל"ג, וכתב שם שהוא רמז ליחודי השמות הנזכרים בשער רוח הקודש ליחוד של זכרון, וזה לשונו: "וכל יחודים אלו היו שיתקשר במקום הזכרון ולא יפול חלילה למקום השכחה והדינים, ותיכף, "ויפגע במקום" ואח"כ נסתלק בחינה זאת "וילן שם כי בא השמש" - כיבה השמש והבהירות ונופל למקום העצבות והדינים".

ולפי דברינו יובן שזהו ההתחזקות שקיבל על ידי סוד המקדש, שכיון שכנסת ישראל היא סוד השכינה, אף שפעמים נופל האדם למוחין דקטנות, עדיין נמצא בדביקות גדול אתו ית' בתמידות, וכדאיתא בצוואת הריב"ש (אות ס"ז): "פעמים אין אדם עובד רק בקטנות, דהיינו שאינו נכנס בעולמות עליונים כלל, רק מחשב שמלא כל הארץ כבודו והוא קרוב אצלו, והוא באותו שעה כמו קטן שאין שכלו גדול רק מעט, ומ"מ אף שהוא עובד בקטנות עובד בדביקות גדול".

לעובדא ולמעשה

והנה מכל הדברים האלו יוצא לנו לימוד נפלא בעבודת ה' יתברך, שכל איש מישראל יבטח בה' בכל מצב ולא יפול לבו ממנו, אף בעת שנדמה לו שנסתלקה ממנו ההשגחה. כי מאחר שכנסת ישראל היא ממש סוד השכינה הקדושה, אין שום אפשרות של פירוד והסתלקות חס ושלום, ומה שנדמה לו כך אינו אלא העלם בעלמא. ועל האדם להתחזק בידיעה זו, שאף בשעת קטנות המוחין, כשאינו יכול להיכנס בעולמות עליונים, יזכור שמלא כל הארץ כבודו והוא קרוב אצלו ית', ובכך יעבוד בדביקות גדולה. וזהו סוד 'בית א-ל' שהורישו לנו יעקב אבינו ע"ה, להיות לבנו תמיד מקדש לה', שמתוכו תתגלה השכינה בתחתונים, עד לבניין בית המקדש השלם במהרה בימינו אמן.

ונסו יגון ואנחה[3]

דין אין מערבין שמחה בשמחה נלמד בבבלי מבניין שלמה ובירושלמי מהפסוק מלא שבוע זאת.

תנן במועד קטן (ח:): "אין נושאין נשים במועד וכו' מפני ששמחה היא לו", ובגמרא שם: "וכי שמחה היא לו מאי הוי, אמר רב יהודה אמר שמואל וכן אמר רבי אלעזר אמר רבי אושעיא ואמרי לה אמר ר' אלעזר אמר ר' חנינא, לפי שאין מערבין שמחה בשמחה". ובגמרא להלן: "ודאין מערבין שמחה בשמחה מנלן, דכתיב ויעש שלמה בעת ההיא את החג וכל ישראל עמו קהל גדול מלבוא חמת עד נחל מצרים [לפני ה' א-להינו] שבעת ימים ושבעת ימים ארבעה עשר יום, ואם איתא דמערבין שמחה בשמחה איבעי ליה למינטר עד החג ומיעבד שבעה להכא ולהכא, ודלמא מינטר לא נטרינן והיכא דאתרמי עבדינן, איבעי ליה לשיורי פורתא, שיורי בנין בהמ"ק לא משיירינן, איבעי ליה לשיורי באמה כליא עורב, אמה כליא עורב צורך בנין הבית הוא, אלא מדמייתר קרא, מכדי כתיב ארבעה עשר יום, שבעת ימים ושבעת ימים למה לי, שמע מינה הני לחוד והני לחוד".

ובתוספות שם (ח:) כתבו: "גזירת הכתוב כדדריש לקמן מקרא דשלמה, ובירושלמי דריש מדכתיב "מלא שבוע זאת" [הנזכר בפרשתינו], והטעם נראה קצת דכמו שאין עושין מצות חבילות דבעינן שיהא לבו פנוי למצוה אחת ולא יפנה עצמו הימנה, וכן שמחה בשמחה יהיה לבו פנוי בשמחה".

הרמב"ם מחלק בין איסור התורה לישא אשה בזמן של חיוב שמחה, לאיסור דרבנן לערב שמחות נישואין.

והנה כתב הרמב"ם בהלכות אישות (פ"י הי"ג): "יש לו לאדם לישא נשים רבות כאחת ביום אחד, ומברך ברכת חתנים לכולן כאחת, אבל לשמחה צריך לשמוח עם כל אחת שמחה הראויה לה, עם בתולה ז', עם בעולה ג', ואין מערבין שמחה בשמחה", ובהלכה י"ד כתב: "ואפילו בחולו של מועד אין נושאין נשים כמו שביארנו, לפי שאין מערבין שמחה בשמחה, שנאמר, מלא שבוע זאת ונתנה לך גם את זאת".

ויש לבאר מדוע הביא את הפסוק "מלא שבוע זאת" רק בדין של נישואין בחולו של מועד בהלכה י"ד, ולא הביא את הפסוק בהלכה י"ג לגבי ימי השמחה שצריכים להיות נפרדים אצל כל אשה ואשה.

ונראה, שמן התורה האיסור הוא רק לשאת אשה בזמן שיש בו כבר חיוב שמחה מקודם, כי יש כבר חלות שמחה על אותו הזמן, ואין יכול לחול על זמן זה שמחה נוספת, אבל לשאת כמה נשים כאחת לא נאסר מן התורה, ומדרבנן נתחדש דין נוסף שאין לערב השמחות זו בזו, כדברי התוס' שזהו כעניין אין עושין מצוות חבילות חבילות, ולכן אסור לשאת כמה נשים כאחת, שאין לבו פנוי בשמחה.

הקרן אורה מחדש שאיסור עירוב שמחה אוסר רק את השמחה המבלבלת ולא את השמחה המופרעת ממנה.

והנה בגמרא להלן (דף ט.) מבואר שמותר לישא אשה בערב הרגל, כי

3. נאמר בשל"ס פר' ויצא תשפ"ה.

עיקר השמחה היא ביום ראשון של שבעת ימי המשתה, וממילא אין כאן עירוב שמחה בשמחה.

ובמשנה ברורה (סי' תקמו ס"ק א)[4] פסק לפי זה, שאין להשיא שני אחין וכיוצא בזה ביום אחד, אבל בשבוע אחד מותר, כשם שמותר לישא אשה בערב הרגל, וכ"כ בעל ההפלאה בקונטרס אחרון.

ושני דינים אלו תמוהים לכאורה, שהרי מקור הדין הוא מהפסוק "מלא שבוע זאת", ומזה עולה שיש להמתין עד לסוף שבעת ימי המשתה, ואיך נתיר לישא אשה בערב הרגל למרות שהשלמת ימי המשתה יהיו בתוך הרגל, ולא מצריכים שכל ימי המשתה יהיו קודם הרגל, וגם איך נתיר לעשות שתי שמחות נישואין בשבוע אחד.

אמנם בקרן אורה (דף עד ע"ד מדפה"ס) כאן מחדש ומחלק, שאף שמבואר בגמרא שמותר לישא אשה בערב המועד, אין בזה היתר לעשות שני נישואין בשבוע אחד ולא כדעת המשנה ברורה. והטעם לאסור שני נישואין בשבוע אחד, הוא שאף ששמחת הנישואין השניה איננה מופרעת משמחת הנישואין הראשונה, שהרי עיקר השמחה היא ביום הראשון, מכל מקום שמחת הנישואין הראשונה מופרעת מהשניה, מאחר וסוף סוף עושין שמחה כל שבעה, ונמצא שהימים האחרונים של שמחה הראשונה מופרעים מהשמחה השניה, ולכן אסרו לישא אשה בתוך שמחת נישואי הראשונה.

ואיסור זה שייך רק בשתי שמחות נישואין, מאחר ואנו אוסרים רק את הנישואין השניים שהם מבלבלים את השמחה, וממילא במועד אין לאסור את קיום הנישואין כדי שלא יבוא המועד ויבלבל את השמחה, שהרי הנישואין אינם מפריעים את שמחת החג, אלא אדרבה שמחת היו"ט מבלבלת ומפרעת את שמחת הנישואין, ואת הנישואין קודם החג אין לאסור, כי אין אוסרים אלא את השמחה המבלבלת את השמחה, ולא את השמחה המופרעת כתוצאה מהשמחה האחרת.

אכן יש לעיין בדבריו, שלכאורה אם אמנם שמחת הנישואין מופרעת משמחת היו"ט, מדוע באמת לא נאסור את הנישואין כדי שלא תופרע השמחה מחמת היו"ט.

ולפי דברינו יש לומר, שבאמת כיון שעיקר השמחה היא ביום הראשון ממילא אין שייך הפרעה לשמחת הנישואין בשאר הימים, ובכל זאת אין לישא אשה בתוך שבעת ימי המשתה לנישואין הראשונים, מאחר וכבר נקבע וחל על ימים אלו שם שמחה, ואי אפשר שוב לחול עליהם ימי שמחה מצד נישואין נוספים, וזה שייך רק בנישואין. אבל מועד וחג שהוא קביע וקיימא והוא חל ממילא, שוב אין שום חשש לקיים נישואין לפני החג, שלמרות שחל עליהם שם ימי שמחה בוודאי אינם מעכבים את חלות החג והמועד.

שמחת הנישואין מדגישה את ענין הזמן, כי עניינה להפוך את הצמצום הנאחז בזמן לשמחה.

ולבאר את עומק העניין נביא את דברי הליקוטי מוהר"ן (תנינא סימן כ"ג): "בענין השמחה, על פי משל, שלפעמים כשבני אדם שמחים ומרקדים, אזי חוטפים איש אחר מבחוץ שהוא בעצבות ומרה שחורה ומכניסים אותו בע"כ לתוך מחול המרקדים ומכריחים אותו בע"כ שיהיה שמח עמהם ג"כ. כן יש בענין השמחה, כי כשאדם שמח אזי המרה שחורה ויורים [כך במקור] נסתלקים מן הצד, אבל מעלה יתרה להתאמץ לרדוף אחר המרה שחורה דוקא, להכניס אותה ג"כ בתוך השמחה, באופן שהמרה שחורה בעצמה תתהפך לשמחה, שיהפך המרה שחורה וכל היסורין לשמחה וכו', וזה בחינת 'ששון ושמחה ישיגו ונסו יגון ואנחה', שהיגון ואנחה בורחים ונסים מן השמחה וכו', אבל צריך לרדוף אחריהם דייקא ולהשיגם ולהגיעם, להכניס אותם דוקא לתוך השמחה כנ"ל".

ובליקוטי הלכות למוהרנ"ת בתחילת הל' אישות מאריך לבאר ששלימות השמחה הוא דווקא במה שמתהפך היגון לשמחה, ומבאר שזה עניין נישואין, שהאשה שהיא בחינת היגון ואנחה מתהפכת לשמחה ע"י הזכר שהוא בחינת שמחה.

והנה היגון ואנחה יש לו שייכות לבחינת הזמן, שהוא בחינה של צמצום וגבול, והשמחה היא בבחינת בלתי גבול, וכמאמר העולם "שמחה פורצת גבולות", וזהו עניין שהאשה שייכת בכמה עניינים לבחינת הזמן, כמו בדיני נדה ועוד.

וכיון שעניין הנישואין הוא לכלול את היגון ואנחה, בחינת אשה בחינת הזמן, בהשמחה, ממילא יש הדגשה על עניין הזמן של שמחת הנישואין, כי עניינה להפוך את הצמצום הנאחז בזמן ולהפכו לשמחה.

לעובדא ולמעשה

העולה מדברינו לעבודת ה', שאין השמחה האמיתית באה רק מהסרת היגון מן הצד, אלא דווקא בהפיכת היגון עצמו לשמחה, וכמו שכתב הליקוטי מוהר"ן שצריך לרדוף אחר המרה שחורה ולהכניסה בתוך השמחה. וכל אדם יש לו צמצומים וגבולים בעבודתו, חולשות וקשיים הנאחזים בו בבחינת זמן, ועליו לדעת שלא מוטל עליו לברוח מהם, אלא להעלותם ולהופכם לכלי לשמחה של מצוה.

וזהו עניין שמחת הנישואין שהיא דוגמא לכל עבודת ה', שעל ידי שמכניס את הזמן והגבול אל תוך השמחה, פורצת השמחה את כל הגבולות, ומקיים בעצמו 'ששון ושמחה ישיגו ונסו יגון ואנחה', שעל ידי הרדיפה אחר היגון להעלותו ולהכניסו בתוך השמחה, ממילא נסים היגון ואנחה ונהפכים לשמחה גמורה.

4. ועיי"ש בשער הציון סק"ג.

מאמרי "חסד לאברהם" מהרב אורי יצחקי

התגדלות בתפלה - י"ב - היחס בין חלק הבקשה שבתפלה לחלק השבח [ג]

הקדמה - בשבוע שעבר ביארנו את עומק היחס בין חלק השבח שבתפלת שמנ"ע לחלק הבקשות, וביארנו את צורת היחס של אמירת השבחים **בג' ראשונות**. ובמאמר זה נעסוק בביאור הצורה השלמה של **אמירת הבקשות** בשמונ"ע.

א. הנה יסוד הדברים במאמר הקודם, שהן חלק השבח והן חלק הבקשות, עיקרן בחיזוק יסודות האמונה אצל המתפלל, ובשניהם **עיקר החיזוק הוא ע"י העמדת וביסוס הקשר האישי עם הקב"ה**, וַחֲלוּקִים רק בצורת התפלה, שאמירת שבח אינה רק **ביטוי** של קשר של אהבה אלא **יצירת הקשר** של אהבה, משא"כ בחלק הבקשות נעשית בנית הקשר ע"י התבטלות לקב"ה ע"י הכרזה שכל מה שיש למתפלל אינו אלא מה שמקבל מידו הפתוחה המלאה והרחבה של הקב"ה, ואין מי שיכול לעזור ברב או במעט, דאין עוד מלבדו.

ב. הנה תוכן זה מחייב ביטוי בצורת ובנוסח התפלה, ובאמת על חלק זה של תפלת שמנ"ע אמרו חז"ל במשנה ברכות דף כ"ח ע"ב: העושה תפלתו קבע אין תפלתו תחנונים, ושם בגמרא בדף כ"ט ע"ב: מאי קבע אמר רבי יעקב בר אידי אמר רבי אושעיא כל שתפלתו דומה עליו כמשוי ורבנן אמרי כל מי שאינו אומרה בלשון תחנונים, ע"כ, וכ"פ השו"ע בסימן צ"ח ס"ג: יתפלל דרך תחנונים, כרש המבקש בפתח, ובנחת, ושלא תראה עליו כמשא ומבקש ליפטר ממנה, ע"כ, וכתב המשנ"ב בס"ק ח': ר"ל שיאמרה בנחת בלשון תחנונים כמי שמבקש רחמים על עצמו. **וישים אל לבו שאין ביד שום נברא מלאך או מזל או כוכב למלאות שאלתו כ"א ברצונו ית'**, ע"כ, ובס"ק ט' הוסיף דאע"פ שאומרה בלשון תחנונים אם אינו מחשב כמו שצריך דבר ובא לבקש מלפני המלך אלא שמתפלל מפני החיוב לצאת ידי חובתו אינו נכון, **ומאוד צריך ליזהר בזה**, ע"כ, ובביה"ל כתב - מה מאוד צריך האדם ליזהר בזה כי יש כמה פוסקים המצריכין לחזור ולהתפלל מחמת זה, הלא המה הב"ח והא"ר וכן מוכח מהב"י והמאמר מרדכי ומגן גבורים הוכיחו מהרמב"ם [פ"ד מה"ת הלכה ט"ז] דסבר ג"כ הכי, ע"כ, [ואע"פ שמסיק להלכה ולמעשה שבדיעבד אפילו אם לא אמרה בלשון תחנונים לא יחזור ויתפלל, אך אינו אלא מספק, והוא ענין חמור הנוגע לעיקר צורת התפלה].

ג. הנה חז"ל הק' העמידו שני הפכים בצורת התפלה - "קבע" ו"תחנונים", עד שנקטו במשנה לשון משונה קצת - "העושה תפלתו קבע אין תפלתו תחנונים", כאילו **לא באו ללמדנו הלכה אלא לקבוע עובדה**, והלא לכאורה טפי היה להם לומר בלשון ציוי וכלשון השו"ע - "**יתפלל** דרך תחנונים כרש המבקש בפתח", ומה ראו על ככה לְשָׁנוֹת את ההלכה בלשון קביעת מציאות ולא בצורת הוראה למעשה.

אבל הפשוט הוא שלא באו חז"ל בזה **להקטין** את החיוב אלא **להגדילו** ולהעצימו עד למאוד, שאם היו נוקטים לשון ציוי היה מתפרש כשארי הלכות ששתיהן מאותו הסוג אלא יש בהן הפחות והיותר, ומה שנזכר בשו"ע הוא ה"יותר", אך גם ה"פחות" נמי נרצה, **קמ"ל דקבע ותחנונים הם שני סוגים שונים הרחוקים זמ"ז כרחוק מזרח ממערב**, וזוהי דעת הפוסקים שהביא המשנ"ב שאם לא התפלל בדרך תחנונים לא יצא יד"ח!!!

ד. ונעמיק עוד בענין, דיש לעמוד על לשון חז"ל במשנה "**העושה** תפלתו קבע", מהו לשון "**עושה**", משמע שבא לייצר דבר חדש, ולכאורה כל הכונה בזה היא להלכה בהלכות תפלה שמחסר פרט הלכתי, דאפילו אם פרט זה מעכב אין לשנותו בלשון "עושה". ולא עוד אלא שיש בלשון זה עומק נוסף, ש"עושה **תפלתו** קבע", שלוקח דבר הנקרא "תפלתו" שיש לה צורה מסוימת ועושה אותה לקבע, דהיינו שמשנה אותה לדבר אחר החלוק ממה שנקרא באמת "תפלתו", והדבר טעון הסבר.

ה. אלא הם הדברים שדיברנו לעיל, דנראה **שהתוכן הפנימי של מה קראו חז"ל "קבע", אינו חסרון צדדי בהלכות תפלה, אלא שהוא הופכי לכל מהות ותכלית התפלה**!!! מי שאינו מתפלל בדרך תחנונים אלא שתפלתו דומה עליו כמשוי, מייצר כאן צורת תפלה חדשה, ואין זו התפלה אליה כיוונו חז"ל!!!

אך מהי נקודת הפנים בה משתנה התפלה לצורת תפלה חדשה? לפי המשך דברינו **כוונת חז"ל בלשון "קבע" היא לתפלה שאין בה יצירת קשר עם הקב"ה**!!! לשון תפלה פרושו דיבור עם הקב"ה, אך גילו לנו חז"ל שיש שני סוגי דיבורים, סוג אחד שתכליתו בנית וחיזוק הקשר עם הקב"ה, וסוג שני של דיבורים שאין בהם בניה וחיזוק זה, העושה תפלתו קבע אכן מדבר עם הקב"ה אך **תכלית הדיבורים היא לצורך עצמו**, ומה שמדבר עם הקב"ה אינו אלא משום הידיעה שבל"ז לא ישיג את צרכיו, **אבל המתפלל דרך תחנונים הוא היפך תפלת קבע במה שתכלית הדיבורים אינם השגת הצרכים אלא יצירת וחיזוק הקשר עם הקב"ה, ובקשת הצרכים אינה אלא אמצעי ליצירת הקשר הזה**!!!

סיכום - הנה מאמר זה הוא המאמר האחרון בסדרת המאמרים תחת הכותרת "התגדלות בתפלה", ובסיום נחזור על הראשונות, שהתפלה היא אמצעי לגדילה בעבודת השם, אך תנאי יש בדבר, שכשהאדם ניגש להתפלל לא יגש כמי שבא לפרוע חובו וראשו בל עימו, ורק מחפש את הדרך לסיים את התפלה ולהמשיך בעיסוקיו, אלא יגש כמי שניגש למבצע, למלחמה, שיהא בדעתו שהוא ניגש לתפלה ע"מ לגדול, לצאת מן התפלה אחר ממה שנכנס אליה, גדול ממה שנכנס אליה, מרומם יותר וקרוב לקב"ה יותר לא רק בעת התפלה אלא בכל משך היום!!! באופן זה אם יתמיד מובטח לו שיגדל!!

הודעה לקוראי המדור - הנה הסדרה זו של "התגדלות בתפלה" היא מיקשה אחת, ובנויה נדבך ע"ג נדבך, אך דא עקא שהמאמרים הופיעו בצורה מקוטעת כשמאמרים מעניני השעה מפרידים בין מאמר אחד לחברו, לכן ראיתי לנכון לצרף את כל המאמרים בקובץ אחד ברצף, כדי שמי שירצה לעיין בהם בזא"ז בלא הפסקה ולעמוד ביתר בהירות על הקשר בין מאמר לחברו יוכל לעשות כן. מי שיחשוב שיש לו תועלת מקובץ זה ישלח לי בקשה במייל ואשתדל לשלוח בהקדם.

לידיעת הקוראים - בנוסף ל"מאמרי חסד לאברהם" המתפרסמים כאן באוסף גליונות, מתפרסמת בכל שבוע בתפוצת מייל שיחה שבועית - "שיחות חסד לאברהם", ביאורים יקרים ויסודות במוסר והשקפה ע"ס פרשת השבוע. הרוצה להצטרף לקבוצה לקבלת המייל ישלח בקשה למייל oriyz5455@gmail.com

וארטים על פרשת השבוע

כח י. ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה. הטעם שכפל הכתוב גם **ויצא** וגם **וילך**, הא היה מספיק לכתוב וילך יעקב חרנה? י"ל כיוון שבסוף הפרשה הקודמת הצטווה יעקב ע"י אביו ללכת לחרן (כח ב) וע"י אמו הצטווה לצאת מבאר שבע (כז מג קום ברח לך). לכן כתב כאן שקיים ב' מצוות, גם קיום מצוות אביו וגם קיום מצוות אמו. ברכת פרץ. וע"ע ברש"י כאן.

שם. פרש"י וילך חרנה יצא ללכת לחרן. כלומר שהוא תכנן ללכת לחרן, ולבסוף כידוע הוא חזר בו, והלך ללמוד אצל שם ועבר למשך ארבע עשרה שנה. ונשאלת השאלה מעיקרא מאי קא סבר ולבסוף מאי קא סבר? וי"ל דהנה בקידושין כט. יש ב דעות בסדר של תלמוד תורה. האחת, ילמד תורה ואח"כ ישא אישה, והשנייה, ישא אישה ואח"כ ילמד תורה. ואמרינן בגמ' דלא פליגי הא לן והא להו. והביאור הוא כך (ע"פ ר"ת שם) לבני ארץ ישראל שעשירים הם, ישא אישה ואח"כ ילמד תורה, כי יכול ללמוד בנחת. משא"כ לבני בבל שעניים הם ואין יכולים ללמוד אחרי החתונה, כי יש להם עול פרנסת משפחתם, דינם הוא שילמדו תורה ואח"כ ישאו אישה. וכעת הכל כפתור ופרח. כי הרי כשיעקב יצא הוא היה עשיר, ולכן קודם הלך לישא אישה כמנהג אר"י, ובאמצע הדרך הוא נקלע לעימות עם אליפז והוצרך לתת לו את כל רכושו, וא"כ הוא נהיה עני, אז הוא חזר בו, כי עני קודם לומד תורה ורק אח"כ נושא אישה. ולכך קודם למד תורה, ורק אח"כ הלך ללבן לישא אשה.

כח יא. ויקח מאבני המקום. אומרת הגמ' (חולין צא:) כתיב ויקח מאבני המקום וכתיב ויקח את האבן. אמר רבי יצחק מלמד שנתקבצו כל האבנים וכ"א אומרת עלי יניח צדיק ראשו עד שנתקבצו לאבן אחת. ומה הטעם היינו חייבים לבאר כך הלא בקלות אפשר לדחות את הסתירה שלקח אבן אחת מאבני המקום, ומה הוכרח לו להוציא הכתוב מידי פשוטו? י"ל דהנה מצינו בע"ז מה. כל מקום שאתה מוצא הר בידוע שיש שם עבודת כוכבים, וא"כ איך יעקב לקח מאבני המקום ולא חשש לעכו"ם? י"ל דמצינו בבית יוסף שהקשה על נס פך השמן מה היה הנס ביום הראשון הלא זה הספיק ליום אחד ותירץ דהא היו צריכים לחשוש שנטמא בהיסט אבל כיוון שראו שנעשה בו נס ע"כ אינו טמא שאין נס בדבר טמא ולכן הנס מועיל גם על היום הראשון שלא היה אפשר להשתמש בו לולי הנס. ולפי"ז כמו"כ ביעקב אילו לא היה נעשה נס באבני המקום הוא לא היה יכול לישן עליהם מחשש ע"ז ורק לאחר שהיה נס התברר לו שאין בזה ע"ז ולכן יכל לישן עליהם. תכלת מרדכי.

כח יא. ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו. אומר רש"י שהיה ירא מחיות רעות. וקשה מדוע רק כאן היה ירא מחיות רעות ולא מצינו כדבר הזה בשאר היוצאים לדרך אצל האבות וכו'. וי"ל שכעת כשברח מפני עשיו שרצה להורגו זה היה אחרי שהשביע את עשיו בשעת מכירת הבכורה כנאמר השבעה לי כיום וגו', והנה במסכת שבועות (לט:) איתא שכשאחד עובר על שבועה גם הנשבע וגם המשביע נענשים, והעונש על שבועה מבואר באבות ה ט הוא חיה רעה, ולכן חשש מזה יעקב. כתב סופר.

כח יא. ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו. יש לומר בטעם שלקח מאבני המקום משום שיעקב בא מחוץ לארץ לארץ ולא ידע אם כבר נכנס לארץ כי קפצה לו הדרך ולא ידע בדיוק היכן הוא אז הוא לקח מאבני המקום בכדי לדעת היכן הוא והוא ע'פ הגמ' בכתובות קיב. שרבי חנינא שקל אבנים ומצאן קלות אמר עדיין לא נכנסתי לארץ ישראל כיוון ששקלן ומצאן כבידות אמר כבר נכנסתי לארץ ישראל. דברי יונתן.

כח יח. ויקח את האבן אשר שם מראשותיו וישם אותה מצבה ויצוק שמן על ראשה. הקשו המפרשים ובראשם ה'פנים יפות' וה'משך חכמה' הרי איתא בגמ' (ע"ז מה.) אין לך הר וגבעה בישראל שלא עבדו שם הגויים ע"ז, וא"כ קשה הא קיי"ל דנעבד אסור למזבח וכיצד בנה יעקב מצבה דהיינו מזבח מאבני המקום? וי"ל דמצינו לגבי חנוכה שהותר להשתמש בפח השמן שנמצא ולא חיישינן שנטמא בהיסט ע"י גוי, משום דקיי"ל דאין נעשה נס בדבר טמא (שואל ומשיב), והנה כאן כתוב שלקח מאבני המקום ונהפכו לאבן אחת, וכיוון שנעשה בהם נס סימן שלא נעבדו לכן הותר לעשות מהם מזבח. כן תירץ ב'תכלת מרדכי'. עוי"ל (הובא ב'כרם התורה') דאיתא בע"ז מו. דיש שינוי בנעבד, והיינו שאם נשתנה לאחר שנעבד בו ע"ז מהני למזבח, וא"כ הכא שנשתנה לאבן אחת אין לך שינוי גדול מזה, ולכך מהני למזבח.

כח כא-כב. ושבתי בשלום אל בית אבי וגו' וכל אשר תיתן לי עשר אעשרנו לך. אומר רש"י בשלום מן החטא, ולכאורה קשה מנלן לרש"י הא, הא בפשטות בשלום הוא בשלום ושלווה, וי"ל דאיתא בכתובות נ. המבזבז אל יבזבז יותר מחומש דכתיב עשר אעשרנו לך, שני עשרונים שהוא חומש. אולם איתא דזה הכל כשלא חטא אבל אם חטא אז וחטאה בצדקה פרוק ויתן יותר מחומש (מובא בבני יששכר איגרא דפרקא קפז) וא"כ זה מה שאמר רש"י בשלום מהחטא ואז אני אתן רק מעשר, כי בלא"ה אני זקוק לתת יותר מחומש. בנין דוד.

כט א. וישא יעקב רגליו וילך ארצה בני קדם. בתחילת הפרשה כתוב ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה, ולא כתוב וישא יעקב רגליו, כי מתחילה יצא מארץ ישראל לחו"ל לאט כדין היוצא מבית הכנסת שנפסק שלא יפסע פסיעה גסה, אמנם איתא בברכות ו: דלא אמרן אלא לצאת אבל להיכנס מצווה לרוץ, וע"ש במהרש"א שביאר שהכוונה היא לצאת כדי להיכנס לבית מדרש מצווה לרוץ. ולפי"ז כאן כששמע יעקב את ההבטחה והשיבותיך אל האדמה הזאת א"כ מצווה לרוץ כדי למהר את חזרתו לארץ לכן וישא רגליו וילך ארצה בני קדם. חתם סופר.

כט ה. ויאמר להם הידעתם את לבן בן נחור. לכאורה הפסוק הזה לא מסתדר כי נחור לא היה אבא של לבן אלא בתואל, אז למה הוא אמר לבן בן נחור? וי"ל שחז"ל (ב"ר מ"ט א) אומרים שכשאדם מזכיר שם של רשע צריך לקללו. וכן מצינו שכשרב הזכיר את נבוכדנצר אמר שחוק טמיא (ירקבו עצמותיו), ואם כך איך יעקב יכול לומר בן בתואל הרי היה צריך לקללו שהרי בתואל רשע גמור היה (מדרש אגדה כ"ד), לכן הזכיר את הסבא נחור שלא היה כ"כ רשע. עוי"ל ע"פ הרמב"ם שפוסק כי אדם צריך לכבד את אבי אמו אפילו שהוא רשע. ובתואל היה אביה של רבקה אם יעקב וכיון שנזהר בכבודו לא הזכירו כלל כדי לא לקללו והזכיר את נחור הסבא. תפארת יהונתן.

כט ז. ויאמר הן היום גדול לא עת האסף המקנה השקו הצאן ולכו רעו. וקשה האם הם לא ידעו שעוד היום גדול שהוא הוצרך לומר להם ד"ז? וי"ל שביום הקודם הרי השקיעה הייתה מוקדם כמו שמובא ברש"י כי בא השמש, וא"כ הם חששו לרעות הצאן אולי גם היום זה יהיה כך. לכן אמר להם תדעו שעוד היום גדול, ואתמול הוקדמה השקיעה. החכם רבי אברהם שמעוניש.

כט ט. ורחל באה עם הצאן אשר לאביה. מה הטעם התורה ציינה את הצאן אשר לאביה, למה חשוב לציין שמדובר בצאן אביה? וי"ל שמבואר בב"מ ה: דסתם רועה פסול לעדות דסתמיה גזלן, כי הוא מרעה בהמותיו בשדה אחרים, ומסקינן שם דבבהמת אחר לא חיישינן והנה מבואר בב"מ צ: דבנו נחשב כאחר (אמנם הקטן הוא מחלוקת שם) ולכן הוצרך לזה בשביל שלא נאמר שהיא גזלנית.

כט יא. וברש"י הרחיב בכל הסיפור של אליפז שרצה להרוג את יעקב במצוות אביו, א"ל יעקב קח את רכושי ואמור לאביך שהרגתני כי עני חשוב כמת. וקשה הא אביו רצה הריגה ממש, וי"ל עפ"מ דאיתא במדר"ר פרשה סה. מפני מה כהו עיניו של יצחק ח"א כדי להעביר את הברכות ליעקב. וח"א כיוון שבשעת העקידה הביט בשכינה וכתיב כי לא יראני האדם וחי, עשה אותו הקב"ה סומא וסומא נחשב למת. וא"כ זה מה שאמר יעקב לאליפז, הרי אביך רוצה להרגני בגלל שהוא סובר שגנבתי לו את הברכות סימן דס"ל כהטעם שיצחק התעוור בגלל שהסתכל על השכינה, ולא בגלל שצריך להעביר לי את הברכות. א"כ מכיוון דס"ל דיעקב התעוור משום ש"לא יראני האדם וחי" וסומא חשוב כמת, וה"ה עני חשוב כמת, לכן לשיטתו די שתקח את כספי ואינך צריך להרוג אותי.

כט יד. ויאמר לו לבן אך עצמי ובשרי אתה. יש לבאר כפל הלשון 'עצמי ובשרי' ע"פ נדה לא. שלושה שותפים באדם. האב מוליד העצמות, האם מולידה בשר ודם. וא"כ נמצא שהקרוב מצד האב נקרא עצמו מלשון עצמות, ומצד האם נקרא בשרו. והנה לבן היה קרוב גם מצד האב, כי לבן נכדו של נחור ויעקב נכדו של אברהם וגם מצד האם כי לבן היה אח של רבקה, לכן אמר עצמי ובשרי אתה. קול אליהו.

כט כא. ויאמר יעקב אל לבן הבה את אשתי כי מלאו ימי ואבואה אליה. מקשה ע"כ רש"י ואפי' קל שבקלים אינו אומר כן, מתרץ רש"י שעשה כן בשביל להוליד תולדות. ויש להקשות מה זה מתרץ הלא אפי' קל שבקלים אינו אומר כך? וי"ל שיעקב ידע שלבן הוא רשע ואם יחשוד שיעקב הוא צדיק ורוצה להינשא לבנותיו בשביל להביא לעולם יב' שבטים אז הוא בוודאי לא יתן יד לזה ולא יתן לו לעולם את בנותיו, והנה הלא יעקב יודע ברוח קודשו שרק מרחל ולאה יהיו לו יב' שבטים ואיך מתגברים על הבעיה שנקראת לבן, מדברים כמוהו בשפה שלו ואז לבן יראה שהוא 'משלנו' הוא לא צדיק תראה איך הוא מדבר ורק כך הוא יסכים להביא את בנותיו לו לאישה. וזה כוונת רש"י בשביל להביא תולדות דיבר כך. אור לשמים.

כט כה. ויהי בבוקר והנה היא לאה. וברש"י אבל בלילה לא היתה זאת לאה, שהרי רחל גילתה לה את הסימנים. הגמ' בב"ב מתארת בפרטות מה היה בפגישת יעקב ורחל: יעקב אמר לה שתינשא לו, א"ל רחל אבא שלי רמאי, הוא יחליף את לאה איתי, א"ל יעקב אין בעייה אני מוסר לך סימנים כדי שלבן לא יוכל לרמות. והנה, אחרי שהכל היה סגור היא הלכה וגילתה את הסימנים ללאה. וקשה מאוד מה ההיתר שלה לגלות את הסוד? ואם תאמר שפחדה מהבושה של לאה אז מעיקרא מה סברה? וי"ל שהמחשבה של רחל בתחילה היתה שאבא שלה רמאי אבל לא כ"כ בפרהסיה. היא חשבה שהוא יביא אותה (את רחל) לחתונה ולאחר החתונה הוא יחליף את לאה בצנעה ובכזה מקרה לאה גם לא תתבייש כ"כ. אבל לבסוף אבא שלה "החכם" והרמאי, גילה לכל העיר שהיא לאה וזה מה ששרו בחתונה היא לאה היא לאה היא לאה. וכמו"כ הוא שאל כלים מכולם ואמר להם שיעקב נשאר בגלל רחל וכו', וכך אחרי החתונה כולם נעמדו מתחת הבית לראות ולשמוח לאיד, ואז רחל ראתה שהיא תתבזה בפרהסיה ועל כזה מקרה יעקב לא דיבר, לכן מסרה הסימנים. מר"ש שבדרון.

כט כה. ויהי בבקר והנה היא לאה. מסופר במדרש שבבוקר אמר יעקב ללאה רמאית בת רמאית, למה שיקרת אותי ולא גילית לי שאת לאה, ענתה לו לאה אני תלמידה שלך כי גם אתה אמרת (שיקרת) לאביך אנכי עשיו בכורך. וקשה מה טען לה, ומה ענתה לו חזרה אתה שקרן וי"ל הנה איתא שעיני לאה היו רכות (מבכי) כי אמרו הגדולה (לאה) לגדול (עשיו). וע"ז בכתה לאה כל הזמן שלא תעלה בגורלו של עשיו, וזה מה שאמרה לאה ליעקב, הא אתה אמרת לאביך שאתה הבכור בגלל הטענה שלך שאתה הבכור וכמשל השפורפרת, וא"כ אין לך טענה עלי, כי אתה ואני הגדולים. נפתלי שבע רצון.

כט לג. ותהר עוד ותלד בן ותאמר כי שמע ה' כי שנואה אנכי וגו' ותקרא שמו שמעון. מדוע בבנה הראשון לא ייחדה שמה על ה'שנואה אנכי'? וי"ל דאיתא בגמ' ששנואה הכוונה שנואה בנישואיה והיינו שנשואה באיסור, וראובן שנולד מראשית אונו של יעקב, שאמו נפקדה לפני שנשא יעקב את רחל, אז לא היתה נקראת שנואה, אבל שמעון היא נפקדה אחרי שיעקב נשא את רחל אז כבר נישואי לאה הם באיסור אחות אישה (לכן קראה שמו שמעון). לחמי תודה.

ל א. ותקנא רחל באחותה וגו' ואם אין מתה אנכי. יש לפרש את הדברים ע"פ הרמב"ם שפירש הטעם שאחות אשה מותרת לאחר מיתה בשונה מכל העריות, משום דאחות אשה אסורה משום קנאה כדכתיב לצרור, לכך לאחר מיתה שאין קנאה מותרת. ולפי"ז גם מובן מה טעם נשא יעקב את רחל על לאה, כי ידע שלא מקנאה שהרי אפי' מסרה לה סימנים, אבל כעת שהרגישה קנאה כדכתיב ותקנא רחל באחותה, אמרה רחל אני צריכה למות אם לא יהיו לי ילדים כי אסור לך ב'אחיות ואני מקנאה, ורק אחרי מיתה יותר לך. וגם גירושין לא יעזור כי אחות אישה אסור לאחר גירושין. ולכך אמרה ואם אין מתה אנכי.

ל מג. וגמלים. אומר רש"י מנין היה לו כל אלה מכר צאנו 'בדמים יקרים' ולקח לו כל אלה. ויש להקשות מנין לרש"י שמכר בדמים יקרים יותר ממחיר השוק. אלא י"ל שלמעשה אסור למכור לנכרי בהמה דקה שמא ירבע אותה (פסחים נג.) ואיך מכר להם הצאן? י"ל משום שצאן יעקב היו פרים ורבים יותר משל אחרים ומכרם בדמים מרובים, וע"כ הקונה אותם לא לרביעה הוא צריך כי לשם זה הוא יכול לקנות יותר בזול. מהספר פניני קדם.

לא ה. ויאמר להן ראה אנכי את פני אביכן כי איננו אלי כתמל שלשם ואלקי אבי היה עמדי. הראשונים נתקשו מה הקשר בין אלוקים עמדי לזה שפני אביהן איננו אליו כתמול? ויש ליישב, אומר רבי אליהו רם מרבני ירושלים, ע"פ רש"י לעיל יג יד עה"פ 'וה' אמר אל אברהם אחרי היפרד לוט מעמו', שאומר שם רש"י (והוא מחז"ל) כל זמן שהרשע היה עמו היתה השכינה פורשת ממנו, כיוון שפירש לוט ממנו חזרה השכינה לאברהם. והוא שאמר יעקב שאביכם התרחק ממני לגמרי ואיננו עמי כתמול שלשום, והראיה היא כי אלוקי אבי עמדי, ולמה הקב"ה נגלה אלי כי אביכם נטש אותי.

לא כד. אל תדבר עם יעקב מטוב ועד רע. רע מובן, אבל טוב, למה לא? י"ל דהטעם שרבקה היתה עקרה כי לבן א"ל אחותינו את היי לאלפי רבבה. והקב"ה לא רצה שיאמרו שזכתה להתעבר בגלל אותה הברכה. וא"כ שפיר י"ל שלא ידבר עמו טוב - לא מדובשך ולא מעוקצך.

לא כט. יש לאל ידי לעשות עמכם רע ואלוקי אביכם אמש אמר אלי השמר לך מדבר עם יעקב מטוב עד רע. רבים נתקשו כאן למה אמר אני יכול לעשות לך רע, רק אני לא יכול בגלל סיבה פלונית ואלמונית, הרי סו"ס אין הוא יכול לעשות רע, א"כ מה זה משנה מה הסיבה בדיוק, הרי הוא לא יכול. וי"ל, אומר האמרי שפר, שכוונת לבן הייתה שהוא עצמו בלבד לא יכול לעשות כלום, כי הקב"ה אמר השמר **לך** לי בלבד, אבל אני יכול לעשות שליח שיעשה לכם רע, ואני לא אענש ע"כ כי אין שליח לדבר עבירה, ועוד שהקב"ה הזהירני לא **לדבר** איתך מטוב עד רע, ועל מילי דדיבור אין שליחות כי מילי לא מימסרי לשליח.

לא ל. ועתה הלוך הלכת כי נכסוף נכספת לבית אביך למה גנבת את אלוהי. יש להקשות מה הקשר בין גניבת אליליו להליכת יעקב לבית אביו? וי"ל, אומר רבי העשל ע"פ חז"ל, ששאל מין את ר"ע מדוע אתם לא עובדי אלילים הרי הולכים בתר רוב ורובם עכו"ם, ותירץ לו רבי עקיבא שמקור הדין של רוב הוא מציווי התורה 'כבד את אביך' שהרי אביו הוא רק מדין רוב, וכיוון שילפינן מהתורה א"כ התורה אומרת לא לעבוד אלילים. וא"כ י"ל שזאת גופא היתה טענת לבן, הרי אתה הולך לאביך לכבדו, ומי אמר שזה אביך, ע"כ מדין רוב, א"כ למה גנבת את אלוהי.

לא ל-לא. ועתה הלוך הלכת כי נכסוף נכספת לבית אביך למה גנבת את אלוהי. ויען יעקב כי יראתי כי אמרתי פן תגזול את בנותיך מעמי. רבי צבי חריף מבאר את המו"מ שהיה בין יעקב ללבן ע"פ הפסוקים הנ"ל, הנה כתב באבן עזרא שרחל גנבה את התרפים בשביל שלבן לא ישאל בתרפים באיזה דרך ברח יעקב. והנה לבן לא יכל להרע ליעקב כי הוא בדרך לכבד את הוריו ושלוחי מצווה אינם ניזוקים, אמנם זה שייך רק ביעקב ומה עם שאר בני ביתו? וזה מה שאמר לו לבן ועתה הלוך הלכת כי נכסוף נכספת לבית אביך לקיים כיבוד אב, וא"כ למה גנבת את התרפים, הרי אתה שליח מצווה, ויען יעקב ויאמר כי יראתי פן תגזול את בנותיך מעימי כי להן אין מצווה.

הסתפקות במועט

יעקב אבינו שאל מאת ה' שיתן לו לחם לאכול ובגד ללבוש. רבינו בחיי בספרו חובת הלבבות הרחיב בעניין זה של בקשת יעקב הרבה וכתב שם שדרך הצדיקים לבקש רק הדבר ההכרחי בלבד שא"א לו לאדם שיחיה בלעדיו. כי המותרות גורמים לדברים רעים, ועל כן כל איש יראה את השם ראוי לו שיהיה שמח בחלקו וישתפק במעט, ושלא יתאוות המותרות, וכל רצון אדם במותרות לא נובע מצורך אמיתי אלא רק מעצת הייצר להרע לאדם. ובביאור הלכה סימן תקכט כתב: ואל יצמצם בהוצאת יום טוב - אבל בשאר הימים צריך כל אדם לצמצם בהוצאותיו, וזהו תוכחת מרובה על זמינו שבעו"ה הרבה אנשים עוברין ע"ז ולא ישימו לב איך להתנהג בהוצאות ביתם להרחיק דברים המותרים ורבים חללים הפילה הנהגה הרעה הזו שמביאה את האדם לבסוף ע"ז לידי גזל וחמס וגם לחרפה וכלימה. והרבה סיבות יש שגורמים להנהגה רעה הזו. ואשרי למי שיאמץ לבבו ולא ישגיח לפיתויים וינהל הוצאות ביתו בחשבון כפי ערך הרווחתו ולא יותר. ובחפץ חיים בספרו שפת תמים פרק ה כתב: שסיבת הגזל שהורגל אצל אנשים זה משום ריבוי ההוצאות ומותרי המלבושים שנעשו קבע בעו"ה. וזה הגורם לנו בזמנינו כל הצרות וכל התלאות, מבפנים ומבחוץ. ובתחילה כשמרגיל אדם את עצמו בזה, אינו מתבונן על אחריתו, שבתחלה כשהקב"ה מזמין לאדם מעות בחסדו, כדי שיוכל להחיות את נפשו בזה, וגם לפרוע מזה חובות הבורא כצדקה וגמ"ח והחזקת התורה, וכדומה לזה היצה"ר מסיתו, שעתה נאות לו להתנהג בענייני הוצאות הבית והמלבושים במעלה הגבוה מערכו [הפחות בהכמותו, והמכוזב כאחד מעשיריו העם]. כדי שיתראה לחשוב ומכובד לעיני חבריו. והאדם מרגיל את עצמו בזה, עד שבהמשך הזמן הוא נעשה מוכרח לזה להתנהג בדרך הגבוהים. ואח"כ אם תזדמן לו שנה או שנתיים שאינו משתכר לפי ערך ההוצאה אשר הרגיל את עצמו בזה, מצא לו היצר מקום להטעות אותו ולפתותו לגזול ולחמוס, ולהיות לווה רשע ולא ישלם, כדי להתנהג באופן הראשון שלא יתבזה לעיני חבריו שבעיר. וברבות הזמן נעשה גזלן וחמסן שאינו חושש כלל לחיי נפש חברו וכו'. אבל כבר אחז"ל איזהו חכם הרואה את הנולד, וגם כשיש לו הרבה כסף להתנהג כמו בן אדם רגיל, וממשיך הח"ח וכותב ובזמנינו רבו הוצאות הנישואין במלבושיהן, עד שרבות בנות באות לידי בזיון בהגיען לפרק נישואיהן. אב ואם בוכים ומבכים, ואין להם מושיע. וכהנה רעות רבות וצרות שעובדים על ראש העניים. ומי גורם לכל זה אם לא ריבוי הוצאות ומותרי המלבושים שנעשו קבע בעו"ה, שגורמים בזה רעה לעצמם בזה ובבא, וגם לכל העולם כולו. ובהערות שם הוסיף: והנה הלוקוסים קלקל הרבה מאד אנשים, אפילו אותם שנשארו במדינתנו. ואף אותם האנשים שלא עזבו מקומם, ולא קלקלו את בניהם ודרכיהם, אבל כמה בטול תורה ותפלה נגרם להם בגלל המותרות, שהיו נאלצים לעבוד שעות מרובות ביום ולפעמים אף בלילה כדי להרוויח כספים עבור המותרות, ונופצו לרסיסים כל קביעות העתים לתורה שהיו להם, הן בבית המדרש והן ביחידות בביתם, וכל תפילותיהם וברכותיהם חטופות וקטופות, והולכת ומתייבשת מהם הלחלוחית בענייני רוחניות שרכשו להם בנערותם בישיבה, והולכים ומתגשמים מיום ליום. וכן כמה בני תורה מחובשי בית המדרש עזבו תלמודם לחלוטין בגלל ששקעו בחובות עבור מותרות הדירה והריהוט וכדומה. וכן כמה מהם אף שלא עזבו תלמודם לחלוטין, עזבוהו למחצה לשליש ולרביע, ונעקר מהם חלק גדול מכח חיותם בתורה ותפלה. וכן החפץ חיים עורר אותנו על זה בספרו שם עולם ח"א שער החזקת התורה פרק י"ג, וז"ל: והנה כאשר נתבונן היטב במעשנו נמצא שבעוונותינו הרבים דפי הש"ס פרושים אצלנו בכותלי הבית, וכן דפי המשניות על הכסאות היפים והשולחנות הנאים, וכן כל החלכות שבתורה פרושים על גדיונו היפים והנבדקים היפים של אנשי ביתנו. וכל אחד מדמה בנפשו שהוא הכרח לו כדי שיוכל לדור בדירה נאה וללבוש מלבוש נאה וכן לאכול מאכלים יפים כדרך העשירים, אבל כאשר יתבונן בעצמו יראה שאין זה בכלל הכרח. והבחינה לזה, אילו הוא התחייב עצמו לחברו השווה לו במדרגתו בכל דבר, לזונו ולהלבישו וליתן לו דירה יפה לפי כבודו, בוודאי היה מצמצם בכל יכולתו בענין זה והיה אומר על כל פרט שהוא דבר והותר, ואילו על עצמו יאמר על כל פרט שהוא הכרח, אין זה כי אם שהיצר מסמא את עיניו. עכ"ל. וכבר אמרו חז"ל באבות כל היא דרכה של תורה פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן וחיי צער תחיה ובתורה אתה עמל. אשרך בעולם הזה וטוב לך בעולם הבא. וכן בחולין לעולם יאכל אדם פחות ממה שיש לו אך יכבד אשתו ובניו יותר ממה שיש לו. ובתד"א עד שאדם מתפלל על דברי תורה שיכנסו לתוך מעיו יתפלל על אכילה ושתיה שלא יכנסו לתוך מעיו.

המסתפק במועט כל ימיו טובים. הגר"א היה אומר מקור כל החטאים והעוונות בחמדה ובתאות הרכושנות. כאשר אדם משקיע את מחשבתו בצבירת הבלי העולם הזה, הרי על כורחו הוא מתרחק מקניני העולם הבא. והיה אומר הבעל התניא הגדר והשמירה מפני העצבות הוא הסתפקות המועט. וכל המקיים תורה מעוני סופו שמקיימה מעושר. והיערות דבש כותב עיקר התשובה הוא הרחקת המותרות כי כל גרם עוונות הוא מותרות בתענוגים. והמסתפק במועט לא רק משפיע שפע לעצמו אלא גם לעולם כולו כמסופר על רבי חנינא שהיה מסתפק בקב חרובים לשבוע וכל העולם נזון בשבילו. וחז"ל מספרים על הרבה תנאים שהאירו את העולם והיו עניים מרודים ומסתפקים במועט. למשל רבי יהודה בר אילעאי שהיה לו בגד אחד לו ולאשתו וכשהוא היה יוצא אשתו נשארה בבית ולהפך. וכן הלל הזקן לא היה לו פרוטה לביתו עד שהוצרך לשמוע תורה מהארובה. וכן רבי חנינא בן דוסא למרות שירד להם רגל מזהב הוא החזירה לשמים. וכן מסופר על ריש לקיש שלא היה לו אפי' כר וכסת להתכסות בו.

נביא כאן כמה סיפורים על צדיקי הדור איך חיו והסתפקו במועט ובזכות זה זכו לחיים כה מאושרים וכמובן שלא הורגש עליהם שחסר להם שום דבר. בספר "ירושלים של מעלה" מובא סיפור הממחיש את הסתפקותם במועט של בני הישוב הישן בירושלים. בירושלים היה רב לפני כמאה שנה תלמיד חכם עצום בשם רבי פסח טרוקר, הוא היה קרוב מאוד למגיד מוילקומיר, באחד הימים הרגיש רבי פסח שהמגיד קצת כועס עליו, באותו הזמן המגיד הרבה לפניו בדברי תוכחה על ענייני מותרות. רבי פסח שאל את המגיד אילו מותרות ראה בביתי? לפני כשבועיים - ענה לו המגיד - בראש חודש הייתי בביתך וראיתי מפת משי פרושה על שלחנך. כך זה מתחיל - היום מפת משי, מחר מותרות אחרות. חוורו פני רבי פסח והוא סיפר למגיד את סיפור מפת המשי: בימי נערותי בקובנה חלה אחד מפרנסי המקום, הנגיד ר' אליעזר פרידין. במשך תקופה ארוכה התנדבתי לבוא לביתו בכל יום כדי להקריא לפניו פרק משניות וכו'. כשהבריא הפציר בי לקבל שכר תמורת ביקורי בביתו, אך אני סירבתי, לפני כחודש ביקש ביקורי הקבוע חבילה קטנה מקובנה, אליה היה מצורף מכתב מבני הנגיד הנ"ל ובו הם כתבו שאביהם נפטר ובצוואתו הוא ציוה לבניו לשלוח לי את מפת המשי היקרה שלו, תמורת מסירותי הרבה בעת חוליו לפני שלושים שנה. אי לכך הם מבקשים ממני לקיים דברי המת ולקבל את המתנה, וכדי שיתמלא רצון אביהם הם מבקשים שהמפה תיפרש על שולחני. אשתי הצדקנית - המשיך ר' פסח - סירבה בתוקף לקבל את המתנה היקרה. אך אני טענתי כנגדה: "היתכן לבייש את המשפחה המתאבלת על האב? וכי יתכן שלא לקיים דברי המת אשר בוודאי בשר שעושה בכך מעשה גדול וחשוב?" המגיד שמע את סיפורו של ר' פסח בתשומת לב רבה, ומכל מקום עדיין לא נחה דעתו. והחליטו להציע את הבעיה לפני רבי שמואל סלנט. מצד אחד קיום מצוות המת דבר גדול הוא, גם הלבנת פנים חמורה לא פחות. אם יוודע לבני ר' אליעזר כי ר' פסח אינו משתמש במפה זו - יצטערו על כך. אולם מאידך גיסא, אל לנו להחדיר "מותרות" לעיר הקודש. שכנסת הגדולה של ר' שמואל עמדה לו גם הפעם, וכך הוא פסק: "מפת המשי תמשיך להיות פרושה על השולחן... אך מעליה יפרשו מפה אחרת פשוטה אשר בה יכוסה גנאי המותרות בעיר הקודש".

כאשר שמע החזו"א על אחד שטען, כי רבה של עיר שאינו מתגורר בדירה היפה ביותר בעיר יש בזה משום חילול ה', הגיב ואמר: אדרבה, כאשר לרב יש את הדירה היפה ביותר בעיר, יש כאן חילול ה'... הרב שטיינמן, הוסיף ואמר, כי כל זאת רק בגוגע לדעתי של הרב עצמי, אבל בקשר לציבור יתכן שעליהם לסבור כי ראויה להיות לרב דירה נאה. מי שכנסת לביתו של מרן החזו"א, עמד נפעם; הכל אומר צניעות ופשטות מיטת ברזל, כסאות שבורים יותר משלמים, שולחן רעוע, לא היה ארון בביתו - למעט ארון ספרים פשוט שבפשוטים - מעט הבגדים שהיו לו, קפוטה וכובע - שלפי השמועה היו עוד מזמן חתונתו, היו תלויים על מסמר שהיה קבוע בקיר. כך היה גם שהתגורר בביתו הקטן בגבעת רוקח, וכך היה גם כאשר עבר לדירה מרווחת יותר ברחוב שנקרא עכשיו על שמו. רבים היו מאושרים לו היה מתאפשר להם להכניס קצת רווחה לביתו, ובכל זאת הכל היה כל כך דל ופשוט. מראה זה השאיר על הבאים לביתו רושם כביר, שאי אפשר לתארו. כמובן שיש רבים מגדולי תורה וגאוני עולם בפרט אצל כ"ק האדמו"ר שגרים בדירות יפות כי הוא לכבוד ציבור תלמידי וחסידי האדמו"ר ויש בזה עניינים של מלכות וכבוד התורה ובחייהם האישיים הם חיים בפשטות ובצניעות.

בגליון דובב שפתיים על רבי מיכל יהודה ליפקוביץ מסופר כך: במעלה רחוב וילקומירר בבני ברק, ניצב לו בית ישן בן קומה אחת, פארו אל ארמון זה, הוא בפשטותו. בצניעותו. בקירותיו המתקלפים. בשני חדריו והול קטן, במטבח הצר והפשוט, ששני בריזו - בשרי וחלבי - מריקים מדציהם מים קרים בלבד. הרהיטים גם הם לא שינו פניהם עשרות בשנים. מיטות ברזל - 'מיטות סוכנות' בלשון העם. במשך קרוב לששים שנה (כולל שנות 'הצריף'), היו כותלי בית זה עדים לאדם הגדול שהילך וחי ביניהם. ספגו את קול התורה שהדהד בו ביום ובליל ובשעות שאינן לא מן היום ולא מן הלילה. עדים היו לדמעות שנשפכו מלבבות שבורים, ומעיני רבינו שהאזין להם וכאב את כאבם. ארמון! של כבוד התורה. ההסתפקות במועט וההתרחקות ממותרות, מעולם לא העיבה על השמחה ששררה על פני בני הבית. הבית הצנוע והפשוט היה תמיד מלא שמחה שהקרינה על לבות כל הנכנסים אליו והבאים בשעריו. רבינו עצמו היה אומר: "העיקר תלוי בשמחה שהחורים משרים בבית. ואם הם משרים אוירה של שמחה ושל הסתפקות במועט, הילדים קולטים זאת, והם מאושרים במה שיש להם ואין להם שום קנאה באחרים. וכשילד שמח ומרוצה בבית שלו, שוב אינו מחפש שום דבר מחוץ לביתי". המזרן עליו ישן רבינו זה עשרות בשנים, כבר עשה את שלו. ציפוי הבד, כבר דהה והשחיר מרוב ימים. מהחנות למזרנים, גרר אחד מנכדיו את המזרן החדש שרכשה אמו עבור אביה - רבינו. נגרר ועולה במעלה רחוב וילקומירר, מצחו נוטף זיעה מחום היום, ופניו אל בית הסבא. דפק קלות על דלת עץ ההדוויה, ובכותותיו האחרונות הכניס את המזרן אל הבית. ורבינו, נרתע בבהלה: "מה זאת? מזרן חדש!? בשביל מה? הרי זה ממש מותרות!" הנכד לא ירד לסוף דעתו של סבו, וניסה להסביר: "זה רק מזרן חדש במקום הישן הבלוי והמרופט. זהו מזרן רגיל לחלוטין ופשוט ביותר... אין בו שום דבר מיוחד שאפשר להגדירו כמותרות". אך רבינו בשלו: "מה רע במזרן הישן?" וכשהוא נחרץ ועמד על דעתו: "מותרות - אצלי בבית?! לא ולא". היה זה לנכד, שיעור ברוממות השגות זקנו במשמעותן של 'מותרות'. שיעור אותו למד ובו הרהר בשעה שירד במורד הרחוב, כשהמזרן נישא בידיו בחזרה בדרך המקבילה.

רבי יחיאל מיכל מזלאטשוב היה חי בעניות מרובה והסתפק במועט שבמועט. פעם התארח אצלו אחד מצדיקי הדור ששאל מדוע הוא חי בכזאת פשטות? ענה רבי יחיאל למה פשטות הלא הכל יש לי.. וכשנשאל היכן כלי הכסף לכבד את השבת? ענה רבי יחיאל מיכל והיכן כלי הכסף של מרז? ענה אותו צדיק בביתי, ולמה לא הבאת אותם, ענה אותו צדיק מה אתה רוצה שאני אתגלגל איתם בגלות? אמר רבי יחיאל מיכל אני הפוך אני מצוי בביתי ואילו הכלי כסף וזהב נמצאים בגלות. **רבי צבי** הירש מרימינוב היה בעל צדקה עצום ותחת ידו עברו כמותרות. אך רבינו בשלו: "מה עצמו היה חי בעניות אדירה והיה מסתפק במועט והיתה לו מורת רוח גדולה כשקנו בביתו איזה חפץ שהיה בזה טיפה יותר ממה שנצרך למחיה. **על רבה** הראשי של ג'רבה רבי כלפון משה הכהן מסופר שההסתפקות שלו במועט היתה עד כדי מסירות נפש כי פשוט לא היה מסוגל אחרת, ומסופר עליו שהנהג לא לאכול כלל מאכלי בשר בימות החול. בתקופת המלחמה הוא היה שרוי בחולשה רבה ורופאו אמר שהוא חייב לאכול בשר בימות החול לבריאותו, אך רבי כלפון לא הסכים לכך כלל ואמר שאינו מסוגל לאכול בימות החול והוא מרגיש שבאכילתו מותרות הוא נעשה חולה יותר מאשר זה מועיל לו. **גם רבי** אליעזר יהודה פינקל שהיה מחלק כספים לכל ת"ח שאמר לפניו חידו"ת הקפיד מאוד מאוד להסתפק במועט ומעולם לא השתמש בכספי הישיבה לצרכו וגם כשנסע למען הישיבה השתדל לא לקחת מונית וכדו' אלא במקום שאם היה לוקח מונית לעצמו אז לקח מהישיבה, את חתונת צאצאיו היה ערוך בצמצום רב ופעם אף ערך אחת החתונות ביום שישי אחה"צ כדי לחסוך בכסף. **רבי** מנחם מנדל מווישווא היה מחשב כל הוצאה שאפשר, והיה אומר את ההוצאה פלונית הרי אפשר לתת אותה לבחור ישיבה שיקנו לו אוכל ומשקה וכך לא הסכים שיויציאו עבורו שקל בזמן שיכל להשתמש בדברים יותר פשוטים, וכשהוצרך לנסוע לעיר אחרת מפעם לפעם היה נוסע בעגלה הכי פשוטה למרות שהיתה לו אפשרות בעגלה נוחה באומרו הרי הכסף של עגלה נוחה יכול ללכת ללומד תורה לא לחבל. **הרב** מבריסק במשך שנים רבות לא הסכים להכניס מקרר לביתו וכן כירים של גז, ורק אחרי הרבה שנים הסכים בעל כורחו שיכניסו לביתו 'מותרות' אלו. **רבי** עזרא עטיה היה משתבח כל יום לפני ילדו בשמחה ראה כמה טוב לי שיש לי פת במלח ואכן זה מה שהיה אוכל יום יום, פת עם קצת מלח, והיה שמח בזה שמחה רבה ולעצמו מעולם לא היה צריך מאומה ואף כשהלך לחתונתו הוא שאל חליפה מחבר.

וצריך לזכור ולהוסיף שאלו שיש להם מותרות אין להם עוה"ז כלל, וכמו שאמר רבי אהרן קוטלר לתלמיד שרצה פעם לעזוב את הישיבה בלייקווד, ואף הבטיח לתרום בעין יפה לכשיתעשר, "כדאי לך להשאר, גם אם אתה חושב כי עולם הבא יהיה לך, בהיותך מתומכי תורה, אל תעל לך כי אם תעזוב את הישיבה, לא יהיה לך עולם הזה"... שכן, זה אשר נוהג לפי דרכה של תורה – הוא אשר אשריו בעולם הזה.

פעם הגיעה קבוצת בנות לביתו של רבי חיים קניבסקי. מאחוריו הדלת שנפתחה לרווחה, התגלה בית עלוב מאוד. ההריהטים היו מעטים וישנים מאוד. המקרר היה שבור ועקום, והיו צריכים להניח תחתיו קרטונים כדי שיעמוד בצורה ישרה. המיקסר היה שבור ומכוסה מכל הצדדים אחרי עשרות שנים של פעילות אינטנסיבית, הכיסאות רעועים, כל אחד מהם בצבע אחר ועם דוגמה שונה, והכלים המעטים במטבח, היו שרידים של סטים ישנים, כל אחת עם דוגמה אחרת ובצבע שונה לחלוטין. הרבנית קניבסקי קיבלה אותן ושאלה אותן מה הם רוצות? הבנות הסבירו שבבית הספר הן קיבלו משימה, לכתוב מאמר על הנושא של 'הסתפקות במועט'. הפעם היה תורה של הרבנית להיות מובכת. היא מאוד אוהבת לעזור לאנשים, היא משתדלת לעונת לכל שאלה שמפנים אליה, אבל הנושא הזה שעליו מדברות התלמידות, אינו מוכר לה כל כך. "אני יכולה לצטט לכן מאמרים מהתלמוד על הסתפקות במועט", אמרה לתלמידות, "אבל כתלמידות סמינר בודאי גם אתן מכירות את המאמרים הללו. אני יכולה לספר לכם סיפורים על גדולי ישראל בדורות הקודמים שהסתפקו במועט. אבל לצערי אני חוששת שלא אוכל להשיב לכן מניסיוני האישי. אף פעם לא היה חסר לי כלום, ולא הייתי צריכה להסתפק במועט. תמיד היה לי כל מה שהייתי זקוקה לו, ולכן אני מרגישה שלא בנוח להטיף לאחרים להסתפק במועט...". התלמידות הדהו לה בחום ויצאו מהבית כשחיוך רחב נסוך על פניהן. בלי שידעה בכלל, העניקה להן הרבנית רעיון מוצלח במיוחד, עכשיו יש להן כבר מה לכתוב על הסתפקות במועט, אחרי שראו את הבית

מאמרי מוסר וסיפורים מענייני הפרשה

הדל, ואת בעלת הבית שמעולם לא היה חסר לה כלום... בספר בית אימי שהוציאה בתה הרבנית צביון היא מתארת את המצב בבית כך: העניות באה לידי ביטוי גם ברהיטי הבית: הכיסא של אבא, שעליו היה יושב ולומד ליד הסטנדר, היה כיסא מטבח פשוט ושבור. חלק מהרהיטים היו 'ירושות' משכנים שהחליפו את רהיטיהם, כשאת הישנים 'תרמו' לנו. זכור לי אחד הרהיטים הללו – שולחן עגול, שמפעם לפעם היה אחד השכנים נכנס לתקנו כדי שנוכל להמשיך להשתמש בו... חלק מהמיטות חרקו עם כל תזוזה. מצעים היו בצמצום רב, ואמא היתה מכבסת אותם רק בימים שטופי שמש, כדי שנוכל לשוב ולהשתמש בהם באותו יום. גם כלי מטבח לא היו בשפע. חתנה רבי זליג ברוורמן מספר, כי בשבת הראשונה שהגיע כחתן, התפלא לראות את הצלחות של השבת ואת הסכו"ם, שהיו אוסף של שאריות מסטים רבים. וכאן בא הפלא הגדול – למרות המצב הכלכלי הקשה לא חשנו שונים מן האחרים ולא הרגשנו בעניות כלל. יתירה מכך, אבא ואמא הקפידו מאוד שנהיה נקיים ומסודרים ולא נלבש בגד קרוע או בגד שחסר בו כפתור. אמא השרתה בבית שמחת חיים תמידית, והדבר השפיע על כולנו. גם חברותינו מבית הספר חשו בכך: כשביקשנו לבוא אליהן ולהכין עמן שיעורים בבתיהן הגדולים והמרווחים, הן רצו לבוא לביתנו דווקא! לדבריהן, מאור הפנים של אמא הקסים אותן... בתבונ[illegible] השכילה אמא לנווט את ספינתנו באופן מופלא: מחד גיס[illegible] השתדלה לחסוך ככל הניתן, ומאידך גיסא, הצליחה למנו[illegible] מאתנו תחושה של דחקות ועניות, עד כי שנות ילדותי זכורות לי כשנות שפע... לחג הפסח, למשל, קיבלנו חצאיות שהעבירה לנו בת דודתו של אבא, הרבנית שרה רוטברג, ששימשו את בנותיה, והיינו מאושרות ביותר... זכורני כיצד שבתי פעם מבית הספר ושחתי לאמא בעצבות כמה מסכנה אחת מחברותי לכיתה – למשפחתה אין כסף, ולכן היא אינה מצטרפת לטיול. כמה ריחמתי עליה בשל עניותה, בזמן שאנו היינו דחוקים לא פחות...

ידיעות חשובות וכן דברים מגדולי ישראל ערוך בדרך של שו"ת

שאלה: יעקב אבינו נדר לה' וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך, מה הסגולה הגדולה של מעשר? **תשובה:** רבי חיים קניבסקי היה אומר שיש סגולה לעשירות ומניעת בעיות של מס הכנסה וכל הדברים הקשורים לכסף וכן מונע עכברים בבית אם נותנים מעשר כספים. אבל, מוסיף רבי חיים, שמעשר כספים צריך להפריש עשירית מדוייק ואז יש את הסגולה, כמובן אחרי שמפרישים מדוייק ראוי להוסיף עוד צדקות וכדלהלן אך ההפרשה הראשונה צריכה להיות מדוייק עשירית מההכנסות (לאחר שמורידים את ההוצאות שנהיו בגלל ההכנסות). ויש להוסיף שמצוה מן המובחר לתת חומש. וידוע שהרבה מגדולי ישראל הקפידו לתת חומש. הרב שך אמר כשלא היה לי לחם לאכול נתתי חומש לצדקה.

שאלה: מה הסיבה שלאה זכתה בסוף להינשא ליעקב ולא לעשו שהיה מיועד לה בתחילה, הלא 40 יום קודם יצירת הוולד הקב"ה מחליט בת פלוני לפלוני והלא אצל לאה הוחלט שתינשא לעשו? **תשובה:** חז"ל אומרים שע"י תפילה אפשר לשנות גם מה שנקבע קודם יצירת הוולד ואפשר לבטל גזירות ולהשתדך עם שידוך יותר טוב ממה שנגזר עלי כך כותב האלשיך כאן, וכלשון הזוהר שכותב כל איש ששופך דמעות לפני הקב"ה (הסטיפלער כותב שדמעות לאו דווקא אלא העיקר לב נשבר) אע"ג שנגזרה עליו גזירה רעה יכול לבטלה ולא ישלוט עליו העונש. וכל המרבה בתפילתו נענה. ויש להוסיף עוד מה שכתוב בחז"ל ב"ר סח יא שיעקב אבינו בבית לבן בלילות כשהיה שומר על צאנו היה אומר כל פעם את ספר התהילים. ויש להוסיף עוד שתפילת אדם על עצמו מועילה יותר מתפילת משה רבינו. בפרשת השבוע רחל מבקשת מיעקב הבה לי בנים, ויעקב עונה לה התחת אלוקים אני, וביארו המפרשים שיעקב רצה שתפילתה תהיה כתפילה לעני, שאין לו כלום ומתחנן על נפשו, וסגולת תפילה לעני שהיא יותר גדולה מכל התפילות האחרות כי עני הוא משבורי לב, וקרוב ד' לנשברי לב.

שאלה: האם מותר לעשות ליצנות בדרשה בשבע ברכות? **תשובה:** כתב המהרי"ל שאדם צריך להישמר מאוד שלא להתלוצץ בפני הבריות, ויש להיזהר בזה מאוד, מלבד לשמחת חתן וכלה שמותר ואף מצוה להתלוצץ בפניהם ולשמחם.

שאלה: כיצד נצליח בצורה מוחשית להחדיר לעצמנו את ההשקעה בעולם הבא לעומת השקעה מדומה בעולם הזה? **תשובה:** פעם רבה בחיידר שאל את תלמידיו מי זוכר איך קראו לסבא רבה שלו, רובם זכרו, ואז המשיך ושאל הרי לכל אחד יש כמה וכמה סבא וסבתא רבה מי זוכר את השמות של כולם, אף אחד לא זכר את כולם, זה מוסר השכל אדיר שכמה עשרות שנים אחרי שהאדם עוזב את העולם, הרבה אנשים לא יזכרו בכלל שהוא היה בעולם, אבל כל השקעה הכי קטנה בעולם הנצחי של עולם הבא נשארת חיה וקיימת לעולמי עולמים ומזכה בשכר נצחי אין סוף.

שאלה: מוזכר בפרשה, 'לוז שם העיר לראשונה', מהי לוז וכיצד היא שייכת לנו כל שבוע? **תשובה:** לוז הוא גם של עצם קטנה שנשארת ומתקיימת בגוף האדם גם כשכל הגוף כלה ולא קיים, ומעצם זו יקום האדם לתחי' בתחיית המתים בקרוב, וכפי שמסופר במדרש שלקחו את העצם הזו ונסו לטחון ולשרוף ולמעוך אותה ולא הצליחו, ולכן יש לאדם להיזהר לעשות סעודה מלווה מלכה בכל מוצאי שבת שזו הסעודה היחידה שנהנה ממנה העצם לוז ובכך יכול לקום לתחיית המתים, וכפי שרבי חיים קנייבסקי כתב שחלילה יתכן יהודי שקיים את כל התורה כולה ולא יקום בתחיית המתים כי לא אכל מלווה מלכה והעצם לוז לא תוכל להקימו בתחיית המתים. רבי ישראל מרוזין היה מביא את הפסוק מפרשת שבוע, סלם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה, שסלם ר"ת סעודת לווית מלכה, שאף שהיא נראית כמוצבת ארצה, אבל באמת עניינה נשגב למאוד ומגיע השמימה, וברי"ץ גיאות כתב שיש סגולה גדולה לפרנסה טובה לקיים כל מוצ"ש סעודת מלווה מלכה מפוארת.

שאלה: האם יש מקור לזה שקבלה טובה מצילה מצרה? **תשובה:** מצינו בפרשה שכאשר יעקב הלך לבית לבן הוא נדר נדר אם יהיה אלוקים עמדי ושמרני בדרך וכו' ושבתי בשלום אל בית אבי וגו' וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך. מכאן למדו חז"ל שראוי לידור בעת צרה כדי להנצל מהצרה, ומובא בתוס' חולין ב: וביארו דאע"ג דאסור לידור מ"מ בעת צרה מותר, וכ"כ בשו"ע יו"ד סימן ר"ג ס"ה. וכ"כ החפץ חיים במחנה ישראל פרק לח: ונכון לנדור איזה דבר אם יזכהו הקדוש ברוך הוא שישוב מן המלחמה ולבוא אל ביתו לשלום כדכתיב וידר יעקב נדר לאמר ור"ל לאמר לעולם שידרו בעת צרה כי גם יעקב ידע אז שהוא הולך למקום מסוכן מאד וכו' אבל כ"ז אם הוא משער בעצמו שישמור את נדרו אבל בלא"ה טוב שלא ידור כלל עכ"ל.

ובספר חסידים סימן תג: מי ששרוי בצער אל ימהר ואל יקפוץ בנדר אלא יחשוב תחילה שמא יתחרט, לכך יחשוב תחילה איזה נדר יקבל שלא יתחרט וכשיוכל לקיימו ילך לחכם ויאמר מה שטוב בעיניך שאקבל עלי והחכם יתן לו עצה הגונה שידור נדר שיוכל לקיים ונדר הגון לפי הצרה דכתיב טוב אשר לא תדור משתדור ולא תשלם וכו', ומעין הצרה יחשוב כי שמא לכך הובא בצרה שיחשוב נדר מדה במדה. והטעם לכך הוא משום שאנחנו צריכים לחיות בהרגשה שלא מגיע לנו שום דבר מאיתו יתברך, וע"י שאנחנו מקבלים ע"ע קבלה טובה שקשה לנו הקב"ה מידה כנגד מידה נותן לנו כנגד זה מה שלא מגיע לנו.

שאלה: ביום ראשון הבעל"ט חל יום היארצייט של הבת עין מתי הוא נפטר ומהי הסגולה הקשורה על שמו? **תשובה:** הרבי הבת עין ה"ה רבי אברהם דב בער מאבריטש (נפטר לפני בערך 185 שנים בגיל 81 בעשור האחרון לחייו הוא גר בצפת היה אחד מענקי הדורות והיה נותן כל הונו לצדקה באופן לא רגיל, ידוע שבזמן רעידת אדמה בצפת הרבי הורה להסתופף בצילו וכל המסתופפים בצילו לא נזקו למרות שמסביב הכל קרס וכולם מתו, יש סגולה לערוך סעודה לרגל יום פטירתו והכוונה להאכיל אנשים שאין להם לזכותו וכמובן להדליק נר לע"נ ובעיקר ללמוד בספריו ומדרכיו והעושים כן זוכים לישועות.

שאלה: האם קרה פעם שבגלל הגיוס הצטרפו המפלגות החרדיות לממשלת שמאל? **תשובה:** לפני קרוב לשלושים שנה נבחר מר ברק לראשות הממשלה, היה זה לאחר שבג"צ פסל לראשונה את ההסדר עם בני הישיבות לאחר עשרות רבות של שנים שהנושא הוסדר. לאחר שברק נבחר והיה סיכון לעולם התורה הורו גדולי הדור דאז הרב אלישיב והרב שטינמן וגדולי האדמורי"ם שיש לתמוך בממשלה מבחוץ בשביל לשמר את ההסדר מול בחורי הישיבות. והרב עובדיה יוסף הורה לנציגי ש"ס אף לקחת תפקידים בממשלה ואז הוקמה ועדת טל לצורך עניין זה וכל השאר היסטוריה.

שאלה: איך ניתן להתמודד עם בעיות של שכחה בגיל המתבגר? **תשובה:** החוקרים טוענים ששכחה בגיל המבוגר נובעת בעיקר מאורח חיים לא תקין, או מתזונה לא בריאה שמביאה לידי השפעות לא טובות על הגוף שבגיל המבוגר קשה לאדם כבר להילחם בהם, ולכן הוא מגיע לידי שכחה. ולכן יש עוד סיבה לשמור על תזונה בריאה ולא לאכול מאכלים עתירי סוכר או שומן רווי או המון נתרן.

שאלה: כשיש חילוקי דעות במשפחה, מי צריך לוותר? **תשובה:** נביא מדברי רבי חים קניבסקי באורחות יושר. מעיקר הדין ראוי שהאישה תוותר, שנאמר והוא ימשול בך, ואיתא בחז"ל (תד"א פ"ט) אין לך כשרה שבנשים אלא אישה שעושה רצון בעלה, ואוי לו לבית שהאישה שולטת שם, וכמו שאמרו חז"ל ביצה לב: מי שאשתו מושלת עליו חייו אינם חיים. וברמב"ם טו' כ' מאישות כתב: צוו על האישה שתהיה מכבדת בעלה ביותר מדאי, ויהיה עליה מורא ממנו, ותעשה כל מעשיה על פיו, ויהיה בעיניה כמו שר ומלך, מתהלכת בתאוות ליבו ומרחקת כל מה שישנא, וזה דרך בנות ישראל הקדושים והטהורים, ובדרכים אלה יהיה יישובן נאה ומשובח, ומוסיף ע"כ רבי חיים קניבסקי שאם האישה קשה ראוי לו לוותר. וכל מה שדיברנו זה במילי דשמיא, אבל בעניני הבית ועניני העולם יש לבעל לשמוע לקול אשתו וכמבואר בב"מ נט. ואשרי המוותר תמיד בכל מחלוקת וחוסך ממנו איבה ומחלוקת. ובדברים הנוגעים להלכה אסור לוותר.

שאלה: כידוע בהמון בתים שעת ההשכמה והקימה של הילדים בבוקר היא שעה קשה, איך נכון להתמודד ולהתנהל מול ילד המתקשה לקום ולהתארגן בבוקר בזמן? **תשובה:** ברור שחכם עיניו בראשו ודבר ראשון יתחיל מהערב לחנך את הילד להרגלי שינה נכונים והיינו שלמרות שהוא אוהב ללכת לישון מאוחר וכל החברים וכו' וכו' אך עלינו לקחת בחשבון שצריך להיות עירני ולקום מוקדם בבוקר. בשעות השינה להשתדל שהבית, לפחות בטווח השמיעה של הילד, יהיה במצב שינה. ואז לסכם עם הילד מתי מעירים אותו בבוקר וכמובן זה צריך להיות בשעה נורמלית לא מידי מוקדם ולא ברגע האחרון. כשמעירים בבוקר זה צריך להיות בצורה נעימה, להאיר את החדר ע"י פתיחת חלונות ואור, להעיר את הילד ברוגע ובכבוד ואז לצאת מהחדר לכמה דקות לתת לו להתאושש ואז אפשר להיכנס ולעזור לו לקום ע"י נתינת יד וכדו' במקביל אפשר תמיד לומר לילד איזה חוויה נעימה שיש היום וכן אפשר לתמרץ מי שקם מיד באיזה משהו שהוא אוהב, ואם הוא קם תמיד, אפשר להחמיא ורק לעיתים לומר שאם לא יקום לא נלך לגינה וכדו'.

הלכות

ונתן לי לחם לאכול: פסק הרמב"ם המאבד אוכלים דרך השחתה עובר בבל תשחית. כתבו הפוסקים כל אוכל הראוי למאכל אדם אין להפסידו ממאכל אדם אפי' אם הוא דרך כבוד. וגם אוכלים שהותר להפסידם אין לעשות זאת דרך בזיון. וכן צריך אדם לא לבזות אוכל בשום מצב.

נביא להלן כמה הלכות בעניין השימוש באוכלים ומתי מותר לזרוק אותם ואיך ראוי להשתמש בהם דרך כבוד. בשו"ע קפ ג מובא שאסור מהדין לאבד חתיכות לחם שיש בהם כזית, ואף בפחות מכזית זה מביא לידי עניות. ובזוהר כתב הרבה בחומרת המאבד פרורי לחם דרך בזיון, ומלבד עניות זה יגרום שלא ייצא מהעולם עד שיזדקק לבריות רח"ל. ויש סגולה לזיכרון ע"י שאוכל פירורי הפת. חת"ס ותומר דבורה. **לכן יש לאסוף הפת לפני שזורק המפה החד פעמית בבזיון לאשפה.** ובמשנ"ב שם סק"י כתב את **האופנים שהותר לאבד את הפת:** א. פרורים שאין בהם כזית וכבר לא ראוים או עומדים לאכילה מותר להשליכם לכיור. ובספר וזאת הברכה הביא שיש מהפוסקים שכתבו שלא ישליך לכיור אלא יעטוף יפה ויזרקם לפח. וכתבו הפוסקים שבאופן זה שרי אפי' יותר מכזית כשלא עומד לאכילה. וברור שכשהעלה עובש וכדו' שרי. הרב אלישיב ורח"פ שינברג ורי"י פישר. **זריקת אוכל אסור,** אולם כשנותנה לפני המסובים לצורך האכילה ועושה זאת ע"י שזורק להם והאוכל מגיע למקום נקי בלי שנמעך וכדו' רבים מהפוסקים התירו. וכשזורק ועי"ז זה יכול להימעך או ליפול במקום שאינו נקי וכן כשזה דרך בזיון לכו"ע אסור. **לתלות לחם או שקית לחם על מתלה** הוא דרך בזיון ועלול להביא אדם לידי עניות כמבואר בפסחים קיא: (שאר מאכלים שאינם לחם שרי, ובעוגה יש מחלוקת). וכשתולה באופן מכובד כגון שתולה תיק אוכל יפה על מתלה כשבתוך התיק נמצא האוכל, כתבו רבים מהפוסקים שאי"ז בזיון והתירו. ויש שהתירו רק ע"י אחר שאינו בעלים של האוכל. **ולצורך מצווה כגון עירוב** וכדו' התירו. **הרואה אוכל ברחוב** יש דין לא להעביר על האוכל ויזיזו לצדדים, כי בלא"ה הוא גורם לעניות. מתוך שו"ע ומשנ"ב וספר וזאת הברכה.

חידות

חידון שינון הפרשה: א. מה עשה ה' לחרפה של רחל? **א**סף אותה. **ב.** מהיכן יצא יעקב? **ב**אר שבע. **ג.** שם של אחד השבטים כשהופכים את שמו הוא שם של בעל חי? **ג**ד – דג. **ד.** מה מצא ראובן בשדה? **ד**ודאים. **ה.** יעקב שם לפני הצאן את? **ה**מקלות. **ו.** מה הדבר הגדול שעשתה רחל? **ו**יתרה ללאה. **ז.** מנשות יעקב? **ז**ילפה. **ח.** כבש שניתן ליעקב? **ח**ום. **ט.** שה שניתן ליעקב? **ט**לוא. **י.** הבן הרביעי? **י**הודה. **כ.** ה' הבטיח ליעקב והיה זרעך? **כ**עפר הארץ. **ל.** איך קראו לבית אל לראשונה? **ל**וז. **מ.** מה עשה יעקב עם האבן אשר שם מראשותיו? **מ**צבה. **נ.** איך ידע לבן שה' ברך אותו בגלל יעקב? **נ**יחוש. **ס.** מה ראה יעקב בחלום? **ס**ולם. **ע.** מה יעקב הבטיח שיעשה עם מה שהבטיח לו ה'? **ע**שר אעשרנו לך. **פ.** היכן הבחין יעקב שלבן כועס עליו? **פ**ניו. **צ.** את מה לבן גזז? **צ**אנו. **ק.** מה אכל יעקב בלילה? **ק**רח. **ר.** מה רחל היתה? **ר**ועת צאן. **ש.** כמה שנים עבד יעקב ברחל? **ש**בע. **ת.** מה גנבה רחל? **ת**רפים.

חידות פרשת שבוע: א. מה שונה שמו של לוי בפרשה? **ב.** היכן מוזכר עשיו בפרשה? **ג.** שבע פעמים אהל בפסוק אחד? **ד.** שני מצבות שונים בפרשה ולא מצבה על מת? **ה.** שלושת סוגי החלומות בפרשה? **ו.** מה נתקן בפרשה שנהוג יום יום? **חידות ידע תורני: ז.** באיזה מקרה מעלים לתורה פלוני ושם סביו ולא שם אביו? **ח.** מתי אומרים בשמו"ע פרק שלם מהתהילים? **ט.** מה משותף לברית מילה וחליצה? **י.** איזה אב לא חייבים בכבודו? **יא.** איך יתכן שאדם ילמד מילה אחת ויספיק ארבע שורות מהש"ס וכן מילה אחת ויספיק שתי שורות מהש"ס? **יב.** איזה אכילה היא בלי בליעה? **חידות לבוגרים: יג.** מפעל שמייצר נעלים ויש לו הרבה גניבות של זוגות נעלים, מה יעשה בלי אבטחה או שמירה מיוחדת שלא יגנבו יותר זוגות נעלים? **יד.** לאדם יש שני שטרות בלבד ביחד היו לו 220 שקל ושטר אחד הוא לא של עשרים איך זה יכול להיות? **חידות לשאול ת'ילדים: טו.** על איזה תפוח לא מברך העץ? **טז.** איזה בעל חי כולו שחור? **יז.** על מי אומרים שרץ בלי רגלים? **יח.** מה יהיה פעם שלישית? **יט.** מי חסה? **כ.** איזה מאכל מצמידים לשמו את הצבע שלו? **כא.** איזה דבר אומרים כל יום בתפילה וצריך לחשוב קודם איך לומר זאת (לא לכוון אלא לחשוב). **כב.** איזה שם אדם מוזכר עשרות פעמים בשמו"ע? **כג.** איזה מאכל המגיע מהחי אוכלים אותו הרבה? **כד.** איזה דבר המגיע מהחי משתמשים בו כל יום?

תשובות: א. הוא היחיד שנקרא ע"י אביו וכתוב ויקרא כולם האמא קראה. **ב.** לא כח. **ג.** לא לג. **ד.** מצבה – מזבח שבנה יעקב בכח יח. וכן עד הגל ועד המצבה בלא נב. **ה.** חלום יעקב. חלום הנקודים וברודים. חלום ה' נגלה ללבן. **ו.** מעריב. **ז.** כשאביו מומר רמ"א קלט'. **ח.** במוסף של ר"ה הללו קל בקדשו. **ט.** בשניהם מזכירים את אברהם אבינו בברכה. **י.** אב מלאכה ואב נזיקין. וכן חודש אב. **יא.**

...ק דתענית וברכות והיינו שתי שורות שלימות כי ...ילה הראשונה במסכת היא שורה שלימה.. המילה **כל** היא ארבע שורות כי נמצאת בתחילת פרק בארבע מסכתות: בנדרים נזיר זבחים ומנחות וכנ"ל. **יב.** אכילת מזבח. **יג.** יחלק את המפעל לשנים מקום שמייצרים נעלים לימין ומקום לשמאל, ולא יגנבו כי אין לאף אחד מה לעשות עם נעל אחת. **יד.** השטר של המאתים הוא לא של עשרים וזה הכוונה ששטר אחד לא של עשרים. **טו.** תפוח אדמה. **טז.** נמלה. **יז.** הזמן רץ. **יח.** גלידה. **יט.** התורה חסה על ממונם של ישראל. **כ.** גבינה צהובה. **כא.** שיר של יום. **כב.** ברוך. **כג.** ביצה. **כד.** בכרית או בשמיכה יש נוצות.

חידות מאת נאמנם של גדולי ישראל שמקפיד על קידוש במקום סעודה בכל הלכותיה ודיקדוקיה. א. מי מניח תפילין ומוריד אותם ואז מתפלל שחרית ומוסף של שבת? **ב.** מי לא מפחד להניח סכין על צווארו של גדול הדור? **ג.** היכן מצינו בגמ' 2 חצאים ולחצי הקטן בגודלו קוראים גדול? **ד.** 2 אחים רוצים ליטול ידי הכהנים ל1 מותר ולשני לא, ושניהם צדיקים? **ה.** שני פסוקים רצופים בפרשה מילה שנקראת בשווה משני צדדיה? **ו.** בפרשה ספוק עם 2 מילים שנקראים בשווה מב' צדדיהם? **ז.** מי בפרשה רצה לבטל דיברה שישית כדי לקיים דיברה חמישית? **ח.** מי בפרשה אמר 'לא ידעתי' 'אתה ידעת'? **ט.** 2 גניבות בפרשה?

תשובות: א. שו"ע ומשנ"ב סי' שמ"ד מי שנמצא במדבר ולא יודע מתי שבת, אז פעם בשבוע יתפלל תפילת שבת ובכ"ז מניח תפילין כי שמא זה יום חול אבל יחלוץ לפני התפילה. **ב.** הספר שמספר את ראשו של הרב מניח את הסכין גילוח על צווארו. **ג.** תמיד לא. דופן הימין בקרבן קטן מדופן שמאל ונקרא גדול כי תלוי עליו הכבד. **ד.** משנ"ב סי' קכ"ח אם אין לוי אז בכור נוטל לכהנים, ואם היו שני אחים ישראלים רק הבכור יכול ליטול לכהנים. **ה.** פכ"ח פסוקים ט"ז י"ז. **ו.** כ"ט כ"א. **ז.** אלפז רצה להרוג את יעקוב [לא תרצח] כדי לקיים דברי אביו [כבד את אביך]. **ח.** יעקב פכ"ח פט"ז, פ"ל פכ"ו. **ט.** רחל גנבה את התרפים יעקב גנב לב לבן בבריחתו.

שאלות גפ"ת ויצא מהגה"ג רבי זעליג אמזלג שליט"א: [יציאת יעקב לחרן והחלום] **1.** באיזה זמן ביום התפלל יעקב (תוס') **2.** כתוב ויקח מאבני המקום, וכתוב אבן, מה ישוב הסתירה (2) (גמ', תוס') **3.** למה הקב"ה קיפל את הארץ מתחת יעקב אבינו (גמ') **4.** כמה היה רוחבו של הסולם בחלום יעקב (גמ')? **5.** האם המלאכים שעולים והמלאכים שיורדים הם אותם מלאכים (גמ', תוס') **6.** ופרצת וכו'. במה מיוחדת הבטחת הנחלה שהבטיח הקב"ה ליעקב יותר משאר האבות (גמ') **7.** ויקרא שם המקום וכו'. במה מיוחד השם שקרא יעקב לבית אל יותר משאר האבות (גמ') **8.** האם בית אל דפרשת ויצא היא בית אל שקרובה לעי (רש"י, רש"י) **9.** וידר יעקב נדר, והרי "טוב אשר לא תדור" (תוס') **10.** "ושמרתיך בכל אשר תלך" אם הקב"ה הבטיח אז למה בוישלח יעקב התירא מעשו (גמ')?

תשובות: 1. בתוס' ברכות כו: כתבו להוכיח מהגמ' בחולין דיעקב התפלל מעריב מבעוד יום. **2.** בגמ' חולין צא: "אמר רבי יצחק מלמד שנתקבצו כל אותן אבנים למקום אחד וכל אחת ואחת אומרת עלי יניח צדיק זה ראשו תנא וכולן נבלעו באחד" ובתוס' שם כתבו "לפי פשוטו יש לפרש שלקח אבן אחת מאבני המקום". **3.** כדי שתהיה נוחה ליכבש לבניו (חולין צא:) **4.** בחולין צא: שמונת אלפים פרסאות, ארבע מלאכים שכל אחד רוחבו שתי אלפי פרסאות ["גויתו כתרשיש"]. **5.** בגמ' חולין צא: איתא עולין תרי ויורדין תרי הוו להו ארבעה, אך בתוס' שם העירו דבגמ' אחר כך שאמרה "תנא עולין ומסתכלין בדיוקנו של מעלה ויורדין ומסתכלין בדיוקנו של מטה" משמע שהם אותם מלאכים. **6.** בשבת קיח. קיח: דרק אצל יעקב היא נחלה בלי מצרים. משא"כ אצל אברהם ויצחק מוגבל לארצות מסוימות. **7.** פסחים פח. שרק יעקב קראו בית (פירש"י מקום מיושב), משא"כ אצל אברהם ויצחק שקראוהו הר ושדה. **8.** ברש"י חולין צא: כתב במפורש דבית אל דיעקב אינה בית אל הסמוכה לעי, אמנם ברש"י סנהדרין צה: ד"ה שהתפללו בו אבותי נראה להדיא דזו בית אל הסמוכה לעי (ומהרש"ל מחק תיבות אלו ברש"י, עי' בספר באר שבע בסנהדרין שם). **9.** בתוס' חולין ב: כתבו "דבשעת צרה שרי כדאמרינן בבראשית רבה וידר יעקב נדר לאמר לאמר לדורות שיהיו נודרים בעת צרה". **10.** שמא יגרום החטא (ברכות ד., וסנהדרין צח:)

מדור זה יש להימנע מלקרוא בשבת: רעיונות שנשלחו השבוע ובהם פתרונות לבעיות שהובאו בשבועות קודמים. אין לנו אחריות על הנכתב כאן: א. עצה להוריד יבלות לקחת פרוביוטיקה כל יום ולטפטף וויטמין D טיפות כל לילה על היבלות. זה לוקח זמן אבל אחרי 4-6 שבועות בערך ממש פלאים ב"ה. **ב.** צולנט - לשים מים מעט יותר מכל האוכל בסיר ולבשל אחרי רתיחה על אש נמוכה כארבע שעות עם מגבת מעל ואז בדרך כלל נשאר מעט נוזלים שמים את זה כך על הפלטה בלי מגבת וכיסוי ואז זה יוצא עם מעט נוזלים בשבת בבוקר **ג.** הסרת יבלות - לשרוף קצה ענף של הדס עד שהופך לאדום להניח על היבלת. זה קצת לא נעים. מדי פעם לשרוף שוב את ההדס שיהיה אדום לעשות כך כמה פעמים תוך יומיים שלשה זה עובר בע"ה. בדוק ומנוסה **ועוד כתבו:** קליפת בננה יש להצמיד קליפת בננה ליבלת עם פלסטר להקפיד כל לילה כשהולכים לישון זה לוקח זמן אבל לאט לאט רואים שהיבלת מתייבשת עד שהיא יורדת לגמרי **ד.** כבד שומני וטרגלצרידים יש תוספי תזונה מיוחדים טבעיים 100% של חברת: "וולאופרו" העובדים מצוין בשיקום הכבד ובנקיון כלי הדם משומנים, לפרטים 0533131949 **ה.** בעניין נדודי שינה: הרבה פעמים אפשר לפתור בקלות ממש תוך יום יומיים ע"י לקיחת מגנזיום. **ו.** ניתן לקבל מודעות יפות לחיזוק הלימוד בלילי שבת, אצל ארגון "קוראי עונג" במייל koreyoneg7@gmail.com **ז.** תוסף חינמי לכרום: הקלדתם עברית במקלדת אנגלית, הפוך? לחיצה אחת ומתוקן! c0548496744+t@gmail.com תוסף חינמי לכרום: שולחים הודעה קולית ישירות מתוך ג'ימייל, בלי להקליד! c0548496744+t@gmail.com

שאלה: על מה אסור לאדם לוותר לצורך בריאותו?

תשובה: שינה של 8 (או 7 לחלק מאנשים) שעות ביום. וידוע שגדולי ישראל ישנו כמו שצריך (ואמנם יחידים כהגר"א וכדו' ישנו מעט שעות כי כוחם היה חזק אבל כל גדולי ישראל הקפידו מאוד על שעות שינה תקינות). החפץ חיים היה מחמיר בכך מאוד לבחורים וכן החזו"א היה מורה לכל תלמידיו לישון 8 שעות, ועצת היצר היא לעמול בתורה עד השעות הקטנות של הלילה או לעסוק בכל מיני עניינים ואז ביום כל האיכות יורדת. וחוסר שעות שינה עלול לגרום למחלות לב, לכאבי ראש, לסוכרת ואפילו לדיכאון.

התורה חסה: בקשות עזרה וסיוע שנשלחו ע"י הקוראים, למי שיש פתרונות או רעיונות לשלוח ע"מ לסייע לציבור מתבקש לשלוח למייל שבסוף העלון והקב"ה יחזיר לו בכפלים: א נשמח לקבל עצה או פתרון למי שיודע איך ניתן להקל על ילד קטן שמשתעל כל לילה בלי הפסקה בכל עונת החורף אין לרפואה מה לעזור חוץ מאינהלציה שלא ממש מסייע תמיד **ב.** אני סובל מכאבים בצוואר(צד אחד) ניסיתי משחות(וולטרן ועוד) וגם עיסוי רפואי, ולא עזר אשמח לעיצות להקלה בכאב **ג.** בעניין פטרת בציפורן הרגל הלכתי לרופא עור ונתן לי תרופה בשם טרבינפין 250 מ"ג ליממה והרופא ציין שצריך מעקב על תפקודי כבד וכו' נשמח לשמוע דעה מבעלי ניסיון והאם תרופות טבעיות כמו פטר אין וכו' רלונטיות **ד.** מחפש תוכנה ליצירת עץ משפחתי **ה.** אשמח לקבל פתרון כל חודשיים בערך נהיה לי עובש בסוף השרוול של החליפה **ו.** מה יכול לעזור לילד שסובל מהתקפות של אסתמה, לוקח משאף אבל זה לא ככ עוזר וגם לא רוצה לאכול בגלל שקשה לו לנשום. שמעתי שיש פוליפ מעל האף שאם מוציאים אותו יכול לעזור לנשימה- אשמח לשמוע מנסיון **ז.** האם יש טיפול תרופתי שיכול לעזור לעייפות? **ח.** אשמח לקבל מידע על דרכי טיפול בכתפיים עם הסתיידויות **ט.** מה עושים עם ילד כבן שנתיים וחצי שפשוט לא נרדם אלא רק מתי שהוא ממש קורס, גם אם הוא לא ישן הרבה זמן לפני **י.** אנו מעוניינים לקבל עצות איך להאהיב על הילד את תרגול הקריאה בבית. **יא.** נשמח לדעת טיפול יעיל למי שסובל מכפייתיות וחרדות ocd משמעותיות. ניסה הרבה תרופות ושיחות , אם יש המלצה למישהו שיודע לטפל בהפחתת חרדות וכפיתיות. והאם יש טיפול לרפואה טבעית שיכול לעזור ולהועיל בזה. **יב.** פתרון לטיפול בבעיות עור אדמומיות וגירודים ברגלים אצל גברים, נראה כמו פיטרייה, ניסיתי משחה מרופא עור ולא עזר וזה חוזר כבר הרבה זמן ומתפשט.

הגיגים המיועדים לאלו שיש להם תועלת מזה

קלמנטינה זה לא הטעם. זה הריח.

כשאני הולך לישון ואני לא נרדם אז אני יישן בינתיים כדי לנצל את הזמן.

איזנקוט שוקל איזו מהבטחת הבחירות שלו הוא יאלץ להפר אבל עם נתניהו הוא לא הולך משום שנתניהו מפר הבטחות.

הדמוקרטים: זכותנו הדמוקרטית לכפות את החרדים שלא יהיו חרדים.

הצעת חוק: בתום תקופת נהג חדש, נשים יחויבו לגזור מהשלט את המילה "חדשה", ולהותיר את השאר...

מאה שקל למי שמצליח לומר 10 פעמים ברצף- 'נשיא-סין-שי-ג'ינפינג'

הרגע הזה שאפצ'י זו לא שאלה של אם זו שאלה של מתי....

בליל יו"ט: האלה שיודעים איפה עכשיו אוחזים ב'אדון עולם'....

הרגע הזה שאתה רוצה לפרוט כסף מהקופה של בית הכנסת ואתה עושה רעש כדי שיבינו שאתה רק פורט ...

זה לא יאומן ההבדל העצום בין העולם שחיים בו אלו שאומרים כובע וחליפה, לעולם של אלו שאומרים מעיל ומגבעת...

הרגע הזה אחרי שהשפרצת מטהר אוויר ואתה מחפש מחסה מהגשם של הטיפות...

שאלתי את הבן שלי למה קוראים לגרעיני אבטיח גרעיני אבטיח. הוא חשב חשב ובסוף אמר: כנראה בגלל שיש לזה קצת טעם של קרטיב בטעם אבטיח.

הגעתי לחתונה בארמונות חן עם רכב. שאלתי את אחד האנשים האם זה רחוב חד סיטרי ? וענה לי לא... זה רחוב שלמה המלך!

עני דפק בבית קמצן, מיד תפס הקמצן את רגליו, ברח מהבית, וצעק לו מרחוק: אני כהן ועני חשוב כמת ברחתי מאהל המת.

הקרמבו הוא העיקר. הביסקוויט-בנט שבתחתית הקרמבו סתם תקוע שם כדי להחזיק את הקרמבו שלא יתמוטט.

מעשה שהיה: אישה הכינה שניצלים, בעלה בחדר ליד צעק לה. תוסיפי שמן, תהפכי את השניצל, תשימי פרורים, תורידי מהאש, ועוד גערות מסוג זה. האשה שאלה לבעלה! כבוד הבעל הרי אני יודעת להכין שניצלים היטב, וא"כ מה העזרה הזאת, מדוע אתה חושב שאתה יודע יותר טוב ממני? ענה הבעל ואמר, בסה"כ רציתי להראות לך את הרגשתי כשאני נוהג ברכב.

האנשים האלו שמזמינים במסעדה 2 קילו בשר ומבקשים עם זה דיאט קולה.

האנשים האלו ששומעים אמבולנס ואומרים נראה לי שקרה משהו.

הייתי השבוע בקידוש וליד הקוגל במקום מלפפון חמוץ שמו ביסלי בטעם מלפפון חמוץ

היכן ניתן להשיג את העלון

לקבלת העלון באופן אוטומטי יש לשלוח מייל עם המילה 'הצטרפות' לכתובת זו alonalon+subscribe@googlegroups.com ולאחר מכן תקבלו הודעה, יש להשיב תשובה למייל שקיבלתם, ותקבלו אישור שצורפתם.

הודעות תגובות רעיונות פתרונות למערכת העלון יש לשלוח למייל זה 1@1alon.com ניתן להשיג בכתב גדול במייל הנ"ל.

כמו"כ ניתן להשיג את העלון ב'קובץ גליונות' וכן ב'אוסף גליונות'. ב'כל העלונים' בשם הבית התורני. ובעוד קבצי עלונים. וכן בקול הלשון מקישים על מאגר השיעורים\עברית\תנך\קובץ גיליונות שלמה קולדצקי ומורידים מה שרוצים עלונים מהשבוע ומהחמש שנים אחרונות . **במחשב** ניתן להוריד בדרשו בבינינו ועוד, ע"ש: עלון קולדצקי. או עלון לשבת.

ניתן לקבל את העלון בפקס לקבלת העלון בפקס יש להתקשר למס' 023132641 ולהקיש 1 ואז להקיש קוד עלון שמספרו 1010 ואז שוב 1

כמו"כ יהיה ניתן להשיג עלונים בבני ברק: צמוד לכניסה לתלמוד תורה כתב סופר מצד שמאל של הכניסה, בקופסה בפינה בחצר ברחוב סוקולוב 23. פרטים על מקומות נוספים להשגת העלון התפרסמו בשבועות קודמים ואי"ה יפוסמו בשבועות הבאים.

העלון בכניסה לתלמוד תורה כתב סופר עולה סך של 30 אגורות לעלון (12 שקל לשנה, שקל לחודש ממוצע כי בביהז"מ לא יוצא), אפשר לשלם מראש לכמה שבועות קדימה, אפשר לשלם לאחר השבת, את התשלום יש לשלם בקופה הצמודה. או ב'נדרים פלוס' - רשת הכוללים פרדס כץ-עלון, (שלוחה 2422). אפשר לשלוח משם הודעות. **מי ששילם עבור כמה שבועות קדימה** אין לנו התחייבות לספק לו עלון במידה ויהיה חסר רח"ל או שלא יצא עלון. **הפצת העלון דרך המיל היא ללא תשלום,** וכן התשלום הוא רק על לקיחת העלון מהמקום הנ"ל ולא על צילום העלון באופן עצמאי (וכמובן שהמפיצים שלא לוקחים את העלון מהמקום הנ"ל ומפיצים באופן עצמאי ברור ופשוט שלא צריך לשלם). כל המפיצים הקבועים שרוצים להמשיך להפיץ את העלון נא לשלוח למייל הנ"ל את מקום הפצתם ובע"ה נפרסם אותם. תודה ויישר כח לכולם על זיכוי הרבים.

להלן מקומות שבהם ניתן להשיג את העלון: בירושלים: בישיבת מיר אצל הגאון הצדיק רבי דוד רוטשילד שליט"א. או אצל הגאון האהוב רבי אבי פרידנר שליט"א. עוד בירושלים בבית הכנסת 'בית מרים גיטל' מעלות דפנה, ניתן להוריד את העלון במדור עלוני שבת - עלון לשבת קולדצקי. **במורדות גילה** ירושלים בבית הכנסת של בני הישיבות אצל משפחת וייס תודה לאברך החשוב שכל פעם מבקש גם עלונים משבועות קודמים. **ניתן להדפיס את העלון במודיעין עילית** בעמדת אוצר החכמה בביהמ"ד קהילת משך חכמה -רחוב משך חכמה 41 לכתוב עלון לשבת, בעלות סמלית של הוצאות ההדפסה בלבד. **בבית שמש:** בבית הכנסת אור אליהו. ואצל הילד הצדיק אלימלך הכהן גליק, שמדפיס ומפיץ במסירות רבה את העלון בבית הכנסת בית אביי וכן מי שמגיע לקבל את העלון בביתו, הוא מביא לו במאור פנים. **בביתר עילית:** בבית הכנסת שלום רב ברחוב שלום רב גבעה בי. **בהר יונה:** אצל הגאון המופלא רבי שמחה שולמן שליט"א מהרב רחמים נפתלי שליט"א שביום שני כ"ט חשוון היה לו יום הולדת 40. **ברחובות** בישיבת מאור התלמוד אצל הבחור הגאון רבי יהודה רוזן שליט"א. **ברכסים:** אצל רבי יוסף המאירי שליט"א הצדיק הגדול. **באופקים:** אצל הבחור הצדיק והמופלא צבי המברסטון שליט"א פאר הגידולים של אופקים שרק פורח ועולה.. **עוד באופקים** בבית הכנסת אמרי חיים אצל הנער יהושע דוד הכהן גליק נ"י שתפילותיו כמונה מעות ויש לו הליכות של אדם גדול. **בנתיבות:** באהל החדש בשכונה החרדית החדשה "נחלת בראשית". **בחריש:** במתחם בתי כנסיות בשכונת בצוותא. בבית הכנסת חניכי ק"ק תימן. **בפתח תקווה:** באור ישראל הגדולה והקטנה. באהל אברהם ובשירת מרים. בקהל חסידים. ביוצאי חברון. ובבני ישיבות שבפרי מגדים, ע"י הגאון רבי יואל פינהנדלר שליט"א. **בראשון לציון:** בישיבת עטרת שלמה: ניתן להשיג אצל בחיר עולם התורה הבחור שנושא חן ושכל טוב בעיני כל רואיו ותפילותיו ידועות שעושות רושם אדיר בשמים הבחור המופלג רבי בצלאל פרידמן מחבר קונטרס מחשבת בצלאל: **עוד בראשון לציון:** ברח' דרור 21 /חפץ חיים 1, מניין 'בני תורה', חיידר ראשון לציון. **באלעד:** בביהמ"ד משכן משה רחוב שמעיה פינת אבטליון בעמדת אוצר החכמה במדור עלוני שבת. **עוד באלעד:** בתפארתה בחוץ. ובישיבה של הרב אטינגר, בכולל של הרב פכטר, במאור שרגא באבן גבירול, ובאחיעזר ע"י הגאון רבי יואל פינהנדלר שליט"א. **בעפולה:** ניתן להשיג את העלון בעמדת אוצר החכמה בבית הכנסת המרכזי אהל משה - גבעת המורה עפולה - בעלות סמלית של הוצאות ההדפסה בלבד. **בעפולה עילית:** בביהכ"נ בני הישיבות רח' רש"י או אצל האיש שזכה דורינו להתכבד בו הגאון רבי אהרן קולדצקי שליט"א. **עוד בעפולה עילית:** בביהמ"ד דחסידי ויזניץ וכן בביהכ"נ בית ישעיה רח' יצחק שדה. **ברעננה:** בישיבת חייל אורייתא וכן בעלי מוהר 15 אצל הבחור החכם יאיר זכאי 0533100287, ואצל משפחת זכאי בטלפון: 052-6903395. **בבית שאן:** אצל הגאון רבי משה חדש בקהילת בית שאן בבית הכנסת בראשות הגאון רבי יהושע ליב שכטר שליט"א. וכן אצל הגאון רבי יהונתן בכור - בית שאן. הבחור החשוב יעקב בן עזרא שליט"א פאר ישיבת דרכי משה בבית שאן. ואצל הבחור החשוב יעקב בן עזרא שליטא פאר ישיבת דרכי משה בבית שאן.

מעין גנים

עיונים על פרשיות השבוע
מאת הגאון רבי מרדכי גליס שליט"א
ראש כולל זכרון שמשון ירושלים

אכן יש ה' במקום הזה ואנכי לא ידעתי

"ויחלם והנה סולם מצב ארצה וראשו מגיע השמימה והנה מלאכי אלקים עלים וירדים בו" (בראשית כח, יב). והכלי יקר מביא כאן מדברי הרמב"ן במורה נבוכים: שהיאר הקב"ה ליעקב סדר השתלשלות המדריגות של ג' עולמות, כי באמרו "מוצב ארצה" זהו העולם התחתון, "וראשו מגיע השמימה" זה העולם האמצעי, "והנה מלאכי אלקים עולים ויורדים בו" זה עולם המלאכים. "והנה ה' נצב עליו", להורות כי השם יתברך גבוה מעל גבוה ומושל על כולם וכו'.

ואחר שהקשה ופירש את דברי הרמב"ם הללו, הוסיף הכלי יקר וכתב: דבר אחר, לכך הראה לו הקב"ה תבנית כל העולמות, להורות שמקורם ממקום זה שנקרא 'אבן שתיה', כי משם הושתת העולם. דבר אחר, לפי שמשם יוצא השפע לכל העולמות, כי התחתונים מוסיפין כח בגבורה של מעלה כביכול, ועל כן "מלאכי אלקים עולים" תחילה, כי משם ישאבון מי השפע ממעייני הישועה, ואח"כ "יורדים" להשפיע מלמעלה למטה וכו'. עכ"ל.

עם כל הגילויים שנתגלו לו ליעקב
הוא אומר "ואנכי לא ידעתי" 'שאם ידעתי לא ישנתי'

א. ולמדנו מדברים אלו, כי באמת נתגלו לו ליעקב אבינו ע"ה במקום הזה, יסודות שהם יסודי פנימיות התורה ותשתיתה. גם הגילוי של ענין השתלשלות העולמות, וגם היסוד העצום של התיקונים הנעשים מלמטה, ע"י מעשי האדם בכל פרטי המצוות, שבזה הוא מוסיף כביכול כח בגבורה של מעלה. ועוד, נתגלו לו ענינים של הטבה לו ולדורותיו, כגון ירושת ארץ ישראל ["הארץ אשר אתה שוכב עליה לך אתננה ולזרעך"] והולדת שבטי ישראל ["והיה זרעך כעפר הארץ ופרצת" וגו'] וכו'.

ועם כל זה אומר הכתוב (שם כח, טז) "וייקץ יעקב משנתו ויאמר אכן יש ה' במקום הזה ואנכי לא ידעתי". ופירש"י ממדרש אגדה, ז"ל: שאם ידעתי לא ישנתי במקום קדוש כזה. ע"כ. ואף שלכאורה היה מפסיד את הידיעות היסודיות הנחוצות הללו שהוזכרו לעיל.

וכבר ידועה הערה זו - כעין זה - ממרן הגרי"ז, שהאמירה הזו של יעקב אבינו ע"ה באה ללמד אותנו, עד כמה היה איכפת לו ליעקב אע"ה על עבירה של 'מורא מקדש' [שנתחדשה לו אז, ואכמ"ל], ולא היה שום שיקול של הפסד של כל ההשגות וכל מילי דמיטב שקיבל והשיג שם, עומד כנגד עבירה.

ועדיין עלינו לבאר, היאך מחמת איסור 'מורא מקדש'
היה על יעקב אע"ה לוותר על ידיעות יסודיות בעבודת ה' וקיום המצוות

ב. ואולם הנה יש עדיין מקום לדון, בענין הוויתור שויתר יעקב אע"ה גם על ידיעות יסודיות כאלו, כהשתלשלות העולמות, וכהיסוד העצום שנתבאר בכלי יקר: כי התחתונים מוסיפין כח בגבורה של מעלה כביכול. והרי ידיעות הללו הם יסודות בעבודת השי"ת ממש, ובעצם כוונת קיום המצוות לכאורה. ואין הם תועליות או שכר והנאה לו ולזרעו, אלא ענינים שבמהות עבודתו יתברך ובקיום מצוותיו, שנתגלו לו דוקא כאן במקום הזה.

והיה מקום לדון בזה מצד עבירה לצורך מצוה, אם הותר לעבור עבירה לצורך קיום מצוה. שרש"י בברכות (סג.) מפרש את דברי רבא שם, שאמר: "בכל דרכיך דעהו" ואפילו לדבר עבירה, בזה"ל: בכל דרכיך, אפילו לעבור עבירה. דעהו, תן לב אם צורך מצוה הוא - כגון אליהו בהר הכרמל, עבור עליה. עכ"ל. [ועיי' מהר"צ חיות שם בשם פחד יצחק].

ואף דהנפש החיים (ש"א פכ"ב) כותב בדבריו הידועים: ומשבא משה והורידה לארץ "לא בשמים היא", ולבל יתחכם האדם הגדול שהשגתו מרובה, לומר, אנכי הרואה סוד וטעמי המצוות בכחות ועולמות העליונים שראוי לי לפי שורש נשמתי וכו', לעבור ח"ו על איזה מצוה, או לדחות שום פרט מפרט המעשה וכו'. עכ"ל.

ובודאי שלפי דבריו אין לעבור שום עבירה אפילו כדי לעשות מצוה. אך הנה מ"מ הרי הוא עצמו לעיל (שם פכ"א) האריך, שהאבות הקדושים היו מותרים לעבור, וכתב ז"ל: כשהשיג יעקב אבינו ע"ה שלפי שורש נשמתו יגרום תיקונים גדולים בכחות ועולמות העליונים אם ישא השתי אחיות אלו רחל ולאה, והמה יבנו שתיהן את בית ישראל, יגע כמה יגיעות ועבודות להשיגם שינשאו לו וכו'. וזה ג"כ אחד מהטעמים שלא ניתנה התורה לנח והאבות הקדושים, שאם היתה ניתנת להם לא היה יעקב רשאי לישא שתי אחיות ולא עמרם דודתו, אף אם היו משיגים שכן ראוי להם לפי שרש נשמתם, ובאמת זה היה כל בניית בית ישראל עם סגולה ותיקון כל העולמות עליונים ותחתונים וכו'. עכ"ל.

ומעתה הנה שוב יש לעיין, למה אמר יעקב אבינו "ואנכי לא ידעתי" 'שאם ידעתי לא ישנתי', הרי היה מפסיד את כל ידיעת היסודות הנזכרים, ולכאורה היה מותר לעבור על 'מורא מקדש' כדי להשיג עיקרים הללו בעבודת השם ובקיום המצוות.

האם ידיעת תיקוני העולמות הנעשים ע"י המצוות הם מעצם כוונת המצוות,
או שאין בהם אלא תוספת של ידיעת התורה

ג. ובאמת כאן המקום לפתוח בדיון, במהות ענין הידיעה בתיקון העולמות וכדומה, עד כמה הוא מהותי בעצם כוונת מעשה המצוות

ותכלית העבודה. אשר לכאורה נראה בזה כעין מחלוקת בין מרנא הגר"ח מוואלוז'ין זצוק"ל בנפש החיים, ובין מה שמסופר בשם מרן הגר"ח מבריסק זצוק"ל.

שכן רבינו הנפש החיים (ש"א פכ"ב) מבאר כך, ז"ל: וזאת תורת האדם, שבעת עסקו בתורה לשמה, לשמור ולקיים ככל הכתוב בה, מטהר את גופו מראשו ועד רגליו. כמדרשם ז"ל (ברכות טז.) למה נסמכו אהלים לנחלים כו', מה נחלים מעלין את האדם מטומאה לטהרה, אף אהלים מעלין את האדם מכף חובה לכף זכות וכו'.

וכשם שכל גופו של אדם עולה ומזדכך על ידי עסק התורה והמצוות, כל העולמות כולם אשר הן המה שיעור קומת אדם כמש"כ לעיל (פ"ו), הם מזדככים ומתטהרים ומתעלים.

והאדם הישר העובד האמיתי, לא יפנה דעתו ומחשבתו בעת עבודתו לו ית"ש, אפילו כדי לעלות ולטהר גופו ונפשו, אלא שיעלה טוהר מחשבתו וכוונתו ופנה למעלה - לתיקון וטהרת העולמות הקדושים.

וזו היתה גם כל ענין עבודתם של האבות וכל הצדיקים הראשונים שקיימו את התורה קודם נתינתה. כמו שדרשו רז"ל על הפסוק "מן הבהמה הטהורה" וגו' ואמרו מכאן שלמד נח תורה. ואמרו קיים אברהם אבינו את כל התורה. לא שהיו מצווים ועושים כך מצד הדין, דאם כן לא היו מעמידים ח"ו על דעתם והשגתם אף שהשיגו שלפי ענין שורש נשמתם ההכרח להם לעבור ולשנות אף מקצת מאחת מכל מצוות ה', ולא היה יעקב אבינו ע"ה נושא שתי אחיות, ולא היה עמרם נושא דודתו.

רק מצד השגתם בטוהר שכלם התיקונים הנוראים הנעשים בכל מצוה בהעולמות וכחות העליונים ותחתונים, והפגמים הגדולים והחורבן והריסה ח"ו שיגרמו בהם אם לא יקיימום וכו'.

לכן כשהשיג יעקב אבינו ע"ה שלפי שורש נשמתו יגרום תיקונים גדולים בכחות ועולמות העליונים אם ישא השתי אחיות אלו רחל ולאה, והמה יבנו שתיהן את בית ישראל, יגע כמה יגיעות ועבודות להשיגם שנשאו לו וכו'. וזה ג"כ אחד מהטעמים שלא ניתנה התורה לנח והאבות הקדושים, שאם היתה ניתנת להם לא היה יעקב רשאי לישא שתי אחיות ולא עמרם דודתו, אף אם היו משיגים שכן ראוי להם לפי שרש נשמתם, ובאמת זה היה כל בניית בית ישראל עם סגולה ותיקון כל העולמות עליונים ותחתונים וכו'. עכ"ל.

ובדבריו מבואר, כי עיקר המחשבה בעת עשיית המצוות צריכה שתהא: שיעלה טוהר מחשבתו וכוונתו ופנה למעלה - לתיקון וטהרת העולמות הקדושים. ושזו היתה גם כל ענין עבודתם של האבות וכו', מצד השגתם בטוהר שכלם התיקונים הנוראים הנעשים בכל מצוה בהעולמות וכחות העליונים ותחתונים, והפגמים הגדולים והחורבן והריסה ח"ו שיגרמו בהם אם לא יקיימום וכו'.

דעת הגר"ח זצוק"ל בענין זה, כפי הנראה ממעשה שהיה.

ד. לעומת זאת הנה יש מעשה הידוע בבית בריסק, והובא בספר תולדותיו של הגאון הגדול רבי מיכל פיינשטיין זצוק"ל, דכשמרן הגרש"י הכהן שקאפ זצוק"ל נעשה רב במאלטש היה שם על שב"ק פר' יתרו, ודרש שם דרשתו הראשונה. ובשבוע שאח"כ היה בבריסק אצל מרן הגר"ח זצוק"ל, ושאל לו מה היה ענין הדרשה שדרש, והשיב לו כי דרש בענין נעשה ונשמע, וביאר כי נעשה הם מצוות חוקיות בלא טעם, ונשמע הם מצוות שמעיות. וכשאמרו ישראל "נעשה ונשמע" כוונתם היתה שהם מקבלים על עצמם שיעשו המצוות החוקיות באותה התלהבות וחשק כמו המצוות של נשמע השמעיות.

אולם הגר"ח לא קיבל את הדברים בטענה כי אין אנו יודעים סיבתה וטעמה של אף מצוה. וההבדל בין החוקים והמשפטים הוא רק בכך שבמשפטים יש לנו איזו שהיא הרגשה והשגה, ולעומתם בחוקים אין לנו אף זאת, אף לא הרגשה והשגה מועטת כל שהיא.

והוסיף הגר"ח ואמר, דיש שנקטו לבאר את המצוות השמעיות באופן זה, שבעשייתן מתקנים ומטיבים לעולם, ולהיפך בעבירות מחריבים את העולם. ומבארים כן כדי לחזק את חשקנו בקיום המצוות.

והמקובלים הוסיפו עוד, שבכל מצוה בונים עולמות לאין שיעור ומאירים בהם, ובכל עבירה מחריבים עולמות רבים ומחשיכים את הבריאה וכו'. ודעתם נוטה כי דוקא באופן זה כשישמע האדם גודל פעולת המצוה והשלכותיה, אז יקיימנה בהתלהבות וחשק יתירים, וכאשר ישמע כמה עולמות הוא מחריב במעשה עבירה ימנע וירחיק עצמו ממנה.

אך כשנחשוב לעומקן של דברים, הנה נצטרך לבאר, מה בכך שמחריבים עולמות?! ומה בכך שמקיימים עולמות?!.

אמנם התשובה היא כדברי התנא במס' אבות (פ"ה מ"א) בעשרה מאמרות נברא העולם, ומה תלמוד לומר, והלא במאמר אחד יכול להבראות. אלא להפרע מן הרשעים שמאבדים את העולם שנברא בעשרה מאמרות, וליתן שכר טוב לצדיקים שמקיימים את העולם שנברא בעשרה מאמרות.

הרי שמבאר התנא שחומר איבוד העולם הוא משום שהוא נברא במאמר השי"ת, וממילא הרי הוא פוגם במאמר השי"ת. והמקיים את העולם מקיים מאמרו של השי"ת. ומעתה א"כ לשם מה צריך את הידיעה שע"י המצוות הוא בונה עולמות וע"י העבירות הוא מחריבן, הרי סוף סוף כל המעלה של בנין וקיום העולמות הוא בקיום מאמרו ית', וחומר החרבתן הוא בביטול מאמרו ית' (ואז הוא עושה זאת ע"י גרמא). הרי עדיף לחשוב שעצם מעשה העבירה הוא בניגוד למאמר השי"ת.

וא"כ במקום כל ההסברים של חורבן העולמות ושל בנינם, עדיף להרהר בעצם הדבר, שהמצוה עצמה היא קיום מאמר השי"ת, והחטא בעצמו הוא נגד מאמר השי"ת, ומבטל בידים מאמרו ית'. ע"כ תורף המעשה.

ה. אשר לפי זה, הנה לכאורה כל ידיעת ענין תיקוני העולמות וכדומה, אין זה מעכב ולא עיקר בכוונת מעשה המצוות ותכליתם, אלא תוספת הרגשה והתחברות להשגה בהמצוות.

וכבר כתב המאירי (סוף פ"ק דב"ק דף יז.), בענין תלמוד גדול שמביא לידי מעשה, ז"ל: יקדים לתלמוד, שהתלמוד מיפה את המצוה ומשלימו, והמצוה מהודרת יותר כשהיא יוצאת מפי היודע ענינה וכו'. עכ"ל. ומבואר גם בדבריו דענין ידיעת ענינה של המצוה הוא 'הידור' בהמצוה, אבל אין זה מעיקרי כוונת המצוה ותכלית העבודה. וכהיוצא מדברי הגר"ח הנ"ל.

ואם ננקוט כצד זה, הנה הואיל ואין זה עיקר ויסוד ממש בעבודת השם, אלא ענין הידור בלבד. יובן יותר מדוע היה יעקב אע"ה מוכן לוותר על ההשגות הללו, ואמר 'שאם ידעתי לא ישנתי'.

פתח פתחנו למעיינים המבינים, ישאו ויתנו ויוסיפו לקח בענין גבוה כמו זה. ולוואי נהיה לכה"פ מן המקיימים המצוות כמות שהם, ועוד יותר מזה נזכה להיות גם מן המשיגים, היודעים בכל בחינות התיקונים ופרטיהם. אכי"ר.

לתוכן

בס"ד

עמק השבוע

גליון קמא

שנה ג

עיונים וביאורים בפרשת יחי השבוע

מאת הרה"ג ר' ראובן מלך שוואדץ שליט"א

מחבר סידרת הספרים ניעת ראובן, עמקי ראובן, כנפות ראובן ופניית ראובן

פרשת ויצא תשפ"ז והימים שסביבותי"ה

צרה דיהויקים שאירע בחודש התשיעי

עיין בשו"ע או"ח סי' תק"פ בהרשימה דימים שאירע בהו צרות לכלל ישראל ולכך ראוי להתענות שהוזכר יום אחד מחודש כסלו, דבכ"ח בכסלו שרף יהויקים המגילה שכתב ברוך מפי ירמיהו.

עיין בספר ירמיה פרק ל"ו דכתיב "ויהי בשנה הרביעת ליהויקים בן יאשיהו מלך יהודה היה הדבר הזה אל ירמיהו מאת ד' לאמר, קח לך מגלת ספר וכתבת אליה את כל הדברים אשר דברתי אליך על ישראל ועל יהודה ועל כל הגוים מיום דברתי אליך מימי יאשיהו ועד היום הזה, אולי ישמעו בית יהודה את כל הרעה אשר אנכי חשב לעשות להם למען ישובו איש מדרכו הרעה וסלחתי לעונם ולחטאתם, ויקרא ירמיהו את ברוך בן נריה ויכתב ברוך מפי ירמיהו את כל דברי ד' אשר דבר אליו על מגלת ספר, ויצוה ירמיהו את ברוך לאמר אני עצור לא אוכל לבוא בית ד', ובאת אתה וקראת במגלה אשר כתבת מפי את דברי ד' באזני העם בית ד' ביום צום וגם באזני כל יהודה הבאים מעריהם תקראם, אולי תפל תחנתם לפני ד' וישבו איש מדרכו הרעה כי גדול האף והחמה אשר דבר ד' אל העם הזה, ויעש ברוך בן נריה ככל אשר צוהו ירמיהו הנביא לקרא בספר דברי ד' בית ד', ויהי בשנה החמשית ליהויקים בן יאשיהו מלך יהודה בחדש התשעי קראו צום לפני ד' כל העם בירושלם וכל העם הבאים מערי יהודה בירושלם, ויקרא ברוך בספר את דברי ירמיהו בית ד' בלשכת גמריהו בן שפן הספר בחצר העליון פתח שער בית ד' החדש באזני כל העם, וישמע מכיהו בן גמריהו בן שפן את כל דברי ד' מעל הספר, וירד בית המלך על לשכת הספר והנה שם כל השרים יושבים אלישמע הספר ודליהו בן שמעיהו ואלנתן בן עכבור וגמריהו בן שפן וצדקיהו בן חנניהו וכל השרים, ויגד להם מכיהו את כל הדברים אשר שמע בקרא ברוך בספר באזני העם, וישלחו כל השרים אל ברוך את יהודי בן נתניהו בן שלמיהו בן כושי לאמר המגלה אשר קראת בה באזני העם קחנה בידך ולך ויקח ברוך בן נריהו את המגלה בידו ויבא אליהם, ויאמרו אליו שב נא וקראנה באזנינו ויקרא ברוך באזניהם, ויהי כשמעם את כל הדברים פחדו איש אל רעהו ויאמרו אל ברוך הגיד נגיד למלך את כל הדברים האלה, ואת ברוך שאלו לאמר הגד נא לנו איך כתבת את כל הדברים האלה מפיו, ויאמר להם ברוך מפיו יקרא אלי את כל הדברים האלה ואני כתב על הספר בדיו, ויאמרו השרים אל ברוך לך הסתר אתה וירמיהו ואיש אל ידע איפה אתם, ויבאו אל המלך חצרה ואת המגלה הפקדו בלשכת אלישמע הספר ויגידו באזני המלך את כל הדברים, וישלח המלך את יהודי לקחת את המגלה ויקחה מלשכת אלישמע הספר ויקראה יהודי באזני המלך ובאזני כל השרים העמדים מעל המלך, והמלך יושב בית החרף בחדש התשיעי ואת האח לפניו מבערת, ויהי כקרוא יהודי שלש דלתות וארבעה יקרעה בתער הספר והשלך אל האש אשר אל האח עד תם כל המגלה על האש אשר על האח, ולא פחדו ולא קרעו את בגדיהם המלך וכל עבדיו השמעים את כל הדברים האלה, וגם אלנתן ודליהו וגמריהו הפגעו במלך לבלתי שרף את המגלה ולא שמע אליהם, ויצוה המלך את ירחמאל בן המלך ואת שריהו בן עזריאל ואת שלמיהו בן עבדאל לקחת את ברוך הספר ואת ירמיהו הנביא ויסתרם ד', ויהי דבר ד' אל ירמיהו אחרי שרף המלך את המגלה ואת הדברים אשר כתב ברוך מפי ירמיהו לאמר, שוב קח לך מגלה אחרת וכתב עליה את כל הדברים הראשנים אשר היו על המגלה הראשנה אשר שרף יהויקים מלך יהודה, ועל יהויקים מלך יהודה תאמר כה אמר ד' אתה שרפת את המגלה הזאת לאמר מדוע כתבת עליה לאמר בא יבוא מלך בבל והשחית את הארץ הזאת והשבית ממנה אדם ובהמה, לכן כה אמר ד' על יהויקים מלך יהודה לא יהיה לו יושב על כסא דוד ונבלתו תהיה משלכת לחרב ביום ולקרח בלילה, ופקדתי עליו ועל זרעו ועל עבדיו את עונם והבאתי עליהם ועל ישבי ירושלם ואל איש יהודה את כל הרעה אשר דברתי אליהם ולא שמעו, וירמיהו לקח מגלה אחרת ויתנה אל ברוך בן נריהו הספר ויכתב עליה מפי ירמיהו את כל דברי הספר אשר שרף יהויקים מלך יהודה באש ועוד נוסף עליהם דברים רבים כהמה".

[עיין ברש"י בריש איכה דאיתא וז"ל איכה ישבה בדד ירמיה כתב ספר קינות היא המגלה אשר שרף יהויקים על האח אשר על האש והיו בה שלש אל"ף ביתו"ת איכה ישבה איכה יעיב איכה יועם שוב הוסיף עליו אני הגבר שהוא שלש אל"ף בית"ות שנ' (ירמיה ל"ו) ועוד נוסף עליהם דברים רבים כהמה שלש כנגד שלש. עכ"ל. ועיין בחת"ס על דברים פ"ד פ"ל דאיתא וז"ל בצר לך כתיב היו צריה לראש, ראיתי בהקדמת הרא"ע לאיכה דוחה דברי חז"ל שאמרו שזו המגלה ששרף יהויקים דליתא, דהא לא נזכר בה מלך בבל ולא מפלת גוים ע"ש והנה מפלת אדום כתיב בת אדום יושבת בארץ עוץ, וכתיב תם עונך בת ציון פקד עונך בת אדום, גם מ"ש שלא נזכר בבל, נ"ל עפ"י מ"ש הרא"ע בדניאל א':ז' בשם ר' סעדיה גאון דשם צר הי' רגיל בכשדים ובבל נבוכדנצ"ר בלשצ"ר וקרא דניאל בלטשאצר, והמלצ"ר ע"ש, ע"כ נ"ל רמז כאן בפ' בצ"ר לך, וכתיב באיכה הי' צרי"ה לראש היינו הכשדים שהם צרים. עכ"ל.]

(עיין במהרש"א על בבא קמא דף נה ע"א דאיתא וז"ל בס' קינות יש דברים בגו ששרף יהויקים אותם והיו ג' א"ב איכה ישבה איכה יעיב איכה יועם הוסיף עליהם ירמיה אני הגבר ג' א"ב כנגד ג' א"ב וא"כ מפני מה הקדים אני הגבר לאיכה יועם והפסיק בין ג' הראשונות והוא מבואר כי בעונינו נחרב הבית פעמים ביום ט' באב וניטל מאתנו הטוב הגמור שנקרא ע"ש ההר הטוב הזה ונשתנה הט' אשר הוא רמז לטוב האמיתי כמ"ש לעיל מטובה לרעה בב' איכה הראשונים שהתחיל בראשונה טומאתה וגו' ובשניה טבעו וגו' יורו על ב' חורבנות שהיו ביום ט' באב דמיון ב' לוחות שנשתברו ושמא תאמר פסקה ח"ו טובה מישראל ע"כ הזכיר באיכה השלישי הט' בלשון טוב טובים היו וגו' כי שם מסיים בגאולה תם עונך וגו' יורה כי אחר שני החורבנות לא תשתנה הט' עוד כי אם לטוב לנו כל הימים ויום ט' באב יהפוך לנו לששון ולשמחה לבנין ההר הטוב ולזה כששרף יהויקים הג' איכה ח"ו פסקה טובה מישראל הנרמז באיכה יועם ע"כ הוסיף ירמיה למלאות זה והתחיל באני הגבר בכל הג' טית"ן בלשון טוב ע"ש שיהיו ישראל טוב לשמים ולבריות ולעצמם והפסיק בו ובין שנים הראשונים המורים בו על ב' החורבנות ובין האחרונות המורה אשר לא ישתנה הטוב ולא יבא רעה. עכ"ל.)

הנה מבואר בפסוקים דהאי צרה אירע בחודש כסלו, אבל לא מבואר באיזה יום בחודש כסלו. אולם בשו"ע מבואר כנ"ל דהצרה אירע בכ"ח כסלו. וצ"ל דכך קבלו חז"ל. ועיין לקמן שיתבאר בעז"ה שיש בזה הרבה גירסאות אחרות, וצ"ל שיש בזה נידון איזה יום קבלו חז"ל.

האם יש לקיים האי תענות בכל החילופי גירסאות

הנה לפי המבואר בשו"ע התענית היא בכ"ח כסלו, דהיינו בחנוכה. והנה עיי"ש במ"ב בס"ק י"ב דאיתא וז"ל בכ"ח בכסליו וכו' יש חלופי גרסאות בזה וע"כ אין כדאי להתענות בחנוכה עיין במ"א. עכ"ל.

והנה המ"ב רק כתב דמחמת החלופי גירסאות אין להתענות בכ"ח כסלו, אבל לא כתב דמחמת החלופי גירסאות יש להתענות באיזה יום אחר בכסלו, והרי המ"ב לא כתב בפירוש מה הן החלופי גריסאות, וגם מזה משמע דלא ס"ל שיש להתענות בהחלופי גירסאות. והמ"ב כתב לעיין במג"א, ועיין במג"א שם דאיתא וז"ל בכ"ח בכסלו במגילת תענית כתב בשבעה בכסליו ובה"ג כתב בשמונה ובכל בו כתב בחמשה וכתב בשל"ה דאף המחמיר להתענות בכולן לא יתענה בחנוכה. עכ"ל. הרי דהמג"א הזכיר החלופי גירסאות, אבל גם הוא לא כתב בפירוש להתענות בהחלופי גיסראות.

אולם עיין באליה זוטא שם דאיתא וז"ל ובמקום עשרים ושמונה בכסליו כתב במגילת תענית בשבעה בכסלו ובבה"ג וצדה לדרך שמנה בכסליו ובכלבו חמשה בכסליו וצ"ע ובעל נפש יחמיר בכולם. עכ"ל. ועיין באליה רבא שם דאיתא קצת נוסח אחר וז"ל במקום כ"ח כסליו כתב במגילת תענית בשבעה, ובבה"ג וצדה לדרך בשמונה ובכלבו בחמשה, והמחמיר להתענות ובעל נפש יחמיר בכולן, חוץ מכ"ח כסליו שהוא חנוכה. עכ"ל. הרי מבואר שיש לבעל נפש להתענות בהחלופי גירסאות.

[עיין בספר השל"ה הק' מסכת תענית פרק נר מצוה כ"ה דאיתא וז"ל כתב בטור בכ"ח בכסליו שרף יהויקים את המגילה אשר כתב ברוך בן נריה, ובנוסח בעל הלכות גדולות שלנו איתא בשמונה בכסליו, ובכלבו איתא בחמשה בכסליו, ונראה לי דאף המתענה בהם ורוצה להחמיר ולהתענות ככל הנוסחאות, לא יתענה בכ"ח שהוא בחנוכה מאחר שאין הנוסחא מוסכמת. עכ"ל. ולכאורה יש שינוי בין הא"ר והשל"ה, דרק הא"ר כתב שיש לבעל נפש להחמיר. אבל עיי"ש בכף החיים ס"ק י"ט דאיתא וז"ל בכ"ח בכסליו שרף וכו' במגלת תענית כתב בשבעה בכסליו, ובעל הלכות גדולות כתב בשמונה, ובכלבו כתב בחמשה, וכתב בשל"ה דאף המחמיר להתענות בכולן לא יתענה בחנוכה, מגן אברהם ס"ק ה', אליה רבה שם. עכ"ל. ואפשר דמשמע דס"ל שאין שינוי בין הא"ר והשל"ה. וצע"ע בזה.]

והנה אם הדיוק הנ"ל בדעת המג"א והמ"ב הוא נכון נמצא שיש מחלוקת באחרונים אם יש לבעל נפש להתענות בהחלופי גירסאות, והיות שעכ"פ ליכא חיוב להתענות בהני ימים אפשר דאף בעל נפש יכול להקל בזה, אבל אפשר שאין לדייק כן. וצע"ע למעשה לבעל נפש.

איזה יום בחודש כסלו הוא היום העיקרי לקיים האי תענית

הנה הא מיהא אם קשה לו להתענות הרבה פעמים, ורק רוצה להתענות יום אחד, יל"ע האם עדיף להתענות בה' כסלו בז' כסלו או בח' כסלו.

והנה אפשר דעדיף להתענות בח' כסלו, דעיי"ש בסי' תק"פ בלשון השו"ע דאיתא וז"ל אלו הימים שאירעו בהם צרות לאבותינו וראוי להתענות בהם, ואף על פי שמקצתם בראש חודש, יש מי שאומר שיתענו בו, (וטוב שלא להשלים בראש חדש). עכ"ל. הרי דהמחבר והרמ"א התייחסו להדיא להא דמקצת מהימים הם בראש חודש, ולמה לא התייחסו להא דכ"ח כסלו הוא בחנוכה. ולכאורה משמע מזה דלאו דוקא בספרים אחרים יש גירסאות אחרות לגבי התאריך של התענית בכסלו, אלא אף בשו"ע צריך להיות בזה גירסא אחרת, והשו"ע לא כיוון כלל לומר שיש תענית בחנוכה, ולכן לא התייחס לזה. והנה ראיתי טוענים בזה דהגירסא הנכונה צריך להיות בח' בכסלו ונתחלף "ב" ב"כ". לפ"ז נמצא שיש אפשרות לומר דבאמת מבואר בשו"ע דהתענית היא בח' כסלו, ואין אפשרות לומר דבאמת מבואר בשו"ע דהתענית היא בז' כסלו, ואפשר שיש מזה סיבה דעדיף להתענות בח' כסלו.

ועיין בספר בירור הלכה שם דאיתא וז"ל הנה זכינו לסידור רב עמרם גאון דף לד ע"ב ומחזור ויטרי סימן רע"א וראבי"ה סימן תתפ"ט ובה"ג של אספמיא הנדמ"ח ברלין תרמ"ה תרנ"ב ובכולן כתוב כמו בבה"ג שלנו דיום התענית דשריפת המגילה הוא בשמונה בכסלו ונראה שזו הקבלה האמיתית וכו' טור כ"ח בכסלו הוא שיבוש ושיבוש עתיק הוא שנמצא גם בדפוסים העתיקים אישאר רמ"ה שונצינ' ר"נ לייריאה רנ"ה ולניציאה רפ"ב אויגשבורג ש"א ויניציאה ש"י שי"א עם הב"י ריווא די טרינטו ש"ך קראקה שצ"ט עם הב"ח ושאר דפו"י וגם בהרבה כתבי יד ואטי' רוסאנה כ"ט פריס תכ"ט אוקספורד בודלי ת"ש המבורג פ"ה ג' אוקספורד בודלי תש"ב אבל בכתבי יד קדומים מצאתי הגירסא בח' בכסלו פרמא ס"ד אוקספורד בודלי תרצ"ח, וגירסא זו היא גירסת אמת, ואין ריבוי הגירסאות מכריע בזה שבקל מתחלפים האותיות ב' כ' והוחלף למעתיקים מהאותיות בח' לאותיות כ"ח ויש שהוסיפו על הטעות והעתיקו בכ"ח ומתאמת הדבר בבה"ג שלנו ובבה"ג של אספמיא שבשניהם נמצא הגירסא בשמונה בכסלו שרף וכו' וכמו שהבאנו לעיל והרי הטור כתב בתחילת הסימן כתב בה"ג אלו הימים שמתענין בהם וכו' והרי אין גירסת הטור נידון בפני עצמו אלא הנידון הוא בגירסת הבה"ג ואין ספק דהשוואות הנוסחאות בבה"ג שלנו ובבה"ג של אספמיא ובכתבי יד של הטור יש בהם כדי להכריע את נוסח הבה"ג והטור שאין להם נוסח אחר מהמקובל בידינו, והגה גם בכתבי יד הקדומים של הבה"ג שלפנינו הנוסח בשמונה בכסלו שרף וכו' ואטי' ש"ד מילאנו אמברוזיאנה י"ד ח', וגם בספר יריעות עזים הנוסח כן כסלו ח' בו שרף וכו', בסוף הספר כתב מוסקבה גינזבורג קפ"ב ז' שגת קנ"א, וגם במחזור רומניא הנוסח כן כסלו בח' בו שרף וכו', סדר תפלות למנהג קהלות רומניא דף ר"ל ויניציאה שנת ר"פ והעיקר שזה גם הנוסח ששמענו בספר חסידים לרבינו משה הכהן בן אחותו של הרא"ש בן דודו של הטור בכסלו ח' כתב יד אוקספורד בודלי ב' אלפים רפ"ז א' א' ודפוס ראשון וארשה תר"ך ומש"כ בדפוס ירושלים תר"ץ ועוד אות צ"ה בכסלו ה' הוא שיבוש, וזה גם הנוסח של הצדה לדרך הנ"ל תלמיד בן

הרא"ש שהעתיקו מהטור כדרכו, וכל זה מחזק הכרעת נוסח הבה"ג והטור שאין להם נוסח אחר מהמקובל בידינו, ובכלל הכרעה זו נכלל נוסח השו"ע שאין בשולחן ערוך הנקרא ספר הקצר הוראה יתר על מה שביאר מרן המחבר בספר בית יוסף הארוך ושם אינו דן בחילופי הנוסחאות אלא אך בעיקר דין התעניתים שבטור ואין בספר הקצר דשו"ע אלא הוראה להתענות התעניתים שבטור ובכלל ההוראה להתענות בח' כסלו אחר שהוכרע כן הנוסח בטור ולא בחנוכה בכ"ח כסלו כפי שנדפס בכל דפוסי השו"ע, סוף דבר בחודש כסלו שרף יהויקים את המגילה וכמו שנתבאר בספר ירמיה והספר הקדום דמגילת תענית נשתבש בחסרון היום אך ודאי קיבלנו מחז"ל יום אחד מסוים ובשאר הימים לא קיבלנו שום מאורע להתענות בו אלא שנשתבשו בהם כמה ספרים דפוסים וקצת כתבי יד וכו' ויום כ"ח כסלו נשתבש בו ספר טור ושו"ע שלנו והוא יום טוב דחנוכה ואסור להתענות בו הן תענית ציבור והן תענית יחיד ואפילו חתן ביוה חופתו אסור בתענית ויום ח' בכסלו הוא היום שבו שרף יהויקים את המגילה שכתב ברוך מפי ירמיהו וראוי להתענות בו וכמו שנמצא בסידורים ובמחזורים הקדומים וכפי שמקובל בידינו קבלה גמורה מהראשונים שקיבלו יום זה מהגאונים ז"ל איש מפי איש עד לחז"ל הקדושים שתיקנוהו להיותו יום שראוי להתענות בו. עכ"ל.

ועפכ"ז אפשר דעדיף להתענות בח' כסלו.

אבל כל האחרונים לא התייחסו לכל זה, דראינו שיש שכתבו דראוי להתענות בכל הימים, ויש שהביאו כל הגירסאות ולא כתבו להתענות כלל, אבל שום אחד מהם לא כתבו שיש להעדיף ח' כסלו יותר משאר ימים.

אולם אפשר דעדיין י"ל דאם עכ"פ רק מתענה יום אחד, וא"כ עכ"פ אינו עושה כהמחמירים, ומחמיר יותר מהמקילים, דע"פ הנ"ל יבחור ח' בכסלו יותר משאר ימים. וצע"ע למעשה.

[הנה ע"פ כל הנ"ל יש לעיין האם מותר להתענות בח' כסלו כשחל להיות בערב שבת, דאם יש בזה ספק גמור אפשר דאסור להתענות בערב שבת, אבל אם אנו נוטים דהתענית באמת צריך להיות בח' כסלו א"כ אפשר דמותר להתענות בו בערב שבת. וצע"ע היטב למעשה.]

(הנה לפי הצד דמותר להתענות בח' כסלו שחל להיות בערב שבת, נמצא דיכול לקיים האי תענית דח' כסלו בכל שנה, דח' כסלו אינו יכול לחול בשבת, דע' בשו"ע או"ח סי' תכ"ח דמבואר שר"ח כסלו יכול לחול בימי אבגדה"ו, אבל אינו יכול לחול בשבת, וא"כ ח' כסלו אינו יכול לחול בשבת.)

ז' כסלו יו"ט דמגילת תענית והשייכות להנ"ל

עיין במגילת תענית דכתיב "פרק תשיעי חודש כסלו וכו' בשבעה בה יום טב יום שמת הורדוס מפני שהיה נורדוס שונא את החכמים ששמחה היא לפני המקום כשהרשעים מסתלקין מן העולם שנא' וגם יד ה' היתה בם להמם וכתיב ויהי כאשר תמו כל אנשי המלחמה למות מקרב העם וכתיב וידבר ה' אלי לאמר וכן הוא אומר איש טוב זה ואל בשורה טובה יבוא ואומר ויצו המלך את בניהו בן יהוידע ויפגע בו וימיתהו וגו' ובאותו היום שמת הורדוס עשאוהו יום טוב". הנה קיי"ל דבטלה מגילת תענית, וא"כ לכאורה תו אין מתייחסים להאי יום בתורת יום טוב כלל.

אבל עיין במס' תענית דף יב ע"א דאיתא אמר רב חסדא כל תענית שלא שקעה עליו חמה לאו שמיה תענית מיתיבי אנשי משמר מתענין ולא משלימין התם לצעורי נפשיה בעלמא הוא תא שמע דאמר רבי אליעזר ברבי צדוק אני מבני בניו של סנאב בן בנימין ופעם אחת חל תשעה באב להיות בשבת ודחינוהו לאחר השבת והתענינו בו ולא השלמנוהו מפני שיום טוב שלנו הוא התם נמי לצעורי נפשיה בעלמא הוא, ועיי"ש בתוס' ד"ה התם דאיתא וז"ל התם לצעורי נפשיה בעלמא ואע"ג דאמרינן משחרב בית המקדש בטלה מגילת תענית והאי עובדא דרבי אליעזר בר צדוק היה לאחר חורבן דאי קודם החורבן אמרינן כיון שיש שלום אין שם גזירות המלכות האי תנא סבר דלא בטלה. עכ"ל. ועיין בט"ז באו"ח סי' תקס"ב ס"ק ג' שכתב ליישב קושיית התוס' באופ"א וז"ל דתענית שהוא בתורת תענית בטל האיסור מה שגזרו במגילת תענית דלא להתענות ביו"ט אבל קבלת צער בעלמא לא היה נאסר מעולם וע"כ לא היה בכלל הביטול כנלע"ד. עכ"ל. ועיי"ש ביד אפרים שביאר דברי הט"ז וז"ל עד כאן לא אמרו שביטלו אלא שחזר והותר מה שהיה אסור עד עתה כגון תענית שהיה אסור להתענות ביום טוב הכתוב במגילת תענית ושוב חזר והותר אבל מכל מקום לא ביטלו היום טוב עצמו והלכך לענין קבלת צער כגון תשעה באב שנדחה זה אינו בכלל תענית ולא נכנס בכלל איסור הכתוב שם עד שיוצדק לומר שביטלו אותו ולפי זה היינו צריכין לומר שהיום טוב עצמו בטלו ובאמת זה אינו דלא קאי רק על איסור תענית אבל קבלת צער מעיקרא לא נאסר ואם כן אף שבטלו האיסור מכל מקום מי שרוצה להקל בענין קבלת צער מחמת יום טוב שלו שפיר יש להקל שהיום טוב עצמו לא בטל לגמרי ולכך לא השלים מחמת היום טוב שלו. עכ"ל.

הרי מבואר יסוד דהימים טובים דמגילת תענית לא נתבטלו בעצמותם, ורק שאין חיוב להשתייך להני ימים טובים, ולכן לית בהו איסור תענית, אבל מי שמשתייך להימים טובים שפיר משתייך לימים טובים שעדיין קיימים.

ועיין בספר דרך ה' ח"ד פ"ז בעבודה הזמניית דאיתא וז"ל ושרש כלם הוא סדר שסדרה החכמה העליונה, שכל תיקון שנתקן ואור גדול שהאיר בזמן מהזמנים, בשוב תקופת הזמן ההוא, יאיר אור מעין האור הראשון, ותחודש תולדת התיקון ההוא במי שקבלו, והנה על פי זה נצטוינו בחג בכל הענינים שנצטוינו לזכר יציאת מצרים, כי בהיות התיקון ההוא תיקון גדול מאד שנתקנו בו וכמש"ל, הוקבע שבשוב תקופת הזמן ההוא יאיר עלינו אור מעין האור שהאיר אז, ותחודש בנו תולדת אותו התיקון, ועל כן נתחייב באותם הענינים כלם, ועל דרך זה חג השבועות למתן התורה, וחג הסוכות לענין ענני הכבוד, אע"פ שאינו אותו הזמן בפרט, אלא שקבעה התורה חג זה לזכרון ענין זה, וכמ"ש כי בסוכות הושבתי וכו', וכן חנוכה וכן פורים, ועל דרך זה היו כל ימי מגילת תענית, אלא שנתבטלו מפני שלא היו ישראל יכולים לעמוד בהם, ונפטרו מהיות עושים זכר להם והתעוררות לאור המאיר. עכ"ל. הנה לכאורה משמע ברמח"ל כנ"ל, שעדיין יש "אור המאיר" בהימים הכתובים במגילת תענית, אלא שנפטרו מהיות עושים זכר להאי אור המאיר, אבל אם עושים זכר והתעוררות לאור המאיר שפיר חשיב שעשה זכר לאותו נס.

והנה אם הוא מאלו שרוצים לעשות זכר לאותו נס, יש מזה עוד סיבה להעדיף להתענות ביום אחר, ולא בז' כסלו.

[הנה פשוט דאין לומר דמזה דז' כסלו הוא יו"ט דמגילת תענית מוכח דאינו מהתעניות דמגילת תענית, דעכ"פ יש ימים שהם על הרשימה דימים טובים דמגילת תענית וגם על הרשימה דתעניות כגון כ"ה סיון וכיו"ב.]

דעת תורה

מרן ראש הישיבה הגאון רבי דוד פינשטיין שליט"א

ויאמר לבן, טוב תתי אותה לך מתתי אותה לאיש אחר, שבה עמדי [כ"ט, י"ט]

יש לומר הביאור במה שאמר 'שְׁבָה עִמָּדִי', דקאי על מה שאמר לו יעקב בפסוק הקודם - 'אֶעֱבָדְךָ שבע שנים', ופירש רש"י שם, ד'שבע שנים' אלו הם ה'ימים אחדים' שאמרה לו אמו - 'קוּם בְּרַח לְךָ אל לבן אחי חָרָנָה, וְיָשַׁבְתָּ עִמּוֹ ימים אחדים', וזהו שהשיב לו לבן 'שְׁבָה עִמָּדִי', כלומר, הנני מסכים לעצת אמך שתשב עמדי ימים אחדים עד אשר תשוב חמת אחיך עשו.

***

והנה ב'אור החיים' כאן כתב, שבמה שאמר לבן 'שְׁבָה עִמָּדִי', הערים לומר אליו, שישב עמו עד עולם, וטענה זו היה בדעתו לטעון כנגד יעקב כשיצטרך, ע"ש.

ולפי דברינו יהיה הביאור, דהמכוון האמיתי במה שאמר 'שְׁבָה עִמָּדִי', שמסכים לעצת רבקה אמו שישב עמו ימים אחדים, דהיינו בשבע שנות עבדותו לחוד, אלא שברמאותו הערים לבן לומר בסתמא 'שְׁבָה עִמָּדִי', דלשון זה יכול להתפרש שישב עמו עד עולם, והיה בדעתו לטעון אחר כך כנגד יעקב, שזו היתה כוונתו מתחילה, ולא יוכל יעקב לשוב אל בית אביו.

***

והנה להלן כתיב - 'ויהי כאשר יָלְדָה רחל את יוסף, ויאמר יעקב אל לבן, שַׁלְּחֵנִי וְאֵלְכָה אל מקומי ולארצי', 'תְּנָה את נָשַׁי ואת יְלָדַי אשר עבדתי אותך בהן וְאֵלֵכָה' וגו', ומבואר שהיה משא ומתן בענין שילוחו של לבן את יעקב אל מקומו ולארצו, ולהאמור יש לומר הביאור בזה, שיעקב טען לו, דמה שאמר לו לבן 'שְׁבָה עִמָּדִי' היינו שמסכים לעצת אמו שישב עמו ימים אחדים עד אשר תשוב חמת אחיו עשו, ועכשיו שנולד יוסף, שהוא שטנו של עשו, שוב אין לו לחשוש מחמתו של עשו, ועל כן רוצה הוא לשוב אל בית אביו, ומכיון שהשלים את תנאו לעבוד עמו שבע שנים, הרי הנשים והילדים שלו הן, ורשאי הוא לקחתן עמו אל מקומו ולארצו. אולם לבן טען כנגדו, דמה שאמר 'שְׁבָה עִמָּדִי' היה זה תנאי בנתינתו לו את בנותיו לנשים, שישב עמו עד עולם, ואם אינו מקיים את תנאו זה, אינו יכול לשוב לביתו ולקחת עמו את הנשים והילדים (ואולי נכלל זה במה שטען לו לבן אחר כך - 'הבנות בְּנֹתַי והבנים בָּנַי' וגו').

ועיין בפירוש רש"י שם, דמה שאמר 'תְּנָה את נָשַׁי' וגו', היינו שאינו רוצה לצאת בלי רשות. ולהאמור יש לבאר מה שכתב שאינו 'רוצה' לצאת בלי רשות, דבאמת מן הדין היה רשאי לשוב לביתו עם נשיו וילדיו אף בלא רשותו של לבן, כיון שכבר השלים תנאו (וכפי שאמר יעקב ללבן אחר כך - 'כִּי יָרֵאתִי כִּי אָמַרְתָּ פן תגזול את בנותיך מֵעִמָּי', והיינו שמן הדין יכול לקחתן עמו, ואם מעכבו לבן מלקחתן, גזילה היא בידו), אלא שמכל מקום לא היה רוצה יעקב לצאת שלא בהסכמתו של לבן, ולכן השתדל לרצות ולפייס את לבן שיתן לו רשות לצאת, ורק אחר שראה יעקב את פני לבן כי איננו עמו כתמול שלשום, הוצרך לגנוב את לבו ולברוח מבלי להגיד לו כי בורח הוא.

עמק הפרשה

הרה"ג ר' **ראובן מלך שוואדרן** שליט"א

בשבוע שעבר זכינו בחמלת ד' לסיים מחזור שלם דדברי תורה על פרשת השבוע במסגרת "עמק הפרשה", ועכשו בעז"ה מתחילים מחזור שני, מודים אנחנו לפניך ד' אלקינו על העבר ומבקשים על העתיד לסעייתא דשמיא עצומה.

עד הגל הזה [ל"א, נ"ב]

עיין בשער הכוונות דרושי הפסח דרוש י"ב דמבואר דהייחוד דל"ג בעומר מרומז בהפסוקים בסוף הפרשה דכתיב "ויאמר לבן ליעקב הנה הגל הזה והנה המצבה אשר ירית ביני וביניך, עד הגל הזה ועדה המצבה אם אני לא אעבר אליך את הגל הזה ואם אתה לא תעבר אלי את הגל הזה ואת המצבה הזאת לרעה". והנה עי"ש בפסוקים דכתיב "ויאמר יעקב לאחיו לקטו אבנים ויקחו אבנים ויעשו גל ויאכלו שם על הגל וגו' ויזבח יעקב זבח בהר ויקרא לאחיו לאכל לחם ויאכלו לחם וילינו בהר". הרי דאכלו שם על ה"גל". ולכאורה יש מכאן רמז לסעודת ל"ג בעומר.

ושו"ר בס' ודרשת וחקרת פ' בחוקותי דאיתא וז"ל מעשה אבות סימן לבנים ומרומז הענין בסוף הפרשה דכתיב ויאמר יעקב לאחיו לקטו אבנים ויקחו אבנים ויעשו גל ויאכלו שם על הגל שהיה משתה ושמחה ואח"כ ויזבח יעקב זבח ופירש"י שחט בהמות למשתה הכל רמז למשתה ושמחה בל"ג בעומר וכו'. עכ"ל.

אלא דצ"ב דמהו תוכן הענין של אותה אכילה שאכלו על הגל, ועי"ז נוכל להבין תוכן הענין דהסעודת ל"ג בעומר. וצע"ע בזה.

ועיין בפרשת בלק דכתיב "ויעמד מלאך ד' במשעול הכרמים גדר מזה וגדר מזה, ותרא האתון את מלאך ד' ותלחץ אל הקיר ותלחץ את רגל בלעם אל הקיר ויסף להכתה". ועי' בספר הלקח והליבוב חלק ל"ג בעומר עמ' מ"א דאיתא וז"ל רמזי תורה שכתבם הגה"ק בעל חמרא טבא זי"ע וכו' כתיב בפרשת בלק וכו' גדר מזה וגדר מזה ובתרגום יונתן "וקם מלאכא ה' בדוחקא דמיצע ביני כרמיא אתר דאקים יעקב ולבן אוגר וקמא מצטרא מיכא ושכותא מציטרא מיכא" וכו', ויש לדייק בלשונו ששינה בפירוש של גדר מזה וגדר מזה ממיצטרא מיכא לשכותא מציטרא מיכא, ויש להבין מה הכונה שלא פי' שניהם באותו לשון כמו בתרגום אונקלוס, ויש כאן עוד גילוי בדברי התרגום יונתן שהגדר היה הגלעד שהעמיד יעקב עם לבן, ויש להבין מה הקשר זה לזה, בספר חמרא טבא מביא שדורשי רשומות אמרו ששמעון ראשי תבות נוחל שלוש מאות ועשר עלמין, שעתיד הקב"ה להנחיל לכל צדיק ש"י עולמות (כדאיתא במשנה בסוף עוקצין) וז' שמעון זכה לאותן ש"י עולמות, והנה כתיב "משעול הכרמים" משעול ראשי תיבות להנחיל שלש מאות ועשר עלמין, הנה הש"י עולמות נחלקים לב' חלקים ר"ז מימין וק"ג משמאל, ר"ז עולמות באים בשביל עשה טוב, וק"ג הם עבור הסור מרע, ברש"י גדר מזה וגדר מזה סתם גדר של אבנים, גדר בגימטריא ר"ז ואבנים בגימטריא ק"ג, גדר מזה וגדר מזה מרמז להני ש"י עולמות שהיו במשעול הכרמים, והיו גד"ר מזה וק"ג דהיינו אבנים מזה, ולפ"ד מובן למה שינה התרגום יונתן שהיו שני מיני גדרים בחינות שונות, וכתיב "ותלחץ אל הקיר" קיר בגימטריא ש"י שהוא כוחו של ר' שמעון שהוא הכח של הש"י עולמות, וכתיב "ותלחץ את רגל בלעם", רגל בלעם הוי אותיות בל"ג לעומר, כתיב בתהלים "ולא הסגרתני ביד אויב" ואיתא במגלה עמוקות רמז על בלעם כי ביד אויב הכונה על בלעם כי יד אויב גימטריא ל"ג ורש"י מביא שבלעם מת כשהיה בן ל"ג ומרמז לכח של ל"ג בעומר שהוא מכניע כוחו של בלעם, וכתיב "ולא הסגרתני" וזה עולה בגימטריא רבי שמעון בן יוחאי וכו' ע"כ מעט מזעיר דבריו הנפלאים את החמרא טבא, על דרך העבודה יש לבאר קצת הענין שהיה מלחמה בין יעקב אבינו ולבן, לבן בא בטענה "הבנות בנתי והבנים בני והצאן צאני", עיקר הטענה היה שרצה לבטל ההבדל בין ישראל לעמים הכל הוא אחד כלל ישראל מתייחס אחריו, ויעקב אבינו עשה גלעד ביני וביניך להראות שיש הבדל בין ישראל לעמים, תיקן גל של אבנים להראות ההבדל וכו'. עכ"ל.

לפניות, הארות, ולהרשמה לקבלת הגיליון מידי שבוע במייל
ניתן לפנות בכתובת: emekhashavua@gmail.com
או להשאיר הודעה במספר: (001)- 516-581-3597
או בפקס: 1532-5326259
לתרומות והנצחות אפשר לפנות להנ"ל

לרכישה מוזלת של ספרי המחבר
במוקד ההזמנות של י. בלוי
bloy.co.il • 054-856-40-33
bloyseforim@gmail.com
כמו"כ ניתנת האפשרות לקבל את הספרים בחינם לכוללים, ישיבות ולבתי כנסיות ומדרשות

אות למופת
עיצוב שבועון מקסים לילדים
ud7604t@gmail.com · 052-76-74041

הוצאה לאור ושיווק ספרים
י. בלוי עד הבית

דרשו משפט

הרב עמיאל ארבה

מח' התוס' והש"ך באוכל משל חברו שיתרצה בסוף ודעת הראשונים בזה

א. הנה הביא הש"ך בסוף הל' גניבה (סי' שנח ס"ק א), מש"כ התוס' בב"מ (כב. ד"ה מר זוטרא) והגהת אשר"י (שם) והגהת מרדכי שם (סי' תכה), דאם אדם נותן לאכול לחברו מדבר שאינו שלו אלא של חברו, אף על פי שיודע שחברו יתרצה, אסור לאכלו, דהלכה כאביי דיאוש ש"מ לא הוי יאוש, ואף על גב דהשתא ניח' ליה, מעיקרא לא הוי ניח' ליה.

אך הש"ך כ' שם, דאי לאו דמסתפי היה אומר שמותר, ויאוש שלא מדעת שאני, שגם אח"כ אינו מייאש, אלא משום שאינו יודע היכן הוא, ובע"כ הוא מתייאש, א"כ אמרי' מעיקרא באיסורא אתי לידי', דבמה יקנה, אי ביאוש, הא השת' אינו מתייאש, ואלו הי' יודע שהוא אצלו לא מתייאש, משא"כ הכא, כיון שידוע שיתרצ', א"כ השתא נמי בהיתרא אתי לידיה, דמסתמ' אינו מקפיד על זה, ואף על גב דבש"ס שם מדמה תרומה וטומא' ליאוש שלא מדעת, טעמ' אחרינ' איכא התם, דלענין תרומה וטומא' ידיעה ממש בעינן ע"ש ודוק.

והנה כבר העירו, דמבואר כעי"ז בשיטה מקובצת בשם שיטה, שנח' שם ע"ד התוס' בזה ור"ל דהך נידון אינו תלוי בפלוגתא דיאוש שלא מדעת, וע"ע במאירי שהאריך יותר בזה.

ראיה לד' הש"ך מעובדא דביצה

ב. והנה איתא בביצה (כח.), הנהו שב בניתא דאתו לבי רבי, ואשתכח חמש מנייהו בי רבי חייא, ולא קפיד רבי שמעון ברבי וכו'. וראיתי להגר"מ אריק בס' טל תורה לביצה שם שכ', דלכאורה משמע, דר"ח לקחם בלא ידיעת רבי, דאם ידע רבי ובהסכמתו לקח, לא היה שום מקום קפידא לר"ש בריה להקפיד, ובאופן זה היה לו להקפיד ולא הקפיד, ומוכח מזה דלקחם ר"ח, דמותר ליטול משל חברו כשיודע שלא יקפיד, וכד' הש"ך הנ"ל.

אך שוב דחה שם, דאולי י"ל, דהכא שאני, שהיה הנוהג שר"ח היה מתפרנס משל רבי, וכמה פעמים היה כן, ולא הקפיד, בכה"ג אפשר דלכו"ע דלכו"ע שרי, וראה בש"ע הרב שם. [הו"ד להלן אות ו'].

מיהו משם הגרי"ש אלישיב מטו בבי מדרשא (ס' הערות למס' ביצה שם) הובא ליישב עוד לד' התוס', דאפשר לומר דגם לדעת התוס' כל האיסור הוא רק לאכלם בלא ידיעת חבירו, אבל הכא לקחן ר' חייא לביתו ולא אכלן עד שנודע לר"ש בריבי, ובעצם הלקיחה ליכא איסור אם יודע בחבירו שיסכים עמו. עכ"ד.

וצ"ב הסברא בזה, ואולי מפני שדבר הנאכל, אין על מה שיחול הריצוי למפרע, ומשא"כ על הלקיחה לכשידע למפרע לא הוי לקיחה שלא ברשות, כל שהוא עדיין בעין, ולפי"ז לא כ' התוס' אלא בנטילת דבר אכילה דוקא, אך לא על שימוש בעלמא, דהוא כלקחיה קודם אכילה.

דעת האחרונים להלכה ומו"מ בדבריהם

ג. ולענין הלכה, מלבד מה שהובא לעיל באות א', שכד' הש"ך מבואר גם בשיטמ"ק בשם שיטה ובמאירי, יעויין בנתיה"מ (סי' קצה ס"ק א, סי' קצז ס"ק ד) דמשמע מדבריו, דהלכה כד' הש"ך בזה. וכעין ד' הש"ך כ' המחנה אפרים בהל' גזלה (סי' ב) בדעת הרמב"ם (פ"י מהל' עדות הל' ה).

גם הנודע ביהודה כ' בתשובה (מהדו"ת אבעה"ז סי' עז) בתוך דבריו, בפשיטות כד' הש"ך, ע"ש שכ' לבאר בזה דברי הרמב"ם בהל' אישות (פ"ה הל' ח), שאם קידש אשה בדבר שאין בעה"ב מקפיד, ספק מקודשת, והביא להעיר שם, דמה בכך אם אינו מקפיד, מ"מ כל זמן שלא הפקירו בפירוש במה יצא החפץ מחזקת מרא קמא.

ושוב כ' ליישבו, דבאמת גם הרמב"ם מודה דאפילו דבר שאינו מקפיד עליו, אף דאין בו משום גזל, מ"מ לא יכול לזכות בו שיהיה שלו, אבל אף שהוא אינו זוכה בו, מ"מ אם קידש בו אשה האשה זוכה בו, דכיון שאין בעה"ב מקפיד לא גרע מיאוש, והאשה קונה ביאוש ושינוי רשות, אף שאין בעה"ב יודע כלל אם נטלו זה, והוי יאוש שלא מדעת, מהני בזה ע"פ מה שכתב הש"ך, דדוקא ביאוש דאבידה דגם עתה אחר שנודע לו אינו מתייאש מרצונו, רק בע"כ, שאינו יודע היכן הוא, ובאיסור אתי לידיה, ולכך לא מהני יאוש שלא מדעת, אבל בדבר שמוותר מרצונו ומתייאש ברצון טוב, מהני אף שלא מדעת, ובהיתרא אתי לידיה ע"ש, וא"כ צדקו דברי רבינו הרמב"ם.

איברא דרבינו הקצוה"ח לעיל בהל' מקח וממכר (סי' רט ס"ק ה) כ', דאין דברי הש"ך מוכרחין, והעיקר

כדברי התוס', [ע"ש מש"כ לבאר דברי הרא"ש בב"מ (פ"ה סי' לב) עפ"י דברי התוס']. וכ"כ גם להלן בהל' אבדה ומציאה (סי' רסב ס"ק א), ושכן מבואר מד' ההגהות אשר"י והגהות מרדכי הנ"ל (אות א), יעויין גם בד' הר"ן בשם הרשב"א, הובאו להלן אות ו', דנראה ג"כ דלית ליה הך טעמא דהש"ך, אלא שיישב באופ"א.

גם בש"ע הרב (חו"מ הל' מציאה ופקדון ס"ד), פסק דלא כהש"ך בזה, וכ' בפשיטות לאסור, ובקונטרס אחרון (שם אות א) העיר ע"ד הש"ך, דמ"ש הש"ך במה יקנה כו' אילו היה יודע כו', צע"ג, דמה יענה בכרכתא ובאגא דיתמי שאם לא יטלם המוצא יאכלום רמשים, ומשום הכי מחלום לכל אדם כמ"ש (סי' ר"ס סעיף ו'), ואפילו הכי פריך לאביי. ע"ש עוד הקשה בקונ"א על סוף דברי הש"ך, דלתרומה כו', גם הערוך השולחן (סי' שנח סעיף ה) פסק כהתוס', שלא כדברי הש"ך. נמצא שגם בין רבותינו האחרונים מח' במקומה עומדת.

ומשם הגרש"ז אוירבאך הובא בס' הליכות שלמה (תפילה פי"ט הערה י"ג), הובא דנוהגים להקל כהש"ך1. וראה גם בעדות הגאון הגדול רבי משה פנירי (בהסכמתו לס' דרשו משפט) שהעיד בשם מרן הגרב"צ אבא - שאול זללה"ה דהלכה כהש"ך.

בדבר שאין דרך בני אדם להקפיד לכל אדם

ד. אמנם אף לדרכם של התוס' והעומדים בשיטתם, יש להעיר לכמה היתרים שנאמרו באחרונים, ואשר חזי לאצטרופי עם הראשונים והאחרונים דסברי כס' הש"ך. וכאשר הובא לעיל (אות ג') משם הקצוה"ח, דסברת ניחותא דמצוה מועלת אף לס' התוס'.

וראה עוד במחנה אפרים בהלכות גזילה (שם) שהעלה לד' התוס' נמי, "דאפשר" דאפילו למ"ש התוס' בפ' אלו מציאות לא אמרינן אלא במידי דדרכו של בע"ה להקפיד אצל אחרים, בכי הא הוא דאמרו דאע"ג דלגבי אלו יתרצה מ"מ אמרינן יאוש שלא מדעת לא הוי יאוש, אבל במידי שאין דרכם להקפיד אצל כל אדם בכי הא לא מיקרי גזל כלל כנז"ל.

דבר שנהגו לתת ומתחלה התרצה לכך

ה. עוד כ' בש"ע הגר"ז שם (ס"ה), שמכל מקום, מותר לבן ביתו של אדם ליתן פרוסה לעני, או לבנו של אוהבו של בעל הבית שלא מדעתו, לפי שכך נהגו בעלי בתים, ומתחלה נתרצה בעל הבית בכך כשהכניס פת זו לתוך ביתו, ואין זה נקרא שלא מדעת הבעלים כלל, כיון שכך נהגו, והבעלים יודעים מזה המנהג. ומטעם זה מותר לקבל צדקה מן הנשים דבר מועט שלא מדעת בעליהן, כמו שיתבאר בהלכות גזלה, הואיל ודרכן בכך, ויודעים בעליהן שדרכן בכך (וכן בפרדס אם הוא רגיל בו לאכול מפירותיו מדעת הבעלים מותר) וכן כל כיוצא בזה. ויש להעיר, שמד' הר"ן בחי' בסוגיין בשם הרשב"א, כ"כ בהדיא, ע"ש.

אורח הבא לפרקים לביתו בעה"ב

ו. וראה גם בערוך השלחן שם, שכ', דזהו [דאסור כס' התוס'] כשלוי אינו מקורב לבית שמעון, אבל כשהוא בביתו, או בא לפרקים לביתו, ויש לו רשות משמעון לדברים כאלה, מותר ליהנות, דאל"כ כשאין הבעה"ב בביתו לא יהיה ביכולת אשתו ובניו וב"ב להכניס אורחים, או לתת לחם וכיוצא בזה, אלא ודאי דהם כשלוחם של הבעה"ב [נ"ל]. וב"ד יש להם כח ליתן אף שאינו כאן כמ"ש באהע"ז (סי' ע) ע"ש.

הנה גם הערוך השלחן כ' להתיר לתת לחם לעני וכיוצ"ב, אך לא מטעם מנהג שכ' הר"ן, ולא מסברא זו שכ' הגר"ז, אלא משום שהם כשלוחים של בעה"ב.

דבר שאם היה נודע לבעלים היו רוצים לתת

ז. וראה עוד בתשובות והנהגות (ח"ו סי' רפח), שנראה דאפי' לדעת התוס' שאוסרים ליקח חפץ חבירו שלא בידיעתו אף שברור לנו שאילו היה נודע לבעל החפץ היה מתרצה ליתנו, היינו דוקא בכה"ג שאילו היה נודע לבעל החפץ רק היה "מסכים" שלא ליתנו לו, אבל בכה"ג שאילו היה נודע לבעל החפץ היה "רוצה" ליתנו לו, גם להתוס' מותר בכה"ג ליטלו שלא בידיעתו.

אך אין נראה כן מד' הראשונים הנ"ל (אות א') דכתבו כס' הש"ך, וכתבו להדיא הך טעמא בעובדא דמרי בר איסק, וכמש"כ המאירי להדיא: אבל זו בידוע "שרוצה בכך" ואין כאן לומר באיסורא אתא לידיהו וכו'. וכמו"כ השיטמ"ק הנ"ל, כ"כ ליישב קו' התוס', דידע במרי בר איסק שהיה "אוהב הלומדים וניחא ליה".

והתוס' אהך עובדא הלא כתבו דאסור, ואין לומר שהיה סומך שיתרצה מרי בר איסק כשידע דהלכה כאביי ואף על גב דהשתא ניחא ליה מעיקרא לא הוה ניחא ליה. הרי שמיאנו התוס' בהך סברא גופא. וכן נראה מבואר מל' הנוב"י הנ"ל אות ג'.

1. ועל כן, העלה מותר להתפלל או ללמוד מתוך סדור או ספר השייך לאחר בלא ידיעתו, אם ברור הדבר שבעל החפץ היתה דעתו נוחה מכך אילו היה יודע, כגון בקרובו ואוהבו, דסמכינן על דעת הש"ך הנ"ל, אך אין לסמוך בזה בהנאה של כילוי. ע"ש.

מענה יחזקאל

הרב יחזקאל הרטמן

פרשת ויצא תשפ"ז

יעקב תיקן תפילת ערבית

תמצית: ביאור ענין תפילת ערבית שתיקן יעקב אבינו, מדוע נתחדשה דווקא בצאתו מבאר שבע לחרן - הקשר שבין תפילת ערבית לקפיצת הדרך הנלמדים שניהם מלשון "ויפגע במקום" - שלוש תפילות האבות כנגד שלוש מידותיהם, חסד דין ואמת, ויסוד תפילת ערבית המורה על דביקות בהקב"ה אף בזמן החושך וההעדר - ביאור ענין יעקב אבינו שנטל חלקו של עשו בעולם הזה, ונעשה נושא בעצמו את שני התפקידים של ישששכר וזבולון - יציאת יעקב לגלות כראשית דרכם של ישראל בעולם הזה, ומכאן יסוד "בכל מקום שגלו שכינה עמהם" - ענין חלום הסולם ומלאכי ארץ ישראל וחוץ לארץ, המגלים כי דביקותם של ישראל בהקב"ה אינה נפסקת לעולם, אף בעת השינה והגלות.

א.

תפילת ערבית וחלום יעקב – שני חידושים שנתחדשו בצאתו לחרן

בפרשתנו נאמר (בראשית כח, יא-יב): "ויפגע במקום וילן שם כי בא השמש, ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו וישכב במקום ההוא. ויחלם והנה סלם מצב ארצה וראשו מגיע השמימה והנה מלאכי אלקים עולים ויורדים בו".

והנה בפרשה זו אנו מוצאים לראשונה בתורה את ענין החלומות, שלא מצינו כמותו אצל אברהם ויצחק. ואף שבהמשך ספר בראשית אנו מוצאים כמה וכמה חלומות, הן אצל יעקב עצמו, כאשר סיפר לרחל וללאה על המלאך שנגלה אליו בחלום בענין הצאן, והן אצל יוסף הצדיק, שחלומותיו תופסים מקום מרכזי בכל השתלשלות המאורעות, מכל מקום ראשית הופעתם של החלומות בתורה היא כאן, אצל יעקב אבינו בצאתו מבית אביו.

ויש להתבונן מהו ענין זה, ומדוע דווקא אצל יעקב אבינו מתגלה ההשגחה העליונה בדרך של חלום, ומהי משמעות הדבר לעבודתו המיוחדת.

ועוד יש לעיין בתוכן החלום עצמו, שנאמר בו "והנה מלאכי אלקים עולים ויורדים בו", ופירש רש"י: "מלאכים שליוהו בארץ אין יוצאים חוצה לארץ ועלו לרקיע, וירדו מלאכי חוצה לארץ ללוותו". הרי שבחלום זה נתגלתה ליעקב החלפת המלאכים המלווים אותו, בין מלאכי ארץ ישראל למלאכי חוץ לארץ.

וצריך להבין מהי המשמעות המיוחדת של גילוי זה. והלא גם אברהם אבינו יצא מארץ ישראל למצרים, ולא מצינו שנגלה אליו ענין חילופי המלאכים. ומדוע דווקא אצל יעקב נצרך גילוי זה, ומהו המסר שביקשה התורה ללמדנו בכך.

מדוע תיקן יעקב תפילת ערבית דווקא במקום הזה

והנה קודם לחלום הסולם נאמר "ויפגע במקום", ופירש רש"י: "ורבותינו פירשו לשון תפילה, כמו ואל תפגע בי, ולמדנו שתיקן תפילת ערבית".

והדברים צריכים ביאור בשני פנים. ראשית, מהו עניינה המיוחד של תפילת ערבית, ומדוע דווקא יעקב אבינו הוא שתיקנה, בעוד שאברהם תיקן שחרית ויצחק תיקן מנחה. ושנית, מדוע נתחדשה תפילה זו דווקא בשעה זו, כאשר יעקב יוצא מבית אביו והולך לחרן, לאחר ארבע עשרה השנים שבהן נטמן בבית שם ועבר.

ועוד יש לעיין בדברי רש"י שם, שהוסיף: "ושינה הכתוב ולא כתב ויתפלל, ללמדך שקפצה לו הארץ". נמצא שבאותו פסוק עצמו נלמדים שני עניינים, האחד שתיקן יעקב תפילת ערבית, והשני שנעשה לו נס קפיצת הדרך.

והנה אין אלו שני פירושים נפרדים שהביא רש"י בלשון "דבר אחר", אלא שני עניינים שנאמרו יחד בביאור אותה לשון. ויש להבין מהו הקשר הפנימי שביניהם, ומדוע דווקא במקום שבו נתחדשה תפילת ערבית נתגלה גם ענין קפיצת הדרך.

ב.

שלוש תפילות האבות – חסד, דין והדביקות שאינה פוסקת

ידוע כי שלושת האבות מכוונים כנגד שלוש המידות, אברהם מידת החסד, יצחק מידת הגבורה והדין, ויעקב מידת האמת, המידה האמצעית המחברת ביניהן.

ובביאור עניינן של שלוש התפילות על פי מידות האבות, יש להביא את יסוד הדברים המבואר במשנתו של רבי צדוק הכהן מלובלין.

מידתו של אברהם אבינו היא מידת החסד, שעניינה השפעת הטוב מצד הנותן, שלא מחמת זכותו של המקבל. וכמו שנאמר "עולם חסד יבנה" (תהלים פט, ג), שהקב"ה משפיע את טובו לבריותיו אף קודם שזכו לכך במעשיהם, וכל מציאות העולם יסודה בחסדו יתברך.

ולפיכך תיקן אברהם אבינו תפילת שחרית, הנאמרת בראשית היום, קודם שהאדם התחיל בעבודתו וקודם שהספיק לפעול ולעשות דבר. האדם עומד בתחילת יומו, כאשר כל מה שניתן לו אינו אלא מתנת שמים, והוא מכיר בכך שכל מציאותו וכל כוחותיו נובעים מחסדו של הקב"ה.

וזוהי מהותה של תפילת שחרית, ההכרה שהקב"ה הוא מקור כל השפע, ושכל אשר יש לאדם ניתן לו בחסד וברחמים, עוד קודם שיש בידו מעשים שבזכותם ראוי הוא לקבל.

לעומת זאת, יצחק אבינו הוא מידת הדין והגבורה, שעניינה שהאדם נידון לפי מעשיו, וכל מה שהוא מקבל בא מתוך חשבון של עבודה וזכות.

ולפיכך תיקן יצחק תפילת מנחה, שזמנה לאחר שכבר עבר חלקו הגדול של היום, כאשר האדם עסק במלאכתו ובתפקידו, ופעל ועשה כפי כוחו.

בשעה זו בא האדם לפני הקב"ה ומביא עמו את פרי עמלו, כביכול הוא מגיש לפניו את אשר עשה במשך היום. וזהו ענין "מנחה", מלשון דורון ומתנה, וכמו שנאמר אצל יעקב אבינו בפרשת וישלח "ויקח מן הבא בידו מנחה לעשו אחיו" (בראשית לב, יד).

נמצא שתפילת שחרית היא תפילתו של המקבל, המכיר בחסד שניתן לו מלמעלה, ואילו תפילת מנחה היא תפילתו של העובד, המביא לפני הקב"ה את תוצאות עבודתו.

אולם תפילת ערבית שתיקן יעקב אבינו עניינה אחר לגמרי.

וכפי שביאר הגאון רבי משה שפירא זצ"ל, מידתו של יעקב אינה מתייחסת רק לתחילת העבודה או לסופה, אלא לעצם הקשר התמידי שבין האדם לבוראו.

אצל אברהם מודגשת ההשפעה הבאה מאת הקב"ה אל האדם, ואצל יצחק מודגשת העבודה העולה מן האדם אל הקב"ה. ואילו אצל יעקב מתגלה מציאות עמוקה יותר, שאין כאן רק נתינה וקבלה, אלא עצם הדביקות והחיבור שבין ישראל לאביהם שבשמים.

אין האדם עומד לעצמו, מקבל בתחילת היום ומשיב בסופו, אלא כל מהלך חייו נעשה מתוך קשר מתמיד עם הקב"ה, שאינו תלוי בזמן מסוים או במצב מסוים.

וזהו גם עניינה של התורה המיוחסת ליעקב אבינו, וכמו שאמרו חז"ל (אבות א, ב) "על שלשה דברים העולם עומד, על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים". אברהם הוא עמוד החסד, יצחק הוא עמוד העבודה, ויעקב הוא עמוד התורה.

כי התורה אינה רק דבר שהקב"ה נתן לאדם כדי שיעשה בו את רצונו, אלא היא עצם החיבור שבין האדם לבוראו. כאשר אדם עוסק בתורה, הרי הוא עוסק בדיבורו של הקב"ה, ודיבורו של האדם מתאחד כביכול עם דבר ה'. ונמצא שאין כאן שתי מציאויות נפרדות, אלא התקשרות תמידית של האדם עם מקור חייו.

תפילת ערבית – חיבור בזמן החושך

ומעתה יש להבין מדוע דווקא יעקב אבינו תיקן תפילת ערבית.

המהר"ל מבאר את ענין החושך על פי משמעות הלשון "חשך", שהוא מלשון מניעה והעדר, וכמו שנאמר בעקידת יצחק (בראשית כב, יב) "ולא חשכת את בנך את יחידך ממני".

ובענינו שהחושך אינו רק העדר האור, אלא הוא מבטא מצב שבו המציאות עצמה נעלמת מהכרת האדם.

שהרי כאשר אדם נמצא בחדר מואר, הוא רואה את כל החפצים הנמצאים בו, ואילו כאשר החדר מחשיך, אותם חפצים עצמם נעלמים מעיניו. אמנם באמת לא נשתנה דבר במציאותם, והשולחן והכיסאות עומדים במקומם כבתחילה, אולם מבחינת ראייתו של האדם הרי הם כאילו אינם קיימים.

ונמצא שהחושך מבטא מציאות של הסתר והעדר, כאשר הדברים קיימים באמת, אלא שאין האדם מסוגל לראותם ולהכיר בהם.

וזהו עניינה של תפילת ערבית. כאשר מאיר היום והאדם רואה את עולמו, קל לו להכיר בחסדי הקב"ה ולהביא לפניו את מעשיו. אולם כאשר יורד הלילה, והעולם כולו מתכסה בחושך, אין האדם רואה את אשר לפניו, ואין הוא מכיר במציאות כפי שהכיר בה במשך היום.

ובאותה שעה בא יעקב אבינו ומחדש, שהקשר שבין האדם לבוראו אינו תלוי כלל במה שהוא רואה ומרגיש. גם כאשר העולם כולו שרוי בחושך, וגם כאשר נדמה לאדם שהכול נעלם ממנו, אין הדביקות בהקב"ה נפסקת אפילו לרגע אחד.

זוהי תפילת ערבית, תפילה שאינה מבוססת על הכרת החסד הנראה לעין, ואף לא על העבודה שהאדם השלים, אלא על עצם ההכרה שהאדם נמצא תמיד עם הקב"ה, בכל עת ובכל מצב.

ומעתה יתבאר גם הקשר שבין תפילת ערבית לקפיצת הדרך. הרי יעקב אבינו הוא שנאמר בו ענין "נחלה בלי מצרים", וכדברי חז"ל (שבת קיח, א) על הפסוק "והאכלתיך נחלת יעקב אביך", שנחלתו של יעקב היא נחלה שאין לה גבולות.

וכן נאמר לו בפרשתנו (בראשית כח, יד): "והיה זרעך כעפר הארץ ופרצת ימה וקדמה וצפנה ונגבה".

והנה ענין זה אינו רק הבטחה על ריבוי נחלתו הגשמית, אלא הוא מגלה את עצם מהותה של מידת יעקב, שאינה מוגבלת בגבולות המציאות הרגילה.

תפילת ערבית מלמדת שאין הקשר עם הקב"ה מוגבל בזמן, ואף כאשר בא החושך והאור נעלם, עדיין עומד האדם לפני בוראו. וקפיצת הדרך מלמדת שאין הקשר הזה מוגבל אף במקום, שהרי המרחקים והגבולות הגשמיים אינם מעכבים את התגלות ההשגחה העליונה.

וזהו עומק דברי רש"י, שלמד מאותה לשון "ויפגע במקום" הן את תיקון תפילת ערבית והן את קפיצת הדרך. כי שני העניינים שורשם אחד, גילוי מידתו של יעקב אבינו, שאין דביקותו בהקב"ה נתונה תחת מגבלות הזמן והמקום.

ג.

יעקב ועשו – שני חלקי העולם שנמסרו לבניינו של כלל ישראל

אולם עדיין יש להבין מדוע נתחדשה תפילת ערבית דווקא בשעה זו, כאשר יעקב יוצא מבית אביו והולך לחרן.

והנה בפשוטו יש לומר, שיציאתו של יעקב לחוץ לארץ היא תחילת הגלות, וכבר כתב הרמב"ן בפרשתנו שמה שאירע ליעקב בבית לבן הוא בבחינת "מעשה אבות סימן לבנים", והדברים רומזים לגלויות העתידות לעבור על ישראל.

ולפיכך דווקא בשעה זו נצרך יעקב לייסד את תפילת ערבית, המורה על הקשר עם הקב"ה גם בזמן החושך והגלות, וכמו שאמרו חז"ל (מגילה כט, א): "בכל מקום שגלו שכינה עמהן".

אולם נראה שיש בזה עומק נוסף, והוא מתבאר על פי עניינם של יעקב ועשו, והחלוקה שהייתה ביניהם בראשית דרכם.

ונביא ממה שביארנו שם:

בסוף פרשת תולדות נאמר (בראשית כח, ג-ד), שיצחק בירך את יעקב קודם יציאתו לחרן: "ואל שדי יברך אתך ויפרך וירבך והיית לקהל עמים. ויתן לך את ברכת אברהם לך ולזרעך אתך לרשתך את ארץ מגריך אשר נתן אלקים לאברהם".

והרמב"ן מבאר שבברכה זו נמסרה ליעקב ברכת אברהם, ומכאן מתברר שהוא אשר נבחר להיות ממשיך דרכם של האבות, וממנו ייבנה עם ישראל.

והנה בשם הגרי"ז מבריסק מובא, על פי דברי הרמב"ן, שעד אותה שעה עדיין הייתה אפשרות שעשו יהיה בכלל המשך בניינם של ישראל.

ולכאורה הדברים תמוהים מאוד, שהרי עשו היה איש שדה, ונמשך אחר ענייני העולם הזה, וכיצד היה ראוי להיות שותף בהעמדת האומה הנבחרת.

אלא שבדברי החתם סופר (תורת משה תולדות), בית הלוי (דרוש ג'), שפת אמת (פרשת תולדות תרנ"א), שם משמואל (תולדות תרע"א) ועוד מרבותינו כל אחד לפי דרכו, מתבאר יסוד גדול בעניינם של יעקב ועשו.

כי מתחילת בריאתם נועדו שני האחים לשני תפקידים שונים, אשר יחד היו אמורים להשלים את תכלית הבריאה.

יעקב היה "איש תם יושב אהלים", שתפקידו לעסוק בתורה ובעבודת ה', ולהעמיד את חלקו הרוחני של העולם. ואילו עשו היה "איש יודע ציד איש שדה", שתפקידו לעסוק בענייני העולם הזה, להכין ולתקן את המציאות הגשמית כדי שתוכל לשמש כלי לעבודת ה'.

והרי זו אותה חלוקה שמצינו אצל ישששכר וזבולון, שישששכר עוסק בתורה וזבולון עוסק במסחר ומפרנסו, ושניהם שותפים בעבודת ה'.

ועל פי זה יש לבאר את דברי חז"ל שיעקב ועשו חלקו ביניהם את העולמות, יעקב נטל עולם הבא ועשו נטל עולם הזה.

שאין הכוונה שמלכתחילה ביקש עשו לעצמו את העולם הזה כדי ליהנות ממנו ולפרוק מעליו עול מלכות שמים, אלא אדרבה, זו הייתה החלוקה הראויה ביניהם. יעקב היה מופקד על התכלית הרוחנית, ועשו היה מופקד על הכנת העולם הגשמי לצורך אותה תכלית.

ונמצא שגם משיכתו של עשו לענייני העולם הזה לא הייתה בהכרח דבר פסול מצד עצמה, שהרי זה היה תפקידו המיועד לו, אלא שהיה עליו להשתמש בכוחותיו כדי להעמיד את העולם הזה בשירות העולם הבא.

אלא שעשו קלקל את דרכו, ובמקום להעמיד את העולם הזה ככלי לתכלית הרוחנית, הפך את העולם הזה לתכלית בפני עצמה. שוב לא ביקש לעסוק בגשמיות כדי לסייע לעבודת ה', אלא כדי למלא את תאוותיו ורצונותיו.

ובכך איבד את חלקו בבניין האומה הנבחרת.

ביאור פרשת הברכות – "הברכה אחת היא לך אבי"

ועל פי יסוד זה יש להבין את המשא ומתן שבין יצחק לעשו לאחר שיעקב קיבל את הברכות.

כאשר בא עשו לפני אביו וגילה שהברכות כבר ניתנו ליעקב, נאמר (בראשית כז, לד): "ויצעק צעקה גדלה ומרה עד מאד ויאמר לאביו ברכני גם אני אבי".

ויצחק משיב לו שכבר בירך את יעקב, ואף העמידו כגִבְיר על אחיו. אולם עשו אינו מרפה, וחוזר ומבקש (שם, לח): "הברכה אחת הוא לך אבי, ברכני גם אני אבי".

ולכאורה יש לתמוה, מהו ענין בקשתו החוזרת של עשו. אם יש ביד יצחק ברכה נוספת, מדוע לא בירכו מתחילה, ואם אין בידו ברכה אחרת, מה תועיל צעקתו ובכייתו של עשו.

אלא שלפי האמור הדברים מבוארים היטב.

יצחק אבינו סבר שעשו עומד למלא את תפקידו בעולם הזה, להכין את המציאות הגשמית לצורך העולם הבא, ולפיכך ביקש לתת לו את הברכות הגשמיות, "ויתן לך האלקים מטל השמים ומשמני הארץ".

אולם לאחר שנתברר שיעקב הוא שקיבל את הברכות, הרי נמסר לו גם החלק הגשמי של התפקיד, ושוב אין מקום לברך את עשו באותה ברכה, שהרי תפקיד זה כבר ניתן ליעקב.

ועל כך השיב עשו "הברכה אחת הוא לך אבי". כלומר, וכי אין בעולם הזה אלא דרך אחת לקבל ברכה, על ידי הכנתו לעבודת ה' ולתכלית העולם הבא. והלא אפשר לבקש ברכה גשמית גם לשם הנאת העולם הזה כשלעצמה.

ומעתה הבין יצחק שעשו אינו מבקש עוד את הברכה שנועדה לו מתחילה, אלא ברכה מסוג אחר לגמרי, ברכה של שליטה והצלחה בעולם הזה מצד עצמו.

ולפיכך בירכו (שם, לט-מ): "הנה משמני הארץ יהיה מושבך ומטל השמים מעל. ועל חרבך תחיה ואת אחיך תעבד והיה כאשר תריד ופרקת עלו מעל צוארך".

והיינו שברכה זו כבר אינה חלק מן השותפות המקורית של יעקב ועשו, אלא היא ברכה נפרדת, שתוקפה ביחס ליעקב תלוי במצבו ובמעשיו.

ומעתה נמצא שלאחר שעשו איבד את תפקידו, הוצרך יעקב ליטול על עצמו גם את החלק שהיה מיועד לעשו.

שוב אין יעקב יכול להסתפק בעבודת התורה בלבד, מתוך הסתלקות מענייני העולם הזה, אלא עליו לעסוק גם בהכנת העולם הגשמי, ולשאת בעצמו את שני התפקידים גם יחד.

יעקב נעשה מעתה בבחינת ישששכר וזבולון כאחד, שהוא גם העוסק בתורה וגם העוסק בתיקונו של העולם הזה.

ובזה יש להבין את עומק ענין הברכות שנטל יעקב מאביו. כי אין כאן רק נטילת ברכה שהייתה מיועדת לעשו, אלא נטילת עצם התפקיד שהיה מוטל עליו.

ואפשר שעל פי זה יש להעמיק גם בדברי יעקב כאשר שאלו יצחק "מי אתה בני", והשיב "אנכי עשו בכרך". שאף שרש"י פירש כיצד יש ליישב את לשונו שלא יהא בה שקר, מכל מקום על פי דרכנו יש לומר שבפנימיות הדברים היה יעקב נוטל על עצמו את מקומו של עשו, לא מצד קלקולו, אלא מצד התפקיד שהיה ראוי לו.

כלומר, יעקב הוא מעתה גם מי שנועד להכין את העולם הזה לתכליתו, והוא נוטל על עצמו את חלקו של עשו בבניין העולם.

וזהו גם הרקע לכך שבסופו של דבר נשא יעקב את רחל ואת לאה, שהרי לפי המהלך המבואר בדברי רבותינו בענין הזיווגים של יעקב ועשו, אף בזה נטל יעקב חלק שהיה מיועד מתחילה לעשו, כדי להשלים בעצמו את שני חלקי הבניין (ועיין מה שנכתב בזה במאמר נפרד).

ד.

יציאת יעקב לגלות – ראשית דרכם של ישראל בעולם הזה

אולם כאן יש להוסיף נקודה יסודית.

כאשר אנו אומרים שיעקב נטל את חלקו של עשו בעולם הזה, אין הכוונה רק שהוא קיבל על עצמו לעסוק בענייני הפרנסה והגשמיות, ולהכין את העולם לעבודת ה'.

אלא שבכלל חלקו של העולם הזה נכללים גם כל הניסיונות, הקשיים והייסורים הכרוכים בחיים הגשמיים.

שהרי העולם הזה אינו רק מקום של עשייה והצלחה, אלא הוא גם מקום של הסתר פנים, גלות וצרות, וכל אלו הם חלק ממציאות החיים שבה נדרשים ישראל לעבוד את בוראם.

ומעתה, כאשר יעקב נוטל על עצמו את שני חלקי העולם, הרי הוא נעשה גם מי שנושא על עצמו את כל תלאותיהם של ישראל בעולם הזה.

ובזה מתבאר מהלך חייו של יעקב אבינו, השונה כל כך ממהלך חייהם של אברהם ויצחק.

יעקב יוצא מבית אביו ובורח מפני עשו, ולאחר ארבע עשרה שנים בבית שם ועבר הוא הולך לחרן, שם הוא נאלץ לעבוד שנים רבות אצל לבן ולהתמודד עם רמאותו ותחבולותיו.

לאחר מכן הוא נרדף על ידי לבן, נפגש עם עשו, ועובר את הצרות של דינה ושכם, ולאחר מכן בא עליו האסון הגדול של מכירת יוסף, שבעקבותיו הוא שרוי בצער במשך עשרים ושתיים שנה.

ואף בסוף ימיו הוא יורד למצרים, ורק בשבע עשרה השנים האחרונות זוכה הוא לשלווה יחסית.

וכאשר הוא עומד לפני פרעה, הוא מעיד על עצמו (בראשית מז, ט): "מעט ורעים היו ימי שני חיי ולא השיגו את ימי שני חיי אבתי בימי מגוריהם".

ולכאורה יש להתבונן מדוע דווקא יעקב, שהוא בחיר האבות ומידתו מידת האמת, היה צריך לעבור כל כך הרבה צרות וייסורים.

אלא שלפי האמור הדברים מתבארים, כי יעקב הוא שנושא על עצמו את חלקם של ישראל בעולם הזה, וממילא חייו הם בבחינת "מעשה אבות סימן לבנים", שבהם נרמז כל מהלך חייהם של ישראל בגלויותיהם.

ומעתה מובן היטב מדוע דווקא בשעה זו תיקן יעקב אבינו תפילת ערבית.

שהרי עד עתה היה יעקב בבחינת "איש תם יושב אהלים", עוסק בתורה ומופרש מענייני העולם. אולם עתה, לאחר שקיבל את הברכות ונטל על עצמו גם את חלקו של עשו, הוא יוצא לראשונה אל העולם הזה במלוא משמעותו.

הוא יוצא מבית אביו, מן המקום שבו הייתה השראת השכינה גלויה לו, והולך אל בית לבן, מקום של רמאות וניסיונות, שבו עתיד הוא להתחיל בבניינו של עם ישראל.

וזוהי תחילת הגלות של יעקב, והיא גם השורש לכל גלויותיהם של ישראל.

והנה דווקא ברגע זה, כאשר יעקב עומד להיכנס אל החושך של העולם הזה, הוא מתקן תפילת ערבית.

כי עתה נצרך להתגלות היסוד הגדול, שאף כאשר ישראל יוצאים ממקומם ומתרחקים מן האור הגלוי של השכינה, אין הם נפרדים מן הקב"ה.

וכמו שאמרו חז"ל "בכל מקום שגלו שכינה עמהן", שאין הגלות מהווה ניתוק בין ישראל לאביהם שבשמים, אלא שגם בתוך הגלות עצמה השכינה מלווה אותם.

וזהו עניינה של תפילת ערבית, תפילה הנאמרת בשעה שהעולם מתכסה בחושך, והיא מגלה שאף כאשר אין האדם רואה את האור, עדיין עומד הוא לפני הקב"ה, והקב"ה עמו.

ונמצא שתפילת ערבית אינה רק תפילה נוספת שתיקן יעקב, אלא היא יסוד כל מהלך חייו וכל מהלך חייהם של ישראל בגלות.

כי אברהם לימד את העולם להכיר בחסדי הקב"ה, ויצחק לימד את האדם לעבוד את בוראו מתוך דין וגבורה, ואילו יעקב לימד את ישראל שגם כאשר כל האור נעלם, אין הקשר עם הקב"ה נפסק.

חלום הסולם – גילוי הדביקות בהקב"ה אף בזמן ההסתר

ומעתה יש לשוב אל תחילת דברינו, ולהבין את ענין החלום שנתחדש אצל יעקב אבינו.

והנה השינה היא זמן שבו הכרתו הגלויה של האדם מסתלקת ממנו, ואין הוא שולט במחשבותיו ובמעשיו כפי שהוא שולט בהם בשעה שהוא ער.

ומבחינה זו יש בשינה מעין בחינה של חושך והעדר, שהרי האדם אינו פועל מתוך הכרה מודעת, וכוחותיו הגלויים שובתים מפעולתם הרגילה.

אולם אף על פי כן, אין פירוש הדבר שעצם חייו וקשרו עם הקב"ה נפסקים בשעה זו.

וכבר נתבאר בדברי רבי צדוק הכהן, בענין חלומותיו של יוסף הצדיק, שיש בחלום גילוי של פנימיות האדם, שאינה תלויה דווקא בהכרתו הגלויה.

וזהו גם עומק הענין אצל יעקב אבינו.

כי לאחר שתיקן תפילת ערבית, המורה על הדביקות בהקב"ה אף בזמן החושך, מתגלה אליו הקב"ה דווקא בחלום, להורות שאף כאשר הכרתו הגלויה של האדם מסתלקת, עדיין עומד הקשר הפנימי שבינו לבין בוראו.

ויש לרמוז בזה את לשון הכתוב בשיר השירים (ה, ב): "אני ישנה ולבי ער", שאף בשעה שהאדם ישן, עדיין לבו הפנימי ער ודבוק בהקב"ה.

והרי זה ממש עניינה של תפילת ערבית, שהקשר עם הקב"ה אינו תלוי במצבו החיצוני של האדם, ואף בשעה שהוא שרוי בחושך ובהסתר, אין הדביקות הפנימית נפסקת.

ועל פי זה יש להבין גם את תוכן החלום, שבו ראה יעקב "מלאכי אלקים עולים ויורדים בו".

וכפי שפירש רש"י, היו אלו מלאכי ארץ ישראל שעלו למעלה, ומלאכי חוץ לארץ שירדו ללוותו.

והנה עצם חילופי המלאכים מלמד שאמנם יעקב יוצא ממקום אחד למקום אחר, ומארץ ישראל לחוץ לארץ, אולם אין הוא יוצא כלל מהשגחתו של הקב"ה.

אדרבה, בכל מקום שאליו הוא הולך, כבר מוכנים לו שלוחי ההשגחה העליונה שילוו אותו וישמרוהו.

ולפיכך דווקא יעקב הוא שזוכה לגילוי זה, שהרי הוא העומד לייסד את דרכם של ישראל בגלות, והוא צריך לגלות להם שאין שום מקום בעולם שבו הם מנותקים מהקב"ה.

כי גם כאשר מסתלקים מלאכי ארץ ישראל, מיד באים מלאכי חוץ לארץ, והקשר אינו נפסק אפילו לרגע אחד.

וזהו גם עומק הבטחת הקב"ה ליעקב בהמשך החלום (בראשית כח, טו): "והנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך והשבתיך אל האדמה הזאת כי לא אעזבך עד אשר אם עשיתי את אשר דברתי לך".

הרי שלא נאמר לו רק שהקב"ה ישמור עליו מפני הסכנות, אלא "אנכי עמך", שהקב"ה עצמו נמצא עמו בכל מקום שאליו הוא הולך.

וזוהי מהותה של מידת יעקב, שהשכינה מלווה אותו בכל דרכיו, ואין שום מקום או מצב שבו הוא נפרד ממנה.

ובזה יש להבין גם את צורת החלום, שראה יעקב סולם המוצב ארצה וראשו מגיע השמימה.

וכפי שביאר הגרי"א חבר, יש בסולם זה גילוי של הקשר שבין הארץ לשמים, כאשר המציאות הארצית אינה מנותקת מן העליונים, אלא עומדת בקשר תמידי עמהם.

והנה מצד אחד הסולם מוצב ארצה, בתוך העולם הגשמי, ומצד שני ראשו מגיע השמימה, עד למקום השראת השכינה.

והרי זה ממש עניינו של יעקב אבינו, שלאחר שנטל על עצמו גם את חלקו של עשו, הוא נעשה מי שמחבר את העולם הזה עם העולם הבא.

אין הוא מסתלק מן העולם הגשמי כדי לדבוק בעליונים, אלא אדרבה, הוא עומד בתוך העולם הזה, ומתוך מציאותו הגשמית הוא מחובר אל השמים.

וזהו גם ענין המלאכים העולים ויורדים בסולם, שאף שהם יצורים עליונים, מכל מקום הם משמשים כשלוחי ההשגחה המלווה את יעקב בדרכו.

ונמצא שהאדם השלם, הדבוק בהקב"ה מתוך מציאותו בעולם הזה, הוא העומד במרכז החיבור שבין הארץ לשמים.

וזהו החידוש הגדול שנתגלה בחלום יעקב, שהעולם הזה אינו מקום של ניתוק מן הקב"ה, אלא אדרבה, דווקא מתוכו יכול האדם להגיע לדביקות העליונה.

ו.

ישראל אורייתא וקודשא בריך הוא חד – יסוד מידתו של יעקב

ומעתה נמצאו כל העניינים שנתחדשו בפרשתנו מתבארים על פי יסוד אחד.

יעקב אבינו, שמידתו מידת האמת והוא עמוד התורה, בא לגלות בעולם את עצם הדביקות שבין ישראל להקב"ה, דביקות שאינה תלויה בזמן, במקום או במצבו החיצוני של האדם.

ולפיכך הוא מתקן תפילת ערבית, המלמדת שגם בזמן החושך וההעדר עומד האדם לפני בוראו.

ולפיכך נעשה לו נס קפיצת הדרך, המורה שאין הקשר עם הקב"ה מוגבל בגבולות המקום.

ולפיכך מתגלה אליו הקב"ה בחלום, להורות שגם כאשר הכרתו הגלויה של האדם מסתלקת, עדיין עומדת הדביקות הפנימית שבינו לבין בוראו.

ולפיכך הוא רואה את מלאכי ארץ ישראל וחוץ לארץ המתחלפים בליווי, כדי לגלות שהשגחת הקב"ה מלווה את ישראל בכל מקום שאליו הם הולכים.

וכל זה מתגלה דווקא בשעה שיעקב יוצא לחרן, לאחר שנטל על עצמו גם את חלקו של עשו בעולם הזה, והוא מתחיל לשאת את כל מהלך חייהם של ישראל, על ניסיונותיהם וגלויותיהם.

כי זהו יסוד עניינו של יעקב אבינו, שגם בתוך העולם הזה, עם כל החושך וההסתר שבו, אין ישראל נפרדים מאביהם שבשמים.

והרי זה עומק הענין של "ישראל ואורייתא וקודשא בריך הוא חד", שהחיבור שבין ישראל להקב"ה על ידי התורה אינו חיבור חיצוני בלבד, אלא דביקות בעצם מציאותם, שאינה נפסקת לעולם.

ומעתה מובן גם מדוע דווקא יעקב זכה ל"נחלה בלי מצרים", שהרי נחלה זו אינה רק התפשטות גשמית שאין לה גבולות, אלא היא ביטוי לכך שאין גבול לדביקותם של ישראל בהקב"ה.

ואף שכל מהלך חייו של יעקב היה מלא צרות וייסורים, מכל מקום בסוף ימיו זכה לשבע עשרה שנים של שלווה במצרים, ויש לראות בכך רמז לאחרית הימים, כאשר לאחר כל שנות הגלות והחושך תתגלה שוב השכינה בשלמותה, ויזכו ישראל למנוחה ולנחלה.

ויהי רצון שנזכה במהרה לימים שבהם יוסר החושך מעל ישראל, ותתגלה לעין כול הדביקות הנצחית שבין ישראל לאביהם שבשמים, בביאת גואל צדק במהרה בימינו, אמן.

ויעש יעקב כן וימלא שבע זאת ויתן לו את רחל בתו לו לאשה. (בראשית כ״ט, כ״ח)

הרמב״ן (כ״ו, ה׳) הקשה דהלא יעקב קיים כל התורה ואיך נשא שתי אחיות ותירץ וז״ל: **ושמירתו אותה היה בארץ בלבד ויעקב בחוצה לארץ נשא האחיות** עכ״ל.

ומבואר ברמב״ן דהאבות קיימו כל התורה רק בארץ ישראל ולא בחוצה לארץ, ויעקב נשא שתי אחיות בחוצה לארץ, ועפי״ז פירש הרמב״ן בהמשך דבריו דמהאי טעמא מתה רחל קודם שנכנס לארץ ישראל, דבארץ ישראל נהג איסור שתי אחיות, ורחל היא הנישאת לו באיסור.

ומרן הגרי״ז מבריסק זצ״ל (פרשת לך לך) כתב לתרץ וז״ל: והנראה דלאיסור ב׳ אחיות בעינן אישות של ישראל, ואישות של בן נח חלוקה בעצם החפצא של האישות מאישות של ישראל, **ולפי״ז לא שייך איסור ב׳ אחיות אצל יעקב, כיון דהאישות לא הויה רק אישות של בן נח, ובאישות של בן נח אין איסור ב׳ אחיות** עכ״ל.

ומבואר בדבריו דקודם מתן תורה לא היה אישות של ישראל, ובאישות של בן נח אין איסור קרובים שע״י אישות, ולכן לא שייך לנהוג איסור שתי אחיות שהיא איסור מחמת אישות, באישות שקודם מתן תורה.

והנה הרא״ש (כתובות פ״ק סי׳ י״ב) הביא שיטת הראשונים דברכת אירוסין היא ברכת המצוות, ותמה ע״ז אמאי מזכירין בתוך הברכה 'ואסר לנו את העריות'.

ומרן הגרי״ז שם יישב קושית הרא״ש וז״ל: ומיושב בזה קושית הרא״ש בכתובות מאי שייך עריות לברכת אירוסין, אם ברכת המצות היא ע״ש, ולמש״כ ניחא דהרי באישות זה חלין ותליא עריות עכ״ל, והיינו דרק ע״י הקידושין שהוא אישות של ישראל נאסר קרובים שע״י אישות, ולכך שייך וצונו על העריות דוקא בברכת אירוסין.

ואכן יש לבאר אמאי באישות קודם מתן תורה דהיינו אישות של בן נח לא נאסר קרובים שע״י אישות, ונראה בזה דהנה כתב הרמב״ם (פ״א אישות ה״א) וז״ל: **קודם מתן תורה היה אדם פוגע אשה בשוק אם רצה הוא והיא לישא אותה מכניסה לתוך ביתו ובועלה בינו לבין עצמו ותהיה לו לאשה**, כיון שנתנה תורה נצטוו ישראל שאם ירצה האיש לישא אשה יקנה אותה תחלה בפני עדים ואח״כ תהיה לו לאשה עכ״ל.

ומבואר ברמב״ם דהאישות של קודם מתן תורה אין צריך קידושין מקודם, אלא אם רצו שניהם להינשא, מכניסה לביתו ותהיה לו לאשה, אבל אחר מתן תורה נתחדש שקודם הנישואין צריך לקנותה מקודם ע״י קידושין.

עוד כתב הרמב״ם (פ״ט מלכים ה״ח) וז״ל: ומאימתי תהיה אשת חבירו כגרושה שלנו, משיוציאנה מביתו וישלחנה לעצמה, או משתצא היא מתחת רשותו ותלך לה שאין להם גירושין בכתב, **ואין הדבר תלוי בו לבד אלא כל זמן שירצה הוא או היא לפרוש זה מזה פורשין** עכ״ל.

ומבואר ברמב״ם דעכו״ם אין צריכים גירושין בכתב, וכן אין הדבר תלוי רק בבעל, אלא כל זמן שירצה הוא או היא לפרוש זה מזה פורשין, ובזה לחוד פקעה האישות.

ונראה לבאר בזה, דמה שאין צריך גירושין בכתב תליא במה שאין להם קידושין, וביאור הדברים הוא, דקודם מתן תורה וכן אצל עכו״ם אף אחר מתן תורה, כל חלות האישות היתה ע״י שמייחדה לאישות, וכל זמן שנהגו ביחד מנהג אישות זה גופא היתה הנישואין ביניהם, ולכך מאחר שרצו להתגרש אין צריך לזה גירושין בכתב, וסגי במה שפורשים זה מזה, דכיון דאין נוהגים עתה מנהג אישות זהו הגירושין.

אבל בישראל נתחדש דקודם הנישואין צריך לקנותה בקנין קידושין, ולא סגי במה שמייחדה לאישות, והוא אישות אלימא ע״י קנין קידושין, ולכך אין יכול לגרשה ע״י שפורשים זה מזה, דיש כאן קנין אלים של קידושין, ולזה נתחדש בתורה דיכול לגרשה ע״י כתיבת גט.

ומעתה יש לבאר בהא דלא נאסר לעכו״ם קרובים שע״י אישות אף שנאסר להם שאר קרובים, דלמשנ״ת דאישות של עכו״ם הוא אישות קלושה מאישות של ישראל ולכך אין צריך גט להפקיעו, אין האישות אלים לאסור את הקרובים מחמת האישות, אבל בישראל שיש לו אישות אלימא, אוסר את הקרובים שע״י האישות.

ושמעתי ממו״ר הגאון ר׳ דוד מילר שליט״א דבר נחמד, דהנה בר״ן בקידושין (ב.) כתב בביאור המשנה דהאשה נקנית לבעלה וז״ל: **האשה נקנית לבעלה להצריכה ממנו גט** עכ״ל, ויש להעיר מהו כוונת הר״ן שנקנית לבעלה לענין להצריכה גט.

וביאר מו״ר בזה, דהרי ברמב״ם בהלכות אישות (פ״א, ה״א) מבואר דקודם מתן תורה האישות הוא בלא קידושין אלא במה שמייחדה לאישות, ואחר מתן תורה נתחדש שצריך קודם לקנותה ע״י קידושין, וברמב״ם בהלכות מלכים (פ״ט, ה״ח) מבואר דקודם מתן תורה לא היה צריך גירושין אלא אם רצו לפרוש זה מזה פורשים, אבל בישראל צריך לגרש דוקא ע״י גט.

והביאור בזה, דבעכו״ם הנישואין הוא רק כל זמן שנוהגים ביניהם באישות, ולכך ממילא אם פורשים זה מזה אין צריך עוד גירושין, אבל בישראל שיש קנין קידושין והוא קנין אישות לעולם, לכך לא סגי במה שפורשים זה מזה וצריך דוקא גט.

ומעתה ביאר דברי הר״ן, דהלא מתני׳ דהאשה נקנית לבעלה איירי לענין קנין קידושין שנתחדש בישראל אחר מתן תורה, וע״ז כתב הר״ן שהוא לענין להצריכה גט, והיינו דהקידושין היא קנין לעולם ומשום הכי צריך גט כשמגרשה, ולא סגי במה שפורשים זה מזה כמו קודם מתן תורה.

והוסיף מו״ר לבאר מה דכתיב **'וארשתיך לי לעולם'** (הושע ב׳, כ״א) דאמאי כתיב רק לשון אירוסין ולא לשון נישואין, וביאר דנישואין לחוד אין זה לעולם, אלא כל זמן שנוהגים מנהג אישות זהו נישואין, ולכך קודם מתן תורה דהיה רק תורת נישואין אין צריך גט, ואחר שנתחדש קנין קידושין הוא קנין לעולם דלכך בעי גט להפקיע הקידושין, ולכך שפיר כתיב וארשתיך לי לעולם דקנין האירוסין הוא קנין לעולם, עכ״ד מו״ר הנפלאים.

בס״ד לאחר שיצא לאור ספר שירת התורה על בראשית, והתקבל בחיבה אצל הלומדים, בעז״ה לקראת חומש שמות, ייצא לאור שירת התורה על חומש שמות.

להערות והארות ולקבלת הנאמנד המורחב ניתן לפנות לדוא״ל 4165594@com.gmail

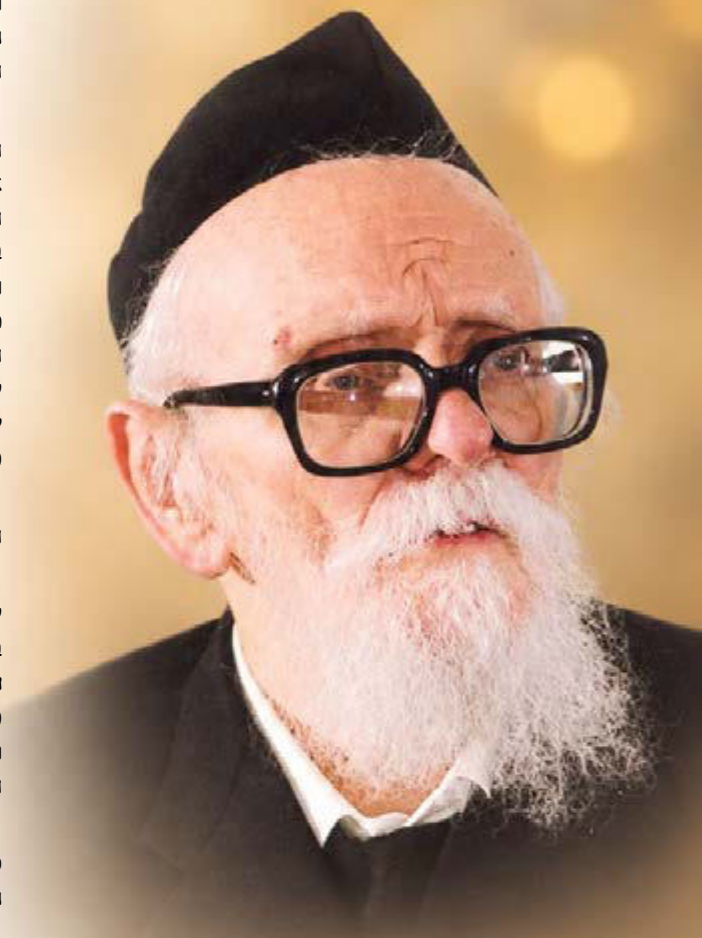

וצליז יציץ נזרו

פרקי זכרון לדמותו ומשנתו של חד מגאוני הזמן, המשיב הגדול, תל תלפיות בשאלות חמורות שהזמן גרמן, התעטף בצניעות ותורתו מכרזת עליו, לוחם מלחמות ה'

הגאון העצום רבי אליעזר יהודה ולדנברג זצ"ל

בעל ה"ציץ אליעזר" כ"ב חלקים ועוד חיבורים

במלאת עשרים שנה לפטירתו

מאת: הרב ישי לסר

קרדיט צילום: טוביה שיין

דור דור ודורשיו, דור דור ומשיביו. אחד המשיבים החשובים והפוריים בדורנו הוא הגאון בעל ה'ציץ אליעזר'. אישיותו לוטה בערפל הצניעות, ורבים אף אינם יודעים מראה איקונין שלו. אך מצודת ספריו פרושה בכל מקום, מצויה היא בכל אוצר ספרים, ועולה על שולחן מלכים מאן מלכי רבנן. תשובותיו נהירות ומבוארות בעלות היקף עצום מראשית הסוגיא ועד ספרי שו"ת נדירים, והכל בסדר נאה כביד אומן, בשפה ברורה ובהצעת הסברא וההגיון.

לצד שאלות ותשובות קלאסיות מהסוג הרגיל בספרי השו"ת לדורותיהם, נתחדשו בכרכי ציץ אליעזר טיפול ועיסוק אינטנסיבי בשאלות שהזמן המתחדש גרמן. כמדומה שהוא הנחשון שנטל את האחריות הכבדה לקפוץ אל המים הסוערים, בתקופה סוערת ומורכבת של חורבן ובנין, אמונה מול כפירה, ולמלא תפקיד שלא רבים יחכמו בו, להראות כיצד ניתן לפסוק מתוך מקורות הש"ס והפוסקים בנושאים המתחדשים, אם אלו הם עניני רפואה החמורים (כגון חולים סופניים ורגע המוות, עניני פוריות), עניני טכנולוגיה וחשמל, שאלות שקשורות למדינה ולרשויותיה, ועוד. כמובן שרק גאון תורני מובהק בעל מבט רחב יכול לתפקיד שכזה.

בהקדמת חלק ה', כתב הבחנה עמוקה בענין זה של בירור דעת התורה בבעיות המתחדשו:

"הן זוהי המטרה העיקרית של האיש הישראלי בעולם עשיה זה, ללמוד את התורה וללמדה לשמרה ולעשותה לשדר בעמקיה ולפענח צפונותיה **להביא בכור מבחנה כל בעיות העולם המתחדשים יום יום חדשים לבקרים** ולזקקם ולצרפם שיהיו מוכשרים לבוא באות ברית קדש של קדושת היצירה, כי דברי תורה תומכים ומאשרים כל העולם כולו וכמו שהתורה היא סדר האדם כך התורה היא סדר של העולם..."

עמיתו לבית הדין, מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל אמר אחרי פטירתו כי הציץ אליעזר "לא נספד כהלכה", ובכן במאמר זה נבקש לצייר מעט קוים למפעלו ודמותו, כזכרון לגאון וחסיד.

ארץ צבי גידלה שעשועיה

הגאון בעל הציץ אליעזר נולד בירושלים ביום ג' טבת תרע"ו, לאביו רבי יעקב גדליה ולאמו רחל לאה לבית רגוזניצקי. כך כתב על הוריו בהקדמת ספרו:

"אאמו"ר הרה"ג החו"ב המופלא ומופלג בתורה ויראת ה' טהורה מוהר"ר יעקב גדליהו שליט"א, ואמי מורתי הצנועה והחכמה אשת חיל ויר"א מנב"ת מרת רחל לאה תחי' בת הרב הגאון המפורסם החו"ב וכו' כש"ת מוהר"ר נחום רגאזניצקי זצללה"ה שהיה שם לילות כימים ללימוד התורה, והיה עמוד הימיני של החינוך התורני שעליו נשען כל בית ישראל, בעמדו על משמרתו משמרת הקודש, בהיותו המנהל האב והפטרון של הת"ת עץ חיים הכללית משך שלושים ושש שנה, זיע"א". דברי זכרון ועובדות נפלאות על אביו כתב הצי"א בהקדמת ספרו אבן יעקב.

אביו למד בישיבות ליטא, ולאחר עלייתו לא"י למד בישיבת "תורת חיים הכללית" ביישוב הישן בירושלים. הילד אליעזר יהודה למד בת"ת "עץ חיים" כאשר ילדי ירושלים, ולאחר מכן בישיבת "כנסת ישראל - חברון". בחודש אלול תרצ"ה נשא לאישה את מרת שושנה ורנר, בתו של הרב הראשי למנשסטר

נתניה.

בראשית שנת תש"א, בהיותו בן 25 החל לשמש כרב הקהילה בכפר ויתקין. רוב תושבי המקום שהתנגדו לסמכות דתית בכפר, מיררו את חייו (פיזית ונפשית), עד שנאלץ לעזוב טרם מלאה שנה לשהותו שם. לאחר מכן חזר לירושלים והחל ללמד בישיבת "שערי ציון" שהקים רבי בן ציון חי עוזיאל לתלמידים ספרדים, ועד מהרה קיבל את תפקיד ראש הישיבה. בשנים הללו הוציא לאור את ספרי "משפטי עוזיאל" וספרים נוספים של הרב עוזיאל. לאחר כעשר שנים בראשות ישיבת שערי ציון, מונה לדיין, תחילה בתל אביב, ולאחר מכן בירושלים, שם נעשה לימים אב בית דין וחבר בבית הדין הגדול. מסכת חייו הסתיימה בגיל תשעים ואחת, ביום ל' חשון תשס"ז.

דא ספרא קמא

בשנת תרצ"ה הוציא לאור את ספרו הראשון 'דבר אליעזר' העוסק בחידושי תורה בדרך ישיבתית, כשטרם מלאו לו י"ט שנים. הספר מעוטר בהסכמות מגדולי הדור. הגרא"י בורוכוב, מזקני רבני ירושלים (בעל ה"חבל יעקב") מציין בהסכמתו (שנכתבה שנה לפני הוצאת הספר) שכבר שנתיים הוא בא במשא ומתן בעומק ההלכה עם הבחור המחבר, הוי אומר שמחזה מפעים לפנינו: נער בן ט"ז נושא ונותן באריכות עם אחד מזקני חכמי הדור...

אחד המכתבים בפתיחה היא מהגאון הוילנאי בעל המרחשת, כאשר הבחור הצעיר שלח לו מכתב הערות על ה'מרחשת'. בציץ אליעזר (ח"א סי' ו) נדפס המכתב החוזר של רבי אליעזר יהודה להמרחשת ובו מענה לתשובות על ההערות.

מעניין לציין, שבימי זקנותו (בשנת תש"נ) הוציא הגרא"י לאור במהדורה נוספת את ספרו 'דבר אליעזר' מימי בחרותו. הספר כולו נדפס במהדורת צילום של ההוצאה הראשונה, **אך את כל פרק ההסכמות הוא השמיט**...

אל כפר ויתקין, ובחזרה

כאמור, נשא לאשה את בתו של רבי אברהם וורנר, רבה של נתניה (שהיה מקורב לרידב"ז בצפת, והוסמך על ידו. הרידב"ז לקחו לחתן עבור נכדתו).

לאחר נישואיו היה סמוך על שולחן חותנו בנתניה. כאשר הפצירו בו אחדים משומרי התורה שבכפר ויתקין, שיבוא וינהיגם - נעתר להם.

בספר גדולת מרדכי (זמל) מסופר מה שעבר על רבי אליעזר יהודה בכפר ויתקין:

בשבת הראשונה בכפר ויתקין, ראה לנגד עיניו חילול שבת בעבודה בשדה. עמד ומחה. נתאספו מן התושבים ושברו את חלונות בית הרב.

ביום ראשון שכרו בעל עגלה מנתניה, העמיסו את מעט המיטלטלין של הרב על העגלה, ושלחוהו לבית חמיו... או אז עלה לירושלים, ועלה לגדולה... [אותו בעל עגלה, פרץ שמו, הגיע כעבור שנים לאחד הרבנים כשהוא ממרר בבכי ומבקש דרך תיקון וסליחה...]

הציץ אליעזר בצעירותו

ציץ אליעזר

בשנת תש"ה בהיותו בן 28, החל להוציא לאור את ספרי שו"ת "ציץ אליעזר". כ"ב כרכים יצאו לאור במשך 53 שנים, כשהאחרון יצא לאור בשנת תשנ"ח. בסך הכל מופיעות למעלה מ1300 תשובות! התשובות עוסקות בכל נושאי ההלכה, אך בולטות ביניהן בעיקר אלו הנוגעות לבעיות חדשות בעניני רפואה וטכנולוגיה.

מובא שמרן החזו"א כתב הערות על הציץ אליעזר חלק א.

בהקדמותיו לכרכי הציץ אליעזר, בפרט בכרכים הראשונים, הציג בפתיחה מבוא ארוך בדברי אגדה, כתוב בעט אמן ובלשון נאדרה, המדברת גדולות בשבח התורה ואהבתה. שם ישנו צוהר לראות כיצד הפוסק ההלכתי שעוסק בדין ובמשפט, הוא גם בעל נפש פיוטית...

פיתחו לי "שערי צדק"

הרב התגורר בקצה שכונת מחנה יהודה, סמוך לבניין הישן של בית החולים. הוא התפלל בקביעות בבית הכנסת שבבית החולים, ובשלב מסוים התבקש למסור שיעור קבוע לרופאים, שיעור שהפך לכור היתוך לבירור שאלות רפואה והלכה רבות. כרבע מתשובותיו עוסקות בעניני רפואה והלכה!

במסגרת כהונתו כרבו של בית החולים שערי צדק, הובאו במשך ארבעים שנה אל פתחו בעיות הלכתיות רפואיות הרות גורל, ורבינו זצ"ל הוזקק להיות הראשון שעוסק ומכריע בהם. לא היה מתאים ממנו לעמוד בצומת הרגישה כל כך של רפואה והלכה. מחד גיסא עמד בתוקף לבל ישונה אפילו זיז אחד מדעת תורתנו הקדושה, ומאידך ידע לרדת לנבכי כל בעיה רפואית ולו הסבוכה ביותר ולמצוא את הדרכים לטפל בה במסגרת ההלכה אם הדבר היה אפשרי.

כמי שניצב בראש המבררים את ענייני השבת אל מול המציאות המתחדשת זכה רבינו זצ"ל לבנות מערכות מסודרות וחשובות ביותר בנושאי רפואה בשבת והלא הם כתובות בספריו בקונטרסים ותשובות מיוחדות. כמו"כ עם פטירת אמו ע"ה הוציא ע"ש את הספר רמת רחל על ביקור חולים ורפואה. וכן קונטרס משיבת נפש על רפואה בשבת. כמו"כ הוציא קונטרס רחב על דיני יחוד אשר גם בנושא זה היה הראשון שהגיש לציבור משנה סדורה, ולא ניתן לדמיין כיצד שומרי התורה ומצוותיה היו מוצאים את ידיהם ורגליהם בלעדיו. וכידוע הגרש"ז אויערבאך זצ"ל ופוסקים נוספים כשחפצו להקל בנושא מסוים נהגו לשלוח אל רבינו ביודעם שהוא מיראי חטא, אך אין הוא מתיירא להקל כשהוא סבור שכך הוא הדין.

"העניינים ילדי הזמן"

היה קרוב אל הגר"י אברמסקי זצ"ל שהיה קרוב משפחתו, שכן רעיית הרב אברמסקי היתה נכדה של הרידב"ז, כמו רעיית הגרא"י. אמנם גם קודם שנתקשרו בקשרי משפחה, עוד בעודו בחור, היה מתכתב עם הרב אברמסקי, כמו שהוזכר בציץ אליעזר (חלק כ סי' ה): "עוד בצעירותי, בו' מנחם אב תרצ"ה, כתבתי מזה ישירות להגאון בעל חזון יחזקאל..."

הרב אברמסקי כתב לו:

כבוד ש"ב הרב הגאון המובהק והמפורסם כש"ת ר אליעזר ולדנברג שליט"א.

יפה המעשה אשר ידידי עושה בחקקו בספר דרך משא ומתן מה שמעלה מצודתו באסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, בהיותו חבר מובהק בבית הדין בקרתא מלאתי משפט.

הלא רבים המה הענינים ילדי הזמן העולים עכשיו על הפרק בכל מקצועות ההלכה שנוהגת למעשה בארץ ובחוץ לארץ, ואשרי חלקו אשר שם כל מעיניו בהם ועמלו בהוראה שאינה נקנית אלא במתינות בעיון עמוק שיש בו יגיעה רבה וסיעתא דשמיא של החונן האדם חכמה ודעת.

במקום אחד כותב הציץ אליעזר (יד, ק): "סיפר לי הגר"י אברמסקי ז"ל, שהגר"ח הלוי החשיב מימרא של הגאון רעק"א ז"ל כמימרא של אחד מהראשונים ז"ל".

מדינת התורה

בשנים שלאחר קום המדינה פרסם ספר גדול, בן שלושה כרכים, בשם "הלכות מדינה", בו הוא מציג את משנתו כיצד ניתן להעמיד מדינה על פי התורה, בסדרי שלטון חוק צבא ומלחמה ע"פ חוקי התוה"ק. באותן שנים הוא היה מאלה שסברו שיתכן וראשי המדינה יסכיתו להצעות אלה, אך בסופו של דבר חיבורים אלה נותרו בארון הספרים, והנהגת המדינה השתיתה את מערכותיה על בסיס חילוני.

בהקדמתו הוא מאריך לבאר ברוב רגש וריתחא דקדושה שבתורה יש פתרון לכל שאלות החיים:

"ריקנות הדור שפרק מעל עצמו עול מלכות שמים ונתיבש מעינו מלחלוחית טעמה של תורה, הוא שגרם לכך בערטלותו שיביא את ההמונים למחשבות פיגול שדופות קדים, כאילו כביכול אין די סיפוק בתוה"ק לפתור את כל שאלות החיים, וכאילו בשמים היא ודבר אין לה עם הארץ, אבל באמת די כח וגבורה בידה לתת פתרון לשאלות החיים על כל מהלכיו וחידושיו בכל עת ושעה, כי לא דבר ריק הוא מכם כי הוא חייכם... דבר שאתם אומרים ריק, הוא לא ריק, אלא מכם".

בתי היוצר של אומתנו

בחלק ב' מספרו זה (עמ' נח ואילך) מאריך בדבר "חוב גדול מיוחד ישנו על הנהגת המדינה והצבא לפטור מחובת שירות בצבא את בני הישיבות, בהיות **בתי הישיבות חומות בית חיינו והערובה הבטוחה לקיומנו, והם הם בתי היוצר של אומתנו כולה** שמשם היא שואפת עוז ועוצמה לתקומתה, וביודעים ובלי יודעים היא יונקת משם את לשד חיותה".

יגיעת מח ולב

אודות מפעלו הגדול בשאלות המתחדשות, נכתב בהקדמה לספר באי מועד (פסקי הציץ אליעזר פסח ובין המצרים):

"נעמוד על ענין אחד שעליו מסר רבינו זצ"ל במשך כל ימיו את כל כוחותיו. רבינו המית עצמו באוהלה של תורה כפשוטו כמשמעו למצוא שבעים פנים לתורה בכל נושא וענין שעלה על הפרק. אין כמעט שאלה שעלתה על שלחן מלכים שרבינו לא התייחס לכך במלוא כובד הראש, כאשר כל חיותו היתה להוכיח שאין כל חדש תחת השמש, רעיון אותו שזר בכל ענין המתחדש לבקרים, כאשר עמל להוכיח שלכל חידושי הטכנולוגיה והרפואה המתקדמת להכל יש בית אב ומקור בתוה"ק, כי אם לא כך לא היתה המצאה זו או חידוש זה יכולים לבוא לעולם.

רבינו זצ"ל קידש שם שמים כשהיה ממית עצמו מחדש בכל המצאה ובכל חידוש לדלות מקורות נעלמים בהיקף נדיר ובעשירות מוח ולב, תוך הוא מעניק לדור תשובות ברורות מלאות בסברות המטעימות את לב הלומד והמעיין, ועשירות בראיות ומובאות בכל המקורות - אם בתורה שבכתב ומפרשיה ואם בתורה שבעל פה בשני התלמודים בבלי וירושלמי מדרשי חז"ל וספרי הזוהר על מפרשיהם ראשונים ואחרונים, אם בספרות ההלכה העניפה ועד לספרות השו"ת לסוגיה.

עד שאפשר לומר שאין לו אח וריע בציטוט כל כך הרבה מקורות ידועים ולא ידועים תוך שאינו מסתפק בציטוט קצר או במראה מקום, אלא לאחר שהשקיע בנושא שעות ארוכות של יגיעת מוח ולב בבירור הדברים ובהארתם באור התוה"ק גם טרח לערכם כשולחן הערוך עד שכל צורב וכל אדם שבאה לפניו השאלה מוצא את הדברים ברורים וערוכים כשמלה, בכך הנחיל לדור מתנה כבירה כזו הנדירה גם בספרות השו"ת."

מול מחריבי היהדות

למרות שהיה צנוע ושקט, כאשר הגיעו הדברים לפרצות בכרם בית ה', התנשא כארי ולבש עוז לצאת למלחמת ה' בגיבורים.

בשנת תשי"ז רצו אגודת "הרבנים הריפורמים" להקים להם משכן גדול בתוככי ירושלים. הרב ולדנברג יצא במלחמה חזיתית כנגדם, ובסדרת מאמרים ארוכה שפרסם בימים ההם חשף את מעללי הריפורמה בדורות האחרונים מימי המהר"ם א"ש הכותב עליהם "ביד רמה ישליכו עבודות הדת ביזו דבר ד' לעיני כל ולא יתבוששו", ועד הגאון בעל מחנה חיים מגאוני הונגריה שחרץ דינם של הריפורמים שאינם טובים משבתי צבי ימ"ש, ומצטט הוא את דברי מרן החת"ס "אילו דינם היה מסור בידינו היה דעתי להפרישם מעל גבולנו ויהי עדתם כעדת צדוק ובייתוס ענן ושאול".

הקראים אינם מתאחים

שנה קודם לכן, בשנת תשט"ז, לחם כארי נגד הקראים אשר יסדו להם כמה קהילות בארץ הקדש ובירר את ענינם ההלכתי במאמרים שנתפרסמו בהמודיע. ולאחר מכן בהוראת מורו ורבו הגרצ"פ פראנק זצ"ל הוציא על כך קונטרס מיוחד בשם "הסירו מכשול מדרך עמי".

כאשר הקונטרס יצא קיבל הרב ולדנברג עשרות מכתבי תודה ועידוד על מאבקו בקראים. הגר"י אברמסקי זצוק"ל כותב לו "יהא רעוא שדבריו ישפיעו לשנות את דעותיהן של אלה שהרצון

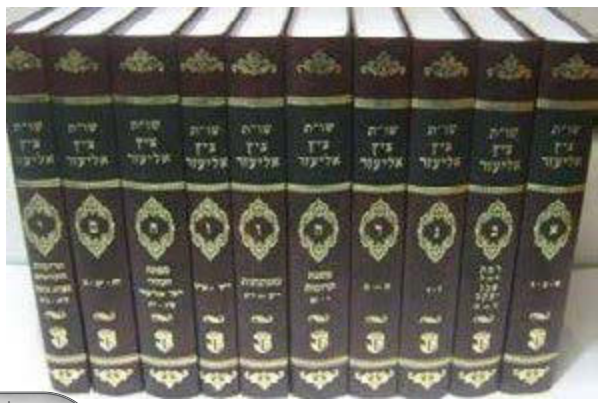

להתעטר בעטרה של מקילים מעביר אותם על דעתם". ידידו הגאון רבי ישראל וועלץ זצ"ל ראב"ד בודפשט שעלה באחרית ימיו לירושלים, ונקשר בעבותות אהבה עם הרב ולדנברג, כותב לו: "כל השומע תצילנה שני אזניו אשר אנשים מאנשי השלטון נתעוררו ללחוץ על הרבנים שיסכימו להתיר קראים שיבואו בקהל ד', והיטיב אשר הכה על קדקדן שרוצים לפרוץ גדר הראשונים אשר קיימו וקבלו שהקראים איסורן איסור עולם ולא יבואו בקהל ד', ואין רשות להתיר איסור זה אפי' אם כגובה ארזים גבהו".

חלק נוסף בקונטר "הסירו מכשול" עוסק באיסור חפירות הקברים ופינוי העצמות שבשטח קבר הרמב"ם בטבריה.

בבי דינא

בשנת תשי"א התמנה הגרא"י כדיין בבית הדין בירושלים. בשבתו על מדין הדיינים התפלאו תמיד מיכולתו המיוחדת לרדת לשורשי הדברים בזריזות מופלאה. הן במסירת חוות דעת הלכתיות והן במתן מענה לשאלות שונות שהתעוררו, הכל היה אצלו בזריזות מבלי למשוך זמן מיותר.

חברי בית הדין סיפרו תמיד עד כמה הוא כאב"ד התנהל ברגישות רבה וביחס אנושי לכל אדם שפנה לעזרה בכל תחום תורני שהוא. במיוחד היו ידועות התחבולות שהיה עושה כדי שהנשים לא תתביישנה במקרה שהיה צורך בעשיית חליצה. רבים מהדיינים למדו ממנו הליכות והלכות כיצד להתייחס בכבוד הראוי לכל אדם מבלי לשנות מאומה מההלכה הפסוקה.

בבית הדין נזהר שלא להיכנס ליותר מדי שיחות רעים עם הדיינים האחרים כדי שלא להיכשל בדיבורי לשון הרע על המתדיינים או בדיבורי בטלה, והיה משקיע כל עת וזמן לעמל התורה בכל כוחו.

לא תגורו מפני איש

"לא תגורו מפני איש" היה נר לרגליו. בבית הדין עמד בתקיפות חסרת פשרות על כל סדרי הדיון שיתקיימו כהלכתם. הקפדתו שלא לשמוע צד אחד בלעדי הצד השני לא היתה נתונה לויכוח.

פעם הבחין בשני יהודים נשואי פנים שבאים אל בית הדין. הוא הבין שבאים הם להשמיע את טענותיהם בדין תורה שקיימו נגד אדם אחר, הוא ניגש אל הדלת וטרקה בפניהם ללא שיתייחס למעמדם הרם. כשארע פעם ואחד מהמתדיינים ניסה לשחדו בסתר, דאג לנזוף בו בפני כל בית הדין.

בצר לי אקרא

בהקדמה לחלק יב מספר על מחלה קשה שפקדה אותו וכיצד ריחם עליו הקב"ה וריפאו.

"בין פרק הוצאת החלק הי"א לבין פרק הוצאת חלק זה נחלהי ל"ע ושכבתי חדש ימים בביה"ח, ובצר לי קראתי אל ד' והתחננתי לפניו שיחנני וירחמני וישלח דברו אלי וירפאני, ואל ישליכני מלפניו וגם את רוח קדשו לא יקח ממני כדי שאוכל עוד לשבת בבית ד' בארבע אמות של הלכה... לדלות חלקי המיועד לי ולהשקותו לאחרים... ובזכות אבות ובזכות רבים שמע ד' לקולי והאזין לתפלתם ועמד לימיני לסמכני ולסעדני, ובשעה שנפשי צפצפה לצאת מתוך גופי

השיב אותה לי ויקימני מערש חליי ויחלימני וישיבני לאיתני".

בהמשך מספר על העידוד הקולע שנתנה לו רעייתו בזמן החולי:

"וברכה מיוחדת אביע לרעיתי היקרה הרבנית הדגולה מנב"ת מרת שושנה תחי', אשר עוד בשכבי על ערש דוי בביה"ח חגרה בעוז מתניה לעודדני ואמרה לי **שעלי להתכונן כבר להדפסת ספר חדש**. ובמצב שנמצאתי אז, זה ממש השיב את רוחי והניח את דעתי כאפיקים בנגב..."

זקן ולפי כבודו

לפני כמה שנים באחת הישיבות התקיימה שבת 'אופרוף', כשנזרקו סוכריות על החתן פגעה סוכריה אחת בעינו של אחד מבחורי הישיבה, הבחור אושפז בבית החולים שערי צדק כשעיניו כוסו בתחבושת. הדבר הגביל את פעילותו כמובן. באחת הימים ניגש אל הבחור אדם מבוגר והציע לעזור לו בנטילת ידים, הנחת תפילין וכדו'. גם כאשר נתקל הבחור בשאלות הלכתיות אמר לו אותו אדם כי הוא יכול לברר את השאלות ולהשיב לו עליהן למחרת... לאחר כשבוע סיפר מאן דהו לבחור כי במחלקה שהוא מאושפז מאושפזת רעייתו של הגאון בעל ציץ אליעזר והוא סועד אותה בחוליה. הבחור הבין כי אותו אדם מבוגר שסעד אותו הוא הציץ אליעזר בכבודו ובעצמו, ומיד פנה אליו וביקש ממנו שיפסיק לעזור לו בפעולותיו היומיומיות, כי אינו חפץ להשתמש בגאון ישראל... נענה ר' אליעזר יהודה ואמר לו "וכי אין זו מצוה שכל יהודי חייב בה? וכי גרוע אני מיהודי פשוט?"

"על מות לבן"

כשנה וחצי קודם פטירתו, נפטר על פניו בנו יחידו הגאון רבי שמחה בונם זצ"ל, מחשובי הת"ח בירושלים, ורב שכונת עזרת תורה מטעם העדה החרדית.

כאשר באו לבשרו על פטירת בנו אמר לנכדו שעמד בפתח, "אני יודע לשם מה הגעתם, ברוך דיין האמת", שאל אותו נכדו בתדהמה מנין הסבא יודע? השיבו בפשטות: "מידי בקר לפני תפילת שחרית בבית הכנסת אני נוהג לומר פרקי תהילים, היום בבקר הפסיקוני באמצע אמירת התהילים בכך שהחלו לפתע לומר קדיש, ואחזתי בדיוק בפרק למנצח על מות לבן..."

בהלוית בנו נשא דברי הספד שזעזעו את עשרות אלפי המשתתפים: "הצבי ישראל על במותיך חלל" כולם מסתכלים עלי ומבינים, אמר הגאון רבי אליעזר יהודה, שכאבי גדול מנשוא, נפטר בני יחידי חביבי... אך גדול יותר כאבי על במותיך חלל, על החלל העצום שנפער בעולם התורה כאשר נסתלק ממנו תלמיד חכם בעל שיעור קומה שכזה. כאב זה גדול לי יותר מכאבי האישי...

אחד משכניו סיפר בהשתאות כי באותו יום שנפטר בנו של הרב, הוא (השכן) לא שמע עדיין מהבשורה המרה, הגיע לביתו ורואה את שכנו הגאון יוצא מהבניין לקראת ההלויה, ללא שמץ ידיעה על הטרגדיה. פנה לשכנו הישיש וברכו לשלום, הרב ולדנברג החזיר לו שלום במאור פנים כאילו כלום לא קרה... מאוחר יותר כאשר נודע לשכן על האסון הגדול הבין את כוחות הנפש של שכנו והנהגתו המוסרית "השכן אינו צריך לסבול מכך שאני שרוי באבל הגדול ביותר על פטירת בני יחידי..."

תרומה ממידותיו

מתוך המון תשובותיו ופסקיו, נביא כדוגמה כמה פסקים, חלקם מפורסמים, לעורר הענין. כמובן שאין זה אלא מקצת שבמקצת.

עישון סיגריות

בחלק טו (סי' לט) מופיעה תשובה שכתב לד"ר אלי שוסהיים ז"ל, אשר הציע לפניו את נזקי העישון ע"פ הרפואה, ומסקנת הציץ אליעזר: "זאת תורת העולה מדברינו להלכה, כי שפיר יש מקום לאסור העישון ע"פ דין תורה. וכמו"כ כשמעשנים במקומות ציבוריים יכול שפיר כל אחד ואחד מהנמצאים שם שחושש מפגיעה בבריאותו, למחות בידי המעשנים שלא יעשנו".

ייחוד עם ילד מאומץ

בחלק ו (סי' מ פרק כא) מצדד להתיר יחוד עם ילד מאומץ כאשר לקחו אותם מתחילה לאימוץ כשהיו עוד למטה מגיל איסור יחוד. וכתב על כך כמה סניפים להתיר, ומסיים: "כתבתי בצידוד צדדי היתר הנ"ל, הגם שנדמה שנכנסים לכאו' בפירצות דחוקות, בכדי ללמד זכות על ישראל, ובראותינו שגם גדולים וטובים לא נזהרים בזה, ובכדי לא לסגור הדרך לפני ילדים אומללים שלא יהא להם דורש ומבקש מבתים שיחנכו אותם שם על ברכי התורה והמסורה". אמנם דעת פוסקים רבים לחלוק על היתר זה, וראה שבט הלוי (ו, קצו) שאסר, ומסיים: "וידעתי שגם הרב הג' ציץ אליעזר כתב כן רק דרך לימוד זכות כאשר הרגיש בעצמו שם סוף הסימן, מ"מ לפי דעתי העניה אין הטעמים מספיקים להקל בזה לכתחילה".

ברכת נשים ספרדיות על מ"ע שהזמ"ג

בחלק ט (סי' ב) כתב (כנגד דעת הרב יביע אומר) שנשים ספרדיות שנהגו לברך על לולב וכיו"ב, אין לבטל מנהגן, הגם שלדעת השו"ע אין לנשים לברך, וע"פ דברי החיד"א שכך נהגו וגדול כח המנהג. והרב יביע אומר (ח"ה או"ח סי' מג) הביא דבריו והשיב עליהם באורך, ומסיים: "ועם שהרב ציץ אליעזר שליט"א אהובינו, האמת אהובה יותר..."

קדימה בהצלת חיים

בחלק יח (סי' א) חידש דהקדימה במשנה בהוריות (איש קודם לאשה, כהן קודם ללוי וכו') לא קאי על הצלה ממוות.

איסור כניסה למסגד

בחלק יד (סי' צא) פסק שיש לאסור ליהודי להכנס למסגד של ישמעאלים, וע"פ דברי חי' הר"ן (סנהדרין סא, ב) שלמוסלמים יש דין של עובדי ע"ז. ולכן אסר בחלק י (סי' א אות מד) גם להתפלל במערת המכפלה באולם שמשמש כמסגד.

לולב מדקל קנרי

בחלק ח (סי' כב) הכשיר לולב מדקל קנרי.

הושטת הס"ת לכיוון המבקשים לנשק

בחלק יב (סי' מ) כתב דאין להושיט את ספר התורה לכיוון הציבור כדי שינשקוה "אני מרגיש בכך כפחיתות כבוד לס"ת כאילו מחזרים ומבקשים שינשקו אותה, וגם עצם הסטיה ממחוז חפצה מהווה אי כבוד לה, וברור שכל העומדים וכל הנמצאים יחזרו המה אחריה ויתקרבו אליה לנשקה".

יישוב א"י בזה"ז

בחלק ז (סי' מח): נראה לי כדבר ברור, שאין מקום כלל לסירוב לעלות לארץ משום שהנהגת המדינה נמסרה ברובה בידי פורקי עול בעוה"ר, וגם לא לטענה לומר שבלתי אפשרי שתוכל הישועה השמימית לצמוח ע"י אלה האנשים אשר אין יראת אלקים בלבם. כי מלבד שטענה זו היא מזוייפת מתוכה ושוברה בצידה, מפני שברור הדבר שככל שתתגבר העליה של שומרי תורה כן תתגבר כוח ההשפעה של היהדות הנאמנה... מלבד זה מי יוכל לבא בסוד ההשגחה העליונה ולמצוא חקר שד"י? הרי כבר היה כזאת לעולמים שבאפס עצור ועזוב שלח ה' עזרתו מקודש בידי מלך ישראל רשע להרחיב את גבולות הארץ... ומפליא הדבר שהכתוב מציין הדבר לשבחו של מלך זה סמוך ונראה יחד עם ציינו את גודל רשעתו... בבחינה של אין עבירה מכבה מצוה. הלא כה דברי הפסוקים בזה: 'מלך ירבעם בן יואש מלך ישראל בשומרון... ויעש הרע בעיני ה', לא סר מכל חטאות ירבעם בן נבט... הוא השיב את גבול ישראל מלבוא חמת עד ים הערבה כדבר ה' אלקי ישראל... כי ראה ה' את עני ישראל מורה מאד ואפס עצור ואפס עזוב ואין עוזר לישראל... ויושיעם ביד ירבעם בן יואש..."

הדפסת רמב"ן ואוה"ח בספר נפרד

בהקדמה לחלק יט: "ואגב בהזכירנו את האור החיים ברצוני להעיר על זה שהתחילו להדפיס את האור החיים בכרך נפרד **מעורטל מהחומש ורש"י**, ועושים על זה פרסומת כאילו זה מעלה ועליה, ולדעתי **היפוכו של דבר**, דיעוין בשו"ת חתם סופר (ו, סא) שנשאל בדומה לזה משואל שעלה ברעיונו להדפיס הרמב"ן על התורה לבדו בלי מקרא באופן שיהי' כמות קטן, והשיב לו החת"ס וז"ל עצתו בזה לא נהירא לי, כלומר לא ס"ל, במה שרוצה להדפיס ספר הנ"ל בלי פנים, מגרע גרעי' דיותר הוא נח וטוב וגם כבוד גדול לקדוש ה' המחבר ז"ל בהיותו זר זהב סביב לתורת ה' והוא מבואר, וגם יותר בקל יש לעיין בו אם המקרא לפניו ונסקר בסקירה א', וגם פירש"י צריך להיות עמו באגודה, כי רוב דבריו בנויים לפלפל עם רש"י כמ"ש בעצמו בהקדמתו, וגם דברי התרגום המה קלורין לעינים המעיינים ברמב"ן, שכמה פעמים דבריו בנויים עליו כידוע כל באי שעריו עכ"ל, יעו"ש ודון מינה ומינה בגז"ש גם בנוגע לספר אוה"ח הק' ופשוט".

צמאה לך נפשי במה לך בשרי

שיחה וסיפור חיים על במיהת נפש

מפי המשפיע לאלפים
תורה עמוקה של דביקות נפשית בהשי"ת

הגאון הצדיק רבי **איתמר שוודץ** זצ"ל

בעל סדרת הספרים הייחודיים
"בלבבי משכן אבנה", "דע את עצמך" ועוד
שנלקח בפתע השמימה והוא במיטב שנותיו

תחושת חסר וחלל

האם אני לומד תורה? כן. שלושה סדרים ביום. האם אני מתפלל? כן. האם אני משתדל לקיים את המצוות? כן.

אז למה אני מרגיש כל כך ריק בפנים? למה אני מרגיש שהכל חסר לי? ניסיתי לחשוב, ניסיתי להתבונן מה לא נכון? מה הטעות? אם אין דבר לא נכון ואין טעות למה אני מרגיש בפנים חלל כל כך גדול שהוא לא נסבל? מאיפה הכאב העמוק הזה בתוך הנפש?

ניסיתי להסתכל מסביבי על אנשים, לראות איך הם מרגישים, מה הם חושבים, מה עובר עליהם, הרגשתי בודד לגמרי, כולם מרגישים שהכל בסדר. אולי מוסיפים עוד רבע שעה מוסר, קצת קבלות לשנה החדשה וממש שתהיה שנה טובה ומתוקה.

באותו זמן לא מצאתי עוד בני אדם שמרגישים כל כך חלל עמוק בנפש שחסר להם, הרגשתי את עצמי לבד. אחרי הרבה שנים מצאתי כבר הרבה מאוד אנשים שמרגישים שחסר להם בפנים הרבה מאוד! והם לא מוצאים את עצמם בחיים.

מה יביא את האושר?

כמה קשה התחושה שאני לא מוצא את עצמי, אני לא יודע מה אני רוצה מעצמי, אני לא יודע מה יביא לי את האושר, מה חסר לי שאני צריך לחפש. אני שואל אנשים, הם אומרים לי תשב ותלמד ותהיה מאושר, אני יושב ולומד ולא מרגיש מאושר...

לא ידעתי מה לעשות, ניסיתי לחפש אנשים לשאול אותם, כמו שנאמר אצל פרעה, שהוא חלם חלום "... וְאֵין פּוֹתֵר אוֹתָם לְפַרְעֹה" ((בראשית מא' ח') אומרים חז"ל הקדושים (עיין בראשית רבה פט', ו' וברש"י) שהיו פותרים, אבל הם לא אמרו לו דברים שמתקבלים על הלב, הרגשתי שמה שהם אומרים זה לא בשבילי.

איני יכול לשכוח את התקופה זו, זה היה מהזמנים הקשים ביותר שהיו לי בחיים, לא הבנתי מה אני צריך לעשות, איפה הכיוון הנכון, מה אפשר לעשות? אבל הבנתי שמאידך אי אפשר להתייאש, אני לא זקן בן שמונים שעוד מעט נגמרים החיים ח"ו, אני רק בהתחלה ולאיפה אני הולך??

שליח שאינו יודע שליחותו

בשלב מסוים שלא ידעתי מה לעשות, נכנסתי לחדר, עמדתי בפינה והתחלתי לבכות לריבונו של עולם, אני

יודע שאני לא במדרגה שיכול להיות לי נבואה ואני ידע שנבואה פסקה, אבל ריבונו של עולם תגיד לי מה אתה רוצה...

בכיתי, ובכיתי הרבה, אבל הייתי בטוח שבסוף הקב"ה יסביר לי מה הוא רוצה ממני, לא יכול להיות שהוא שלח אותי כאן לעולם ושאפילו לא אדע מה רוצים ממני, חייב להיות שאם הוא שם אותי כאן, בסוף הוא גם יסביר לי, מה הוא רוצה שאני אעשה כאן בעולם הזה.

אני לא מאחל לאף אחד כזאת תקופה בחיים, אבל מי שעובר את זה, אני יכול להגיד לו משפט אחד, הייתי שם ויצאתי משם!

אני זוכר שרשמתי לעצמי רשימות: "אתה מרגיש כמו אדם זקן שלא מוצא טעם בחיים שלך, אבל אל תתייאש, עוד יבוא זמן שהקב"ה יעזור לך ותבין מה רוצים ממך כאן".

בשכל לא הייתה לי תשובה, לא ידעתי מהיכן תבוא התשובה, אבל הייתי בטוח שהקב"ה יעזור.

פתחו של אולם

והוא עזר! איך? זה לא הגיע מהשכל, פתאום ברגע אחד, שהקב"ה פותח לאדם את הלב לשניה אחת, הוא פתאום מתחיל להבין מה הם חיים!! זה לא שכל! זו תפיסה פנימה בתוך האדם שכשנפתח לו במשהו הלב, פתאום הוא מתחיל להבין מה זה המציאות של הבריאה כולה.

אני זוכר את זה מאוד מאוד חזק, ישבתי מול הספר ולמדתי, פתאום לרגע אחד הרגשתי שיש את מציאות ה' יתברך בעולם!! ואז קיבלתי את התשובה!

נולדתי בסייעתא דשמיא בבית חרדי, עברתי חיידר, ישיבה קטנה, ישיבה גדולה, כל יסודות האמונה שברוך ה' ידועים לכולנו, אבל הכל ידעתי ולא הרגשתי כמעט כלום.

או אז הבנתי מאיפה היה החוסר העמוק בתוך הנפש, יש בלב מקום לה' יתברך שהוא אין סוף, וכשהאדם לא מרגיש את ה' יתברך, יש לו חלל! חסר לו בפנים, הוא מחפש והוא לא יודע איך למלא ובמה צריך למלא את החלל הזה.

יש בני אדם שהקב"ה לא חנן אותם בהרגשה, כמו שהשולחן לא מרגיש, העץ לא מרגיש או כמעט ולא מרגיש, גם הם לא מרגישים, הבני אדם הללו, אין להם בעיה, הם קמים בבוקר, או לומדים או עובדים, איכשהו גומרים את החיים כמו שהם נולדו והכל בסדר.

אבל מי שמרגיש משהו, מרגיש שאנחנו נמצאים "וְהָאָרֶץ הָיְתָה תֹהוּ וָבֹהוּ וְחֹשֶׁךְ עַל פְּנֵי תְהוֹם..." (בראשית א' ב') והוא מחכה לאור של היום הראשון שיתגלה.

כי הם חיי ואורך ימי?

בתוך העולם הזה יש אחוז קטן של אנשים שיש להם הרגשה יותר דקה ויותר עמוקה והם סובלים הרבה מאוד. הסיבה הראשונה שהם סובלים כי הם מסתכלים מסביבם ורואים שלאנשים ברובם לא קשה כלום, איכשהו החיים נראים בסדר... והסיבה השניה שהם סובלים יותר, כיוון שהם מנסים לחפש איך למלא את הצורך של ההרגשה הפנימית ואינם יודעים איך.

ככל שבן אדם מרגיש יותר בחיים, הוא יותר מרגיש שהמציאות שאנחנו רואים מול העיניים לא תיתן לו סיפוק, הוא רואה שאפילו שאנשים יכול להיות שהם יושבים ולומדים ומקיימים מצוות, זה צריך לתת להם סיפוק כי הם חיינו ואורך ימינו, אבל הוא לא מרגיש **כי הם חיי ואורך ימי שלי**, ואז הוא עומד כנגד שוקת שבורה והוא מנסה לחפש, אז אולי רחמנא ליצלן החיים הם בחוץ...

וגם הנפש לא תימלא

דבר אחד צריך לדעת העולם הזה מלא בכל מיני סוגים של תענוגות שיש, על זה אומרים חז"ל הקדושים על הפסוק "...וְגַם הַנֶּפֶשׁ לֹא תִמָּלֵא" (קהלת ו' ז') במדרש קהלת פרק ו' "משל למה הדבר דומה לעירוני שנשא בת מלך, אם יביא לה כל מה שבעולם אינם חשובים לה כלום, שהיא בת מלך. כך הנפש, אילו הבאת לה כל מעדני עולם אינם כלום לה. למה? שהיא מן העליונים" אין אפשרות שאדם שיש לו הרגשה וחוסר אמיתי שהוא יגיע לסיפוק בתענוגות של העולם הזה, זה לא משנה אם זה בהיתר או שזה באיסור, הנפש שלו תרגיש תמיד חסרה! מדוע? כי היא מן העליונים! היא מחפשת משהו אחר!

בשלב מסויים של החיים, הבנתי איפה שורש כל הבעיות כולם, ברוך ה' את מאמרי חז"ל השורשיים, רובם ככולם יודעים - שהעולם עומד על התורה והכל מתקיים בזכות התורה (נפש החיים) ואסתכל בה באורייתא וברא עלמא (זוהר תרומה ח"ב קסא.), וזה הדבר היחיד שהוא נצחי, כל מאמרי חז"ל הללו, רובם ככולם יודעים בעל פה, אבל מה חסר? אני **יודע** את הכל אבל אני מרגיש בחיים לגמרי אחרת, כשאני ארגיש שבאמת התורה היא הכל, והקב"ה

שנתן את התורה, אז אני ארגיש באמת שיש לי בשביל מה לחיות.

הרבה זמן, הרבה שנים, אני מתבונן על זה עוד הפעם ועוד הפעם, אני אספר לכם סיפור, יש בירושלים עיר הקודש בשכונת הבוכרים, חנות פלאפל מבוקשת, אנשים עומדים שם בתור לפעמים הרבה מאוד זמן, כי זה פלאפל מיוחד... יום אחד החלטתי, אולי באמת הם צודקים? מה זה הפלאפל הזה? עמדתי גם אני בתור בשביל לבדוק ממה אנשים נהנים, אמרתי לעצמי פעם אחת אני צריך לבדוק, אולי באמת פלאפל יכול לתת לי סיפוק בחיים? קניתי אותו ואכלתי אותו, אני יכול לומר שלי זה לא היה כל כך טעים בכלל, אז הבנתי שבפלאפל אני לא אמצא כלום.

חיות מניין היא באה?

ישבתי והתבוננתי ממה אנשים נהנים בחיים, זה הזכיר לי מאוד את שלמה המלך שניסה לבדוק את כל תענוגות העולם הזה ולראות אולי הוא יקבל ממשהו תענוג, ניסיתי לבדוק ממה בני אדם מקבלים חיות, ראיתי שיש בני אדם שמקבלים חיות מכבוד, זה הבנתי לבד שזה שקר, זה לא יכול לתת חיות אמיתית, ראיתי בני אדם שמחפשים תענוגות העולם הזה, נוסעים לנופש לכל מיני מקומות, אמרתי לעצמי, פעם אחת אני צריך לבדוק, אולי באמת הנופש הזה יתן לי חיות, לקחתי כסף ואין לי הרבה, ונסעתי לבית מלון, בשביל לבדוק, אולי באמת זה נותן הרבה חיות, הייתי שם וגם חזרתי משם, הרגשתי שזה נתן לי טיפה **רוגע**, אבל **חיות**? גורנישט!

לא לרדוף אחר הרוח

לקח הרבה שנים עד שזה התאמת עוד עמוק ועוד עמוק ועוד עמוק ועוד עמוק בנפש, את החיות אני לא אמצא בשום דבר בחוץ, אני אמצא אותו בתוכי! ככל שהחיבור שלי לקב"ה ולתורה יהיה יותר אמיתי בפנים, משם יהיה לי חיות וככל שאני אחפש את זה יותר בחוץ, אני ארדוף אחרי הרוח ואני לא אשיג את מה שאני רוצה.

אני לא אומר שיחת מוסר, אני מספר סיפור חיים, מספר סיפור חיים פנימי, סיפור של חיפוש ומציאה.

היום אני מבין ברור מאוד, אבל ברור מאוד מאוד, לפעמים צריך לאכול ממתק, לפעמים אפשר למצוץ סוכריה ולפעמים אפשר ליסוע לים, כל זה בכדי שיהיה לי טיפה רוגע ויישוב הדעת, אבל **חיות** מאיפה יהיה לי? מהקשר לקב"ה ולתורה באמת!

המסקנה הזאת עד שהיא הגיעה, לקח הרבה זמן, אחד מהפעמים הקשות ביותר שאני זוכר בתוך עצמי, הייתי בישיבת פונוביז', ישבתי ולמדתי הרבה, לא מעט, כי ניסיתי לבדוק אם התורה יכולה לתת לי חיות ולא הגעתי לזה. אני זוכר שחזרתי באוטובוס מבני ברק לירושלים עיר הקודש ואמרתי לעצמי, אולי אתה בכלל אותו תלמיד שלא ראה סימן טוב בלימודו ברכה בלימודו (חולין כד.), לא שלא הבנתי בלומדות, הבנתי מצויין, אבל לא הרגשתי שזה נותן לי חיים, חשבתי לעצמי, אולי אני צריך לעזוב את הישיבה? אולי לא בשביל זה באתי לעולם? יש אנשים שבאו לעולם ללמוד ואני רחמנא ליצלן אולי לא?

נסעתי לירושלים עיר הקודש ואמרתי לעצמי, תלך להתייעץ עם אחד מגדולי הדור שגר בירושלים. נסעתי לבית שלו, חיפשתי אותו וחיכיתי ולא הצלחתי להיכנס. כאב לי הלב מאוד! לא ידעתי מה לעשות.

פתח לבי!!

בשלב מסוים חזרתי בחזרה, ישבתי עם עצמי והגעתי לכלל הכרה ברורה, אם הקב"ה אמר כי הם חיינו, אז זה יהיה החיים שלך, אל תתייאש ותמצא את זה כאן, אני זוכר שחזרתי עם החלטה חזקה מאוד מאוד, תמסור את החיים שלך על זה והקב"ה בוודאי יפתח לך, אל תתייאש לרגע כי זה יפתח בסוף הקב"ה הוא אבינו אב הרחמן והוא רוצה לתת לך חיים ואם אתה רוצה את החיים בתוך התורה, אתה תמצא אותם שם!

אני יכול לומר סיכום של החיים, למי שמרגיש שתוכו חסר, וגם למי שלא מרגיש, לא תמצאו בעולם הזה כלום! הכל דמיונות בקושי לרגע שחולף ועובר וסיפוק בחיים לא יתן לאדם, אם תרצו באמת באמת למצוא חיים אמיתיים, תבכו לקב"ה ממעמקי הלב, ריבונו של עולם פתח ליבי בתורתך, לא רק לפתוח את המוח להשכיל ולהבין, אלא לפתוח את הלב שיהיה חיות ואז האדם הופך להיות מאושר עלי אדמות כפשוטו!

אני מאחל לכולם מעומק הלב שראשית כל יבינו שאת החיים מקבלים רק מהקשר לקב"ה ולתורה, שהקב"ה יפתח את הלב לכל אחד ואחד מאיתנו שירגיש בעומק שזולת מציאות הבורא יתברך שמו ותורתו אין כלום ממש!

הוצאה לאור
צוף

ספרי הגאון הצדיק רבי
מרדכי יוסף ז'קוטינסקי
רב דקהל מבקשי ה' ניו יורק

מבקשי יהודך

על התורה
א-ב
שיחות תשפ"ד

על התורה
ג-ד
שיחות תשפ"ה

מאמרים עמוקים על סדר פרשיות התורה, רצוף בתורות המוסר, רזי הקבלה, ונועם החסידות.

"ספר מבקשי יחודך, ובו ביאורים ורעיונות על התורה וטעמתי מיערת הדבש ומצאתיו קנקן חדש מלא ישן פנימיות התורה ורעיונות עמוקים למבקשי השם... כאשר גם דברתי עמו פא"פ כאשר היה עם חבורתו פה בישיבתינו שער השמים"

(הגאון המקובל רבי גמליאל רבינוביץ שליט"א).

מבקשי יהודך

על המועדים
א-ב
שיחות תשפ"ד

על המועדים
ג-ד
שיחות תשפ"ה

שיחות שנאמרו בק"ק מבקשי ה' ע"י הגאון המחבר שליט"א

להורות עומק נועם חגים וזמנים לששון ולפרוש מאור החסידות ומתורת רבותינו הקדמונים והאחרונים להארת ישראל והזמנים.

תורת הכהן

רב בכמות ובאיכות, שמונה שערים, העוסקים במעלת עם ישראל, בהבנת הסטרא אחרא ודרכי הפעולה נגדה, ובציפיה למשיח ולגאולה, מהות החכמה והנבואה.

מתורתו של הכהן הגדול, רבי צדוק מלובלין זיע"א.

"הם דברים רמים ונשגבים הרבה למעלה, ומשמיא קא זכו ליה לטעום מעץ הדעת ולחדש ולסדר חידושים נפלאים דברים דמטמרן גליין ליה"

(הגאון המקובל רבי גמליאל הכהן רבינוביץ)

"בחכמה ורוב תבונה העמיק בקדושת דברי הכהן בעומק רום ועומק תחת, ומשמיא קא זכו ליה לפרוש הדברים כשמלה"

(הגאון המקובל רבי יצחק מאיר מארגנשטערן)

"גם הספר וגם האדם הם דבר מיוחד כי ראיתי את הרב - המחבר הזה תוכו כברו במדת הענוה ובבירור התורה"

(הגאון רבי דב קוק שליט"א)

"הדברים שמחים ומשמחים, בנפיחת נשמה אל תוך נשמותיהן של ישראל, למלאות נפשות בחיות חדשה. ברוח ממלל ומפיק מרגליות ומטמונות של תורה"

(הגאון רבי שלום קמנצקי שליט"א)

יצא לאור ע"י צוף הוצאה לאור | ניתן להשיג את הספרים בחנויות הספרים המובחרות או אצל בלה בבתי הכנסת | הפצה: קולמוס

בס"ד

הוצאה לאור צוף

"יומא טבא לרבנן"

יצא לאור עולם

הספר

דרשן משפט

על סדר השלחן ערוך חושן משפט חלק ג'

מאת הרב **עמיאל ארבה** שליט"א

ובו ביאורים על
סדר השלחן ערוך ונושאי כליו
ובפרט בדברי הקצות החושן
ונתיבות המשפט
ובסופו בירורי הלכה ונידונים מעשיים
הנוגעים לחיי היום יום

להשיג בחנויות הספרים המובחרות | ובטלפון מספר: 054-848-0162 | יו"ל ע"י צוף הוצאה לאור

הוצאה לאור
צוף

דרשו משפט

עיון, ובקיאות, אליבא דהלכתא!

'דרשו משפט' כרך חדש מאת הרה"ג עמיאל ארבה שליט"א, הוא אוצר בלום, כרכא דכולא ביה. כמעשהו בכרכים הראשונים על חו"מ חלקים א' וב', כך בכרך השלישי על חו"מ ח"ג, חיבור כביר בן למעלה מ-800 עמ', המקיף את כל חלקי השו"ע והסוגיות, חלקו הראשון הוא הערות בדברי השו"ע והפוסקים, וחלקו השני הוא בירורי סוגיות בדרך למדנית מקיפה, בבקיאות מופרזת, וגם -אליבא דהלכתא!

מלבד יסודות החקירות הישיבתיות, בכל דיני קנינים, נזיקין, ושאר עניני חו"מ ח"ג, באים בספר גם בירורי הלכות חדשים הנוגעים לדברים שנתחדשו בזמננו, כגון: חיוב תשלומי ריפוי של תורה, האם כולל גם הוצאות טיסה והוצאות השתלה? האם מותר לעקוף בתור ציבורי? האם יש מצוות פריקה וטעינה ברכב? גזל שינה, האם מטעם גזל או מטעם גניבה ומקור האיסור, האם לאדם יש בעלות על איברי גופו? ועוד נושאים מרתקים.

הספר כתוב בצורה בהירה ומאירת עיניים, מחולק לפרקים לסעיפים ולנושאים, ובסופו גם אינדקס מקיף.

כשמו כן הוא, כל העוסק בחושן משפט, ידרוש ממנו את המשפט, וימצא בו כל צרכו כדי להקיף את הסוגיות, וכפי שכותב הגאון הגדול רבי נפתלי נוסבוים שליט"א, במכתבו למחבר: "חידושי תורה נחמדים ומתוקים מפז, ויש בזה זיכוי הרבים להעוסקים בסוגיות חו"מ ח"ג", והגאון הגדול רבי בונם שרייבר שליט"א: "דברים ערבים עמוקים ומתוקים בעומקא דשמעתתא בדיני ממונות העמוקים מני ים".

הספר מעוטר בעוד הסכמות מגדולי ישראל, ערוך בטוב טעם ודעת, ויצא לאור בצורה בהירה ומושכת את העין, תורה מפוארת בכלי מפואר, באופן שייהנו מזיוו כל הלומדים!

יצא לאור ע"י נתן פלדמן, 'צוף', להשיג בחנויות הספרים המובחרות

הוצאה לאור
צוף

ששון ושמחה
תודה וקול זמרה

• הופיע •

ספר

תודת יצחק

על מסכת יבמות

מאת

הגאון ר' יצחק אשר גלייזל שליט"א

מגדולי תלמידיו של מרן הגר"א שווי זצוק"ל

מקיף כל עניני יבמות החמורות, באופן מאיר ומסביר,
מהחל ועד כלה, מדיני יבום וצרת צרה ועד שמעתתא דעגונות.

הספר יוצא לאור במלאות ארבעים שנה לפטירת אביו של הגאון המחבר,
הגרב"צ גלייזל, מתלמידיו של מרן הגר"א קוטלר זצוק"ל

כתוב בלשון נעימה ובהירה, מסודר ומחולק
לנושאים, מכיל מאה סימנים, מפורט וברור.

• מתוך הסכמת גדולי ישראל זצ"ל ושליט"א •

"קנקן חדש מלא ישן, ועמלו בכשרון, בסברא ישרה והבנה מעמיקה, בחשבון ודעת - מתוך ידיעת הסוגיות והעניינים והחדירה לתוכן... ובהיותו שתול בבית ה' ומושרש בחצרות א' כתמר יפרח כארז בלבנון ישגא, ישתלחו פירותיו ויסתעפו פארותיו לגאון ולתפארת ולברכה בכרם בית ישראל"

(מרן הגאון רבי שניאור קוטלר זצוק"ל)

"לא לדידי ולא לדכוותי ליתן הסכמה להדרת גאונו ולתורתו אשר כבר אתמחי גברא ע"י אאמו"ר (הגר"א שווי) זצ"ל שהראה לו חיבה יתירה וסמך ידיו עליו ודאג שיפיץ תורתו לרבים שראה בו מי שראוי לגדל תלמידים ולהעמידם בקרן אור. וכבן נשאר רק לברכו שחפץ ה' בידו יצליח להוציא לאור עולם יתר חידושיו ויהנו רבים לאורו"

(הג"ר יהודה שוויי שליט"א)

יו"ל ע"י: צוף הוצאה לאור | הפצה: קולמוס

הוצאה לאור
צוף

ספר

תודת יצחק

על מסכת יבמות

הופיע! תודת יצחק למסכת יבמות

אור חדש זרח בבית המדרש עם צאתו לאור של הספר "תודת יצחק", ובו מאה סימנים על כל מסכת יבמות, מהסוגיות החמורות בפרק ראשון ועד עניני עגונות שבשלהי המסכת, בדרך העיון המקובלת בישיבות הק', "בהיקף עצום ובכשרון רב וגאונות" [כלשון הג"ר מלכיאל קוטלר בהסכמתו הנלהבת לספר ובשבח המחבר].

הגאון המחבר רבי יצחק אשר גלייזל שליט"א, מרביץ תורה שנים רבות,ראש כולל "כולל בני עליה" בירושלים עיה"ק, שתול מנעוריו בחצרות הישיבות ומעתיקי השמועה, וזכה להמנות על גדולי תלמידי אדירי התורה בארה"ב, ה"ה מרנן הגאונים רבי אלי' שוויי, רבי שניאור קוטלר זכר צדיקים לברכה, ולהבחל"ח רבי שמואל קמינצקי שליט"א.

עוד לפני יותר מארבעים שנה כתב בשבחו רשכבה"ג מרן הגרא"מ שך "האברך המופלג עדיו לגאון ולתפארת" "שדיבר בישרות ובהבנה". וכה העיד עליו רבו הגאון רבי שניאור קוטלר זצוק"ל (בהסכמה לאחד מספריו הקודמים): "בהנץ אורו של ידידי וחביבי, ליש בן לביא, האברך כמדרשו ומשמעו, הרב הנעלה, עדיו לגאון, ר' יצחק אשר - בן ידידי ואלופי הרב הגאון המובהק מוה"ר בן ציון קלמן גליזל שליט"א - מחברי הכולל בבית מדרש גבוה, אשר הביא ראשית ביכורי חידושיו לבי מדרשא לקדם רבנן ותלמידיהון, בקנקן חדש מלא ישן, ועמלו בכשרון, בסברא ישרה והבנה מעמיקה, בחשבון ודעת - מתוך ידיעת הסוגיות והעניינים וחדירה לתוכן... ובהיותו שתול בבית ה' ומושרש בחצרות א' כתמר יפרח כארז בלבנון ישגא, ישתלחו פירותיו ויסתעפו פארותיו לגאון ולתפארת ולברכה בכרם בית ישראל".

הספר יוצא לאור במלאות ארבעים שנה לפטירת אביו של הגאון המחבר, הגרב"צ גלייזל זצ"ל, מחשובי תלמידיו של מרן הגר"א קוטלר זצוק"ל בקלצק, וכפי שכתב על כך מרן הגרמ"צ ברגמן בדברי ברכתו לספר שהתורה מחזרת על אכסניא שלה, ומתוך עמל התורה וכפי שכותב המחבר בהקדמתו: "חיבור זה נכתב בלימוד מסכת יבמות באופן של שירה, בחזרה שוב ושוב על אותם הסוגיות, ביתר עיון וביתר עומק", ואכן שירה היא, שירת התורה, הכתובה בחן ובטעם טוב.

מעלה על גבי מעלה בדברי המחבר, כשבאו הדברים בבהירות, בחלוקה לקטעים וכותרות משנה, עד אשר ירוץ הקורא בו, והיו ההרים לבקעה והרכסים למישור, וכל הרואה יאמר ברקאי.

תורתו, תורה דיליה, אשר נקנתה בעמל ובמסירות נפש, כפי שכתבו המסכימים הג"ר ירוחם אולשיין והג"ר יוסף מערמלשטיין שליט"א, מגדולי ראשי הישיבות בארה"ב, עמדה לו להיות פקיע שמיה באהלי תורה, וכפי שכותב עליו הג"ר יהודה שווי שליט"א, בנו של רבו מרן הגר"א שווי זצוק"ל ראש ישיבת פילדלפיה: "לא לדידי ולא לדכוותי ליתן הסכמה להדרת גאונו ולתורתו אשר כבר אתמחי גברא ע"י אאמו"ר זצ"ל שהראה לו חיבה יתירה וסמך ידיו עליו ודאג שיפיץ תורתו לרבים שראה בו מי שראוי לגדל תלמידים ולהעמידם בקרן אור. ובכן נשאר רק לברכו שחפץ ה' בידו יצליח להוציא לאור עולם יתר חידושיו ויהנו רבים לאורו".

ונברך את הגאון המחבר שליט"א, אשר פירותיו יעשו פירות, וכל הרואה יאמר ברקאי, חיך אוכל יטעם ומצא מנוח לנפשו לרוות ממעיינות יבמות מים חיים, וימשיך להגדיל תורה ולהאדירה ולהפיץ מעיינותיו בין מבקשי חכמה מתוך בריות גופא ונהורא מעליא.

להשיג בחנויות הספרים המובחרות | ובטלפון מספר: 052-711-0301
יו"ל ע"י צוף הוצאה לאור

הוצאה לאור
צוף

• ושב ורפא לו •

אור חדש יאיר בעולם ההלכה
בהוצאת הספר החשוב והנצרך

רפואה כהלכה

מדריך אקטואלי הלכתי
לחולה ולבני משפחתו
בבית החולים

מאת הרה"ג
רבי **משה רוטברג** שליט"א

עם נספח תשובות
מגדולי הפוסקים בדינים אלו

בהסכמת
גדולי הפוסקים
בארץ ישראל
ובחו"ל

מנושאי הפרקים:

רפואה בשבת • צמצום חילול שבת • תפקיד בני המשפחה • כהנים בבתי חולים • חילול שבת לצורך שיפור הטיפול • הגעה לבית חולים בשבת • לקיחת חפצים בשבת בעת הפינוי לבית חולים • חזרת חולה מבית חולים בשבת • שאלות מצויות בעניני טכנולוגיה ועניינים אקטואליים אחרים בבתי חולים • מאכל החולה והכנתו • מצב נפשי מעורער • טיפול וסיעוד בשבת • ברכות ותפילות • דיני הפסק בתפילה וברכות במהלך הטיפול בחולה • הדלקת נרות, קידוש והבדלה ותפילות בבתי חולים • ימים טובים בבתי חולים • דיני יחוד בבתי חולים • הריון ולידה • בדיקות בתקופת הריון וסיוע הבעל אחר הלידה • מעוברת יולדת ומפלת ודיניהן • שאלות בחדר הלידה • היילוד והיולדת לאחר הלידה • הנקה בשבת • חולה הנוטה למות וגוסס • יציאת נשמה וכבוד המת. ועוד כהנה וכהנה.

ניתן להשיג בחנויות הספרים המובחרות | יו"ל ע"י: הוצאה לאור צוף |

אדרת כהן

כרך חדש משיחותיו של
הגאון רבי **נתן כהן** זצ"ל
מנהל רוחני דישיבות 'קרית מלך' 'אהל יעקב' ו'תפארת משה'
למועדי השנה כולל שיחות לסדר מועדי השנה
שנמסרו בפני בני הישיבות ומבקשי תורה במשך שנים רבות,
ועתה סודרו מחדש על פי כתבי יד וסרטי הקלטה

על פי דרכם של גאוני המוסר שמפיהם אנו חיים, ולאור שיטת הרמח"ל בדרך ה' על מועדי השנה החגים והזמנים להרגיש את העומק הרוחני שבזמנים ומועדים להבין אמרי בינה מאמרי חז"ל על החגים והימים הנוראים המעיין בין בתרי הספר, ייכנס בצילו של המחבר זצ"ל להיכלי היראה של אלול וימים נוראים, ומשם ימשיך לאור ההתעלות שבימי החנוכה, הדר יקבלה מאהבה בימי הפורים, ויזכה לצאת לחירות במאמרי ימי הפסח, יזכה להארת התורה במאמרי חג השבועות, ויצפה לגאולה במאמרי בין המצרים.

הוצאה לאור
צוף

• נפל נהורא בבי מדרשא •

הזדמנות פז להקיף את הלכות רבית משורשן

הופיע וראה אור הספר החשוב

הדר נטר

חלק שני

על דיני ריבית

(סימנים: קסב, קסג, קסה, קעג, קעד, קעה, קעו)

ופרק איזהו נשך

בהסכמותיהם הנלהבות של ראשי ישיבות וגדולי הפוסקים בעניינים אלו

מעשה ידי הרה"ג

רבי **הדר יהודה גבאי** שליט"א

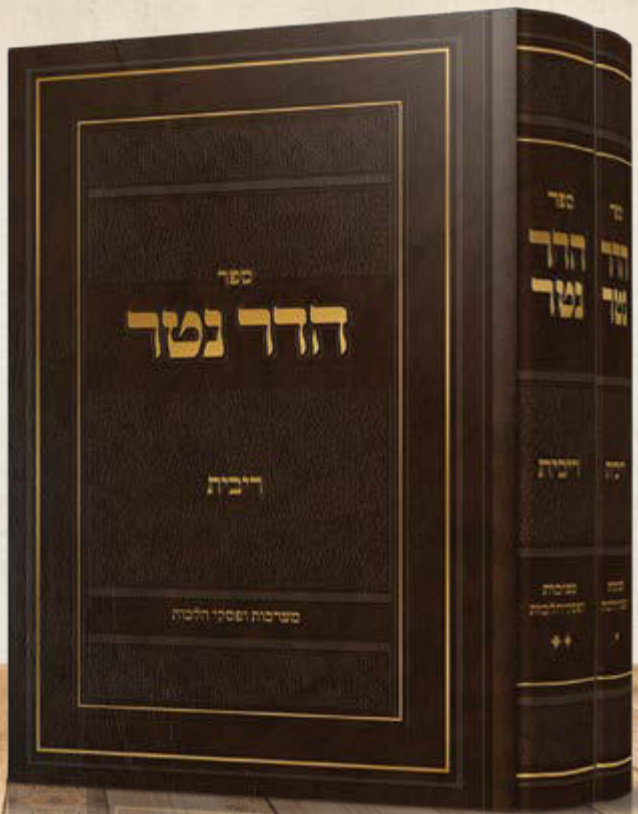

הספר בנוי לתלפיות
מיסודי הדינים בסוגיות הגמרא,
בסדר נפלא ומעורר השתאות;
דיון בשורשי דברי רבותינו הראשונים
ועד האחרונים נושאי כלי הטוש"ע
ופוסקי זמננו.

אחרי המערכות המסודרות,
סוגיא סוגיא ועניינה.
סודרו לתפארה פסקי הלכה ודינים
העולים מתוך הסוגיות אליבא דהלכתא,
בשם 'פירי דריבית'.

השקעה כדאית
כל המלוה ברבית נכסיו מתמוטטין

יצא לאור ע"י צוף הוצאה לאור | ניתן להשיג אצל המחבר בטל: 0548444978

בס"ד

מוסיף והולך

בפלטפורמת הספר התורני
מבצעים לימי החנוכה

לחבר
מעכשיו יש לך חשיפה
משלך, ניתן לקבל מידע
ולעיין בספר שלך

להפיץ
מהבית שלך אל כל העולם
מעלים בקלות את הספר
עם אפשרות **לרכישה מיידית**
ללא תלות באמצעי שיווק נוספים

ללמוד
הספר שלך יוצג
עם כל הספרים המובחרים
מול מאגר לומדים

הספר התורני
לחבר · להפיץ · ללמוד
מבית צוף הוצאה לאור

hasefer.org.il
office@hasefer.org.il

02-5090089
הבית של מחברי הספרים